ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 2
JEUDI
2 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·418 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·418

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ակնկալութիւն նախագահը՝ «նուաճագոյն ձարիք»

Տխուր է։ Շատ տխուր է Ֆրանսայի պարզած պատկերը։

Եւ կը վնասուին ստեղծուած աննպաստ կացութեան յանցաւորները։ Ամէնէն առաջին տեղը կը տրուի ձեռնպահներուն։ Ինչո՞ւ։ Ի՞նչ հիման վրայ կը հռչակուի որ այդ բոլոր ձեռնպահները ժողովրդի նպաստ քուէարկողներ էին։

Նախընտրելի եւ աւելի արդար չէ՞ մեղաւորները փնտռել հոն ուր են եւ առաջին առթիւ, բազմատարր ձախին ծոցը ուր են կանաչներն ու համայնավարները, որոնք իրենց աւելորդ թեկնածուներով խլեցին ձայները անոր՝ որու չնորհիւ մաս կը կազմէին կառավարութեան։

Մեղաւորները անոնք չէ՞ն նաեւ, այդ նոյն կառավարութեան անդամները, վարչապետ թէ նախարար, որոնք հինգ տարի անտեսեցին ժողովուրդին հոգերն ու ցաւերը եւ այսօր ալ գոհունակութեամբ կ'արտայայտուին, բայց մէկ քայլ, իրենց տարած քաղաքականութեան մասին, փոխանակ խորհրդածելու այս ձախողութեան առաջնորդած այդ քաղաքականութեան թերիներուն վրայ։

Ուրի՞շ յանցաւոր։ Թերեւս, նաեւ Ս. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը, որ յանուն ժողովրդավարութեան, ժողովուրդին քմահաճ տրամադրութեան յանձնեց Հանրապետութեան նախագահի մը ընտրութեան ծանր պատասխանատուութիւնը, մինչ այդ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը այդ պատասխանատուութեան դիտակցութիւնը չունի։ Տը կոլ չէրցաւ _ կամ չուզեց _ նախատեսել այն բարդութիւնները, որոնք կրնային ծագիլ։

Մեղք, մեր այնքան սիրած Ֆրանսային։ Այո՛, մեղք որովհետեւ աւելի քան ողբերգական է, երբ առանց զոյգն ամօթի, մամուլի էջերէն թէ ցոյցերու պատառներէն, կը հրահանգուի ժողովուրդին՝ ընտրեցէ՛ք խաբեբան, ո՛չ փաչիսը։ Եւ այդ «խաբեբայ» թեկնածուն անախորժ զգացում մը կրնա՞յ չունենալ, դիտակցելով թէ նման պայմաններու մէջ, նման մրցակիցի մը «չնորհիւ» պիտի ապահովուի իր ընտրութիւնը, իր հակառակորդներուն ձայներով։

Շաբաթներու երկայնքին Շիրաք եւ ժոսփէն տզեղ աֆոռամարտ մը մղեցին, աւելի զիրար վարկաբեկելով քան նոր ծրագիրներ, նոր զաղափարներ առաջարկելով։ Այսօր, մէկը չնորհակալութիւն կը յայտնէ միւսին հնդամեայ իր ազնիւ ծառայակերպին համար, միւսն ալ իր «հանրապետական ողջոյնները» կը փոխանցէ։

Եւ յանուն հանրապետութեան արժէքներուն է, յանուն բարոյական պայքարի, յանուն ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն, որ Շիրաք կը մերժէ այն վիճարկումը, որ աւանդութիւն է, ճիշդ այն նոյն սկզբունքներուն հիման վրայ, արհամարհելով հինգ միլիոն Ֆրանսացիները, որոնք Ֆաչիստի մը քուէ տուած են, բայց, բարեբախտաբար, իրենք Ֆաչիստ չեն։ Հաստատուեցաւ որ այդ քուէարկողները եկած են ժողովրդական խաւերէն, համայնավարներէն, դիւղացիներէն, լանուրներէն (35 ժամերու պատճառաւ), մէկ խօսքով դժգոհներէ, որոնք ուզած էին դաս մը տալ։

Չարցը հոն է նաեւ, որ Մայիս 5_ին բոլոր հարցերը պիտի չլուծուին, երկիրը փրկելէ եաք Ֆաչիստ վարչակարգէ մը։ Այս տարուան երեսփոխանական ընտրութիւնը նոր փորձաքար մըն է, որ կրնայ փորձանքի վերածուիլ, ծնունդ տալով նոր համակեցութեան մը կամ «անպատասխանելի ժողովի» մը, որ երկիրը անկառավարելի դարձնէ, ընտրելէ եաք նախագահ մը որ կը նկատուի նուազագոյն չարիք։

«ՅԱՌԱՋ»

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵԼՈՅԹՆԵՐ ԽԱՉԿԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ալֆորվիլի ոգեկոչումը սկսաւ ժամը 10_ին, Ս. Պօղոս _ Պետրոս եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօնով, որու ներկայ եղան քաղաքապետը՝ Ռ. Ռուքէ եւ թաղապետութեան բազմաթիւ անդամներ, խռնուածքամբ բազմութիւնը պատճառ եղաւ որ պատարագը սկսուի նաեւ դուրսը բարձրախօսով։

Արարողութեան աւարտին, _ 400 _ 500 հոգինոց թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Մաչքարը ուր զետեղուեցան ծաղկեպսակներ։ Ինչպէս որոշուած էր նախապատրաստական նիստին ընթացքին, բոլոր խօսք առնողները կ'արտայայտուէին Միացեալ Մարմնին կողմէ։

Առաջին խօսք առնողը եղաւ (Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդէն) Յովիկ Աչեանեան, որ չեշտեց թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ պատճառ պէտք չէ ըլլայ, որ հայ գաղութը դադրեցնէ իր պահանջատիրական աշխատանքը։ Նշեց գըլխաւոր հեռանկարները. _ Պատժական չրջափակ մը տալ 2001 Յունուարի օրէնքին, պարտադրել Թուրքիոյ ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ չրջափակման դադրեցումը, զօրակցութիւն Հայաստանի եւ Ղարաբաղի եւ պայքար տանիլ ձուլման դէմ։ Հայերէն արտայայտուեցաւ Լենա Մելքոնեան (Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն) որ չեշտը դրած էր ցեղասպանութեան ճանաչման հայկական պահանջներուն վրայ, ժխտականութեան եւ Թուրքիոյ վերաբերումին։ Յանուն Հ. Ց. Դաշնակցութեան խօսք առաւ Մուրատ Փափազեան, որ թուեց Ֆրանսա եւ Եւրոպա տարուած աշխատանքը ցեղասպանութեան ճանաչման համար, անդրադարձաւ ԱՄՆ կատարած իր այցելութեան ընթացքին, հոն տիրող նախանձին Եւրոպա տարուած աշխատանքներուն առթիւ, մինչ հոն Հայերը դէմ յանդիման են բազմաթիւ խոչընդոտներու։ Ակնարկեց Ալֆորվիլի յուշաքարին դէմ եղած յարձակման եւ մեծարեց Ռընէ Ռուքէն, չեռելով թէ կարիքն ունինք իրեն նման երեսփոխաններու։

Հուսկ վերջին խօսք առնողը եղաւ եւս _ քաղաքապետ՝ Ռընէ Ռուքէ։ Ան չեշտեց որ յուշարձանին դէմ յարձակումը իր նպատակին չհասաւ, ալ աւելի ամրապնդուեցան թաղապետութեան եւ հայ համայնքին նպատակները՝ պարտադրել Թուրքիոյ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, պայքարիլ ժխտողականութեան դէմ, աչալուրջ ըլլալ համացանցի դործածութեան, ուր կան իրեն դէմ բացայայտ սպառնալիքներ։

Եղեռնները աւարտին, Ներսէհ Ծ. Վ. Բապուճեանի աղօթքով վերջ դաւ արարողութիւնը։

× Տեղահանուածներու օրուան առթիւ, յանուն Ալֆորվիլի հայկական կազմակերպութեանց Միացեալ Մարմնին, ծաղկեպսակ մը դրուած է Մեռելներու յուշարձանին։

ԼԻՈՆ-ՎԻԷՆ

Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումը Լիոնի մէջ սկսաւ կէսօրէն եաք ժամը 2–ին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօնով։ Արարողութեան կը նախագահէր վիճակիս հայրապետական պատուիրակ փոխանորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, որուն կ'ընկերանային Դուէթ Աբգ. Սահակեան, կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան եւ Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան։ Ներկայ էին Լիոնի քաղաքապետ Ժերար Գոլոն, Գ. Թաղամասի քաղաքապետը Պ. Ֆիլիփ, թաղապետութեան անդամներէն Պ. Ղազարեան, ծերակուտական Ֆիշէր, պաշտպանութեան նախկին նախարար Պ. Շ. Միյոն, Շրջանային եւ Նահանգային Խորհուրդներու ներկայացուցիչները, բազմաթիւ այլ պաշտօնեաներ եւ քաղաքական դէմքեր։ Հոգեհանգիստի վերջաւորութեան յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան, Ֆրանսերէն խօսք առաւ Դանիէլ Մկրտչեան։ Եկեղեցական արարողութիւնը վերջ առաւ Նորվան Եպիսկ.ի խօսքով։ Հուսկ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ եկեղեցւոյ բակը պանուող Մեծ Եղեռնի յուշակոթողին առջեւ, ուր խոնարհեցաւ Լիոնի քաղաքապետը եւ ծաղկեպսակ զետեղեց։

Ժամը 16–ին, հարիւրաւոր Հայեր կը հաւաքուէին Պուռս տի Թրաւայ–ի մեծ դահլիճը, մասնակցելու համար հանրային վիճաբանական աուլիսի մը։ Խոս, տասնեակ մը մտաւորականներ եւ քաղաքական դործիչներ իրենց տեսակէտը կը ներկայացնէին «Ժխտողականութիւնը եւ կեսօ օրէնքը» նիւթին չուրջ։ Այս առթիւ բոլորն ալ իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնէին հայ ժողովուրդին։ Ի մասնաւորի հետաքրքրական եղաւ փաստաբան Ալէն Ժադուպովիլի խօսքը (Հըրէական միութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդի նախագահ)։ Ան ցաւ յայտնեց Իսրայէլի կառավարութեան որդեգրած կեցուածքին մասին եւ աւելցուց թէ որպէս հրեայ մեծ ափսոս կը զդայ այս առթիւ։ Գէորգ Քէչիչեկեան կ'անդրադառնար նաեւ երկրի քաղաքական կացութեան, Ֆրանսահայ համայնքէն պահանջելով որ տագնապալի այս օրերուն Հանրապետութեան եւ ժողովրդավարութեան պաշտպանները ըլլան։

Հանրահաւաքէն յետոյ, բազմութիւնը տասնեակ եռագոյններով եւ պաստառներով (600 հոգի ըստ հեռատեսիլի տեղական կայանին) քայլարշաւ մը կը կատարէր դէպի Թուրքիոյ հիւպատոսարանը։

1915–ի նահատակներուն յիշատակը ոգեկոչուեցաւ նաեւ Ռոն–Ալփ չրջանի միւս համայնքներուն մէջ եւս, ինչպէս Տէսին, Սէն–Թիէթիէն, Շաս–սիւր–Ռոն, Փոն–տը–Շէրիւ, Կրընոպլը եւ Վալանս։

Ապրիլ 28–ին, Վիէնի համայնքը եւս ոգեկոչեց Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը։ Առաւօտեան ժամը 10–ին, Ս. Թէոդորոս մատուռին մէջ կը պատարագէր Իզէր նահանգի համայնքներուն հոգեւոր տեսուչ Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան։ Երգեցողութիւնը կ'ապահովէր Վիէնի զպրաց դասը։ Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց։ Ժամը 12–ին, աւելի քան 200 հոգի հաւաքուած էր Էսթրէսէն թաղամասը գտնուող Եղեռնի յուշարձանին առջեւ ուր ծաղկեպսակներ զետեղեցին քաղաքապետ Ժակ Ռէմիյէ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի ու կապոյտ Մաչի զոյդ զպրոցներուն աշակերտները։ Ապա, օրուան արարողապետը բազմութիւնը կը հրաւիրէր մէկ վայրկեան լռութեան։ Հուսկ, խօսք կ'առնէին համայնքին կողմէ Սահակ Սուբխասեան եւ քաղաքապետ Ժակ Ռէմիյէ։ Առաջինը կ'անդրադառնար Թրքական «ժխտողականութեան», մինչ քաղաքապետը կրկնելէ յետոյ իր եւ Վիէնի Թաղապետութեան զօրակցութիւնը Հայ Դատին, խօսեցաւ քանի մը չաբաթ առաջ Հայաստան կատարած իր եւ իր գործակիցներուն այցելութեան մասին։ Այս այցելութեան նպատակն էր ամրացնել Վիէնն եւ Գորիս զուգորդ քաղաքներուն կապերը։ Ան յիշեցուց որ այս կապերը սկսած էին անկախութեան առաջին ամիսներէն եւ յետոյ չերմ ու յուզիչ բառերով պատմեց Ծիծեռնակաբերդ տուած իր այցը։ Խօսքին աւարտին, քաղաքապետը Հայր Կարապետին յանձնեց դեղեցիկ բիւրեղապակեայ անօթ մը, որուն մէջ կար Հայաստանէն բերուած ափ մը հող։ Կարապետ Վրդ. իր պատասխան խօսքին մէջ ըսաւ թէ իրեն համար չկար աւելի մեծ նուէր նախ որովհետեւ ինք այդ հողին վրայ ծնած էր եւ որովհետեւ այս ափ մը հողը կու գայ հայրենիքէն հեռու ապրող Վիէնի հայութեան յիշեցնելու թէ ան ոչ միայն տէրն է անկախ Հայաստանի հողին, այլեւ Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի հողին։ Արարողութենէն յետոյ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի «Պաչատուր Ալբոյեան» սրահը տեղի կ'ունենար պինեաճոն մը եւ աւանդական հոգեճաշը։ Այս հոգեճաշը փոխն ի փոխ կը կատարուի Մշակութային Տան եւ Բարեգործականին ակումբը։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 19–ին, Կրընոպլի Հայ Դատի Յանձնախումբը, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը եւ Մշակութային Միութիւնը Մէգոն տիւ Թուրիզմին մէջ կազմակերպած էին դասախօսական երեկոյթ մը, նիւթ ունենալով «Ինչպէս պայքարիլ Հայկ. Ցեղասպանութեան ժխտումին դէմ»։ Կրընոպլի Հ. Ց. Դ. մարմնին եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին նախագահը Գրիգոր Գուրյումճեան ներկայացուց օրուան հիւրերը։ Խօսք առնելով քաղաքապետարանի խորհրդական տիկին Ֆ. Գրիֆօ իր համակրանքը յայտնեց ներկաներուն եւ խոստացաւ քաղաքական դեռնի վրայ իր աջակցութիւնը բերել Հայ Դատի պայքարին։ Երեկոյթի երկրորդ բաժնին, Փրիդէն հրաւիրուած փաստաբանուհի Սեւան Կարիպեան եւ Ռոն–Ալփի Հայ Դատի ներկայացուցիչները արտայայտուեցան օրուան նիւթին չուրջ եւ անոր առընչուղ իրենց գործունէութեան մասին. ըսին թէ կը գործակցին եւրոպական կարգ մը երկիրներու, ինչպէս նաեւ Ուկրանիոյ, Ռուանտայի, Գամպոճի, Թիպէթի հետ եւլն։ Երեկոյթը վերջ գտաւ հարցում_պատասխանի բաժինով մը։

Ապրիլ 23–ին, Երեքշաբթի իրիկուն, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ քանի մը արուեստագէտներու գործերու ցուցահանդէսին։ Բացման արարողութեան յաջորդեց դասախօսութիւն մը, որու նիւթն էր «Թուրքիա կրնա՞յ ընդունիլ ցեղասպանութիւնը»։ օրուան բանախօսն էր Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած պատմաբան Յարութիւն Գէորգեան, որ պատմական տուեալներով ներկայացուց ցեղասպանութեան ղրպատճառները, հեղինակները, անոնց արարքներն ու հետեւանքը։ Երեկոյթին միւս բանախօսն էր տիկին Ֆրանսուազ Կրօս–Թեթ, եւրոպական երեսփոխան, Եւրոպական ժողովրդական Կուսակցութեան եւ ժողովրդավար Եւրոպացիներու փոխնախագահուհին։ Ան խօսեցաւ իր եւ իրեն նման Հայ Դատի համակիր գործընկերներու գործունէութեան մասին ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ։ Դասախօսութիւնը վերջ գտաւ հարցում–պատասխանով եւ ղրոյցով։

Կիրակի, Ապրիլ 24–ին, Սէն–Մարթէն տ'Էռէ Նոթր–Տամ տը լա Տէլիվրանտ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ զոր մատուցեց Տէսինի հոգեւոր հովիւ Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Յարութիւնեան։ Արարողութեան աւարտին ժողովուրդը համախմբուեցաւ Ապրիլ 24 հրապարակը։ Սէն–Մարթէն–տ'Էռէ քաղաքապետ Ռընէ Փրոպի խօսք առնելով իր յարգանքի տուրքը մատուցանեց մեր նահատակներուն եւ համայն ժողովուրդին. հայկական եւ Ֆրանսական միութիւններ ծաղկեպսակներ զետեղեցին. եւ բիտառարդներուն կողմէ արտայայտուեցաւ Լինտա Տեփոյեան (Նոր Սերունդ) եւ հայկական միութիւններու անունով՝ Ռիշար Գալաճեան։ Հնչեցին հայկական եւ Ֆրանսական փառերգները։ Օրուան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ_ի աշխատաճի տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Զորեք_շաբթի Մայիս 1_ին։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Մայիս 3։

ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՈՔԹՈՐ ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖՅԱՑԵԱՆ _ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

(5) «Ուղղագրութեան փոփոխութեան մասին բերուած առաջարկները դիտական չեն» _ Այս ալ ուրիշ յանկերգ մըն է, որուն մասին յաճախ կը կարդանք: «Ա_նդարդ»ի մէջ ալ, Լեւոն Միրիջանեանի յիշեալ յօդուածաշարքին ուրիշ մէկ ընդ_դիմադիրը, Պր· Պետրոս Բեզիրեան նոյ_նը կը գրէ· _ «Ցոյց տուէք մի ոլորտ, ո_րին արեւելահայերէնը խանգարում է, ո՞րն է այն գիտական հիմքը, որին հե_տեւելով փոխում ենք պետական լեզուն»:

Ընթերցողը անդրադարձաւ վստահա_բար այն «չփոթութեան», որ կայ այս մէջբերումին մէջ լեզուի եւ ուղղագրու_թեան կալուածներուն միջեւ, որուն ակ_նարկեցի արդէն վերեւը: Նոյնպէս, ըն_թերցողը թարմ ապացոյց մը ունեցաւ պետական լեզու անուանումին մասին, որուն նոյնպէս ակնարկեցի վերեւը: Արդ, թողլով այս երկու ճապկումները, անց_նինք այս պարբերութեան հիմնական մաքին, որու համաձայն որեւէ «գիտա_կան հիմք» չկայ, փոխելու համար... մեր «լեզուն»: Ըսել կ'ուզէ՝ մեր ուղղա_գրութիւնը (ընթերցողը արդէն հասկցաւ, կը խորհիմ): Զարմանալի է որ բանասի_րական գիտութիւններու տոքթոր _ փրո_ֆէսէօր Պետրոս Բեզիրեան «որեւէ գի_տական հիմք» չի տեսներ վերաքառնա_լու համար մեսրոպեան համազգային ուղղագրութեան: Ուրիշ առթիւ այդ հիմքերուն մասին ընդարձակօրէն գրած էի (տես՝ Փարիզի «Կամք» օրաթերթի 2001 Յուլիս 11 _ 14 թիւերը): Բայց որուան ըլլալով որ Հայաստանցի ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը կարելիու_թիւնը չունի կարդալու Սփիւռքի թեր_թերը, այստեղ դարձեալ պիտի բացատ_րեմ, համառօտ կերպով·_

Ա.նպէս, սովետական խեղաթիւրու_թիւնը հայերէն բառերուն կապը խզած է իրենց պատմութիւններուն հետ: Ամենամեծ վնասը այս է, որմէ կը յառաջանան նաեւ միւս վնասները: Ինչպէս որ քիչ վերը ցոյց տուի, յեղափոխութիւն բառը նոր ուղ_ղագրութեամբ կը գրուի հեղափոխու_թիւն ձեւով, որով այս բառին պատկերը փոխուած է եւ այլեւս չենք կրնար հաս_կընալ թէ սկիզբի վանկը եղող յեղ_ը ար_մատն է եղանել բային, որ կը նշանակէ վիճակի փոփոխութիւն: Ա.նպէս է նաեւ չատ այլ բառերու պարագային: Օրինակ՝ գէտ, արմատն է գիտնալ բայի: Հայե_րէնի օրէնքներուն համաձայն է_ն ի_ի կը փոխուի եւ կ'ունենանք գիտուն, գի_տութիւն, գիտնական եւ այլն բառերը: Իսկ երբ այս բառը գրուի գետ (լեզուա_պետ, հայագետ), այլեւս չենք կրնար ըսել թէ խօսքը լեզուներ գիտցողի կամ հայերէնը գիտցողի մասին է, քանի որ հայերէնի օրէնքներուն համաձայն ե_ը չի փոխուիր ի_ի: Այս ձեւով գրուած, լեզուագետ կը նշանակէ լեզուի գետ, առու: Նոյնպէս, յոռի կը նշանակէ վատ, դէշ, մինչդեռ այս բառը ներկայիս կը գրուի հոռի ձեւով, որ կը նշանակէ հայ_կական տոմարի երկրորդ ամիսը:

Կը տեսնուի թէ բառապատկերներու փոփոխութեան պատճառով կարելի չէ ճանչնալ բառերու արմատները ու բաղա_դրիչները: Այս պատճառով ալ գոյութիւն ունենալէ կը դադրին նոյնահունչ, բայց տարբեր նշանակութիւն ունեցող բառեր, արմատներ, ինչպէս օրինակ վերեւ յիշ_ուած յեղ արմատը, որ զատապարտուած է արեւելահայերէնի բառապանձէն ջնջ_ջուելու, եթէ յաւիտեանս օգտագործուի հեղափոխութիւն ձեւին մէջ: Պարագան նոյնն է նաեւ չատ այլ նմանահունչ, սակայն տարբեր նշանակութիւն ունեցող բառերու, ինչպէս օրինակ սէր (սիրել), դէր (դիրուկ, պարարտ), եւ այլն, որոնք բոլորն ալ զատապարտուած են կորըստ_եան: Մինչդեռ գրելաձեւային այս տար_բերութիւնները անհրաժեշտ են, որպէս_զի յատնաբերուին բառերու կազմախօ_սական (morphologique) տեղեկութիւն_ները եւ ըստ այնմ անհրաժեշտ բաղա_դրիչներով նոր բառեր կերտուին: Ա.յ_լապէս, արեւելահայերէնը պիտի աղքա_տանայ եւ պիտի զրկուի նոր բառեր կերտելու հնարաւորութենէն, հետզհե_տէ ստիպուած պիտի ըլլայ օտար լեզու_ներէ փոխառութիւններ կնքելու, որոնք խառնիճաղանճ լեզուի մը պիտի վերա_ծէն հայաստանեան արեւելահայերէնը: Ա.յս պարագաները մեծ կորուստներ են:

Նոյնպէս, արմատներու գրելաձեւի փո_փոխութիւնները կը խանգարեն բանասի_րական _ստուգաբանական աշխատանք_ները: Հայերէնի պէս հարուստ լեզուի մը համար ուղղագրական նոյնութիւնը պահել անհրաժեշտ է գրաթարի, բար_բառներու, արեւմտահայերէնի եւ արե_ւելահայերէնի միջեւ, թէ՛ լեզուի ներքին կազմախօսական քննութիւնը կատարելու (եւ այդ հիման վրայ նոր բառեր կերտե_լու համար, ինչպէս ըսինք), եւ թէ այլ հնդեւրոպական լեզուներու հետ իր կա_պերը պարզելու տեսակէտով: Օրինակ, հայերէն եօթն բառը (թիւը) կապեր ունի հնդեւրոպական նախալեզուի հետ (ժա_մանակին կը գրուէր՝ եաւթն), սանսկրի_տերէն՝ սափտա, պարսկերէն՝ հաւթ, յունարէն՝ էպթա, լատիներէն՝ սեփթեմ, ֆրանսերէն՝ սե(փ)թ: Իսկ ներկայիս այս բառը կը գրուի յոթ, որու սկիզբի յո մասը իր այս դրելաձեւով, որ կը համա_պատասխանէ դասական հո հնչիւնին, ոչ մէկ կապ ունի միւս լեզուներու ափ, աւ, էփ մասերուն հետ: Ներկայ սովետական դրելաձեւով այդ կապը խզուած է: Բա_ռերուն դարաւոր կապը խզուած է այլ լեզուներու հետ: Հետեւաբար կարելի չէ բանասիրական _ ստուգաբանական (étymologique) աշխատանքներ կատա_րել: Սա· Մալխասեանը այս պատճառաւ իր բառարանը չկարողանալով հրատա_րակել սովետական խեղաթիւրութեամբ, զայն հրատարակեց Մեսրոպեան ուղղա_գրութեամբ՝ Սասլինի յատուկ թոյլ_տուութեամբ: Սակայն, ստուգաբանա_կան հետազօտութիւնները նշանակու_թիւն ունին ո՛չ միայն հայերէնի, այլեւ հնդեւրոպական այլ լեզուներու ներքին օրինաչափութիւններն անդամ բացայայ_տելու տեսակէտով, քանի որ եղած են ո՛չ միայն փոխառութիւններ ,այլ նաեւ փոխառութիւններ՝ հայերէնէն դէպի ուրիշ լեզուներ: Ստուգաբանութեան անկարելիութիւնը մեծ կորուստ մըն է մեր լեզուին համար, որ այսպիսով կը կորսնցնէ իր պատմամշակութային ար_ժէքը: Զարմանալի է, որ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր _ փրոֆէսէօր Պետրոս Բեզիրեան գիտական դեռնի վը_րայ մեր լեզուին հասցուող որեւէ վնաս չի տեսներ այս բոլորին մէջ:

(6) «Մեսրոպեան ուղղագրութեան վե_րադառնալու կողմնակիցները մասնա_գէտներ չեն» _ Ա.յս ալ վերջերս մէջտեղ նետուած յանկերգ մըն է: Ա.յս արտա_յայտութիւնը կայ թէ՛ Պր· Պետրոս Բե_զիրեանի մօտ, եւ թէ Պր· Թեւոս Պետ_րոսեանի, «Ա.նդարդ»ի մէջ: Սովետա_կան չըմնացին մնացած եւ ինքզինք չար_դարացնող դերակայութեան զգացում մըն է այս արտայայտութեան տուն տուողը, ըստ որուն «արտասահմանեան երկիրներ_ու համապատասխան վկայականներն ու տիտղոսները անարժէք են, հետեւաբար արտասահմանեան բանավիճողները մաս_նագէտներ չեն»: Զարմանալին այն է սակայն, որ Հայաստանցի լեզուաբան_ներն ու տոքթոր _ փրոֆէսէօրները, ո_րոնք «մասնագէտները» են, իրենց դիր_քին եւ տիտղոսներուն անհամապատաս_խան տգիտութիւն կը ցուցաբերեն ուղ_ղագրութեան հարցին մէջ: Մինչդեռ, բանավիճողին դիտութիւնն է, համոզ_թի՛ւն է որ արժէք մը կրնայ ներկայա_ցընել եւ ո՛չ թէ իր տիտղոսը, վկայա_կանը:

Ա.յս մասին Պր· Թեւոս Պետրոսեան կը չարունակէ դրել· _ «Ընթերցողին յիշե_ցընենք «Ազգ» օրաթերթում ակադեմի_կոսներ Լեւոն Հախվերդեանի եւ ապա «Երկրում» Սերգէյ Աբրահամեանի նըշ_ուած հարցին նուիրուած "դիտականօրէն սպառիչ պատասխանները"»: Իրականու_թեան մէջ այդ յօդուածներէն Պր· Հախ_վերդեանինը գիտականօրէն ծիծաղելի էր: Փաստի չգոյութեան պատճառով անարդանքներու էր դիմած որոշ անձե_րու նկատմամբ: Ինչքան դիտենք, այս հարցի մէջ Պր· Լեւոն Հախվերդեանը մասնագէտ չի կրնար նկատուիլ, քանի որ արուեստաբան է եւ ոչ թէ հայագէտ: Հակառակ այս իրողութեան, Պր· Թեւոս Պետրոսեան անոր անունը յիշած է, պարզ այն պատճառով որ ան ակադեմի_կոս է եւ իր թեզին կողմնակից է···: Իսկ ակադեմիկոս Սերգէյ Աբրահամեանը բը_նաւ ալ համամիտ չէ Պր· Թեւոս Պետրոս_եանին, քանի որ կողմնակից է ուղղա_գրութեան փոփոխութեան, միասնակա_նացման եւ այդ դետնի վրայ Սփիւռքա_հայ հայագէտներու հետ միասնաբար քննարկումներ կ'առաջարկէ, դրելով· _ «Հարցը պէտք է քննարկել մասնագիտա_կան, ժողովրդավարական մօտեցումով՝ մասնակից դարձնելով հայերէնի երկու ճիւղերի ներկայացուցիչներին, այդ թւում նաեւ՝ ուսուցիչներին»: Շատ ճիշդ: Միայն թէ այդ քննարկումները «ժողովրդավարական մօտեցումով» կա_տարելու համար անհրաժեշտ է որ ժո_ղովուրդը իր մտաւորականութեամբ, իր ուսուցիչներով, իր գրողներով եւ լրագը_րողներով, այսինքն լայն խաւերով ծա_նօթ ըլլայ Մեսրոպեան ուղղագրութեան օրէնքներուն: Ներկայ վիճակով, երբ Հայաստանցի լեզուաբանները, բանասի_րական գիտութիւններու տոքթոր _ փրո_ֆէսէօրներն անգամ անհրաժեշտ գիտու_թիւնը չունին եւ ցաւալի սխալներու մէջ կ'իյնան, ինչպէ՞ս կարելի է նման քըն_նարկումներու ձեռնարկել: Անհրաժեշտ է որ նախ Հայաստանի իշխանութիւննե_րուն կողմէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան օգտագործման դէմ գոյութիւն ունեցող արգելքը վերցուի, թապուն չգանայ, թերթերու մէջ փափաքողներ Մեսրոպ_եան ուղղագրութեամբ տպեն իրենց յօղ_ւածները, ժողովուրդին աչքը այդպիսով սովորի անոր, նոյնպէս դպրոցներու մէջ դասաւանդուի Մեսրոպեան ուղղագրու_թիւնը, թէկուզ որպէս յաւելուածա_կան գիտելիք եւ այդպիսով զայն գիտ_ցողներու, անոր մասին կարծիք յայտ_նելու ի վիճակի եղող մարդոց չրջանակը ընդլայնուի: Տարիներու վրայ տարած_ւող հարց մըն է, որու լուծման պէտք է ձեռնարկենք այսօրուընէ իսկ, քանի որ երկու տարիէն Մեսրոպեան դիւտի 1600_ամեակը պիտի տօնենք: Անհրաժեշտ է որ տեղաչարժ մը կատարուի մինչ այդ: Անհրաժեշտ է որ գնացքը չփախցնենք: Ա.յլապէս, մենք մե՛ր կողմէ կ'արժեզրկենք Մեսրոպի դիւտը՝ եթէ զայն տո_նենք որպէս միայն գիրերու ստեղծման տարեդարձ: Մինչդեռ չատ լաւ գիտենք որ դիւտին արժէքը ամէն մէկ հնչիւնի համար կրաֆիկական ձեւ մը նշանակելը չէր, այլ միաժամանակ տառերուն օգ_տագործման ձեւը, ուղղագրական կա_նոնները ստեղծելն էր: Այդ ուղղագրու_թիւնն է որ 1600 տարի տոկաց մեր կրած աշխարհագրական _ քաղաքական վերի_վայրումներուն, նաեւ հայ լեզուի զար_գացման փոփոխութիւններուն: Աչխար_հով մէկ ցրուած եւ տարբեր լեզուաճիւ_դերով խօսող հայութիւնը միասնական մնաց գրաւոր լեզուի շնորհիւ՝ գիրեր կարդալով, իրարու կեանքին հաղորդա_կից մնալով, մինչեւ որ 1922_ի Տեկրետը այդ կապն ալ խզեց եւ հայութեան երկու հատուածները օտարացուց իրարու:

Եւ հիմա այսպէս կը չարչարուինք՝ Հայաստան _ Սփիւռք խորհրդաժողով_ներով միասնականութիւն ստեղծել փոր_ձելով: Մինչդեռ իրակա՛ն միասնակա_նութիւնը կարելի է ստեղծել փրթած տե_ղէն նորոգելով կապը՝ մեսրոպեան ուղ_ղագրութեան վերահաստատումով, զան_նալով փակապա՛ս մէկ ազգ, մէ՛կ ուղղա_գրութեամբ:

(7) «Անգրագէտ կը դառնանք, եթէ ուղղագրութիւնը փոխենք» _ Ո՛չ, բացար_ձակապէս ո՛չ: Անգրագէտ դառնալու պա_րագայ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլ_լալ համատարած գրագիտութեան երկիր եղող Հայաստանի մէջ: Աչակերտները դպրոցի մէջ սովետական խեղաթրութեան փոխարէն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը պիտի սորվին: Դասագիրքերը արդէն Համաչխարհային Դրամատան կողմէ կը տպագրուին այս վերջին տարիներս: Ուս_տի, նիւթական միջոցներ ստեղծելու հարց չի ծագիր: Իսկ փողոցներու ցու_ցատախտակները տարիներու ընթացքին է որ հետզհետէ կը փոխուին, ինչպէս որ անկախութեան տասը տարիներու ըն_թացքին ռուսերէն ցուցանակները դեռ չեն փոխուած ու կը մնան իրենց տեղը ներկայիս: Ի հարկ է, անցումային չըր_չան մը կ'որոշուի, որու ընթացքին երկու ուղղագրութիւնները ալ կրնան օգտա_գործուիլ: Ինչ կը վերաբերի 80 տարի_ներու ընթացքին սովետական խեղաթրու_թեամբ հրատարակուած արժէքաւոր գրքերուն, անոնց մեսրոպեան ուղղագրու_թեամբ վերհրատարակութիւնը կա_րելի է իրականացնել համահայկական հիմնադրամով մը եւ անհատական նուի_րատուութիւններով· Յիշենք թէ ինչպէս Ամերիկահայերը հինգ միլիոն տոլար ա_ռաջարկած էին այս հարցին եւ թէ ինչ_պէս որոշ ակադեմիկոսներ դէպի իրենց չրջել փորձած էին այդ դումարը (տե՛ս՝ Լեւոն Միրիջանեանի «Կանաչ մանանայ՝ սխալ հասցէով» յօդուածը, «Ցառաջ» օրաթերթին մէջ, 2000, Մայիս 30): Բա_ւական է որ ազգային կեցուածք որդեգը_րենք: Գործը փրակտիկացնելու ձեւերը կը գտնուին: Վերեւ յիշուած բոլոր լեզ_ուակործան _ ազգակործան պատճառները վերացնելով պէտք է վերադառնալ մե_րոպեան ազգային ուղղագրութեան, որ_պէսզի արտասահմանի ցեղակիցներու հետ միասնաբար հայութիւնը զառնայ մէկ ազգ՝ մէ՛կ համազգային ուղղագրու_թեամբ: Յիշենք Զարենցի հանրածանօթ խօսքը· _ «Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո միասնական ուժի մէջ է»: Երկու լեզուի եւ երկու ուղղագրութեան դոյութիւնը պարզապէս կը փաստէ ո՛չ թէ մշակոյթներու նոյնութիւնը, այլ՝ տարբերութիւնը: Ուստի, քանի որ մեր լեզուները տարբեր են, առնուազն ուղ_ղագրութիւնը պարտադիր է որ նոյնը ըլ_լայ: Ա.յն ատեն է որ կարելի կ'ըլլայ ըսել թէ մէկ ազգ ենք, մէկ մշակոյթով:

(8) _ «Հայաստանի ներկայ տնտեսա_կան վատթար վիճակին մէջ կարելի չէ ուղղագրական հարցով զբաղիլ»: Ա.յս ա_ռարկութիւնը ընողները կը մոռնան որ Հայաստան երկիր մըն է, Հանրապետու_թիւն մըն է, որ պահպան բնագաւառնե_րու զարգացման համար ունի տարբեր նախարարութիւններ, որոնք բոլորն ալ տնտեսական վիճակի բարելաւմամբ չեն զբաղիր, այլ ամէն մէկը ի՛ր բնագաւա_ռով կը զբաղի: Արդ, ի՞նչ է Կրթական Նախարարութեան պաշտօնը, եթէ ոչ զբաղիլ կրթական _ լեզուական հարցե_րով, բանաւոր թէ գրաւոր լեզուի, հե_տեւաբար եւ ուղղագրութեան պահպանութեան եւ ա_պագայ սերունդներուն ճիշդ ու անվնաս կերպով փոխանցման մասին, քանի որ հայ լեզուն Հայու ինքնութեան հիմքն է:

Եզրակացնելով ըսենք, որ վերոյիշեալ այս ութ առարկութիւններն ալ անի_մաստ են եւ տգիտութիւն, չկամութիւն, ծուլութիւն յայտնաբերող առարկութիւն_ներ են, գիտական թէ տրամաբանական քննարկումի չդիմացող: Իսկական պատ_ճառը ազգային մտածողութեան եւ կեց_ուածքին բացակայութիւնն է, որ սովե_տական կաղապարի մէջ թրծուած ուղեղ_ներուն կը թելադրէ չչեղիլ սովետական վարքաղծէն, տեղի չտալ եւ հաւատարիմ մնալ սովետական չրջանի միակ վերապ_րուկին՝ ուղղագրութեան, քանի որ բո_լոր միւս սովետական խորհրդանշան_ները (դրօշ, ազգային փառերգ, պետա_կան զերթ) փոխուած են ներկայ անկա_խութեան չրջանին: Ուրեմն, ո՛չ թէ գի_տական, այլ հոգեբանական են իրենց ընդդիմութեան պատճառները, որոնց

ՄԱՅԻՍ 1

ԸՆԴԴԷՄ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԻ ԵՒ ՃՆՇՈՒՄԻ

Մարդոց բազուկներու շահագործումին դէմ մղուած պայքարը՝ խաղաղ թէ արիւնալի, աչխարհի պատմութեան չափ հին է։ կարելի է անվարան չեչտել, թէ ասիկա վաղնջական նկարագիրը կը կրէ։ Ստուգիւ, ըեռ ստրկատիրութեան եւ աւատապետութեան դարաշրջաններուն իսկ կ'արձանագրուին ընդվզումներ, նոյնիսկ զոհողութիւններ՝ յաճախ ընկերային նկարագրով։

Պատմութենէն ծանօթ է, թէ Հռոմէական կայսրութեան խարխխները կը շարժին, կ'երերան, երբ ստրուկներու դասը մարդուն արժանաւորութեան պահանջը հրապարակ կը դնէ։ Վայրագ, վայրենի օրէնքներ կը փորձէ ապօրինի հռչակել։ Անմարդկային, հետեւաբար, անընդունելի։ Դատապարտելի։

Ցմոռնաք, թէ Թ. դարուն ծայր առած քոնդրակեան չարժումը՝ Մեծ Հայքի Տուրուբերան նահանգի Ապահունիք նահանգի համանուն աւանէն, կրօնական չեչտած դիմագիծ մունենալով հանդերձ, ընկերային արդարութեան ձգտող չարժումի մը սաղմերն ալ կը մնուցանէ։ Ընչաքաղց գիւղացին է, որ կը ճգտի քանդել, տէգով, նիզակով, կրօնա-աւատապետական կարգեր։

Դեռ ասկէ առաջ, ասոր նմանող չարժում մը ծայր կուտայ Ե. դարուն, Պաղեսթինեան անուանումով։ Միչտ՝ կրօնական բնոյթով եւ հայեցողութեամբ, ընկերային ցասումի սերմ ալ կը սերմանէ, անշուշտ։

Հին անցեալի էջերու թաւալումով՝ մինչեր ալ կը ձեւաւորուին։ Արդարեւ, յաճախ առաջադրութիւններ հրապարակ կը հանուին։ Հանգանակներ կը բանաձեւուին։

Նոր չարժումը ծայր կուտայ Նոր Աչխարհին։ Ճարտարարուեստականացած, անպայման այդ ուղին բռնած, ցասքամասկն։ 1884 Հոկտեմբերին է, որ Շիքագոյի մէջ, «Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի արհեստակցական ընկերակցութիւններու (լման՝ սենտիքաներ) Դաչնակցութիւնը», իր Զորրորդ Համագումարին, միաձայնութեամբ կ'որոչէ բանուորներու աչխատանքի օրը սահմանափակել 8 ժամով։

Ազդանչանը յստակ ու մեկին է։ Երկու տարի անց, 1886 Մայիս 1-ին, կրկին Շիքագոյի մէջ, ընդհանուր գործադուլի հրահանգ կը տրուի։ Եւ, այդ օր, ցասօք կարձանագրուի նոր ժամանակներու անդրանիկ բախումը, - աւա՛ղ արիւնալի։ Մէկ կողմ՝ աչխատաւորներու հուժկու զանգուածը եւ զօրեղ պահանջը, - ութ ժամ աչխատանք, ութ ժամ հանգիստ եւ ութ ժամ կրթութիւն։

Չեռու մնանք մանրամասնութիւններէ։ Այնքանը միայն արձանագրենք։ Զոհեր՝ ոստիկանական կրակոցներու հետեւանքով։ Հազարէ աւելի բանթողի արձակում աչխատանքէ։ Արհեստակցական ընկերակցութիւններու պատասխանատուներու ձերբակալում եւ մահապճիռ։ Զորս կախաղան ... Զորս մարտիրոս՝ մահապարտի չապիկով։

Եւ, կրկին վերադառնանք Եւրոպա։ Ֆրանսայի լուսաւոր ոստանին Փարիզի մէջ, 1889 Յուլիսին, 19 երկիրներէ ժամանած ընկերվարական եւ աչխատանքային չարժումներու ներկայացուցիչներ, հիմը կը դնեն Ընկերվարական Երկրորդ Միջազգայնականին։ Այդ առիթով է, որ Մայիս Մէկը վերջնական կը նուիրագործուի իբր աչխատաւորական իրա-

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Թուրքիոյ Ռազմավարական եւ ընկերային հետազօտութիւններու հիմնարկին Մարմարա խմբակը Ապրիլ 22-ի իր ժողովին որպէս բանախօս հրաւիրած է Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը որպէսզի խօսի Թուրքիոյ Հայոց երբեմնի Ազգային Ժողովի ատենադրութիւնները։ Ինչպէս կը տեղեկացընէր «Մարմարա» օրաթերթը (Ապրիլ 23), պատրիարքը իր ելոյթին սկիզբէն չեչտած է թէ ինք պատմաբան չէ եւ իր պարտականութիւնը չէ պատմութիւնը ուսումնասիրել։

Անցնելով նիւթին, Մեսրոպ Արք. Հայերը ներկայացուցած է ԺԹ. դարէն մինչեւ այսօր երկարող շրջանի մը մէջ։ Նախ սեւեռած է Բիւզանդիոնի կայսրութեան օրով մշակութային փոխադարձ ներդրումներուն նիւթին, ապա Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու ներկայութեան վրայ։ Ցիչած է թէ Պոլսոյ գրաւումէն ետք Սուլթան Մեհմէտ 1461-ին հաստատած է պատրիարքարանը, հրովարտակով մըն ալ պարտրիարք կարգած Յովակիմ Ա. Պրուսացին։

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու

րուժ ապաբարոյ արարքները։ Վարքուբարք եւ գործելակերպ։

Մանաւանդ պէտք չէ մոռնալ, թէ դեռ կան գրեթէ ամբողջ ցամաքամասեր, ուր մարդը, - չատ հեղ դեռ անչափահաս, մանկահ, - արեւածագէ արեւամուտ պարտի լծուիլ տաժանակիր աչխատանքի, բառին իրական ճչգրիտ ըմբռնումովը, պատառ մը հացի կամ ափ մը բրինձի համար։

Ուրեմն՝ Մայիս Մէկը չէ՛ կորնչցուցած իր իմաստը։ Չէ՛ դարձած ժամանակավրէպ թուական։

Ուստի՝ Մայիս Մէկը դեռ կը մնայ պայքարի, պահանջի խորհրդանչան սա հոդեցունց խօսքերով մեր եղերաբախտ քերթողին, -

Ձե՛րն են դաշտեր, ձե՛րն է փաղաքճն,
որուն լուռ
Փողոցներէն պէտք է անցնի
լոկ այսօր
Ձե՛ր թափօր,
Դրօշներ ծըփան, ծաղկին յոյսեր,
եւ գոռայ
Շեփոր։

(Դ. Վարուժան, «Մայիս Մէկ»)

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ներկայութեան մասին թուային տուեալներ հաղորդելով, Մեսրոպ պատրիարք ըսած է թէ Պոլսոյ պատրիարքարանին ենթակայ եկեղեցական 74 թեմեր կային։ մի առ մի նչած է ամէն մէկուն անունը, դործունէութեան դաչտը, բացատրելու համար թէ որքան բարձր թիւ էր ատիկա։ Համեմատութիւն մը ընելով ան յիչեցուցած է թէ նոյն չրջանին Էջմիածնի կաթողիկոսութեան կապուած էին միայն 28 չրջաններ, Կիլիկիոյ աթոռին 14, Աղթամարին 2, Երուսաղէմին 4 թեմ։

Պատրիարքը անդրադարձած է նաեւ անցեալի հրդեհներուն որոնք յաճախ կը պատահէին Պատրիարքարանի, կամ ազգային այլ հաստատութիւններու մէջ, հրոյ ճարակ ընելով հայկական ատենադրութիւններու մեծ մասը, ի միջի այլոց հրովարտակներ, կարեւոր այլ փաստաթուղթեր։ Ըսած է թէ պատրիարքարանի չորս դարու պատմութիւնը, մինչեւ 1860-ական թուականները, գրի առնուած է Աւետիս Պէլպէրեանի կողմէ ու հրատարակուած։ իսկ 1896-էն ետք Օրմանեան անհրաժեչտ քայլեր առած է փրկելու եւ դասաւորելու համար վաստաթուղթեր եւ պատմական տուեալներ որոնց թրքերէնի թարգմանութիւնը կարեւոր նկատած է Մեսրոպ պատրիարք։

Անդրադառնալով 1915-ի չրջանին, յիչեցուցած է որ 1916-ին աքսորուած էր Զաւէն պատրիարքը, պատրիարքարանի դիւանները ալ փոխադրուած էին Երուսաղէմ, Փարիզ, Երեւան։ Ինչ կը վերաբերի այսօր պատրիարքարանը պահուած դիւաններուն, անոնք կը սկսին հանրապետութեան օրերէն, թէեւ 1923-1951-ին պատկանողներն ալ թաւական անկանոն վիճակ ունին։ 1951-էն ետքը դիւանները որոչ չափով դասաւորուած համակարգ ունեցած են։

Մեսրոպ պատրիարքէն ետք խօսք առած է Թուրքիոյ արխիւներու գլխաւոր տնօրէնը, ըսելով որ իրենք բացած են օսմանեան դիւանները եւ նոյն բանը ընելու առաջարկ ներկայացուցած են Հայաստանի, որոնք դիմումին չեն պատասխանած (*)։ Ներկաներու հարցումներուն պատասխանելով Մեսրոպ Արք., ըսած է թէ պատրիարքարանի դիւաններուն ամբողջական դասաւորումէն ետք կարելի կ'ըլլայ փաստաթուղթերու լուսապատճէններ ունենալ։ Իսկ թէ ինչո՛ւ ինք երեսաղէմ պահուած փաստաթուղթերը Պոլիս փոխադրելու չի ձեռնարկեր, պատրիարքը պատասխանած է թէ ներկայիս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ աթոռները իրենց սեփական կանոններ եւ իրաւասութիւններ ունին, ուստի կարելի չէ նման քայլի դիմել։

(*) «Արմէնիբէս» Ապրիլ 26-ին կը հաղորդէր թէ Հայաստանի արխիւային գործի վարչութեան պետ Ամատունի Վրթանեան այս առընչութեամբ յայտնած է հետեւեալը. «Հայաստանի դիւանները հայրենական եւ օտար գիտնականներու եւ հետազօտողներու առջեւ միշտ բաց եղած են եւ այդպէս ալ կը մնան»։

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

- Ես ուրիչ բան հասկնալ կ'ուզեմ։
- Ի՞նչ կ'ուզես հասկնալ։
- Սա մեր վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ։
- Մեր վիճակը յայտնի է, - պատասխանեց քարոզիչը, - կան այսօր սուտ քրիստոսներ, որ միլիոններով հետեւորդներ ունին, ատիկա վախճանին մօտալուտութիւնը կը մատնանչէ, ինչպէս որոչապէս ցոյց կուտան Մատթէոսի Աւետարանին 24, 11 եւ 12 գլուխները։
- Սթամպօլլու Աբի՛կ, - հնչեց յանկարծ պահապանին ձայնը։
- Օրհնեալ են անոնք, որ կը կանչուին, - ըսաւ Զրաքեան, մինչ Աբիկ սրտադողով կը փութար դէպի ձայնը եկած կողմը։

Ոտիկան մը բանտին դրան քով կը սպասէր։

- Քալէ՛, - ըսաւ՝ Աբիկին թեւէն քաչելով։
- Ո՞ւր պիտի երթանք, - հարցուց այս վերջինը։
- Բէչտա պէյը քեզ կ'ուզէ։

Վայրկեան մը ետքը Աբիկ կը մտնէր Քըսմը սիասիի տնօրէնին սենեակը։

Տնօրէնը գլուխը կախած՝ գրասեղանին վրայ դրուած թուղթ մը աչքէ կ'անցընէր ուչադրութեամբ։

Աբիկ ստիպուեցաւ քանի մը վայրկեան սպասել, մինչեւ որ Բէչտա պէյ ընթերցումը աւարտեց եւ գլուխը վեր առնելով՝ խիստ ձայնով մը ըսաւ.

- Վերջապէս օձիքդ ձեռք տուիր։
- Բայց ես փախստական չէի արդէն, - պատասխանեց Աբիկ։
- Փախստական չէիր, բայց մութին մէջ կը գործէիր։
- Այդպիսի բան մը չեմ ընդունիր, մութին մէջ ի՞նչ կ'ուզէիք, որ գործէի, ես, աքսորուած մարդ մը Գոնիայի մէջ։
- Աքսորին մէջ ալ հանդարտ չես կեցած։
- Ես Գոնիայի մէջ բոլորովին քաչուած կեանք մը կ'անցընէի... դրեթէ մարդու երես չէի տեսնար։
- Ես գիտեմ ըսածս... քեզի դէմ ծանր ամբաստանութիւններ կան։
- Գուցէ պրպարտութիւններ ըլլան... արդէն պրպարտութեամբ հոսկէ ալ աքսորուեցայ։
- Ո՛չ, պրպարտութիւն չէ, այլ ապացուցեալ իրողութիւններ։
- Ձեր բարձրութիւնը կը հաճի՞ այդ իրողութիւններէն մէկ քանին ըսել։
- Դուն չէի՞ր, որ Գոնիայէն գաղտնաբար կը թղթակցէիր Պատրիարքին հետ։
- Երբեք գաղտնի թղթակցութիւն չեմ ունեցած։
- Պատրիարքին բնաւ նամակ չե՞ս գրած։
- Գրած եմ, - պատասխանեց Աբիկ։
- Ուրեմն ինչո՞ւ ուրացար։
- Դուք գաղտնի թղթակցութեան խօսք ըրիք, մինչդեռ իմ նամակներս գաղտնի չէին։
- Ինչի՞ մասին էին այդ նամակները։
- Պարզապէս իմ անձիս համար, - պատասխանեց Աբիկ։ - Այդ նամակներով դիմում կ'ընէի Պատրիարքին, որպէսզի դիս աքսորէ վերադարձնելու համար աչխատի կարելիութեան սահմանին մէջ... ասիկա, կարծեմ, յանցանք մը չի կրնար համարուիլ... մանաւանդ, որ այդ նամակները թղթատարով կը ղրկէի, հետեւաբար այստեղ կը դրաքնուէին։
- Իմ խօսքս այդ տեսակ նամակներու համար չէ, այլ ընդարձակ տեղեկագիրներու մասին է։
- Ի՞նչ տեղեկագիր։
- Հոն տեղի գաղթական Հայերու վիճակին մասին, անոնց կրած տառապանքներուն եւ չարչարանքներուն մասին եւ այլն, եւ այլն։

(Շար. 216)

(Շար. Ա. Էջէն)

վերջին հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ հայկական խաչքարին առջեւ ուր պաղեստինի պապիկներն ու մամիկները տեղ գրաւած էին: Հոս եւս, յաջորդաբար խօսք առին հայկական միութիւններու պատասխանատուները, Հայ Մշակոյթի Տան նախագահուհին՝ Մոնիք Ադամեան, Գրիգոր Գուլումճեան, ինչպէս նաեւ քաղաքական դէմքեր՝ Ռ. Քաղընաւ, Ք. Գրիֆօ, Մ. Իւանոու: Վերջին խօսք առնողը եղաւ քաղաքապետ Միշէլ Տէսթօ որ, ինչպէս իրմէ առաջ ելոյթ ունեցողները, խոստացաւ թիկունք կանգնել հայ ժողովուրդին պահանջատիրական պայքարին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱԼՐՓԷՆ ճակատը ամէն օր աւելի կը ծաւալի եւ բոլոր մարզերն ալ հրապարակ իջած են, որպէսզի քուէ տրուի Ապր. ճակատին դէմ, այսինքն ի նպաստ Շիրաքի: Գործադիրութիւնը, իր նախագահին բերնով ծանրօրէն քննադատեց լը Փէնի անտեսական ծրագիրը, զայն որպէս ապէտ ներկայացնելով երկրին համար: Հրապարակ իջան նաեւ մարզիկները՝ Ե. Ճորքայէֆ, Զիտան եւ այլն, եւ այլն: Մայիս 1-ի հինգ ցոյցեր նախատեսուած են, որոնք կրնան 200 հազար հոգի համախմբել Փարիզի մէջ եւ միշտ վախ կայ դրդռուքեանց, 3500 ոստիկաններ կազմ ու պատրաստ են: Նախորդ փրիկոնը, ժամը 19-ին «կեցցէ՛ Ֆրանսա» հաւաքականը որ կը համախմբէ արուեստի մարզին չուրջ 60 անձնաւորութիւններ, Ալնաւուրէն Ռոչար Զէմ, հրաւէր կարդացած է հաւաքուելու Թրոքատէրօ ապառնալ երգելու համար Մարսէյէզը: Ուզած էին որ այս ելոյթը տեղի ունենայ Սթատ որ Ֆրանս, այսինքն հոն ուր սուլեցին Մարսէյէզին դէմ (Ֆրանսա - Ալժերիա մրցումին, Ժոսփէնի ներկայութեան...) բայց, կարելի չէր եղած: Մայիս մէկին առաջ ալ եւ մինչեւ Մայիս 5 ղալրոցականներու ցոյցերը կը շարունակուին, ինչ որ երկայրի սուր է, ինչ որ նկատել կուտան նաեւ քաղաքական դէմքեր: Լոզունգներն ալ կրնան սպասուած արդիւնքին հակառակը տալ, Լը Փէն իսկ, հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ֆրանս - Սուար», Ապրիլ 29) կ'ըսէ թէ կը նախընտրէ Ֆաշիսա որակուիլ քան խաբեբայ (ակնարկելով վոթէ էսբրօ, փաֆաշօ լոզունգին): Ապրիլ 22-էն ի վեր Ընկերվարական կուսակցութիւնը հազարաւոր նոր անդամներ կ'արձանագրէ, Ազգային ճակատն ալ կ'ըսէ որ անդամակցութեան բազմաթիւ դիմումներ կը սպասնայ ամէն օր: Ա. Լակիյէ կը պնդէ որ սպիտակ քուէ պէտք է տալ, բայց, պէտք չէ ի նպաստ Շիրաքի քուէարկել, կ'ապարկէ որ այդ խղճալի խաղով ձախը կը յուսայ մոռցնել տալ իր իսկ պատասխանատուութիւնները:

ԻՍՐԱՑԻՒ, Ապրիլ 30-ին, կը շարունակէր մերժել ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին ժամանումը Ձենին: Պրոտքին նախարարը նամակով մը ամերիկացի իր պաշտօնակիցէն կը պահանջէ որ վերջնական տեղեկագիրը անպայման մատնանշէ «ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը» եւ «ահաբեկչութեան դէմ պայքարը»: Նախորդ օր, իսրայէլեան ուժերը գրաւած էին Հեպրոնը, ճղռելով թէ ժամանակաւոր է եւ փոխադարձ արարք մըն է, ի պատասխան Ատորա զործուած պայթեցումեան յարձակման մը, Ապրիլ 27ին, որու հետեւանքով չորս Իսրայէլացիներ մեռած էին: Վերադրաման ատեն, ութ Պաղեստինցիներ սպաննուած են, 20 ուրիշներ վիրաւորուած, 17 ալ գերի բռնուած: Բեթղեհէմի վիճակը անփոփոխ կը մնար Ապրիլ 30-ին, եկեղեցւոյ շրջափակումը ամիս մըն է կը տեւէ, կրօնաւորներէն զատ, հոն են 200 Պաղեստինցիներ եւ անունդի լուրջ հարց մը ծագած է: Իսրայէլ մերժած է պաղեստինեան առաջարկ մը գինեալ Պաղեստինցիները Գազա փոխադրելու (30 կը նկատուի առնոնց թիւը): Բանակցութեանց ընթացքին, Իսրայէլացիք հաւանած են 50 ճաշ յանձնել, բայց, մերժուած է անբաւարար նկատուելով: Վատիկան կարդինալ Էչեկառայը ղրկած է որպէս բանագնաց:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արտւսեակ Գարակէօզեանի յիշատակին Լիւսի եւ Սերժ Պապիկեան 130 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Ֆրանսահպատակ Լիլիան Պաղտասարեան գործ կը փնտռէ, կրնայ խնամել տարեց անձեր, մանուկներ, օրուան ընթացքին կամ մնայուն:

Հեռաձայնել ժամը 18-էն յետոյ՝
01 42 33 34 01

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կը սպանք մահը, մեր բազմավաստակ եւ անուակարկ ծառայած համազգայնական՝ ընկեր Տոէքոր Եղիկ Գոնեալեանի: Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Շաքէին, Ռամփկին, Շուշիկին, Վաչէին եւ բոլոր հարազատներուն, ինչպէս նաեւ Համազգայինի կեդրոնական Վարչութեան ու Համազգայինի համայն ընտանիքին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

Մարտէյլի նախկին Արքեպիսկոպոսը 79 տարեկան է:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ գործադուլի նոր չարժումի մը դիմեցին Մայիս 1-էն 6: Պահանջը միշտ նոյնն է՝ այցելուի յաւելում: Բժիշկները 20 Եւրօ կ'ուզեն հիւանդ մը ընդունելու առեն եւ 30, երբ իրենք կ'այցելեն հիւանդին: Սոխպոզական պարագաներու հարկ է հեռաձայնել 15 թիւին: Ներկայիս բժիշկներու 40%-ը կը գործադրէ յաւելումը միակողմանի ձեւով եւ սկզբունքով պատիժի ենթակայ են: Միւս կողմէ, Եւրոպական Միութիւնը կրնայ որոշում մը տալ արտօնելու համար ծանուցումը կարգ մը դեղերու պարագային, ինչպէս սիտա-յի, չաքարախտի եւ չնչարգելութեան (ասմ) վերաբերող դեղերը: Հարցը բանավէճի նիւթ է:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿի Մարզկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեան մերժեց Տիան Փըթի դիմումը արժանաւոր կերպով մեղնելու: Ծանօթ է որ Անգլուհին կը տառապի անբուժելի չատ ծանր հիւանդութենէ մը, ոչինչ կը բանի, բայց խելքէն եւ ի վիճակի չէ անձնասպան ըլլալու, մեռնելու համար կարիքն ունի ամուսնոյն օժանդակութեան: Ցուսահատած, ենթական մերժեց վերաքննութեան դիմել:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 29 / 30)

ՏԻԿԻՆ ՊՈՒՏԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի նախագահին կինը Ապրիլ 26-ին եռօրեայ այցով Երեւան գացած է, մասնակցելու Սլաւոնական համալսարանին հանդիսութիւններուն որոնց ընթացքին իրեն չքանչան մը տրուած է այդ հաստատութեան հիմնադրութեան մէջ ունեցած ներդրումին համար: Լուսամիլա Պուտինը հանդիպում ունեցած է դասախօսներու եւ ուսանողներու հետ, ինք ալ իր կարգին կրեմլինի մեհաւոլով պարգեւատրած է համալսարանին տեսուչ Արմէն Դարբինեանը: Ապա ան այցելած է Եղեռնի յուշարձանը եւ Մայր Աթոռ: Իրեն ընկերացած է Տիկին Պ. Քոչարեան: Գարեգին Բ. կաթողիկոսը սիրալիր հանդիպումէ մը ետք ճաշի հրաւիրած է հիւրերը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

C.D.C.A. EUROPE

**COMITE EUROPEEN
DE LA CAUSE ARMENIENNE**

COMMUNIQUE

LE C.D.C.A. EUROPE LANCE UNE INITIATIVE EUROPEENNE DE VIGILANCE A L'ENCONTRE D'UNE NOUVELLLE CRAT

Bruxelles, Belgique.- A l'anonce de la création d'une nouvelle commission, présentée comme étant le successeur de la CRAT (Commission de Réconciliation Arméno-Turque), le Comité Européen de la Cause Arménienne (C.D.C.A. Europe) lance une initiative européenne de vigilance contre toute tentative de prolonger ou de légitimer la politique négationniste de la Turquie.

«Dans un premier temps, nous appelons les différentes associations d'Europe à souscrire à cette déclaration commune pour enjoindre cette commission à ne pas réitérer les menées de la précédente. Dans cette déclaration les associations et organisations européennes dénoncent les principes et objectifs de la CRAT fondés sur une mise en cause de la réalité du génocide et sur sa banalisation», déclare Hilda Tchoboian, présidente du C.D.C.A. Europe. «Nous sommes attachés à un dialogue sincère mais la défunte CRAT n'était q'un outil monté par la Turquie pour arrêter le processus de reconnaissance du génocide arménien auprès des différentes instances politiques dans le monde».

De fait, les communautés arméniennes d'Europe, les groupes politiques de l'Assemblée Nationale d'Arménie, ainsi que l'ensemble de l'opinion publique arménienne à travers le monde avait réagi aux travaux de la CRAT, et avait rejeté ladite commission.

«Nous craignons que la nouvelle CRAT ne soit qu'une résurgence de l'ancienne: sa nouvelle formule ne doit pas être comme la précédente un écran de fumée visant à dissimuler la véritable visée de la Turquie, à savoir créer un obstacle artificiel à la reconnaissance internationale du génocide.

Car loin de faire un effort honnête pour reconnaître sa responsabilité dans le génocide des Arméniens, la Turquie continue d'imposer un blocus à l'Arménie, et poursuit une politique régionale expansionniste menaçant la stabilité du Caucase ainsi que la sécurité de l'Arménie», constate Hilda Tchoboian.

Hilda Tchoboian affirme qu'en dépit de cette nouvelle initiative, les Arméniens d'Europe s'engagent à soutenir activement la poursuite de la reconnaissance internationale du génocide des Arméniens, et appellent les associations et les citoyens européens à s'unir à cette déclaration.

ՄԱՐՍԷՑԼ ՄԲՈՂՋ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքին Ե. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION
à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
jusqu'au 5 mai
en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans /
RER Cité Universitaire

URGENT

Pour cause de déplacement professionnel, loue apartement dans le 19ème arrondissement parisien.
Période: fin mai à fin juin 2002.
Prix: 460 euros.
Descriptif: 4ème étage. Appartement de 32m² très lumineux (4 fenêtres), sans vis à vis. Très bon état. Parquet en pin du Canada. Deux pièces meublées tout confort (cuisine intégrée et équipée façon bar américain, rangements, armoire, un lit pour deux personnes, fauteuils, chaises, tables, deux bureaux) + salle de bain (baignoire, WC, lavabo, rangements) + Téléphone.
Lieu: Paris, angle de la rue Crimée et de l'avenue Jean Jaurès. **A 100 mètres des métros Ourcq et Laumière (Ligne 5).** A 100 mètes du Parc des Buttes-Chaumont, à 500 mètres du Parc de la Villette, à 50 mètres du Bassin de la Villette. **Nombreux commerces accessibles** au bas de l'immeuble: artisans (boucheries, maraîchers, boulangeries, négociants en vin etc...). 4 supermarchés à 50 mètres à la ronde, restaurants, snacks, sandwicheries, bars. **Loisirs :** Piscine, cinéma, musée de la musique, Cité des sciences et de l'industrie, dans un périmètre de 500 mètres.
Contact: M. Ter Minassian
Tél. : 01 40 03 63 67 ou, à partir du 24 mai, 01 42 37 59 13 (en cas d'absence laisser messages et coordonnées sur le répondeur);
E-mail: Vahetermin@aol.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :
— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04 ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 3
VENDREDI
3 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·419 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77' ANNEE — N° 20·419

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

ԱՄԲՈՂՋ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԾԱԻԱԼՈՒՆ ՅՈՅՑԵՐ ԼԸ ՓԷՆԻ ԴԷՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏՆ ԱԼ ՏՈՂԱՆՑԵՑ

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ ՓԱՐԻԶԷՆ ԳԱԻԱՌ

2002_ի Մայիս 1_ը բոլորովին տարբեր ընթացք ստացաւ, աշխատանքի տօնը դարձաւ մոռցուեցաւ, եթէ նոյնիսկ սենտիքաներու ցոյցեր ալ եղան, ու ամբողջ երկրին մէկ ծայրէն միւսը փողոցները լեցուեցան Լը Փէնի դէմ ցոյցերով։

Փարիզի մէջ, տեղի ունեցան հինգ ցոյցեր, որոնց առաջինը կազմակերպուած էր Ազգային ճակատին կողմէ, առաւօտեան ժամը 9_ին, Շաթըլէյէն Օփերա եւ որու, ամէն տարուան խորհրդանիշն է՝ ժանն տ'Արք, թէեւ, բացի ծաղկեպսակի մը զետեղումէն վր արձանին առջեւ, բանական մոռցուեցաւ ինք ալ։ Ըստ ոստիկանութեան ժան _ Մարի Լը Փէնի այս ցոյցը համախմբած էր տասը հազար հոգի, մինչ կազմակերպիչները կ'ըսեն թէ հարկ է տասով բազմապատկել։ Աւելի քան մէկուկէս ժամ տեւող իր ճառին մէջ, ժան _ Մարի Լը Փէնի գլխաւոր թիրախը եղաւ Շիրաք, հրաւէր կարդաց ձախին որ իրեն քուէ տայ։ Ծանր որակումներ ըրաւ Շիրաքի համար, որու նորհիւ է, ըսաւ որ ձախը միշտ կը յաղթէ։ Նախորդ իրիկունն ալ հեռատեսիլէն յայտնած էր որ Շիրաք բաւական խաղերով է որ ժոսփէնը հեռացուցած է Ա. ՀԸՄնի Բ. դիրքէն, որովհետեւ պիտի թէ անկէ պիտի պարտուի ու ջանք թափած է որ ինք հասնի Բ. դիրքի վրայ։ Լը Փէն ոգեկոչեց նաեւ Մայիս 5_ի իր յաղթանակը...։

*
**

Ցերեկէն սկսեալ Փարիզի մէջ, ծայր կուտային զանազան ցոյցեր։ Համախմբում մը տեղի կ'ունենար Գարուզէլի կամուրջին չուրջ, ուրկէ եօթը տարի առաջ, աքինհէանները Սէնը նետած էին 29_ամեայ մարոքցի Խպրահիմը։ Բայց, գլխաւոր ցոյցը, զոր կազմակերպած էին սենտիքաները եւ որոնց միացած էին քանի մը տասնեակ մփութիւնները, կը սկսէր ժամը 15_ին եւ վերջ կը գտնէր կէս պիչերին, Ռեփիւպլիքի հրապարակէն Նասիոն, ուր ժամերու երկայնքին հաւաքուած էին 400_էն 500 հազար հոգի, ըստ ոստիկանական աղբիւրներու։ Ընդհանուր ձեւով մեծ վախ կար որ բախումներ ըլլան, բայց, բացի փոքր մի-ջադէպէրէ ամէն ինչ հանդարտ տեղի ունեցաւ։ Այս հսկայ ցոյցին չմասնակցեցաւ ալը, ինչ որ դառապարտելի նը-կատուեցաւ քանի ճախն ալ կ'ուզէր որ համախմբում մը ըլլայ «Հանրապետական ճակատ»ի մը ետին, բայց, վերջաքանն ճակատը (Ժիւփէ) նպատակայարմար չէր գտներ նման ցոյցեր։ Լը Փէնի դէմ այս ցոյցին լոզունգները բազմաթիւ էին եւ բազմատեսակ, օրինակ՝ «Կոյրերու երկրին մէջ, միականին ֆիւրէր կ'ըլլայ», «Տը Կօլ, Միթերան, խեղճացած են, օգնեցէ՛ք մեզի», «Բոլորս ալ գաղթողներու զաւակ ենք» եւ այլն, եւ-այլն։ Մէկ խօսքով, Փարիզ թէ այլուր, երկիրը՝ ո՛չ կ'ըսէր Լը Փէնի։ Գաւառն ալ ոտքի էր եւ ծաւալուն ցոյցեր տեղի կ'ունենային Մարսէյլ (60·000 ցուցարար), Կրընոպլը (50·000), Լիոն (70·000), Մոնփելիէ (30·000), Թուլուզ (50·000), Պորտօ (40·000), Նանթ (35·000), Լիլ (30·000), Սթրազպուրկ (15·000), Թուռ (28·000), Տիժոն (18·000), Ռուան (25·000) եւ այլն, եւ այլն։

*
**

Պուշ, ելոյթ ունենալով Գալֆորնիա, անդրադարձած է Ֆրանսայի կացութեան եւ դատապարտած «անոնք որոնք սինա-կոկներ կ'այրեն Ֆրանսայի մէջ»։ Խուսափած է դատապարտելու բոլոր Ֆրանսացիները, բայց, իր ակնարկութիւնը կ'ամբաստանէ Ֆրանսայի զէշ պատկերը Ամերիկայի մէջ։

*
**

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, Մայիս 1 թուակիրը կոչով մը կը հրաւիրէ Շիրաքի վ նպաստ քուէարկելու, չեշտելով թէ ձեռնպահ ըլլալ կամ սպիտակ քուէ տալ կը նշանակէ ի նպաստ Լը Փէնի քուէարկել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, մասամբ ազատ է, այսինքն իսրայէլեան զինեալ ուժերը վերջ տուին վեցամսեայ շրջափակումին, բայց, Շարոն ճշդեց որ, եթէ Արաֆաթ արտաոահմանի մեկնի, չի կրնար վերադառնալ։ Բանակը քաշուեցաւ ընդառաջելով ամերիկեան առաջարկին, այսինքն Արաֆաթի «ազատագրման» փոխարէն, պաղեստինցի վեց բանտարկեալները, որոնք պատասխանատու կը նկատուին իսրայէլացի նախարարին սպանութեան, երիքով փոխադրուեցան ուր պիտի մնան Անգլիացի-Ներու եւ Ամերիկացիներու հսկողութեան տակ։ Միւս կողմէ, Քոֆի Անան ստիպուեցաւ հրաժարիլ ՄԱԿ_ի պատուիրակութեան մը առաքումէն ձենին, որովհետեւ տեղի տալով հանդերձ Իսրայէլի բոլոր պահանջներուն, Շարոն միւտ անդրդուելի մնաց եւ արտօնութիւն չտուաւ։ Բեթղեհէմի մէջ ալ կացութիւնը չատ ծանր է, Ս. Ծննդեան Մայր տաճարին առջեւ հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է եւ պաղեստինցիներ մեռած են։ Արաֆաթ ձայնը բարձրացուցած է եւ իսրայէլացի պինուորները որակած՝ «ահաբեկիչ, նացի, ցեղապաշտ»։ Ջոհ Պաղեստինցիներու մէջ կայ երկու տարեկան մանչուկ մը, Գազայի մէջ։

ՄԱՏՐԻՏԻ մարզադաշտին մօտ, Մայիս 1_ին, 200 մեթր հեռու 2 թակարդ կառքեր պայթած են, մինչ տեղի պիտի ունենար Ռէալ Մատրիտ _ էՖ _ Սէ Պարչելոնա ֆութպոլի մրցումը։ 17 վիրաւորներ կան։ Ոճրափորձին հեռուանքը կրնար չատ աւելի աղէտալի ըլլալ, բայց, ոստիկանութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք առած էր էթԱ_ի տուած հեռաձայ-

(Շար.ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՆՏՈՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ջորեքշաբթի, Ապրիլ 24_ին, Հայերու համախմբումին համար որոշուած ժամէն չատ առաջ մօտ 150 Թուրքեր միատեսակ սեւ չապիկներ հագած, դրօշակներով ու պաստառներով դրաւեցին Թրքական դեսպանատան դիմացի այն անկիւնը, որ Հայերու բողոքի աւանդութիւն դարձած վայրն էր աւելի քան քառասուն տարի է։

Այս մեծ անակնկալին առջեւ, Հայ Դատի պաշտպաններէն Բաղրատ Նազարեան անմիջապէս լուրը հաղորդեց հայ երիտասարդներուն եւ անոնք ալ զայն տարածեցին իրենց մէջ. ժամը մը ետք արդէն Հայերուն թիւը կը հասնէր աւելի քան 250_ի։

Նոյն ժամերուն Ս. Սարգիս փոքր եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր։ Ներկայ էին նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ. անոնցմէ ոմանք իրենց մասնակցութիւնն ալ բերին Աւետարանի ընթերցումով։ Քարոզը խօսեցաւ առաջնորդ Նաթան Եպիսկ. Ծովհաննիսեան։ Պատարագի աւարտին, յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղում եւ աղօթք ի յարգանս 1915_ի բիւրաւոր նահատակներուն յիշատակին։

Թուրքերը Հայերուն խաղաղ ցոյցը խանգարելու համար ամէնէն վայրագ ձեւը խորհած էին։ Մօտ ութ ժամ տեւողութեամբ բարձրախօսներէն անոնք երգեցին Թրքերէն երգեր։ Մթնոլորտը հետզհետէ կը լարուէր։ Գորշ-գայլերու մատներու նշաններով Թուրք ազգայնականներու կիրքերը կը բորբոքէին երբ ոմանք բարձրախօսներէն կարդալ պատառներուն վրայի արձանագրութիւնները՝ «Դուք Հայերդ, բոլորդ ալ ԱՍԱԼԱՏականներ էք», «Մէկ միլիոն Ազերիներ անտուն ձգեցիք», «Ղարաբաղը մերն է, դացէք հոնկէ», «Հայե՛ր, մի՛ աղաւաղէք ճշմարիտ պատմութիւնը»։ Մեր ընդ մերթ կը լսուէին նաեւ գարշելի հայհոյանքներ, եղան նաեւ մեր տղոց վրայ յարձակելու փորձեր։ Ամօթալի տեսարանին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ կառքերով անցորդ Թուրքեր, դրօշակներ պարզելով։ Ի վերջոյ, ընդառաջելով հայկական կողմին բողոքին, ոստիկանութիւնը հասաւ ու ի տես Թրքական խուժանին վայրագ երեւոյթին, սպառնալով զիրենք լռեցուց։ Հայերս, օգտուելով վերջապէս հաստատուած հանդարտ մթնոլորտէն, խմբուեցանք եղիչէ Սրբ. Կիպիրեանի եւ Շնորհք. Քհնյ. Պաղտասարեանի չուրջ, մոմի լոյսերով աղօթեցինք, երգեցինք «Մեր Հայրենիք» փառերգը։ Ժամը 22_ի չուրջ վերջ գտաւ բողոքի մեր ցոյցը որ Հայանպաստ բնոյթ ստացաւ չնորհիւ Թուրքերու դրգռութեան փորձերուն։

*
**

Հայերու ցրումէն եաք, նոյն դիչերը Թուրքերը իրարու դէմ կռիւ սկսան ու երբ ոստիկանութիւնը ուզեց միջամտել, այս վերջիններուն յարձակման ենթարկուեցաւ։ Բախումներու վերջաւորութեան 4 Թուրքեր ձերբակալուեցան։ Ոստիկանապետը, մեղի հետ առանձին տեսակցութեան, այն համոզումը յայտնեց թէ անոնք մեծամասնութեամբ ապաստանեալ մակաբոյծներ են եւ հաւանաբար ալ վճարուած՝ Թրքական դեսպանատան կողմէ։

*
**

Անցեալ տարի եւս Թուրքերը նման փորձ մը կատարած էին, երբ Հայերը կը բողոքէին Հոլոfnuբի ոգեկոչման ապարդիւնութենէն Հայկ. ցեղասպանութեան դուրս ձգուելուն դէմ։ Ոստիկանութիւնը նոյնպէս դիրենք գրաւած էր Ներքին դործոց նախարարութեան առջեւէն, ուր հաւաքուած էին։

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ՀՈԳԵԿԱՆ ՃԱՄԱՓ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 30 / Մայիս 2)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐԱՒԻՏՅԻՆ Ա.ՄԵՐԻԿԱ. Կ'ԱՅՑԵԼԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 2 _ 9 պաշտօնական այցով կը գտնուի Արժանթին, Ուրուկուէյ եւ Պրազիլ։ Իրեն կ'ընկերանան Արտաքին գործերու, Մշակոյթի նախարարները, այլ պաշտօնատարներ։ Ռ. Քոչարեանի համար հանդիպումներ ծրագրուած են այս երկիրներու նախագահներուն հետ, ան ելոյթներ կ'ունենայ ու կը տեսակցի տեղական հայ համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ։

*
**

ՍԵԻՄԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Ջրերեւութաբանութեան վարչութեան կեդրոնէն հաղորդուած է որ վերջին օրերուն լեռնային եւ լեռնամերձ շրջաններու մէջ տեղացած ձիւնը եւ գետերէն հոսած ջուրերը նպատակած են Սեւանի որուն մակարդակը 4 սմ. բարձրացած է։ Ներկայիս ջուրին խորութիւնը 1896·54 մեթր է որ թէեւ համեմատած անցեալ տարուան նոյն օրերուն, 13 սմ. ցած է։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(2 mai)

Robert Guédiguian, en état d'urgence

«Լը Մոնտ» լայն տեղ տուած է ծանօթ բեմադիրին, որ ապաքինման շրջան մը կ'ապրի Մոնթրէօյի իր բնակարանը կողոպտի ծանր գործողութենէ մը ետք։ Ռ. Կէտիկեան երկարօրէն կ'անդրադառնայ ներկայ կացութեան, հեռատեսիլի հսկայ պատասխանատուութեան։ Համայնավար նախկին չարքային, Կէտիկեան կը գտնէ որ դէմ առ դէմ խօսակցութիւնը անհրաժեշտ է, պէտք չէ պօյքոթի ենթարկել Լը Փէնի քուէարկողները, ընդհակառակն։ Այսօր, կ'ըսէ, կոչ կ'ըլլայ Շիրաքի քուէարկելու ինչ որ անհրաժեշտ է, բայց ոչ ոք կը խօսի անոնց որոնք Լը Փէնի քուէ տուին, պէտք է վիճիլ անոնց հետ եւ արագօրէն։ Աւրժանաւոր միակ հեռանկարը այն է որ Լը Փէն Բ. շրջանին նուազ ձայն ունենայ քան առաջին շրջանին, բայց, առոր համար պէտք է խօսիլ իր քուէարկողներուն հետ եւ ոչ թէ անտեսել։ Հիւանդանոցը երկար ժամանակ ունեցած է հեռատեսիլը դիտելու եւ չատ խիստ կ'արտայայտուի։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՆԼՈՒՐՋ, ԱԶԳԱՎՆԱՍ ՀԱՄԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»)։ –

Վստահութեամբ կարելի է պնդել, թէ այդ օրը՝ 2002-ի Ապրիլի 13-ին, իրենց լուսապայծառ մահիճներուն մէջ, մի քանի տասնեակ ցնցուղ ունեցան մեր բոլոր մեծերը՝ Յովհաննէս Թումանեանէն մինչեւ Վահէ Օշական։ Մեր մեծերը եւ բոլո՛ր նրանք, որ այս աշխարհից մեկնեցին՝ յուսալով Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատումը։

Այդ օրը Հայաստանում, մի քանի թերթերի մէջ միաժամանակ, հրապարակուեց մի համախոհական յօդուած՝ քսանեօթ մտաւորականների ստորագրութեամբ։ Քսանեօթ մտաւորականների՝ պճնուած դիտական բարձրագոյն կոչումով եւ աստիճանով։ Ներանցից տասնմէկը Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի ակադեմիկոսներ են՝ Աբրահամեան Սերգէյ, Աւետիսեան Հերաիտ, Բարխուդարեան Վլադիմիր, Գրիգորեան Արամ, Խոջաբէկեան Վլադիմիր, Կապուտիկեան Սիլվա, Յարութիւնեան Վարազդատ, Միքայէլեան Վարդգէս, Զահուկեան Գէորգ, Սարինեան Սերգէյ, Սիմոնեան Հրաչիկ։ Ցաջորդ երկուսը նոյն Ակադեմիայի թղթակիցներ անդամ են, իսկ մնացեալները՝ բանասիրական եւ պատմական դիտութիւնների տոքթոր – փրոֆէսէօրներ եւ թեկնածուներ։

Համախոհականի վերնագիրն է՝ «ՀԱՅԵՐԷնի ԱՐԴի ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐի ԱՌԹԻՒ»։

Ինչ փորձերի մասին է խօսքը։ Ուղղագրութիւնը փոխել կարող է միայն երկրի թիւ մէկ անձը։ Արդեօ՞ք Հայաստանի նախագահը նման փորձեր արել է (եւ արդեօ՞ք որոշ ակադեմիկոսներ թոյլ կը տան, որ անի)։

Պարզուում է, որ Համախոհականի հեղինակները ուղղագրութիւնը «փոխելու փորձեր»ը վերագրում են այն մարդկանց, ովքեր երկրի նախագահից պահանջել եւ պահանջում են (ոչ թէ փորձում) վերահաստատել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։ Այդ մարդիկ փրենց սոյն պահանջը հիմնաւորում են, նախ, նրանով, որ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կատեցուել է բոլշեւիկեան խորհրդային բռնապետութեան հարկադրանքով։ Երկրորդ հիմնաւորումն այն է, որ արդի բոլշեւիկեան խորհրդային արեղեանական խեղաղրութիւնը այլանկերպել, այլանդակել, խմաստազրկել է հայերէնի բառաքմատները, բառերի քաղդրիչ մասերը՝ դրանով անճանաչելի անհամանալի, անհասկանալի դարձնելով գրաւոր հայերէնը։ Երրորդ, բոլշեւիկեան խորհրդային խեղաղրութեամբ տպագրուող մամուլն ու գրականութիւնը մատչելի չեն Սփիւռքին, ինչպէս որ համապատասխանաբար Սփիւռքի մամուլն ու գրականութիւնը մատչելի չեն Հայաստանի ընթերցողներին։ Սա կատարեալ աղէտ է, համազգային աղէտ, ինչն ուժասուն տարի խանգարել եւ այսօր էլ խանգարում է մեր ժողովրդի ազգային միասնականութեանը։ Քանի դեռ չի վերացել բոլշեւիկեան խորհրդային խեղաղրութիւնը, չի կարող իրականանալ «Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» կարգախօսը, ընդհանրապէս չի կարող լինել միասնական, համազգային լեզուամտածողութիւն։

Այս հիմնաւորումները կասկածի ենթակայ չեն։ Այս հիմնաւորումներն անառարկելի են։ Եթէ, ի հարկէ, խնդիրը, դիտում ենք տրամաբանութեան, եւ ոչ թէ անդիտութեան, բոլշեւիկեան յամառութեան ու կամակորութեան տեսանկիւնից։

Համախոհականի հեղինակները, դժբախտաբար, խնդիրը դիտում են վերջին տեսանկիւնից, իրենք իրենց դնելով, մեղմ ասած՝ անմխիթարելի վիճակի մէջ։ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ջատագովների մասին նրանք գրում են. «Արդի ուղղագրութիւնը յայտարարելով «խորհրդային», «բոլշեւիկեան», նրանք պարզապէս դրսեւորում են իրենց անտեղեակութիւնը (եթէ չասենք տգիտութիւնը) հարցի պատմութեան խնդրում»։

Եւ ամէն կերպ չանում են անմեղ կա-

յուցանել «բոլշեւիկեանն» ու «խորհրդայինը», գրելով, թէ այդպիսի «պիտակաւորումը» «պատմական ճշմարտութեան հետ կապ չունի»... Իսկ թէ ո՞րն է իրենց տեղեակութիւնը համապատասխանող պատմական ճշմարտութիւնը, լրջօրէն բացատրել չեն կարողանում։

Սար ու ձոր ընկնելով, անկապ – անկապ ուզում են համոզել, թէ Մաշտոց Աբեղեանը բոլշեւիկներից առաջ է յօրինել իր ուղղագրութիւնը, ուստի այն, իբրեւ թէ, բոլշեւիկների հետ կապ չունի... Ինամքով թաքցնում են այն պատմական իրողութիւնը, որ Աբեղեանի յօրինածի հետ ոչ մի դրող, հայագէտ, ոչ մի մտաւորական (Յովհաննէս Թումանեան, Հրաչեայ Աճառեան, Մտեփան Մալխասեանց, Նիկողայոս Ադոնց, Գաբրիէլ Մէնէվիշեան, Անթուան Մեյէ, բոլորը, բոլոր համարն աշխարհում՝ առանց բացառութեան) երբեք համամիտ չի դէլ։ 1913 թուականին, էջմիածնում, իր ուղղագրութեան մասին Աբեղեանի կարդացած եւ աւելի քան երեք ժամ տեւած զեկուցումն էլ, որի մասին յիշատակում են Համախոհականի հեղինակները, ունկնդիրներին միայն ձանձրոյթ է պատճառել, եւ ներկաներից ոչ մէկը գրական վերաբերմունք հանդէս չի բերել...

Մաշտոց Աբեղեանի օրապահաս յօրինածքն այդպէս էլ կը մնար հեղինակի դպրոցում, եթէ վրայ չհասնէին բոլշեւիկները, որոնք 1922 թուականի Մարտի 4-ին օրէնքի ուժ տուեցին աբեղեանական խեղաղրութեանը։ Այս մասին ինքը՝ Մաշտոց Աբեղեանն է առաջինը խոստովանել, 1925-ին հրատարակած իր «Ուղղագրութեան ռեֆորմը» գրքում գրելով, թէ «1500 տարուայ հնութիւն ունեցող մի ուղղագրութիւն փոխելու համար՝ միշտ չի լինիլ յարմար ժամանակ. իսկ 1922 թուականը հէնց այդպիսի հազուադէպ վայրկեաններից մէկն էր»։ Համախոհականի հեղինակները ի՞նչ բարոյական իրաւունքով են այս պատմական իրողութիւնը աքօղում ժողովրդից։

Եթէ այս Համախոհականի հեղինակ ակադեմիկոս – տոքթոր – փրոֆէսէօրները մամուլին չեն հետեւում, աւելի վատ իրենց համար։ Տակաւին երկու տարի առաջ, Երեւանում լոյս տեսնող «Նախիջեւան» թերթում (Հոկտեմբեր – Դեկտեմբեր 2000 թ.) տպագրուեց դրող Կ. Ա. Սիմոնեանի «Ուղղագրութեան խընդրին վերաբերող դիւանական փաստաթղթեր» վերնագրով յօդուածը։ Այդ նորագոյն փաստաթղթերն էլ իրենց հերթին վերջնականօրէն հաստատում են, որ մեր ուղղագրութիւնը կործանուել է Կրեմլից արձակուած գաղտնի հրամանների հետեւանքով։ Ինեղուել – կործանուել են նաեւ ուրիշ ազգերի ու ժողովուրդների ուղղագրութիւններ եւ այբուբեններ։ Մինչեւ 1936 թուականը, բոլշեւիկներին յաջողուել է Սովետական Միութեան մեծաթիւ ու փոքրաթիւ 68 ժողովուրդների պարտադրել օտարոտի՝ լատինականացուած այբուբեն...

Սա՛ է պատմական ճշմարտութիւնը։

Սուտ ու կեղծ, անտրամաբանական դատողութիւններն սկսւում են Համախոհականի առաջին իսկ տողերից։ Ահա տեսէք. «Թուում էր, թէ հայերէնի նոր ուղղագրութիւնը աւանդական գրաբարեան ուղղագրութեամբ փոխելու ցնորքը տումները ճանաչուած հայագէտների եւ հայագիտական հաստատութիւնների միահամուռ ջանքերի շնորհիւ վերջնականապէս ձախողուել են եւ կորցրել վերակենդանանալու որեւէ շանս։ Սակայն վերջին շաբաթներս մի քանի "նոր բարարների" կողմից կրկին աշխուժացել են հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու եւ հին աւանդական ուղղագրութիւնը վերածնելու կոչերը»։

Զանկերաներով ներկայացուած նորաբարները հազար անգամ դրել ու բացատրել են, որ սխալ է ազգային ուղղագրութիւնը միայն գրաբարին վերագրելը։ Ազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը «գրաբարեան ուղղագրութիւն» անուանելը ճիշդ չէ, հակագիտական է։

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն ազգային է նրանով, որ վերաբերուել ու վերաբերւում է ե՛ւ գրաբարին, ե՛ւ բարբառներին, ե՛ւ միջին հայերէնին, ե՛ւ արեւմտահայերէնին, ե՛ւ արեւելահայերէնին։ Բայց ահա նորից, դարձեալ ու կրկին, պիտութեան անունից քարող կարդացողները, այս անգամ՝ Համախոհականով, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ջանում են կապել միայն գրաբարի հետ, որպէսզի միամիտ ընթերցողին մոլորեցնեն եւ հաւատացնեն, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ներկայիս հայերէնի համար պիտանի չէ...

Եւ իրենց թոյլ են տուել սեւով սպիտակի վրայ գրել. «Հին, աւանդական ուղղագրութիւնը մնում է մեր հին աւանդական լեզու գրաբարի համար, իսկ արդի ուղղագրութիւնը՝ նոր հայերէնի»։

Այսպիսի անհեթեթութիւններ գրուել են միայն ու միայն բոլշեւիկեան խորհրդային ժամանակներում։

Համախոհականի անհեթեթութիւնները, սակայն, այսքանով չեն վերջանում։ Անհաւատալիից անհաւատալին կայ, անհեթեթից անհեթեթը։ Ահաւասիկ դրանցից մէկն էլ, «Եւ որքան Սփիւռքը շուտ թօթափի հին ուղղագրութեան անցանկալի բեռը, այնքան աւելի լաւ սփիւռքահայութեան համար»։ Դարձեալ տիպիկ բոլշեւիկեան խորհրդային խրատաբանութիւն։ Մի պահ կարող է թուալ, թէ 20 – 30-ական թուականները վերադարձել են... Եւ սա՝ Հայաստան – Սփիւռք Խորհրդային նախօրեին...

Բացմաչարչար Սփիւռք, լման եօթանասուն տարի անճկութեամբ սպասեցիր, մինչեւ որ վերացան բոլշեւիկեանն ու խորհրդայինը։ Ահա տասը տարի է՝ խանդավառութեամբ ու կարօտով փարել ես անկախացած Հայրենիքիդ եւ ժամերը ես հաշւում, որպէսզի վերահաստատած տեսնես մեր համազգային սրբութիւն սրբոցը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։ Եւ, յանկա՛րծ, անսպասելիօրէն, հայրենի մամուլը քեզ մատուցում է... Դժուար է տալ քեզ մատուցածի իրական անունը։ Այս Համախոհականը մարդկային ուղեղի մէջ տեղաւորուղ անուն չունի...

Բայց Դու, Սփի՛ւռք, երբե՛ք եւ ո՛չ մի վայրկեան չհաւատա՛ս ու չկարծե՛ս, թէ այս Համախոհականի քսանեօթ հեղինակները հայրենի ամբողջ մտաւորականութեան լիազօրութիւնն ունեն։ Ոչնչեն եւ չե՛ն կարող ունենալ։

Այս անլուրջ, ազգավնաս Համախոհականը ցաւալի թիւրիմացութիւն է, ընդամէնը քսանեօթ հոգու ժամանակավրէպ մտածողութեան հետեւանք։

Համոզուած ենք, որ Սփիւռքահայութիւնը դա կը հասկանայ ու չի վհատուի, մանաւանդ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովից առաջ։

Կ'ուզէինք յուսալ, որ բոլոր հրաւիրեալները կը ներկայանան Համաժողով եւ կ'ասեն իրենց խօսքը։

Մենք եւս չենք վհատւում։

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ճշմարիտ դիտութիւն է, իսկ գիտութիւնը լոյսի նման ճեղքելու է խաւարամիտների բոլոր պատնէշները։

2002, Ապրիլ 19

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻ 2

Երկրորդ կարեւոր հարատարակութիւնը որ 12 պատկերազարդ էջեր նուիրած է Հայերուն եւ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ, զգալիօրէն ազդուած Պապին Հայաստան այցելութենէն, կը կոչուի «30 Ճօրնի (Թրիչինթա Ճօրնի) երեսուն օր» անգուղարձեր եկեղեցւոյ եւ աշխարհիս մէջ, հեղինակ Ճովաննի Ռիչարտի։

Եկեղեցական եւ քաղաքական, դիւանագէտներու եւ եկեղեցական պատասխանատու բարձր խաւերուն ամսաթերթն է, որ լոյս կը տեսնէ 19 տարիներէ ի վեր, հմնուած եւ մինչեւ այսօր խմբագրուած, Իտալիոյ վերջին չխուն տարիներու ամէնէն յայտնի քաղաքական դէմք՝ Ճուլիօ Անտրէօթթիին։

Կը սկսի Մեծ Եղեռն տիտղոսը որդեդրելով եւ այնուհետեւ թերթին էջերը զարդարելով Արմին Վէգների ալպոմէն փրցուած լուսանկարներով, գայթակղեցուցիչ դանելով թէ ինչպէ՞ս կարելի է մէկ ու կէս միլիոն քրիստոնեայ Հայերու կոտորածը մոռնալ եւ լուռթեան մատնել չուրջ մի տասնամեակներէ ի վեր, ժողովրդավար մը որ ունի հնագոյն արմատներ մարդկութեան մէջ եւ եղած է առաջին քրիստոնեայ ազգը։

Անցեալէն սկսելով, արագօրէն կ'անցնի պատմական դէպքերու վրայէն, յատուկ կերպով կեդրոնանալով Համիտեան կոտորածներուն, Երիտասարդ Թուրքերուն եւ յատկապէս բացատրելով ՄԵԾ ԵՂԵՌՆի իմաստը որ Ճովհաննէս – Պօղոս Բ. արտասանեց Ծիծեռնակաբերդի Ապրիլեան յուշարձանին առջեւ։

Ռիչարտի, յօդուածագիրը, չատ գիրքեր կարդացած կը թուի, գիտէ բոլոր մանրամասնութիւնները անցնելով Վէկներէն, մինչեւ Վերֆէլ, մինչեւ Հիթլէրի պատմական նախադասութիւնը եւ առաջին բաժինը կը վերջացնէ ըսելով. – «Քսանական Թուականներէն Հայերը ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՐԵՅԻՆ կազմակերպուած, իսկական ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ուր կան բազմաթիւ մեղսակիցներ, որոնցմէ առաջիններն են նոր Թուրք վարուելաւորութիւնները։

Այսօր, ութ տասնամեակներ վերջ, չէ լուծուած տակաւին ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑԸ...»։

Ցօդուածին Բ. բաժինը, ամբողջութեամբ նուիրուած է Ցեղասպանութեան ճանաչողութեան հարցին։ Մէջբերելով «Զիվիլթա Քաթթոլիքա»ի Դեկտեմբերի թիւէն պարբերութիւն մը, կ'ըսէ. – «Ոչ մէկ ցեղասպանութիւն պէտք է մոռցուի եւ թերագնահատուի ի յարգանս մեռելներուն եւ մարդկութեան պատիւին համար»։ Եւ անուղղակի կերպով պատասխանելով Հրեաներուն, առանց զիրենք յիշելու, որոնք «Շօան» կը նկատեն եզական եւ անրազդատելի... կը գրէ. – «Զկայ ցեղասպանութիւն մը որ միւսէն առելի կարեւոր կամ վայրագ ըլլայ. բոլորն ալ հաւասարապէս ծանր եւ սարսափելի են եւ դատապարտելի նոյն ուժգնութեամբ, քանի մարդկային արիւնը, յատկապէս անմեղինը, Աստուծոյ առջեւ միեւնոյն գոյնն ու արժէքը ունի...»։

Մոռացութեան գլխաւոր պատճառը Աթաթիւրքը նկատելով հանդերձ, որ եւրոպական հովեր առնելով, հոգեբանօրէն ճորտացուցած էր արեւմուտքի երիտասարդ Հայոց դաշնակիցները որ այժմ ամէն կերպ՝ հաճելի կ'ուզէին երեւնալ նոր Թուրքիոյ մենատէր բռնատէրին, մինչեւ որ Զարմբեան, Խրուչչովի թոյլտուութեամբ կը կանդնէ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը, ժողովրդական մեծ ցոյցի մը ցնցուած, եւ այդ թուականէն, կամաց – կամաց արթնցող Սփիւռքը, քաղաքական գործունէութիւններով, Հայ Դատի յանձնախումբերով, եւ նաեւ ահաբեկչութիւններով, որոնց սլաքը ուղղուած էր մի՛ միայն Թուրք պետական ներկայացուցիչներուն, 80-ական Թուականներէն ըսկիզբ կ'առնէ ցեղասպանութեան ճանաչումի չարժում մը, նախ Եկեղեցիներուն համաշխարհային խորհուրդին կողմէ (1983), ժողովուրդներու մշտական դատարանի առեանէն (1984), ՄԱԿ-ի ենթա-յանձնախումբի որոշումը (1985), եւ 1987 Յունիս 18-ի Եւրոպական Խորհրդարանի ճանաչումը եւ պայմանադրեալ Թուրք կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը ընդունելու համար Եւրոպական Հասարակութեան մէջ։

Ապա ճշդիւտ տուեալներ կուտայ ներկայ կացութեան մասին, չէշտելով որ Միացեալ – Նահանգները, Գերմանիան, Անգլիան եւ Իսրայէլը զարմանալիօրէն տակաւին չեն ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը, թէեւ կ'աւելցնէ, նախագահ Պուշ ընտրութեան օրերուն, խոստացած էր ամերիկահայ քաղաքացիներուն, նը-կատի ունենալ ճանաչողութեան հարցը։

Հեղինակը համոզուած է որ եթէ Միացեալ – Նահանգները ու Եւրոպական Միութիւնը ընդունին, Թուրքիան իր կարգին կը պարտադրուի ենթարկուիլ...։

Ցօդուածին երրորդ բաժինը նուիրուած

է ամբողջութեամբ ԿՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՀԱՅՏԱՆԻՆ:

Կը սկսի Լուսաւորիչէն, կը յիշատակէ վարդանանցը որպէս համամարդկային պատմութեան ամէնէն հերոսական դէպքերէն մին, ուր ամէն բանէ առաջ խղճի ազատութեան գաղափարն է որ կը պաշտպանուի (բարեբախտաբար հեղինակը տեղեակ չէ որ վարդանանցը, Հայաստանի անկախ հանրապետութեան մէջ, հատարակ աշխատանքային օր է...) կը խօսի Քաղկեդոնի ժողովի, Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիի, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Հայ կաթողիկէ համայնքի մասին:

Շատ քիչ կը պատահի որ արեւմտեան յօդուածագիրները, 12 էջ նուիրեն Հայոց քիչ ծանօթ պատմութեան եւ վիճուած անցուդարձերուն եւ սխալ նօթ մը չմըտցընեն: Լուրջ թերթ մը, խնամքով պատրաստուած յօդուած մը, որ կը պաշտպանէ հայկական բոլոր տեսակէտները, արժէ բազմացնել եւ տարածել:

ՑԻՊԻ

ՄԱՔ ԳԱՐԹԻ· «ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅԱՆՑԱԽՈՐ ՉԵՆ, ԲԱՑՑ ԿՐՆԱՆ ՀՈՂԱՑԻՆ ՊԱՀԱՆՋԻ ԹԻՐԱԽ ԸԼԼԱԼ»

Թուրքիոյ միջազգային պաշտպանողը, ԱՄՆ-ու Լուիզվիլ համալսարանի դասախօս Ճ. Մաք Գարթի Ապրիլ 24-ի օրը դասախօսութիւն մը տուած է Պոլիս, համալսարանական ուսանողութեան, նիւթ ունենալով. «Ի՞նչ է Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն լրակատարութիւնը»: Ան կրկնած է թէ անարդար են հայկական պնդումները եւ ոչ թէ Թուրքերը Հայերու, այլ՝ Հայերը Թուրքերու յարձակած են, եւ այլն: Մաք Գարթի անդրադարձած է նաեւ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերումին, ըսելով. «Իմ նախատեսութիւնս այն է որ պիտի ըսեն թէ լաւ Եւրոպացիները կ'ընդունինք ան, եթէ իրենց արարքները ու հատուցումը կը վճարեն: Այդ գումարներն ալ հայկական կազմակերպութիւններու կերթան: ԱՄՆ-ու մէջ այդ մասին բազմաթիւ օրինակներ կան»:

Յայտնապէս, դասախօսը ինքն ալ համոզուած չէ Թուրքերու վրայ Հայերու յարձակումի իր թեզին, քանի, կ'ըսէ թէ որեւէ երաշխիք չկայ որ Թուրքիա դէմ յանդիման չի մնար հատուցումի դատի մը: Նոյնիսկ անհասկնալի չէ իրեն համար որ ատոր յաջորդ հանդրուանը կազմէ հողային պահանջներու դրուելը եւ Հայերը կարսը, Վանը, Պիթլիսը, Էրզրում ուզեն: Կ'իրականանա՞յ նման բան. Ո՛չ, իր կարծիքով, եթէ ինք սխալ չի հանդիսանար Թուրքերը: Հող յանձնելու նման հեռանկարի մը ենթադրութիւնը իրեն ըսել կուտայ որ նման պարագայի, անպայման Թուրք ժողովուրդին կէսը մեռած կ'ըլլայ:

Տ�էՐ ԶՕՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տէր Զօրի Նահատակներու յուշահամալիրին մէջ Ապրիլ 21 - 24 տեղի ունեցած «Հայ եկեղեցին եւ հայ երկրաշարժը» նիւթով համագումարին մասնակիցները յայտարարութիւն մը հրապարակած են: Անոնք անհրաժեշտ նկատած են ներկայի փոփոխուող աշխարհին հետ քայլ պահելու համար հայ եկեղեցիին վերանորոգումը: Նեղուած են թէ այդ ընթացքին մէջ հայ երիտասարդութիւնը կարեւոր ընելիք ունի:

Ըսելով որ յատուկ պարագաներու բերումով հայ եկեղեցին երբեմն վերածուած է ազգային կառոյցի, երիտասարդները կամք կը յայտնեն մասնակցելու անոր հոգեւոր դիմագիծը վերահաստատելու, նաեւ՝ վարչական դրութիւնը, աշխատանքի մեթոտները վերաքննելու գործին: Անոնք կ'ըսեն թէ կ'ուզեն ծրագրողի եւ կազմակերպողի դերին մէջ գտնուիլ եւ ոչ թէ հետեւողի:

Մեր նահատակներուն արիւնով նուիրականացած Տէր Զօրի հողին վրայ հաւաքելով միասնաբար մտածելէ ետք լրենց քրիստոնէական ու ազգային ինքնութեան մասին որուն երեւելի եւ անեղծ վառնդներ կը սպառնան Հայաստանէն մինչեւ Սփիւռքի անկիւնները, հայ երիտասարդները ուխտած են հաւատարիմ մնալ նահատակներուն կտակին, հայ ազգին, եկեղեցիին եւ հայրենիքին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԴԵԿՈՉՈՒՄ

ՊԷՐԼԻՆ

Ի յիշատակ եւ ի ոգեկոչումն 1915 թ. Հայոց Ցեղասպանութեան բիւրաւոր նահատակներու Հայ եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքը Ապրիլ 24-ին քաղաքի Աւետարանական Լուիզըն եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպած էր եկեղեցական եւ աշխարհիկ յիշատակի ձեռնարկ մը, որուն ներկայ գտնուեցան շուրջ 150 Հայեր եւ օտարներ:

Այլապէս սառը եւ Հայուն ոչ հոգեհարազատ, թէեւ ճաշակաւոր եկեղեցին այդ օր տարբեր չունէր մը ու տարբեր ոգի մը առած էր, քանզի եկեղեցւոյ չքամուտքն ու ներսը կախուած էին հայկական մանրանկարչութիւնն ու պրշարուեստը, ճարտարապետութիւնն ու քանդակագործութիւնը ներկայացնող մեծադիր պատառներ, որոնցմէ զգալի մասը կը ցուցադրէին մեր պատմական Հայրենիքի՝ Արեւմտահայաստանի կոթողներ եւ գրչութեան ու մշակոյթի գանազան կեդրոններ, ի մասնաւորի Հայոց ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցներէն մէկը՝ Աղթամարի Մայր Տաճարը:

Յետ հոգեհանգստեան պաշտօնին յանուն Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի Համայնքի վարչութեան ներկաները ողջունեց առենապետը Պր. Պետրոս Տիքիճեան: Պր. Տիքիճեան յիշելով որ ինք թէեւ Պոլիս մեծցած, բայց վանեցիի զաւակ է, կը նկատէ, որ ինք ու իր նման չատեր զոհերու զաւակներ ու ժառանգորդներն են, ցեղասպանութեան արհաւիրքէն մազապուրծ եղած հայ բեկորներուն հետնորդներ եւ հետեւաբար պարտք ունին իրենց նախորդներու առջեւ՝ յիշելու անոնց, աղօթելու անոնց համար ու պայքարելու արդարութեան յաղթանակի համար: Այսօր ալ, 21-րդ դարուն սեմին դժբախտաբար աշխարհին վրայ կ'իրագործուին ազգային մաքրագործումներ եւ աշխարհի փչանութիւնները չատ չափ են, համր ու խուլ մարդկային արտ ահաւոր ողբերգութեանց դիմաց, ինչպէս որ լուռ են Հայոց ցեղասպանութեան հարցին մէջ:

Այնուհետեւ խօսքը տրուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան նորանշանակ դեսպան Տիկին Կարինէ Ղազինեանի: Մեծապատիւ դեսպանուհին հայերէն լեզուով (դերմաներէնի թարգմանութիւն բաժնուած էր ներկաներուն) կարդաց իր խօսքը. «Հայաստանի ներկայ Հանրապետութիւնը եւ Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը» թեմայով՝ ներկայացնելով Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններուն մօտեցումը ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտման նկատմամբ: Դեսպանուհին նախ նշեց որ ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտման հարցը ծագում առած է ներկայ Հանրապետութեան ծնունդէն չատ առաջ եւ յառաջացած է չնորհիւ Սփիւռքահայութեան անկոտրում ջանքերուն:

Երդէնոնի վրայ հնչեց Կոմիտաս Վարդապետի «Որհուրդ Հորին» չարականէ մը, չակոմը, որմէ ետք Պախի Ֆանթեզիի կատարումը եւ բեմ հրաւիրուեցաւ Պէրլինի - Պրանտէնպուրկի Աւետարանական Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոսական Փոխանորդ եւ Փոցտամ քաղաքի Լեփսիուսի - Տուն Միութեան նախագահ Հանս Ուլրիխ Շուլցը, որ քանախօսեց «Եոհաննէս Լեփսիուս - զաւակը Փոչտամ քաղաքի (այսօր մեզի համար ի՞նչ մարտահրաւէր է անոր կեանքի գործը)» թեմայով: Յարդարժան քանախօսը, որ միշտ ալ եւ ամենատարբեր մակարդակներու վրայ կը պաշտպանէ Հայոց գատը եւ կը պայքարի Գերմանիոյ մէջ անոր ճանաչման եւ դատապարտման համար, յիշեց գերմանացի մեծ մարդասէր եւ հայասէր Եոհաննէս Լեփսիուսի կատարած գործին կարեւորութիւնը՝ Լեփսիուսին գործը օրինակ նկատելով այսօրուան գերմանացի սերունդին համար:

Երդչախումբի երիտասարդ աղջնակի եւ վարդապետի երգեցողութեամբ հնչեց Կոմիտասի «Տէ՛ր Ողորմեա»ն՝ անդամ մը եւս որպէս աղօթք ու խնդրուածք առաքւած երկինք. «Ամենատուրը Երրորդութիւն, ... ննջեցեալոց արքայութիւն...»:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Թուրք մարդկային իրաւապաշտպան Ելտա Խօճեան, որ հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով որպէս Թուրք ժողովուրդին պատկանող անհատ մը ներողութիւն խնդրեց հայ ժողովուրդէն:

Ձեռնարկը աւարտեցաւ միասնական երգուած «Հայր Մեր»ով, որմէ ետք ներկաները հրաւիրուեցան համայնքի հաւաքատեղին՝ Հայ Տուն, ուր տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ «Լիւթֆիւ Գըրտար» համալսարանի պալատին մէջ իր աշխատանքներուն ձեռնարկած է «Արեւելեան Միջերկրականի ուղեղային կաթուածներու եւ ուղեղային զարպացումներու բժշկական համագումարը», որու առթիւ Պոլիս ժամանած են հռչակաւոր մասնագէտներ: Այս առթիւ երեւանէն Պոլիս ժամանած է նաեւ «Ցուսոյ կամուրջ» կազմակերպութեան թատերախումբը: Ապրիլ 15-ի նիստի վերջաւորութեան, բեմ հրաւիրուած են «Ցուսոյ Կամուրջ»ի անդամները, որոնք թատերախաղի վերածած էին Յովհաննէս Թումանեանի «Կիկոսի մահը» պատմուածքը: Մօտաւորին 10 անդամները, որոնց տարիքը 7-էն 17 տարեկան է, անպլերէն ներկայացուցած են թատերդութիւնը: Ներկայացումը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ բեմ հրաւիրուած են Ցուսոյ Կամուրջ կազմակերպութեան նախագահ Տիկին Սուսան Նա Թադեւոսեան եւ Հայաստանի ծանօթ պիտնական, ռակրային հիւանդութիւններու մասնագէտ՝ Կարէն Քոլոյեան, որ դէմառոր բանախօսներէն է համագումարին:

***

ՊՈԼՍՈՑ Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 15-ին, համերգով մը հանդէս կուգար Հայաստանի «Սէրէնատա» նուագախումբը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէ: Բայման խօսքով հանդէս եկած է Արա Էլակէօզ, ապա, բեմը յանձնուած է նուագախումբին:

***

ՊՈԼՍՈՑ Նիւլիւֆէր Հաթուն դպրոցին մէջ կազմակերպուած երգի եւ երաժշտութեան մրցումին մասնակցած է Բանկալթըի Մխիթարեան վարժարանի երգչախումբը, որ կրցած է երկրորդ հանդիսանալ «Սայլորդ» երգով: Նոյն երգով պիտի մասնակցին Պոլսոյ երգ-երաժշտութեան մրցումին եւ պիտի ներկայացնեն Շիշլի Թաղամասը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան հիւրը եղած են, Ապրիլ 17-ին, Հայաստանի «Ցուսոյ կամուրջ» հաշմանդամ մանուկներու թատերախումբի անդամները: Վարժարանին սրահին մէջ, անոնք ներկայացուցած են Դերենիկ Տէմիրճեանի «Քալ Նաղար» թատերախաղը: Ներկայացումէն առաջ, բեմ բարձրացած են կազմակերպութեան չորս պատասխանատուները եւ խումբին դեղարուեստական խորհրդականը: Ասոնք առած է, պատասխանատուներէն՝ Սուսաննա Թադեւոսեան, որ իր չնորհակալութիւնները յայտնած է Պոլսոյ համայնքին, անոր ցուցաբերած հոգածութեան եւ ջերմ ընդունելութեան համար: Հաշմանդամ մանուկները չատ յաջող խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են, մեծ տպաւորութիւն գործելով ներկաներուն վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Աբրամ Եպիսկոպոս, ապա, հիւրերը առաջնորդուած են ճաշասրահ եւ հիւրասիրուած են:

***

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐՈՒՊՈԼՍՈՑ (Յունաստան) քաղաքապետական սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, տեղի ունեցած է մշակութային ձեռնարկ մը, կազմակերպուած Համազգայինի տեղւոյն «Արամ Խաչատուրեան» մասնաճիւղին, Թաղային Խորհուրդին, Հ. Ց. Դ. երիտասարդական Անի խումբին համագործակցութեամբ «Փաէթոն» երաժշտանոցին: Բացումը կատարած է Յակոբ Մարուքեան եւ բացատրած ձեռնարկին նպատակը: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը երկու մասով՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ, պարախումբ:

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՒՄՈՒԻ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԹՐՔԵՐԷՆ ԲԱՑՑ... ՆԱԵԻ ՀԱՅԵՐԷՆ

Փարիզի Ապրիլեան ոգեկոչումներու Յղթակցութեան մէջ կը կարդանք (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 26)· «Ա. Էրթէմի ելոյթով, երբը ստացաւ երկլեզու բնոյթ, Ֆրանսերէնով եւ Թրքերէնով, մինչ հայերէնին առիթ չտրուեցաւ հասնելու բարձրախօսին...»: Լրագրողին այս ցաւոտ ափսոսանքը սխալ է· հայերէնն ալ լսուեցաւ, այդ օր, Շաղ-ար-կօլ հրապարակին վրայ: Չէ՞ որ Ալի Էրթէմը Թրքերէն իր ելոյթը աւարտեց հայերէն արտասանուած՝ «Շնորհակալութիւն»ով մը: Մեզի համար ի՛նչ մեծ յաղթանակ է այս մէկը· յաջողիլ մեր մայրենին հընչեցնել տալ մեր դարաւոր թշնամիին բերնէն իսկ...:

ՀՐԱՑՐ

ՄԻ ՔԻՉ ՓՈՂ ՈՒՂԱՐԿԵՑԷՔ ԹՐՔԱԿԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ

Ադամ Եղոյեանի «Արարատ»ին դէմ, Թուրքերը որոշած են իրենց «Արարատ»ը պատրաստել: Գտած են բեմանիւթ մը զոր խորագրած են «Սիրոյ լուռ քայլերը»· այդ բեմանիւթը առնուած է Զապէլ եւ Արէլ Թաշճեան զոյգին տարագրութենէն: Տըրամադրողը եղած է անոնց զաւակը Էտուար Թաշճը որ ամերիկաբնակ «Հայ» մըն է, նախագահ «Թուրքահայ բարեկամութեան միութեան»: Իր ծնողքին ազատրի չրջանը, ապա ԱՄՆ գաղթէն ետք հոն անցած կեանքը պատմող բեմագրութիւնն ալ պատրաստուած է, որոշուած ալ է որ ֆիլմին բեմադրութիւնը յանձնուի Թրքահայ Արթուն Երէցի: Այս բոլորը ընելով հանդերձ, նախաձեռնողները չեն յաջողած հարկաւոր 5 միլիոն տոլարի պիւտճէն ճարել ու կոչ եղած է Թուրք գործարարներու որ հովանաւորեն ծրագիրը: Ինդրին մէջամուխ եղած է Սպայակոյան ալ· ամիսէ մը ի վեր անոր Հոգեբանական բաժինը քննութեան առած է բեմադրութիւնը ու կը սպասուի որ տեղեկագիր մը պատրաստուի:

ԵԳԻՊՏԱԳԷՏ ՀՈՒՐԻԿ ՍՈՒՐՈՒՋԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Լուքսորի արեւմտեան ափին պեղումներէն չուրջ ամիս մը առաջ Մեմնոնի հսկայական արձանի մը երկու կտորը եւ թագուհիի արձան մը յայտնաբերուեցան: Այդ գտածոները պատուղն են եգիպտաբրսպական հնագիտական արշաւի մը որուն ղեկավարն է հայ եգիպտագէտ մը Հուրիկ Սուրուզեան:

Ան պատասխաններով ԱՅՓ-ի հարցումներուն, ըսած է թէ պեղումները կարելի եղան չնորհիւ Ֆրանսուհի Մոնիք Հէնկի մեկենասութեան. ան նախապատուհին է եգիպտագիտական ընկերակցութեան մը:

Հ. Սուրուզեանի ամուսինը որ գերմանացի եգիպտագէտ մըն է ինքն ալ, Ռայները Շթատտլման, 2001-ին, Մեմնոնի հսկայական երկու արձաններուն վրայ աշխատած է· մեծ անակնկալ եղած է տեսնել թէ անոնց հողին մէջ թաղուած մասը ի՛նչ աստիճան լաւ պահպանուած է: Կարմիր քարէ պատրաստուած արձանները 21 մեթր բարձրութիւն ունին եւ իւրաքանչիւրը 700 թոն կը կշռէ: Անոնց մօտէն գտնուած թագուհիի փոքր արձանը անվնաս պահպանուած փոքր հրաշալիք մըն է:

Մեկենաս Ֆրանսուհին լուրերու գործակալութեան յայտնած է թէ պիտի չարունակէ մասնակցութիւն բերել պեղումներուն որոնք պիտի չարունակուին յառաջիկայ աշնան:

Տէր եւ Տիկին Միսաք եւ Սիլվա Տէպիլեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Աստղիկ,

Տիկին Սերվարդ Պալեան եւ զաւակները,

Տիկին Աւետիս Հաբէլեան եւ զաւակները,

Տիկին Օրեգին Հաբէլեան (Պոլիս)

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, հարսին եւ տալոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ՋԸՆԱՐԼԸ-ՄԵԼԿՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի Մայիս 6, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Տիկին Սիրվարդ Պալեանի:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսամներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

նուիրական հարցին է. հանդիսման, որ տեղի կ'ունենայ

երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի «Արծրունի Զրբաչեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Le Représentant de la République du Haut-Karabagh en France
M. A. HARUTYUNYAN
et
Le Président de l'Association de Soutien au Karabagh
M. R. YEZEGUELIAN

vous invitent à la réception organisée à l'occasion du

10ème ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE LA VILLE DE CHOUCHI

le jeudi 9 mai à 18h30 précises

au Centre Culturel de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

նային հաղորդակցութենէ մը եաք: Մըրցումը տեղի ունեցած է:

ՎՐԱՍՏԱՆ ժամանած են, Ապրիլ 30-ին, չուրջ քսան ամերիկացի պինուորներ, որպէս յառաջապահները նախատեսուած 200 պինուորներու, որոնք վրացական բանակը պիտի մարզեն:

ԱԼԺԷԻ Սեռքաճի բանտին մէջ, բանտարկեալները միջադէպ մը եաք բանտապահներուն հետ, կրակի տուած են իրենց անկողինները եւ ծադած հրդեհին հետեւանքով 19 բանտարկեալներ մեռած են եւ 6 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արեւելեան չրջանը, կարտէզի հարաւը, ամերիկեան ուժերը յարձակման անցած են Ալ Քախտայի վերջին տարրերը մաքրագործելու համար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Թոլիաթթի քաղաքին մէջ, թերթի մը խմբագրապետը սպանուած է Ապրիլ 29-էն 30-ի գիշերը:

ՀԱՄԱՍԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքեն Մտաւորականներու հետ
երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԽՕՐՀՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Ս.Նահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ !

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 9

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION

à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

jusqu'au 5 mai

en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans / RER Cité Universitaire

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :
— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

*
**

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 - visite Dzidzernagapert et Yeraplour
— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine
— 3ème jour : Gumri - Spitak et Abaran
— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan
— 5ème jour : Haghardzine - le lac Sévan et l'opéra d'Erévan
— 6ème jour : Haghpat et Sanahine
— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)
— 8ème jour : Khor-Virab - Goris - **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank
— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)
— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4
SAMEDI
4 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.420 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.420

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՀԱՆՋ ԵՒ ՅՈՅՍ

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին կիրակի նախօրեակին, այսօրուան մեր թիւով ալ կը ծանուցուի վաղուան «Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն»ին բովանդակութիւնը: Ան յատկացուած է Մարտ 4-ի երեւանեան դիտաժողովին, որով նշուեցաւ հայերէնի դասական ուղղագրութեան Հայաստանի մէջ կասեցումին (1922 Մարտ 4) ութսունամեակը:

Դիտաժողովին նախաձեռնարկ մտաւորականները, –Լ. Մխիթարեան, Վ. Միքայէլեան, Լ. Ղազանչեան, Զ. Մխրզեկեան, Ս. Դանիէլեան ու Ա. Գորոյեան–, մեր մշակութային ամբողջ հոլովոյթին ամէնէն ամօթալի այդ դրուագին նշումին պահանջ եւ յոյս միացուցին: Անոնք նախ, ո՛վ դիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով, անդրադարձան անյապելի վնասին. ապա, մէկ-մէկ մատնացոյց ըրին այսօր այլեւս ժամանակավրէպ, բայց տակաւին աղաղակող ընդդիմութեան մը առարկութիւններուն պատեհապաշտական բնոյթը: Աւակէ ետք, դիտական փաստարկումով պահանջեցին անգամ մը եւս, որ վերջ տրուի սերունդներու պարտադրուած մոլորումին, իրաւորկումին: Իրենց պահանջը ուղղուած էր Հանրապետութեան նախագահին, դիմումի մը ձեւով, որ կը կրէ դիտաժողովին թուականը, բայց անպատասխան մնացած է մինչեւ այսօր:

Դիտաժողովին բացման խօսքն ու բոլոր ելոյթները կարելի չեղաւ տալ մինչ «Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն»ի թիւով այսօր, Բ. էջին մէջ հրատարակուած է Ս. Դանիէլեանի բացման խօսքը· իսկ Ա. Գորոյեանի զեկուցումը որ նուէր կ'ընէ արեւմտահայ գրաբարեան դասականին անցնող համակարգչային համակարգը որուն հեղինակն է ինք, կու տանք Մայիս 7-ին:

Նշուած դիտաժողովին նախաձեռնարկները կը ներկայացնեն այն խումբը որ սխալի մը սրբագրութեան համար յանձնառութեան պատճառով թիրախ է քննադատութեան ու խծբծանքի: Բայց տասը տարիէ ի վեր չէ վհատած: Զայրացած, դառնացած է վստահաբար, բայց չէ լքած պայքարը: Եւ խորհիլ որ Լեզուի պետական տեսչութեան, ամենակարող նախագահի մը տէր երկրին մէջ, միայն ափ մը արիներու ճիտին պարագին վերածուած է ազգին ճակտին քաուած մուրը սրբել:

Չխորհի՞լ որ Միքրոյեաններն, Միքրոյեանները եւ բոլոր իրենց գաղափարակիցները ներկայի նմոյշն են մեր այն փոքր խումբերուն որոնց չնորհիւ մէկ անկարելին կարելի դարձած, կորուստներ զարմանուած են: Եւ տխուր է անդրադառնալ որ այս աւանդութիւնը բարեփոխումի նշան գոյց չէ տար:

Երեւանեան դիտաժողովը զուգադիպեցաւ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին նախօրեակին: Այն նախաձեռնութեան որ մեր միասնութեան գերագոյն արտայայտութիւնը կը նկատուի: Կը հաւատանք որ այդ զուգադիպումը լաւագոյն առիթն է միասնութիւնը լծորդելի մակարդակէն իրականութեան բերելու· վերջ տալու անոր 80 տարի դատապարտած ազգակին գոյութեան:

«Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն»ի թիւով արձագանգելով երեւանեան ձայնին, կը բաժնենք անոր կրած յոյսն ալ· այն վստահութեամբ որ նախ՝ Սփիւռքը աւելի լայն մասնակցութիւն պիտի բերէ անոր, ապա՝ առանց աւելի յապաղումի, վերջապէս պիտի ողջունենք հայերէնի մաքրագոյն ուղղագրութեան միասնական գործածութիւնը, 80 տարուան ընդմիջումէն ետք:

Ա. Թ.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Մայիս 2 / 3)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդարանի Ապրիլ 30-ի նիստին որոշուած է նախագահական նոր ընտրութիւնը կատարել Օգոստոս 11-ին: Ներկայի նախագահ Ա. Ղուկասեանի պաշտօնավարութեան չրջանը կ'աւարտի Սեպտեմբեր 8-ին:

ԵՐԿՈՒ ՎԱՆԱՁՈՐՑԻ ՊԱՅԹԻՒՆԻ ՁՈՀ

Մայիս 1-ի գիշերը Վանաձորի Դիմաց թաղամասին մէջ պայթիւնի մը զոհ եղած են երկու այրեր: Հաւանական կը նկատուի որ պայթուցիկը երկուքէն մէկուն ձեռքը կը պտնուէր:

*
**

ՋԱԽԱԽՔԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս ամբողջ Վրաստանի, Ջաւախքի մէջ ալ, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու համար թեկնածուներ կ'առաջադրուին: Ախալքալաքի 22, Նինոծմինդայի 11 ընտրական շրջաններուն մէջ ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ: Ամէն մէկ տարածքի համար 5 հոգի կ'ընտրուի:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Ցառաջիկայ ուսումնական տարիէն Ախալքալաքի մէջ կը սկսի գործել Թիֆլիսի պետական համալսարանին մէկ մասնաճիւղը: Նախատեսուած են հայ, վրացական բանասիրութիւն, մանկավարժութիւն, իրաւաբանութիւն, օտար լեզուներու, տնտեսագիտութիւն, ֆիզիք – մաթեմաթիկի բաժիններ: Առաջինէն մինչեւ երրորդ դասարան ուսուցումը կը կատարուի հայերէն, վրացերէն եւ ռուսերէն, իսկ չորրորդ դասարանը միայն վրացերէն:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ

Վրաստանի Խորհրդարանին բնապահութեան կոմիտէի նախագահը հարցապրոյցի մը ըսած է թէ Հայաստանի ատոմակայանին համար ապահովութեան միջազգային երաշխիքներ անհրաժեշտ են: Իր համոզումով, ատոմակայանը կովկասի համար, այդ կարգին նաեւ Վրաստանի, մեծ վտանգ կը ներկայացնէ, քանի որ երկրաշարժային գօտիի մէջ կը գտնուի:

*
**

ԱԼԻԵՒ ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի նախագահը Տրապիզոնի մէջ Թուրքիոյ նախագահին հետ հանդիպումին դոհունակութիւն յայտնած է, յատկապէս այն պատճառով որ վեր խօսակիցը ապահովութիւն տուած է իրեն որ չեն բանար Հայաստանի սահմանը, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը Ադրբեջանի նպաստաւոր լուծումի չէ յանգած: Այդ տրամադրութեամբ, Հ. Ալիեւ դրական արտայայտուած է Իսլանտայի մայրաքաղաքը հայ, թուրք եւ ադերի արտաքին գործոց նախարարներուն հանդիպումին, յուսալով որ ատոր արդիւնքը Ադրբեջանի հողային ամբողջականութեան վերականգնումը կ'ըլլայ եւ չուրջ մէկ միլիոն գաղթականներուն վերադարձը իրենց տուները:

*
**

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ 5-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երկրապահ կամաւորականներու միութիւնը Ապրիլ 30-ին, 563 պատուիրակի մասնակցութեամբ ունեցած է 5-րդ համագումարը: Ելոյթներ ունեցած են գեղարւեստական Մանուէլ Գրիգորեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Վազգէն Սարգսեանի մայրը, Պաշտպանութեան փոխնախարար զօրավար Մ. Յարութիւնեան: Ընդհանուր առմամբ չեռուած է միութեան Հայաստանի համար կայունացնող ուժի գործօնը, Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութեան պատասխանատուներուն բացայայտումին եւ պատժուելուն անհրաժեշտութիւնը: Ծօսք առած է Վազգէն Սարգսեանի մայրն ալ որ սակայն, քընդհատած է երկրապահները, ըսելով որ վերջին երկուուկէս տարուան ընթացքին անոնք տէր չեն կանգնած երկրին տնտեսութեան բարեփոխումին եւ ոճիրին բացայայտումին:

Կատարուած ընտրութեամբ, կրկին միութեան ղեկավար եղած է Մանուէլ Գրիգորեան:

*
**

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՅԻՍ 1-Ը

Հայաստանի համայնավարները իրենց կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վ. Դարբինեանի առաջնորդութեամբ հանդիսաւոր երթ մը կատարած են, Բաղրամեան փողոցէն մինչեւ Հանրապետութեան հրապարակ: Հոն Վ. Դարբինեան ելոյթ ունենալով անհրաժեշտ համարած է Ռուսաստան – Բելառուս միութեան միանալու նախաձեռնութիւնը, սահմանադրական կարգերու մէջ փոփոխութիւնը եւ կիսանախագահական համակարգին խորհրդարանականով փոխարինումը:

*
**

ՌՈՒՍԵՐԻՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ռուսերէնի միջազգային մրցումին 10 երկիրներէ բարձր դասարաններու 70 աշակերտ մասնակցած է: Հայկական խումբը 150 կէտէն 149 չահելով գրաւած է առաջին տեղը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՌՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Առուեստ»ի նոր (281) թիւը յատկացած դասական ուղղագրութեան կասեցման 80-ամեակին նուիրուած երեւանեան դիտաժողովին, որմէ կը հրատարակենք հետեւեալ ելոյթները· –

Գործող ուղղագրութեան ուղղախօսական վնասները
ԼԵՒՈՆ ՂԱԶԱՆՉԵԱՆ,
ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐԶՈՑԵԱՆ

Մեսրոպեան այբուբենը եւ դասական ուղղագրութիւնը
ՋԱՆԻ ՄԻՐՋԱԲԻԿԵԱՆ

Ուղղագրութեան պահանջատիրութիւն
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Մայիս 2-ին, Վիլըփէնթի եւ Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցան երկու թեկնածուներու՝ Շիրաքի եւ Լը Փէնի վերջին հանրաժողովները: Եթէ Շիրաք կրցաւ չուրջ 20 հազար հանդիսական համախմբել, ժ.-Մ. Լը Փէն ակնկալած բազմութիւնը չգտաւ հակառակ անոր որ պլուխը հասած էր Մարսէյլի մէջ, եւ 7000 հոգիի համար նախատեսուած սրահը միայն կէսով լեցուած էր: Շիրաք փորձեց կօլեան ոճով արտայայտուիլ եւ խիստ կերպով ձաղկեց ծայրայեղ աջը, որուն ղեկավարները դաւաճանեցին Ֆրանսացի ժողովուրդին սեւ օրերուն, միանալով չարի ուժերուն եւ հայրենիքի թշնամիներուն: Շեչտեց թէ պատմութիւնը զանոնք վերջնապէս վարկաբեկած է եւ չեն կրնար խօսիլ յանուն Ֆրանսայի, անդրադարձաւ նաեւ անոնց որոնք իրենց քուէն տուած են Լը Փէնի, յայտնեց թէ կը հասկնայ անոնց խառնաշփոթութիւնը ու կը խոստանայ պատասխաններ բերել անոնց տագնապին: Պետութեան առաջին պարտականութիւնն է, ըսաւ Շիրաք, պատասխանել Ֆրանսացիներուն ապահովութեան կարիքին:

Մարսէյլի մէջ, Լը Փէն, կրկին երկար ելոյթ մը ունեցաւ, չեշտեց թէ Կիրակի, Ֆրանսայի ապագան է որ խնդրոյ առարկայ է, անոր ազատութիւնը, բարգաւաճումը եւ միասնականութիւնը: Վերջին անգամն է, ըսաւ Լը Փէն, որ կարելիութիւնը կայ քաղաքականութիւն փոխելու, այլապէս, վաղը համաշխարհայնացած Եւրոպան է որ որոշում պիտի տայ Ֆրանսացիին տեղ, 50%-է աւելի պարապաններու մէջ: Ցաջորդ նախագահը, դաւառի տեսակ մը կառավարիչ պիտի ըլլայ Ֆանսասի կամ Օգլահոմայի նման, եթէ արմատական փոփոխութիւն մը չըպատահի: Մարսէյլի մէջ, նաեւ գոյց մը կար Լը Փէնի դէմ, տողանցքին գլուխն էին Ռ. Հիւ, Ն. Մամէռ, ժ.-Գ. Կօտէն եւ իրենց կը հետեւէր չուրջ 3000 հոգի ըստ ոստիկանութեան (15 հազար ըստ կազմակերպիչներուն): Կօտէն չէ տողանցած սակայն, այլ պարզապէս երեւցած ու մեկնած է:

Ադրէն իսկ ձախը կը պատրաստուի երեսփոխանական ընտրութեան եւ անհաւանական չի թուիր նոր համակեցութիւն մը, որ վստահ ընկերվարականներուն, կըրնայ տարբեր ըլլալ:

*
**

Ադուեստագէտներ, դերասաններ կը յայտարարեն որ ի նպաստ Շիրաքի պիտի քուէարկեն, Ճոնի Հալիտէ, Լին Ռընո, Ա. Սալվատոր, եւլն., եւլն.:

Ռամկավար Ազատական կուսակցութենէն զատ, որուն կոչին անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով, Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը եւ Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնն ալ նման կոչեր ըրած են: Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը կը չեշտէ թէ ինչ որ ալ ըլլան քաղաքական կարծիքները, անհրաժեշտ է քուէատուփ դիմել կիրակի, արդելք հանդիսանալու համար ծայրայեղ աջին եւ ֆաշիզմին: Լը Փէնի դէմ քուէն չի կրնար այդ օրը արտա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆ

Մենք նշում ենք տխրամած մի յոբել-եան՝ արեղեանական ուղղագրութեան կի-րառումի, իսկ աւելի ճիշդ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցումի ութսուն տարին: Իսկ ա՛ս պարզապէս առիթ է, որ նորից մենք մեզ հաշիւ տանք, թէ իրա-կանում ի՞նչ է մեր, այսպէս ասենք, մի բուռ մարդկանց նպատակը: Շատ պարզ՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի խնդիրը:

Պատեհապաշտ հարցադրում չէ սա, ինչպէս յաճախ փորձում են ներկայացը-նել: Եւ յետոյ չպէտք է մոռանալ, որ մեր ժողովրդի առնուազն լաւագոյն կէսը զբա-ղում է մեսրոպեան հաւատարմութեամբ: Ցաճախ, դիտակից ձեւով, փորձում են այն ներկայացնել որպէս արեւմտահայ եւ արեւելահայ հակադրութեան խաղ, ինչը, մեղմ ասած, բարոյական չէ: Չէ՞ որ Ա-բովեանն ու Մուրացանը, Թումանեանն ու Տէրեանը, Աճառեանն ու Զարենցը երկնում էին մեսրոպատառ, աւանդական սկզբունքով, խորութեամբ ընդունելով, որ դիրը պատասխանատուութիւն լինե-լուց առաջ պատմութիւն է:

Ի՞նչ պատահեց ուրեմն: Ինչո՞ւ մենք այդպէս հապճեպ «պայծառացանք»՝ հր-աժարուելով նրանից, որ մեզ ուղեկցել էր հազարաւոր տարիներ:

Նոր ուղղագրութեան մենք անցել ենք խորհրդահայ վարչակարգի արշալոյ-սին՝ վարչական մեթոտներով, ինչի դէմ ընդվզում էր ամենայն Հայոց բանաս-տեղծը՝ մտաւորական ընտրանու հետ միասին, ինչը մերժում էր Ս. Էմմիածինը մինչեւ այս երկու տարին: Ծիծաղելին այն է, որ այսօր արեղեանադիրը պար-տադրում ենք անգամ սփիւռքահային եւ զարմանում, որ նա չի ենթարկւում մեզ: Նոյն վարչական մեթոտները փորձում ենք կիրառել արեւմտահայութեան վր-այ, որը հազար ու մի փորձութիւն տա-նում է անտրտունջ, նահանջում յաճախ, ճոլտում «ուրիշներով չինուած հսկայ ծովուն մէջ», բայց բարձր է պահում մեսրոպեան դիրը: Սա խորհրդային բարք ու վարքագծից եկող աւանդոյթ է, երբ մենք, չվիտես որ բարոյականութեամբ, առանձնել ենք աւագ եղբօր իրաւունք: Ռուսներից դժգոհում էինք, չէ՞, երբ աւագ եղբօր, փրկարարի իրաւունքով մերժում էր Մեսրոպ Մաշտոց անունով որեւէ դպրոց կամ խուլ ներքանցք, էլ չեմ ասում փողոց կոչել, դժգոհում ու են-թարկւում էինք: Քանի որ ենթարկուել դիտէինք, հիմա էլ պիտի զարմանանք, թէ այդ արեւմտահայը, որ մահուան դուռն է հասել իր մշակոյթով, քանի՞ դլուխ ունի, որ չի ենթարկւում ու չի ընդունում նոր դիրը: Չէ՞ որ մենք էլ նրա փրկարարն ենք, առանց մեզ նա կեանք ունի՞:

Այսօր ոչ մէկը չի ուզում յիշել, որ Արեղեանի առաջադրած դրին իշխանու-թիւնները ընդառաջ դնացին, ըստ էու-թեան, լայն տարածում գտած անդրադա-ռութիւնը վերացնելու գործնական նը-պատակով: Որքան պարզ լինի ուղղագը-րութիւնը, առանց ձեւային դրական պայմանականութեան, այնքան արագ դրագէտ կը դառնայ ժողովուրդը: Այդ-պիսի արագութեան վարժեցնում էին մեզ ուրիշ մարզերում եւս, յետագայում՝ չատերս ենք յիշում՝ «Հնգամեակը չորս տարում» անմիտ կարգախօսը: Երբ ինձ առաջարկում են կիրարկութեան պար-զունակ՝ մէկ հնչիւնին մէկ դիր ոչ դի-տական մեկնութիւնը, ես չատերին ա-սում եմ, նայեցէ՛ք խնդրեմ, Ֆրանսա-դիր կամ անգլիագիր բնագրերը: Ֆրան-սիայի Նախագահը, ի՞նչ է, չի՞ յոգնում իր երեք հնչիւն ունեցող անունը գրելիս ամէնամեայ վեց նիշ ամէն անգամ գործա-ծելուց: Եւ ի՞նչ պատասխանեն, որ լաւ լինի, յոգնում են, բայց խելքները չի հասնում: Մենք ուրիշ ենք, մեր Աբեղ-եանն ուրիշ է: Եւ ես աւելի եմ տրխ-րում. մեր երկիրը, ժողովուրդը հարիւ-րաւոր դարերի մէջ ինչքան է տուժել ա-ռաջինը լինելու յետպոխական մոլուց-քից: Հիմա նոյնը ուղղագրութեան մէջ:

Մենք զարմանում ենք, թէ ինչպէս մո-ռացանք անցեալը, այն աստիճան, որ վե-րադարձը արմատներին մեզ համար սար-սափելի է: Որովհետեւ նոյն անզրագի-տութեան վախն է նստած իւրաքանչիւրիս մէջ՝ ուսուցիչ թէ ուսանող, գիտնական թէ բանաստեղծ: Ապա եթէ սխալուեմ, ինչ կ՚ասեն: Այս ենթադիտակցութեան վրայ մեծամասնութիւն է խաղում այսօր չինովնիկ լեզուաբանը: Դառնալով ա-ռօրեայի մէջ աղճատուած, փողոցներում յաղթանակած լեզուի սորուկը՝ ինքն է որոշում թէ լեզուն տնօրինելու իրաւուն-քը ո՛ւմ պիտի տրուի: Այսինքն՝ հաշտուել է, որ արեւելահայ լեզուն նահանջել է, անչքացել, բայց յամառօրէն չի ուզում ընդունել պատճառ – հետեւանքային տը-րամաբանութիւնը:

Ես հասկանում եմ, որ արեղեանական «հանդերձը» հայ է եղել, կենսագրութիւն է եղել, մանաւոր դաս, դասագիրք ու մենագրութիւն: Հիմա ինչպէ՞ս փոխ-ուեն: Ննջարան չէ, ասպարէզ է, եւ «մխանական հոտանքը» պարզորոշ երե-ւում է:

Այլապէս թշնամանքով չէին լցուի ա-րեւմտահայերէնի հանդէպ, որն ի՛նչ մեղք ունի, թէ մեսրոպեան «հնակարկատն» է հագին: Իսկ աւելութիւնն այն է, որ ընդունելով, թէ մենք երկու գրական ժամանակակից լեզու ունենք, միայն մէկն ենք փայլեցնում, իսկ պետական եւ ոչ – պետական կրթական համակար-գում արեւմտահայերէնը թշուառ ազ-գականի վիճակում է: Ժամ չենք տալիս աշակերտին եւ վաղուայ ուսուցչին, որ սովորի այդ լեզուն: Եւ յետոյ խնդրում ենք՝ որ Դուրեան ու Վարուժան, Մեծա-րենց ու Շահնուր հասկանայ: Ինքներդ համեմատէք բանասիրական բաժինների լեզուներին տրուած յատկացումները:

Գիտակցա՞ծ քայլ է: Անշուշտ: Պա-տասխանատուութեան բացակայութիւն է, – կ՚աւելացնէի ես եւ բարեկամ ու զի-նակից վերադանելու յոյսով կը քթթէի աչքս մեր հայրենի արեւմտահայադէտ-ներին, որոնք թէեւ ուշ, կը դառնան, ի վերջոյ, Թումանեանի գրի պաշտպանը, ինչպիսին փրոֆէսէօր Լեւոն Խաչեր-եանն է, որն արեւելահայ է, բայց Մես-րոպեան ուղղագրութեան դրօշակիր իր դրքով ու պայքարով:

Եղրակացութիւնը բնական է. չի կա-րելի արգելել դասական ուղղագրութեան կիրառութիւնը Հայաստանի մէջ: Չի կարելի ուղղագրութեան առընչութեամբ մեծամասնութեան մտավախութեան վը-րայ խաղալով՝ հանդուրժել ազգային շահի օտարումը:

Պէտք է համարձակ նայել ժամանակի մարտահրաւէրին. եթէ մեզ ազգային միասնութիւն է պէտք, այն պիտի կա-ռուցել մեսրոպեան հիմունքով: Եթէ մենք Արեւմտեան Հայաստանի պահան-ջատէր ենք զգում մեզ, պիտի տէ՛ր կանգ-նենք նաեւ մշակութային միասնութեան: Չի կարելի երկիր պահանջել, բայց չա-րունակել արտագաղթը: Չի կարելի ա-րեւմտահայութեան դատի պաշտպան լի-նել եւ բռնանալ մեզ միաւորող գրի վը-րայ, օտարել մեզնից մե՛ր մշակոյթը: Ֆայլը մերն է:

Գիրը Հայրենիք – Սփիւռք յարաբե-րութիւնների ռազմավարական փորձա-քարն է:

Այդ փորձաքարը մենք փորձում ենք տեղաշարժել. Մի քանի օրից Երեւանի բոլոր դպրոցների Հայոց լեզուի ու գը-րականութեան ուսուցիչները կը համա-խմբուեն «Սփիւռք» դիտաուսումնա-կան կենտրոնում երկու ամիս արեւմը-տահայ լեզու ու գրականութիւն ուսանե-լու, այդ թւում՝ նաեւ դասական ուղղա-գրութիւն, որպէսզի կոտրեն իրենց մէջ եղած գժտալութեան առթած վախի բարդոյթը:

Այս ուրախալուր փաստի վկայակոչու-թեամբ էլ ուզում եմ յայտարարել Հա-յոց գրերի գիւտի 1600-ամեայ հանդի-սութիւնների սկիզբը Հայաստանում, որն անչուշտ դեռ պետական զարգացումներ ունենալու է: Մենք մունետիկներն ենք:

Եւ այսպէս, «Հայ դպրութիւն» ընկե-

«ՓՈՔՐԻԿ ՔՈՋԼԵՐ»ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ «ՀԱԿԱՌԱԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ»...

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Թուրք մամուլը Ապրիլ 24-ին մօտիկ օրերուն աւելի լայն տեղ տուած էր հայ-կական նիւթերով դրութիւններու: Ան-շուշտ, անոնց մեծ մասը ուղղուած էր ցեղասպանութեան փրկանութիւնը հեր-քելու ջանքին որ անխուսափելիօրէն կ՚ա-ռաջնորդէ կրկնութիւններու: Իրաւ ալ, «չերչիլ», «չեղա»ի նեղ շրջանակին մէջ բանտուած կեցուածք մը արտայայտու-թեան մեծ այլընտրանք չի կրնար տալ:

Այս տարի Ապրիլ 24-ի նիւթին հետ դրեթէ նոյնքան տեղ դրաւած էր Հայաս-տանի հետ յարաբերութիւնները բնակա-նոն վիճակի բերելու, այդ նպատակով առաջարկներու, նաեւ «պայման»ներու թեման: Ակնհերեւ է ջանքը որ կայ քա-ղաքական շրջանակէն մինչեւ լրատուի-ները, այն պատկերը տալու թէ Թուրքիա իր կարելին կ՚ընէ Հայաստանի հետ եթէ ոչ բարի, առնի դէշ-աղէկ դրացիական յա-րաբերութիւն մը հաստատելու: Այդ ջան-քը ցոլացնող դրութիւններու մէջ, ա-ւելորդ է ըսել որ շրջափակումին մասին չի խօսուիր, որպէս թէ նման բան գո-յութիւն չունենար: Անփոփոխ երկրորդ կէտ մըն ալ այն է որ բնականոնացումի նպատակը միշտ Հայաստանի պահանջէն ծագող, կամ անկէ ակնկալուած բան կը ներկայացուի:

Այս երկրորդ կէտին մէջ ճիշդ է որ կա-րեւոր դեր կը կատարէ շրջափակումին դէմ, յատկապէս միջազգային շրջանակ-ներու մէջ, Երեւանէն յայտնուած բո-դոքը. մինչդեռ, մինչեւ այսօր այնպէս կը թուի որ ոչ ոք շրջօրէն հաշուած է թէ ի՛նչ կուտայ Հայաստանի, շրջափա-կումին վերնալը. սահմանէն դիւրացած անցքով մեկնումի խթանումէն, հայաս-տանեան չուկայի վրայ թրքական անո-րակ ապրանքներու ողողումէն եւ աւտո-թուրք գործատէրերու վաստակը աւելցը-նելու արարքէն զատ: Մինչդեռ, Թուր-քիա եթէ սահմանը բանայ, լայնախոհու-թեան, մեծաղթարիքութեան ժեսթով մը կրնայ աչքին ճախէն դնահատականներ ակնկալել:

Այս տարուան ապրիլեան այս պուգա-հետ նիւթին մասին ուշագրաւ էր մը աստրագրած էր թուրք մամուլի ծանօթ անուններէն, քաղաքական մեկնաբան Սամի Գոհէն («Միլլիյէթ», Ապրիլ 27): Ան վերջին շրջանին Հայաստան – Թուր-քիա յարաբերութիւններուն մէջ բնակա-նոնացման ընթացք մը կը նշմարէ, հա-կառակ որ արձանագրուած մանր – մունր պարագաներու պաշտօնական քաղա-քականութիւնները փոխելու չեն զօրեր: Կ՚ըսէ թէ Երեւան կը փափաքի Անգարա-յի հետ դիւանագիտական յարաբերու-թիւն հաստատել, սակայն, Անգարա չի հրաժարիր երկու նախապայմանէ. Հա-յաստան պէտք է հրաժարի ցեղասպանու-թեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի իր պնդումներէն, յետոյ, պէտք է վերջ տայ ադրբեջանական հողերու դրաւումին: Այս արգելքներուն ընդմէջ օրակարգի նիւթ դառնալ չկարենալով, բնականոնա-ցումը մօտիկ չի թուիր. այսուհանդերձ, «ոչ պաշտօնական կարգ մը ժողովներու մէջ «պաշտօնական դէմքեր» իմաստալից յղումներ կ՚ընեն» կ՚ըսէ Գոհէն:

Աւտոյ որպէս օրինակ մը, կը նշէ Ար-տաքին գործերու նախարարութեան շրջանակէն, Ուաշինկթընի նախկին դես-պան Ռ. Շուգարեանի Սթոքհոլմի մէջ միջազգային ժողովի մը ունեցած արտա-յայտութիւնը: Ան ըսած, կամ հասկաց-ած է որ հայերէնութիւնը յարաբերութիւն-ներու բնականոնացման ընթացքին մէջ գործնական ըլլալու ժամանակը հասած է եւ խնդիր պէտք չէ ընել ցեղասպանու-թեան ճանաչումի նախապայման մը. արդէն այդ մէկը բարոյական հարց է եւ ոչ թէ քաղաքական...: Նոյն ժողովին մասնակից Պոլսոյ Երեմփոխան Պ. Աքար-ճալը ալ այդ արտայայտութիւնը մեկ-նաբանած է որպէս գրական ուղղու-թեամբ երեւանեան մօտեցում մը:

Գոհէն կ՚անդրադառնայ վերջին շրջա-նին Հայաստանէն ներկայացուիչներու Թուրքիոյ մէջ գանազան հանդիպումնե-րու մասնակցութեան ալ: Կ՚ըսէ տակա-ւին թէ այդ բոլորին հետ կայ երկաթու-ղիի ծրագիր մը որ առնէ մը ի վեր տեսակցութեան նիւթ է հայ եւ թուրք պատասխանատուներու միջեւ: Կարսը Հայաստանի ճամբով Բաքուին միացնելիք երկաթուղին է ան որ նաեւ զարկ պիտի տայ կովկասեան գործակցութեան: Ին-չո՞ւ կ՚աւարտի Իսլանտայի մայրաքաղաքի մէջ Օսկանեան – ձէմ հաւանական նկա-ւած հանդիպումով (Մայիս 14) որուն Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարա-րին մասնակցութիւնն ալ օրակարգին վրայ տեղ ունենալու կը ձգտի:

Ի՞նչ պէտք է սպասել այդ հանդիպումին. «Ի. ձէմ ուղղութիւն ցոյց տուողի դեր կրնայ ստանձնել, հայեւադրբէջանա-կան հակամարտութեան կարգաւորման մաս կազմել. այդ ձեւով, թրքական դիւանագիտութիւնն ալ կրնայ շրջա-յին ազդեցիկ գործօնի յատկանիշը ձեռ-տել, ինչպէս Միջին – Արեւելքի, նոյն-պէս Կովկասի մէջ»...:

***

Նոյն չաթալճաներջի թուրք մամուլին քաղուած 2-րդ էջ մը խորագրուած է «Հիթլէր ցեղասպանութիւնը Թուրքերէն սորվեցաւ (Հիւրրիյէթ, Ապրիլ 29): Ջա-կերտուած արտայայտութիւնը կը պատ-կանի Գերմանիոյ Պրանտէնպուրգ նահան-գի Կրթական նախարար Ս. Ռայխի որ ե-լոյթ ունեցած է Սթոքհոլմի մէջ տեղի ունեցած միջազգային Փորումի մը: Ա-նոր ելոյթը նիւթ առած է Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հաշտութիւնը:

Սրահին մէջ ներկայ թուրք դիւանա-գէտները հակազդած են Ռայխի խօսքե-րուն: Վաստակաւոր դեսպան Փ. Թանէր «սխալ», «մոլորեցնող» որակած է գիր-մանացի նախարարին ըսածը, չեչտելով թէ մարդկութեան առաջին ցեղասպանու-թիւնը գործուած է Գերմանիոյ սահման-ներուն մէջ: Թերթը կ՚ըսէ թէ Անգարա հաւանօրէն ազդարարութիւն մը ուղղի Գերմանիոյ:

***

Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ ծանօթ լրագրող Մ. Ալի Պիրանտ անդրադառ-նալով Ապրիլ 24-ի տարելիցին, կ՚ակնա-յայ որ Թուրքիա 85 տարիէ ի վեր կը շա-րունակէ քուն մնալ: Մինչ Հայերը ան-դամ մը եւս յաղթեցան աշխարհին ու-շադրութիւնը գրաւել, Թուրքերը իրենց արդարացումները իրենք իրենց միայն կրցան կրկնել, մեծ–մեծ խօսքեր ըրին ու անգամ մը եւս Թուղթին վրայ մնա-յուն դատապարտուած որոշումներ տուին: Այդ քունը պիտի չարունակուի մինչեւ այն օրը երբ բարեկամ երկրի մը հրդրտարանը ցեղասպանութեան մասին վճիռ պիտի արձակէ, կ՚ըսէ ան:

Լրագրողը վերջին չաթալճաներուն չորք մը միջազգային մասնագէտներու հետ տեսակցութեան առիթ ունեցած է. ա-նոնցմէ մէկը Ճ. Մաք Գարթին է, ծա-նօթ որպէս թրքական թեզին համաձիր: Այդ մասնագէտները, գրեթէ միաձայնու-թեամբ, թելադրած են այն բաները զորս պէտք է ընեն եւ այն միւսները որոնցմէ պէտք է խուսափին Թուրքիոյ իշխանու-թիւնները:

Առաջին խումբին մէջ կայ արխիւներու բացումը, առանց ներկայի վարչարար-կան խոչընդոտներուն, որոնք նոյնիսկ Թուրքերու բարեկամ հետազօտողներու

ՍՈՒՐԻՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

«Սփիւռք» Գիտաուսումնական կեդրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների Տոքթոր – փրոֆէսէօր

այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ Թուրքերը չեն ուզեր արխիւները բանալ. իսկ միջազգային պրպտողները այն արդիւնքին կը յանգին թէ Թուրքերը պահել ուզած բաներ ունին:

Երկրորդ թելադրանքը դիտական համակաց խումբի մը կազմութեան նախաձեռնութիւնն է, երկու կողմին համար կարեւոր նկատուած դէմքերու մասնակցութեամբ: Թուրքիա տակէ զատ, պէտք է պիտանէ յատկացնէ կարեւոր երկիրներու մեծ համալսարաններուն մէջ հետազօտութեան ամպիոններ եւ կեդրոններ հաստատելու: Պէտք է Անատոլուի հայ եւ Թուրք զոհերուն յիշատակին մխանական յուշարձաններ կանգնուի, ամբողջ աշխարհին ցոյց տալու համար որ զոհերու ոտապանքը կը բաժնեն: Եւ վերջապէս Թուրքերը պաշտօնական յայտարարութիւններու, յօդուածներու մէջ պէտք է կրկնեն այն ճշմարտութիւնները որոնց կը հաւատան. այսինքն՝ թէ պատերազմ էր, ահիկա ցաւ կը պատճառէ, եւլն.: Թելադրողները ըսած են. «Ի հարկին ներողութիւն խնդրեցէք, մի՛ վախնաք այդ բայը առնելու»:

Խուսափելի կէտերուն դլխաւորը «հատուցում», կամ «հողային պահանջ» խօսքերուն գործածութիւնն է, յատկապէս պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ: Անոնց գործածութիւնը ամէն անգամուն «կարելիութեան» չափը կը չեչտէ, հաւանականութիւնը կ'աւելցնէ:

«Մի՛ վարուիք այնպէս, որպէս թէ ոչինչ պատահած է: Մի՛ ըսէք թէ իրականութեան մէջ Հայերը չեն սպանուած, այլ անոնք ցեղասպանութեան ենթարկած են Թուրքերը: Չէք կրնար համոզիչ ըլլալ: Մի հակագրէք չափազանցուած ձեւով, հայկական պնդումներու ուղղութեամբ վճիռ արձակող երկիրներու: Մի՛ սպառնաք: Ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ հեռզհետէ դուք ձեզ մեկուսացնէք» կ'ըսեն «Թուրքիոյ թեզերուն համակիր» հեղինակութիւնները:

Մ. Ալի Պիրանը այս բոլորէն առանձնացուցած է ԱՄՆ-ու ճանաչումին հարցը: Կ'ըսէ թէ հայկական դլխաւոր նպատակն է ահիկա, քանի որ անով աւելի դիւրաւ կը համոզուին արեւմտեան այն միւս Որհրդարաններն ալ որոնք կը յամառին չընդունիլ ցեղասպանութիւնը: Ճիշդ է որ անցեալ չորեքշաբթի նախագահ Պիլինթըն, ներկայիս Ճ. Պուշ տեղի չտըւին, չեն տար: Սակայն, օր մը կրնայ իրավիճակը փոխուիլ ու ԱՄՆ-ու ղեկավարութիւն մը համաձայնիլ Հայերու պնդումներուն: Այս պատճառով, ամերիկացի անձնաւորութիւնները յատուկ կերպով կ'ազդարարեն. «Եթէ Թուրքիա լայն հորիզոնով բայլեր առնէ, Գոնկրէսը դիւրութեամբ կ'ընդդիմանայ: Հակառակ պարագային, ցեղասպանութիւնը պիտի ընդունուի»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԴԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան եկեղեցական արարողութիւններէն ու հայ ուսանողներու մխացեալ մարմնին Հոլիվուտի 30 հազար հոգինոց տպաւորիչ ցոյցէն ետք, կէսօրին Մոնթէպէլլոյի Ապրիլեան յուշարձանին չուրջ տեղի ունեցած է ոչթ-կոչման հանդիսութիւն մը, ուր ներկայ եղած են չուրջ հազար հինդ հարիւր հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Մայքըլ Մահտեսեան: Խօսք առած են Սթիւ Տէտէեան, Արտաշէս Քացախեան, Լոս-Անճըլըսի Գաւառի վերահսկիչ Մայք Անթոնովիչ, Գալիֆորնիոյ նահանգապետին կինը՝ Շէրըն Տէյվիս եւ Հ. Ց. Դ. կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչ Վիպէն Եադուպեան: Հանդիսութեան աւարտին, Ցուշարձանին առջեւ կատարուած է հոգեհանգստեան արարողութիւն, որուն, վերջին պահուն միացած է նաեւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

Ժամը 4-ին, Լոս-Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ տեղի ունեցած է Հ. Ե. Դաշնակցութեան կազմակերպած բողոքի ցոյցը, որուն մասնակցած են չուրջ 2000 հոգի:

Երեկոյեան ժամը 6-ին, Կլենտէյլի «Սիվիք Աւտիթորիում» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Ապրիլեան ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւնը, զոր առաջին անգամ ըլլալով կազմակերպած է Կլենտէյլի քաղաքապետութիւնը, որ Ապրիլ 21-էն 26 հուչական է յիշողութեան չաբաթ, որուն ընթացքին տեղի ունեցած են հայկական ցեղասպանութեան մասին փաստաթղթական նկարներու եւ փաստաթուղթերու ցուցադրութիւն մը, կլոր սեղան մը եւ ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 2000 հոգի, այդ կարգին՝ քաղաքապետը, Թաղապետական Որհուրդի անդամներ, պաշտօնատարներ, Հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետեր, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, Հայ քաղաքական, Բարեսիրական, Մշակութային եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան: Խօսք առած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մըկրտումեան, պաշտօնատար անձնաւորութիւններու ներկայացուցիչներ, փոքրոֆէսօր Լեւոն Մարաչլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Նոյն երեկոյեան ժամը 9-ին, Կլենտէյլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ տեղի ունեցած է «Սուրբ Գրիգոր» քառեակին յիշատակի նուագահանդէսը, որուն ընթացքին մեկնաբանուած են դասական գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Վենետիկի կեդրոնական դրամատան (Casa di Risparmio di Venezia) և Մխիթարեան Միաբանութեան Թանգարանի վարչութեան միացեալ ջանքերով, Հինդշաբթի, Ապրիլ 18-ին, երեկոյեան ժամը վեցին, բացումը կատարուեցաւ ապրող 14 հայ նկարիչներու գործերու ցուցահանդէսին, նոյն դրամատան Վենետիկի կեդրոնատեղիին մէջ, գամփռան Լուքա, ճարտարապետական յուշարձան նկատուած սրահին մէջ, գործ աչխարհահռչակ ճարտարապետ Ներլիի:

Անցնող Դեկտեմբեր ամսուն, Վենետիկի հայ գաղութին չնորհուած էր ՏԱՐԻԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻի պատուակալ տիտղոսը, եւ նոյն առիթով ծրագրուած էր սոյն ցուցահանդէսը, որպէս փակում Մխիթարեան Միաբանութեան երեքհարիւրամեակի հանդիսութիւններուն եւ մասնակցութիւն մը 1700-ամեակին:

Բացման իր խօսքին մէջ, տոքթոր Սիմոնաթօ, դրամատան գեղարուեստական պատասխանատուն, մանրամասնօրէն յիչեց ցուցահանդէսին պարագաները եւ խօսքը փոխանցեց, Միաբանութեան մշակութային պատասխանատու՝ Հ. Ցարութիւն Վրդ. Պզտիկեանին, որ հիմնականօրէն անդրադարձաւ ՀԱՑ-ՎԵՆԵՏԻԿ փոխադարձ յարաբերութիւններուն, չեչտելով որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը հիանալի կերպով մասնաւորած է այն կամուրջը որ գոյգ մշակոյթները իրարու կը միացնէ, քանի ա-նոնք Վենետիկի մէջ «ՀԱՑ» կը կոչուին Վենետիկցիներէն, եւ Սիփւռքի եւ Հայրենիքի մէջ «ՎԵՆԵՏԻԿՑԻ» ճանչցուած են Հայերէն:

Հուսկ Իշխանուհի Թիէփօլօ, պատմագէտ եւ Վենետիկի պետական դիւանները երկար տարիներու տնօրէնուհի, պատմական ակնարկներով եւ դիւանային մէջբերումներով փորձեց չեչտել Վենետիկի հայ համայնքին ստեղծագործ նկարագիրը. - «Ան չի նմանիր - ըսաւ - միւս փոքրամասնութիւններուն. Հայերը Վենետիկի մէջ եղած են ստեղծագործ, բացառած մշակոյթին, բայց միշտ պահելով իրենց ինքնուրոյն նկարագիրը, հարստացուցած են նիւթապէս եւ մշակութապէս այս բացառիկ հանրապետութիւնը որ Վենետիկ կը կոչուի...»:

Շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու մէջ յատուկ յարգանք եւ ուչադրութեան առարկայ եղաւ Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Դրամատան Ընդհանուր Տնօրէնը, բարձրադոյն պաշտօնեաներով չրջապատուած, քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներ, մամուլ եւ գեղարուեստական ակադեմիայի պատասխանատուներ եւ դասատուներ:

Ներկաները հրաւիրուեցան ցուցահանդէսը այցելելու եւ օգտուելու դրամատան տնօրէնութեան կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութենէն:

Գուցէ օրը եւ ժամը պատճառ եղան որ Վենետիկի հայ գաղութէն որեւէ ներկայացուցիչ չէր եկած, հակառակ ատենին բաժնուած հրաւիրատոմսերուն...:

ՀՑՊ

Վենետիկ
2002, Ապրիլ 23

ԴԱՂԹԻԹԷ ԴԱՂԹԻԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի Համազգայինի Արշիլ Կորքի սրահին մէջ, Ապրիլ 18-ին, բացումը կատարուած է Ճակոբ Խուպէսկրեանի գծագրութիւններու, իւղանկարներու, քանդակներու եւ գոյժներու ցուցահանդէսին: Նորութիւն նը-կատուած են իւղանկարներով կտաւի վրայ իր գործերը:

*
**

ԴԱՏԲԻԻՂի Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Ապրիլ 21-ին եւ յատուկ արարողութեան տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղան մը փ նպաստ Արմեան վարժարանին, նախագահութեամբ Մեսրոպ պարոիարքին: Ներկաները ողջունած է Թաղային Որհուրդի ատենապետ՝ Շապուհ Զոլաքեան եւ բեմը յանձնած է օրուան հանդիսավարին՝ Նազրէթ Պալի: Խօսք առած է մատաղի յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէկիլ որ անդրադարձած է հաւաքոյթին նպատակին: Դպրոցին տնօրէնուհին՝ Շուչան Մուրատեան բացատրութիւններ տուած է ներկայ վիճակին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

հելով իրենց ինքնուրոյն նկարագիրը, հարստացուցած են նիւթապէս եւ մշակութապէս այս բացառիկ հանրապետութիւնը որ Վենետիկ կը կոչուի...»:

Շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու մէջ յատուկ յարգանք եւ ուչադրութեան առարկայ եղաւ Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Դրամատան Ընդհանուր Տնօրէնը, բարձրադոյն պաշտօնեաներով չրջապատուած, քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներ, մամուլ եւ գեղարուեստական ակադեմիայի պատասխանատուներ եւ դասատուներ:

Ներկաները հրաւիրուեցան ցուցահանդէսը այցելելու եւ օգտուելու դրամատան տնօրէնութեան կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութենէն:

Գուցէ օրը եւ ժամը պատճառ եղան որ Վենետիկի հայ գաղութէն որեւէ ներկայացուցիչ չէր եկած, հակառակ ատենին բաժնուած հրաւիրատոմսերուն...:

ՀՑՊ

Վենետիկ
2002, Ապրիլ 23

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

- Այդպիսի տեղեկագիր չեմ ղրկած Պաբիարքարան:

- Տեղեկագիրները մեր ձեռքն են:

- Ի՞մ ստորագրութեամբս:

- Ո՛չ, անուններդ սկզբնատառերը միայն, այսինքն Ա.Մ.

- Այդ երկու տառերով կարելի է հարիւր զանազան անուններ չինել:

- Առանք պարապ առարկութիւններ են. տեղեկագիրները դուն գրած ես, ատոր տարակոյս չի կայ:

- Ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ այդ տեսակ տեղեկութիւններ գրած ըլլամ եւ Պոլիս ղրկած, երբ մէջդ չի կայ թղթատարով ղրկելու:

- Դուն անոր մէջէն ալ գտած ես, երկաթուղիի պաշտօնեաներու ձեռքով կը ղրկես եղեր:

- Բոլորովին սխալ տեղեկութիւններ տուեր են ձեր վսեմութեան, - պատասխանեց Աբիկ:

- Ընդհակառակը, իմ տեղեկութիւններս ճիշդ են, եւ քու ուրացումներդ որեւէ օգուտ չունին, ուստի քեզի խորհուրդ կուտամ ամէն բան խոստովանիլ, այդ կերպով թերեւս քեզի տրուելիք պատիժը թեթեւցնես:

- Երբեք չեմ կրնար խոստովանիլ յանցանք մը, զոր չեմ գործած: Ես միչտ տէրութեան հաւատարիմ մէկը եղած եմ...

- Քանի որ հայ ես՝ տէրութեան հաւատարիմ չես կրնար ըլլալ, - վճռեց Րէչատ պէյ:

Նոյն միջոցին դուռը բացուեցաւ, եւ Ալի Րիզա պէյ ներս մտաւ եւ մօտենալով Քըամր սիասիի տնօրէնին՝ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց:

Րէչատ պէյի դէմքը յանկարծ այլայլեցաւ:

- Իրա՞ւ կ'ըսես, - գոչեց:

Միւսը հաստատական կերպով գլուխը չարժեց:

Րէչատ պէյ աճապարանքով դրասեղանին վրայ դիզուած թուղթերը դզրոցին մէջ լեցուց, դզրոցը կղպեց եւ ոտքի ելաւ:

Ցետոյ սեղանին վրայ դրուած զանգակը հնչեցուց:

Ոստիկան մը ներս մտաւ:

- Այս մարդը իր տեղը տարէ՛ք, - հրամայեց:

Աբիկը տարին իր բանտը:

Իր բանտակիցները փութացին քովը՝ հասկնալու համար, թէ ի՛նչ եղած էր հարցաքննութեան արդիւնքը:

Բայց Աբիկ չուզեց բացատրութիւն տալ::

- Մէկ քանի աննչան հարցումներ ըրաւ Րէչատ պէյը եւ յետոյ ելաւ դնաց, - ըսաւ:

Աբիկ չափազանց հետաքրքիր էր հասկընալու համար, թէ ինչու համար Րէչատ պէյ յանկարծ ընդհատած էր հարցաքննութիւնը եւ աճապարանքով մեկնած՝ Ալի Րիզայի մէկ փսփսուքին վրայ:

«Այդ մարդը ի՞նչ ըսաւ իր ականջին, որ այնքան իրար անցաւ ու այլայլեցաւ, - կը խորհէր, - արդեօք լինի վերաբերեալ բա՞ն մըն էր...»

Ի դուր փոր միտքը կը չարչարէր այս հանելուկը լուծելու համար:

Մենք, որ Աբիկ Մուպահեաճեանի նոր-ման բանտարկուած չենք, փութանք Րէչատ պէյի ետեւէն, տեսնելու համար, թէ ո՛ւր կ'երթայ:

Հազիւ թէ փողոց ելած՝ կառք մը ցատքեց եւ կառապանին հրամայեց.

- Պապը Ալի...

Քանի մը վայրկեան ետքը կառքը կանգ առաւ Ներքին գործերու նախարարութեան դրան առջեւ:

Րէչատ պէյ վար ցատքեց եւ արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի նախարարական դահլիճը:

Դրան առջեւ կեցած էր բարապանը:

- Թալէաթ պէյը հո՞ս է, - հարցուց Քըամր սիասիի տնօրէնը:

- Հոս է, պատասխանեց բարապանը:

- Քովը մարդ կա՞յ:

- Ո՛չ, մարդ չի կայ:

- Ուրեմն իմաց տո՛ւր, որ եկած եմ:

- Շատ աղէկ, - պատասխանեց բարապանը եւ ներս մտաւ:

Վայրկեան մը ետքը դուրս ելաւ եւ ըսաւ.

- Նորին վսեմութիւնը ձեզի կը սպասէ:

Րէչատ պէյ մտաւ Ներքին գործերու նախարարին սենեակը:

Այս վերջինը, իր դրասեղանին առջեւ բազմած, թերթ կը կարդար:

- Ի՛նչ չուտ եկար, - ըսաւ նախարարը՝ խօսքը Րէչատ պէյին ուղղելով:

- Ալի Րիզան լուրը հաղորդելուն պէս փութացի ձեր քովը:

- Ի՞նչ կ'ըսես այս եղածին:

- Ես միչտ կը կասկածէի, որ այդ մարդը ձեզի դէմ կը դաւէ կոր:

- Ժամ առաջ պէտք է, որ գինքը հեռացընենք Պոլսէն:

- Իմ ալ կարծիքս այդ է:

- Ես վիմա Պէարի պէյին ալ թէլէֆօն ըրի եւ ըսի, որ հոս գայ:

- Ո՞ր կողմը աքսորելու միտք ունիք:

- Թո՛ղ իր հայրենիքը երթայ, բաւական երկար ճամբայ է:

- Կարծեմ ինք քնիկ պաղատագի է:

- Այնպէս է եղեր:

- Առանձի՞ն պիտի ղրկենք գինքը:

- Բնական է, որ հետը երկու ոստիկան պիտի տանք վրան հսկելու համար:

Նոյն միջոցին բարապանը եկաւ իմացընել, թէ Պէարի պէյը եկած էր:

- Նե՛րս թող գայ, - հրամայեց Թալէաթ պէյ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը ներս մտաւ եւ եկաւ բազմեցաւ Ներքին գործերու նախարարին քով:

- Գիտե՞ս, թէ ինչո՛ւ կանչեցի, - ըսաւ Թալէաթ:

- Անշուշտ ոստիկանական կարեւոր խնդիր մը կայ, - պատասխանեց Պէարի, - մանաւանդ որ կը տեսնեմ, թէ Րէչատ պէյն ալ կանչուած է:

(Շար. 217)

(Շար. Ա. էջէն)

յայտուիլ այլ կերպ, քան Շիրաքի ի նպաստ քուէարկելով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ–ԱՐԵՒԵԼՔԻ մասին միջազգային ժողով մը կ'ուզեն կազմակերպել Միացեալ–Նահանգները, Եւրոպական Միութիւնը, Ռուսաստան եւ ՄԱԿ–ը։ Տեղւոյն վրայ, բայի Ալբաֆաթի «ազատագրում»էն, չատ փոփոխութիւն չկայ։ Շիրանաւոր էշէկարայ տեսնուած է Ալբաֆաթի հետ եւ յայտնած թէ Պապը կ'ուզէ որ Ս. Ծննդեան Մայր Տաճարը ժամառաջ վերադարձուի Առաուծոյ եւ հաւատացեալներուն։ Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ՄԱԿ–ը չամչնալով, հրաժարեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը դրկելէ ձեռին։ Ալբանական երկիրները գայթակղած են, ԱՄՆ եւ եւրոպական երկիրները իրենց ցաւը յայտնած են, Ֆրանսա կ'ըսէ թէ «կը հասկնայ» որ Ք. Անան խորհրդեան կառավարութեան դիրքին հետեւանքները քաղէ։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ ահաւոր նոր ջարդ մը տեղի ունեցած է Մայիս 2–ին, Թիբէրհոյ արեւմտեան գաւառը, ուր 31 հոգի մորթուած է։

14e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
14ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
■ BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ.)
Դրամա
Հորս արարով
Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 եւրօ։

Le Représentant de la République
du Haut-Karabagh en France
M. A. HARUTYUNYAN

et

Le Président de l'Association de Soutien
au Karabagh
M. R. YEZEGUELIAN

vous invitent à la réception organisée
à l'occasion du

**10ème ANNIVERSAIRE
DE LA LIBERATION DE LA VILLE
DE CHOUCHI**

le jeudi 9 mai à 18h30 précises

au Centre Culturel de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Մայիս 9*

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսապատրաստութիւններու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

**ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ
ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ
ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ**

Ներածական չարքին է. հանդիսական, որ տեղի կ'ունենայ

երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ–Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի «Արծրունի Զրբաչեան» սրահին մէջ*
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14·30, սովորական հաւաքատեղին։

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION
à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
jusqu'au 5 mai
en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans /
RER Cité Universitaire

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix: En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

SABERATOURS

PARIS•EREVAN•PARIS
PARIS•EREVAN•PARIS
VOLS DIRECTS

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE YARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

2 VOLS HEBDOS CARGO

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

SEVANVOYAGES

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք - Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ - ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉ
ՅԻՇԵՑԻՔ

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE**

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Le sport à l'UGAB-Paris

Les activités sont réparties comme suit :

- **de 13h30 à 15h30 : Volley-ball garçons**
- **de 14h45 à 16h15 : Volley-ball filles**
- **de 16h15 à 17h30 : Basket-ball filles**
- **de 16h30 à 19h10 : Basket-ball garçons**

Les entraînements ont lieu tous les samedis (sauf les jours fériés) au gymnase habituel : «Fonds de Prince», ave. de la Porte d'Auteuil, 75016 Paris (M° Pte d'Auteuil).

Pour tous renseignements, contacter : **Samuel Najarian au 01 14 99 85 05.**

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 5
DIMANCHE
5 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 281

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·421 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·421

ՕՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

1922 Թուականի Մարտի 4–ին Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնն ընդունեց Որոշում ազգային ուղղագրութիւնը դադրեցնելու մասին։ Փոխարէնը գործածութեան մէջ դրուեց այսպէս կոչուած նոր ուղղագրութիւնը, որը մոդոնել էր լեզուաբան Մանուկ Աբեղեանը։ Այսօր լրանում է այդ իրադարձութեան 80–րդ տարելիցը։ Տարելիցը եւ ոչ թէ տարեդարձը, որովհետեւ նոր ուղղագրութիւն կոչուածը, ինչպէս եւ սպասւում էր, դարձաւ բառացիօրէն ազգային աղէտ եւ այսօր մեզ ներկայանում է իբրեւ 80–ամեայ ազգային ողբերգութիւն...

Ինչպէ՞ս պատահեց, որ աւելի քան 1500 տարիներ Հայոց Լեզուին եւ Հայ ժողովրդին անթերի ծառայած ազգային ուղղագրութիւնը, որը կերտուել է Ս· Մեսրոպի ձեռքով, յանկարծ համարուեց հնացած, այլեւս ոչ պիտանի ա՛յն աստիճան, որ պահանջ զգացուեց գործադրութեան կոչել բոլորովին նոր ուղղագրական համակարգ։

Այս հարցի ճշմարիտ պատասխանն այն է, որ ժողովրդին նոր ուղղագրութիւն պարտադրելը ոչ մի կապ չունէր ազգային, աւելի քան 15–դարեայ Մեսրոպեան ուղղագրութեան հնացած լինել–չլինելու հետ։ Եթէ այսօր էլ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը անթերի ծառայում է Հայկական Եկեղեցուն եւ Սփիւռքին, ապա ինչո՞ւ պէտք է այդ նոյն ուղղագրութիւնը փոխարինուելու կարիք ունենար 80 տարի առաջ՝ 1922–ին։

Մի քա էլ հասկանալի են եղել, իսկ վերջերս, Կոմկուսի համամիութենական կենտկոմի յոյժ գաղտնի արխիւային փաստաթղթերի հրապարակումից(*) յետոյ, աւելի քան պարզ ու հասկանալի են դառնում այն քաղաքական չարժառիթները, որոնց հետեւանքով կատարուել են անհարկի պետական մի ջամաուութիւններ ո՛չ միայն Հայոց ազգային ուղղագրութեան մէջ։ Պարզւում է, որ սկզբից եւեթ մոսկովեան իշխանապետները մշակած են եղել Խորհ. Միութեան տարածքով մէկ սոցիալիստական կոչուող մշակոյթ, նոր գրականութիւն, նոր՝ համահարթուած ազգային ըմբռնումներ եւ փոխյարաբերութիւններ բուծելու յատուկ ծրագիր։ Նատ լաւ հասկանալով լեզուի առաջնային եւ անփոխարինելի դերը տուեալ ժողովրդի ազգային մշակոյթի զարգացման, ազգային ոգու կերտման, ազգային աւանդոյթների պահպանման եւ նման կենսական հարցերում, խորհրդային իշխանութիւնը ժողովուրդների ազգային զարգացման հնարաւորութիւնները սահմանափակելու ծրագիրն իրականացնել ըսկըսեց յատուկ լեզուաքաղաքականութեամբ։ Այդ լեզուաքաղաքականութիւնն, ամէն բանից առաջ, վերաբերում էր ազգային այբուբեններին եւ ուղղագրութիւններին։

Բաւական է նշել, որ Խորհ. սատրապների ջանքերով, մինչեւ 1935 թուականը, բամմազգ Խորհ. Միութեան մեծաթիւ ու փոքրաթիւ ժողովուրդների համար ըստեղծուել–պարտադրուել է 68 լատինական այբուբեն... Բռնի փոփոխումների է ենթարկուել (ի հարկէ՝ տարբեր չափերով) մի չարք լեզուների (ռուսերէնի, բելառուսերէնի, ուկրաներէնի, հայերէնի եւ այլն) ուղղագրութիւնը։

1924 Թուականի Նոյեմբերին, այսինքն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցնելուց աւելի քան երկու եւ կէս տարի անց, այդ կասեցումը գլխաւորած նախկին լուսժողկոմ Պողոս Մակինցեանը հանդէս եկաւ մի յօդուածով՝ ամենայն լրջութեամբ առաջարկելով հրաժարուել նաեւ Մեսրոպեան այբուբենից եւ գրել լատիներէն տառերով։ Մակինցեանը յանդգնութիւն ունեցաւ խոստովանելու, որ ինքը աբեղեանական ուղղագրութեան հաստատման ալկոգել է, որովհետեւ համոզուած է եղել, որ «հայերէնի ուղղագրութեան կատարեալ ռեֆորմից յետոյ» միայն հնարաւոր կը լինի լատինատառ այբուբենի անցնելը...

Մոսկուայի հաւատարիմ կամակատարի այս խոստովանութիւնից վաղուց արդէն յայտնի էր, որ լատինատառ այբուբենի վտանգը դամոկլեան Թրի նման կախուած է եղել նաեւ Հայ ժողովրդի գլխին։ Իսկ՝ վերջերս հրապարակուած երբեմնի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերը եկան աւելացնելու, որ պատուհասը չի վերաբերել միայն հայերէնին ու հայ ժողովրդին։ Դա եղել է միութենական համընդհանուր լեզուաքաղաքականութիւն։

Այս ամէնից յետոյ, առնուազն անպարկեշտ է հնչում որոշ լեզուաբանների պնդումն այն մասին, իբրեւ թէ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնից աբեղեանականին անցնելը պայմանաւորուած է եղել քերականական հաստնացած խնդիրներով եւ ուրիշ բան չէ, քան Հայոց լեզուի չհետեւից բխող անհրաժեշտութիւն...

Տիրապետենք մեր նեարդերին եւ տեսնենք, թէ ինչ է ասում Լեզուաբանութեան Ինստիտուտի անօրէն, Լեզուի պետական տեսչութեանը կից Հայերէնի բարձրագոյն խորհրդի նախագահ, Գիտութիւնների Ազգ· Ակադեմիայի նախագահութեան անդամ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը։ Նա մամուլում յայտարարում է· «Իմ կարծիքով գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեանը վերադառնալը։ Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից ետ գնուն» («Գրական Թերթ», 9 Յունիսի 2000 թ·)։

Սա նշանակում է, թէ դասական, այսինքն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցնելը եւ աբեղեանականին անցնելը առաջընթաց էր, «օգտակար բարեփոխում», իսկ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելը կը լինի ետընթաց քայլ, եռադիմութիւն...

Պատահական չէ, որ աբեղեանամէտ լեզուաբանները, մինչեւ անգամ նրանցից ամենաանուանին, Հանրապետութեան Թիւ մէկ մասնագէտը համարուող ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը, ոչ մի համոզիչ փաստարկ չունեն եւ չէին էլ կարող ունենալ դիտականօրէն հիմնաւորելու համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման անհրաժեշտութիւնը։

Եթէ խորհրդային տարիներին նրանց չինծու, արհեստական փաստարկումները, աբեղեանական ուղղագրութիւնը գովաբանող նրանց քարոզութիւնը ինչ–որ տեղ կարող է հասկանալի թուալ՝ հաշուի առնելով տիրող քաղաքական պայմանները, ապա Անկախութեան սկզբից մինչեւ այժմ յամառօրէն պահպանուող նրանց հակամեսրոպեանական, ապազգային կեցուածքը ոչ միայն հասկանալի չէ, այլեւ, մեղմ ասած՝ դատապարտելի է։

Մի՞թէ ունէ մէկը կարող է արդարացի համարել այն, որ Ազատ եւ Անկախ Հայաստանում բացայայտօրէն չարունակւում է խորհ· լեզուաքաղաքականութիւնը։ Վերացել կամ հիմնովին վերափոխուել են խորհ· բոլոր օրէնքներն ու որոշումները, բացառութեամբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցրած Հայաստանի կառավարութեան 1922 Թուականի Մարտի 4–ի տխրահռչակ Որոշումից...

Աբեղեանական ուղղագրութիւն կոչուածը 80 տարի չարունակ խեղել, աղաւաղել է հայերէն բառերի մեծ մասի բնական, իրական պատկերը։ Անհեթեթութեան աստիճան ձեւափոխուել – խեղաղամուել են անթիւ, անհամար բառարմատներ, ածանցներ ու վերջաւորութիւններ, դրանցից չատերն էլ ուղղակի կացնահարուել, ոչնչացել են։ Գրաւոր հայերէնը, այսինքն բուն Հայ լեզուն, հայերէն խօսքը դարձել է անճանաչելի, աղքատիկ, երերուն, ինքն իրենից օտարուած...

Որեւէ ազգ կարող է ունենալ միայն ու միայն մէկ ուղղագրութիւն։ Երկրորդ ուղղագրութիւն լինել չի կարող, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ նոյն ազգը միաժամանակ չի կարող ունենալ մէկից աւելի այբուբեն։ Ահա 80 տարի է՝ Հայ ազգը դտնուում է անբնական իրավիճակում· Հայաստանում՝ խորհ·, այն է արեւելեանական ուղղագրութիւն, Սփիւռքում՝ ազգային, Մեսրոպեան ուղղագրութիւն։ Նոյն ազգն ենք, նոյն ժողովուրդը, բայց նոյնիսկ ամենանուիրական բառերն ու անունները՝ Աստուած, Յիսուս, Յարութիւն, սէր, քրիստոնէութիւն, աղօթք, մկրտութիւն, Աւետարան, Առաքեալ, Պօղոս, Թադէոս, Լուսաւորիչ, ազատութիւն, հանրապետութիւն եւ այլն, գրում ենք տարբեր ձեւերով։ Սփիւռքահայութիւնը հիմնականում անհաղորդ է Հայաստանի մամուլին ու գրաւոր մշակոյթին, հայաստանցին անհաղորդ է արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրական մշակոյթին։ Ձեւականօրէն գոյութիւն ունի մի համայիչ կարգախօս՝ Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ, բայց իրականում կեանքը զարգանում է բոլորովին այլ ուղղութեամբ։

Բանն այնտեղ է հասել, որ սփիւռքահայ մամուլի էջերում հնչում են ահազանգեր այն մասին, թէ Սփիւռքի հայութիւնը եւ Հայաստանի հայութիւնը իրենցից ներկայացնում են երկու տարբեր ժողովուրդներ՝ տարբեր ուղղագրութեամբ եւ տարբեր լեզուամտածողութեամբ...

Լուրջ եզրակացութիւններ անելու փոխարէն, մեր լեզուաբանները բարեհաճում են ճամարտակել, թէ, իբր, երկու ուղղագրութիւնների առկայութիւնը չի խանգարում ազգային միասնականութեանը... Դժբախտաբար, իշխանութիւնների կողմից այս բոլորը դիտուում է անտարբերութեամբ։ Գիտութիւնների Ազգ· Ակադեմիան լուռ է՝ ենթարկուելով գործող ուղղագրութիւնը ատամներով պաշտպանող ակադեմիկոսներին, իշխանութիւններն էլ հաւատում են այդ ուղղագրութիւնը որպէս ժողովրդական բարիք ներկայացնող Ազգ· Ակադեմիային...

Ոչ մէկի հոգը չէ, որ ժողովուրդը մատնուել է, մեղմ ասած՝ կիսագրագիտութեան։ Տասը հազար Հայից հազիւ թէ մէկը կարողանայ իր կենսագրութիւնը գրել առանց բառասխալների, կանոնաւոր հայերէնով չարադրել նոյնիսկ իր բանաւոր խօսքը... Սա պատի՞ւ է բերում Մեսրոպեան այբուբեն, Մեսրոպեան ուղղագրութիւն, թարգմանութեանց թագուհի Աստուածաչունչ, Մաշտոցադարան եւ ուրիշ այսպիսի փառքեր եւս ունեցող ժողովրդին...

80 տարի գործող աբեղեանական ուղղագրութիւնը ոչ մի կապ չունի Հայոց լեզուի ներքին օրինաչափութիւնների եւ Հայ ժողովրդի ազգային լեզուամտածողութեան հետ։ Դա մեր վրին փաթաթուել է խորհ· իշխանութեան կողմից՝ քաղաքական պարտադրանքով։ Աբեղեանական ուղղագրութիւնը տակնուվրայ է արել Հայոց լեզուի քերականական ամբողջ համակարգը։ Ստեղծուել է մի կեղծ, արհեստական քերականութիւն, եւ դարմանալ պէտք չէ, որ հայ աշակերտը եւ ուսանողը հաճոյքով ու հեշտութեամբ սովորում է յանկացած օտար լեզու, բայց իր մայրենի լեզուն ոչ մի կերպ սովորել չի կարողանում... Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ չի կարող լինել Հայոց լեզուի ուսումնառութիւն՝ առանց ազգային ուղղագրութեան։

80 տարին բաւական չէ՞, որպէսզի մենք դադարենք լինել աշխարհի միակ ժողովուրդը, որը բնական մէկի փոխարէն ունի երկու ուղղագրութիւն... Այս անբնականոն, գաւեչտա–ողբերգական վիճակն ինքնին խօսուն է եւ մեկնաբանութիւն–ներն աւելորդ են։

Մէկ բան, այնուամենայնիւ, պէտք է ասել։ Եթէ խորհ· ժամանակներում ուղղագրութիւնը գտնուում էր քաղաքական խնդիրների շարքում եւ անլուծելի էր, ապա ներկայումս այդպիսի բռնադատուածութիւն գոյութիւն չունի։ Անկախութեան հաստատմամբ, ուղղագրութիւնը ներգրաւուեց ազգային–պետական խընդիրների ոլորտում, եւ չանական ու տրամաբանական է Հայրենիքում ու Սփիւռքում ծաւալուող աւելի քան տասնամեայ այն Շարժումը, որի պահանջն է՝ չեղեալ յայտարարել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցրած 1922 Թուականի Մարտի 4–ի աղէտալի Որոշումը։

Այդ չարժումը սոսկ լեզուաբանական խնդիր հետամտող երեւոյթ չէ։ Չի կարելի բաւարարուել դասագրքային այն բնորոշմամբ, ըստ որի «Լեզուն հաղորդակցման միջոց է»։ Իրականում Լեզուն անհամեմատ աւելին է։ Լեզուն տուեալ Ազգի բանականութեան, իմացականութեան եւ ոգու բարձրագոյն դրսեւորումն է, Ազգի ամենաթանկագին ձեռքբերումը։ Կա՛յ Լեզու՝ կա՛յ Ազգ, չկա՛յ Լեզու՝ չկա՛յ Ազգ։

Աբեղեանական ուղղագրութեան հետեւանքով հայերէն հազարաւոր բառերի անխնայ յօշոտումն ու խեղումը ոճրագործութիւն է Հայոց լեզուի, ուրեմն նաեւ Հայ ժողովրդի եւ համայն Հայ ազգի դէմ։ Այս է վերջնական եզրակացութիւնը, որ բնաւ ծայրայեղութիւն չէ եւ բացարձակ ճշմարտութիւն է։

Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման համար ծաւալուող Շարժումն, ըստ էութեան, ազգային իրաւունքի պահանջատիրական պայքար է։ Հայ մտալու, ազգային արմատից չկտրուելու, ազգային միասնականութիւնը պահպանելու արդար իրաւունքի պահանջն է դա, եւ մենք պահանջատէ՛ր ենք։

•

(*) Մանրամասն տեսնել՝ Կարէն Ա· Սիմոնեան, Ուղղագրութեան խնդրին վերաբերող դիւանական փաստաթղթեր («Նախիջեւան» թերթ, Հոկտեմբեր/Դեկտեմբեր, 2000 թ·)։

Տարօրինակ է, սակայն փաստ, որ 1922 թուականին Հայաստանում իրականացուած ուղղագրական «նորամուծութեան» հեղինակները բնաւ չեն հոգացել իրենց ձեռնարկած վերափոխման ուղղախօսական հետեւանքներին մասին:

Սա իսկապէս անըմբռնելի է, քանի որ հայերէնի ուղղագրութեան համակարգային փոփոխութեան տեսաբանները իրենց ծրագիրը հիմնաւորել են յատկապէս արտասանութեան դիրքերից:

Այսպէս, Մանուկ Աբեղեանը 1922 թ. Մարտի 4-ի դեկրետի մէջ («Առաջնորդ Հայոց լեզուի նոր ուղղագրության») ուղղագրական փոփոխութիւնների իրականացման երեք հիմնաւորում է բերում.

ա. տեղի է ունեցել արտասանական փոփոխութիւն, մի շարք բառեր «այլևս չենք արտասանում, ինչպես հնումն», ուստի պիտի գրուի ակոս, այլ ոչ ակօս, լույս (լոյս), հանդես (հանդէս), համատակ (յատակ), սենյակ (սենեակ) եւ այլն,

բ. որոշ տառեր «այլևս չեն արտասանվում», ուստի պիտի գրել ոչ թէ գայ, այլ գա,

գ. որոշ բառերի արտասանութեան մէջ «ավելացել են նոր հնչյուններ», ուստի այդ բառերի գրութեան մէջ էլ պիտի համապատասխան տառեր աւելացուեն, այսինքն՝ պէտք է գրել վռտ (եւ ոչ թէ ռտ), գրեյի (գրէյի), դու յես (դու ես), յեկ (եկ) եւ այլն[1]:

Որևէ այլ փաստարկ չի բերում: Կըրկնում ենք՝ ուղղագրական «բարեփոխման» հիմնաւորումը բացառապէս արտասանական բնոյթի է, այդուհանդերձ, դրա ուղղախօսական հետեւանքները կանխատեսելու որեւէ փորձ չի արուել: Ձեռնարկելով համակարգային արմատական փոփոխութիւն՝ «բարեփոխիչները» լուսին անտեսել են կանխատեսման կարեւորութիւնը, մի խնդիր, որ պարտադիր պայման է ամէն մի դիտափորձի իրականացման: «Բարեփոխում» եզրը, հաւանաբար, այնքան հրապուրիչ է եղել, որ վնասակար հետեւանքների մասին հարկ էլ չեն համարել անհանգստանալու:

Այդ «բարին» սակայն, տարիների հեռուից, միայն ու միայն չարիք է ներկայանում ամէնից առաջ հէնց ուղղախօսութեան առումով:

Անդրադառնանք առաւել վնասակար, հայ մարդկանց լեզուամտածողութիւնը խորապէս խաթարած ու խաթարող երեւոյթներին:

–«Ութիւն» վերջածանցը Հայաստանում այլևս չենք արտասանում մեր նախնիների, ինչպէս նաեւ Սփիւռքահայերի պէս: «Թ» հնչիւնի քմայնացած արտասանութիւնը արդէն իսկ «ց»-ի է վերածւել՝ [անհրաժէշտուցյուն], [բարգրուցյուն], [գիտուցյուն], [համփերուցյուն], [միուցյուն], [չնօրհակալուցյուն], [հիշողուցյուն] եւ այլն: Սրա պատճառը «ութիւն»-ի աւանդական գրութեան կամայական վերափոխումն էր «ուցյուն» ձեւի: Ահա այս պատճառը ուղղակի մատնանշելու, ուստի դրանով 1922-ի հեղինակների սխալն ընդունելու փոխարէն, հայաստանեան լեզուաբանները դերադասում են խօսել «պատմական հնչիւնափոխութեան» մասին[2]: Փոխանակ արձանագրելու արտասանական համատարած ազաւաղումը՝ լեզուաբանները գրաքակացնում են. «Այդ ածանցի մէջ թ հնչյունը ոչ քմայնացած արտասանելը այժմ դիտւում է որպես կոպիտ կամ արհեստական (դրքային) արտասանութիւն»[3]:

Գիտական մօտեցումը (ինչպէս մնացած գիտաճիւղերում, այնպէս էլ լեզուաբանութեան մէջ) չի կարող բաւարարուել լոկ արձանագրմամբ. գիտութեան բուն անելիքը բացատրելն է, «ինչու» հարցին պատասխան տալը (եւ բացատրութիւնն է նաեւ ճշդում, թէ որքան էր գիտականօրէն հիմնաւոր նախորդ գործառոյթը՝ նկարագրութիւնը):

Բարեխիղճ պատասխանը պահանջում էր խոստովանել 1922 թուականին լեզուական համակարգում իրականացուած, մեզմ ասած՝ վատ հիմնաւորուած միջամտութեան անմիջական ներազդեցութիւնը որոշ հնչիւնների փոփոխութեան վրայ: Գոնէ փորձ պիտի արուէր բացատրելու, թէ այդ ինչպէ՞ս է, որ գիտակ Սփիւռքահայը չի ենթարկւում այդ «պատմական հնչիւնափոխութեանը»:

Մի՞թէ գիտական է այն բացատրութիւնը, թէ սա բնականոն օրինաչափութիւն է, հնչիւնական օրէնք: Իբր համաբանութեամբ (անալոգիայով) է, որ թ-ն քմայնացել է, ապա ց-ին մօտեցել. նախ՝ «ց» հնչիւն պարունակող բառերը, ապա՝ միւսները. երեւոյթը դառնում է ընդհանուր, գործում որպէս «ընդհանուր օրինաչափութիւն»[4]: Բանը հասնում է անհեթեթութեան, երբ լեզուաբանն ասում է՝ «անկարելի է դարձնել նաեւ այդ քմայքացած թ-ի արտասանութիւնը ց ունեցող բառերում (խոսակցութիւն, մրցութիւն եւ այլն)»[5]: Մի՞թէ չափանիշն այն է, որ մեր չըջապատում ոմանք արդէն դժուարութեամբ են ճիշդ արտասանում մի չարք բառեր, այդ թըւում, իսկապէս ,նաև «թիւրիմացութիւն», «բացատրութիւն», «հասկացութիւն», «ներկայացուցչութիւն», «սրտաբացութիւն» եւ այլն: Իսկ ի՞նչ անեն ճիշդ արտասանողները, սկսեն յարմարուե՞լ սխալ արտասանութեանը: Այլ կերպ ասած՝ մասնագէտ լեզուաբանը սխալը հրամայական է ճիշդ, ուստի եւ արդարացնում է որպէս «լեզվի զարգացման ավյալ փուլում ստեղծված անհրաժեշտություն»[6]:

Եթէ լեզուաբանի համար էականը այս կամ այն երեւոյթի արձանագրումն է, իսկ հնչիւնական օրինաչափութիւնն արձանագրելիս էլ վճռորոշ չյատնիշը տարածուած լինելն է, ապա ո՞րն է չափանիշը աղաւաղումը եւ կանոնականը տարբերակելու: Այսպէս, ընդհանրական դառնալու միտում ունի դ հնչիւնի անցումը ձ-ի եւ ց-ի՝ [ակադեմիա], [արցյունք], [ռամիո], [ձյուրահավատ], [Նալբանձյան], [ձիպլոմ], [Ձիանա], [ձիրեկցիա], [արցյունաբերուցյուն] եւ այլն: Նմանապէս՝ տ-ի վերածումը ծ-ի՝ [ծեհնիկա], [առավծյան], [Կարապեծյան], [Ծիզրան], [ռեյծինգ], [մածյան], [մածեմածիկա], [հաւիծյան] եւ այլն:

Իսկ ի՞նչ երաշխիք կայ, որ մի քանի տասնամեակ անց, այդօրինակ կրաւորական – պարտուողական աշխարհայեացքի տէր լեզուաբանների յաջորդ սերունդը յանճնարարելի (կամ՝ «ազատ արտասանական տարբերակ») չի հռչակի առայժմ կարծէք իրենց իսկ կողմից սխալ ճանաչուող արտասանական խաթարումները՝ «չնաւոր» («չնորհաւոր»-ի փոխարէն), «յարկե» («ի հարկէ»), «որտեւ» («որովհետեւ»), «եփոր» («երբոր»), «խորդարան» («խորհրդարան»), «դործնէութիւն» («դործունէութիւն»), «համպատասխան» («համապատասխան»), «գնհատել» («գնահատել»), «ունդունել» («ընդունել»), «բախչել» («բաչխել»), «նախագա» («նախագահ»), «հաղթարել» («յաղթահարել»), «հոյրասիրել» («հիւրասիրել»), «ընտանյական» («ընտանեկան»), «կըլնի» («կը լինի»), «հարուր» («հարիւր») եւ այլն:

Միով բանիւ, արտասանական որոշ աղաւաղումներ դրեթէ համատարած երեւոյթ են: Նոյնիսկ դասական ուղղագրութեան հայաստանցի կողմնակիցներից ոմանք են այդ ազդեցութիւնը կրում: Սակայն մի՞թէ տուեալ հանդամանքը ինքնին փոփոխում է սխալն ու ճշդի յարաբերակցութիւնը: Ամէն փոփոխութիւն (այդ թւում՝ լեզուական) կամ տեղաշարժ դեռեւս զարգացում չէ: Շատ յաճախ փոփոխութիւնները խաթարում են երեւոյթի էութիւնը:

Բնո՞ւմ են արդեօք արձանագրուող, նըկարագրուող փոփոխութիւնները Հայոց լեզուի ներքին զարգացումից, ուստի եւ հիմք ունե՞նք դրանք ամբողջութեան որպէս ընդհանուր օրինաչափութիւն, լեզուական նորմ, կանոն, թէ՞ պիտի համարենք անցանկալի երեւոյթ: Լեզուաբանի խընդիրն է հէնց ազդել այդօրինակ լեզուախաթարումների վրայ, ոչ թէ պարտուղարար արձանագրել իրողութիւնը եւ մոդոնել հերթական «օրինաչափութիւնը»:

Օրինակ, եթէ ինքնին նախորդող ց հընչիւնն է պատճառը թ-ի քմայնացման, ապա ինչո՞ւ «անցաթուղթ»-ը չի վերածւում «անցացուղթ»-ի: Մինչդեռ իրական պատճառը «Թ» հնչիւնազուրկութիւնն է՝ որպէս փոփոխուած ուղղագրութեան անմիջական հետեւանք: Հէնց այս հանգամանքը, այլ ոչ թէ «վեցերորդ»-ի ց հնչիւնն է անմիջապէս յանգեցնում «յոցերորդ», «ուցերորդ» սխալ արտասանութիւններին:

Հնչիւնաբանութեան հարցերով զբաղուող մասնագէտները արդի արեւելահայերէնում բ, գ, դ, թ, լ, կ, ս, տ հընչիւնների՝ քմայնացմամբ պայմանաւորուած, արտասանութեան աղաւաղումները՝ «փափուկ արտասանութիւնը», այսպէս ասած, «ղրքային տարբերակների» դոյացումը բացատրում են յաջորդող «յ» կիսաձայնի ազդեցութեամբ[7]: Յաւօք, նըրանք չեն անում յաջորդ քայլը, չեն ընդունում գործող ուղղագրութեան մեղաւորութիւնը ընդհանրապէս «յ»-ի կիսաձայնի այսպիսի առատութեան մէջ: Այնպէս որ, արժանին մատուցենք նուրբ հեղնանքով արուած հետեւեալ դիտողութեանը. «Մ. Աբեղեան կարծես զղջալով անձայն Յ-երը վերցնելուն, փոխարէնը ուրիչ բառեր Յ-ով կ'օժտէ անհարկօրէն»[8]: Ընդհակառակը, դժուար է համաձայնել հայաստանցի լեզուաբանների հետ, երբ նրանք քմայնացման երեւոյթի մէջ զերագնահատում են ռուսերէնի ազդեցութիւնը[9]: Անչուշտ, ռուսերէնը մեծապէս խաթարել է հայերէնի արտասանութիւնը, հայ մարդկանց լեզուամտածողութիւնը (սա առանձին թեմա է), սակայն դրանով չի կարելի քօղարկել–արդարացնել մեր ներկայ ուղղագրութեան սեփական, ներքնածին վնասակարութիւնը:

Բաղաձայնից յետոյ անհարկի «յ»-ն արդէն զղալիօրէն ազդել է Հայաստանցիների արտասանութեան վրայ: Դիւրին է, կարծում ենք, համոզուել, թէ ինչպէս է «բաղաձայն + յ» զուգորդութիւնը յանգեցնում «ը» դաղտնավանկի հնչեցմանը հետեւեալ օրինակներում՝ [սըյուն] (մի աղաւաղում, որ անպատկերացնելի է «սիւն» գրութեան դէպքում), [թըյուր], [հըյուր], [հըյութ, [ըըյուր], [մըյուս], [ախպըյուր], [ըըյուրեղ], [գըյուղ], [հնչըյուն], [գըյուտ], [հըյուխս] եւ այլն: Կարելի է ենթադրել, որ այս ապօրինածին եւրեւոյթը, համատարած դառնալով, ոչ հեռաւոր ապագայում մասնագիտական վաւերացման է ենթարկուելու՝ որպէս հնչիւնական օրինաչափութիւն (եթէ, ի հարկէ, մեզ չյաջողուի վերադառնալ դասական գրութեան վերահաստատումը):

Մէկ էլ չեշտենք, որ ինչպէս արդէն յիշատակուած, այնպէս էլ միւս արտասանական–հնչիւնական վնասները (չդիմենք մեղմասացութեան՝ վնասը վնաս է) արդարացնելու կեղծ գիտական դիրքորոշման պատճառով Հայոց լեզուի դասագրքերը հեղեղուած են ինքնահնար «օրինաչափութիւններով»:

Այսպէս, փոփոխուած ուղղագրութիւնը պարտադրում է Հայոց լեզուից արտահոսել երկբարբառները (երկու ձայնաւորի միաժամանակ հնչումը)՝ յընթացս ստեղծելով «երկբարբառ» ու «երկհընչիւն» հասկացութիւնների անմիտ մի չփոթ: Ուստի հայաստանեան մասնագէտները յանճնարարում են «էութիւն» բառը դասական գրութեան փոխարէն գրել «էություն» եւ արտասանել «էյություն» (փաստօրէն՝ «էյուցյուն»): Համապատասխանաբար, յանճնարարում է արտասանել՝ [էյակ], [անէյանալ], [առօրյական], [հրյա], [արդյական], [հէքյաթ], [օրյօրթ], [մարգարէյական], [այժմէյական], [հասցէյատեր], [թէյական], [իդյալ], [փախէյուցյուն] և այլն, այդուհանդերձ, իրենց իսկ հակասելով, առաջարկում են [հրէական], [օլիմպիական], [բացեիբաց], [օրէօր], [քվէարկել] (ոչ թէ՝ [քվյարկել]) եւ այլն[10]:

Ածանցման եւ բառաբարդման ընթացքում արտաքսուած–աղաւաղուած երկբարբառները վերականգնւում են: Այսպէս, գործող ուղղագրութեամբ՝ «առաքյալ», սակայն «առաքելութիւն», ինչն էլ յուշում է ճիշդ ձեւը՝ «առաքեալ»: Ուրեմն՝ հինաւուրց, աւանդական գրութիւնը յաղթահարում, յառնում է: Որքան էլ «բարեփոխում» ասուածը մասամբ բթացրել է հայ մարդկանց լեզուազգացողութիւնը, խորթացրել արմատներին, միեւնոյն է, առայժմ բարդ բառերում ճիշդ արտասանութիւնը պահպանուած է՝ չնորհիւ ճիշդ գրութեան: Նոյն կերպ՝ «կյանք» – «կենսական» (ուրեմն՝ «կեանք»), «մատյան» – «մատենադիր» («մատեան»), «վայրկյան» – «վայրկենական» («վայրկեան»), «ատյան» – «ատենական» («ատեան»), «հայեցակարգ» – «հայեցակարգ» («հայեցքաբանութիւն») եւ այլն:

Հետաքրքիր է, որ բեմական խօսքի որոշ ուսուցիչներ ակամայ հակադրւում են աբեղեանական ուղղագրութեան ջատագովական դրոյթներին: Այսպէս, երկբարբառ պարունակող մի չարք բառերի համար պահանջւում է «գրութեանը համապատասխան» արտասանութիւն՝ [մեամյակ], [արիանալ], [թեական], [դրացիական], [դիակ], [լիահույս], [խաբեական], [լիովին], [արիություն] եւ այլն[11]: Աւելին, սխալ է համարւում «գնեեաս» բառի [դէոյեաս] հնչեցումը, ճիշդը [դէոհեաս]-ն է. նապաստութիւնը նըմանապէս տրւում է [երբէեւէ], [թէրեեաս], [որէեւէ], [ինչէեւէ] արտասանական ձեւերին[12]:

Իսկ ինչո՞ւ է այս դէպքում տրւում աւելի ստոյգ յանճնարարական: Հասանաբար, բացատրութիւնն այն է, որ հնչող խօսքի մասնագէտը ելնում է արտասանական աւանդոյթից, ձգտում պահպանել աւանդոյթը: Հայաստանեան լեզուաբանների մեծ մասի դժբախտութիւնն այն է, որ նրանք կառչած են մնում գրաւոր խօսքին, ընդսմին՝ գրա աղաւաղուած գրութեամբ (եւ անժխտելի է, որ նրանցից քչերն են կատարելապէս տիրապետում բանաւոր խօսքին):

Դասական ուղղագրութեան մի կողմով մենք հնարաւորութիւն ենք ստանում ճշդրտելու ուղղախօսութիւնը: Մինչդեռ հայերէնի ուսուցման մեթոդիկայի դասագրքերում կայ հետեւեալ կարծիքը. «Վանդակաւոր ուղղագրութիւնը յուրացնելու և համաութիւն ձեռք բերելու համար, ինչպես ասում են, աչակերտի ականջը խուլ պիտի լինի, տեսողութիւնը՝ սուր»[13]: Նախ, ասուածը կիրառելի է նաեւ գործող ուղղագրութեան համար. արդէն թուարկուած արտասանական աղաւաղումները դրա ապացոյցն են:

Այնուհետեւ, այդպէս ասել, նշանակում է զերագնահատել հայերէնի ուղղագրութեան հնչիւնական սկզբունքը եւ ընդհակառակը, լիովին անտեսել աւանդական-ստուգաբանական եւ ճեւաբանական բնոյթի կըզբունքների կարեւորութիւնը: Աւանդական գրապատկերը վճռորոշ դերակատարում ունի շատ լեզուներում, իսկ հայերէնի առումով չի կարելի անտեսել բացառիկ նշանակութեան մէկ այլ հանգամանք՝ գրական լեզուի երկու ճիւղերի առկայութիւնը: Ցիչեցնենք ոչ միայն գիտական, այլեւ ազգային – պետական կարեւորութեան լուծումը, որ անխափան գործում էր մինչեւ 1922-ի աղէտը: «Մեր գրական լեզուն սկզբնավորվելիս հայ մտաւորականութեան արեւելահայ և արևմտահայ հատվածները ազգային լեզվի միասնությունը պահպանելու նպատակով ընդունեցին գրաբարի ուղղագրական նորմաները որպես մեր ազգային գրական լեզվի երկու տարբերակների ընդհանուր նորմաներ: Այդ պատճառով էլ նախահեղափոխական չըջանի ազգային գրական լեզուները գրական արտասանության չատ հարցերում նույնպէս կողմնորոշվում էին գրաբար բառերի գրապատկերներով»[14]:

Վերջապէս, «տեսողութիւնը սուր» պիտի լինի, հարկաւ, երկու դէպքում էլ սուր, լեզուն իմացողը պիտի յիշի բառի պատկերը, հասկանայ բառի իմաստը (կիրճն ու անկիրճը ինչո՞վ են տարբերւում): Էական տարբերութիւնն այն է, որ գործող ուղղագրութեամբ գրուող (արհեստականօրէն) ուղղախօսութիւնը ոչ միայն չի օգնում, այլեւ խանգարում, վնասում է գրագիտութեանը, մինչդեռ դասական ուղղագրութեան իմացութիւնը թոյլ է տալիս շտկելու ուղղախօսական սխալները, ապահովում է լեզուական–ազգային միասնականութիւն:

1922-ի «բարեփոխումը» արմատախիլ արեց Հայոց լեզուի բառակազմը: Սա բոլորովին էլ փոխաբերութիւն չէ: Վերացաւ, ըստ որոշ հաշուարկների, աւելի քան երեք հարիւր յիսուն արմատ՝ «գէտ», «սէր», «տէր» եւ այլն: Այդօրինակ արմատավորականութեան արեւելահայ և արևմտահայ հատվածները ազգային լեզվի միասնությունը պահպանելու նպատակով ընդունեցին գրաբարի ուղղագրական նորմաները որպես մեր ազգային գրական լեզվի երկու տարբերակների ընդհանուր նորմաներ: Այդ պատճառով էլ նախահեղափոխական չըջանի ազգային գրական լեզուները գրական արտասանության չատ հարցերում նույնպէս կողմնորոշվում էին գրաբար բառերի գրապատկերներով»[14]:

Վերջապէս, «տեսողութիւնը սուր» պիտի լինի, հարկաւ, երկու դէպքում էլ սուր, լեզուն իմացողը պիտի յիշի բառի պատկերը, հասկանայ բառի իմաստը (կիրճն ու անկիրճը ինչո՞վ են տարբերւում): Էական տարբերութիւնն այն է, որ գործող ուղղագրութեամբ գրուող (արհեստականօրէն) ուղղախօսութիւնը ոչ միայն չի օգնում, այլեւ խանգարում, վնասում է գրագիտութեանը, մինչդեռ դասական ուղղագրութեան իմացութիւնը թոյլ է տալիս շտկելու ուղղախօսական սխալները, ապահովում է լեզուական–ազգային միասնականութիւն:

1922-ի «բարեփոխումը» արմատախիլ արեց Հայոց լեզուի բառակազմը: Սա բոլորովին էլ փոխաբերութիւն չէ: Վերացաւ, ըստ որոշ հաշուարկների, աւելի քան երեք հարիւր յիսուն արմատ՝ «գէտ», «սէր», «տէր» եւ այլն: Այդօրինակ ար-

ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂԱԽՕՍԱԿԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

մատահատումից յետոյ բան չէր մնում անելու, քան երկարացնել «հնչիւնական օրէնքների» չարքը: Դասագրքերը հեղուած են «ե» > «ի» հնչիւնափոխութեան հիմնաւորումներով: Ինչպիսի աչակերտը, սակայն, հարց պիտի տայ մեծարգոյ ուսուցչին. ինչո՞ւ «գետ»-ը (մեծ առու) բառարարդուելիս չի հնչիւնափոխուում («գետափ», «գետահեղձ», «գետաբերան»), իսկ միւս «գետ»-ը (իմացող, ծանօթ)՝ հնչիւնափոխուում է («դիտակ», «դիտակից», «դիտնական»): Նոյն հարցը պիտի ծագի «գեր» (պարարտ) եւ «գեր» (առաւել) բառերի կապակցութեամբ. ասում ենք «գիրուկ», «գերանալ», բայց՝ «գերադաս», «գերադանց»: Դարձեալ հարց՝ ինչու մարդկային ղեռցում նշանակող «սեր»-ը հոլովւում եւ բառարարդուում է հնչիւնափոխութեամբ («սիրոյ մէջ», «սիրել», «սիրահար»), իսկ կաթի պարարտութիւնը (նաեւ՝ դաւակ, ծնունդ) նշող «սեր»-ը՝ ոչ («սերի մէջ», «սերել», «սերունդ»): Հարցերի անվերջանալի չարքից եւս մէկը՝ «պետ» (կարիք) բառը հնչիւնափոխուում է («պիտանի»), միւս «պետ»-ը (գլխաւոր)՝ ոչ («պետութիւն»): Այսօրինակ հարցերն ունեն միայն մէկ ճիշդ պատասխան (որը, ցաւօք, չի լսի աչակերտը), այն է՝ այդ դոյդ բառերը իրականում տարբեր արմատներ են, եւ հնչիւնափոխուում են «է» գրութիւն ունեցողները:

Այս երեւոյթները, ի հարկէ, յայտնի են լեզուաբաններին: Նրանցից ոմանք նոյնիսկ ուղղակի արձանագրել են, թէ «այս դեպքում ուղղագրութեան փոփոխութիւնը առեղծում է մի խառնակ վիճակ»[15]: Միաժամանակ, նոյն հեղինակները արդարացնում են (գուցէ ակամայ) խառնակութիւնը, մեկնաբանելով, թէ գրաբարի արտասանութեանն էլ էր դա բնորոշ: Սակայն, եթէ ձեռնարկում ենք ուղղագրական «բարեփոխում», ապա ամէնից առաջ հէնց այդ անմիօրինակութիւնը պիտի յաղթահարուէր, մանաւանդ՝ բարեփոխիչներն իրենք նման նպատակ ունէին: Մի խառնակութեան յիշատակումը չի կարող արդարացնել միւսի՝ յատկապէս յաւելեալ, արհեստածին խառնակութեան դոյութիւնը:

Ուղղագրական փոփոխութեանը հետեւած արմատների կորուստն արդարացնելու (դարձեալ վերապահում անենք՝ միգուցէ ակամայ) մէկոյներից մէկն էլ «համանունութիւն» (նոյնանունութիւն) կոչուող երեւոյթն է: Մենք, ի հարկէ, չենք մերժում հայ լեզուաբանների վաստակն այս ասպարէզում[16], թէպէտ բուն «համանունաբանութիւնը», որպէս դիտաճիւղ, բառագիտութեան ենթաբաժին, այնքան խախուտ է տեսականօրէն մեկնաբանուած, որ դա չեն կարող հերքել հէնց իրենք: Այդուհանդերձ, մի՞թէ արմատակերպումը համարժէք է համանունների (այսինքն՝ նոյնական հնչումով, սակայն իմաստով տարբեր բառերի) կասկածելի հարստութեանը:

Բառավերջում չարտասանուող «յ» հնչիւնի նշանակութիւնը (քահանայ, ապագայ, վրայ, սատանայ, յետոյ, ներկայ եւ այլն) արտաքուստ այնքան մթագնած է, որ երբեմն դասականի կողմնակիցներն էլ են համարում աւելորդ դրա վերականգնումը, իսկ 1922-ի «դատավճռով» «յ»-ի վերացումն արդարացնող հեղինակները, որպէս կանոն, փաստարկում են, թէ դա «վաղուց ի վեր չէր արտասանւում, փաստորէն ավելորդ տեղ էր գրաւում, ծանրաբեռնում չարվածքը և առեղծում ուղղագրական դժվարութիւններ»[17]: Մինչդեռ «յ» հնչիւնը («համր», «անճայն», «կիսաձայն», «ճայնորդ» յորջորջումով) ուղղախօսական բացառիկ դերակատարում ունի:

Առաջին, հարցը միայն այն չէ, որ հոլովաձեւերում եւ բառաբարդման ընթացքում անտեսուած «յ»-ն վերականգնում է («ապագայում», «ներկայացում», «սատանայական», «վրայից»)՝ հարկադրելով քերականներին յօրինել հերթական արհեստածին (քանի որ բնականը՝ դասականը մերժուել է) «օրինաչափութիւնը»:

Երկրորդ, կայ աւելի խորքային մի բնեւոյթ: Չի կարելի հնչիւնաբանութիւնը, առհասարակ՝ ուղղախօսութիւնը կարել ուղղագրութիւնից. եթէ հայ ընթերցողը տեսնում է փակ վանկ (իսկ «յ» կիսաձայնը, ինչպէս յայտնի է, հնչական է), հնչնական է, բաղաձայնի դործառոյթ է կատարում), նա, որպէս կանոն, ճիշդ է չեզոտագրում. «շուկա՛յ» դասական ուղղագրութեամբ երբեք չէր յանգեցնի «շու՛կա» սխալ (համատարած, «ընդհանուր օրինաչափութեան» յաւակնութիւններով) արտասանութեանը: Չէ՞ որ «շուկայ»-ը սխալ արտասանողը այլեւս չի սխալւում հոլովաձեւերի, ածանցման եւ բառաբարդման դէպքում («շուկայո՛ւմ», «շուկանե՛ր», «շուկայական՛», «շուկայավարութի՛ւն» եւ այլն): Նոյն կերպ, արդէն աղաւաղուած են հնչում նախկինում «յ»-ով գրուող մի չարք բառեր՝ «կաթսայ», «մանանայ», «դաթայ», «թափայ», «լափայ», «բորսայ» («սակարան»ի փոխարէն) եւ այլն: Մինչդեռ համեմատենք՝ «շուկայ» – «չաքար», դաթայ» – «դաւաթ», «թաւայ» – «թափառ», լաւայ» – «լաւաշ», «բացակայ» – «բանական», «պարապայ» – «պատասխան» եւ այլն. երկրորդների մէջ սխալ չեչոտագրումը բացառւում է:

Երրորդ, մի չարք բառերում «յ»-ը ճայնորդը լիարժէք տառ է, քանի որ արմատի անքակտելի մաս է կազմում, ուստի պիտի գրառուի: Օրինակ՝ «հսկայ» – «հսկայացում» (ոչ թէ սոսկ «հսկայից», այսինքն՝ ոչ որպէս պարզ ճայնակապ երկու ճայնաւորի միջեւ), «հաճոյ» – «հաճոյք» (ոչ թէ սոսկ «հաճոյանալ»), «ընծայ» – «ընծայել» (ոչ թէ սոսկ «ընծայից»), «կայ» – «կայք» (ոչ թէ սոսկ «կային») եւ այլն:

Այսպիսով, կեղծ դիտական եզրաբանութեամբ «համր» հնչիւնը լիաճայն բարբառում է: Ուստի բառավերջի «յ»-ն ոչ թէ աւելորդ զարդանախշ է, ոչ էլ լոկ յուզական տուրք կարօտաբաղձութեանը, այլ միանգամայն որոշակի ու կարեւոր գործառոյթներ է կատարում կենդանի խօսքում:

Արտասանական աղաւաղումները զուգորդւում են իմաստային, լեզուատրամաբանական սխալներով: Ի հարկէ, դրանք ժամանակակից ուղղախօսութեան խնդիրներից դուրս են դիտւում[18], սակայն, նախ, «ուղղախօսութիւն» եզրը (պատահական չէ, որ հնուում անուանուել է «ճշմարտախօսութիւն») թոյլ է տալիս աւելի լայն ըմբռնում, բացի այդ, իմաստային չատ խաթարումներ անմիջապէս հետեւանք են 1922-ի ուղղագրական փոփոխութեան: Օրինակ, «տնօրէնութիւն» («դիրեկցիա» իմաստով) եւ «տնօրինութիւն» (կարգաւորում) բառերի չփոթը դիւրին վերանում է դասական ուղղագրութեամբ գրառելիս, պարզ երեւում է «օրէնն» արմատը, ուստի՝ գոյականը տարբերւում բայից (է-ի հնչիւնափոխութեան տրամաբանութիւնն էլ՝ իր հերթին):

Մէկ այլ օրինակ՝ որպէս իւրատեսակ արձագանգ-գնահատական անցեալ տարւայ նժդեհեան յոբելեանի: Գարեգին Նժդեհն աներկբայ ասում է. «Ապրել ցեղօրէնք», այսինքն՝ ցեղը իրրեւ գերադոյն օրէնք ընդունելով: Համեմատենք գործող ուղղագրութեան աղաւաղման հետ՝ «Ապրել ցեղորեն». մի՞թէ այս սովորական, չէզոք մակբայը արտայայտում է նժդեհեան մտքի ողջ հզօրութիւնն ու իմաստը: Թող տաբօրինակ հնչի, սակայն կարծում ենք, որ հէնց միայն Նժդեհին համարժէք հասկանալու համար հարկաւոր է օր առաջ վերադառնալ դասական ուղղագրութեանը, էլ չենք խօսում 1600-ամեայ գրաւոր ժառանգութեան, Սիփիւռքի արդի գրականութիւնը համարժէք իւրացնելու մասին:

Մէկ այլ, արդէն նրբօրէն արձանագրըւած, յոբելենական օրինակ[19]. «Օրհնյալ է Հարութիւնն Քրիստոսի»՝ գործող ուղղագրութեամբ է միայն վերականգնում իր բուն իմաստը՝ «Օրհնեալ է Յարութիւնն Քրիստոսի»: Գրութեան փոփոխութեամբ վերըստին աղճատուել է բառի արմատը, եւ «յար»-ի փոխարէն («յ» նախդիր+«ար» արմատ), որ այստեղ նշանակում է «կենդանանալ», փաստացի կարդացւում է «հար»՝ «խփել», «վնասել» իմաստով («ոտնահարել», «դանակահարել» եւ այլն):

Եւս մէկ օրինակ, այս անգամ բարբառային խօսքին առընչուող[20]: «Վերացանք՝ ծերը տեսանք» ասացուածքը գործող ուղղագրութեամբ աղճատուած է (ո՞ւմ տեսանք, ո՞ր ծերին, ծերուկին), մինչդեռ դասականով նշանակում է «ծէրը», այսինքն՝ կեանքի վերջը, աւարտը, ծայրը (այ>է հնչիւնափոխութեամբ): Նոյնը վերաբերում է «վեր ընկնել» դարձուածքին, որի կողքին անհասկանալի է «վերելակ» բառը (եթէ նոյն բառն է, այդ ինչպէ՞ս նշանակում երկու հակադիր ուղղութիւն). դասական ուղղագրութեամբ է ճշդւում, որ առաջին դէպքում գործ ունենք «վէր»-ի՝ վայր ընկնելու հետ («վայր» > «վէր»):

Ամփոփենք մեր հակիրճ վերլուծութիւնը:

1922 թուականի դեկրետը, հիմք ընդունելով կատարուած հնչիւնական փոփոխութիւնների եւ գրաոման համակարգի համապատասխանեցման անհրաժեշտութիւնը, բնաւ հաշուի չի առել հնարաւոր հնչիւնական փոփոխութիւնները, որ անխուսափելիօրէն պիտի հետեւէին (եւ հետեւեցին) գրութեան «բարեփոխմանը»: Հայերէնի ոչ միայն ուղղագրութեանը, այլեւ բովանդակ ուղղախօսութեանը հասցուել է համակարգային հարուած:

Դեկրետը ունեցել է իր քաղաքական դրդապատճառները, խնդրի լուծման ընտրած ռազմավարութեան քաղաքական հիմքերը: Մասնաւորապէս, «բարեփոխիչները» չէին կարող չդիտակցել, որ իրենք առաւել խորացնում են հայութեան երկու հատուածների միջեւ արդէն այլ հիմքերով առաջացած վիհը, մի նոր հիմք են տալիս լեզուական, հոգեւոր, մշակութային փոխադարձ խորթացման: Դժուար չէր հասկանալ, որ միասնական ուղղագրութեան պարտադիր պահպանումն է նոյն լեզուի երկու տարբերակների հիմքը, բովանդակ ազգային միասնութեան հիմքը: Նորից ու նորից յիշեցնենք, որ յատկապէս այդ հրամայականի, այդ յիրաւի «խմաստուն սկզբունքի» չնորհիւ «արտասանական այն խոշոր տարբերութիւնները, որոնք անջատում էին մեր երկու գրական լեզուները, գրաւորի մէջ քիչ էին զգալ տալիս, իսկ բանաւորի մէջ թեեւ չատ, բայց այնքան, որ միմեանց հասկանալու անհաղթահարելի դժուարութիւններ չէին ստեղծում: Եվ սիրով հնչւում էր արեւելահայի բերանում արեւմտահայերէնը եւ ընդհակառակը»[21]: Մինչդեռ կատարուեց այն, ինչն արդէն իսկ կանխատեսելի էր, ինչը ժամանակին (1927-ին) արդարացիօրէն արձանագրել էր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան յանձնաժողովը. «Աչխարհս վրայ մեզմէ զատ չկայ ազգ՝ որ երկու տեսակ ուղղագրութիւն ունենայ: Եւ չատ անտեղի է մեր ազգին արդի վիճակը՝ իրարու գրածներէն խորչելու եւ կամ իսկապէս չհասկնալու դիրար, ինչպէս կը պատահի չատերուն»[22]: Տասնամեակներ առաջ ասուածը հարկադրուած ենք ահաւասիկ առաւել դառնութեամբ ու տագնապով կրկնելու 2002-ին: Ամօթալի փաստ է իսկապէս. հայաստանեան լեզուաբանների մեծ մասը այսօր անսքող թշնամութիւն է տածում դասական ուղղագրութեան հանդէպ:

Մեզ տուեալ պարագայում հետաքրքրողը լեզուագիտական հիմքն է, այն աչխարհահայեացքային – մեթոտաբանական դիրքորոշումը, ըստ որի հայերէնի դործող ուղղագրութեան մէջ բացարձակացումէ հնչիւնական սկզբունքը, իսկ աւանդական – ստուգաբանական ու ճեւաբանական սկզբունքները՝ անտեսւում:

Նախ, իրենք իսկ՝ 1922 եւ 1940 թուականների «բարեփոխիչները» հետեւողականօրէն չեն պահպանել «մէկ հնչիւն – մէկ տառ» սկզբունքը, ընդ որում ո՛չ փոփոխուած ճայնաւորների, ո՛չ էլ անփոփոխ բաղաճայնների գրութեան առումով: Սխալ հիմնադրոյթի տուրբ գրութիւնը մեծապէս աղճատել է հայ բառերի պատկերը, դարձրել նոր սերունդների համար անճանաչելի, պայմանական մի բան: Իսկ աւանդական բառապատկերի աղաւաղումը անհետք չէր կարող մնալ բառի հնչեղման, բառիմաստը ճիշդ ընկալելու, ինչպէս նաեւ հակառակ դործողութեան՝ բառը մտապահելու եւ ճիշդ դրառելու մէջ:

Երկրորդ, հնարաւոր էլ չէր անշեղօրէն հետեւել «մէկ հնչիւն – մէկ տառ» կանոնին, քանի որ դարաւոր պատմութիւն ունեցող լեզուն (ինչպէս հայերէնը, այնպէս էլ անգլերէնը, ֆրանսերէնը, ռուսերէնը եւ այլն) անխուսափելիօրէն հեռացած պիտի լինէր բառի հնչեղման բուկրնական ճեւից, կուտակէր դրութեան ու արտասանութեան անհամապատասխանութիւններ, այդ թուում «համր», չդրառուող հնչիւններ: Եթէ, դիցուք, հայերէնը լինէր անգիր լեզու, ապա գուցէ արդարացի հիմնաւոր լինէր հնչիւնական սկզբունքի գերադասումը:

Երրորդ, ուղղագրութիւնն ինքնին մրչակութապահպան դեր ունի (կրկնենք այստեղ մէկ այլ առիթով մեր ասածը). «Հնչոյթի գրութիւնը չէ՞ որ նաեւ պատմական յիշողութիւն է, ազգային ինքնութեան հիմքերից մէկը, ազգի միասնութիւնը ժամանակի (հերթափոխուող սերունդների) եւ տարածութեան մէջ (ժողովրդի տարբեր հատուածների) ապահովող հզօր գործօն: Պատմութիւն ունեցող, ըրականութիւն ունեցող, հոգեւոր ժառանգութիւն ունեցող ժողովրդի համար տառն աւելին է, քան սոսկ հնչոյթի գծագրական պատկերը, բառն աւելին է, քան սոսկ հնչոյթների համակցութիւն, ուղղագրութիւնն աւելին է, քան տառագրութիւնը, իսկ ազգի միասնականութեան ապահովումն աւելի կարեւոր է, քան ուղղագրութեան միւս բոլոր չափանիշները»[23]:

Չորրորդ, անցած տարիների արտասանական աղաւաղումները (սոսկ հնչիւնական սկզբունքին կառչած մնալու հետեւանքով) թոյլ են տալիս եզրակացնելու, որ հայերէնի ուղղագրութեան (նաեւ ուղղախօսութեան) խնդրում պակաս կարեւոր չէ աւանդական-ստուգաբանական մօտեցումը:

Արդ՝ հարկաւոր է, նախ, խորապէս դիտակցել այդ հանգամանքը, ապա համապատասխանաչար փոխել հայերէնի ուսուցման յարացոյցը: Վերադարձը դասական ուղղագրութեանը հիմք կը ստեղծի նաեւ ուղղախօսութեան աստիճանական շտկման համար:

•

---

(1) Տե՛ս Մ. Աբեղյան, Առաջնորդ հայոց լեզուի նոր ուղղագրութեան, Յերեվան, Պետհրատ, 1922, էջ 3–4: Հիմունքներ, եր., Երևանի բեագհրատոր

(2) Էդ. Աղայան, Լեզուբանութեան հիմունքներ, եր., Երևանի համալսարատ., 1987, էջ 121:

(3) Անդ:

(4) Անդ, էջ 280:

(5) Անդ:

(6) Անդ:

(7) Տե՛ս Թ. Ղարապետյան, Ժամանակակից հայերենի ուղղախոսությունը, եր., ՀՍՍԽ ԳԱ հրատ., 1974, էջ 215–216:

(8) Ա. Պ. Քարատչեան, Խորհրդային Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը, Պէյրութ, «Հրազդան». 1926, էջ 21:

(9) Տե՛ս Թ. Ղարադյուլյան, նշուած աշխ., էջ 74, Ռ. Բաղրամյան, Ուղղախոսության խախտումների և նրանց հաղթահարման մասին // «Սովետական մանկավարժ» (ամսագիր), 1955, հ. 6 (34), էջ 40:

(10) Տե՛ս Ա. Մ. Սուքիասյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, եդ., Երևանի համալս. հրատ., 1982, էջ 75–76, Թ. Ղարագյուլյան, նշուած աշխ., էջ 105–116:

(11) Տե՛ս Է. Հ. Գյուլբեսերյան, Գեղարվեստական խոսքի մատուցման արվեստը, եր., ՀՍՍՀ մշակույթի նախարարության մեթոդկենտրոն, 1987, էջ 29:

(12) Անդ, էջ 39:

(13) Ս. Վ. Գյուլբուդաղյան, Հայոց լեզվի մեթոդիկա, եր., Երևանի համալս. հրատ., 1978, էջ 156:

(14) Ա. Ղարիբյան, Հայ մանկավարժական լեզվաբանության հարցեր: Գիրք 1. Ներածութիւն: եր.: Լոյս, 1969, էջ 94:

(15) Վ. Առաքելյան, Ժամանակակից հայերենի հնչյունաբանություն, եր., ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1955, էջ 67:

(16) Տե՛ս Ե. Գևորգյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի համանուններ բառարան, եր., Երևանի համալս. հրատ., 1978:

(17) Գ. Զահուկյան, Հարկ կա՞ արդյոք փոխել մեր ուղղագրությունը, եր., 1996, էջ 19:

(18) Տե՛ս «Լեզվաբանական բառարան», եր., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1975, էջ 300, Ժ. Մարուզո, «Լեզուաբանական բառարան», թրգմ. Ֆրանսերէնէ, Մոսկուա, Արտասահմանեան գրակ. հրատ., 1960, էջ 121:

(19) Տե՛ս Լ. Միրիջանեան, Ազգայինը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է//«Ավանգարդ» (շաբաթաթերթ), 15–21 օգոստոս 2001 թ., էջ 2:

(20) Տե՛ս Գ. Պամպաճեան, Միասնական ուղղագրութիւն յօգուտ միասնականութեան // «Գիտություն և տեխնիկա» (ամսագիր), 1996, թ. 7–9, էջ 41:

(21) Ա. Ղարիբյան, նշուած աշխ., էջ 94:

(22) «Վենետիկոյ Մխիթարեանց յանձնուժոդովին կարծիքը հայերէնի ուղղագրութեան մասին», Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1927, էջ 10:

(23) Վ. Միրզոյան, Ուղղագրութիւնը տառագրութիւն չէ//«Հայաստանի Հանրապետություն» (օրաթերթ), 4 Նոյեմբեր 1997, էջ 7:

Գրեց՝

ԼԵՒՈՆ ՂԱԶԱՆՉԵԱՆ
Բանաս. գիտ. թեկնածու

ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ
Փիլ. գիտ. թեկնածու

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն հռչակելու Հայոց որոշումը ազդարարում էր քաղաքակրթութեան եւ պետական մտքի նոր թռիչքը:

Սուրբ Գրքի գրոյթները Հայաստանում պիտի քարոզուէին Հայոց լեզուով եւ գրուէին սեփական գրերով: Սակայն այբուբենը տակաւին գոյութիւն չունէր:

Մենք մերժում ենք այն թիւր մտայնութիւնը, ըստ որի Աստուածաշունչը ունկնդիրներին ներկայացւում էր սկզբում միայն յունարէն կամ ասորերէն:

Հայոց առաջին կաթողիկոս Գրիգոր Լուսաւորիչը փայլուն կրթութիւն էր ստացել եւ տիրապետում էր հայերէնին, յունարէնին, պարսկերէնին, ասորերէնին: Նա եւ նրան հետեւող հոգեւոր հայրերը եթէ իրենք Սուրբ Գրքը կարդում էին յունարէնով, ամենեւին էլ չի նշանակում, թէ իրենց ունկնդիրներին, որոնք չգիտէին յունարէն, այդ լեզուով էին մատուցում Սուրբ Գրքի գրոյթները:

Այս խնդրի վերաբերեալ ցայսօր էլ կայ թիւր կարծիք, եւ զարոցականները մատուցում են այն սխալ տեսակէտը, ըստ որի ժողովուրդն իբր հարիւր տարի չէր հասկանում ու չէր ըմբռնում ոչինչ, մինչեւ որ ստեղծուեցին Մեսրոպեան գրերը, եւ Աստուածաշունչը թարգմանուեց հայերէն:

Հայոց հանճարը պիտի երկնէր սեփական այբուբենը, որպէսզի աւելի ամրապնդէր ժողովրդի միասնականութիւնը: Հայերէնի այբուբենը լեզուահնչիւնական կատարեալ համապատասխանութեամբ եւ ճշդութեամբ ստեղծեց հայ ժողովրդի հանճարեղ զաւակ Մեսրոպ Մաշտոցը: Այստեղից էլ բխում է մեր ուղղագրութեան պատմական եւ աւանդական լինելը: Իսկ պատմականը եւ աւանդականը իշխում է, որովհետեւ հնչիւնական ուղղագրութեան տուեալ ժամանակի համակարգի փոփոխութեան դէպքում առկայ են դառնում բազմաթիւ արգելակող պարագաներ (տե՛ս «Հայոց լեզու», Եր., 1980, էջ 169):

Տեղին է յիշենք մեծանուն հայագէտ Իոզէֆ Մարկուարտի հետեւեալ բնորոշումը. «Եթէ մենք նկատի ունենանք պատմական բացառիկ այն ծանր իրադրութիւնը, որի մէջ Մաշտոցը կարողացաւ զարթնեցնել հայ ժողովրդի ազգային դիմակայութիւնը, եւ նրա այդ գործը համեմատենք Պիպինի եւ նրա զինակից Վիլֆրիդի գործունէութեան հետ՝ այս վերջինները "խեղճ թզուկներ" կ'երեւան, համեմատութեամբ մտքի այդ հսկայի»:

Վաստակաշատ հայագէտ, լեզուաբան Լեւոն Ալիշանը գրում է. «Հայ ժողովրդի հանճարեղ զաւակ Մեսրոպ Մաշտոցը ոչ միայն Հայոց լեզուի դրահամակարդի դիւտարարն էր, Հայ մատենադրութեան հիմնադիրը, այլեւ վաւերականօրէն հաւաստուած առաջին հնչիւնարան լեզուաբան քերականագէտն էր, ուղղախօսութեան եւ ուղղագրական կանոնների ձեւակերպողը եւ Հայ դպրութեան Առաջին Մեծ ուսուցիչ մանկավարժը»:

Ցեւադայում որոշ մտաւորականներ արտասանութիւնը եւ դրութիւնը միմիանց համապատասխանեցնելու, մասնաւորապէս վ, ւ, ու գրերի տեղը որոշելու առաջարկութիւններ են կատարել, բայց մերժուել են՝ դէմ առնելով դասականին, աւանդականին:

1892 թուականից սկսած հայագէտ Մ. Աբեղեանը մօտաւորութիւն ունեցաւ կարծելու, թէ կարող է դափնին խլել Մեսրոպ Մաշտոցից, բայց այդպէս էլ չհամոզուաւ, որ ի վերուստ տրուածը ոչ ոք չի կարող խլել տիրոջից: Նա ուղիղ երեսուն տարի բազում դռներ բախեց ու մնաց անպատասխան, մինչեւ վրայ հասաւ չարաբաստիկ 1922 թուականը:

Սակայն տակաւին 1913 թուականին Աբեղեանն իր այդ խեղաղրութիւնը ներկայացնելով Էջմիածնում կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուած յորելեանական յանձնաժողովին, մի քանի ժամ խօսելուց յետոյ հանդիպեց ներկաների քար լռութեանը: Առանց ուշադրութիւն դարձնելու՝ հեռացան բոլորը: Այդ առթիւ Ա. Շիրմանզադէն «Մշակ» թերթի 1913 թ. թիւ 226-ում գրել է. «Աւելի գեղեցիկ, աւելի քաղաքակրթական ուղղագրութիւն, քան այն, ինչ որ տուել է մեզ մեր հին գրականութիւնը, չի կարող տալ եւ ոչ մի ժողով...

Տգեղ բան կը լինի Սահակի եւ Մեսրոպի տօնը կատարելու համար ժողովուել եւ նոյն Սահակ եւ Մեսրոպի չինած աքանչելի տաճարը քանդել»:

Աբեղեանական խեղաղրութիւնը կասեցրեց ազգային լեզուի բնականոն ընթացքը՝ խեղաթիւրելով ոչ միայն բազմաթիւ բառերի գրելաձեւը, այլեւ արտասանական համակարգը:

Զարմանալի է, թէ հայագէտը ինչպէ՞ս կարող էր այդպէս խեղաթիւրել հայկական այբուբենը, ասել է թէ՝ ուղղագրութիւնը:

Մեծանուն Հր. Աճառեանը բազմաթիւ սկզբնաղբիւրներ ուսումնասիրելով, համեմատելով ու համադրելով, նաեւ որպէս հիմք ընդունելով Մեծն Մեսրոպի աշակերտ, պատմիչ Կորիւնին, վերջնականապէս հաստատել է, որ անկախ Դանիէլեան գրերի առկայութիւնից, Մեսրոպ Մաշտոցը ստեղծել է Հայոց այբուբենը՝ ընդամէնը 36 տառ: Ցայտնի է նաեւ, որ վերջին երկու՝ Օ եւ Ֆ տառերը աւելացել են յետագայում: Մ. Աբեղեանը գրչի մի հարուածով հանել, դէն է նետել է տառը՝ փոխարէնը գրելով ե, իսկ Օ տառը ընդհանրապէս ջնջել է այբուբենից:

Ինչպէս յայտնի է, է տառը Հայոց այբուբենում եօթներորդն է: Եւ ինչպէս բացայայտ է, բոլոր տառերն էլ ունեն անուն՝ այբ, բեն, գիմ... փիւր, քէ, ու, ինչպէս գիտենք, բոլորն էլ կամ ալ, կամ ձախ կողմից կլորաւուն մաս ունեն, կամ անկիւնաւոր են, մինչդեռ է տառը այբուբենում եօթներորդն է, սլացիկ եւ ուղղահայեաց վեր բարձրացած ու առանց անուան: Սա ամենևին էլ պատահական չէ եւ ունի մեծ խորհուրդ:

Ըստ Սուրբ Գրքի, Աստուած աշխարհն ստեղծեց վեց օրում ու եօթներորդ օրը հանգստացաւ:

Հայ մեծանուն բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի արխիւից մենք ժամանակին, երբ պատրաստում էին նրա երկերի ակադեմիական հրատարակութիւնը, յայտնաբերել ենք է տառին նուիրուած մի գրութիւն, որն էլ առաջին անգամ հրապարակուեց բանաստեղծի Երկերի ժողովածուի 3-րդ հատորում, 1987 թ. էջ 17:

«է տառը մեր այբբենարանին մէջ» խորագրի տակ բանաստեղծը գրել է.

«Այդ տառը ընդարձակ հայելի մ'ըլլայ կը թուի եւ ամբողջ տիեզերքը կ'անդրադարձնէ. դիտէ հոն, եւ նախ՝ դուն քեզ պիտի տեսնես, հոն՝ ծովը պիտի անցնի իր փրփուրներովն, իր յաւիտենական մութ անդունդներովը...

Անհուն եւ աննշմարելի աշխարհները, աստղերն ու արեւը հոն պիտի թաւալին, եւ թերեւս Գալիլէոս մ'ալ դիտակը աչքին, իր զմայլումներովը պիտի պատկերանայ:

...Շաթոպրիան կ'ըսէ. "Ամէն ջանք ընդունայն պիտի ըլլայ զԱստուած բացատրելու, բաւական է ըսել է..."

Ո՛հ յիրաւի, ո՛հ տառդ նուիրական, դուն ամէն ինչ ես, դուն կեանք ես, դուն յաւիտենական Սէրն ես: Թող որ խորին երկիւղածութեամբ խոնարհիմ առջեւդ, երբ եկեղեցւոյ մը ճակատը՝ եռանկիւնի մը մէջեւ զգեզ կը նշմարեմ ճաճանչներու մէջ փառապանծ»:

Է-ի փոխարէն Ե եւ Ե-ի փոխարէն յե գրելով, Աբեղեանը խեղանդամ դարձրեց հայերէնի արտասանական համակարգը:

Է եւ Օ տառերը հանելով, Մ. Աբեղեանը առաջարկել է, եւ Պ. Մակինցեանն էլ հրամանագրել է, որ է-ին փոխարինելու է Ե, իսկ Օ-ին՝ Ո-ն: Ե տառը պէտք է դրուի յե, ո-ն՝ վո:

Բերենք մի քանի օրինակ.

աշտէ – աշտե
ափսէ – ափսե
բազէ – բազե
գուցէ – գուցե
եթէ – եթե
ինչեւէ – ինչեւե
որեւէ – որեւե
մանրէ – մանրե
էլ – ել
էշ – եշ
Էական – եական
էջմիածին – Եջմիածին եւ այլն:
օր – որ
օրէնք – որենք
օձ – ոձ
օրինակ – որինակ
օրացոյց – որացույց
ողբ – վողբ
որովհետեւ – վորովհետեվ
ոսկի – վոսկի
որ – վոր
որս – վորս

1940 թուականին լեզուաբան Գ. Սեւակը այս խայտառակութիւնը իբր մեղմելու համար բառասկզբում վերականգնեց է եւ Օ տառերը, բառամիջի եւ բառավերջի է-ն ե եւ օ-ն ո թողնելով ու հրամայնելով թլփատուած տառեր, աւելի խեղաթիւրեց ու խեղանդամ դարձրեց ոչ միայն արտասանական համակարգը, այլեւ աւելի խորացրեց Աբեղեանի առաջարկած խեղաղրութիւնը:

Այստեղ, ինչպէս մեր ժողովուրդն է ասում, յօնքը չինելու փոխարէն աչքն էլ հանեց:

Նորագոյն արխիւային փաստաթղթերը հաւաստում են, որ ժամանակին այբուբենների փոփոխութիւնները հրահանգուած էր կենտկոմից եւ դրանք պէտք է կիրառուէին ՍՍՌՄ-ի ողջ տարածքում:

Այդ փաստաթղթերը ցոյց են տալիս, որ տակաւին 1919 թ., Մոսկուայում Ռուսաստանի ոչ ռուս ժողովուրդների լուսաւորութեան խնդիրներին նուիրուած ժողովում, իբրեւ գլխաւոր զեկուցող հանդէս է եկել նոյն ինքը Պ. Մակինցեանը այսպիսի թեմայով. «Լատինական միատեսակ այբուբենի մասին ՌՍՖՍՌ-ի ժողովուրդների համար»:

Արդէն պարզ է դառնում, որ խնդիրը շատ աւելի արմատական ու բարդ էր եւ քաղաքական, քան մեզ թւում է առաջին հայեացքից: Ծրագրուած է եղել ընկզմում անցնել լատինական գրութեանը, որից յետոյ չըլնել կիբրիլացիայի («Նախիջեւան» 2000 թ. Հոկտ. – Նոյ.: կարէն Ա. Սիմոնեանի յօդուածը. «Ուղղագրութեան խնդրին վերաբերող դիւանական փաստաթղթեր»):

«Իսթոչնիֆ» («Աղբիւր») 1994 թ., թիւ 5-ում Վ. Դէնիսովը հրապարակել է բազում փաստեր այն մասին, թէ ինչպէս է հրահանգուել եւ իրագործուել այդ դործընթացը:

«Ընթացիկ տարուայ սկզբին արդէն ստեղծուած է եղել 17 այբուբեն արաբական գիրն օգտագործող ժողովրդների համար, եւ դրանով իսկ նշանակալիօրէն հեշտացուել է այդ ժողովուրդների մասնակցութիւնը սոցիալիստական շինարարութեան ասպարէզի մէջ...: Առ այսօր Սովետական Միութեան մէջ ստեղծուած է 68 լատինականացուած այբուբեն»:

Հիմա, երբ հրապարակւում են «Վեչերնյայա Մոսկվա» («Երեկոյեան Մոսկուա») թերթի յօդուածը ու կուսակցական գաղտնի փաստաթղթերը, այլեւս որեւէ «պատմաբան» չի յանդգնի պընդել, թէ «ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց չէ», եւ որեւէ լարախաղաց «մտաւորական» չի համարձակուի յայտարարել, թէ «ուղղագրութեան հարցը քաղաքականացրել է սփիւռքը» («Նախիջեւան», 2000 թ. Հոկտ. – Նոյ.):

Լուսժողկոմ Պ. Մակինցեանը աբեղեական խեղաղրութիւնը հրամանագրելուց յետոյ տեսնելով, որ նպատակին չի հասել, գրել է. «Առանձնապէս ես ոչ մի դէպքում ոչ միայն ձայն չէի տայ ի նպաստ այդ ռեֆորմին՝ եթէ նրան չհամարէի մի աստիճան՝ դէպի լատինական գիրը անցնելու գործը դիւրացնելու համար:

Եթէ հայերէնի ուղղագրութեան ռեֆորմին վիճակուած է սառչել-մնալ կէս ճանապարհին՝ այս դէպքում աւելի լաւ կը լինէր առանց այլեւայլի դառնալ հին ուղղագրութեան...

Որքան չուտ մենք արխիւը նետենք "Սահակ-Մեսրոպեան" անկիւնաւոր, տգեղ և աչքերի համար վնասակար այբուբենը, այնքան չուտ կ'ազատուենք Աբեղեանի ուղղագրութիւնից» («Զարեա Վոստոկա» («Արեւելքի լուսաբաց»), 1924 թ. Նոյ.29, «О латинизации шрифт» («Լատինական տառատեսակին մասին»), «Մարտակոչ» 1925 թ. Դեկտ. 5):

Պ. Մակինցեանը, մեղանչելով իր արածի համար, փարիսեցիաբար գրել է. «Մեր ընկերները հաղորդում են, որ մեր խորհրդային հրատարակութիւնները չեն տարածւում սփիւռքում, ուղղագրութեան պատճառով:

Հէնց այս մի հանգամանքն այնքան ծանրակշիռ է, որ հարկադրում է նոր ուղղագրութիւնը վերացնել մէջտեղից: Որովհետեւ պարզուեց, որ յօգուտ այս ուղղագրութեան մեր արած ամբողջ պրոպագանդը վիժեց...

Մեր ծօնը ամենեւին մթագնած չենք լինի՝ (Սով. իշխ. հաստ. 4-րդ տարեկիցը – Ջ.Մ.) խոստովանելով անյաջողութիւնը ուղղագրութեան ռեֆորմի:

Իսկ եթէ Աբեղեանի ուղղագրութիւնը ընդունուել է յաւիտեանս ժամանակաց, սա կը լինէր բացարձակ յետադիմութիւն: Նրա ուղղագրութիւնն այնքան է այլանդակել հայերէն բառային պատկերը, որ շատերն արդէն երկու եւ կէս տարի մի միայն այս նոր ուղղագրութեամբ կարդալով հանդերձ՝ չեն կարողացել նրան ընտելանալ» («Մարտակոչ», 1925 թ., Դեկտ. 5):

Ի հաստատումն սրա, տեղին է Ա. Միասնիկեանի 1924 թ. Դեկտ. 20-ի՝ Սէրիկ Դաւթեանին գրած նամակից բերել այս նախադասութիւնը. «Ներեցէք պահպանողականութեան: Մինչեւ այսօր, ի ցաւ, չեմ սովորել կարդալ նոր ուղղագրութեամբ» (Պատմ. բան. հանդէս, 1962 թ., թիւ 4, էջ 174):

Հիմա սրան ի՞նչ հակափաստարկ կը բերեն մերօրեայ լեզուաբանները:

Պատահական չէր, որ այդ վայրագ ժողովրդի դէմ իրենց ձայնը բարձրացրին բոլոր մեծանուն հայագէտներն ու գրողները:

Ամենայն Հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը 1922 թ. Մայիսի 17-ին Հայաստանի լուսժողկոմին գրում է. «Ես որպէս հայ գրող եւ հայ գրողների Միութեան նախագահը՝ գալիս եմ յայտնելու իմ զարմանքը եւ բողոքելու էն վարմունքի դէմ, որ ունեցել է Հայաստանի լուսժողկոմը էս կարեւոր խնդրում: Պ. Մ. Աբեղեանը մի առաջարկ է արել ու դրել հրապարակ: Շատ լաւ: Բայց Հայաստանի լուսժողկոմը որտեղի՞ց է իմացել, թէ ե՛ւ Աբեղեանը ե՛ւ ինքը լուսժողկոմն էլ նրա հետ միասին անսխալական են, որ առանց քննութեան ենթարկելու առաջարկը հրամանագրում է ընդունել եւ միայն դրանով դրել ու տպագրել: Պ. Աբեղեանի առաջարկը ընդունելի է թէ չէ, դա դեռ քննելիք խնդիր է, հետեւաբար լուսժողկոմի հրամանը անընդունելի է: Եւ եթէ էապէս է, ապա նրան, լուսժողկոմին մնում է ուղղել իր արած սխալը, յետ վերցնել իր արած կարգադրութիւնը, խնդիրը համարել բաց եւ դնել քննութեան» (Ց. Թ. ե. ժ. 1959 թ., հ. 5-6, էջ 320):

Միամիտ Թումանեան: Ի՞նչ իմանար, որ Աբեղեանը խաբում է լուսժողկոմին՝ իր խեղաղրութիւնը հաստատելու, իսկ լուսժողկոմն էլ խաբում է Մ. Աբեղեանին՝ դրանով չարունակել և վերջնակէտին հասցնել իր չար նպատակը՝ վերացնել Հայոց այբուբենը եւ անցնել լատինատառ դրութեան:

Հայրենիքը երկփեղկուած, լեզուն երկփեղկուած, ժողուրդը թրատուած ու տրաքուր: Մի բարակ օղակ էր մնացել որպէս հոգեւոր կապ, այն էլ ճոխութիւն են համարել ու համարում:

Արհամարհելով անկախ Հայաստանի առաջին գումարման Գերագոյն Խորհրդի ընդունած օրէնքը լեզուի մասին, ուր յատուկ կէտ կայ ուղղագրութեան միասնականացման վերաբերեալ, բարձր պաշտօններ եւ աթոռներ զբաղեցնող լեզուաբանները յամառօրէն խոչընդոտում են ու խափանում այդ գործընթացը:

Հայերէնի դասական ուղղագրութեան վերականգնման մերօրեայ հակառակորդները ամէնուրեք թմբկահարում են, թէ հարա՞յ, հասէ՛ք, Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումով անգրագէտ կը դառնայ մեր ժողովուրդը:

Հարց է առաջանում, ո՞ր ժողովուրդը, Սփիւռքում ապրող եւ մինչեւ այսօր Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը աչքի լոյսի պէս պահո՞ղ ժողովուրդը, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնում ապրող Հայերը, որոնց անօրինական մի «դեկրետ»ով պարտադրուել է խայտառակ այս խեղաղրութիւնը:

Մենք համոզուած ենք, որ պաշտօնապէս չեղեալ կը յայտարարուի 1922 թ. Մարտի 4-ի տխրահռչակ որոշումը, ինչպէս նաեւ 1940 թ. մասնակի փոփոխութիւններով խեղաղրութիւնը ու Հայ ժողովուրդը արժանավայել կը տօնի Մեսրոպեան այբուբենի 1600-ամեայ յոբելեանը:

4 Մարտի, 2002 թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՈՐԲԵՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 7
MARDI
7 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·422 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·422

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԵՑԱԻ ՁԱՅՆԵՐՈՒ 82°/₀-ՈՎ

ԼԸ ՓԷՆ՝ 18°/₀, ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԻՒՆ՝ 19°/₀

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ Ո'Չ ԸՍԱԻ ԼԸ ՓԷՆԻ

Անակնկալութեամբ մը, որ ընտրութիւնէ առելի հանրավճիռ մըն էր եւ մերժումի մը արտայայտութիւնը ծայրայեղ աջին նկատմամբ: Շիրաք պէտք չէ յաղթանակ մը նկատէ նման պայմաններու մէջ ընտրութիւն մը, պիտակով որ չատ ծանր պատասխանատուութիւն մը ունի եւ մանաւանդ, ոչինչ վերջացած է, ընդհակառակն, ամէն բան նոր կը սկսի, ի մասնաւորի դժուարութիւնները: Շիրաք ստացաւ ձայներու 82%_ը, որու նախընթացը չկայ ե· հանրապետութեան մէջ: Այդ ձայներու մեծ մասը չի պար աջի իր կողմնակիցներէն այլ՝ ձախէն, բայի բանաւորական պայքարէն եւ այդ ձախը նուէր մը չէ, պոր ըրաւ Շիրաքի, պարտաւորուեցաւ ընտրել նուազագոյն չարիքը եւ պարզ է որ ջանք պիտի թափէ, որ այս ընտրութեան առաջին չրջանին կրած ապտակը սրբէ եւ յաղթէ եւ րեսիդենական ընտրութեան, ոչ միայն համակերպելով այլեւս հետապնդելով նոր համակեցութիւն մը: Լը Փէն իր 18%_ով չի նահանջեր, եթէ նոյնիսկ չի հասներ ակնկալած 40%_ին, կը պահէ իր դիրքը, հոն ուր յաղթած էր Ապրիլ 21_ին, այսինքն՝ ՓԱՔԱ_ի չրջանը (Փրովանս _ Գոթ ա'Ազիւր), Փա_ը_Գալէ, ձայներ կը կորնչէ միայն Ալզասի մէջ: Արդիւնքներու հաղորդումէն ետք, Լը Փէն խօսք առնելով յայտարարեց թէ իր ձախողութիւնը ծանր պատասխանատուութիւն է Ֆրանսայի յոյսին եւ թէ արդիւնքն էր երկու չրջաններու միջեւ տարուած հետքերիք պրչալին, դեկավարուած տեղւոյն վրայ գտնուող իշխանութիւններուն կողմէ, ըլլան անոնք դրամական, քաղաքական, լրատուական, բոլորը՝ միացած պաչտպանելու համար իրենց առանձնաչնորհումները: Ցայտնեց թէ մեծ յոյսեր ունի երեսփոխանական ընտրութեան համար եւ թէ ապագան կը դիտէ մեծ վստահութեամբ: Արդար չի գտներ որ ձայներու 18%_ով (6 միլիոն քուէարկող) Ազգային ձակատը ոչ մէկ երեսփոխան ունենայ, մինչ իր 3·5%_ով համամասնավար կուսակցութիւնը երեսփոխանական խմբակցութիւն ունի:

Շիրաք, պարզ է, գոհ է եւ ընտրական իր կեդրոնէն մինչեւ Հանրապետութեան հրապարակը, ուր համախմբուած էին իր կողմնակիցները (ոչ աւելի քան 10 հազար սակայն) արտայայտեց իր ուրախութիւնը: 10_րդ թաղամասի իր կեդրոնէն արտասանած իր ելոյթին մէջ, չեչտեց· _ «Կ'ողջունեմ Ֆրանսան, իր հաստատակամութիւնը մեծ գաղափարականներուն, իր տիեզերական եւ մարդկայնական կոչումը»: Անմիջականին մէջ, առաքելութեան կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, որու միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատասխանել ժողովուրդին մտահոգութիւններուն: Այդ կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ վերահաստատել Պետութեան հեղինակութիւնը եւ Ֆրանսան դնել բարգաւաճման եւ աչխատանքի նոր ճամբու մը վրայ:

Ապա, ժամը 21·30_ի չուրջ, Շիրաք, կնոջ հետ, դնաց Հանրապետութեան հրապարակը, որ աւանդութեամբ աջի կեդրոնատեղին է: Հոն ալ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, որ՝ ոչ միայն ոճով, այլեւ բառերով եւ չարժուձեւերով կոլեան բըռնոյթ ունէր: Գոհ մը նոյնիսկ, այն որ պատրութիւնը կուտար թէ ինքզինք Տը Կոլի տեղ դրած էր: Ան ըսաւ, ի մէջ այլոց· _ «Այս իրիկուն, Հանրապետութիւնը նոր կը տօնախմբենք, զայն կը տօնախմբենք, ինչպէս ամէն անգամ պատմութեան մէջ, երբ յաղթանակ մը կը տանի: Լսեցի եւ հասկցայ ինչ որ Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները ըսին»:

Նոյն ժամերուն, ձախը հաւաքուած էր Պաստիլի հրապարակը, ուր կը տօնէր ոչ թէ Շիրաքի յաղթանակը, որ իրեն համար չատ լեղի համ մը ունի, այլ՝ ծայրայեղ աջի, Լը Փէնի պարտութիւնը:

***

Մայիս 6_էն կը սկսին քուն դժուարութիւնները: Առաւօտուն, Ժոսփէն հակիրճ նամակով մը կուտար իր հրաժարականը: Շիրաք անմիջապէս կը նչանակէր վարչապետը: Հաւանական կը նկատուէր որ այդ պաշտօնը յանձնուէր Ժան _ Փիէր Ռաֆարէնի, որ կը պատկանի Ալէն Մատըէնի Ազատական Ժողովրդավարութիւն հոսանքին: Այս նչանակումը յուսախաբ կ'ընէ Նիքոլա Սարքոզին, որ չաբաթներէ ի վեր հերթի կանգնած է այդ պաշտօնին համար եւ տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Մայիս 5_ի իրիկունը, մինչ կը հաղորդուէր նախագահական ընտրութեան արդիւնքը, կը հաղորդուէր նաեւ նոյն ժամերուն կատարուած հարցախոյզ մը Ֆրանսացիներուն մօտ, ուր անոնք զգալի նախընտրութիւն մը յոյց կուտային Նիքոլա Սարքոզիի հանդէպ, որպէս վարչապետ: Կը կարծուէր որ իրեն կրնայ յանձնուիլ Ելմտական նախարարութիւնը, թէեւ կ'ըսուէր նաեւ թէ յուսախաբ ըլլալով որ վարչապետ չէ, սպառնացած է կառավարութեան մաս չկազմել: Հաւանական նախարարներու կարգին կը յիչուէր Տուսթ _ Պլազին, որպէս Արտաքին նախարար: Այդ պարագայի մէջ, այս կառավարութիւնը կարճատեւ կեանք մը կ'ունենայ, քանի երեսփոխանական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 9_ին եւ 16_ին: Շիրաք կոչ ըրաւ որ հոն ալ խորհրդարանական աջը յաղթէ, որպէսզի կարենայ իր քաղաքականութիւնը վարել, բայց, ոչինչ ապահով է այդ ուղղութեամբ եւ Շիրաք չատ անհաճոյ անակնկալներու առջեւ կրնայ գտնուիլ դալ ամիս: Համակեցութենէն ալ անդին, եռակողմ ցանկեր հաւանական են Բ. չրջանին, ինչ որ ծնունդ կրնայ տալ անդամանալի Ազգային Ժողովի մը, ուր ոչ մէկ մեծամասնութիւն ըլլայ:

***

Արտասահմանը գոհ է, նախ եւ առաջ եւրոպական երկիրները: Շրէօտէր ողջունած է քաղաքական ծայրայեղութեան մերժումը, Իտալիա կը գտնէ որ Շիրաքը ընտրելով, Ֆրանսա մերժեց ցեղապաշտութիւնը, օտարատեացութիւնը, Պելժիոյ Արտաքին նախարարը «Հիանալի» կ'որակէ արդիւնքը: ԱՄՆ_ու Արտաքին նախարարութիւնը կը չնորհաւորէ ժապ Շիրաքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ Ուաչինկթըն զացած է, ուր ձ· Պուչի հետ պիտի պատրաստէ Մերճաւոր _ Արեւելքի միջազգային ժողովը, բայց, ինք բացարձակապէս դէմ է Արաֆաթի մասնակցութեան: Միւս կողմէ, դալ չաբթու Լիքուտը (Իսրայէլի աչ կուսակցութիւնը) պաշտօնապէս պիտի յայտարարէ թէ դէմ է Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումին: Մայիս 6_ին, անմիջական կը նկատուէր Ս· Ծննդեան Մայր Տաճարին չրջափակումին վերնալը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՀԱՐԱԹՆԱՓՐԷՍ»

(Մայիս 4 / 6)

ԱՄՆ–ՈՒ ԵՒ ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ_ու Գոնկրէսին մէջ կովկասեան խնդիրներու քննարկումին ընթացքին նիւթ եղած է Ղարաբաղն ալ: Արտաքին գործերու նախարար Գ· Փաուըլ խօսելով այդ մասին, ցաւ յայտնած է որ Քլինթընի հանդիպումին չյաջորդեց կարգաւորման յառաջընթացը, քանի որ երկու նախագահները բանակցային յստակ դիրքեր ունենալով հանդերձ, անոնք տուն վերադարձին չեն կրցած համաձայնութեան եզրերը հրամցնել իրենց ժողովուրդներուն:

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն· Մելքումեան ալ Ֆրանսա եւ Ռուսաստանի այցերէն վերադարձին, մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ կարգաւորման ներկայի ընթացքը անբաւարար գտնելով հանդերձ, համաձայն չէ որ բանակցութիւնները անելի մատնուած են: Իր համոզումով, ԼՂՀ միջազգային ճանաչումին անհրաժեչտ ու պարտադիր պայմանը անոր Ազգերջնքի կողմէն ճանաչումն է:

***

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Շուչիի ապատագրման տասնամեակին առթիւ նախագահ Ռ· Քոչարեան Մայիս 2_ի հրամանագրով չքանչաններով պարգեւատրած է 38 զինուորականներ: Անոնցմէ 28 հոգի արժանի նկատուած են Արիւթեան մեդալին, փակ տասը՝ Մարտական ծառայութեան մեդալին:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԷՄ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՅՈՑՑԸ

Ուրբաթ, Մայիս 3_ին անկախ մամուլի հարիւր լրագրողներ Երեւանի գլխաւոր փողոցներէն անցնելով դիմած են նախագահական պալատը, խորհրդանչական կերպով Ռ· Քոչարեանի յանձնելու Մամուլի ազգային ակումբին կողմէ անոր տրուած «Հայ մամուլի թչնամի»ի տիտղոսը: Երթին մեկնակէտը եղած է Ա1+ հեռատեսիլի կայանին փակումը որ վերջին չրջանին վրդոված է հանրային կարծիքը: Յոյցը տեղի ունեցած է Մամուլի ազատութեան համաչխարհային օրը:

***

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՏԹԱՐԱՅԱԾ

«Ազգային միաբանութեան» կուսակցութեան դեկավար Արտաչէս Գեղամեան Մայիս 3_ին Երեւանի մէջ յայտարարած է թէ Սամուէլ Բաբայեանի առողջութիւնը վատթարացած է եւ անյապաղ պէտք է գինքը փոխադրել Երեւանի զինուորական հիւանդանոցը: Ան կոչ ըրած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի որ փութով յանձնարարութիւններ տայ Ս· Բաբայեանի կեանքը փրկելու համար, աւելցնելով որ հակառակ պարագային ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ այս վարչակարգին վրայ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԷՅՐՈՒԹ

Հայ քաղաքական երեք կուսակցութեանց կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 23_ին, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի Նահատակաց մատուրան չուրջ: Հանդիսութեան նախորդած է հոգեհանդստեան արարողութիւն մը: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Հրաչ Մեփեթճեան, որ չեշտը դրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեչտութեան վրայ, Լիբանանի կողքին արաբական այլ պետութեանց կողմէ: Ս· Դ· Հնչակեան կուսակցութեան անունով խօսք առած է Կիրակոս Թիւթիւնճեան, Հ· Ց· Դաշնակցութեան կողմէ արտայայտուած է Ցովիկ Պերթիզեան: Դպրեվանքի երգչախումբին քանի մը երգերու մեկնաբանութենէն ետք, խօսք առած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արեգ Ցովհաննիսեան, որ հաստատած է թէ Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հետապնդումը կը մնայ Հայաստանի հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ «իրրեւ արտայայտութիւն հայ ժողովուրդի բոլոր հատուածներուն արդարացի եւ օրինական սպասումներուն»: Ապա, կազմակերպիչներուն եւ ներկայ ժողովուրդին անունով, Հ· Մեփեթճեան կարդացած է հաղորդագրութիւն մը, որ ոգեկոչելէ ետք հայկական ցեղասպանութեան 87_ամեակը, կը դատապարտէր Իսրայէլի կողմէ պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ գործադրուող ցեղասպանական արարքները եւ զօրավիգ կը կանգնէր պաղեստինեան անկախ Պետութեան կերտման: Հանդիսութեան վերջին խօսքը արտասանած է Աբամ Ա· Կաթողիկոսը: Հուսկ, ան հրաւիրած է ԱՄՆ_էն հինգարեան Լիբանան գտնուող բանասեղծ ժապ Ս· Յակոբեանը արտասանելու «Մենք» քերթուածը: Հանդիսութիւնը փակուած է «Կիլիկիա» օրհներգով:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER INTERNATIONAL»

(2/9 mai)

ARMENIE:

Un génocide que les Américains hésitent toujours à reconnaître

Շաբաթաթերթը հրատարակած է Լեւոն Մարալեանի յօդուածը լոյս տեսած Պէյրութի «Տէյլի Սթար»ի մէջ, ուր ան լայնօրէն կ'անդրադառնայ ԱՄՆ_ու մերժումին Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու: Կը թուէ պատճառները, Թուրքիոյ ճնչումը, ամերիկացի զինուորներու դէմ եղած սպառնալիքները, կը յիչէ Գլինթընի միջամտութիւնը Յորհրդարանին նախագահին մօտ եւ այլն, եւ այլն: Կը չեշտէ որ Ֆրանսա տեղի չէր տուած նոյնանման ճնչումներու: Առանձին հրատարակուած է նաեւ «Օրհան _ լը Ժուռ» օրաթերթի մէկ դրութիւնը, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիա պէտք է օրինակ առնէ Գերմանիայէն եւ քանի կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան, պէտք չէ խեղաթիւրէ իր պատմութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԵՔՍՏԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՁԵՒԱՓՈԽՈՂ ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ

Մեսրոպեան ուղղագրական վերականգնման գործում մեծ դեր կարող է ունենալ հայկական տեքստերը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ մեսրոպեանի ձեւափոխող համակարգչային ծրագիրը, որը կ'օժանդակի դասական ուղղագրութեան ուսուցմանը եւ թոյլ կը տայ, սկզբնական չրջանում, անսխալ ձեւափոխել տեքստերը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ դասականի: 1995 թ. սեպտեմբերին նախաձեռնութեամբ ես սկսեցի աշխատել այդպիսի ծրագրի ստեղծման վրայ: Կատարելով մեծ տիտանեան աշխատանք, մշակելով չուրջ 150·000 բառ, ընդգրկուած՝ չորս բառարաններում՝

1· Աճառեան Հ. Հայերէն արմատական բառարան, 1_4, Երեւան, 1978 թ.

2· Բարսեղեան Հ. Ս. Հայերէն ուղղագրական _ ուղղախօսական, տերմինաբանական բառարան, Երեւան, 1973 թ.

3· Գուլումճեան Մ. Ընդարձակ բառարան Հայերէն Անգլերէն, Պէյրութ, 1970 թ.

4· Մալխասեան Ստ. Հայերէն բացատրական բառարան, 1_4, Երեւան, 1945_1946 թթ., ուսումնասիրելով դասական ուղղագրութեան դասագրքերը, մէկուկէս տարուայ ընթացքում, ստեղծեցի համակարգչային ծրագիրը, որը հաշուած վայրկեաններում ձեւափոխում է հայկական տեքստը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ մեսրոպեանի: Ի՞նչ խնդիրներ էին լուծուել եւ ինչ դժուարութիւններ կային այդ ծրագրի ստեղծման ժամանակ: Կանգ առնեմ հիմնական խնդիրների վրայ.

1· Անհրաժեշտ է նշել, որ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը հիմնուած է արմատների վրայ եւ երբեմն, իրաւամբ, անուանում է արմատական: Գոյութիւն ունեն արմատական բառերի երեք խումբ (չուրջ 300), որոնց ուղղագրութիւնը տարբերւում է խորհրդայինից: Դրանք վերաբերում են արմատական բառերին, որոնց մէջ բառասկզբում գրուող յ (հի) արտասանւում է հ (հօ) (աւելի քան 100 բառ), բառամիջում կան եւ օ տառերը (100_ական բառ): Այդ պատճառով անհրաժեշտութիւն կար մշակել բառերի արմատական կառուցուածքը որոշող ալգորիթմեր: Համապատասխան վերլուծութիւնից յետոյ բոլոր 300 արմատների համար կազմուեցին բառացանկեր եւ մշակուեցին արմատը ճանաչող ալգորիթմներ: Որպէս օրինակ կարելի է բերել վերջին չրջանում լայն գործածուղ մէտ (միտել) արմատը, որի հիմքի վրայ ստեղծուել են այնպիսի բառեր, ինչպիսին են՝ ուսամէտ, թուրքամէտ, իսլայէմէտ եւ այլն: Բնական է, անհրաժար է հաշուի առնել բոլոր հնարաւոր նորակազմութիւնները այդ արմատի հիման վրայ: Այդ պատճառով մշակուեց ալգորիթմ, որի համաձայն մէտ եւ մէտութիւն_ով վերջացող բոլոր գոյականներն ու ածականները, բացառութեամբ օտար բառերի՝ գամէտ, ապլանոգամէտ, իզագամէտ, հետորոգամէտ, մակրոգամէտ, մկրոգամէտ, մեծագամէտ եւ մելեմէտ, գրւում են է_ով, իսկ մէտ_ով սկսուղ բառերից մենակ մէտակ, մէտումը եւ մէտուղիեան բառերն են գրւում է_ով: Բառամիջում մէտ բառը պարունակող միայն կիմէտէր բառն է, որ գրւում է_ով:

2· Է տառի գրութիւնը ձայնաւորից առաջ: Ըստ Մեսրոպ Մաշտոցի, հայկական բառերում է (եչ)_ը ձայնաւորից առաջ երբեք չի հանդիպում: Ուստի ուղղագրութիւնը ձեւափոխելիս, է (եչ)_ը ձայնաւորից առաջ միանգամից վերծարինւում է է_ով:

3· Վ (վեւ) տառի գրութիւնը բարդ բառերում: Այդ նպատակով հետազօտել էին վեւ_ով սկսուղ բոլոր արմատները եւ կազմուել էին այնպիսի բարդ բառերի ցանկեր, որոնց մէջ երկրորդ բաղադրիչը սկսւում է վեւ_ով: Իսկ որոշ արմատների համար, օրինակ վաճառ, վարժ, վրէժ, վրէպ եւ այլն այնպիսի ալգորիթմեր են մշակուել, որոնք միանչանակօրէն որոշում են դրանց երկրորդ բաղադրիչ լինելը:

4· Խորհրդային ուղղագրութեան յա, յու, յո եւ ուչ տառակապակցութիւնները եա, եօ, իւ, ոյ երկբարբառներով փոխարինելը: Այստեղ բարդութիւնը կայանում էր բառերում յա տառադոյզի ճանաչման մէջ: Իրօք, ինչպէս տրամաբանութիւն չունեցող համակարգչին հասկացնել, որ, օրինակ, կայսրան բառի մէջ յ (հի) տառը բաժանիչի դեր է կատարում, այլ ոչ թէ ա (այբ) տառի հետ երկբարբառ է կազմում: Գտնուեց եւ այդ խնդրի լուծումը:

5· Ց (հվ)_ի գրութիւնը ա_ով վերջացող յատուկ անունների եւ օտար բառերի վերջում: Կազմուել էին ա_ով վերջացող յատուկ անունների եւ օտար բառերի ցանկեր:

6· Փոխոխուած բառերում առոգանութեան նշանների վերատեղադրման ալգորիթմերի մշակում:

7· Ուղղագրութեան փոփոխութիւն պահանջող բառերի հոլովական վերջաւորութիւնների հաշուառում:

8· Էս, էն եւ էլ_ով վերջացող յատուկ անունների դրութիւն: Կազմուած են համապատասխան յատուկ անունների բառացանկեր:

Եւ այլն:

Ինչ վերաբերում է դժուարութիւններին, ապա հիմնական դժուարութիւնը կայանում էր դասական ուղղագրութեան չհանոնակարգուածութեանը: Առաջին հերթին դա վերաբերում է վ (վեւ) տառի դրութեանը բառերի կրաւորական ձեւերում եւ է (եչ), է, ո, օ տառերի (դրութեանը օտարազգի բառերի մէջ: Կան նաեւ մօտ 20 բառ, որոնք երկակի դրութիւն ունեն, օրինակ՝ դմբէթ (դմբեթ), թոչակ (թօչակ), հեքիաթ (հէքեաթ), տարեց (տարէց), դողոչ (դօղօչ), դոլ (դօլ), դոլմա (դօլմա), քոթակ (քօթակ), քոթոթ (քօթօթ), լոլո (լօլօ), քող (քօղ), պլոճ (պլօճ), պաչոնըն_կէցութիւն (պաչօնըն_կեցութիւն), կռէթ (կռեթ), չէկէկ (չեկեկ), նէպուլ (նեպուլ), պէպէն (պեպէն) աէրոսուի (սերսուի), եւ այլն:

Մշակուած ալգորիթմների հիման վրայ համակարգչային ծրագիր է կազմուել հետեւեալ տեխնիկական տուեալներով՝

- *Ծրագիրը գրուած է IBM PC եւ նրա հետ համատեղելի համակարգիչների համար եւ աշխատում է Windows սպասարկող համակարգում սկսած 95_ից: Նրա ծաւալն է ընդամէնը՝ 760 կիլոբայտ.*
- *Ծրագիրը կազմուել է խմբագրիչի տեսքով, որը սովորական գործողութիւնների հետ մէկտեղ, ձեւափոխում է նաեւ ուղղագրութիւնը.*
- *Ծրագիրը ձեւափոխում է ցանկացած չափի TXT (տեքստային) տիպի ֆայլեր.*
- *Ծրագիրն բարձր արագագործութիւն ունի: Շարուածքի ուղղագրութեան ձեւափոխումը իրականացուում է հաշուած վայրկեանների ընթացքում:*

ԱՐԱՄ ԳՈՐՈՑԵԱՆ
Տեխնիկական
գիտութիւնների թեկնածու

2002, Մարտ 4
Երեւան

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 3 ԵՒ 4

Երրորդ կարեւոր յօդուածը նուիրուած է ԱՐԴԱՐ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՒՆ, այն որ կը գտնուէր թշնամի չարքերուն մէջ, բայց վկայեց ի նպաստ նահատակեալին՝ ԱՐՄԻՆ ՎԷԿՆԵՐ:

«Վիթա Փասթորալէ» Հովուական կեանք ամսաթերթի Փետրուարի թիւը երեք ամբողջական էջեր նուիրած է, լուսանկարներով ճոխացած, Ա. Վէկների, որմէ խայծ առնելով կը չօշափէ ցեղասպանութեան նիւթը, ցեղասպանութիւն մը որ վստահաբար քաղաքական պատճառներով մոռացութեան պիտի տրուէր, եթէ չըլլար այս արդարին դրաւոր եւ պատկերաւոր վկայութիւնը:

Արմին Վէկներ, որպէս դերմանական բանակի սպայ եւ դաշնակից Օսմանեան պետութեան, կրնար մահուան դատապարտուիլ իր այս արարքին համար եւ դնդակահարուիլ զինուորական տեսեանի մը կողմէ, քանի իր դրութիւններով եւ տեղւոյն վրայ առած լուսանկարներով ամէնէն կարեւոր եւ հիմնական վկան պիտի հանդիսանար Հայ ժողովուրդի բնաջնջումին եւ տեղահանութեան:

Ա. Վէկների կատարած ծառայութիւնը հայ դատին անսահման է, անչափելի: Օտար մը, կը ծառայէ բանակի մը որ դաշնակից է ջարդարարին եւ հերոսութիւնը կ'ունենայ վկայելու ի նպաստ հալածուողին եւ տարին որ կ'առաջնորդուի դէպի ոչնչացում...:

Այս մեհենյն ԱՐԴԱՐՆ է որ քաջութիւնը կ'ունենայ նամակ մը ուղղելու Հիթլէրին, հակահրեայ օրէնքներու հրատարակումին առիթով, կոչ ընելով որ _ «կեցուցէք այս ամէնը. կը խօսիմ ոչ որպէս Հրեաներու բարեկամ, այլ Գերմանացիներու... որպէս վերուսացի չառաւիղէ ծը նունդ առած անձ մը. երբ ամէնքը մունջ կը մնան ես չեմ կրնար լռել, քանի մեծ վտանգ կը սպառնայ Գերմանիոյ...»_:

Կը դատուի, կը դատապարտուի, քանտեղ կը նետուի, ազատուելուն կը հաստատուի Հռոմ ուր կը մեռնի 1978_ին 92 տարեկանին:

Կը յիշեմ, մահուընէ երկու տարի առաջ էր, երբ դուռը զարկի եւ ուզեցի հարցազրոյց մը կատարել «ՅԱՌԱՋ»ի համար: Տիկինը ըսաւ որ չատ անհանգիստ է եւ ի վիճակի չէ պատասխանելու: Այնուհանդերձ Ա. Վէկներ ընդունեցաւ զիս, պատասխանեց ձայնագրիչ մեքենայիս խօսնակին. բառերը հազիւ կրնար արտասանել. ժապաւէնը արդիւնք չտուաւ բայց յիշողութեանս մէջ մնացած է ծերունի մը որ երկու ափերը գլուխը ալեհեր, դեղադէմ գնդակը ափերուն մէջ առած անդադար կը կրկնէր _ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԷՐ, ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԷՐ..._

Ցոյց տուաւ բազմաթիւ դեղնոտած լուսանկարներ, խոստացաւ որ ապահով կերդրոնի մը պիտի թողու ամէնը. յիշեց նաեւ թուրք «գործարար անձերու» մեծապատիւ առաջարկները անոնք ունենալու.. եւ ոչ ոք կրցաւ խաթարել այս ԱՐԴԱՐԻՆ կանչը որ որեւէ մէկէ մը աւելի արժանի է համայն հայութեան յարգանքին:

ԶՈՐՐՈՐԴ, (I.M.) «Իթալիա Միսիոնարիա», հարիւր հազարներով հաչուղ տպաքանակ ունեցող ամսաթերթն է, իտալացի միսիոնարական միաբանութեան մը, որ աչխարհիս չորս ծագերուն վրայ ունի կրօնական եւ բարեսիրական հսկայական կեդրոններ:

Ամսաթերթը, որ քահանայապետական հիմնարկ մըն է՝ արտասահմանեան միսիոներու, իր ԱՊՐԻԼի թիւը հիմնականօրէն նուիրած է Հայաստանի եւ ցեղասպանութեան:

Այս մէկն ալ կը պարտինք, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, Պապին Հայաստան այցելութեան, որուն մասնակցած է նաեւ յօդուածագիրը եւ հոն հանդիպած Մխիթարեան միաբան՝ Հ. Ցառուիթիւն վարդապետին, որմէ քաջալերանք ստանալով, վերադարձին ձեռնարկած այս երկար յօդուածին, չուրջ 25 պատկերազարդ էջեր, ուր յօդուածագիրը, որպէս ներքածուիչն կուտայ իր այցելութեան տպաւորութիւնները, հիմնականօրէն երկու նախադասութիւններու մէջ ամփոփելով զայն _ «Եւրոպայի պատերազմական եւ առօրեայ պայքարի հարցերէն ՀԵՌՈՒ ԵՐԿԻՐ ՄԸ, ուր մարդիկ կ'ապրին, հրաչալի հողի մը վրայ աղբատ բայց ՈՉ ՄՈՒՐԱՅԻԿ, չատ նիւթական բարիքներէ զրկուած, բայց ԳԻՏԱԿԻՑ ՀՊԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԼԵՑՈՒՆ, դժուար եւ աղքատ պայմաններու մէջ ապրող, բայց ՀԱՐՈՒՍՏ ՄՇԱԿՈՑԹ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԸ անսպառ կորով կը ներշնչէ իրենց, կառչած ԱԶԳԱՑԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ որուն չնորհիւ գարերու ընթացքին պարիսպի նման պաչտպանած է Աբեւելքի եւ Արեւմուտքի ներխուժող դաւանանքներէն:

Թերթին գունաւոր կողքն ալ նուիրուած է ցեղասպանութեան. կը ներկայացնէ Արմին Վէկների ծանօթ լուսանկարի մը գծագրական գունաւոր արտադրութիւնը, Էնվէրի նամանդ թուրք պետականի մը սպառնական գծագրութեամբ «մոնթաժով»:

Շատ հետաքրքրական է յօդուածին ԵՐԿՐՈՐԴ բաժինը որ կը կրէ գլխաւոր խեցուցիչ վերնագիրը մը ... ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ԴՈՑՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՈՒՆԵՑԱԾ...:

_ Ո՞ւր է հարց կու տայ, հեղինակը, Մարքօ Փականէ, Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Արդեօք ՏՈՂ ՄԸ միայն նուիրուա՞ծ է անոր մեր (Իտալիոյ) ղպրոցական դասագիրքերուն մէջ: Ինչո՞ւ ամէնքս ալ քիչ մը Հիթլէր գարձեր ենք որ 1939_ի Սեպտեմբերին առանց խղնելու կ'ըսէր իր զինակից հրամանատարներուն _ «Ո՞վ սօր, ո՞վ կը խօսի Հայոց ցեղասպանութեան մասին» _ մենք որ այսքան ժողովրդավար կը կարծենք ինքզինքնիս, ինչպէ՞ս կրնանք անտեսել 20_րդ դարու այս առաջին ցեղասպանութիւնը...:

Կ'ենթադրեմ որ յօդուածագիրը եկեղեցական մը ըլլայ. բայց մեզի ծանօթ հեղինակներէն, կը մէջբերէ գլխաւորը նորանոր հատուածներ, որոնցմով ո՛վ դիտէ որքան հարուստ են կաթոլիկ միաբանութիւններու, վանական դիւանական պահեստները, քանի անոնցմէ չատեր, Օսմանեան չրջանին, ղպրոցական եւ հովուական գործունէութիւններ ունեցած են մինչեւ ՄԵՆ ԵՂԵՌՆ ԸՐ եւ իրենց Մայր տուները տեղեակ պահած Հայկական նահանգներու տեղահանութիւններու եւ սպանդի մասին:

Իմ ուսանողութեանս տարիներուն, դժբախտաբար այդ դիւանները գոց կին տակաւին: Այսօր մեր երիտասարդ ժառանգաւոր սերունդը, եւ արեղանը որ Հռոմի մէջ կը կատարեն իրենց բարձրագոյն ուսումները, պէտք է երթան պրպտեն այդ կոյս եւ հարուստ դիւանները եւ նոր նիւթեր հրամցնեն հայ տարագրութեան պատմութեան:

Թերթին կեդրոնի գոյգ էջերը, գրաւած են Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի նկարը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Մինաճառնակաբերդի բոցին առջեւ, եւ Պապին աղօթքին խառերէն ամբողջական հատուածը:

Հեղինակը առանց բառերը ծանծաղելու կը նկարագրէ, մէջբերումներով, գրածուած մեթոտներուն հրէշային նպատակները եւ կ'աւելցնէ որ հակառակ կարգ մը պետութիւններու ճանչնալուն, որոնց մէջ ամէնէն արմատականը Ֆրասային էր, միջազգային հատարակութիւնը ԳԱՓԹԱԿԵՑՈՒՑԻՉ ԼՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՀՊԱՆԵ, ԱՄՕԹԱԼԻ կոչուելու աստիճան, որոնց գլուխը կը գտնէ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ որ աւելի տարուած է իր անտեսական եւ գինուորական չահերու հետապնդումով, քան մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան պաղպաղակոնով, որուն սակայն մեծագոյն քարոզիչը կ'ուզէ ներկայանալ յաչս աչխարհին...:

Յօդուածին երրորդ բաժինը վարած է Էլենա Թէրանի, որ Հ. Ց. Պատրիարքի հետ հարցազրոյցի ձեւը որդեգրելով, կը խօսի Մխիթարեան Միաբանութեան մասին, կը յիչատակէ հոն կատարուած գանձերը եւ անոնց համամարդկային արժէքը, գրաւէր կարդալով բոլոր անոնց որ քախտն ունին վեներկ այցելելու, նոյնիսկ մի քանի ժամուան համար, առիթը չփախցնեն Ս. ՂԱԶԱՐ ԿՂԶԻՆ ԱՑՑԵԼԵԼՈՒ:

ՑԻՊԷ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼԷ ՓԷՆ ՄԻՐԱՊՈ

Ապրիլ 24_ին, ժամը 11_ին, չուրջ երկու հարիւր Հայեր համախմբուեցան դիւաքաղաքի մուտքին գտնուող «1915 Ապրիլ 24 Ռոն Փուէն»ի Ծուշաքարին առջեւ: Ֆաղաքապետը հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեան եւ ամփոփումի: Ապա, զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդը Հայաստանեայց Ցրանասէր համար արտասանեց Հոգեւոր: Իրեն կ'ընկերանար Գառնիկ Քհնյ. կարապետեան՝ Սէնթ _ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը: Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը: ելոյթներու համար տեղը անյարմար ըլլալով ժողովուրդը ուղղուեցաւ հարիւր մեթր անդին բարձունքի մը վրայ յատուկ պատրաստուած վայրի մը մէջ: Խօսք առին Լէ Փէն Միրապոյի Հայերու Միութեան անունով Սանտրա Արթինեան, Ցրանսայի Հայ Կազմակերպութիւններու Համակարգումի Խորհուրդի անունով՝ Միշէլ Կէվիկեան եւ հուսկ քաղաքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ: Ներկայ գտնուեցան չրջակայ գիւղաքաղաքներու քաղաքապետներ՝ Անդրէ Մոլինօ (Սէնթէմ _ լէ _ վալն), Ռիչառ Միյէ (Պուք _ Պէլ _ էռ), Ֆապրը ա'Օպէրտիվ (Քապրիէս), Ռոժէ Մէի (Կառառան): Ասոնց չրջաններէն եւս ներկայ եղան Հայեր:

Արարողութեան պաշտօնական բաժնին յաջորդեց հիւրասիրութիւն:

*
**

ԿԱՌՏԱՆ

Կառտանի մէջ ամբողջ հայկական չարաթ մը նուիրուեցաւ Ապրիլեան ոգեկոչումին, նախաճեռնութեամբ Կառտանի Հայերու Բարեկամականին եւ քաղաքապետարանին:

Կիրակի, Ապրիլ 21_ին, ժամը 15_ին, տեղւոյն Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ ձեռամբ Սէնթ _ Անթուանի Հոգեւոր Հովիւ՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեանի եւ մասնակցութեամբ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի ծանօթ մենակատար՝ Անդրանիկ Մինասեանի: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ Հոգեհանգիստ:

Ապրիլ 24_ին դասական ճեւով, կատարուեցաւ ոգեկոչման արարողութիւնը: Ժողովուրդը, չուրջ հարիւր յիսուն հոգի, մեկնեցաւ գերեզմանատան մայր դուռէն եւ քալեց մինչեւ 1915_ի գոհերուն նուիրուած Ծուշաքարը: Հոն խօսք առին Հայ Բարեկամականի նախագահը՝ կարապետ Տալոյեան եւ քաղաքապետ _ երեսփոխան՝ Ռոժէ Մէի:

Ապրիլ 25 եւ 26_ին, ներկայացուեցան Հանրի Վէրնէօյի գործ ժապաւէնները՝ «Մայրիկ» եւ «588 ռիւ Փառատէյ» քաղաքի չարժանկարի սրահին մէջ:

Ապրիլ 27_ին, Գլօտ Մուրթաֆեան վարեց հայկական չարաթը դասախօսութեամբ մը խօսելով ժխտականութեան եւ կէս օրէնքի մասին: Նոյն օրը ցուցադրուեցան Մաքս Սիվազլեանի Ղարաբաղէն բերած նկարները:

*
**

ՍԷՓԹԷՄ-ԼԷ-ՎԱԼՈՆ

Մարսէյլի եւ Կառտանի միջեւ գտնուող այս փոքր քաղաքը, Ապրիլ 20_ին ոգեկոչեց 1915_ի ցեղասպանութեան գոհերու յիչատակը:

Ժամը 10_ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարողութիւն Հոգեհանգստեան պաշտօնով: Եղեռնզոհերը կատարեց Սէնթ _ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեանի: Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան արտասանեց օրուան խօսքը: Ապա, քաղաքապետարանի հրապարակէն, Թափօր կազմած, ժողովուրդը ուղղուեցաւ «1915 Ապրիլ 24 Ռոն Փուէն»ը ուր զետեղուած է Ծուշաքար մը: Խօսք առին հայ գաղութի ներկայացուցիչ՝ Ժորժ Ներսէսեան եւ քաղաքապետը՝ Անդրէ Մոլինօ: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան արտասանեց Հոգեւոր: Տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղում եւ ամփոփումի պահ մը: Ոգեկոչման ներկայ եղան աւելի քան երկու հարիւր հոգի որոնց կարգին Կառտան, Պուք _ Պէլ _ էռ, Քապրիէս չրջակայ գիւղաքաղաքներու քաղաքապետները, Սէնթէմ _ լէ _ Վալոն քաղաքապետարանի Ա. կայորդը Փաթրիք Մակրօ եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ գինեձոյով մը:

*
**

ՊՈՒՔ-ՊԷԼ-ԷՌ

Աւելի քան երկու հարիւր հոգի, Ապրիլ 24, ժամը 14_ին, համախմբուեցան գիւղաքաղաքին գերեզմանատան մուտքը ուր զետեղուած է յուշակոթող նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

Ամփոփումի պահէն, ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ խօսք առին տեղւոյն քաղաքապետը Ռիչար Մայէ, Կառտանի երեսփոխան _ քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէի եւ Պուք _ Պէլ _ էռի Հայերու Բարեկամականի նախագահ՝ Ալպէռ Գէնտիրեան: Ասոնց վերջինը ի մէջ այլոց, չեշտեց Հայերու ժամանումը Մարսէյլ, 1920_ական թուականներուն, դժուարութիւնները եւ ընդունելութեան պայմանները, բաղդատութիւններ ընելով օրուան իշխանութիւններուն եւ այսօրուան Լը Փէնի Ազգային ձակատի գաղափարներուն միջեւ: Արարողութիւնը վերջ գտաւ Գառնիկ Քահանայ Կարապետեանի «Հոգւոյ»ով եւ հաւաքական «Հայր Մեր»ով:

Յետ միջօրէին, տեղւոյն Միութիւններու Տան մէջ հրաւիրուեցան պատանիները եւ խաղերու, հարցումներու միջոցաւ բացատրուեցան Հայոց պատմութեան դէպքերը, ցեղասպանութեան ոճիրին իմաստը եւ այլ նիւթեր: Այս ձեռնարկը վարեց Ֆրանք Ցովհաննիսեան եւ հետեւեցան քանի մօտ հայ ընտանիքներու պատանիները որոնք կ'ապրին Պուք _ Պէլ _ էռ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԽՈՐՀ. ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Մէջազգային մամուլի ծաղկաքաղի «Գուռուբ Էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը արձագանգած է լոնտոնեան թերթի մը մէկ գրութեան ուր նիւթ կ'ըլլայ Իսրայէլ ներգաղթող նախկին խորհրդային Հրեաներուն ազգայնամոլութիւնը: Այդ ներգաղթը կը քաջալերուի Իսրայէլի կողմէ որ ժողովրդագրական լուրջ տագնապ կ'ապրի: Դուրսէն Պաղեստինցիներով չրջափակուելու, ներսն ալ Արաբները մեծամասնութիւն տեսնելու վախով, Իսրայէլ ծայր աստիճան լայն սահմաններ տուած է նախկին խորհրդային չրջանակէն իր հայրենակիցները ընդունելու գործին: Ով որ կը յայտարարէ թէ Հրեայ է, արտօնութիւն կը ստանայ ներգաղթելու:

Ամէն օր «Ակրոֆլոթ»ի օդանաւ մը նախկին Խորհ. Միութեան ամէնէն խուլ անկիւններէն ներգաղթողներ կը տանի Իսրայէլ, թէեւ հասնողներուն թիւը Պէրլինի պատին քանդումին յաջորդած տարիներուն համեմատած ,բաւական պակասած է: Ատով հանդերձ, զարմանալի է տեսնել որ հակառակ երկրին դրեթէ պատերազմական վիճակին, մարդիկ կ'երթան հոն ապրելու, հաստատուելու. ներկայիս մէկ միլիոնի չափ կը նկատուի խորհ. աշխարհէն հասածներուն թիւը: Անոնց մէկ մասը բարձր զարգացումի եւ մասնագիտութեան տէր է. մնացածը ոչ: Անոնք բնակչութեան վեցէն մէկը կը կազմեն: Մեծամասնութեամբ կը կրեն սովետական դասակարգութեան դրոշմը եւ գրեթէ ոչինչ գիտեն Իսրայէլի եւ Արաբներուն մասին: Ատոր փոխարէն իրենց հետ բերած են խորհրդատիպ ցեղապաշտութիւն մը: Նախապէս կեդր. Ասիոյ, կամ Կովկասի «Սեւ»երուն ուղղուած անոնց ատելութիւնը Իսրայէլի մէջ թիրախ կ'առնէ Պաղեստինցիներն ու չրջապատի մահմետական երկիրները: Անոնք իրենց հետ ներածած են նաեւ Բ. Աչխարհամարտէն ետք Ռուսաստանի մէջ զարգացած ուժին եւ կամայականութեան մշակոյթը: Նախկին խորհ. այդ քաղաքացիներէն ներկայիս Պաղեստինցիներու հետ յարաբերութիւն պահողները միայն մաֆիական տիպարներն են որոնք զգացուած ինքնաչարժներու մաքսանենգութեամբ կը զբաղին, զէնք կը փոխադրեն Գազայի գօտին եւ Այսրյորգանան. զէնքեր որոնց կը տիրանան իսրայէլցի զինուորներէն, թմրեցուցիչի փոխարէն:

Նախկին սովետ քաղաքացի այդ բազմութիւնները որոնք «Սով» կը կոչուին Իսրայէլի մէջ, մեծ մասով կը խոստովանին թէ տնտեսական պատճառներով ներգաղթած են: Օտարութիւն չեն զգար հոն. ունին իրենց յատուկ հեռատեսիլի կայանները որոնք կրնան մինչեւ Մոսկուայէն դիտուիլ. ունին նաեւ իրենց թերթերը: Երուսաղէմ _ Թել-Աւիվ ճամբուն երկու կողմերը կառուցուած կացարաններու մէջ կ'ապրին, ռուսախօս են, ռուսերէնին տիրապետելով աւելի լաւ, քան՝ երբայերէնին կամ անգլերէնին: Ունին ընկերային ապահովութիւն. չյայտարարուած մանր–մունր գործեր կ'ընեն, վստահ ըլլալով որ ինչպէս իրենց նախկին երկրին մէջ, նուազագոյն եկամուտ մը անպայման պիտի ունենան: Կրօնքի հետ առհասարակ կապ չունին, բայց իսրայէլեան ուրիշ համայնքներու հետ կը դաչնակցին, ազդելով երկրին քաղաքական պատկերին:

Շարոնի կառավարութիւնը այդ կերպով զօրակցութիւն կը վայելէ Սովերէ, սեֆարատներէ եւ ծայրայեղականներու համախոհութենէն որ հասարակաց ոչինչ ունի, բացի Պաղեստինցիներու համար արդար որեւէ լուծումի դէմ մշակուած հակադրութենէն: Սովերը կ'արհամարհեն սէֆարատները –մարոքցի, եթովպիացի, իրաքցի, եմէնցի–: Ուղղափառ Հրեաները կ'արհամարհեն նոյն խումբը եւ Սովերը: Իսկ բոլորը միասին կ'ատեն իսրայէլցի Արաբները եւ Պաղեստինցիները: Այդ խումբերուն զօրակցութիւնը ապահոված է Ա. Շարոնի ընտրութիւնը:

Այս կացութեան դուգահեռ, բանւորական կուսակցութիւնը դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի: Անոնք չեչտուած են վերջին չրջանին ազատականներու անջատումով որոնք մաս կազմած են առանց որեւէ վերապահութեան Հարուածելու կողմնակիցներուն: Իսկ աչքէնուզի Հրեաները որոնք Եւրոպայէն ներգաղթած են Ողջակէզէն առաջ, կամ ետքը, ընտրողներու փոքր համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն: Ապահովութիւնը եւ ինքնութիւնը իսրայէլեան մտածումին երկու գլխաւոր առանցքները կազմած են: Առաջինը երբեք հիմնապէս չէ երաչխաւորուած. ներկայիս, այնպէս կը թուի որ երկրորդն ալ լրջօրէն խնդրականացած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17
ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Ինդիրը այն է, որ Զաւէն Պատրիարք ա– միսէն աւելի է, որ Պատրիարքարան չերթար եւ իր տունը քաչուած կ'ապրի. այդ տունն է, որ հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի:

Թալէաթ մէկ քանի ուրիչ հրահանգներ տալէ ետքը ճամբու դրաւ երկու պաշտօնեաները:

Պէտրի պէյ իսկոյն վերադարձաւ միւսիւրիէթ եւ հրաման ըրաւ, որ Արթին էֆէնտին կանչեն:

Լրտեսը նոյն միջոցին հոն կը գտնուէր եւ իսկոյն եկաւ իր մեծաւորին քով:

– Զաւէն Պատրիարքը պիտի ազատենք, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը՝ խօսքը լրտեսին ուղղելով:

– Այդ քանին կը սպասէի կոր արդէն, – պատասխանեց Արթին:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ այդ մարդը, թէեւ Պատրիարքարանէն հեռու, բայց կը չարունակէր կոր իր մեքենայութիւնները. ե՞ր պիտի ճամբայ ելլայ:

– Մէկ քանի օրէն: Վաղը գինքը հոս բերել պիտի տամ եւ իրեն պիտի իմացնեմ ազատուիլը:

– Ազատաւայրը որոշուա՞ծ է:

– Այո՛, – պատասխանեց Պէտրի, – գինքը հոս բերելու պաշտօնը քեզի եւ Հիտայէթի կը յանձնեմ:

– Արդէն Հիտայէթ իր բնակարանին վրայ հսկողութիւն կը կատարէ, – պատասխանեց լրտեսը:

– Վաղը կէսօրէն ետքը առէք ու հոս բերէք:

– Գլխուս վրայ:

– Ջլլայ, որ իրեն իմացնէք, թէ ի՛նչ բանի համար գինքը կը կանչեմ:

– Բնականաբար չենք ըսեր:

Լրտեսը բարեւեց եւ հեռացաւ ոստիկանութեան տնօրէնին քովէն:

Հետեւեալ օրը, կէսօրէն ետքը, երկու լրտեսները Գում Գարուի մէջ կը զարնէին այն տան դուռը, ուր Զաւէն Պատրիարք ամիսէ մը ի վեր քաչուած կ'ապրէր:

Բարապան մը եկաւ դուռը բանալու:

– Պատրիարքը տեսնել կ'ուզեմ, – ըսաւ Հիտայէթ Թրքերէն:

– Դուք ո՞վ էք, – հարցուց բարապանը:

– Ոստիկանութեան տնօրէն Պէտրի պէյին կողմէ կուգամ:

– Հրամմեցէ՛ք:

Եւ բարապանը առաջնորդեց գայն Պատրիարքին սենեակը:

Հիտայէթ անծանօթ մըն էր Զաւէն Սրբազանի համար: Երբ գայն տեսաւ՝ կարծեց, թէ Թուրք մըն էր:

– Հրամմեցէ՛ք, – ըսաւ՝ աթոռ մը ցոյց տալով:

Լրտեսը նստաւ: Արթին չէր ուզած ներս գալ եւ նախընտրած էր փողոցը հսկողութիւն կատարել:

– Պէտրի պէյին կողմէ եկած եմ, – ըսաւ լրտեսը:

– Բարի եկաք:

– Նորին վսեմութիւնը կը փափաքի ձեզի տեսնել:

– Շատ լաւ, ես միչտ ատենն եմ եւ պատրաստ եմ գինքը ընդունելու:

– Ո՛չ, կը խնդրէ որ դուք հաճիք միւսիւրիէթ հրամմել:

– Բայց ես այս օրերս քիչ մը անհանգիստ եմ:

– Կառքով կրնաք երթալ:

– Անպատճառ հիմա՞ կ'ուզէ գիս տեսնել:

– Այո՛, կը ապասէ կոր, եթէ կը հաճիք՝ անմիջապէս պատրաստուեցէք, եւ երթանք:

– Ես առանձին կուգամ, – պատասխանեց Զաւէն Պատրիարք:

– Աւելի աղէկ է, որ միասին երթանք, Պէտրի պէյ, ինծի այնպէս հրամայեց:

– Ուրեմն գիս պարզապէս ձերբակալելու եկած էք:

– Ո՛չ, այդպիսի հրաման մը չունիմ, – պատասխանեց լրտեսը, – ոստիկանութեան տնօրէնը ըսաւ, որ ձեզի տեսնել կ'ուզէ անպատճառ:

Պատրիարքը խօսքը աւելի չերկարեց, կառք մը բերել տուաւ եւ լրտեսին ընկերակցութեամբ ճամբայ ելաւ, մինչ Արթին ուրիչ կառքով մը կը հետեւէր իրենց:

Կէս ժամէն հասած էին միւսիւրիէթ:

Պէտրի պէյ անմիջապէս ընդունեց Պատրիարքը: Ոստիկանութեան տնօրէնը դաժան դէմք մը ունէր:

Հազիւ թէ Զաւէն Սրբազան թիկնաթոռի մը մէջ նստած էր, Պէտրի պէյ ըսաւ.

– Ձեր ընթացքին մասին չատ անհաճոյ տեղեկութիւններ առինք:

(Շար. 218)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ 9*

Ա· օր յինանց

Տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի

Մանուկներու Հաղորդութեան Օր

ժամը 10_ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ Հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու ղբաղրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ 9*

40–րդ Օր Յինանց

Համբարձումն Քրիստոսի

ժամը 10_ին պատարագ։

Յաուր պատշաճի քարող եւ այսօրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Մայիս 9*

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10_ին, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

Fête de l'Ascension

Jeudi 9 mai à 10 heures
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
La messe sera célébrée par
le **Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

Solidarité Protestante France-Arménie

vous invite à son

Assemblée Générale Annuelle

LE DIMANCHE 12 MAI à 14h

en l'Eglise Réformée du Luxembourg, 58, rue Madame Paris 6e

Rapport moral par le pasteur Samuel Sahagian et information sur les nouveaux projets de SPFA (Potabilisation de l'eau à Gumri et nouvelles canalisations. Aide aux «enfants des rues» à Erévan. Voyage de jeunes en Arménie le 5 août 2002, et Voyage tous âges en Arménie avec extension possible au Karabagh le 28 octobre 2002 etc.).

Rapport financier de l'exercice 2001 et présentation du budget 2002.

L'Assemblée Générale est ouverte à tous, membres et non-membres.

Vous pouvez adresser vos dons à : **SPFA :** 1, rue Cabanis, 75014 Paris
(Pour toute information : tél. : 01.47.35.30.23 ou 06.83.09.08.19).

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librarie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ողբացեալ Արշամ Պապայեանի մահուան 15_րդ տարելիցին առթիւ Մինասեան ընտանիքը կը նուիրէ 20 Եւրօ Սահակ Մեսրոպ Դպրաց Դաս երգչախումբին։

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne
catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915
ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEVORKIAN
Directeur de Recherche à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine»
qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de **«Mardin 1915»**, ainsi que de **«l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement»** aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Կարինէ Կարապետեան աչխատանք կը փնտռէ, մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու համար։

Հեռաձայնել՝ 01 39 85 90 63

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԱՆ առթիւ մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի պրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Ա.եպս. Ա. Քհնյ· Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(*Հայաստանէն*)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նարվան եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թագէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14·30, սովորական հաւաքատեղին։

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

STK®

Fabriqué & Distribué par Cepovett S A
150, ancienne route de Beau,eu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 8
MERCREDI
8 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻԻ 20·423 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·423

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ

Ինչպէս կը նախատեսուէր ամէն ինչ չատ արագօրէն ընթացաւ Մայիս 6_ին: Վարչապետ Ժոսփէն գնաց Էլիզէ եւ յանձնեց իր հրաժարականը, քիչ ետք ներքաղ նշանակեց նոր վարչապետը յանձին ժան _ Փիէր Ռաֆարէնի եւ քանի մը ժամ յետոյ ալ, Մաթինեոնի մէջ տեղի ունենար փոխանցումը: Ժոսփէն իր յաջորդին կը յանձնէր նաեւ 2·76 միլիոն եւրօ (18 միլիոն ֆրանքէն քիչ մը աւելի) որ «պաղտնի հիմնադրամին» մնացեալ դումարն էր:

Ժ. _ Փ. Ռաֆարէն չատ ծանօթ դէմք մը չէ, թէեւ փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններու նախարար եղած է Ժիւփէի օրով (1996): Փուաթիու _ Շարանթի շրջանային խորհուրդին նախագահն էր յարդ, հաւատարիմ է Շիրաքի, թէեւ չի պատկանիր ԷՒ_ՓԷ_ԷՒ_ի (Ազատական ժողովրդավարութեան փոխ _ նախագահ է): Ծնած է 1948_ին, Փուաթիէ, վկայած է Փարիզի Առեւտուրի Բարձրագոյն վարժարանէն (ԷՆԱ_ի չրջանաւարտ չէ): Գործին տեղեակ անձ մըն է, այսինքն «homme de terrain» է ինչպէս կը կըրկնուի իր նշանակումէն ի վեր: Յաջորդ օրն իսկ, Մայիս 7_ին, Ռաֆարէն կը կազմէր իր կառավարութիւնը: Բազմաթիւ անուններ կը չրջէին, բայց, ապահով մէկ բան կար միայն: Ֆիլիփ Տուաթ_Պլազի մերժած էր կրթական նախարարութիւնը, որովհետեւ նախընտրած էր Թուլուզի քաղաքապետ մնալ, նոր վարչապետը, ինչպէս նախորդը դէմ էր միաժամանակ մէկէ աւելի պաշտօններ վարելու: Ռաֆարէնի նշանակումին եւ կառավարութեան կազմութեան մէջ, վճռական դեր խաղացած է Ալէն Ժիւփէ, որ, ինչպէս ուրիշներ, դէմ եղած են կազմուպատրաստ ապառող՝ Նիքոլա Սարքոզիի նշանակումին: Ըսուած է որ Սարքոզի «Ֆրանսան չի ներկայացներ», «չատ ալ է», «ամէն բան կը պատմէ մամուլին, ինչ որ կը չղազրզռէ Շիրաքը», եւ այլն, եւ այլն: Մայիս 7_ի առաւօտը, բացի Տուաթ _ Պլազիի պարագայէն, ստոյգ ոչինչ կար, բայց, կը խօսուէր հաւանական նշանակումներու մասին: Այսպէս, Նիքոլա Սարքոզիի կրնար յանձնուիլ ներքին Ապահովութեան մեծ նախարարութիւն մը, Տոմինիք տը Վիլըփէն կըրնար Արտաքին նախարար ըլլալ (ներկայիս, Էլիզէի «վստահելի» ընդհանուր քարտուղարն է), Արդարութիւնը՝ կըրնար տրուիլ Տոմինիք Փերպէնի, Միչէլ Ալիօ _ Մարի հաւանաբար Պաշտպանութեան նախարարուհի ըլլար, Առողջապահութեան պլուխը կը նախատեսուէր ըլլալ ժիլի մը՝ ժան _ Ֆրանսուա Մաթթէի, Մշակոյթը կրնար յանձնուիլ Պօպուրի տնօրէնին՝ ժան _ ժակ Այակոնի կամ Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօլի, Արեւելքի տնօրէնը _ նախագահը կրնար ելմտական նախարար ըլլալ, Ֆր· Ֆիլոնն ալ Ընկերային հարցերու:

Ինչպէս Շիրաք խոստացաւ (թէեւ հազուագիպ է որ խոստումները յարգուին), այս կառավարութիւնը պէտք է արագ չարժի եւ գործ տեսնէ, ամէնէն առաջ ապահովութեան եւ տուրքերու մարզերուն մէջ: Այս կառավարութիւնը պարտի հրովարտակով գործել, քանի Ազգային ժողով չկայ եւ արագ գործել, որովհետեւ կրնայ միայն 5 չաբթուան կեանք ունենալ: Արդարեւ, ոչ մէկ ապահովութիւն կայ որ Շիրաք իր ակնկալած ձեծամասնութիւնը ձեռք ձգէ Յունիս 16_ին:

***

Յիչենք որ, նախագահական վերջնական արդիւնքներն են. _ Ձեռնպահութիւն՝ 20,29% (առաջին չրջանին 28,4%), Շիրաքի նպաստ՝ 82,21%, Լը Փէնի՝ 17,79% (5 միլիոն 526·906 ձայն, 4 միլիոն 804·713 Ապրիլ 21_ին):

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՄ ՖՈՐԹԻՒՆ, Հոլանտայի ծայրայեղ աջի պարագլուխը, սպաննուեցաւ Մայիս 6_ին, Հիլվերսումի (երկրին կեդրոնը) պետական ձայնասփիւռի կայանէն դուրս ելած ատեն, 6 փամփուչտ ստանալով: 54 տարեկան, փոփիւլիսթ կուսակցութեան պետը, միասեռական ընկերաբան, ընտրապայքարի իր գլխաւոր թեման ըրած էր զաղթողներու կասեցումը: Թագաւորական ընտրութեան տարած իր յաջողութիւնը, նախատեսել կուտար որ դալ չարթու ալ երեսփոխանական ընտրութեան ալ ձայներու 15%_ը ստանայ (այսինքն չուրջ 25 աթոռ 150_ի վրայ): Այս ոճիրը խոբպէս ցնցած է երկիրը եւ որոչուած էր յետաձգել երեսփոխանական ընտրութիւնը: Կասկածելի մը ձերբակալուած է, բայց, ոչինչ յայտնի է: Ընդհանրապէս, կը կարծուի որ քաղաքական սպանութիւն մըն է, բայց, այլ վարկածներ ալ չեն անտեսուիր: Վարչապետ Վիմ Քոք յայտարարեց թէ յարձակում մը չէր Փիմ Ֆորթիւնի դէմ այլ՝ ժողովրդավարութեան:

ՇԱՐՈՆ, Ուաչինկթընի մէջ, խօսակցութիւններու ձեռնարկեց Պուչի հետ, ջանալով համոզել Ա.Մ.Ն–ու նախագահը որ հեռացնէ Արաֆաթը որեւէ բանակցութենէ, որպէսզի վերակազմուի պաղեստինեան իչխանութիւն մը: Շարոն հետը տարած է 100 էչնոց թղթածրար մը, ըստ որուն Արաֆաթ ամերիկեան օգնութեան միլիոնաւոր տոլարները գործածած կ'ըլլայ ահաբեկչական արարքներու համար, ինչ որ Պաղեստինցիք կը հերքեն: Իսրայէլ «խաղաղութեան ծրագիր մը» պատրաստած է, որ հանգրուաններէ կազմրւած է եւ Շարոն կ'ուզէ որ Մերճաւոր – Արեւելքի խաղաղութեան վերաբերող միջազգային ժողովը Թուրքիա տեղի ունենայ, քանի տեղական ուժ մըն է, որու հետ Իսրայէլ ռազմավիտական վինուրքական դաչինք մը ունի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ սպանական նախագահութիւնը, Մայիս 3–ին, հրապարակեց ահաբեկչական կազմակերպութիւններու այժմէականացած ցանկը: Նոր չարժումներու կարգին են պաք Ազթաթսունի կազմակերպութիւնը, ճափոնական Աում խումբը, Մասուտ Ռաժաւիի իրանցի ժողովուրդի մուճահէտտիններու կազմակերպութիւնը եւ թրքական երկու խմբակներ՝ ծայրայեղ ճախ՝ ժողովուրդի Ազատագրման Ցեղափոխական Ճակատը եւ քրտական ՓՔՔ–ն, որուն պետը՝ Խօճալան մահուան դատապարտուած է: Անգարա չատ դոհ է եւրոպական այս որոչումէն, մամուլն ալ կ'ողջունէ Եւրոպական Միութիւնը, որ սրբագրած է իր սխալը: ՓՔՔ–ի արճանագրութիւնը ահաբեկչական այս սեւ ցանկին վրայ, պիջում մը կը նկատուի Թուրքիոյ:

ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒԻ (Քապիլիա) մօտ՝ Միքրանայի անտառին մէջ, 15 դինուորականներ սպաննուած են Մայիս 5–ին, խլամապաչա խումբի մը կողմէ:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1945 Մայիս 8_ի Զինադադարի եւ Համբարձման յաջորդական զոյգ տօնեքրուն պատճառաւ (Մայիս 8 եւ 9) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Մայիս 9_ի եւ 10_ի թիւեր): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ _ կիրակի Մայիս 11 _ 12:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԼԱԻԱՏԵՂԵԱԿ ՄԸ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ցաճախ կը խօսուի, կը գրուի Հայաստանի մէջ կաչառակերութեան, այլասերումին տարածուն բնոյթին մասին, առանց որ առկա դոնէ մէկ պատասխանատու վրդովէ: Ներսէն ու դուրսէն եղած բոլոր մատնանչումները չատ, չատ երբեմն չղայնութիւն պատճառած են, երկրին պատկերը մրոտելու ամբաստանութեան թիրախ ընելով փոխանակ կաչառակերն ու այլասերածը, զանոնք մատնացոյց ընողները:

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ բան մը խախտած է Վահան Ցովհաննիսեանի Մայիս 6_ի քննադատութիւններով, մերկացումներով որոնք նիւթ ընձեռ նոյն երեւոյթները, իչխանութեան յստակ հաստկեով: Վ. Ցովհաննիսեան ՀՑԴ·_ի Հայաստանի դեկավարութեան առաջնային դէմքերէն է եւ մօտիկ գործակից նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Ան ըսած է թէ երկրին մէջ կաչառակերութիւնը, խաթարումը աւելցած է 1998_էն ասդին, դարձած աւելի տեսանելի, ցայտուն:

Վ. Ցովհաննիսեանի ըսածին համաձայն, քաղաքական կեանքին մէջ կուսակցութիւնները ձեւական դեր միայն ունին եւ քաղաքական դաչտին միակ ոլորողը գործադիր իչխանութիւնն է: Իսկ կաչառակերութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ քաղաքականութենէն դէպի գործի աչխարհը եւ այդ աչխարհէն դէպի քաղաքականին ճամբան երկկողմանի է· այլ խօսքով՝ «Անօրինական ձեւով իրենց հարըստութիւնը կուտակած մարդիկ անմիջապէս ջարդեցին դուռը եւ մտան քաղաքական իշխանութիւն, մտան խորհրդարան: Եւ արդէն խորհրդարանում լինելով կամ խորհրդարանից նչանակուելով ինչոր գործադիր իշխանութեան դիրքի, այդ արդէն քաղաքական իշխանութիւնը օգտագործում են յետադարձ ճանապարհի համար՝ աւելի հարստանալու կամ անօրինական կերպով հարստանալու համար պատասխանատուութիւն չկրելու համար»:

Հ.Ց.Դ· Բիւրոյի անդամը բացատրած է թէ 1990–ական թուականներուն Լ. Տէր–Պետրոսեանի օրով առեւտրական բազմաթիւ մարզեր անոր չրջանակի մարդոց հակակչռին տակ էին եւ 1998–ին Ռ. Քոչարեանի ընտրարչաւը գլխաւոր թեմա ըրած էր կաչառակերութեան դէմ պայքարը: Սակայն, գործնականին մէջ, չատ փոքր քայլեր առնուեցան այդ ուղղութեամբ, հակառակ միջազգային դրամական նպաստներու աղբիւր կազմակերպութիւններու եւ առեւտրական երկիրներու այն կարծիքին թէ կաչառակերութեան ախտը կը խոչընդոտէ Հայաստանի զարգացումը:

Կարելի՞ է յուսալ որ Վ. Ցովհաննիսեանի արտայայտութիւնը մտահոգութեան արդիւնք նկատուի ու որոչ ազդեցութիւն մը ունենայ պատասխանատուներու ընթացքին վրայ: Հաւանօրէն, աւելի ճիշդ է մտածել որ այդ չրջանակները այս մէկին ալ որպէս յաջորդ տարուան ընտրութեան նախապատրաստական քայլ կ'ընդունին ու անխռով կը չարունակեն իրենց ընթացքը: Մանաւանդ, ունին զարմանքի արդար պատճառն ալ թէ այդքան լաւատեղեակ մէկը ինչո՞ւ չորս տարի ապասած է նման յայտնութիւն ընելու համար...:

ՃԸՐՄԷՆՓԸԼ,

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Իր վերընտրութեան առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան չնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ֆրանսայի նախագահին, ըլլաւորելով անոր հեռատես ու արդասաբեր գործունէութիւնը, յանուն Ֆրանսայի զարգացման ու բարգաւաճման: Նոյն ատեն Հայաստանի նախագահը կարեւոր նկատած է Ժ. Շիրաքի անձնական ներդրումը եւ վճռականութիւնը կովկասեան չրջանի խնդիրներուն լուծումին, կայունութեան հաստատման գործընթացին եւ հայ–ֆրանսական յարաբերութիւններուն առաւել խորացման հոլովոյթին մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ· _ Վերջերս Պոլիս տեղի ունեցած միջազգային մրցաչարքին հայաստանցի երկու մարզիկներ՝ Յարութիւն Թովմասեան (57 կգ·) եւ Հրաչեայ Ցովհաննիսեան (71 կգ·) պրոնզէ մետալներ չահած են: Այս մրցաչարքին, որու կը մասնակցէին 29 երկիրներէ աւելի քան 200 մարզիկներ, Հայաստան ներկայացուած էր վեց մարզիկներով:

***

ԹԻՆԻՍ· _ Տէյվիս բաժակի Բ. դասակարգի զբոսման մրցումներուն, Երեւանի մէջ, Հայաստան 0 – 3 արդիւնքով պարտուած է Իրլանտային: Հայաստանի հաւաքականին մաս կը կազմէին Յոլակ Գէորգեան, Հայկ Յակոբեան եւ Յարութիւն Սոֆեան:

ԱՊՐԻԼ 24–Ը ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ ՄՈՌԱՑՈՒՄՆ Է

Ապրիլ 24–ի առթիւ արտասահմանեան մամուլին մէջ լոյս տեսած բազմաթիւ էջերէն է մօտ 450 հազար տպաքանակով գերմանական «Զիւտտոյչէ Յայթունկ»ի նոյն օրուան թիւին մէջ հրատարակուածը, վերի խորագիրով, ստորագրուած՝ Պոխումի համալսարանի Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան հիմնարկի տնօրէն Մեհրան Տաշդի կողմէ: Ան ծանրացած է Արեւմտեան Հայաստանի 1·5 միլիոն բնակչութեան բնաջնջումին հետ, անոր մշակոյթին ու պատմութեան վերջ տուած ցեղասպանութեան այսօր, 87 տարի ետքն ալ ուղեկո_

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ· ՄՈՒԽԱՓԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԳԱՅԱՆ Է

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք· Մայիս 3, Ուրբաթ օր մեկնած է Երուսաղէմ, ներկայ գտնուելու Աւագ չաբթուան վերջին օրերու արարողութիւններուն, Ս· Յարութեան տօնին ու առով զօրակցելու Թորգոմ պատրիարքին ու Սրբոց Յակոբեանց ուխտին:

Երկու պատրիարքները նոյն երեկոյեան հանդիպում մը ունեցած են Վատիկանի պատուիրակութեան հետ, Երուսաղէմի եւ յատկապէս Բեթղեհէմի Ս· Ծննդեան տաճարին ծանօթ կացութեան մասին: Որոչուած է որ Երուսաղէմի Հայոց, Ցունաց եւ Լատիններու պատրիարքները ընդհանուր կոչի ձեւով յայտարարութեամբ մը դիմեն աչխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն:

Մեսրոպ պատրիարք Մայիս 7_ի երեկոյեան կը վերադառնար Պոլիս:

Ռ· Քոչարեան չնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ֆրանսայի նախագահին, ըլլաւորելով անոր հեռատես ու արդասաբեր գործունէութիւնը, յանուն Ֆրանսայի զարգացման ու բարգաւաճման: Նոյն ատեն Հայաստանի նախագահը կարեւոր նկատած է Ժ· Շիրաքի անձնական ներդրումը եւ վճռականութիւնը կովկասեան չրջանի խնդիրներուն լուծումին, կայունութեան հաստատման գործընթացին եւ հայ–ֆրանսական յարաբերութիւններուն առաւել խորացման հոլովոյթին մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ· _ Վերջերս Պոլիս տեղի ունեցած միջազգային մրցաչարքին հայաստանցի երկու մարզիկներ՝ Յարութիւն Թովմասեան (57 կգ·) եւ Հրաչեայ Ցովհաննիսեան (71 կգ·) պրոնզէ մետալներ չահած են: Այս մրցաչարքին, որու կը մասնակցէին 29 երկիրներէ աւելի քան 200 մարզիկներ, Հայաստան ներկայացուած էր վեց մարզիկներով:

***

ԹԻՆԻՍ· _ Տէյվիս բաժակի Բ. դասակարգի զբոսման մրցումներուն, Երեւանի մէջ, Հայաստան 0 – 3 արդիւնքով պարտուած է Իրլանտային: Հայաստանի հաւաքականին մաս կը կազմէին Յոլակ Գէորգեան, Հայկ Յակոբեան եւ Յարութիւն Սոֆեան:

ԳՐՈՂՆ ՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

ԱՆԿԵԱԼ «ԱՐՔԱՅ» ՄԸ «ՄԵԹՐՕ»Ի ՄԷՋ

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Նոր տարածքներու նուաճման այս բախտորոշ հանգրուանին, երբ մարդկութեան երթը անհամեմատելիօրէն յարաճուն արագացում մը արձանագրած է, վերջին հաշուով յուզի՛չ, ողբերգական չեչտ մը կ'առնէ դիրքը, եւ դիրքին անդին երեւոյթը, – մարդու մը ճակատագիրը՝ ժամանակներու դիմաց: Բացառիկ պարագան կը զգենու անսպասման խորհրդանիշի հանգամանք, եւ կը դառնայ դէպք:

Դէպքը կը կոչուի Ֆիլիփ Թէսոն:

Ֆիլիփ Թէսոն սեփականատէրն էր «Լը Ռոթիսիէն տը Փարի» օրաթերթին, որ քանի մը տարի առաջ վաճառեցաւ (*) իր հետեւանք այն ընդհանուր տագնապին, որմէ կրնք չարունակէ տառապիլ մամուլը, հայ մամուլը նեղառեալ:

Սեփականատէր տնօրէնը չէր դադնար անշուշտ դեկավարելով իր թերթը: Մը-տաւորական պատրաստութեամբ՝ ան կը հետեւէր ընկերային ու քաղաքական չարժումներուն, եւ իր տեսակէտը կը հրապարակէր խմբագրականներով: Այսքանը եւս չէր բաւարարեր զինք, այլ ժամանակ ալ կը գտնէր հետաքրքիրէն իր սեփական հաղորդումներու յայտագրով դրական այժմէական հարցեր արծարծելու: Փառասիրութիւն ունէր եւ այդ փառասիրութիւնը ազատ ու անկախ գոհացընելու լայն միջոցներ:

Իր հրապարակագրական ասպարէզին մէջ մէկ անդամ միայն գործեց «կոթղակա՛ն», արտակարգ ձախաւերութիւն մը, որ հաւանաբար տարեգրութեանց մէջ, տեղ մը գրանցուած է: Արդարեւ, 1986 Մարտ 20-ին, թերթը մեծատառ ու հաստատական կը հաղորդէր իր առաջին էջի ամբողջ լայնքին, – «Մարսէլ Տասօ մեռաւ»: Մարսէլ Տասօ հասարակ մահկանացու մը չէր: Ուազի երեսփոխան, միջազգային աստիճանաչափի ճարտարապետ, գինուորական օդանաւի չինարար՝ այսօր իր օդանաւերը կը տիրապետեն երկինքներու:

Ճակատագրական առաւօտ, 94 տարեկան «մահկանացուն» հեռաձայնը ձեռք կ'առնէր եւ անձնապէս Ֆիլիփ Թէսոնին կը յայտարարէր հետեւեալը, – «Լաւագոյն օրերէս մէկը անցուցի, մահազդութեանս ընթերցումէն իմանալով որ մեռած չէի: Եւ յետոյ, ասիկա գիս կ'ապահովցնէր տեսնելով այն ինչ որ մարդիկ իմ մասիս պիտի մտածէին մահուընէս ետք»:

Այս ձախաւերութիւնը սակայն պատճառ չեղաւ օրաթերթին նաւարեկման, որովհետեւ հիմերը տակուն էին, եւ ինք կը վայելէր վստահութեան դրամագլուխ մը, զոր կ'երաշխաւորէր ու կ'ամրապնդէր իր կնոջը՝ Մարի-Գլօտ Թէսոն-Միչէի ղեկավարած աւելի ընդարձակ ու ամուր հիմերու դրուած զոյգ մը օրաթերթերու եւ այլ պարբերաթերթերու խումբը: Եթէ «կայսրութիւն» մը չէր, այսուհանդերձ «թագաւորութիւն» մը կրնար նկատուիլ Տէր եւ Տիկին Թէսոնի թերթերու խումբը: Թիկունքը տուած՝ կնոջը, իր հանգամանքը ամրապնդած էր թէ՛ իբր գործատէր եւ թէ իբր մտաւորական: Ձայնը կրկնապատիկ էր անկասկած:

Արդ, Ֆիլիփ Թէսոնը ճանչցողները, որոնք սահմանափակ թիւ մը չեն ներկայացներ, որոշապէս խանգարիչ անակնկալը ունեցան իր խմբագրականը կարդալով համեստագոյն թերթերէն՝ «Մերրօ»ի** մէջ, որ իր մասին վերջերս չատ խօսեցուցած էր, հրապարակի վրայ նուազ քան երկու ամիս առաջ իր երեւումը ընկերային ծաւալուն չարժումի մը ծայր տուած ըլլալով: «Մերրօ»ն թապլոյիտ ձեւով, դունաւոր պատկերազարդումով, քսան-չորս էջերէ կազմուած օրաթերթ մըն է, որ ձրի կը բաշխուի հասարակութեան: Ըստ հրատարակիչին՝ այս թերթին միջին հաշուով «իւրաքանչիւր թիւը կը կարդացուի աւելի քան երկու անձերու կողմէ. այսինքն ամէն օր՝ 9 միլիոնէ աւելի ընթերցողներու կողմէ»: Այսինքն ըսել կ'ուզէ 3 միլիոնէ° աւելի տպաքանակ կրնայ ունենալ այս թերթը, եթէ 3-ի բարձրացնենք տրուած «2-է աւելի» թուանշանը...

Հարցը հոն չէ սակայն: Այս թերթը յաճախ անտէր ու անտիրական ծրարուած արցակներով կը նետուի ճեպընթաց վարաչարժներու կայարաններու մուտքին, ապրամաններու մօտ ու մեթրոյի «բերանները», անցորդներու կօչիկներուն մակարդակին, մայթերու երկայնքին:

Եթէ գրելու հրայրքը ենթակային ի նպաստ մասնակիօրէն արդարացուցիչ բացատրութիւն մը կու տայ երեւոյթին մասին, սակայն այս երեւոյթը կրնայ նաեւ հարցականդել անպայման ընթերցողը, որովհետեւ –տարրական ճշմարտութիւն– եթէ կայ գրող, կա՛յ, ըլլալու է անպայման ընթերցող: Փաստելու պէտք չկայ: Առանց ընթերցողի չկայ գրող: Գրողը գրող է ընթերցողով: Դատելու եւ դատապարտելու հարց չկայ: Ընթերցողին խիղճն է որ կը հարցաքննուի, որովհետեւ վկայելու կը հրաւիրուի ան՝ ականատեսի հանգամանքով: Եւ յանդգնութիւն խղճի՝ վկայելու է անպայման: Ամէն մարդ իր կեանքը կ'ապրի իր փափաքներուն մղումով, բայց հանրային դէմքը, իր արարքով, իր գործով, իր խօսքով, միշտ հաշուեւտու կը մնայ առջի հանրութեան:

Ըսինք՝ Ֆիլիփ Թէսոն կը կոչուի դէպքը, նախկին գործատէր եւ յաւիտեա՛ն խմբագիր: Արդ, առաջին անմիջական հարցում մը,– Իսկապէս պէտք ունէ՞ր ձրի բաշխուող թերթի մը «Ազատ Բեմ»ին, չարունակելու համար իր գործունէութիւնը տարիքի սահմաններէն անդին: Գրելու «կատաղութիւնը», հրայրքը, որ կը բնակի մեր մէջ, անմար կը մնայ: Բայց այս անկապոելի իրաւունքէն անդին, հիմնականը՝ ճաշակի ու արժանապատուութեան հարցն է: Ու նաեւ խղճի, դատիարակութեան, չրջահայեաց դիտակցութեան: Թէեւ սանձարձակ ազատութեանց այս երկրին մէջ ամօթխածութիւնը աւելորդ պերճանք մը կը թուի ըլլալ: Ցատկօրէն աւելի ընկալելի կը մնայ պատկերացումը,– Նախկին ճաշարանատէր մը՝ որ կ'երթայ հերթի սպասելով անկայք թափառականներու յատկացուած մարզասիրական ճաշարանի մը մէջ իր բաժին կերակուրը առնելու: Զգայո՛ւն հոգիներ, թերեւս պատկերը զօրաւոր է, ներող եղէք...

Թէեւ համեստագոյն պատուանդանի մը վրայ, ձրիաբաչխ օրաթերթի մը էջերուն մէջ, ուր հերթի ալ սպասելու է տակաւին, որովհետեւ հրմշտուք ու խճողում կայ մուտքին, այսուհանդերձ անխարդախ ու հարազատ է ապրումը, հոգեկան բաւարարութիւնը՝ գրելու եւ իր գիրը հրատարակուած տեսնելու: Եւ հաւանաբար իր քաղած հաճոյքը, աւելի քաղցր, բոլորովին կը տարբերի այն գոհացումէն, երբ Արքան կ'իչխէր իր տիրոյթի սահմաններուն մէջ, անձնակազմի հարիւրեակ մը ու աւելի գումարտակի մը վրայ, վերնայարկի իր գրասենեակին տարածուն գրասեղանին առջեւ, հանդստաւէտ թիկնաթոռին մէջ բազմած:

Հարցին միւս երեսը կայ տակաւին: Վերջին լուրերու համաձայն, «Մերրօ» օրաթերթը պիտի հրատարակուի նաեւ Լիոնի ու Մարսէյլի մէջ: Հոս տեղին է աւելցնել թէ ձրիաբաչխ թերթերու նորոյթը տակաւ ծաւալ կը ստանայ: «Մերրօ»ի երեւումէն քանի մը չաբաթ եաք Ծուլիս երկու հազար մէկ՝ Երեւան, երաժչտութեան բոյրով խայտացող եզակի քաղաք մը, ուր երաժչտադէտը հոգեկան հաճոյք կ'ունենայ ներկայ գըտնուելով համերգներու ՓՈՐՁԵՐՈՒՆ՝ անոնց նախապատրաստական աչխատանքներուն, մասնակցելով օրինակ Հայաստանի պետական երգչախումբի փորձերուն, Ամէնքի համերգէն առաջ, կամ Պողիկոսս օփերան՝ Տփղրան Եւոնեանի պատրաստութեամբ, Սքալա ալ Միլանի երգչախումբին մասնակցող Թումիկեանի համոյթը, հազար եօթը հարիւր երգողներէ բաղկացած հսկայական երգչախումբը, եւայլն, եւայլն:

Հոգեխռով ապրումներուս մէջ ծանօթացայ հեզահամբոյր բնաւորութեամբ հիանալի հայ մարդու մը, կոմիտաս երաժչտանոցի երգչախումբի եւ նուագախումբի պեկավար՝ Ցովհաննէս Միրզոյեանին: Ան ճիշդ հակապատկերն է մէկ երկու երիտասարդ դոռոզ, սակայն լաւ պեկավարներու:

Միրզոյեան կը պատրաստէր իր խումբին դէպի Միացեալ Նահանգներ կատարելիք չրջապտոյտին յայտագիրը: Այդ առթիւ ծանօթացայ Սիրվարդ Գաբրամանուկեանի երկերուն՝ իր իսկ կողմէ ձայնագրուած:

*
**

Պոլսահայ երգահան՝ Սիրվարդ Գաբրամանուկ, հայ իգական սեռին տաղանդաւոր ներկայացուցիչն է: Իր նուագը հակադրութիւնն է Արժանթինահայ՝ Ալիսիա Թէրզեանի յօրինումներուն:

Իր երաժչտութեան մէջ կայ, իգական նրբութիւն, ազնուութիւն, մեղմութիւն, ոճը ինքնավստահ եւ եռանդուն է, զերծ բարդութիւններէ, օծուն՝ մեր չարականներու միւռոնաբոյր չունչով, առանց չափազանցութեանց, ինչ որ մեր ենթագիտակցութեան մէջ կրնայ թողուլ «արդէն իմացածի» տպաւորութիւն մը:

Իր գործերուն դաչնաւորման մէջ կը դանենք թէ դաչնեակներու բազմաձայնութիւն մը, ուր սուիրանօներդը կը դեղրիչներն միւս ձայներուն վրայ, եւ թէ բազմաձայնութիւն մը ուր կ'իմանանք ինքնուրոյն նկարագրի մեղեդիական գիծերու միաւեղ հնչում:

Զափազանց հարուստ է մանաւանդ ընդմանակումի, այսինքն ձայներու կրկնութիւններով: Այս խիստ չահախնդիր՝ ճարտարօրէն արտայայտամիջոցի դործածութիւնը՝ գործերուն կուտայ ծաւալ, ուժեղականութիւն եւ արձագանգ:

Իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կայ զանազանութիւն, զուրկ տափակութենէ եւ աւելորդ կրկնութենէ, կայ ճաչակ, նուրբ զգայնութիւն եւ դաչնաւորման սխրանք:

Չայն կը դասեմ մեր վիպապաչտ խումբին մէջ սակայն իր տարահնչիւնները չահախնդիր չեն, այլ գուսպ եւ հեզասահ են, ինչպէս նաեւ իր «ձայնակայք»ի ղարտուղութիւնները:

Սիրեցի Սայաթ Նովայի, բոլորիս ծանօթ «Ձեմ ասում թէ լաց իս էլի»..., երգին նուրբ վերամչակումը: Կարճ սակայն որքան խորհրդաւոր, հոգեչարժ զարգացում կը ստանայ «Անի» խմբերգը: Պետրոս Դուրեանի ստեղծագործութեանց չարքը, զգացմունքի հիանալի արտայայտչութեամբ, որ կը հաղորդէ ունկընդիրին՝ դառնութիւն, տխրութիւն, յուզականութիւն:

Այս երկերը մաս կը կազմեն գոհարանման քան երաժչտական կտորներու: «Աղթամար» մեծածաւալ «քանթաթը» կուգայ ամբողջացնելու հիասքանչ բովանդակութիւնը այս խտացած հոգիի եւ սիրտի յուզումներով լեցուն՝ ճայնադրութիւնը, որուն մասնակցած են՝ մեծ նկատառումի դեղեցիկ ճայնածաւալով սոփրանօ՝ Իրինա Զաքեան հանրածանօթ՝ Երեւանի բեմերուն, նաեւ թենոր Ռուբին Նուրիջանեան որուն ճայնը ունի չքեղ երանգաւորումներ, դուցէ քիչ մը անհանդըստացնող խիտ թրթռացումներով, մինչ՝ պաս Վահան Մակվեցեան ունի հաճելի ճայն:

Այնուամենայնիւ հոս կարելի չէ մանրամասն վերլուծել երկին ճայնական ճոխ տեսարանները, իրենց ճայներանգին-երով:

Երգչախումբն ու նուագախումբը կը դեկավարէ բարձրաճաչակ չափանիչով ու խորութեամբ՝ Ց. Միրզոյեանը:

Պէտք է խոստովանիլ որ Տիկին Սիրվարդ Գաբրամանուկի երաժչտութեան մէջ զգացի Ֆրանսահայ մեզի ծանօթ երգահան, երաժչտ Արա Պարթեւեանի ոճը, մտածողութիւնն ու դաչնաւորման եղանակը, որոնք մասնաւորապէս ի չատ կուգան երբ նուագախումբի ընկերակցութեամբ կը մեկնաբանուին եւ. րաժչտական գործերը:

Սիրեցի այս ճայնագրութիւնը ոչ միայն որովհետեւ ունի ան թարմութիւն, դեղագիտական ճաչակ, երաժչտական հարուստ երեւակայութիւն, առանց բարդութիւններու այլ նաեւ չքղող համադրութիւն՝ մարդկային ու նուագախմբային ճայնանիչերու, որոնք զայն կը վերածեն յուսաւոր փառատօնի մը. ի հաճոյս ունկնդիրին:

Այնուհետեւ, անապահովութեան զգացումով սնած՝ այդ մտածումի ծայրին կը բացայայտուի՝ մեր հաւաքական ինքնութեան չատկանիչներու փոխաբերական զուգորդութիւն մը՝ թերթ, լեզու, տուն, եւ բանաստեղծին*** խօսքը կ'արձագանգէ: «Հայ լեզուն տունն է Հայուն...», կ'ըսէր ան վաթսուն-վեց տարիներ առաջ, կէս դար ու տասնվեց տարինե՛ր: Այսօր, բանաստեղծին հետեւութեամբ թո՛ղ ներուի ըսել, – Հայ թերթը տունն է Հայուն...

---

* Թերթի ճակատագիր՝ ան ծախուեցաւ խորհրդանչական 1 ֆրանճի՝ ումն նիֆոլա Միկէի, նախագահական ընտրութեանց ձախող թեկնածու ալ...

** 2002 Ապրիլ 15, թիւ 40:

*** Մուշեղ Իշխան, «Տուներու երգը», 1937, Պէյրութ, Լիբանան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՆԴՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 27-ի քայլարշաւին կա-
րեւոր մասնակցութիւն եղաւ նպաստաւոր
օրին, ցեղասպանութեան յանձնախում-
բին խմբագրած 8 էջնոց տեղեկատուին
եւ մանաւանդ Ապրիլ 24-ին Թուրքերու
կազմակերպած հակահայ ցոյցին ազդե-
ցութեամբ որ խթանեց Հայերու միաս-
նութիւնը:

Մարալըլ Արջ հրապարակին մէկ բարձր
պատին վրայէն կէսօրին, ժամը 13-ին,
երիտասարդ մը կը ծածանէր հայկական
եռագոյնը որ հեռուէն տեսանելի կ'ըլլար
ցուցարարներուն: Անոնց թիւը աւելի
քան 500 էր, ինչ որ յաղթանակ կարելի է
նկատել, բաղդատած՝ նախորդ տարինե-
րու: Ոտիկաններու հակողութեամբ ու
Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներու առաջնորդու-
թեամբ, հայկական ու անգլիական դրօշ-
ներով, պաստառներով, թափօրը ճամ-
բայ ելաւ դէպի Անծանօթ Զինուորի յու-
շարձանը: Ինչպէս միշտ, երիտասարդ
երիտասարդուհիներ Հայերու տեղահա-
նութեան եւ ցեղասպանութեան մասին
հաղարաւոր թռուցիկներ ցրուեցին Լոն-
դոնի խճողուած փողոցներուն անցորդնե-
րուն:

Թափօրին մէջ ուշագրաւ էր երիտա-
սարդ մայրերու ներկայութիւնը իրենց
անչափահաս, յաճախ սայլակի մէջ գա-
նուներուն հետ:

Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին հաս-
նելով Մեծն Բրիտանիոյ հայութեան
կողմէ յուշագիր մը յանձնուեցաւ վար-
չապետին, ապա խոր լռութեան մէջ ծաղ-
կեպսակ զետեղուեցաւ: Շնորհք Քհնյ.
Պաղտասարեան աղօթքով մը ոգեկոչեց
մեր մկրտչէս մելիոն զոհերուն յիշատա-
կը, իսկ Արա Պետրոսեան դուդուկով
նուագեց «Տըլէ Եաման»ը, յուզելով ներ-
կաները. միասնաբար երգուած «Մեր
Հայրենիք»ով վերջ գտաւ ցոյցը:

Տպաւորիչ այս ոգեկոչումին չատ մը
մասնակիցներէն արդար դժգոհութեամբ
մասնակցուեցաւ Անգլիոյ Նորընտիր ա-
ռաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Ցովհան-
նիսեանի բացակայութիւնը: Ընդհանուր
ակնկալութիւն էր որ ան գլխաւորէր թա-
փօրը, իր հօտէն անբաժան հովիւին
պատկերը տալով:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք նախկին դեսպան Ե. Էրալփ որ
Ապրիլ 24-ի օրը Երեւան գտնուած է,
ՕԹԱՆ-ի եւ հայաստանեան կազմակեր-
պութեան մը ձեռնարկած համագումարին
մասնակցելու, վերադարձին Թրքական
հեռատեսիլէն խօսած է իր տպաւորու-
թիւններուն մասին, ինչպէս կը տեղեկա-
ցընէ «Մարմարա» (Մայիս 2):

Դեսպանը մեծապէս տպաւորուած է
Արարատի հանդիպակաց բլուրի մը վը-
րայ կառուցուած Եղեռնի յուշարձանէն,
Թանգարանէն ու ոգեկոչումի ծովածաւալ
ալիքէն: Համոզուած է որ մէկը որ ծա-
նօթ չէ նիւթին, տեսնելով յիշելու այդ
արարողութիւնը, «որուն կարծես ամբողջ
Հայաստանը մասնակից էր», անվարան կը
հաւատայ ցեղասպանութեան իրողու-
թեան, որքան ալ Թուրքիա «կարծեցեալ»
որակէ զայն:

Դեսպան Էրալփ կ'ըսէ. «Ասիկա Թուր-
քիոյ համար արտաքին քաղաքականու-
թեան այնքա՞ն մեծ խնդիր մըն է, զոր
կարելի չէ հասկնալ որեւէ տեղ որ աչ-
քերովդ չես տեսներ: Ասիկա այնպիսի
հարց մը չէ, զոր կրնանք լուծել «պատ-
մաբաններ թող բնեն եւ գիրք գրեն» ըսելով: Պէտք է քաղ մը ընել այս կա-
խարդանքը փարատելու համար»: Ինք
հայկական հեռատեսիլէն խօսելով, ըսած
է թէ Թուրք պատմաբաններու, իրաւա-
բաններու ալ մասնակցութեամբ ընդունե-
լի կոմիտէ մը պէտք է կազմուի, որպէս-
զի քննէ ցեղասպանութեան պնդումները:
Ապա չեչտած է թէ Թուրքիա պէտք է բա-
նայ սահմանը եւ առեւտուրին ընթացք
տայ: Հայաստանցիները զարմացած են
կոմիտէ կազմելու իր առաջարկին, քանի
որ ցեղասպանութիւնը անվիճելի իրակա-
նութիւն է: Էրալփ այն առեն հարց տը-
ւած է թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ սպաննուած
Թուրքերու պարագան:

Ինչ կը վերաբերի սահմանը բանալուն,
ատոր նպատակը Կովկասի մէջ Թուրքիոյ
կարեւոր դերակատարի դիրքին բերելն է,
ապա դէպի Հայաստան արտածումնե-
րուն բերելիք չահը: Այս առումով հար-
կաւոր կը նկատուի Ադրբեջանի նախա-
գահը համոզել ու բանալ երկաթուղին,
ապա ցամաքի ճամբան: Աւոնցմէ գատ,
Թուրք դեսպանը առաջարկած է որ հայ
երիտասարդ լրագրողներ եւ հանրային
գործիչներ հրաւիրուին Թուրքիա, անոնց
ցոյց տալու համար մետալին «միւս» կող-
մը որ հիմնուած է «փոխադարձ» որա-
կումով արարքներու վրայ...:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(Օգոստոս 2002)

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 2

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի
եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դա-
սընթացքը դործակցութեամբ Պո-Արաքս
Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ
Օգոստոս 2-23: Քննութիւնները՝ Օ-
գոստոս 24-ին: Ժամանում՝ Յուլիս 31-
Օգոստոս 1, մեկնում՝ Օգոստոս 25-
26-ին: Դասընթացքը ունի չորս մակար-
դակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յա-
ռաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան
երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը չորս պահ՝
առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը
պարտադիր է: Կ'ընծայուի հնարաւորու-
թիւնը համառօտ դասաչրջանի մը՝ Յու-
լիս 31-Օգոստոս 15 ներառեալ: Մաս-
նակցութեան համար պահանջուած նուա-
զագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք
է կատարել անձամբ եւ գրաւոր, նչելով
միչտ հեռախօսի, եթէ կայ՝ նաեւ հեռա-
պատճէնի (ֆաքս) թիւ մը եւ էլեկտրո-
նային փոստի հասցէ մը: Դասընթացքին
զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակու-
թային այլ եւ այլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 600 Եւրո
լրիւ չրջանին համար (Յուլիս 31-Օգոս-
տոս 25) եւ 300 Եւրո կարճ չրջանին հա-
մար (Յուլիս 31-Օգոստոս 15) կամ հա-
մապատասխան տարադրամով՝ ըստ օր-
ւան սակին: Այս գումարին 300 Եւրոյի
բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ լրիւ
չրջանին համար, իսկ 200 Եւրօ կարճ
չրջանին համար, յետ ընդունման դրա-
ւոր հաւաստումին՝ մինչեւ Մայիս 31:
Այս թուականէն վերջ կանխավճարը կը
բարձրանայ համեմատաբար 350 եւ 250
Եւրոյի: Արձանագրութեան մնացեալ մա-
սը կը վճարուի անպայման մուտքի օրը:
Առանց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու կա-
րելի չէ բնակավայր մտնել: 10% զեղչ
մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախա-
պէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դա-
սընթացքին, զոհ երկու անգամ: Նոյն
զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող
մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք,
քոյր, եղբայր, կոզակից): Արձանագրու-
թեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխ-
ւի եւ կատարուած վճարումը ո՛րեւէ
պատճառով եւ չի դարձուիր:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման դը-
րամատնային եւ միջազգային ըլլայ (ըն-
դունելի չեն փոստային չէքերը), պէտք
է հասցէագրուի միայն՝

Associazione Padus-Araxes

եւ ղրկուի՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):

Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փո-
խանցումի, միջնորդչէքի բարձր սակե-
րուն պատճառով: Ամէն պարագայի, դը-
րամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին
կը պատկանին:

Կ'ընձեռուի բնակութեան հնարաւորու-
թիւն համալսարանական ուսանողատուն
մը (Residenza Abazia)՝ պատմական վե-
նետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային
յարմարութիւններով: Յուլիս 31-Օգոս-
տոս 25 ներառեալ, ամբողջ չրջանին հա-
մար, բնակութեան սակն է՝ 803 Եւրօ
առանձին սենեակի մէջ, 636 Եւրօ երկու /
երեք հոգինոց սենեակի մէջ: Համառօտ
դասաչրջանի (Յուլիս 31-Օգոստոս 15)
սենեկապիներն են համեմատաբար 488
Եւրօ եւ 385 Եւրօ: Այս դասաչրջաններու
ժամկէտներուն մէջ կարելի չէ օրական
հաչիւ կիրարկել: Ճաշ մը կամ ընթրիք
մը Համալսարանի սեղանատան մէջ պիտի
արժէ 7 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար
հեռապատճենել՝ + 39·041·2414448 թի-
ւին, կամ էլ-պիր մը ղրկել հետեւեալ
հասցէին՝

<daniela@padus-araxes.com>:

Ի հարկին հեռաձայնել + 39·041·2414448
թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի ա-
ռաւօտները ժամը 9·30-12·30, եւ կամ
+ 39·347·4562·981 թիւին՝ Երեքշաբթի,
Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկուններըժամը 20–22 (Իտալիոյ ժամով): Լաւ
ատուգել երկիրներու միջեւ ժամերու
տարբերութիւնը: Բացակայութեան պա-
րագային կրկին փորձել եւ յստակ ու
հասկնալի լուր մը թողուլ: Երբեք չհե-
ռաձայնել Վենետիկի համալսարանի գը-
րասենեակներուն: Ձեռքի հեռաձայնին
կարելի է դիմել նաեւ Երկուշաբթի եւ
Հինգշաբթի առաւօտները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Լոյս տեսած է նոր հատոր մը ուր Ա-
րեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի
հարատարապետական եւ պատմամչակու-
թային 80 կոթողները ներկայացուած
են, լուսանկարիչ Ձաւէն Սարգսեանի ու
հարատարապետ Մուրատ Հասրաթեանի
կողմէ: Հատորը կ'ամփոփէ անոնց վեր-
ջին տարիներու աչխատանքը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Ի՞նչ են այդ տեղեկութիւնները:

– Դեսպանատուներու հետ յարաբե-
րութիւն ունիք եղեր:

– Հոս եկող դեսպանները, կարծեմ,
քարեկամ կամ չէզոք պետութիւններու
դեսպանները են, որոնց հետ յարաբերու-
թիւն ունենալը յանցանք մը չէ:

– Դուք պէտք չունիք դեսպաններուն
դիմում ընելու, եթէ ըսելիք մը կամ
խնդրանք մը ունիք, կրնաք մեզի դիմել:

– Դուք զիս մտիկ ըրած չունիք, նոյն-
իսկ քանի անգամներ թալէաթ պէյին զա-
ցի, եւ զիս չընդունեց:

– Ատոր համար պէ՞տք է օտարներուն
դիմել. եթէ ներքին գործերու նախարա-
րը ձեզի չընդունեց՝ պատճառը ձեր բըռ-
նած ընթացքն էր:

– Ի՞նչ է իմ բռնած ընթացքս:

– Պատերազմի ծագումէն ի վեր թշնա-
մական ընթացք մը բռնած էք մեզի հան-
դէպ, եւ այդ ընթացքը միայն ձերը չէ,
այլ բոլոր Հայերուն:

– Բայց ո՞վ եղաւ բուն պատճառը այդ
թշնամանական ընթացքին:

– Ինչ որ է, հիմակ բոլոր այդ խօսքե-
րը անօգուտ են, – ըսաւ Պէյրի պէյ, –
դանք բո՛ւն խնդրին, Նախարարներու
Խորհուրդը ձեր մասին ստացած մանրա-
մասն տեղեկութիւններու վրայ սա եզ-
րակացութեան հասած է, որ ձեր նեղկա-
յութիւնը Պոլսոյ մէջ պատշաճ չէ:

– Ես ամիսէ մը ի վեր Պաղիսրքարան
ոտք չեմ դրած եւ որեւէ գործով ալ չեմ
զբաղած:

– Այդ մասին վիճիլ անօգուտ է, որո-
շումը տրուած է եւ գործադրութեան պի-
տի դրուի:

– Քանի որ չէք ուզեր Պոլիս մնալ,
հրաման տուէք որ արտասահման եր-
թամ:

– Որպէսզի մեզի դէմ փրօփակա՞նտ
ընէք:

– Ուրեմն ո՞ւր ղրկել կ'ուզէք զիս:

– Ձեր ծննդավայրը, կարծեմ պաղ-
տատցի էք, այնպէս չէ՞:

– Այո՛, – պատասխանեց Ձաւէն Պատ-
րիարք:

– Ուրեմն ձեզի Պաղտատ կը ղրկենք:

– Բայց ատիկա չատ տաժանակիր ճամ-
բորդութիւն մըն է այս միջոցիս:

– Մենք ձեր հանգիստ ուղեւորութեան
համար ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք, այդ
մասին հանդիստ եղէք:

– Շնորհակալ եմ:

– Որոշուած է, որ ամէնչապէս մեկ-
նիք:

– Ա՞նմիջապէ՞ս:

– Այո՛, Ներքին գործերու նախարարին
հրամանը այս է:

– Բայց պէտք է, որ պատրաստութիւն
տեսնեմ այդչափ երկար ճամբորդութեան
մը համար:

– Այդ պատրաստութիւնները քանի մը
ժամուան գործ են:

– Անձնական գործեր ունիմ կարգադրե-
լիք:

– Ցետոյ նամակով կը կարգադրես:

– Գոնէ չարաթ մը պրմանաժամ տը-
ւէք:

Պէյրի պէյ թէլէֆօնը ձեռք առաւ եւ
սկսաւ խօսիլ Թալէաթի հետ:

Քիչ ետքը գործիքը մէկ կողմ դրաւ եւ
ըսաւ.

– Ինչ որ է, քեզի երկու օր կը չնորհենք
պատրաստութիւնդ տեսնելու համար:

– Երկու օր բաւական չէ:

– Այդ երկու օրն անգամ դժուարաւ
կրցայ ձեռք ձգել... Թալէաթ պէյը կ'ու-
զէր, որ անմիջապէս ճամբայ ելլէք:

Երկու օր ետքը, արդարեւ, Պատրիար-
քը ճամբայ կ'ելլէր իր մէկ ազգականու-
հիին հետ դէպի Հալէպ՝ հոնկէ Տէր Զօր
եւ Պաղտատ երթալու համար:

Իրեն կ'ընկերանային Հիւսայէթ եւ ու-
րիշ Թուրք պաղտի ոստիկան մը:

Հայտար վաշչի կայարանը հասնե-
լով՝ Ձաւէն Սրբազանն ու իր ազգակա-
նուհին տեղաւորեցին առաջին կարգի
վակոնի մը մէջ, մինչ երկու լրտեսները
ուրիչ վակոն մը զացին նստելու:

Բայց ատեն-ատեն Հիւսայէթ կուզար
քննական ակնարկ մը նետելու Պատրիար-
քին վրայ եւ տեսնելու, թէ արդեօք
դաղտնաբար մէկու մը հետ կը տեսնուի՞:

Այդ վակօնին մէջ գտնուած մէկ քանի
բարձրաստիճան Թուրք սպաներ տեսնե-
լով այս հայ կրօնաւորը՝ հետաքրքրուե-
ցան եւ ուզեցին հասկնալ իր ինքնութիւ-
նը:

– Հայոց Պատրիարքն եմ, – ըսաւ Ձա-
ւէն Սրբազան:

– Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս:

– Ձիս աքսորեցին իմ ծննդավայրս,
Պաղտատ:

– Իսկ այդ մարդը, որ ատեն-ատեն
կուգայ ձեզ տեսնելո՞ւ:

– Գաղտնի ոստիկան մըն է:

– Կը ճանչնամ զինքը, պուշայէ՛ք իր-
մէ, – ըսաւ սպայ մը, որ անկիւնը նըս-
տած էր:

– Այդպիսի ազգարարութեան մը պէտք
չունինք, քանի որ գիտենք լրտես մը ըլ-
լալը:

– Բայց գիտէ՞ք նաեւ, որ աղէկ հայե-
րէն կը խօսի:

– Ատիկա չէի գիտեր, – ըսաւ Ձաւէն
Սրբազան:

– Ինք Թրքացած հայ մըն է:

– Հա՞յ է այդ մարդը:

– Այո՛, զինքը չատ մօտէն կը ճանչ-
նամ:

Երբ կառախումբը Գոնիա հասաւ, կա-
յարանի մէկ քանի հայ պաշտօնեաները
յաջողեցան աքսորականին մօտենալ եւ
հետը տեսնուիլ, առանց կասկած յարու-
ցանելու:

Ատանայի մէջ նոյնպէս տեսակցու-
թիւններ ունեցաւ Հայերու հետ:

(Շար. 219)

Զորմխեան եւ Պիպէոեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հարազատին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 4-ին, 74 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 10, ժամը 15-ին Փարիզ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաշանի գերեզմանատունը, Ամբնիւ - Գառնոյ։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Famille Tchormissian
127, avenue Aristide Briand,
94230 Cachan

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուսեակ Գարակէօզեանի թարմ յիշատակին Ժապլին Գանարեան 45 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՉի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանուճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14·30, սովորական հաւաքատեղին։

(Շար. Ա. Էջէն)

չոմի երեւոյթին վրայ։ Ցիչելու այդ արարքով կը բացատրէ վերապրողներու չառափիղներուն ինքնութեան, կեցուածքի ձեւաւորումը, եզրակացնելով որ այդ անցեալը պատմութեան փակուած էջ մը կարելի չէ նկատել, այնքան ատեն որ անոր յիշողութիւնը կ'ապրի։

Այդ երեւոյթին կը հակադրէ Թրքական մօտեցումը. Թուրքիոյ ուրացումի անչեզ քաղաքականութիւնը յաջողած է Հայու դոյութեան յուշը սրբել Թրքական հասարակութեան մէջ։ Ցեղասպանութեան պատումներ չեն փոխանցուած Թրքական սերունդներու։ «Ցեղասպանութիւնը ջրնջած է այն ինչ որ հարկ էր որ ջնջուի պետութեան ուրացումը ատոր յամառ շարունակութիւնն է» կ'ըսէ Մ. Տապաղ· արդարօրէն դիտել կուտայ որ արտասահմանի Թուրք մտաւորականները վերջին տարիներուն Հայերու ցեղասպանութեան Թրքական թաղուէն երբեմն այլ տեսակէտ զարգացնելով հանդերձ, Օսմանեան պետութեան քանդումով Թրքական քաղաքականութիւնը արդարացընելու նպատակը կը մատնեն։

Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս տեղի կրնայ ունենալ «երկխօսութիւնը» որ արեւմտեան քաղաքականութեան վախճանն է եւ որ պէտք է միջնորդ ըլլայ պետութեան մը հիմնակատորուած ուրացումին եւ վերապրող սերունդներու ցեղասպանութեան պատմութիւնին միջեւ։ «Հիմնարկատորուած ուրացումը առարկութեան իւրաքանչիւր փորձ պիտի զեղչէ պատմութեան մէկ նոր «տարբերակ»ին։ Ուստի, նման «երկխօսութեա՞ն» մը պայմանը պիտի ըլլայ զոհերու յուշն ալ ջնջել, զիրենք լռեցնել· եւ ի վերջոյ պիտի նշանակէ ճամբայ մը հարթել որ ընդունելի ըլլայ նաեւ յանցաւորին յաջորդելը ուրացումը հաւաքականութեան կողմէ»։

Այս պատճառով, յօդուածագիրը հայկական պատմութեան պահպանութեան չափ կարեւոր կը նկատէ հաւաքականութիւնները յիշելու պարտականութենէն չզրկել։ Ատիկա, ոչ թէ համաշխարհայնացումի իմ· զարուն աշխարհը առընչելու համար մարդկային իրաւունքներու բարոյականին եւ «համաշխարհային արդարութեան», այլ, այն պատճառով որ մոռացումը ի· զարու պետական ցեղասպանութեան վերջին հանդրուանը կը կազմէ։

Գրութիւնը կ'աւարտի վերջին չրջանին յատկապէս Գերմանիոյ մէջ արձանագրըւած դրականներուն նչումով։ Եզրակացութիւնը այն է որ ցեղասպանութենէն 87 տարի ետք, յիշողութիւնը սահմանող երկու վճռական կէտ ակներեւ են· առաջինը այդ յիշողութեան տեւականացումին ազդարարութիւնն է, որովհետեւ, ոչ մէկ յուշարձան կրնայ պահպանել պատմական կոթող մը, անուններ, կենսագրութիւններ եւ զոհերուն լեզուն։ Երկրորդը՝ մերժումին քաղաքական հզօրութեան գիտակցութիւնն է։ Ան յիշողութեան ըլացուած յարդանքն է որ կը շարունակէ յանցագործութիւնը։

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ 9*

Խ· օր յինանց

Տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի
Մանուկներու Հաղորդութեան Օր
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկները ու ըղձրոյցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ 9*

40-րդ Օր Յինանց
Համբարձումն Քրիստոսի
ժամը 10-ին պատարագ։
Յաւուր պատշաճի քարոզ եւ այսօրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Մայիս 9*

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

Fête de l'Ascension

Jeudi 9 mai à 10 heures
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
La messe sera célébrée par
le **Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915

ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEVORKIAN
Directeur de Recherche
à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine»
qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de **«Mardin 1915»**, ainsi que de **«l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement»** aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս· Մեսրոպ Մչակութայէն կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի
Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ՉՐՈՑՑ
Հայրենի հանրածանօթ քանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆի
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» գրքէն
հատուածներ կ'արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԼԻԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ
Մալեան թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵԶՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՅԻՍ 17, ժամը 20·30-ին*
Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն։
Մուտքը ազատ է։

Solidarité Protestante France-Arménie

vous invite à son

Assemblée Générale Annuelle

LE DIMANCHE 12 MAI à 14h

en l'Eglise Réformée du Luxembourg, 58, rue Madame Paris 6e

Rapport moral par le pasteur Samuel Sahagian et information sur les nouveaux projets de SPFA (Potabilisation de l'eau à Gumri et nouvelles canalisations. Aide aux «enfants des rues» à Erévan. Voyage de jeunes en Arménie le 5 août 2002, et Voyage tous âges en Arménie avec extension possible au Karabagh le 28 octobre 2002 etc.).

Rapport financier de l'exercice 2001 et présentation du budget 2002.

L'Assemblée Générale est ouverte à tous, membres et non-membres.

Vous pouvez adresser vos dons à : **SPFA :** 1, rue Cabanis, 75014 Paris
(Pour toute information : tél. : 01.47.35.30.23 ou 06.83.09.08.19)

Fête Paroissiale Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CREATION DE

L'AMAZONE

OPERA DE CHAMBRE CONTEMPORAIN

Cet opéra composé par **Eugénie Alécian** sur un texte du dramaturge **Jean-Jacques Varoujan** sera créé les **14** et **15 mai** prochains à l'Espace Carpeaux de Courbevoie.

Au service de cette création, participent le **Quatuor Razumovsky** de Paris et le maquilleur **Charly Khoubesserian,** ainsi que de jeunes talents lyriques **Jean-Jacques Lala** et **Cécile Camatte** (14 et 15 mai, 20h45;

location: 01. 47. 68. 51. 50).

*
**

PARIS - YEREVAN

COMPOSITION CHOREGRAPHIQUE AUTOUR D'UN VOYAGE

Conception chorégraphique :
Olivia Grandville

Interprétation et chorégraphie :
Haïm Adri, Isabelle Celer, Aurélien Desclozeaux, Samuel Letellier

du 15 au 26 mai
soirée à **20h30** du mardi au samedi
matinée à **16h** le dimanche
relâche le lundi et exceptionnellement le 19 mai

Théâtre de Gennevilliers
41, ave. des Grésillons,
92230 Gennevilliers

Informations, location : **01. 41. 32. 26. 26**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Հերմիճէ Միհրանեանի մահուան քառասունքին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ Անի Շըվալիէ 100 Եւրօ, Պր· Արտօ Տնկիկեան (Հալէպ) 100 Եւրօ, Պր· Գաբրիէլ Զէմպէրճեան (Դամասկոս) 50 Եւրօ, Տիկին Ալիս Մումճեան 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անթռաս Ալթունեան 45 Եւրօ, Տիկին Մարի Հանէչէրեան 100 Եւրօ։

Յարութիւն Դաւիէլեանի յիշատակին Մեհրան Դանիէլեան 50 Եւրօ։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիսում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆի
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30-ին
Հայ Մչակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Ա.Ճահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մչակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·424 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·424

ՕՐԱԻԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

21 ՆՈՐԵՐ 27 ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ՝ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՆԱԽԱՐԱՐ ՏԵՂԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

Ժան-Փիէր Ռաֆարէն ներկայացուց իր կառավարութիւնը, Մայիս 7-ին, ինչպէս կը սպասուէր: Ան կը բաղկանայ 27 անդամներէ, որոնց 15-ը նախարարի պաշտօն ունին, վեցը՝ պատուիրակ նախարարներ են եւ վեցն ալ՝ ենթանախարարներ: Ընդհանրապէս, էՌ-ՓԷ-էՌ-ը կը տիրապետէ, բայց, կան նորեր, այսինքն անձեր որոնք երբեք նախարարի պաշտօն չեն վարած. այն տպաւորութիւնը կայ որ այս դահլիճը կոչուած է պատրաստելու երեսփոխանական ընտրութիւնը, ուր ակը պարտի յաղթել նոր բարդութիւններու առաջքն առնելու համար, բայց այդ յաղթանակը այնքան ալ ապահով չէ:

15 նոր նախարարներն են. –

- **ՆԻԿՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ**
Ներքին, ներքին ապահովութիւն եւ տեղական ազատութիւններ

- **ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՖԻԼՈՆ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Աշխատանք, ընկերային հարցեր

- **ՏՈՄԻՆԻՔ ՓԵՐՊԻՆ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Արդարութիւն

- **ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԻՆ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Արտաքին, համագործակցութիւն, ֆրանկոֆոնութիւն

- **ՄԻՇԷԼ ԱԼԻՕ-ՄԱՐԻ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Պաշտպանութիւն, նախկին ռազմիկներ

- **ԼԻԻՔ ՃՅՐԻ**
Երիտասարդութիւն, կրթական, հետազօտութիւն

- **ՖՐԱՆՍԻՍ ՄԸՌ**
Տնտեսութիւն, ելմտական, ճարտարարուեստ

- **ԺԻԼ ՏԸ ՌՈՊԻՆ** (ԻԽ-ՏԷ-ԷՖ))
Փոխադրութիւն, բնակութիւն, զբօսաշրջութիւն, ծով

- **ԺԱՆ-ՓՕԼ ՏԻԼԸՎՈՒԱ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Պետական պաշտօնէութիւն, Պետութեան բարեւորոգում

- **ՊՐԻԺԻԹ ԺԻՐԱՐՏԷՆ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Անդրծով

- **ԺԱՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԼԱՄՈՒՐ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Մարմնամարզ

- **ՌՈԶԸԼԻՆ ՊԱՇԸԼՕ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Բնապահպանութիւն

- **ԺԱՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԱԹԹԷԻ** (ՏԷ-ԼԷ)
Առողջապահութիւն, ընտանիք

- **ՀԵՐՎԷ ԿԵՄԱՐ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Գիւղատնտեսութիւն

- **ԺԱՆ-ԺԱԳ ԱՃԱԿՈՆ** (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ)
Մշակոյթ

Այս նախարարներու կողքին, կան 12 պատուիրակ նախարարներ եւ ենթանախարարներ: Առաջիններուն մէջ, հարկ է նշել անշուշտ ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆը, որ առաջին Հայն է նման պաշտօնի մը գլուխը Ֆրանսայի մէջ: Քանիցս խօսուած է իր մասին որպէս Արդարութեան հաւանական նախարար, ինչպէս կը յիշէ Լիպերասիոն (*Մայիս 8*): Թերթը բաւական տեղեկութիւններ կու տար ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆի կենսագրական դիմերուն մասին: Կը գրէ.– «*Միշտ գիրք մը ունի հետը, միշտ պատահան մը երբ հարցում մը ըլլայ: 57 տարեկան, կը պաշտպանէ բոլոր դատերը եւ ոչ մէկ դատ կորսնցուցած է: Հայու այս զաւակը, ի վերջոյ մէկ վարպետ ունեցած է՝ Ռեմոն Արոնը, որու հետ գործակցած է Գոնքրըվուէն պարբերականին, 1970-էն 1976: 1969-ին պաշտօնական փաստաբանը կը գառնայ կօլլեժ չարժումին եւ կը չարադրէ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի ծրագիր-կանոնագիրը, զոր Շիրաք հիմնած է: Անթոնիի քաղաքապետ կ'ընտրուի 1983-ին, ապա Օ-տը-Սէնի երեսփոխան է 1986-ին: 1995-ին Պլատիւրի կողքին է, չորս տարի յետոյ, եւրոպական ընտրութիւններէն եւ Ֆիլիփ Սեկէնի հրաժարումէն ետք ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահութենէն, Փ. ՏԷՎԷՃեան թեկնածու է այդ աթոռին, ապա, զօրավիդ է Մ. Ա-լիօ-Մարիի, որ իրեն կը չնորհէ բանբերի պաշտօնը, ապա՝ քաղաքական խորհրդականի»: Թէ Լիպերասիոն, թէ Ֆիկարօ կը յիշեն որ երիտասարդութեան ծայրայեղ-ալ եղած է, Օքսիտան չարժումին մէջ (1963-66): Լայն տեղեկատուութիւն մը հրատարակած էր նաեւ Լը Մոնտ (Մայիս 9): 70-ական թուականներէն, կը գրէր, իրաւաբանական գլխաւոր խորհրդականներէն է կօլիստ աջին: Մինչեւ 90-ական թուականներու կէսերը անձնական փաստաբան մը եղած է Շիրաքի, բայց, երբեք իր համբաւաւոր յաճախորդին ի նպաստ դատ չէ պաշտպանած դատարանի մը մէջ: Անոնցմէ է որոնք կը խրատեն Շիրաքը «հարցերուն» կապակցութեամբ: Մեր կողմէ կրնանք աւելցնել թէ յաճախած է Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանը, պաշտպանած է Հայ Դատի ահաբեկչական արաբական ամբաստանեալները՝ Փարիզ թէ Լքս-ան-Փրովանս: Երբեք չէ ունեցած իր ծագումին բարդոյթը եւ միշտ բերած է իր օժանդակութիւնը հայ դատին, ամէն անգամ որ դիմում եղած է իրեն: Վերջերս ներկայ էր թէ Նոթր-Տամ, թէ Ս. Ցովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման պատարագներուն: Ներկայիս ալ բաղումէն է Նիքոլա Սարքոզիի:

*
**

Այս կառավարութեան գլխաւոր նորութիւններն են ոչ-արհեստաւորներու ներկայութիւնը. Տեսական զարգացման ենթանախարար է Թոքիա Սայիֆի որ ալժերական ծագում ունեցող կին մըն է, Կրթական նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի, փիլիսոփայ է, հրապարակագիր, ելմտական նախարարը՝ Ֆ. Մէռ ձեռնարկութեան անօրէն է (Իւլինոր), Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը առաջին անգամն է որ կին մը նշանակուի, յանձին Միշէլ Ալիօ-Մարիի:

*
**

Ֆրանսայի նոր վարչապետը վճռած է գործել «քառատրոփ», բայց արդէն իսկ հարցեր ունի կարդ մը նախարարներու հետ: Ինչպէս Շիրաք ալ կ'ուզէ, արդիւնաբեր է իր նախարարներուն այլ պաշտօններ վարել միաժամանակ, եւ ինք օրինակը տալով հրաժարած է Փուաթու-Շարանթի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահի իր պաշտօնէն: Բոլոր նախարարները համաձայն չեն եւ Նիքոլա Սարքոզի չուզեր դադրիլ Նէօյիի քաղաքապետ ըլլալէ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) Շերաթոն պանդոկին առջեւ, Զորեքշաբթի առտու, Մայիս 8-ին, կը սպասէր այն հանրակառքը որ, ամէն առաւօտ նաւահանգիստ կը փոխադրէ նաւային չինարարութեան օտար պաշտօնէութիւնը, գլխաւորաբար Ֆրանսացի, երբ թակարդ կառք մը կը բախէր եւ հանրակառքը կը պայթէր: 14 մեռեալներուն 11-ը Ֆրանսացիներ են, Շեռպուրի նաւային չինարարական տնօրէնութենէն, կան նաեւ Ֆրանսայի 12 վիրաւորներ, որոնց 8-ը ծանր վիճակի մէջ են, չորսն ալ՝ չատ ծանր: Գերմանական բանակին տրամադրած հիւանդատար օդանաւով, վիրաւորները Փարիզ փոխադրուեցան Մայիս 9-ին եւ օդակայանը պիրենք գիմաւորեց նոր վարչապետը: Նախորդ օրը արդէն, Մայիս 8-ի աւանդական արարողութենէն ետք Ցաղթական Կամարին տակ, Պաշտպանութեան նոր նախարարուհին՝ Միշէլ Ալիօ-Մարի Քարաշի զացած էր եւ տեսնուած իշխանութեանց հետ: Կը թուի որ թիրախը Ֆրանսան է, թէեւ Ալ-Քաիտայի բուն թիրախին Ամերիկան կը մնայ: Ֆրանսացիները հոն կը գտնուէին սուզանաւի մը չինութեան համար: Շեռպուր սուզի մէջ: Մեռեալներու, մարմինները պիտի փոխադրուին Կիրակի օր եւ երկուշաբթի, Մայիս 13-ին, նաւահանգիստը մեռեալ քաղաքի պիտի վերածուի: Փաքիստանի իշխանութիւնները չուրջ 100 հոգի հարցաքնդած են եւ համոզուած են որ բուն պատասխանատուները պիտի գտնեն:

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ պաշարումը վերջ գտաւ Մայիս 10-ի վաղ առաւօտեան բռնական երկարատեւ սակարկութիւններէ ետք: Ապրիլ 2-էն ի վեր է, որ պաշարումը կը տեւէր, ներսը գտնուող Պաղեստինցիներու պատճառաւ: Ասոնցմէ 13-ը, զորս Իսրայէլ վտանգաւոր ահաբեկիչներ կը նկատէ, Բրիտանացիներու միջոցաւ Կիպրոս պիտի փոխադրուին, ուրկէ զանազան երկիրներու մէջ ապաստան պիտի գտնեն: Այս երկիրներն են՝ Փորթուկալ, Իտալիա, Սպանիա, Աւստրիա, Ցունաստան եւ Լիւքսանպուրկ: Միւս կողմէ, Շարոն Ուաշինկթընէն անմիջապէս վերադարձաւ Թել-Աւիվի մօտ գործուած ռմբարկոծէն ետք (16 մեռեալ) եւ ապահովութեան դահլիճը որոշեց փոխադարձութեան դիմել, մուտք գործելով Գազայի գօտին:

ՏԱՂՄՏԱՆԻ կասպիսկ գիւղը յանկարծ ցնցուած է Մայիս 9-ին, ականի մը պայթումէն հրապարակի մը մօտ, ուր պիտի տօնուէր կարկմիր բանակի յաղթանակի 57-րդ տարեդարձը: 34 մեռեալ կար եւ 150 վիրաւոր, կը կարծուի որ թիրախը ռուսական բանակի տողանցքն էր: 34 մեռեալներուն մէջ, 12 մանուկներ կան: Ռուսերուն համար չէչէն ահաբեկիչներու գործն է:

ԹՈՒՐՔԻԱ. չափազանց վրդոված է «Ատաթիւրքի Սահմանի Թղթակիցներու» մէկ ցուցահանդէսին կառ. Սէն-Լազար («կոյսուած քայլերու սրահը») ուր սպայակոյտի իր պետը զօրավար Հիւսէյին Քվիքրըօղլու կը ներկայացուի որպէս «ճընշողներէն մէկը մամուլի ազատութեան», 38 ուրիշ երկիրներու կողքին: Ցաւելեալ վիրաւորանք, անոնց դէմքերը փակած են գեամին, ու ամէն մարդ վրան կը քալէ, ինչ որ անընդունելի է Թուրքիոյ համար: Մամուլը կը գրէ թէ անդրպուդները հրաւիրուած են կոխկռտելու այդ դէմքերը: Անզարա դիմած է Ֆրանսայի որ պատժէ պատասխանատուները եւ կը սպառնայ վերանայել դինուորական իր յարաբերութիւնները Փարիզի հետ:

ՍԻԱ-Ն փորձած է սպաննել նախկին վարչապետ եւ ազգան պատերազմիկ՝ Հէքմաթիարը, որ քսան ամերիկեան սպասարկութեանց կը ծրագրէր յարձակում-ներ գործել Աֆղանիստանի դաշնակից դինուորներու դէմ: Փորձը, որ ձախողած է, տեղի ունեցած է չաբթիան սկիզբը: Հէքմաթիար սպառնալիք մը կը նկատուի նոր իշխանութեան համար:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՇՈՒՇԻԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 9-ին Երեւանի, Ստեփանակերտի ու Սփիւռքի կեդրոններուն մէջ նշուած է Շուշիի ազատագրումին տասնամեակը որ վճռական հանդրուանը եղաւ Ղարաբաղի պատերազմին: Երեւանի Ցաղթանակի այդիին արարողութեան Աննա նօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակներ զետեղած են Հայաստանի ու Ռուսաստանի պինեալ ուժերու ներկայացուցիչներ, ուղերձներ հրապարակած են Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան:

Օրուան նուէրը ինքնատիպ ձեւով մը ըրած է հաշմանդամ օդաչու, արցախեան պատերազմի մասնակից Արշաւիր Սահակեան. ան անկարզելով 152-րդ թռիչքը կատարած է Մայիս 7-ին, հանդիսանալով մէկ սրունքէն ու մէկ աչքէն զրկուած առաջին օդաչուն որ նման թռիչք իրագործած է:

Ստեփանակերտի մէջ պաշտօնական ու ժողովրդական նշումին գուգահեռ, նախագահ Ա. Ղուկասեան հրամանագրով մը զօրավարի կոչում շնորհած է ԼՂՀ Ազգային ապահովութեան պետական վարչութեան պետ գնդապետ Բակօ Սահակեանին ու տեղակալ գնդապետ Վյաչեսլաւ Հիւսնունցին:

Փարիզի մէջ տասնամեակին նշումը չուրջ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը խմբած էր Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ա. Մանուկեան սրահը: Ներկաներուն ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Ղարաբաղի Փարիզի ներկայացուցիչ Արտակ Ցարութիւնեան. ան չէշտեց յաղթանակին արժէքը, ապա հրաւիրեց սասար կանգնելու անոր վերելքին, վերաբնակեցումով ու վերակառուցումով: Ապա ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը, քաղաքին անցեալի կարեւոր հանդրուաններուն մասին:

Տարեդարձը աւարտեցաւ հիւրասիրութեամբ մը:

*
**

ԹՈՒՐՔ ՓՈԽ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ «ԵԹԷ»ՆԵՐԸ

Թուրքիոյ փոխ-վարչապետ Տ. Պահչէլի Բաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ, գլխաւորաբար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ձեւերուն մասին: Հանդիպումէն ետք Պահչէլի կրկնած է թէ իր երկիրը Հայաստանի հետ որեւէ յարաբերութիւն պիտի չհաստատէ, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծուած չէ: Ան կրկնած է Թուրքիոյ Ադրբեջանի զօրակցութիւնը:

ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ, ՈՐ ՀՈՒՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿՈՂՄ

Շարոնեան Պատերազմին կ'ակնարկեմ: Իրապէս ինքնատիպ եւ արտասովոր է անով որ պատերազմը մխակոդմանի է, իր դէմ պետութիւն մը չունի, արժանի իսկ չէ պատերազմ անուանման: Պարզապէս Շարոնեան նենգամտութիւն մըն է: Գործի գլուխ գալէ ի վեր յայտնի չէ- տին մաքով գրգռեց Պաղեստինն ու Պաղեստինցիները, կարենալ կացինահարելու համար իր նախորդին օրով սկսուած հաշտութեան բանակցութիւնները եւ առիթ ստեղծելու, պատրուակ գտնելու յետս կոչում ընելու այն պայմաններէն որոնք խոստացուած էին նոր կազմուելիք արաբ պետութեան: Երբ սակարկութիւնները հասած էին երուսաղէմի սահմանը որոշելու հանգրուանին, Ա. Շարոն իրագործելու համար ծայրայեղ աջի իր կուսակցութեան որոշումը, այսինքն երուսաղէմէն թիզ մը հող իսկ չզիջելու նպատակը, ստեղծեց եւ հրահրեց պաղեստինեան անհանդուրժողութիւնը, որ կոչուած էր դիմադրութիւն դառնալու: սակայն իսրայէլեան ճնշիչ ուժին եւ իշխող դիրքին դիմաց մնաց ահաբեկչական արարքներու սահմանին մէջ: Իր այս կերպով գործելակերպին նեցուկ, նոյնիսկ պաշտպան կանգնելու սխալ քաղաքականութեամբ ԱՄՆ իր վրայ հրաւիրեց Արաբ աշխարհի հակակրութիւնը, որ պայթեցաւ 2001 Սեպտեմբեր 11_ի անբեւեակելի ոճրագործութիւններով:

Ճ. Պուշ պատերազմ հռչակեց Աֆղանիստանի մէջ գէնքի ուժով եւ աննեղելի բռնութեամբ իշխող, ու Սեպտեմբեր 11_ի աննախընթաց ահաբեկչութեան հեղինակները պաշտպանող ծայրայեղ իսլամ_ կրօնական թալիպաններուն դէմ: Որքան ալ կարելի չեղաւ ձեռք անցընել ճիւադային արարքին գլուխը նկատուող Պէն Լատէնը, տարուած փայլուն յաղթանակը եւ երկրին մէջ ապահովուած իշխանութեան փոփոխութիւնը որոշ չափով փըրկեցին ԱՄՆ_ու վարկը եւ դոհացում տուին անոր ժողովուրդին:

Ա. Շարոն աշխարհի բոլոր պետութիւններն ու հանրային կարծիքը քնացուցած ըլլալ կարծեց եւ չարունակեց իր դործընթացը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ահաբեկչութիւնը սասանեցնելու պատրուակով կոտրել ապագայ Պաղեստինի դիմադրական ուժը, վարկաբեկել անոր առաջնորդը, վիրաւորել արժանապատուութիւնը եւ հաշտութեան սեղանին վրայ պարտադրել իր եւ իր կուսակցութեան կամքը: Իրականին մէջ չյաջողեցաւ իր մտադրութեան մէջ, քանի որ Պաղեստինցիները օրէ օր աւելի եւս կատաղի դարձան եւ ինթիֆատան փոխակերպուեցաւ քամիքաղ արարքներուն:

Ընկերաբաններու թոզունք այն վէճը, թէ ինքզինքը զոհելու գնով իրենց բողոքը եւ չզիջանելու, չընկրկելու կամքը ցուցաբերող Պաղեստինցիները հայրենասէր հերոսնե՞ր պէտք է նկատել թէ ահաբեկիչներ, աչքը կուրցած կրօնամոլնե՞ր թէ իրենց հայրենակիցներուն կրօնը բարձրացնելու, ապագայ Պաղեստինի, հայրենիքի բարօրութեան եւ իրաւունքներուն համար զոհուող անձնուրացներ: Սա որոշ է որ Ա. Շարոնի եւ իր համակիր Իսրայէլացիներու դէմ ԱՄՆ եւ այլ ոէրութիւններ հարկ եղած արժանի հակազեցութիւնը ցոյց չտուին: Զզացուցին Սեպտեմբեր 11_ի դէպքին տեղի տըւող պատճառներուն մէջ անոնց պատասխանատուութիւնը: Այնքան որ համաձակութիւնը ունեցան աւելի եւս խիստ կերպով չարունակելու իրենց յարձակողական ռազմավարութիւնը եւ օգտուելով ԱՄՆ_ու «ահաբեկչութեան դէմ պայքար» տարածին դած ընդունելութենէն, իրենց իսկ ստեղծած եւ հրահրած պաղեստինեան դիմադրութեան եւ փոխադարձ յարձակումի դէպքերը ե. Արաֆաթի կազմակերպած ահաբեկչութիւնները ըլլալով մկրտեցին եւ անոնց դէմ պատերազմ հռչակեցին: Այս պատերազմը ինքնատիպ որակեցի, վասնզի մխակոդմանի էր: Կը մղուէր իբր թէ ինքնաւար, սակայն արդէն իսկ գրաւուած, ազատութիւնը գտնելու առիթ չտրուած հաւաքականութեան մը, բանակ չունեցող, պէնք գնելու իրաւասութենէ զուրկ ժողովուրդի մը դէմ, որ որեւէ կերպով չէր նմանիր Աֆղանիստանի թալիպաններուն, որոնք աֆղան բանակին եւ օրինաւոր իշխանութեան դէմ կը կռուէին եւ կրօնական բռնատիրութիւն մը հաստատած էին: Լեռները քաչուած՝ դինուորականներ անջատ ուժ մը կը ներկայացնէին: Իսրայէլ իր գօրաւոր բանակը գրկեց պաղեստինեան ինքնավար քաղաքներու վրայ, որոնք եւրիցս գրաւուած եւ ԱՄՆ_ու եւ ՄԱԿ_ի ազդարարութեամբ պարպուած էին: Այս վերջին պատերազմին մեռելներու գրեթէ բոլորը պարզ ժողովուրդէն էին: Հազարաւոր երիտասարդներ որպէս կանծելի ձերբակալուեցան եւ Իսրայէլ տարուելով բանտարկուեցան դատուելու համար:

Այս բանծները Ա. Շարոնի գաղափարակիցներու կողմէ պիտի հերքուին հարկաւ: Թերեւս չէզոք քննադատներ ալ գործածած մի քանի բառիս համամիտ չըլլան: Սակայն անվիճելի ճշմարտութիւն մը կայ, որ Մարտ ամսուան վերջին օրերուն սկսող իսրայէլեան բռնագրաւումին եւ կին ու տղայ չխնայող կըռիւին դէմ ՄԱԿ_ի որոշումը միաձայն էր: Գրաւման զօրքերը ինքնաւար չըլլաննէրչն եւ քաչելու ազդարարութիւնը ԱՄՆ_ու առաջարկով առնուեցաւ:

Ա. Շարոն յամառեցաւ, մինչեւ ահաբեկչական բոլոր բոյները քանդելը, բանտարկեալներուն բռնուիլը եւ պահուած զէնքերու գտնուիլը դինուորական դործողութիւնը չարունակելու որոշումը բացայայտ կերպով յայտարարեց: Իր երկրին ժողովուրդը պաչտպանելու համար միակ ելքը այդ վարմունքին մէջ տեսաւ: Իրօք, դինուորական գործողութիւնները սկիզբէն վ ի վեր չաբաթ մը անցած էր եւ ինքզինքը զոհելով կատարուած ահաբեկչութիւնները դադրած, ոչ մէկ իսրայէլացիի քիթ արիւնած, քաղաքներու մէջ ժողովուրդը բնական կեանքին վերադարձած էր: Այդ էր պատճառը որ Ա. Շարոն եւ իր հռչակած պատերազմը հերքեալ ժողովուրդին հաւանութեան արժացած էին եւ ստուար մեծամասնութիւն մը ամբողջ յոյսը այս, դինուորական գործողութեան կապած էր:

Բայց այս յոյսը երկու օր վերջ յօդս պիտի ցնդէր եւ նոր դէպքեր իսրայէլացի նոր զոհեր պիտի խլէին: Անգամ մը եւս Եւրոպացիները իրաւացի պիտի ելլէին եւ յայտնի պիտի դառնար որ ճնչումը օգտակար միջոցը չէր, ֆիզիքի օրէնքը չէր փոխուեր. ազդեցութիւնը հաւասար էր հակազդեցութեան: Ճնչուած տարրը իր հակազդեցութիւնը ցոյց պիտի տար եւ պայթումը տեղի պիտի ունենար այն կէտին վրայ, ուր պաչտպանութիւնը ամէնէն աւելի տկար էր:

ՄԱԿ_ի ազդարարութեան անհեեւանք մնալով զէրոյի իջաւ անոր հեղինակութիւնը: ԱՄՆ սոխպուած եղան կրկնել ազդարարութիւնը: Այս անգամ աւելի ազդեցիկ ըլլալ փորձեցին. առանց պայմանաժամի, անմիջապէս դինուորական գործողութիւնները կասեցնելու եւ զբաւուած տեղերը պարպելով հին սահմանները քաչուելու անհրաժեչտութիւնը, հրամայականը կար յայտարարութեան մէջ: Ճ. Պուչ եւս տառացիօրէն նոյնը ըրաւ: Սակայն բան մը պակաս էր այս ազդարարութիւններուն մէջ, որոնք ձեական ըլլալ կը թուէին: Չկար այն ըսպառնալիքը, որ կար նախապէս Սերպիոյ, Իրաքի եւ վերջին անգամ ալ Թալիպաններու ուղղուած սաստին մէջ: Հակառակ խիստ ազդին, դինուորական գործողութիւնները չարունակելու պարագային թէ _ Ամիվը ամբակոծելու խօսք չկար, չէր կրնար ըլլալ. վասնզի Ճ. Պուչի կեցածքը կացութիւնը փրկել չէր. կը մխտէր երեւոյթները փրկելու: Աչխարհի հզօրագոյն ուժը, միակ գերպետութիւնը ըլլալու յաւակնութիւնը ունեցող երկրին նախագահը կարծուածին չափ ազատ եւ ազդեցիկ չէր: Ցայտնի եղաւ որ Ա. Շարոն իրաւունք ունէր չվախնալու եւ այս նիւթին մէջ Ամերիկայի հրեայ լոպիին զօրակուած ուժին վստահելու: Ամերիկեան քաղաքականութեան կը մնար ձգձգելու, Իսրայէլի ժամանակ չտեղնելու միջոցներ փորձել: Արտաքին գործերու նախարարը ուղարկեց, կողմերը համոզելու եւ հաչտութեան եզրի մը հեռանկարը, յոյսը գոնէ ստեղծելու մաղթանքով: Սակայն, անոր դիւանագիտական

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ»

Մարսէյլի 9-րդ եւ 10-րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը աղնիւ դաղափարը ունեցաւ Ապրիլ 24-ի չաբաթը (22-27) նուիրելու հայ մչակոյթի, յատկապէս հայ երաժչտութեան առաքելին՝ Կոմիտասի, պանծացնելու համար յիչատակը 1915-ի զոհերուն: Այս առթիւ հրաւիրուած էր խօսելու Խաչիկ Երլմազեան, Կոմիտասի կեանքին ու գործին մասին: Նախաճեռնութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 22-ի երեկոյեան քաղաքապետարանի սրահին մէջ, որ լեցուած էր բերնէ բերան: Բանախօսին կ'ընկերանար Երեւանի Օպերայի եւ այժմու Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մեներգչուհին՝ Նայիրա Աբրահամեան, որ նախքան բանախօսութեան սկսիլը քնքչօրէն մեկնաբանեց Կոմիտասի «Օրօր»ը:

Կազմակերպիչներու ուղղուած չնորհակալութենէն յետոյ, բանախօսը (ամբողջութեամբ ֆրանսերէն) կատարեց իր խօսքին մուտքը՝ ընդգծելով անմահ վարդապետին հայ երաժչտութեան մէջ դրաւած եզակի տեղը, վայելած ժողովրդականութիւնը, նոր սերունդի բանաստեղծներուն, նկարիչներուն համար ներչնչման աղբիւր դարձած ըլլալու իրականութիւնը եւ ըսաւ թէ՝ այսօր ըլլայ հայրենիքի թէ Սփիւռքի գանազան քաղաքներուն մէջ պոյութիւն ունեցող երգչախումբերը (Փարիզ, Լիոն, Պոլիս, Լոս-Անճըլըս, Գանատա եւլն.), երաժչտանոցները (Երեւան), նոյնիսկ փողոցները (Ալֆորվիլ, Շաւիլ) մկրտուած են իր անունով: Անոնց պատճառը վերագրեց, Կոմիտասի կատարած հայ ժողովրդական երգը յայտնաբերելու, դասաւորելու, գրելու, մաքրելու եւ պայն երաժչտական աչխարհին ծանօթացնելու հսկայ աչխատանքին: Ան տուաւ վարդապետին կեանքին գլխաւոր գիծերը. «Կոմիտաս, աւազանի անունով Սողոմոն Սողոմոնեան ծնած է 1869 Սեպտ. 26-ին Կուտինա (Քիօթահիա): Մէկ տարեկանին կը մահանայ մայրը եւ հայրը կը խնամէ Կոմիտասը մինչեւ 11 տարեկան: Էջմիածինը ամենաերկար ուղիով, կարեւոր արագ երկիրներու նախապահնեռուն հանդիպելով պիտի հասնէր Իսրայէլ եւ Պաղեստին: Ա. Շարոն, որ այս մաքրագործումին, պատերազմին երեք չաբաթ տեւելուն մասին խօսած էր, «անմիջապէս, առանց ժամկէտի» եղած ազդարարութենէն ետք գործողութիւնները արագացնելու եւ կարելի եղածին չափ կանուխ աւարտելու պիջողութիւն մը, ջանք մը միայն խոստացաւ. թէեւ հրամանատար զօրավարը, անցնող երկու չաբաթէն ետք տակաւին երեք չաբաթի անհրաժեչտութիւնը կը տեսներ: Այդ հարկաւոր ժամանակին ալ պիտի չնորհուի, տակաւին քանի մը հարիւր պաղեստինցի եւ քանի մը տասնեակ իսրայէլացի զինուոր պիտի զոհուին, հարիւրաւոր չէնքեր քարուքանդ պիտի ըլլան, ղրաւուած տեղերը աւերակ վիճակով պիտի պարպուին, հրաապէրները ետ պիտի քաչուին, արաբ ղեկավարներ պիտի ձերբակալուին եւ զոհուին _ սակայն նոր հայդուկներ պիտի ծնին, հին հայդուկները ղեկավար պիտի դառնան, մինչեւ նոր գէնքերու հայթայթումը կրկին ինթիֆատայի դրութեան պիտի դիմուի, հաչտութիւնը բռնութեամբ ընդունիլ տրուի իսկ, խաղաղութիւնը պիտի չգայ:

Ա. Շարոն իր հնարած պատերազմը չհաց ըլլալու պատրանքը պիտի ունենայ, մինչդեռ թէ՛ Իսրայէլացիներու եւ թէ՛ համայն աչխարհի վստահութիւնը պիտի կորսնցնէ, ԱՄՆ_ու համակրանքէն պիտի զրկուի:

Իսրայէլ, պատերազմը չհաց ըլլալու քարոզչութեան ազդեցութենէն ետք պատրանթափ պիտի ըլլայ եւ պիտի զգայ որ խոստացուած բնականոն կեանքը հեռու է տակաւին եւ ի զուր զոհ տուած հարիւրաւոր զաւակները պիտի սգայ, իսկ ԱՄՆ Իսրայէլի նման փոքրիկ պետութեան մը իսկ խօսք եւ կամք պարտադրելու անկարող, ամբողջ աչխարհի վստահութիւնը արդէն իսկ կորսնցուցին: Իրենց դերպետութեան արժանապատուութեան կըրած վէրքը դարմանած էին բոլոր երկիրները ներու ղեկավարները զօրավիդ ունենալով եւ Ա.Փղանիստանի պատերազմը չհաղելով. մինչդեռ այսօրուան կացութիւնը աւելի նուաստացուցիչ է եւ դժուար թէ Իրաքի դէմ նախորդ կողմնակիցները կարենան վերագտնել: Արդէն կասկած չկայ որ Իրաքի դէմ վարած քաղաքականութիւնը ոչ թէ իրենց երկրին, այլ, Իսրայէլի ապահովութեան ի խնդիր էր եւ չատ հաւանաբար հրէական լոպիին ազդեցութեան տակ էր որ պիտի չարժէին. ներկայ պայմաններուն մէջ հարկ չունին աճապարելու:

Հանդիսատեսներու ներկայութեան ըսպանելու կանխամտածութեամբ ցուլը մրցարան մղող եւ զայն հոն բանտող գլամարտիկի մը դերը խաղաց Ա. Շարոն: Իր կարմիր պաստառով դրգռեց եւ վրան կանչեց անճար հակառակորդը եւ յոգնեցընելով ուժը սպառելէ ետք, խելակորոյս իւրաքանչիւր յարձակումի փոխարէն տուաւ մահացու նոր հարուած մը: Շուրջի անմիջական դիտորդներու խելահեղ «օլէ»ներէն խանդավառ՝ չնկատեց արեւնայէն դուրս զարգացած եւ բորբոքած հակացոյցերը, ականջ չտուաւ աչխարհի ամէն կողմէն բարձրացած բողոքներուն, չլսեց կամ չիմանալու եկաւ Հռոմի պապին աղեխարչ աղօթքներն ալ: Ջանդրագարձաւ թէ իր յամառ եւ անխմաստ պատերազմով պատճառ եղաւ որ հրեայ ժողովուրդը կորսնցնէ այն տաք վերաբերումը, որուն արժանի եղած էր ցեղասպանութեան վայրագութիւններէն ետք: Գետին պատրաստեց որ վերջապէս հակասեմական հոսանք մը, մինչեւ իսկ Հրեաներու եւ Իսրայէլի բարեկամ ու համակիր ժողովուրդներու մօտ: Նացիական կեռ խաչը կրկին պղծեց իրենց գերեզմանները: Բարեկամ եւ գինակից Թուրքիոյ ժողովուրդն ալ ոչ արհամարհելի ցոյցեր կազմակերպեց ու վարչապետը կորսնցնելով իր պաղարիւնը չկրցաւ զսպել զայրոյթը եւ «ցեղասպանութիւն» որակեց Ա. Շարոնի արարքը: Որքան ալ այդ յայտարարութեան տէրը կարկտանով մը յետս կոչում ընէր, յայտնի պիտի դառնար թէ թուրքերէն բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը որքան արուեստական եւ խարխուլ էին: Հրէական պաչտօնական հաստգեցութիւնն ալ չուշացաւ, որով ամենայն ապեդութեամբ բացայայտուեցաւ որ Հայկական ցեղասպանութեան հերքումը զուրկ էր պատմական եւ գիտական փաստերէ: Համբակ խաղ մը, խոշտանգուելիք բարեկամութիւն մը կանգնած պահելու համար արտօրանքով, փխրուն հողի կպցուած յենակ մըն էր ան որ գինադիտական նպատակներու կը ծառայէր:

Կարելի չէ հետեւիլ այս ինքնատիպ պատերազմին բոլոր փուլերուն եւ չզարմանալ:

Մարդ առնուազն Ա. Շարոնի նման կրքոտ եւ խելակորոյս պէտք է ըլլայ չտեսնելու համար որ այսօր Ե. Արաֆաթ իր քանի մը քառակուսի մեթր տարածութեամբ սենեակին մէջ իսկ աւելի զօրաւոր էր, քան երբեք: Մարդ Ճ. Պուչի նման չորս տարի վերջի ընտրական հաչուին մէջ կորսուած պէտք է ըլլայ անտեսելու համար այն իրողութիւնը որ նոյնիսկ եթէ Արաֆաթ սպանուի կամ վերջնական աքսորուի, իր ալ քարուկը կամ ապագայի չյաջորդը նկատուղ համախոհները բռնուին եւ չէզոքացուին, պաղեստինեան հարցը դադրած չըլլայնային հարց ըլլալէ. դարձած է արաբ եւ իսլամ աչխարհի խնդիր որ ունի նաեւ քրիստոնեայ լայնածաւալ տարածքին հետաքրքրութիւնը եւ համակրանքը: Մարդ միամիտ պէտք է ըլլայ չկարենալ դուչակելու համար որ եթէ Ա. Շարոն իր վատնաքած ձեւով կատարեալ յաղողութիւն ձեռք բերէ եւ նոյնիսկ իր նախատեսած ապահովութեան գօտիները հաստատէ, գրաւեալ տեղերէ հրաապէրները ետ քաչուելուն յաջորդ օրն փակ նոր գէնքեր պիտի սկսին ներխուժել եւ պիտի ծնին նոր մարտիկներ, որոնք այս անգամ պիտի վարուին ոչ միայն որպէս հայրենասէրներ, այլ նաեւ որպէս աստելական վրիժառուներ: Նոր ղեկավարներ երեան պիտի ելլեն, նուազ խոհեմ, նուազ փորձառու, աւելի մոլեռանդ եւ աւելի դէմարահաճ:

ԱՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ածնի Ս. Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի փափաքով, Կուտինայի առաջնորդը 20 մանուկներու մէջէն կ'ընտրէ Սողոմոնը՝ էջմիածին տանելու եւ որպէս հոգեւորական պատրաստելու համար: 1881–ին, հազիւ 11 տարեկան դիւղացի, խեղճ տղան, կը մեկնի էջմիածին եւ Կաթողիկոսին կը ներկայանայ, որու ուղղած հայերէն հարցումները չի հասկնար եւ Թրքերէն կ'ըսէ. «Հայերէն չեմ գիտեր, բայց հայերէն կրնամ երգել»: Կաթողիկոսը մոխիկ կ'ընէ Սողոմոնի սքանչելի ձայնը, կը յուզուի, կը սկսի արցունքներ թափել եւ կ'ընդունի Գէորգեան ճեմարանը: Ան արդէն 1885–ին կը ձեռնարկէ դիւղերու մէջ երգեր հաւաքելու եւ զանոնք կը դրէ հայկական ձայնագրութեամբ»: Հոս, Խ. Երզմազեան չատ կարճ ծանօթութիւններ տուաւ Համբարձում Լիմոնճեանի (1768 – 1839) ստեղծած հայկական ձայնագրութեան մասին, գրատախտակի վրայ տրուած օրինակով ըրաւ բաղդատութիւնը՝ եւրոպականին հետ: Ապա, անդրադարձաւ 1890–ին Սողոմոնի աւազ սարկաւագ, 1893–ին աբեղայ եւ 1895–ին վարդապետ ձեռնադրուելուն եւ Կոմիտաս անունը ստանալուն եւ չարունակեց. «1896–ին Կոմիտաս կը մեկնի Գերմանիա, Պէռլին, գարգացնելու համար ուսումը Իմիսար Շմիթի մօտ եւ երեք տարի կը հետեւի նաեւ փիլիսոփայութեան, գեղագիտութեան եւ նկարչութեան: Կ'ապրէ քրտական երաժշտութեան տեսական դասընթացքը: 1899–ին կը վերադառնայ էջմիածին եւ կը լծուի երաժշտական – դաստիարակչական աշխատանքի: Կը փորձէ եւրոպական երաժշտութեան օրէնքները յարմարցնել հայ երգի ոգիին»:

Խ. Երզմազեան չեշտը դրաւ հայկական երաժշտութիւնը եւրոպականէն զատնաղնող ազդակներուն վրայ եւ Կոմիտասի տեսակէտէն առաջնորդուելով ըսաւ. «Եւրոպականին մէջ մաժէօր, մինէօր, էրոմաթիք, տիաթոնիք ձայնանիշեր կան, կը գործածուին օգթաւներ. բան Կոմիտասին, ասոնք հայկական չեն: Ե. դարէն ի վեր չարականները երգուած են թեքրաֆորտներու վրայ, եւ ոչ թէ օգթաւներու»: Բանախօսը տուաւ Կոմիտասի կայտնած հետաքրքրական կարծիքը. «Մեր երաժշտութիւնն էլ, իր ամբողջ ոգիովն ու ոճով նոյնիսկ արեւելեան է, որքան Պարսիկը եւ Արաբականը, բայց ոչ Պարսիկ–արաբականը մերն է եւ ոչ էլ մերը ամէն մէկ մասն է. այլ խնդիր է թէ ամնոյց ազդեցութեան ենթարկուած է. ինչ այնպէս, որպէս մեր լեզուն հնդեւրոպական մէկ ճիւղն է. այնպէս են եւ պարսկերէնը, Քրտերէնը, գերմաներէնը եւայլն, բայց մեր լեզուն ոչ գերմաներէն է, ոչ Քրտերէն, եւ ոչ էլ պարսկերէն»:

Բանախօսը խօսեցաւ նաեւ եւրոպական եւ հայկական երաժշտութեան մէջ գործածուած կշռոյթներու եւ հայկականի մէջ չեշտին ո՞ւր դրուած ըլլալու կարեւորութեան մասին եւ տուաւ օրինակ մը. «Ա՛ռ քեզ Աստուած», որ կը նշանակէ «դէպի քեզ, ո՛վ Աստուած»: Այս նախադասութեան մէջ կարեւորագոյն բառը «քեզ»ն է, ինչպէս որ Կոմիտաս յօրինած է եւ ճիշդն է: Եկմալեանի մէջ չեշտուած է, դժբախտաբար, «դէպի»ն, որ սխալ է:

Նեչտուեցան Կոմիտասի երկար եւ տըքնաջան ուսումնասիրութիւնները, մանգիտական ներհուն վերլուծականները, հայ հոգեւոր թէ աշխարհիկ երգերը մաքրագործելը, գիւղացիներուն ուրախ թէ տխուր կեանքին մասնակցելը, ինքզինք ծածկելով, պատերու ետեւէն, տանիքներու վրայէն երգեր լսելը եւ վերջապէս 3000 եւ աւելի երգեր արձանագրելը:

Երզմազեան չարունակեց ըսելով. «Կոմիտաս հայ երգն ու երաժշտութիւնը, համերգներով ու բանախօսութիւններով օտարներուն ծանօթացնելու նուիրական նպատակով նախ կը մեկնի Թիֆլիս, ապա 1906–ին Փարիզ, 1907–ին Ժընեւ, հուսկ Լոզան, Ցիւրիխ, Պէռն, Վենեատիկ, Պէրլին եւլն.: 1906 Դեկտ. 1–ին Փարիզի մէջ տուած համերգին ներկայ եղող Վիէննայի փրոֆէսէօրներէն մէկը, համերգի վերջաւորութեան կ'ըսէ. «Ձեմ հասկրնար. եթէ Աստուած Հայոց ձայնը լսէ, ապա որո՞ւ ձայնը պէտք է լսէ»: Իսկ Սորպոն համալսարանի փրոֆ, ծանօթ երաժշտագէտ Լուի Լալուա, խարդուած Կոմիտասի արուեստէն, կ'ըսէ. «Ոչ ոք կրնայ ինձի մեղադրել չափազանցութեանս մէջ. եթէ ըսեմ՝ որ այդ համերգը յեղաշրջում մըն էր, որ իր յայտնութեամբ զարմացուց զիս: Մեզմէ ոչ ոք կրնար միտքէն անցընել գեղեցկութիւններն այդ արուեստին, որ իսկապէս ոչ եւրոպական է, ոչ ալ արեւելեան, այլ ունի եզակի նկարագիր մը՝ չնորհալի քաղցրութեան, խորաթափանց յուզման եւ ազնիւ գորովի...»:

1907 – 1908 թուականներուն Կոմիտաս կրկին կը զբաղի հայկական խազերով եւ ձայնագրութեամբ: Կ'ունենայ նաեւ օպերա ստեղծելու գաղափարը. սակայն կէս կը մնայ այս մեկը: 1910–ին, չդիմանալով էջմիածնի անշնչելի օդին, կը մեկնի Պոլիս, ուր եւս կ'ունենայ բազմաթիւ դժուարութիւններ, սակայն կը չարունակէ իր աշխատանքը մեծ նուիրումով: Կը կազմէ 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը եւ կը պատրաստէ աշակերտներ: Ուրախութիւնը, հպարտութիւնը, ազգային գիտակցութիւնը կը տրածուի ամէն տեղ: 1913–ին կը վերադառնայ էջմիածին: Ապա կը մեկնի Պէրլին, իր գործերը հրատարակել տալու համար, եւ կրկին Պոլիս:

1915–ի Ապրիլին Պոլսոյ հայ մտաւորականներուն հետ Կոմիտաս եւս կը ձերբակալուի եւ Օսմանեան Պետութեան կողմէ տեղահան կ'ըլլայ: Մինչ Կոմիտասի ընկերացող մտաւորականներ կը սպաննուէին մի առ մի, ան բարեկամական միջամտութիւններու չնորհիւ կը պաշտպանուի եւ կը դրուի Զանղըրըի բանտը, 5 ամիս վերջ կը ղրկուի Պոլիս: Բայց այդ միջոցին իր հարազատ ժողովուրդի գաւակներուն տառապանքը, չարչարանքը, հալածանքը տեսնելով, ապրելով, ինք եւս հոգեպէս կը տառապի եւ կը կորնցնէ իր մտային առողջութիւնը: Միջոց մը կը դարմանուի Լա Փէ հիւանդանոցին մէջ, յետոյ իր ուսանողները գինք կը տանին Փարիզ, Ֆիլիփիփի հիւանդանոցը, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը՝ 1935: Շատ անգամներ իրեն կ'այցելեն բարեկամներ, ծանօթներ, ընկերներ, որոնց բոլոր հարցումները, հետաքրքրութիւնները կը ձգէ անպատասխան(*), երբեմն միայն հպիտ մը չնորհելով: Հայ երաժշտութեան գիտակցութեան գլորոցի հիմնադիր Կոմիտասի մարմինը կը փոխադրուի հայրենի հողը 1936–ին եւ կը թաղուի պետական Պանթէոնի մէջ:

Խաչիկ Երզմազեան բնականօրէն անդրադարձաւ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն եւ մշակումներուն եւ զանոնք բաժնեց երկու գլխաւոր մասերու՝ Ա. Հոգեւոր երգեր եւ պատարագ, Բ. Խմբերգներն ու մեներգները: Առաջին մասին մէջ ըսաւ. «Կոմիտաս չանգ չի խնայեր թէ էջմիածնի եւ թէ Պոլսոյ մէջ հոգեւոր երգերը մէկտեղ հաւաքելու, զանոնք օտար ազդեցութիւններէ մաքրելու, օտար տարրերէ զտելու, մէկ խօսքով՝ եկեղեցական երաժշտութիւնը վերանորոգելու համար»: Այս երգերէն որպէս նըշոյլ առաւ՝ «Սիրա իմ սասանի»ն, զոր սքանչելիօրէն մեկնաբանեց Նայիրա Աբրահամեան:

Յարգելի բանախօսը, չեշտեց Կոմիտասեան պատարագի դեղեցկութիւնը եւ բերաւ մէջբերում մը. «1933–ին Փարիզի մէջ, իր աշակերտներէն Վարդան Սարդսեանի եւ – Կոմիտասեան Ցանկնաժողովի անուրանալի չանքերով հրատարակուած – երգոցողութիւն Սրբոց Պատարագի – յատկաբանէն – Հայաստան–եայց եկեղեցւոյ Պատարագի դաշնաւորումը, – զոր կատարած է Կոմիտաս վարդապետ, մեր յոգնավաստակ երաժշտին թատմաճայնական արտադրութեանց կարեւորագոյնն է: Վարդապետը անոր վրայ աշխատած է մինչեւ այն րոպէն ուր անդորրմ հիւանդութիւնը կասեցուց իր աշխատանքը: Այդ պատարագի հիմնական եղանակները ան քաղած էր մասամբ էջմիածնի մէկ քանի ամենատարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քահանաներէն եւ մասամբ օգտուած՝ Թաշճեանի հրատարակած պատարագի պոլսական եղանակներէն, զանոնք զտելով, անոնցմէ վտարելով Թրքական կամ բիւզանդական տարրերը: Թէ ո՛ր եղանակը ո՛ր տեղէն քաղած է, չենք գիտեր, այդ մասին վարպետը որեւէ ծանօթութիւն չէ թողած: Գիտենք որ ան հիմնական եղանակներէն ոչ մէկը վր կողմէ չէ հնարած...: Այս սքանչելի պատարագը, որ կ'երգուի մինչեւ այսօր մեր եկեղեցիներուն մէջ, գրուած է արական քառաձայն խումբի համար: Նկատի առնելով սեփուկի դժուարութիւնները (լաւ, բարձր, պատրաստուած ձայներ), Կոմիտասի չնորհաչատ աշակերտը եւ Մարգիսեանի նախկին Արմենիա երգչախումբի հիմնադիրը – ղեկավարը՝ Վարդան Սարդսեան փչեցնելով բօճալիբէն (ձայնականութիւնը), կը վերածէ երկսեռ խումբի համար որպէսզի աւելի գործածական դառնայ:

Բ. – «Կոմիտասի խմբերգները իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը գրաւեն շատ կարեւոր տեղ մը» ըսաւ բանախօսը եւ աւելցուց թէ՝ ինչո՞ւ Կոմիտաս ամէնէն շատ զբաղած է խմբերգներով եւ մի առ մի նչեց պատճառները: «Երգչախումբը միակ միջոցն էր, որուն կրնար դիմել յօրինողը, իր գործը լսելի դարձնելու համար: Վարդապետը խորապէս համոզուած էր երգչախումբի գեղարուեստական առանձնայատկութիւններուն, հաղորդականութեան ունկնդիրներու վրայ ազդելու իրականութեան: Ան գիտէր նաեւ թէ՝ խմբային երգեցողութիւնով կարելի էր ժողովուրդի հետ խօսիլ, պարզ, հասկնալի լեզուով: Իր երգչախմբային գործերուն մէջ առանձնաչնորհեալ տեղը կը գրաւեն հարանեական երգերը, զոր կ'երգեն հարանցուի ընկերուհիները, ամբողջ գիւղեր, հարանիքին առաջ, գինք զարդարելու առեն: Կան նաեւ հարանեական երգեր, որոնք կը վերաբերին փեսային, անոր ընկերներուն, կամ հարս ու փեսային մօրը եւ այլն»:

Բանախօսը անդրադարձաւ՝ մեներգներու եւ խմբերգներուն բովանդակութեան, իր գործածած գեղարուեստական պարզ ու կատարեալ ազգային տարրեր տարրեր կերպարներուն, ըսելով թէ՝ Կոմիտաս իր դրած դաշնակի վեց կտորներէն զատ, յօրինած եւ դաշնաւորած է ողբերգական, աշխատանքային, կատակային, ծիսական, մանկական, հերոսական, քնարական երգեր: Որպէս օրինակ մեներգչուհի Ն. Աբրահամեան իր գրաւիչ ձայնով մեկնաբանեց՝ «Մխրանի Ծառ»ը (քնարական), «Երազ»ը (հայրենասիրական), «Զինար Ես»ը (սիրային), «Անտունի»ն (պանդուխտի) երգերը:

*
**

Արդար կ'ըլլայ նշել թէ՝ այս չահեկան բանախօսութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուց Փրանսացի եւ հայ ունկնդիրներու մօտ, որոնք յոտնկայս եւ երկարատեւ ծափահարութիւններով գնահատեցին բանախօսն ու մեներգչուհին:

Պր. Խաչիկ Երզմազեան յետ բանախօսութեան ներկայացուց մեներգչուհին՝ Նայիրա Աբրահամեանը, որ ունի հմայիչ, դիւթիչ եւ սրտագրաւ ձայն մը: Ան ուսրուած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը, լաւագոյն նիշով, աշխատած է եօթը տարի չարունակ հանրածանօթ երգչուհի՝ Գոհար Գասպարեանի հետ, եղած է Երեւանի Օփերայի մեներգչուհի, ըստանձնած է արդէն կարեւոր դերեր զանազան խաղերու մէջ եւ եղած է դափնեկիր չատ մը մրցոյթներու: Այժմ մեներգչուհի է Մայր Եկեղեցւոյ խումբին եւ կը յաճախէ «Քընիրալ» դպրոցը, կարեւոր տեղ մը գրաւելու համար Օփերայի միջազգային ասպարէզին ներս:

*
**

Այս նախաճեռնութեան յաջորդեց, միշտ քաղաքապետարանի մէջ, Կոմիտասի եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ցուցահանդէսը, պատրաստուած «Արամ» կազմակերպութեան եւ Մշակոյթի Տան կողմէ:

«Լա Փրովանս» թերթը լայնօրէն կ'անդրադառնար բանախօսութեան եւ ցուցահանդէսին, Ապրիլ 24–ի թիւով:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. («ՅԱՌԱՋ»). – Այդ շրջանին, Կոմիտաս ունեցած է լուսաւոր պահեր, նոյնիսկ շահեկան արտայայտութիւններ՝ «Կոմիտաս վարդապետ կը խօսի» («Յառաջ», Յունուար 25, 1931):

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄՈՆՓԸԼԻԷ

Կիրակի, Ապրիլ 28–ին Մոնփըլիէ քաղաքի եւ շրջակայքի բնակիչները «Տարագիրներու օր»ուան ընթացքին յիշատակեցին 1915–ի Եղեռնը: Հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 11·15–ին Մոնփըլիէի քաղաքակեդրոնը գտնուող յուշարձանին առջեւ: Կարելի չէր «հոծ» որակել ներկայ բազմութիւնը, սակայն 30 հոգինոց խումբը կը յատկանշուէր վր այլազանութեամբ: Մոնփըլիէի քաղաքապետ Ժորժ Ֆրէշի եւ Հէրոյի ծերակուտական Անտրէ Վեդինէլի կողքին կային Նախկին ռազմիկները, հայորդիները եւ հայ մշակոյթի համակիրները:

Արարողութիւնը սկսաւ Վալանսի Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեանի օրհներգով, որմէ ետք «Ամիքալ տէ Արմէնիէն տը Մոնփըլիէ է տը սա բէժիօն» կազմակերպութեան նախագահ Պր. Ստեփան Գոճայեան խօսք առաւ եւ չեչտեց թէ ցեղասպանութեան հանդէպ պահանջատիրութեան յիշատակումի մղիչը վրիժառու զգացումներ չեն, այլ նմանօրինակ արարքներու կրկնութիւնը արգիլելու փափաքը: Այլապէս «յիշելու պարտականութիւնը» իր դերը չի կատարեր: Պր. Գոճայեան «հակա – հանրապետական» որակեց կրընոպլի եւ Ալֆորվիլի յուշարձաններուն սրբապղծումը:

Ապա խօսք առաւ Մոնփըլիէի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պր. Ժորժ Ֆրէշ, որ անդրադարձաւ հայ – մոնփըլիէական յարաբերութիւններու հոլովոյթին, մանաւանդ Հէրոյի երեսփոխանի մը մի–ջամտութեան, միայն «կաթիլ մըն էր ծովուն մէջ»: Պր. Ֆրէշ յիշեցուց ներկաներուն Հայերուն ընդդիմութիւնը պանպատակութիւններու եւ աւելցուց որ Հայերը յաճախ տխպուած գլուխ ծռեցին, բայց բնաւ տեղի չտուին: Ան նաեւ աւելցուց որ Հայոց եղեռնին յաղորդեցին ուրիշ ջարդեր, ինչպէս Հրեաներունը եւ գնչուներունը եւ որ հարկ է յուշարձաններ կառուցանել որովհետեւ տեղութեան պատճառները չեն անհետացած:

Պր. Ֆրէշի խօսքէն ետք Մոնփըլիէ քաղքի, «Արմէնի Վիվանթ» եւ «Ամիքալ տէ Արմէնիէն տը Մոնփըլիէի է տը սա բէժիօն» կազմակերպութեանց նախագահներ զետեղուեցան յուշարձանին առջեւ. կարգ մը ներկաներ իրենց անհատական ծաղկեփունջերն ալ զետեղեցին այս առիթով:

Ապա ներկաները ուղղուեցան «Սէն Մաթիէօ» եկեղեցին, ուր Հայր Վարդանեան պատարագեց եւ հոգեհանդիսաւորեան պաշտօն կատարեց 1915–ի նահատակներուն համար, երգեցողութեան մասնակցեցան Պր. Սարգիս Տօնապետեան (Տէսինէն) եւ Տիկին Լուսիա Աճէմեան – Աւագեան (Տըքաղվիլէն): Հայր Նարեկ եղեռնի ճանաչումը համեմատեց ձիւնհալի մը եւ անդրադարձաւ այն բոլոր թուրք մտաւորականներուն որոնք կ'ընդունին պատմական ճշմարտութիւնը:

Հանդիսութեան վերջին հանգրուանը հանդիպում մըն էր «Հայաստան 1889–1925, էէ գ'անֆան տ'Արմէնի տան լա թուրմանթ» գիրքի հեղինակ Պր. Անրի Տիւֆուրին հետ: Պր. Տիւֆուր հակիրճ ձեւով ներկայացուց գիրքին բովանդակութիւնը եւ օգտագործած աղբիւրները: Ան նաեւ աւելցուց որ իր գիրքը պատմա – վերլուծական գործի մը հանգամանքը չունի, այլ պարզապէս վկայութիւն մըն է օրուան դէպքերուն մասին:

Պր. Տիւֆուր պատասխանեց ներկաներուն հարցումներուն Թուրքիոյ այժմու քաղաքականութեան եւ Եւրոպայի Միութիւնն մտնելու ճիգերուն մասին: Հանդիպումի աւարտին Պր. Տիւֆուր մատակրեց իր գիրքը: Հանդիսութիւնը վերջացաւ ժամը 17·35–ին:

Ն. Շ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՕՄ–Ի ՋԱՒԱԽՔԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Մայիս 1–էն Ախալքալաքի մէջ գործունէութեան սկսած է ՀՕՄ–ի (Հայ Օգնութեան Միութիւն) Ջաւախքի մասնաճիւղին կեդրոնական գրասենեակը: Նըպատակն է չրջանին մէջ կրթական, մշակութային, առողջապահական, ընկերատնտեսական աշխատանք տանիլ: Մրապրուած է ՀՕՄ–ի այլ գրասենեակներ ալ բանալ Ջաւախքի միւս քաղաքներուն մէջ:

ժիօն»ի կողմէ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան յուշարձանին առջեւ. կարգ մը ներկաներ իրենց անհատական ծաղկեփունջերն ալ զետեղեցին այս առիթով:

Ապա ներկաները ուղղուեցան «Սէն Մաթիէօ» եկեղեցին, ուր Հայր Վարդանեան պատարագեց եւ հոգեհանդիսաւորեան պաշտօն կատարեց 1915–ի նահատակներուն համար, երգեցողութեան մասնակցեցան Պր. Սարգիս Տօնապետեան (Տէսինէն) եւ Տիկին Լուսիա Աճէմեան – Աւագեան (Տըքաղվիլէն): Հայր Նարեկ եղեռնի ճանաչումը համեմատեց ձիւնհալի մը եւ անդրադարձաւ այն բոլոր թուրք մտաւորականներուն որոնք կ'ընդունին պատմական ճշմարտութիւնը:

Հանդիսութեան վերջին հանգրուանը հանդիպում մըն էր «Հայաստան 1889–1925, էէ գ'անֆան տ'Արմէնի տան լա թուրմանթ» գիրքի հեղինակ Պր. Անրի Տիւֆուրին հետ: Պր. Տիւֆուր հակիրճ ձեւով ներկայացուց գիրքին բովանդակութիւնը եւ օգտագործած աղբիւրները: Ան նաեւ աւելցուց որ իր գիրքը պատմա – վերլուծական գործի մը հանգամանքը չունի, այլ պարզապէս վկայութիւն մըն է օրուան դէպքերուն մասին:

Պր. Տիւֆուր պատասխանեց ներկաներուն հարցումներուն Թուրքիոյ այժմու քաղաքականութեան եւ Եւրոպայի Միութիւնն մտնելու ճիգերուն մասին: Հանդիպումի աւարտին Պր. Տիւֆուր մատակրեց իր գիրքը: Հանդիսութիւնը վերջացաւ ժամը 17·35–ին:

Ն. Շ.

Ջաւախքի մասնաճիւղին կեդրոնական գրասենեակը: Նըպատակն է չրջանին մէջ կրթական, մշակութային, առողջապահական, ընկերատնտեսական աշխատանք տանիլ: Մրապրուած է ՀՕՄ–ի այլ գրասենեակներ ալ բանալ Ջաւախքի միւս քաղաքներուն մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նիս. – Սարգս Կէտիկ 150 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր սիրեցեալ կնոջ՝ Էկլաւիթին – Լիւսէթի մահուան ԽԱՐԻՆ – րորդ տարելոյին ի յիշատակ (1995, Մայիս 11)։

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ

■ BONHEUR

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

(գրուած՝ 1917 թ.)

Դրամա

Չորս արարով

Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին

Dimanche 19 mai à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

118, rue de Courcelles - 75017 Paris

M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 եւրօ։

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը

եւ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը

կը կազմակերպեն

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՉՐՈՑՑ

Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ

հետ

Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Բանաստեղծին «երգի հովիւը» գրքէն հատուածները կ'արտասանէ

ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԼԻՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ

Մալեան Թատրոնի դերասանուհի

եւ

ԳԻՆԵՋՕՆ՝

Բանաստեղծին նոր գրքին համար

ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՅԻՍ* 17, *ժամը* 20·30–ին

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915

ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEVORKIAN
Directeur de Recherche à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine»
qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de **«Mardin 1915»**, ainsi que de **«l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement»** aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

HAMASKAïNE
8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros (pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :
— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr
— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAïNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքեան Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը սահմանափակ, հետաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 14
MARDI
14 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԵՔԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·425 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77' ANNEE — N° 20·425

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃԱՐՃԱԿՈՒՄ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՎՐԱՑ

Մայիս 9–ի առաւօտեան 3–ին, անծանօթներ հրաւառ նիւթեր նետած են Հայաստանի դեսպանատան (Հայ տուն) պատուհանին վրայ: Կրակ առած է պատուհանին չրջանակը, բայց հասնող հրչէնները անմիջապէս մարած են հրդեհը: Դեսպանատունը ոչ մէկ վնաս կրած է: Բրիտանական ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, բայց, արդիւնքը քանի մը չաբաթէն յայտնի կ'ըլլայ:

*****

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿՐ ՏԱՆԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

«Ազգային Ինքնորոշում» միաւորման նախագահ Պ. Հայրիկեան յայտարարած է թէ կը պատրաստուի երկու հարցով դատի տալ երկրին իշխանութիւնները: Առաջինը ընտրական ցուցակներու սխալներուն սրբագրութեան կը վերաբերի: Հայրիկեան կ'ըսէ թէ այդ ուղղութեամբ պատասխանատուները ոչ մէկ քայլ առած են, մինչ սխալներուն պատճառով ընտրողներու 10%–ը խորհրդարանական ընտրութեան մասնակցելու սահմանադրական իրաւունքէն կը զրկուի:

Երկրորդը դասական ուղղագրութեան վերադարձի հարցն է, որուն ուղղութեամբ նոյնպէս պատասխանատուները ոչինչ կ'ընեն. հիմնաւորելով իր նպատակը, ԱԻՄ–ի նախագահը ըսած է. «Եթէ Հայերս ի վիճակի չեմք հաւատարիմ լինել Մաշտոցին, ապա Եւրոպական դատարանում Ստալինի եւ Մաշտոցի տարբերութիւնը շատ լուրջ հասկանում են»:

Պ. Հայրիկեան Հայաստանի հաղուագդեպ քաղաքական դէմքերէն է որ ամէն առիթի թեր արտայայտուած ու պահանջած է դասական ուղղագրութեան վերադարձը:

*****

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵՆԷՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան հայ, վրացի, տաճիկ փոքրամասնութիւնները Մայիս 7–ին, Բ. աշխարհամարտի աւարտի նշումնեբուն նախօրեակին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած են թէ մտահոգ են երկրին մէջ օտարատեացութեան ծաւալող արտայայտութիւններէն: «Ազգամիջեան գործակցութեան կեդրոն»ի տնօրէն Աչոտ Հայրապետեան ըսած է թէ նացիական Գերմանիոյ դէմ յաղթանակը շատ սուղ արժած էր, սակայն, այսօր նոյն կեռ խաչերը, նոյն չեղապաշտ հատորները ամէն տեղ են Մոսկուայի մէջ: Ան ըսած է տակաւին թէ Հիթլէրի «Պայքար» հատորը կը վաճառուի Մոսկուայի կեդրոնը, Լուսիանքա հրապարակին վրայ ուր կը գտնուին ապահովութեան ապասարկուներ:

Վրացական սփիւռքին ներկայացուցիչը Դ. Բերիտաշվիլի ալ դժգոհած է ցեղապաշտական արարքներու ծաւալումին դէմ ուղղուած իշխանութիւններու անտարբերութենէն:

Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Թուրաստան միւս հանրապետութիւններէն 20 – 30 միլիոն հոգի վերադարձած է. անկէ ի վեր անոնց թիւը կ'աւելնայ, յատկապէս կապուած՝ Ազրպէյճոյ, Տաճիկիստանի մէջ ծագած հակամարտութիւններուն:

*****

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՌԻՅՔԻԱՎԻՔ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Մայիս 13–ին Մոսկուա մեկնած էր մասնակցելու համար ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու և Պաշտպանութեան նախարարներու միացեալ նիստին: Նախարարը Մայիս 14–ին ալ կը մեկնէր Ռէյքիավիք (Իսլանտա) ուր տեղի կ'ունենար Եւրատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդի Արտաքին գործերու նախարարներու հանդիպումը: Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտնած են թէ Ռէյքիավիքի համաժողովին զուգահեռ նախատեսուած են Հայաստան – Թուրքիա – Ազրբէյճան եռակողմ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Թուրքիա Արտաքին նախարարներու գլուխ–գլխի հանդիպումներ:

*****

ՓՐԱԿԱՑԻ ՄԻՋՈՑ ԿՐ ՎԵՐՍԿՍԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու փոխ–նախարար Թ· Մարգարեան Մայիս 11–ին Փրակա մեկնած է· կը մասնակցէր Մինսկի խումբին կողմէ կազմակերպուած Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի նախագահներու ներկայացուցիչներու առաջին հանդիպումին, որ տեղի կ'ունենար Մայիս 12–15:

ԱՄՆ ԿՐ ՊԱՏԺԵՆ ՆԱԵԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Ռ· Պուչըր Մայիս 9–ին յայտնած է թէ իր երկիրը պատժամիջոցներու պիտի դիմէ չինական, հայկական եւ մոլտաւական ընկերութիւններու դէմ, այն ամբաստանութեամբ որ անոնք թեքնոլոժիք առեւտուր եւ խընդրայոյց կազմածներ կը փոխադրեն Իրան: Այս մասին Ուաշինկթընի որոշումը մօտ առենէն պիտի վաւերացուի Գոնկրէսէն ու հրատարակուի ամերիկեան պաշտօնական թերթին մէջ: Պատժամիջոցները կը սահմանուին ամերիկեան օրէնքի մը (2000) հիմով որ կ'արգիլէ Իրանի նման վաճառքներ կատարել: Բանբերը աւելցուցած է թէ պատժամիջոցները միայն վաճառքը ընող ձեռնարկութիւններուը թիրախ պիտի առնեն եւ ոչ անոնց երկիրներուն կառավարութիւնները: Ան նոյն առեն չատագոված է Հայաստանի եւ Մոլտաւիոյ կառավարութիւնները ո–

րոնք հետամուտ են նման կազմածներու եւ թէքնոլոժիներու տարածումը խոչընդոտելու· բայց խուսափած է անոնց կարգին նշելու Չինաստանի անունը:

*****

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵՆԷՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան հայ, վրացի, տաճիկ փոքրամասնութիւնները ներկայացուցիչները Մայիս 7–ին, Բ. աշխարհամարտի աւարտի նշումներուն նախօրեակին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած են թէ մտահոգ են երկրին մէջ օտարատեացութեան ծաւալող արտայայտութիւններէն: «Ազգամիջեան գործակցութեան կեդրոն»ի տնօրէն Աչոտ Հայրապետեան ըսած է թէ նացիական Գերմանիոյ դէմ յաղթանակը շատ սուղ արժած էր, սակայն, այսօր նոյն կեռ խաչերը, նոյն չեղապաշտ հատորները ամէն տեղ են Մոսկուայի մէջ: Ան ըսած է տակաւին թէ Հիթլէրի «Պայքար» հատորը կը վաճառուի Մոսկուայի կեդրոնը, Լուսիանքա հրապարակին վրայ ուր կը գտնուին ապահովութեան ապասարկուներ:

Վրացական սփիւռքին ներկայացուցիչը Դ. Բերիտաշվիլի ալ դժգոհած է ցեղապաշտական արարքներու ծաւալումին դէմ ուղղուած իշխանութիւններու անտարբերութենէն:

Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Թուրաստան միւս հանրապետութիւններէն 20 – 30 միլիոն հոգի վերադարձած է. անկէ ի վեր անոնց թիւը կ'աւելնայ, յատկապէս կապուած՝ Ազրպէյճոյ, Տաճիկիստանի մէջ ծագած հակամարտութիւններուն:

ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿՐ ԹԵՒԱԴՐԷ ՎԵՐՋ ՏԱԼ ՈՒԽ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան Մայիս 10–ին Անթիլիաս մեկնումին նախօրեակին համացանցի վրայ պատասխանելով ուսանողուհիի մը հարցումին, արտայայտուած է հայկական հարցին ու Թուրքիոյ մէջ հայ ըլլալու դժուարութեան մասին: Ան առաջարկած է որ Հայաստան – Թուրքիա սահմանին վրայ հասարակաց յուշարձան մը կանգնուի ու հոն բոլորին զոհերուն համար ծաղիկներ զետեղուին:

Պատրիարքը ըսած է թէ արտասահմանի Հայերը պիտի աւելի թուրք կը նկատեն ու լման վստահութիւն չեն ունենար իրենց· իսկ Թուրքերուն համար իրենք հայ են ու նոյնպէս անվստահելի տարր: Այս հակոտնեայ արժեւորումներով Թուրքիոյ Հայերը կ'ապրին կատարեալ անհասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ:

Այս նշումէն ետք Մեսրոպ պատրիարքը ըսած է թէ եթէ Սփիւռքի ծայրայեղ տարրերը հայ երիտասարդները Թուրքերու թշնամութեամբ կը դաստիարակեն, պարադան տարբեր չէ Անատոլուի մէջ ալ ուր «հայ» որակումը հայհոյանքի համարժէք է: Եւ ըսել որ նման արտայայտութիւն լսուած է նոյնիսկ Ազգային Ժողովին մէջ, նախարարներու բերնէն: Մեսրոպ Արք· յորդորած է առեւտութեան, ոխի փոխարէն երկխօսութեամբ լուծում բերել կացութեան: Կրկնած է թէ՛ հայ, թէ՛ Թուրք ըլլալուն, երկու մշակոյթ ուներալուն եւ առոր փոխարէն խորական վերաբերումի թիրախ ըլլալուն դժուարութիւնը: Ան յիշեցուցած է թէ Հայերը Թուրքիոյ մէջ քաղաքական փոքր պաշտօններ կրնան ունենալ, համալսարանի դասախօս ըլլալ, բայց ոչ պետական բարձր դիրքեր դրաւել, ոչ ալ բանակի ծառայութեան մէջ մնալ:

Յօսելով 1914 – 1915–ի պատահարներուն մասին, պատրիարքը ըսած է թէ կարեւորը անոնց արուեստիք անուանումը չէ· ապստամբութեան մը ճնշում, ցեղասպանութեան, քաղաքացիական պատերազմ, հակամարտութիւն, կամ ուրիշ բան: Այլ այն որ հարց մը գոյութիւն ունի:

Մեսրոպ պատրիարքը Անթիլիասի մէջ Արամ Ա· կաթողիկոսին, միաբանակից–ներու հետ հանդիպումներէն ետք, ներկայ գտնուած է Մայիս 12–ի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան: Յաջորդ օրն ալ, Մայիս 13–ին վերադարձած է Պոլիս:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԹՈՐԳՈՒՄԱ. ՆԻՒ–ԵՈՐՔ ՄԵԿՆԱԾ

Երուսաղէմի պատրիարքը Թորգոմ Արք· Մանուկեան Մայիս 9–ին Նիւ–Եորք մեկնած է ուր պիտի մնայ ամիսի մը չափ ու բժշկական քննութիւններու ենթարկուի: Իր կեցութեան չրջանին պատրիարքը կը մասնակցի համայնքային կարգ մը ձեռնարկներու, հանդիպումներ կ'ունենայ թեմական առաջնորդներու, հոգեւորականներու հետ: Իրեն կ'ընկերանայ դաւանանակիր Իսահակ Արեղայ Մինասեան:

ԳՈԼՈՐԱՏՈ ԵԻՍ ՁԱՆՁՑԱԻ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկայի Գոլորատո նահանգը եւս ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը: Նահանգին օրէնսդիր պալատը Մայիս 6–ին հրապարակուած որոշումով մը Ապրիլ 24–ը հռչակած է «Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակութեան օր»: Որոշումին առընթեր ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին կոչ ուղղուած է Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտելու: Նման որոշումներ ընդունած ամերիկեան նահանգներու թիւը ներկայիս կը հասնի 27–ի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԹՊՈՒԼԻ Ֆրանսայի բաժակի մրցումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէր Լորիանի եւ Պասթիայի խումբերը, առիթ տուաւ ծանր միջադէպի մը, Շարաթ իրիկուն Մայիս 11–ին, Սթատ տը Ֆրանս: Խաղը չսկսած, ըստ աւանդութեան կը հնչէր Մարսէյէզը եւ յանկարծ գորսիքական խումբին կողմնակից հանդիսականները կը սուլէին: Հանրապետութեան նախագահը՝ Ժ. Շիրաք վրդոված կը ձգէր պաշտօնական ամպիոնը եւ կը պահանջէր, որ Ֆութպոլի Ֆրանսական Դաշնակցութեան նախագահը հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէր, մինչ որ տեղի կ'ունենար եւ Շիրաք կը վերադառնար ու խաղը կը սկսէր 20 վայրկեանի յապաղումով: Նախագահ Շիրաք կը յայտարարէր հետեւեալը թէ – էֆ 1–էն·– «Քանի մը անպատասխանատուներ խորհեցան թէ պարտին սուլել Մարսէյէզը: Անհանդուրժելի է եւ անընդունելի»: Կը յիշուի որ աւելի ծանր միջադէպ մը պատահած էր Ֆրանսա – Ալժերիա հանդիպումին (2001, Հոկտեմբեր 26). բայց, Ժոսփէն եւ Մարի – Ժորժ Պիւֆէ չէին մեկնած: Գորսիքաշինները ուզած են այդ ձեւով արտայայտել իրենց «անկախութիւնը»: Խաղը վերջացած է Լորիանի յաղթանակով 1 – 0: Պրըթոններու խումբին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր Փասքալ Պետրոսեան: Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի ելոյթին, բոլոր կողմերը, ներառեալ ընկերվարական–ներու համամիտ են իր բռնած ընթացքին:

ՇԱՐՈՆի իսկ կուսակցութիւնը, Լիբերտը, Մայիս 12–ին բանաձեւ մը քուէարկեց, ներշնչուած նախկին վարչապետ՝ Պ. Նեթանիահուի կողմէ, ուր բացարձակապէս կը մերժէ Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը: Վարչապետը յայտարարեց թէ որոշած է չարունակել երկիրը վարել ըստ իր սկզբունքներուն՝ ապահովութիւն Իսրայէլացիներուն համար եւ խաղաղութեան հեռանկար: Նոյն օրը, Բեթղեհէմի Ս· Ծննդեան Մայր տաճարին մէջ, Վատիկանի բանակցնացը՝ կարդինալ Էչեկարայ պատարագեց եւ քարոզեց: Աւելի խիստ արտայայտուեցաւ Երուսաղէմի լատին պատրիարքը՝ Միչէլ Սապպաղ որ չէչտեց թէ չարին արմատը Իսրայէլեան գրաւումն է: Թել – Ավիվի մէջ, աւելի քան 60·000 խաղաղապաշտներ տողանցեցին Ռապին հրապարակը վ պատասխան Խաղաղութեան չարժումի կոչին: Միւս կողմէ, Ժ· Շիրաք հեռաձայնելով, իր բարկութիւնը արտայայտած է Շարոնի Իսրայէլի մէջ մղուած հակաֆրանսական արչաւանքին առթիւ:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՌԱՖԱՐԷՆ իր նախարարներուն հետ սեմինար մը կազմակերպած էր Մայիս 11–ին: Այդ առթիւ, հրաւէր կարդաց կարգ մը նախարարներու, որ չաճապարեն արտայայտուելու, մանաւանդ ճախող բաներ ըսելու համար, ինչպէս Ռ· Պաչըլօ որ խօսած էր հիւլէական ուժի մասին, ժիլ տը Ռոպիէն, որ չէր ուզեր ներումները չարունակել կառքերու տուգանքներու համար, խօսած էր նաեւ, հապճեպով 3–րդ օդակայանին շինութեան դէմ: Պարզ է որ չատեր անփորձ են, մնաց որ իրենց պաշտօնին ժամանակաշրջանն ալ անորոշ կը մնայ: Միչա գարմանք կը պատճառէ Միչէլ Ալիօ – Մարիի ընտրութիւնը Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը եւ փիէր Ժորժ (կը Մոնտ) կը պատմէ, որ – ներողութիւն խնդրելով խոտալուն համար տրուած պարագաներու մէջ – Քա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԾՆՆԴԵԱՆ 900_ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Հայ եկեղեցւոյ մեծագոյն Հայրապետներէն Ներսէս Շնորհալի ծնած է 1102–ին, կիլիկիոյ Ծովք բերդին մէջ, իշխան Ա. պիւրատ Պահլաւունիի ընտանիքին մէջ:

Իր կրթութիւնը ստացած է Սեւ Լերան կարմիր վանքին մէջ: 1120_ին, տակաւին 18 տարեկան, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ, 1130_ին՝ եպիսկոպոս, իսկ 1166_ին ընտրուած է կաթողիկոս: Ներսէս Շնորհալի 1150_էն մինչեւ իր կեանքին վերջը՝ 1173, ապրած եւ ստեղծագործած է Հռոմկլա ամրոցին մէջ, այդ պատճառով ալ յաճախ կը կոչուի նաեւ Կլայեցի:

Ներսէս Շնորհալի ունի գրական հարուստ վաստակ մը: Գրած է ամէն տեսակ նիւթի մասին, չափածոյ եւ արձակ: Այն գրականութեան կոչումը կը տեսնէր ժողովուրդին բարօրութեան ծառայելու, «քնացած հոգիները» արթնցնելու, մարդիկը կրթելու մէջ: Իր համոզումով, ժողովուրդի կեանքին մէջ կարեւոր դեր կրնար խաղալ նաեւ եկեղեցին, յատկապէս ազգապահպանման եւ ազգահաւաքումի մարզերուն մէջ:

Շնորհալիի չափածոյ գործերն են՝ Վիպասանութիւն, որ կը ներկայացնէ Հայոց պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ Գրիգոր Վկայասէր, Ողբ Եդեսիոյ, որուն նիւթն է 1144_ին Եդեսիա քաղաքին գրաւումը Հալէպի Զանգի ամիրային կողմէ: Թէեւ այս պոէմը կը ներկայացնէ քաղաքին գրաւումը, հուրի եւ սուրի մատնուիլը, սակայն, խորքին մէջ ան հայ ժողովուրդին ազատասիրական ձգտումներու եւ հերոսական կամքի փառաբանութիւնն է, զոր հայրենասէր բանաստեղծը կատարած է բարձր ներշնչումով: Շնորհալիի չափածոյ գործերէն են նաեւ Ցիւռեւս Որդի, որ կը բաղկանայ երեք դիրքերէ եւ կը ներկայացնէ Հին եւ Նոր Կտակարանները պատմութիւնը, Բան հաւատոյ, որուն նիւթն է Քրիստոսի կեանքը մինչեւ Համբարձում, Առակներ՝ գրուած մանուկներու համար, դաստիարակչական նպատակով, որոնց մէջ հեղինակը կը պատմէ առտուածաչնչական դէպքերու եւ պատմական դէմքերու, կենդանիներու, բոյսերու, կենցաղային առարկաներու, գրականութեան եւ մշակոյթի մասին:

Շնորհալի գրած է նաեւ բազմաթիւ չարականներ, տաղեր, գանձեր եւ հոգեւոր այլ երգեր, յօրինելով նաեւ անոնց եղանակները: Հռչակաւոր են Առաւօտ Լուսոյ, Աչխարհ Ամենայն, Նայեցայ Սիրով, Նորասահեցեալ երգերը, Վարդայ նանց նուիրուած Նորահրաշ պսակաւոր չարականը եւ այլն: Ինք է նաեւ հեղինակը այնքան ծանօթ Հաւատով Խոստովանիմ աղօթքին:

Ներսէս Շնորհալիի արձակ գրութիւնները հռչակաւոր է Թուղթ ընդհանրական, գրուած՝ 1166_ին, իբրեւ կաթողիկոսական անդրանիկ կոնդակ, ուղղուած հայ ժողովուրդին: Այս կոնդակով Շնորհալի կարեւոր խրատներ ու կանոններ կուտայ իր ժողովուրդին, զայն բաժնելով զանազան դասակարգներու՝ կրօնաւորներ, վանահայրեր, եպիսկոպոսներ, քահանաներ, իշխաններ, զինուորներ, երկրագործներ, կանայք եւ այլն:

Աստուածաբանական եւ պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն Ներսէս Շնորհալիի գրած բազմաթիւ նամակները ուղղուած զանազան անձերու: Ցունաց պատրիարքին եւ կայսեր ուղղուած իր նամակներուն մէջ Շնորհալի կը պարզէ հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը եւ կը բացատրէ յունականէն ունեցած տարբերութիւններն ու անոնց պատճառները:

Ներսէս Շնորհալի իր գրչովը գրած է աստուածաբանական գրականութեան մէջ: Ժ. դարուն քրիստոնեայ աշխարհը յուզող հարցը եկեղեցիներու միութեան խնդիրն էր: Հարցը արծարծողները միութիւնը կը հասկնային բոլոր եկեղեցիներու մէկտեղում կա՛մ հռոմէական, կա՛մ բիւզանդական եկեղեցւոյ հովանիին տակ: Ներսէս Շնորհալի ազատամիտ եւ լայնախոհ մօտեցումով ընտրեց աւելի բանական ճամբայ մը, փոխելով այդ հասկացողութեան բովանդակութիւնը: Նշելով որ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ սովորութիւնները ազատ են, ան կ'առաջարկէր ամէն մէկէն առնել աւելի ընդունելի կէտերը, այդպէսով հասնիլ փոխադարձ ըմբռնումի եւ մերձեցման: Ան համոզուած էր, որ յունական, հայկական, ասորական եւ միւս եկեղեցիները կրնան փոխադարձ զիջումներով իրարմէ շատ բան սորվիլ եւ ընդօրինակել:

Ներսէս Շնորհալի ժ. դարուն հիմը դրաւ եկեղեցիներու համամիութենական էքիւմէնիք շարժումի սկզբունքներուն եւ երկխօսութեան օրէնքներուն, հանդիսանալով իսկական ռահվիրան միութենական շարժումին: Շնորհալիի միութենական ուղեցոյցի հիմը կը կազմէր սէրը, զոր առաջին պայմանը կը նկատէր միութեան հասնելու համար: Ըստ իրեն, առանց սիրոյ եւ խաղաղութեան, ճշմարտութիւնը երբեք չի դռնուիր:

Ըստ Շնորհալիի, եկեղեցիներու միութիւնը իրականացնելու տարուած բանակցութիւններու ընթացքին անհրաժեշտ է ցուցաբերել լայնախոհ եւ համբաւին ոգի, խոնարհութիւն եւ հանդուրժողութիւն: Շնորհալի գրի առած է հայ եկեղեցւոյ հաւատքի դաւանանքը, ուր լայնախոհութիւն ցոյց տուած է ընդունելով զանազանութիւնը միութեան մէջ, տարբերութիւնները ներդաշնակութեան մէջ: Ան կը դաւանէր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հաւատքը, բայց կը փարէր Աւետարանի ճշմարտութեան: Ան կառչած էր իր եկեղեցւոյ աւանդութեան, բայց կը փորձէր նաեւ Ընդհանրական եկեղեցւոյ կապուիլ: Ան կը հաւատար, որ անհրաժեշտ է փոխադարձ յարգանք ունենալ իւրաքանչիւր աւանդութիւններուն եւ ծէսերուն նկատմամբ իբրեւ նուիրական մասունքներ իւրաքանչիւր ժողովուրդի: Անհրաժեշտ կը դանէր զիջումներ ընել այն կէտերուն շուրջ, որոնք կրնան փրկել սիրոյ հաղորդակցութիւնը: Ըստ Շնորհալիի, փոխադարձ սիրոյ տրամադրութիւնը ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկն է եւ թէ հարկ է մոռնալ անցեալը եւ վաննել աւելութեան սերմերը:

Եկեղեցիներու համամիութենական այս սկզբունքները այնքա՜ն ուսանելի են այսօր եւս, նաեւ հայ եկեղեցւոյ ներքին միութեան հարցին մէջ, մանաւանդ հիմնուելով «փոխադարձ զիջումներով իրարմէ չատ բան սորվելու եւ ընդօրինակելու» Շնորհալիական տեսութեան վրայ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԻՆՉ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ ՀԱՅԱՏԱՌ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Վերջերս «Մարմարա» քանի մը տողով արձագանգ հանդիսացաւ տխուր լուրի մը: Փարիզի «Կամֆ» օրաթերթին ալ վերջ տուած էր իր հրատարակութեան: Հակառակ որ կուսակցութեան մը հրատարակութիւնն էր, թերթը չէր կրցած դիմադրաւել նիւթական կամ այլատեսակ դըժուարութիւնները եւ իր դռները փակած էր: Տրուած տխուր լուրին մէջ ըստ երեւոյթին մխիթարական աննչան կէտ մը կար: Հոն կ'ըսուէր որ հաւանաբար ապագային պիտի մտածուէր «Կամֆ»ը չարաթաթերթի կամ ամսաթերթի ձեւով հրատարակելու մասին: Մինչդեռ մեզի ծանօթ այս տարաղը մեզի համար մխիթարական ոչինչ ունէր: Սփիւռքահայ աչխարհի բոլոր նչանաւոր օրաթերթերը, երեսուն, քառասուն, չիսուն տարի ամենածանր պայմաններու մէջ գոյատեւելէ վերջ, յանկարծ, դադրեցան օրաթերթ ըլլալէ եւ վերածուեցան չաբաթաթերթերու, կամ ամսաթերթերու: Ոմանք այդ կերպով գոյատեւեցին, ոմանք այդքանն ալ չկրցան ընել եւ սըրբուեցան հայատառ մամուլի հրապարակէն: Երկու պարբերաններն ալ մեզի համար նչանակեցին օրաթերթի մահ: Որովհետեւ չաբաթաթերթ մը որեւէ կերպով չի կրնար բռնել օրաթերթին տեղը: Օրաթերթը բոլորովին տարբեր առաքելութիւն եւ նչանակութիւն ունի, ճակատագրական դեր կը կատարէ հաւաքականութեան մը հանրային, ընկերային, մանաւանդ մչակութային կեանքին մէջ:

Որքան նուաստացուցիչ է հայ ժողովուրդի բանիմաց ու որոշ մէկ զանգուածին համար տեսնել թէ այս ժողովուրդին ղեկավար տարրերը ի վիճակի չեն պահելու ու ծաղկեցնելու իրենց օրաթերթերը: Նուաստացուցիչ պատկեր իրաւ ալ: Նաեւ տխմարութիւն, անհեռատեսութիւն, ծիծաղելիութիւն, այլասերում, ուծացում ցոլացնող պատկեր:

Այս ժողովուրդը,

որ իր մեծահարուստներով, իր բարերարներով, իր վարչական կարգերով, իր եկեղեցիով ու մարզասիրական հաստատութիւններով մատ խածնել կուտայ օտարներու,

որ նախանձը կը զրդռէ օտար չրջանակներու,

որ մէկ հարուածով միլիոնաւոր տոլարներ կրնայ գոյացնել ու տրամադրել սա կամ նա եկեղեցիին նորոգութեան կամ կառուցման համար,

որուն զաւակներուն կուրծքերը յաճախակի կերպով կը զարդարուին Հայաստանեայց եկեղեցիին կամ Հայաստանի պետութեան կողմէ չնորհուած զանազան դեղ չքանչաններով ու մետալներով,

որուն նուիրապետական աթոռներու գահակալները կը բնակին պալատանման Առաջնորդարաններու կամ պալատներու մէջ, որոնք ունին այնքան վարթամ ու կատարելագործեալ սպարաններ ու հըրատարակչականներ,

որուն զաւակները սա կամ նա առաջնորդին կամ վարչայինին մէկ կանչին վրայ իրենց զրպաններէն հարիւր հազարաւոր տոլարներ կը տրամադրեն եկեղեցիներու, հիւանդանոցներու, հիւանդկախ երախաներու խընամքին, կամ հիմնադրամներ կը գոյացընեն ճամբաներու չինութեան համար, թէլէթոնով կամ չենք գիտեր ինչերով ամբողջ աչխարհի Հայերը վրարու կը կանչեն պահ մը մէկ օրուան մէջ միլիոնաւոր տոլարներ հաւաքուին սա կամ նա չինարարական ծրագրին համար,

եւ դեռ ինչո՛ր,

այսպիսի ժողովուրդ մը յանկարծ անտարբեր ու անզգամ կը դառնայ իր հայատառ օրաթերթերը կարդալու, իր հայատառ թերթին ծանուցում տալու, իր հայատառ թերթը ապրեցնելու գործին նըւիրուելու:

Ի՞նչպէս պիտի հասկցնենք մեր մեծապատիւ ղեկավարներուն ու առաջնորդները, թէ հայատառ թերթը բոլորէն առաջ կուգայ եւ եթէ հաւաքականութիւն մը չի կրնար ապրեցնել իր օրաթերթը, եթէ հասած է այդ դժբախտ կէտին, այնուհետեւ այլեւս պէտք ալ չունի միլիոնաւոր, միլիառաւոր տոլարներու դնով ապրկցնելու միւս հաստատութիւններն ալ, որովհետեւ հայ ժողովուրդ մը չի կրնար երկար կեանք ունենալ առանց իր մայրենի լեզուին եւ առանց իր մայրենի լեզուով հրատարակուող օրաթերթերուն: Ինչ օգուտ ունի կերակուր մը պատրաստելու համար կաթսան լեցնել անդեղէններով, միսով, բանջարեղէններով, երբ կաթսային տակ մարած է կամ մարելու վրայ է կրակը: Շուտով պիտի գայ այն օրը, երբ այլեւս ո՛չ մէկը պիտի կարենայ եփել այդ կերակուրը:

Ցուզիչ է «Կամֆ» թերթի վերջին խըմբագրականին վերջին տողը: Կարդա՛նք:

«Իր վերջին չունչին մէջ «Կամֆ» իր պաշտօնակիցներուն կը մաղթէ իրմէ աւելի բախտաւոր ընթացք ու ապագայ...: Բարի երթ մեծ ու փոքր բոլոր հայատառ սրբութիւններուն...»:

Ի զուր այդ տաքուկ մաղթանքը կ'ընէ «Կամֆ»ի խմբագրութիւնը: Միւս պաշտօնակիցներն ալ «աւելի բախտաւոր ընթացք ու ապագայ» պիտի չունենան, որովհետեւ այս ժողովուրդին պատասխանատու մեծամեծները, երեւանէն մինչեւ Գանատայի ամէնէն հեռաւոր անկիւնները, անցնելով նաեւ մեր քաղաքէն՝ Պոլսէն, այլեւս կռնակ դարձուցած են «հայատառ սրբութիւններուն»: Ի՞նչ հայատառ սրբութիւն: Ո՞ր հայատառ սրբութեան մասին է խօսքը: Եկեղեցիի մը պատերուն ներկը, ղպրոցի կամ ակումբի մը սրահին նորոգութիւնը, պահասուար կամ հաչմանդամ քանի մը երախայի նկատմամբ խնամքը, հիւանդանոցի մը մէջ գործողութեան սրահ մը կամ ճաչարան մը, օտարներու համար հրատարակուած օտարալեզու որեւէ գիրք, եւ այսպիսի ինչեր ու ինչեր հազար անգամ աւելի կարեւոր են քան թէ «հայատառ սրբութիւնը»: Մեր ժողովուրդին ղեկավարները պատմութեան առջեւ որո՞ւ հաչիւ պիտի տան այս ծիծաղելիութեան համար: Ո՛չ մէկուս: Արդեն պիտի չմնայ մէկը որ անոնցմէ հաչիւ պահանջէ:

Ւ՛հ, թերթ մըն ալ մարեցաւ «հայատառ սրբութիւններ»ու երկնակամարին վրայէն: Որո՞ւն հոգը: Դուք մեր ազգային հաստատութիւններուն մէջ նորոգութեան կամ կառուցման կարօտ մասեր ունի՞ք, եկեղեցի կամ պատրիարքարանի նոր չէնք չինել կ'ուզէ՞ք, Խորաններուն համար աղամանդեայ կամ ոսկեայ իրեղէններու պէտք ունի՞ք, լուր տուէք մեզի: Կը կարդանք անմիջապէս:

«Մարմարա»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամը ստեղծումին տասնամեակը նչեց երեկոյթով մը որ միացուցած էր տարեդարձն ու չնորհակալութեան արտայայտութիւնը: Առաջինը կը վերաբերէր տասը տարուան գործունէութեան ամփոփումին, անոր արդար գոհունակութեան եւ յառաջիկայ ծրագիրներով աւելի լաւ արդիւնք ձեռք ձգելու քայլեր մտածելու. երկրորդը՝ տարուած գործունէութեան իրենց նիւթական կամ աչխատանքով կարեւոր մասնակցութիւն բերած անձերու յայտնուած չնորհակալութեան:

Մայիս 4_ի երեկոյթը տեղի ունեցաւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին Նուրհան Ֆրէնճեան սրահը որ ամբողջութեամբ լեցուն էր: Ողջոյնի խօսքով ներկաներուն դիմեց նախագահ Պետրոս Թերզեան, համառօտակի յիչեցնելով որ Հիմնադրամին նպատակն էր Հայաստանի երիտասարդ անկախութեան բարգաւաճելու, զարգացնելու յաւելեալ ուխտ տալ, միջազգային վարկերէն տարբեր մօտեցումով մը օժանդակելով Հայաստանի ու Ղարաբաղի: Տասը տարուան ընթացքին այդ օժանդակութիւնը հասած էր 75 միլիոն տոլարի, հանդանակուած՝ Սփիւռքի 16 երկիրներու մէջ: Այդ ներդրումով ճամբայ, ղպրոց, բնակարան, հիւանդանոց, ջուրի ցանց եւլն. չինուած էր: Ատկէ զատ, Հիմնադրամը Հայաստան–Սփիւռք միասնութիւնը գործնապէս իրականացնող նախաձեռնութիւն էր: Արդէն, Պ. Թերզեան չէր մոռնար ըսելու թէ յատկապէս Ֆրանսայի պարագային, Հիմնադրամը մասնակցութիւն կ'ունենար տեղական նախաձեռնութիւններու ալ, հոգ չէ թէ առ այժմ փոքր չափով. իսկ վաղը երբ Հայաստանի վիճակը բարելաւուէր, ան պիտի ծառայէր Սփիւռքի կարիքները գոհացնելու: Թէեւ, հասկնալի է որ այդ «վաղը» չատ մօտիկ հանդրուան չէ տակաւին:

Հիմնադրամին ստեղծումի փուլին ու իրագործումներուն մասին տեսերիպ մը եւս, երեկոյթին երկրորդ բաժինով մատուցուեցաւ ու չնորհակալութեան դիրքը յանձնուեցաւ Թագ Քիթապճեանի (Սանթիէ փուր լ'Արմէնի), Տընի Քէչէճեանի, Իվ Դաւիթեանի, Տիրուհի Պոյաճեանի, Մխչէլ Բազումեանի, Փաթրիք Ժամկոչեանի, Իպապէլ եւ Ռոպէր Յովհաննիսեանի, Ժան–Թաղ Տամլամեանի: Իրենց, նաեւ Հիմնադրամին Ֆրանսայի եռանդուն կազմին ու նախագահ Պ. Թերզեանի ուղղուած չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան:

Վերջին բաժինով ցուցադրուեցաւ 2001ի Ֆոնէթոնին նուիրուած տեսերիպ մը, ապա հանրային խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ այս տարուանին մասին որ կը կազմակերպուի Նոյեմբեր 14–17: Նպատակն է աւելի լաւ նախապատրաստութեամբ մը դերասանցնել նախորդ տարիներու հաւոյքը: Այդ ուղղութեամբ, թերեւս կանուխ չէ ուչադրութեան յանձնելու համար որ նչուած եռօրեայն համար միայն Փարիզի մէջ 250 կամաւորներու պէտք կայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՇՐՋԱՆՇԱՆ ԺԱՆՍԷՄԻՆ

Ֆրանսահայ ծանօթ նկարիչ Ժանսէմ որ վերջերս իր գործերուն ցուցահանդէսին առթիւ Հայաստան գացած էր, նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրուած է: Նախագահը ըսած է թէ պետական այս բարձր պարգեւը կը վկայէ Հայաստանի երախտագիտութիւնը նկարչին, որ 1915-ի եղեռնը ներկայացնող երեսունչորս կտաւներու շարքը նուիրած է Ցեղասպանութեան Թանգարանին:

***

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ԳԻՒՄՐիի ԲԱՆԱԿԱՅիՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆիՔՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանեան բանակի Գիւմրի բնակող 33 սպաներու եւ ենթասպաներու, նահատակուած 15 ազատամարտիկներու ընտանիքներու, որոնք անօթեւանի կարգավիճակ ունէին, հանդիսաւոր կերպով յանձնուած է նոր բնակարանները: Բանալիները յանձնած են Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան եւ Քաղաքաշինութեան նախարար Դ. Լոքեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՊՈՑ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ ՖՐԱՆՍիԱՅի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹիՒՆՆԵՐի ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսիայում գոնէ Լը Փէն կայ, մեզ մօտ հէչ մի փէն էլ չկայ:

***

ՖՈՒԹՊՈԼԱՅԻՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲՌՈՒԱՐԱՆԻՑ

Պարոյր Հայրիկեան.- մարդու իրաւունքների կիսապաշտպան:

***

ՀԱՅի ԲԱԽՏ

Ըստ վերլուծաբանների՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Ռոպէր Քոչարեանի պրեզիդենտութեան արդիւնքում ժողովրդի կէսը տակնուվրայ չի կարողանում դուրս գայ, իսկ միւս կէսը՝ զարթնողների:

***

ՅԱՏՈՒԿ ՊՊԶՈՂՆԵՐի ՀԱՄԱՐ

Ասում են՝ նոր ընտրական օրէնքի մըշակման չրջանակում մեծամասնական համակարգով ընտրուել ցանկացող որոշ «աւտարիտեներին» համար ընտրական եւ էբէական օրէնսգրքերը միացուել են:

ՎԿԱՅՈՒԹեԱՆ ԽՕՍՔ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻՆ ՀԱՅ ԾԳՆՈՒԹեԱՆ ՄիՈՒԹեԱՆ

Իր կազմութեան օրէն ամէն քայլի մեծացած կազմակերպութիւն մը որ բարեսիրականին հետ ունեցաւ քաղաքական դրծունէութիւն. եղաւ Փէտայիին կողքին, անոր աջակից. լծակից դարձաւ Հայ Դատի աշխատանքներուն, իր ներկայութիւնը տարածելով չատ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս Ֆրանսայի:

Հպարտ եմ որպէս խաչուհի ծառայելով Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մանաճիւղին: Այսօր կ'ուզեմ յիշել մեզմէ յաւէտ բաժնուած երէց խաչուհիներ Սաթենիկ Թիւթիւնճեանը եւ Սիրվարդ Ճամուզեանը: Անոնք մեզի փոխանցեցին հայրենասիրութի ոգի ու իրենց նախապատուութիւնը որ նոր սերունդին հայապահպանում էր:

Մանկական օրերու յիշատակներովս, ընդօրինակած եմ Հալէպի Հայ Օգնութեան Խաչի մեծերուս ազգային արժէքներու հաւատարմութիւնը, նուիրումը, ընկերային սէրն ու անձնազոհութեան ոգին: Այսօր, իմ կարգիս, կը փոխանցեմ այդ թոլորը կամաւոր կերպով հաւերէն դասաւանդելով Ֆրանսական երեք երկրորդական վարժարանի մէջ:

Ապրիլ 1 - 11 վեց աշակերտի հետ դասինք Հայաստան, իրենց չանքերով հաւաքուած դպրոցական պիտոյքները յանձնելու Գիւմրիի Գրիգոր Նարեկացի մէջնակարգի 446 աշակերտներուն եւ 70 ուսուցիչներուն: Իոլորիս ուրախութիւնը անսահման էր:

Կը մաղթեմ որ 50-րդ Պատգամաւորական Ժողովը (Ապրիլ 26 - 28) պահի հայրենասիրութի ոգին նորոգուած առաքելութեամբ:

ՍԵԴԱ ՍԻՄՈՆեԱՆ

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Պէզճեան Սանուց Մխուեեան նախաձեռնութեամբ, Գումգարուի Մայր Եկեղեցւոյ յարակից Պէզճեան Ամիրա սըրահին մէջ Ապրիլ 28-ին, Փորում մը տեղի ունեցած է նուիրուած կրթական հարցերու: «Մարմարա» (Ապրիլ 29) յայտով դիտել կուտայ որ հակառակ նախապէս տարուած աշխատանքին համայնքի հաստատութիւնները այնքան ալ մեծ կարեւորութիւն չեն տուած այդ հաւաքոյթին եւ ներկայ չեն եղած մանաւանդ կրթական չրջանակներէն չատեր: Սանուց Մխուեեան անդամներէն՝ Յարութ Խոզէր հետաքրքրական տուեալներ ներկայացուցած է աշակերտութեան եւ ուսուցիչներու թիւին մասին: Ան ըսած է որ ժողովը յարմար առիթ էր կրթութեան բնագաւառէն ներս առկայ հարցեր օրակարգի բերելու ուղղութեամբ: Խօսելով վերջին երեք տարիներու մասին, տուած է վարժարաններու աշակերտութեան թիւերը՝ 1999 - 2000՝ 3841, 2000 - 2001՝ 3710, 2001 - 2002՝ 3530: Կան նաեւ 3000 հայ աշակերտներ օտար վարժարաններու մէջ: Խօսք առնելով, Կեդրոնականի տնօրէնուհին՝ Տիկին Սիլվա Գուլումճեան - Մարկոսեան դիտել տուած է որ աշակերտութեան նուազումը հետեւանք է դպրաւորաբար տեղամեայ պարտադիր ուսուցման, նաեւ այն պատճառաւ որ բազմաթիւ ծնողներ կը յանան որ իրենց զաւակները աւելի որակեալ ուսում կը ստանան օտար վարժարաններու մէջ: Այս ելոյթէն ետք, վիճարկում տեղի ունեցած է յիշեալ հարցերու մասին: Ուսուցչաց Հիմնարկի կողմէ խօսելով, Պր. Նազարէթ Պինաթլը յայտնած է թէ Հիմնարկը կարգ մը աշխատանքներու ձեռնարկած է եւ հաւանարար Ցունիսին հանրութիւնը տեղեակ պահէ այդ մասին:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մաչքա Մատէն Ֆաքիւլթէի սրահին մէջ, Ապրիլ 27-ին, Սայաթ Նովա երգչախումբը համերգով մը տօնած է իր հիմնադրութեան 30-ամեակը եւ Թաթուլ Ալթունեանի հարիւրամեակը: Երգչախումբը ղեկավարած է Լոս - Անճըլըսէն հրաւիրուած Հէնրիկ Անասեան, որ իր ազդեցութեամբ յայտնած է մանաւանդ փայլ մը տալ երգերու մեկնաբանութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Նարօտ Էրքօլ, որ հայերէն եւ թրքերէն ողջոյնի իր խօսքէն ետք, բեմը յանձնած է երգչախումբին, որու կ'ընկերանար Քնար Նուագախումբը զօրացած Հայաստանէն ժամանած երկու արուեստագէտներով՝ քանոնահար Անահիտ Վալէսեան եւ դուդուկահար Սուրէն Ասատրեան:

«ԴԱՆիէԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆիՆ ՀԵՏ» *դասախօսական երեկոյթը Անթիլիասի մէջ*

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»).- Մեծ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» Թանգարանի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, 2002 Մայիս 2-ին տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ մը նուիրուած նահատակ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանին:

Երեկոյեան ժամը 7-ին, Թանգարանի տնօրէն Եփրեմ Արք. Թապաղեանի բացման խօսքէն ետք ափիւնքահայ անուանի բանաստեղծ Ժապ Ս. Յակոբեան, բանաստեղծական չունչով ներկայացուց «Դանիէլ Վարուժանին հետ» խորագրեալ իր դասախօսութիւնը, որուն ընդմէջէն նահատակ բանաստեղծին հոգեկան թրիչքներուն, ապրումներուն ու յղեզերուն, երանգապնակը մատուցեց մեծաթիւ ընթերցողներուն: Վարուժանը ներկայացուց ան իբրեւ քանդակագործ բանաստեղծ մը, «որ քար առ քար կերտեց իր Սիքստինեան տաճարը» ըսաւ ան: Դասախօսութեան աւարտին, Ժապ Յակոբեան արտասանեց Վարուժանի բանաստեղծութիւններէն «Բանուորուհին», «Դիահի տայլը», «Առկայծ ճրագ» եւ հատուած մը «Կարմիր հող»էն: Ապա ան արտասանեց իր գրած «Հողը» քերթուածը:

Փակման խօսքը կատարեց Արամ Ս. Կաթողիկոս: Ան ողջունեց Ժապ Ս. Յակոբեանի ներկայութիւնը լիբանանահայ դաղութէն ներս, նկատելով զայն «Պրոպատիկէի աւազան»ին ջուրերը յուզող հրեչտակը, որ եկաւ եւ լճացած մեր կեանքը վերակենսաւորեց իր խօսքին չունչով: Ապա, Հայրապետական յատուկ կոնդակով պատուեց զայն, որ կարգացուեցաւ Վրդ. Վրդ. Տէմիրճեանի կողմէ, ներկաներու յոտնկայս ունկնդրութեամբ:

Դասախօսական երեկոյթին ընթացքին, Դպրեվանքի սաներ խմբական արտասանութեամբ ու խմբերգներով հանդէս եկան, գեղարուեստական յայտագիր մը մատուցելով ներկաներուն: Անոնք արտասանեցին «Ձան» եւ «Ծաչբուռ» քերթուածները, ու երգեցին «Ծաչը», «Ետեւէս եկուր» եւ «Քրիստոս Պատարագեալ» խմբերգները: Աւարտին ներկաներուն մասնակցութեամբ երգուեցաւ «Կիլիկիա» մաղթերգը:

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Պատրիարքը ամէն անգամ, որ Հայերու հետ խօսելու առիթը կ'ունենար, անոնց միակ խորհուրդ մը կուտար.

- Ամէն քանի հանդուրժեցէք եւ չանցէք ապրիլ, որովհետեւ ապագան մերինն է:

Քանի մը օր Հալէպի մէջ անցընելէ ետք ոստիկանական հսկողութեամբ կատղով ճամբայ հանուեցաւ եւ վեց օրուան յոգնեցուցիչ ուղեւորութենէ մը ետքը հասաւ Տէր Զօր:

Կառավարիչը երեսանց լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ աքսորականին եւ զինքը հրաւիրեց պէլէտիէի չէնքին մէջ:

Երկու օր ետքը հոնկէ ալ ճամբայ հանեցին դէպի Պաղտատ:

Ապու Քէմալէն դէպի Անա ճամբորդած ատենին թուրք հազարապետ մը կ'ընկերանար վրեղց: Այս գինուորականը կարեւոր պաշտօնով մը Պաղտատ կ'երթար:

Իր կառքին մէջ նստած էին նաեւ Պատրիարքին ընկերացող երկու ոստիկանները, մինչ Զաւէն Սրբազան եւ իր ազգականուհին առանձին կառքով մը կ'երթային:

Ոստիկանները, որոնք Տէր Զօր էին, հրճուանքով մը կը պատմէին հազարապետին Հայերու ահռելի սպանդին մասին:

Սպան ոճիրներու այդ պատմութիւնը մտիկ կ'ընէր անտարբեր դէմքով մը:

Ի վերջոյ խօսքը դարձաւ աքսորական կրօնաւորին վրայ:

- Ո՞վ է այդ կրօնաւորը, - հարցուց հազարապետը:

- Բարձրաստիճան եկեղեցական մըն է եղեր, - պատասխանեց ոստիկաններէն մէկը, - Պոլիսէն ղրկուած է:

- Ինչո՞ւ համար:

- Կ'երեւայ, որ կառավարութեան դէմ դաւաճանութիւն կրած է:

- Ուրեմն ինչո՞ւ զինքը հոն չեն պատժեր:

- Հոս ղրկեր են, որպէսզի մենք իր պատիժը տանք:

- Ի՞նչ պատիժ, քանի որ Պաղտատ կը տանիք:

- Մինչեւ Պաղտատ պիտի չհասնի, - պատասխանեց ոստիկանը չարաշուք ժպիտով:

- Ինչպէ՞ս, - զոչեց հազարապետը:

- Հիմէն անդին հաշիւը պիտի մաքրենք:

- Ի՞նչ, զինքը պիտի սպաննէ՞ք...

- Միւթէսարըֆ վաչան անանկ հրահանգ տուած է:

- Իրա՞ւ կ'ըսէք:

- Առաջին անգամ չէ, որ սանիկ բաներ տեղի կ'ունենան այս կողմերը:

- Քանի որ պետութեան թշնամի մըն է, արժանի է պատիժի, - լսաւ սպան անտարբեր կերպով:

- Բնական է, որ արժանի է: Բայց կըրնայինք օրինաւոր ձեւով իր պատիժը տալ:

- Հիմա այդքան բարակը չեն փնտռեր ... Հայ մը սպաննելը միշտ օրինաւոր է:

- Այդ հրահանգը միւթէսարըֆը իր կողմէ՞ տուած է, թէ՞ Պոլիսէն եկած հրաման մըն է:

- Ատիկա չեմ դիտեր, բայց հաւանական է, որ Պոլիսէն եկած է հրամանը:

- Իսկ իրեն ընկերակցող կինը ի՞նչ պիտի ընէք:

- Այդ մասին հրահանգ մը չունինք, կինը որեւէ կարեւորութիւն չունի:

Այսպէս խօսելով՝ կէսօրին մօտ հասան Եփրատի եզերքը հովասուն վայր մը, ուր կառքերէն իջան հանգստանալու եւ ճաշելու համար:

Հազարապետը ուզեց մօտէն տեսնել բարձրաստիճան եկեղեցականը, զոր ոստիկանները պաշտօն ստացած էին ճամբան մեռցնելու:

Մօտեցաւ այն ծառին, որուն ներքեւ կը հանդչէր Զաւէն Սրբազան:

Ցանկարծ զարմացական աղաղակ մը արձակեց:

- Դո՞ւք էք, Զաւէ՛ն էֆէնտի, - զոչեց:

Պատրիարքն ալ ճանչցած էր պինուռբաշին:

- Այո՛, Ֆիքրի պէյ, ես եմ, պատասխանեց:

- Բայց դուք Պատրիարք չէ՞ք:

- Պատրիարք եմ:

- Ուրեմն հոս ի՞նչ գործ ունիք:

- Ձիս Պաղտատ կ'աքսորեն, իսկ դո՞ւք...

- Ես ալ պաշտօնով Պաղտատ կ'երթամ:

- Լաւ, ուրեմն միասին կը ճամբորդենք:

- Բնականաբար միասին պիտի ճամբորդենք, մանաւանդ միեւնոյն կառքով պիտի ճամբորդենք:

- Ամենայն սիրով:

Ֆիքրի պէյ հին ծանօթ մըն էր Պատրիարքին, Տիգրանակերտի մէջ ճանչցած էին պիտար, երբ Զաւէն Սրբազան առաջնորդ էր հոն:

Ջինուորականը հայ առաջնորդին դիմումներուն վրայ ստեղծանի քարձրացում ունեցած էր եւ անոր համար երախտապարտ էր աքսորականին:

Ժամու մը չափ սիրալիր տեսակցութենէ մը ետքը, երբ կը պատրաստուէին ճամբայ ելլելու, Ֆիքրի պէյ մօտեցաւ երկու ոստիկաններուն, զանոնք մէկ կողմ տարաւ եւ խիստ չեշտով մը ըսաւ.

- Այս կրօնաւորը իմ բարեկամս է, զինքը չատ մօտէն կը ճանչնամ եւ գիտեմ, որ լաւ մարդ մըն է. ձեզի բացարձակապէս կ'արգիլեմ անոր մազին մէկ թելն ալ դպչելու:

- Բայց հրահանգ տրուած է մեզի, - դիտել տուաւ ոստիկաններէն մէկը:

- Ես հրահանգ չեմ ճանչնար եւ բացէ ի բաց կ'ըսեմ, որ եթէ զինքը սպաննելու փորձ ընէք, երկուքդ ալ չեն պէս կը մեռցնեմ:

- Բայց...

- Երկար խօսք չեմ ուզեր. ես իր կառքը պիտի նստիմ, ու մինչեւ ետքը հսկողութիւն կատարեմ իր վրայ:

Եւ Ֆիքրի պէյ եկաւ միացաւ Զաւէն Սրբազանի, որ արդէն տեղաւորուած էր կառքին մէջ:

(Շար. 220)

M. et Mme Alain et Chantal Ghilardi et leurs enfants Lisa et Sara,

M. et Mme John Hudson et leurs enfants Lenny et Django

ont la douleur de faire part du décès de leur grand-mère

Mme Vve Hamaspur PAPAZIAN

(née **Fermanian**)

survenu le 9 mai.

L'inhumation aura lieu le jeudi 16 mai à 15h à l'Ancien Cimetière de Montreuil /s Bois.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

(Շար. Ա. էջէն)

բաշխի վիրաւորներէն մէկը, երբ տեսեր է, կարծեր է թէ կը զառանցէ։

ՔԱՐԱՇԻի ոճրափորձին գոհ 11 Ցրան-ասպիներու դիակները Շերպուր վոխա-դրուեցան Մայիս 12-ին։ Յաջորդ օրն ալ տեղի ունեցաւ յարգանքի արարողութիւն մը, որու ներկայ եղան Շիրաք, Ռաֆա-րէն եւ Ալիօ-Մարի, նախքան յուղար-կաւորութիւնը։ Տեղւոյն վրայ քննու-խուններըը կը շարունակուին։ Կը փնտրո-ւին այն 3 անձերը որոնք դնած են ոճ-րափորձին թակարդ կառքը եւ իրենց մեղսակիցները։ Հարիւրաւոր անձեր ձեր-բակալուած են։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԸ ԵՒ ՋԱԽԸ կը ջանան ներքին միութիւններ կազմել երեսփոխա-նական ընտրութեան համար։ Ազը՝ Միու-թիւն Նախագահական Մեծամասնութեան համար անուան տակ (նախկին ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ) 523 թեկնածու պատրաստած է։ Ջախացաւ Իի-ՏԷ-էՖ-ը, քանի պայրու չուզեր ճուլուիլ այդ չարժումին մէջ։ Ջախն ալ չի համաձայնիր Շըվէնը-մանի հետ, որ «Հանրապետութեան Բե-ւեռ» մկրտեց իր կուսակցութիւնը, որ ցարդ Քաղաքացիի Շարժում կը կոչ-ուէր։ Ընկերվարական, կանաչ եւ համայ-նավար համաձայնութեան կուգան։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, պատուիրակ նախարարը, որ հիւրն էր Մայիս 12-ին կոան Ժիւվէ ԷՌ-ԹԷ-ԷՒ-ի, յայտա-րարեց թէ գոց կապոյտը նորաճեւութիւն պիտի դառնայ, բացատրելով թէ տեղ-ւոյն վրայ աւելի չատ պիտի տեսնուին ՍԷ-ԷՌ-ԷՄ-ները, գործելու կամք կայ ներքին ապահովութեան դեմի վրայ։

ՄԻԼԱՆՕԻ մեթրոյին մէջ, Մայիս 11-ին ոճրափորձի մը առաջքն առնուած է։ Կապի չիւ մը ղրուած էր, արաբերէն եւ իտալերէն արձանագրութիւններով, ուր կ'ըսուէր՝ «կը պայքարինք յանուն Ալլահի եւ պիտի չդադրինք պայքարելէ ցորչափ դուք ալ չսկսիք մէկ Աստուած պաշտել»։

ՖՈՐՊԻԶ ԿԼՈՊԸԼ ամերիկեան համբա-ւաւոր պարբերականը, իր վերջին թիւին մէջ, կը նշէ որ Ֆրանսացիք, 2002-ին եւ 3-րդ տարին ըլլալով աշխարհի ամէնէն ծանր տուրքերը կը կրեն։ Ինչ կը վերա-բերի Շիրաքի խոստացած 5% նուազու-մին այս տարի խակ, հարկ է սպասել եւ-րոպական ընտրութեան եւ նոր Ազգային ժողովին, որպէսզի քուէար-կուի նման որոշում մը։

Ա. ԱՂԱՍԻ յաղթեց Հռոմի մրցաշար-քին, Կիրակի, Մայիս 12-ին, ընդդէմ դերման Թ. Հասսէ 6-3, 6-3, 6-0։ Կը պատրաստուի Ռոլան Կառոսի։

ԱՆԳԼԻՈՑ ՄԷՋ, անգամ մը եւս երկա-թուղային արկած մը պատահած է, որու հետեւանքով 7 մեռեալ եւ 70 վիրաւոր-ներ կային, սառնցմէ 15-ը չատ ծանր վիճակի մէջ էին։ Ճեպընթացը մեկնած էր Մայիս 11-ի իրիկունը, Լոնտոնի Փինկ'ս Գրոս կայարանէն եւ քիչ հեռ կը բախէր կամուրջի մը եւ պիծէն կ'ելլէր։ Այս յաջորդական արկածները կը վերա-գրուին գիծերու վատթար վիճակին։ 1996-ի սեպտեմբեր-հոկտեմբէն հեռ, հարկ եղած նորոգութիւնները չեն կատար-ւած։

Իվ ՌՈՊԻՐ, Ֆրանսական չարժանկարի ծանօթ դերասանը մեռաւ 81 տարեկանին, գոհ ուղեղային արիւնահոսութեան։ Տի-պարն իսկ էր Ֆրանսական բնոյթի խա-ղերու, ինք էր որ քանի մը տարի առաջ չարժանկարի վերածած էր Մարսէլ Փան-եոլի յուշերը («Հօրս փառքը» եւ «Մօրս դղեակը»)։

ԲԱՑԿՈՆՈՒԻի անջրպետականին մէջ (դոր Ռուսաստան վարձած է Ղազախըս-տանէն) արկածի մը հետեւանքով ութ բանուորներ մեռած են, երբ տանիք մը կը նորոգէին։ Տանիքը փլած է եւ բան-ւորներն ալ թաղուած են տակը։

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մչակութային Կեդրոնը

եւ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պահպանութեան Միութիւնը

կը կազմակերպեն

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ՋՐՈՑՑ

Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆի

հետ

Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Բանաստեղծին «երգի հովիտը» գրքէն հատուածները կ'արտասանէ

ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԼԻՇԵԱՆ - ԱՐԱՔԻ

Մալեան Թատրոնի դերասանուհի

եւ

ԳԻՆԵՋՕՆ՝

Բանաստեղծին նոր գրքին համար

ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՑԻՍ* 17, *ժամը* 20·30-*ին*

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

HAMASKAïNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)

DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros (pension complète)

Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :

— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ

HAMASKAïNE

ՓԱՐԻԶ

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱՓՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին

Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge,
analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

« L'HOMME LE PLUS TRISTE »

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915
ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEVORKIAN
Directeur de Recherche à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine» qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de **«Mardin 1915»**, ainsi que de **«l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement»** aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՐԵՆ

Հայաստանցի զոյգ մը՝ Մարգարիտա եւ Արտակ Մելքայէլեան աշխատանք կը փնտռէ։ Կինը, որ արհեստով վարսավիր է, տրամադիր է որեւէ աշխատանք ընե-լու (օրուան մէջ, տան մաքրութիւն, արդուք, մանուկի կամ տարեցի խնամք եւ այլն), այրը կրնայ զբաղիլ հողագոր-ծութեամբ, չինարարութեամբ, կառք վարելով։

Հեռաձայնել՝ 06 22 17 41 34

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS!

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15
MERCREDI
15 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·426 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77' ANNEE — N° 20·426

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 13/14)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 13–ին մեկնած է Մոսկուա, մասնակցելու ՀԱՊ–ի երկիրներու հաւաքական ապահովութեան խորհուրդի 10–րդ նստաշրջանին: Ան նոյն խորհուրդին ներկայի նախագահն է: Հաւաքական ապահովութեան պայմանագիրը ստորագրուած է 1992 Մայիս 15–ին Տաշքենդ: Հիմնադիր անդամներն են Հայաստանը, Ղազախստանը, Կիրգիզիստանը, Ռուսաստանը, Տաճիկիստանը, Ուզբեկիստանը: Ցետոյ միացած են Ադրբեջանը, Բելառուսիան եւ Վրաստանը:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ–ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փակայի մերձակայ դղեակի մը մէջ Մայիս 13–ին սկսած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին փոխ–նախարարներու՝ Թաթուլ Մարգարեանի ու Աբդ Ալմովի միջեւ դռնփակ հանդիպում մը: Նման հանդիպումներ եղած են 1995 – 97 շրջանին ալ, այն ատենուան փոխ–նախարարներ Ժ. Լիպարիտեանի եւ Վ. Գուլիզադէի միջեւ:

*
**

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՄԻՋԱԻԱՐՏԱՃԱՌԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ Մայիս 11–ին շրջանաւարտ չորս սարկաւագներ պաշտպանած են իրենց աւարտաճառերը: Անոնք նիւթ ունեցած են «Շնորհալիի Ճակոբոս առաքեալի ընդհանրական թուղթին մեկնութիւնը» (Սարգիս Սարկաւագ Կնեազեան), «Դ.–Ե. դարերու հայրերուն վախճանաբանական հայեացքները» (Լեւոն Սրկ. Պանֆիլով), «Հայեւեթովպական եկեղեցական յարաբերութիւններու պատմութիւնէն» (Վազգէն Սրկ. Քէսապլեան), «Անանիա Շիրակացին եւ անոր "Քննիկոն"ը» (Վարդան Սրկ. Խաչանեան):

ՄԱԿ–Ի ԵՐԱՀԱՆԵՐՈՒ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Մայիս 8–ին Նիւ–Եորք բացուած ՄԱԿ–ի գլխաւոր ժողովին յատուկ նստաշրջանին մասնակցած է Ընկերային ապահովութեան նախարար Ռազմիկ Մարտիրոսեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը: Նախարարը Մայիս 10–ին ելոյթ ունեցած է երահանեներու հարցերուն յատկացուած այդ յատուկ նըստաշրջանին, ներկայացնելով երահանեներու պաշտպանութեան բնագաւառին մէջ Հայաստանի յաջողութիւնները: Ան մասնակցած է նաեւ նստաշրջանի ընթացքին տեղի ունեցած կլոր սեղանի աշխատանքներուն:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականին պահանջով քանի մը տասնեակ ցուցարարներու եռօրեայ նստացոյցը կ'աւարտէր Մայիս 14–ին, երեքշաբթի օր: Այդ ցուցարարները ներկայացուցիչներն էին ընդդիմադիր 13 կուսակցութիւններու:

*
**

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Ընկերային ապահովութեան փոխ–նախարար նըշանակած է Կարինէ Ճակոբեանը: Ան ծըներած է 1955–ին, աւարտած է Երեւանի համալսարանին բանասիրութեան ճիւղը: Պաշտօններ վարած է պետական ճանյասփիւռին ու հեռատեսիլին մէջ: Վարած է նաեւ թարգմանութեան կեդրոն մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԻ «ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ»

ՇԱՐՈՆԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ա. Շարոն կառչած կը մնայ իր տեսակէտին, հակառակ իր կուսակցութեան եւ մըցակիցին՝ Նեթանիահուի վճռական դիրքին ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան պետութեան մը ստեղծումին: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը հաստատած է, Մայիս 13–ին, որ Շարոն ապահովութիւն տուած է իրեն չարունակելու իր ճամբան, իրագործելու համար զերադոյն տեսիլքը՝ պաղեստինեան պետութեան մը հիմնումը: Նախարարը աւելցուցած է.– «Կը հետեւինք մեր ժամանակացոյցին, ապահովութեան, տնտեսական վերակառուցման, մարդասիրական ճիգերուն մարզին մէջ: Եւ կ'աշխատինք պաղեստինեան իշխանութեան հետ իրենց օգնելու համար, վերաչինելու եւ բարեփոխուելու ուղղութեամբ:

Ռամալլայի մէջ, պաղեստինեան իշխանութեան նախարարը, որու պաշտօնն է կապ պահել ոչ կառավարական կազմակերպութեանց հետ եւ իր թիկնապահը ծեծի ենթարկուած են երկուշաբթի իրիկուն, ծպտուած անձանօթներու կողմէ: Նոյն օրը, Մայիս 13, Արաֆաթ առաջին անգամ ըլլալով հինգ ամիսէ ի վեր, կրցաւ հեռանալ Ռամալլայէն եւ չորցիլ: Այցելեց Բեթղեհէմ, բայց, միայն «վերջին» դիտեց ձենինի գաղթակայանը: Ցորդանանի տրամադրած թռանով է որ Արաֆաթ «անցաւ» ձենինէն, ուր բնակչութիւնը իրեն կը սպասէր, բայց, կըրցաւ միայն «վարքին» դիտել անցքը: Ամէն ինչ պատրաստ էր, թէեւ, ընդունելու համար պաղեստինցի դեկավարը, հեռատեսիլի գործիքները, սպիտակ եւ կանաչ համազգեստով զպրոցականներ եւլն., եւլն.: Քանի մը ժամ անց, չչուկ մը կը հաստատէր՝ «պիտի չգայ» այն քաղաքը, զոր Ապու Ամար «ձենինգրադ» մկրտած էր, հիմնուելով խորհրդային քաղաքին բնակչութեան դիմադրական պայքարին վրայ, նման Ապրիլ 3–էն 12 Պաղեստինցիներու մղած պայքարին իսրայէլեան բանակին դէմ: Բայց, Արաֆաթ չեկաւ, ինչ որ ըսել տուած է դառնացած բնակիչի մը.– «Նման ՄԱԿ–ին, Արաֆաթ Ամերիկացիներուն կը հնազանդի, վերէն կը նայի իր ժողովուրդին, փոխանակ դայու եւ բաժնելու անոր տառապանքը»: Արաֆաթի կարճատեւ կայքը դահմանափակուած է հիւանդանոցին այցելութեամբ: Ելոյթին մէջ ան չէ խնայած է.– «Ձենինի բնակիչներ, Ձենինի պատերազմիկներ, ահաւասիկ ձենինգրադ, վերջապէս ձեր ճակատամարտը պրաւեցիք հողամասերու ապատարկման ճամբան բացաւ»:

Նախապէս, Արաֆաթ Բեթղեհէմ պացած էր եւ անմիջապէս այցելած Ս. Ծընունդեան Մայր տաճարը:

Մայիս 13–ին չէր լուծուած այն 13 վանդալուր նկատուած պաղեստինցիներու հարցը: Ապաստանած եկեղեցին, իսրայէլեան պաշարման աւարտին, յանձնուած էին Բրիտանացիներուն եւ փոխադրուած Կիպրոս, ուր կը սպասեն որ եւրոպական երկիրներ յօժարին իրենց ապաստան տալու: Պրիւքսէլ հաւաքուած 15–երու Արտաքին նախարարները չեն յաջողած հարցը լուծել: Իտալիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Իրլանտա, Պելժիա եւ Ճունաստան տրամադրութիւն յայտնած են զիրենք ընդունելու, բայց, նման պէրլուսքոնիի, կ'ուզեն որ եւրոպական համաձայնութիւն մը ըլլայ «քաղաքական պատասխանատուութիւնը» բաժնելու համար: Ախիլա կ'ենթադրէ լուծել անոնց իրաւական վիճակը, ինչ որ բարդ հարց մըն է: Ազա՞տ պիտի ձգուին, պիտի հեռատանդուի՞ն, պիտի բանտարկուի՞ն, իսկ եթէ Իսրայէլ պահանջէ որ իրեն յանձնուին, հակառակ նախապէս տուած ապահովութեան Միութեան ապանակոն նախագահութեան:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ նորակազմ կառավարութեան անդամները չեն ուզեր ժամանակ կորսնցնել եւ ամէն օր գոյց կու տան որ խօսքէն գործի անցած են: Մայիս 13–ին, վարչապետ ան ու Ներքին նախարարը, անակնկալօրէն, մեթրօ մտան, ժամը 17·20–ին Հալերու կայարանէն սկսելով իրենց ճամբորդութիւնը: Կ'ուզեն ապահովութեան զգացումը վերահաստատել բնակչութեան մօտ, իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնն է, կը չեչտեն որ ազատութիւնը հոնկէ կը սկսի, պէտք է ամէն մարդ ազատօրէն կարենայ ճամբորդել, պտըտիլ, մէկ խօսքով՝ ապրիլ առանց վախի: Փարիզի մէջ, ոստիկաններուն թիւն ալ բազմացած է: Մայիս 14–ին ալ Սարքոզի, Ներքին նախարարը, կ'ընդունէր Սթրազպուրգի քաղաքապետը նոյն հարցին կապակցութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ևռանդով գործի լծուած են, ապահովելու համար իրենց յաղթանակը Ցունիս 9–ի եւ 16–ի երեսփոխանական ընտրութեան: Ընկերվարականները լաւատես են եւ Ֆ. Հոլանտ կը պատրաստուի վարչապետի աթոռին: Կուսակցութիւնները դիտակից են որ բաժանումը պատճառ եղաւ նախագահական ընտրութեան Ա. չրջանի ողբերգական արդիւնքին: Ընդհանուր ձեւով, համաձայնութիւն կը տիրէ, բայց Շըվէնմանի «Հանրապետական բեւեռ»էն: Նոյնն է պատկերը աչի մէջ, ուր Ֆ. Պայրու տեղի չի տար: Երկուքին համար ալ դժուարութիւններ կրնան ծագիլ, երբ ծայրայեղ–աջը եռակողմանի կացութիւններ ստեղծէ Բ. չրջանին: Արդէն իսկ, 555 ընտրաչրջաններու համար 551 թեկնածու նչանակած է:

ՇԵՐՊՈՒՒՐ, հոծ բազմութեան մը մասնակցութեամբ, մեծարեց Քարաչիի իր զոհերուն յիչատակը: Նախագահ Շիրաք իր կարճ ելոյթին մէջ, ապահովութիւն տուաւ որ ոճիրին հեղինակները կը պատժուին: Նախապէս, պատուոյ լեգէոնի ասպետի չքանչան յանձնեց, յետ մահու, 11 զոհերուն:

ՀԱՐԱՒ–ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Ֆրանսան աստղագէտ Միչէլ Ֆէյորի հետ միասին, Մայիս 13–ին, Հովին արտադրութիւնը ժամական 100 քիլոմեթրէն աւելի էր եւ բաւական վնասներու ալ պատճառ եղաւ: Ամէնէն աւելի վնաս կրեց Սէն–Ժան–դը Լիւզ, ուր երկու անձեր ալ անհետացած էին, կային նաեւ վիրաւորներ Թիրոնտի նահանգին մէջ, Փիրէնէ–Ատլանթիքի մէջ ալ ծառեր տապալած էին անցորդ մըն ալ վիրաւորելով:

Ֆ. ԳԱՍԹՐՕ բացատրականէս հերքեց ԱՄՆ–ու Արտաքին փոխ–նախարար՝ Ճ. Պոլթոնի ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Գուպա կենսաբանական զէնքեր կ'արտադրէ եւ կ'արտածէ: Հեռատեսիլէն սփռուած երկար ճառի մը ընթացքին, Գասթրօ չեչտեց.– «Թող նուազագոյն փաստը բերէ: Չի կրնար, որովհետեւ այդ զէնքերը գոյութիւն չունին եւ չեն կրնար ունենալ»: Այս մթնոլորտին մէջ է, որ ԱՄՆ–ու նախկին նախագահը՝ Ճիմի Գարթըր Հաւանա կը ժամանէր:

ԳՈՐՍԻՒԲ. ՆԱՅԻՈՆԻ անկախապաչտ չարժումին բաներեր՝ Ժան–Կի Թալամոնի արդարացուց Գորսիքացի հանդիսականներու ցոյցը եւ սուլոցները Մարսէյլդի դէմ Մայիս 11–ի իրիկուան մըցումին (Սթատ տը Ֆրանս, Լորիան – Պաստիա): Մոնտի հարցազրոյցին մէջ, ան կը չեչտէ որ այդ սուլոցները փաստն են, որ քանի մը չարաթ է, կղզիին մէջ չատ յարուցած վիճակ կը տիրէ: Կ'աւելցնէ որ Գորսիքացիք իրենց փառերգն ու դրօչակը ունին եւ թէ Ֆրանսայի քաղաքական պատասխանատուները պէտք է վերադառնեն պարկեչտ երկխօսութեան մը ճամբան:

ՏԻԱՆ ՓՐԷԹի, այն Անգլուհին, որ անդամանալի հիւանդութենէ մը մր տառապէր եւ դիմած էր Մարդկային Իրաւանց Եւրոպայի Ատեանին որպէսզի ամուսնոյն օգնութեամբ վերջ տրուի իր կեանքին –ինչ որ մերժուեցաւ– մեռաւ աջի օր, տասը օրերու ծանր տառապանքէ ետք:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԷՆ

Թրքական լրատուիւնները Ֆրանսայի նորակազմ կառավարութեան մասին իրենց տեղեկատուութեան կցած են դժգոհութեան արտայայտութիւններ: Անոնց դժգոհութեան պատճառ են երեք անդամներ. Պաչտպանութեան նախարարուհի՝ Մ. Ալիօ–Մարի, Տեղական ազատութիւններու պատուիրակ նախարար՝ Փաթրիք Տէվէճեան եւ Եւրոպական հարցերու պատուիրակ նախարար՝ Ռ. Տոնրտիէօ տը Վապր: Առաջինը ըստ Թուրք մամուլին, ծանօթ է իր հակաթուրք կեցուածքով: Փ. Տէվէճեան իր նչանակումէն առաջ իսկ, Թրքական Թերթերու սիւնակները զրաւած էր որպէս հայ փաստաբան որ պաչտպանած էր ԱՍԱԼԱ–յի անդամներուն դատերը, իսկ Ռ. Տոնրտիէօ տը Վապր հակաթուրք յատկանիչի տէր նըկատուած է 1999–էն, երբ Հելսինքիի համաժողովին վճռապէս դէմ արտայայտուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, այդ հանգրուանին համար պայման դնելով Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Այս նչումներուն հիմով, Թուրք մամուլի անուններ կը գրեն թէ Ֆրանսայի նոր կառավարութիւնը լեցուած է Թուրքիոյ թչնամիներով:

ՄԱՅԻՍ 14–ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ

Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն – Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Հայ Դատի Կազմակերպութիւն

Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

Հայ Դատի Կազմակերպութիւն – Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն – Ազգային Միաբանական Կուսակցութիւն

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Ա.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Լեզուի նկատմամբ կատարուած սխալները հետեւանք են մեծապետական չովինիզմի:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Վերջին չուրջ մէկուկէս տասնամեակի ընթացքին Հայաստանի մէջ ամենայն տեւականի, այսինքն՝ ապազգայինի դէմ մեր գործողութիւնները ծայր առան ա_մէնէ առաջ հայերէնի ուղղագրութիւնը վերականգնելու առաջարկութեամբ: Սկզբնական շրջանի առարկութիւնները «խոհեմութեան» յորդորներէ այն կողմ չէին անցնում. «Բա հիմա հայերէնի մասին խօսելու ժամանա՞կն է»: Ժամանակը չէր, քանի որ կոմունիստները «վերակառուցում» էին, յետոյ՝ քանի որ Ղարաբաղ էինք ուզում, յետոյ՝ քանի որ երկրաշարժ «վէրքեր էինք բուժում», յետոյ՝ քանի որ «պաշարումի մէջ» էինք, յետոյ՝ քանի որ «Ղարաբաղցիները ռուսերէն են խօսում, մեր հայերէնով նրանց պայքարը չհանգարենք», յետոյ՝ քանի որ «պետականութիւն ենք կառուցում»... Նոյն այս հոգսերի բեռան տակ եղած ժամանակ սրընթաց աճում էր ռուսական դպրոցների թիւը, երկրաշարժէ փլուզուած քաղաքի մէջ կառուցուող դպրոցը արդէն իսկ ռուսական էր, զարաբաղցի նախագահի մայրենի լեզուն ռուսերէնն է ու հայրենի լեզուն՝ աղբրեջաներէնը, իսկ «պետականութիւն կառուցելու» ամենաթէժ օրերին «հերոսական» վարչապետի հրամանով (1999 թ.) Երեւանի մէջ 60 ռուսական դպրոց բացուեց... Վաթսո՞ւն ռուսական նոր դպրոց՝ արդէն գոյութիւն ունեցող ռուսական դպրոցներէ զատ... Ճիրաւի՛ հերոսական արարք՝ սեփական ժողովուրդը ուծացման տանելու ճանապարհին...

Խոհեմ լինելու յորդորները դարձան մարտաչունչ ելոյթներ յատկապէս վերջին մի քանի տարուայ ընթացքին, երբ Հայաստանի մէջ Ռուսաց լեզուի գործածութիւնը վերջնականապէս վերականգնուեց սովետական վերականգնողական մարգակով: Եւ հէնց այս շրջանին էլ սովետական լեզուաբանները միտումնաւոր թերացութիւններով եւ փաստերն աղաւաղելով, նաեւ, անշուշտ, փորձելով օգտագործել օրուայ նախագահի քիմքին յարմար մի սահմանադրութիւն վերահաստատելու ջանքերը, որոշեցին «պետական լեզու» կոչուող ծխածածկոյթը աւելի թանձրացնել: Ընդ որում, անհեթեթութիւնը, իրենք կ'ասէին՝ աքսուրդը, հասցնելով նոյնպէս վրէնց բնորոշ եզրով՝ գռոլոգիական, այսինքն՝ անասնական խուճապի, թէ՝ «ապագային ուղղագրութիւն վերականգնել՝ նշանակում է արեւմտահայերէնը դարձնել պետական լեզու»: «Ո՞րն է այն դիտական հիմքը, որին հետեւելով փոխում ենք պետական լեզուն», _ կուսական անմեղութեամբ հարց է տալիս սովետական գործակալ Բեղիրեանը եւ այդ հարցը բոլշեւիկեան դեմագոգիա է:

Հայերէնի գրական լեզուներից որեւէ մէկը «պետական» լեզու հռչակելու մասին խօսք անգամ լինել չի կարող: Քանի որ նախ՝ «պետական լեզու» կոչուածը նոյնպէս սովետական որակեալ դեմագոգիա է: Ռուսական բռնատիրութեան կոմունիստական դիմակաւորումի յօրինուածքն է այդ «պետական լեզու» հասկացութիւնը, որն ի դէպ գոյութիւն ունէր միայն սովետական Վրաստանի եւ սովետական Հայաստանի սահմանադրութիւնների մէջ: Թէ հարկ լինի, աւելի հանգամանօրէն կարելի է մերկացնել այս տրօրինակ «բացառութեան» դրդապատճառները, բայց հիմա արձանագրենք միայն, որ անամօթ եւ սիրատուչոր ռուսաչէրների ձեռքին դա խարէութեան հրաշալի միջոց էր կայսրութեան ազգերը ռուսացնելու «լենինեան ազգային քաղաքականութիւնը» փողարկելու համար: Եւ ես միայն ցաւում եմ, որ ժամանակին չյաջողուեց փշրել կարծր մտածողութեան կաղապարը եւ սահմանադրութեան մէջ արձանագրել համերկնի իմացութիւնը որպէս քաղաքացիութիւն ստանալու հիմնական նախապայման: Ինչպէս ընդունուած է իրեն յարգող ամէն մի երկրի մէջ, եւ ինչպէս վարուեցին մերձպալթեան հանրապետութիւնները՝ սողանցք չթողնելու համար բոլոր իրաւիններին եւ օտարներին, ովքեր մինչ այս արհամարհել էին ազգային լեզուները: Արժանապատուութիւն ունեցող ժողովրդի պէս վարուելու պարտային այսօր իշխանութիւնների ուրոյն ներխուժածներից դրեթէ ոչ ոք չէր լինելու: Չէին լինելու նրանք, ովքեր նետւել են «հայ ժողովրդի պայծառ ապագան կերտելու», բայց հայերէն չեն խօսում, հայերէն չեն գրում, եւ հայերէն չեն մտածում:

Ինչ վերաբերում է դեմագոգիային, ապա ես նկատի ունեմ այդ եզրը յունարէնի լիակատար իմաստով: Սովետահայ բառարանները ներկայացնում են եզրի իմաստներից մէկը միայն՝ ամբոխավարութիւն, մինչդեռ կը նշանակի «սոսկ սուտ խոստումներ չռայլել՝ համակրանք չահելու համար»: Բեղիրեանի պարագային խօսքը յունարէնի ամբողջական իմաստի մասին է, երբ փաստերը կանխամտածուած նենգափոխում եւ ծածկում են այս կամ այն նպատակին հասնելու համար:

Լեզուն պատկանում է նոյն այդ լեզուով խօսող մարդկանց ընդհանրութեանը, ժողովրդին: «Ժողովուրդ»ը ինձնից եւ ձեղնից դուրս վերացականութիւն չէ, ինչպէս կարծում են ընդհանրապէս ժողովրդի անունից խօսող մարդիկ՝ լեզուաբանից մինչեւ քաղաքործիչները: Ժողովուրդ ես եմ, դու ես, մեր քով կանգնած եւ մեր զրոյցին ականջ դրած միւսն է: Ուստի հայերէնն էլ իմն է, որ գրում եմ հայերէն, ձեղնից ամէն մէկինն է, որ կարդում էք հայերէն: Ես եւ դու, նոյնպէս եւ նա՛ հայերէն գրել, կարդացել եւ խօսել ենք արաբական նուաճումների ժամանակ, թուրքական եւ պարսկական տիրապետութեան տակ դանուելու ժամանակ, ռուսական դերութեան մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան երկու լուսաւոր տարիներին եւ ապա նորէն ռուսական կոմունիստական կայսրութեան խաւարամիտ իրականութեան մէջ, նաեւ հիմա՝ առկախ անկախութեան, հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթի կրուսաններուն, ինքնօտարումի համապղպատին ազէտի իրականութեան մէջ՝ բնաւ հաշուի չառնելով իմ, ձեր եւ իւրաքանչիւր հայիս չլինելին բռնութեամբ փոխադրած որեւէ ապազգային իրաւակարգն ու իրր անկախացած մեր ժողովրդի ղլխին որպէս պաղ ջուր թափուած պետական անհեթեթ համակարգը:

Ու թէեւ պաղ ջուրը սթափեցնում է ղլուխը կորցրած մարդուն, սակայն այս անգամ «օյին տաքացրին» սովետական «անուանի» եւ անպատման «համաչխարհային հռչակ» վայելող լեզուաբաններըը, որոնք իրենց մարտաչունչ հրապարակումներով ընդամէնը բացայայտեցին իրենց մտքի սահմանափակութիւնն ու սպաղ պիտելիքները:

Այսպէս, օրինակ, «լեզուաբան» յորջորջուող մեր կլերակոսներից մէկն էլ վճռաւուն վճիռ կայացնողի յատկանութեամբ նախ «ցաւ է յայտնում», թէ խոսակցական, ասել կուզի առօրեայ, ինչպէս նաեւ« եթերից հնչող» լեզուն աղաւաղում են եւ ապա «յայտնագործութիւն» է կատարում, թէ աղաւաղողների դէմ «պայքարի միջոց կարող էր լինել սահմանադրական փոփոխութիւնը, եթէ նչուէր, որ պետական լեզուն գրական արեւելահայերէնն է»:

Այս «հանճարեղ» առաջարկութեանը մէկ այլ կտրուածքով արդէն անդրադարձել է Ա. Թոփոյեանը «... հայդատական ախպար» յօդուածին մէջ («Յառաջ», 2002, Մարտ 27): Իսկ ես պարզապէս նկատելու եմ, թէ նախագահին արեւելահայերէն սովորեցնելու «լեզուաբանի» քառամեայ ջանքերը հարկաւ ի զուր են անցել: Եւ պատճառը, անշուշտ այն չէ, որ սոյն ուսուցիչը բնաւ էլ Արխատոել չէ: Ի վերջոյ նրան աչակերտող նախագահն էլ Աղեքսանդր Մեծը չէ: Բայց խնդիրն այն է, որ բնաւ էլ հարկ չկայ Արխատոել լինել, որպէսզի խելքդ այնքան հասնի, թէ որեւէ դիտեւիք եւ մասնաւորապէս մայրենի լեզուն սովորում են ջանասիրութեամբ, ու ոչ թէ որպէս մաշած ձեռնոցի պէս չարունակ փոխուող, ինչպէս սովետական լեզուաբաններն են ասում՝ արդիականացուող սահմանադրական օրէնքով: Մեր այս Արխատոելի մտածողութիւնը յոյժ ռուսական է. իշխան Պոտեմկինը Եկատերինա Թագուհու՝ դէպի հարաւային Ռուսաստան կատարելիք ճամբորդութեան առիթով, ճանապարհի երկու կողմերին, թշուառութիւնը քօղարկելու նպատակով՝ գիւղերի պճանկարուած պատկերներ էր դրել, որոնք ծառայում էին մէկ նպատակի միայն, ինչը դիտակցուած ԻՆՔՆԱԽԱԲԷՈՒԹԻՒՆՆ է: Այսօրինակ մտածողութիւնը, բնականաբար, յատկանշական էր ռուսական կոմունիստական կայսրութեանը, որի տաքուկ ծոցի մէջ իշխանացել, իրենց ամենայն ազգայինը՝ գիտակցութիւն, արժանապատուութիւն եւ բարոյականութիւն, կորցրել են Հային դէպի ինքնալլկում առաջնորդելու ելած սովետական «հումանիտար»ները: Ջմռռանք, որ սովետական սահմանադրութիւնների համաձայն, մենք ապրում էինք ազատութեան մէջ եւ այնպիսի բարեկեցիկ կեանքով, որպիսին Արեւմուտքի քաղաքացիական հասարակարգերը կարող էին միայն երազել: Սա նոյնպէս դիտակցուած ինքնախաբէութիւն էր, ճիշդ այնպէս, ինչպէս եւ այսօրուայ տնտեսական, քաղաքական ու մշակութային մարզերի նուաճումները արձանագրելը:

Ահաւասիկ. կարեւորը արձանագրելն է:

Արխատոելական պարտականութիւններ ստանձնած սովետական լեզուաբանը չարունակելով օտարամուտ մտածողութեան մշակած ինքնախաբէութեան փորձառութիւնը, իսկապէս, համոզուած է, թէ պոտեմկինեան դիւղերի եւ ստալինեան ու բրեժնեւեան սահմանադրութիւնների օրինակով արձանագրելը բաւական է, որ Հայերը անաղարտ հայերէնով խօսեն:

Եթէ գործն այսպէս բռնենք, ապա նոյն այդ արխատոելի փորձից ելնելով հարկ է լինելու սահմանադրութեան նախապահական տարբերակ վերահաստատել այն հաշուով, որ այս անգամ էլ ռուսերէնը կամ աղբրեջաներէնը, իսկ լաւագոյն դէպքում Ղարաբաղի գաւառաբարբառը յայտարարուի «պետական լեզու», որպէսզի երկրի նախագահը կարողանայ «անաղարտ ու դեղեցիկ խօսել» երկրի լեզուով: Բայց ինչպէ՞ս վարուենք միւս գաւառացիների հետ: Գուցէ հնարաւոր կը լինի ամէն մէկի համար համապատասխան գաւառաբարբա՞ռ նախատեսել սահմանադրութեան մէջ, չմոռանալով, անշուշտ նորահայ «ապեռո»ների:

Ազգային ուղղագրութիւնը Հայաստանի մէջ վերականգնելու առաջարկին հետեւողականօրէն դիմադրում են նրանք, որոնց ազգային ինքնագիտակցութիւնը ջնջուել՝ փոխարինուել է «մեծապետական չովինիզմի» գաղափարախօսութեամբ:

Ջնջուել է ոչ միայն լեզուաբանների, այլեւ շատ գրողների ազգային պատկանելիութեան զգացումը, որոնց մէջ կան այնպիսի ախտահարուածներ, որ նոյն իսկ անթաքոյց կարօտում են «իրենց հին պերխան» (Ս. Կապուտիկեան, Հր. Մաթեւոսեան եւ այլն):

Քանի որ «կովկասահայ գանգուածը մնացած է ռուսամոլ, ծիծաղելի սնոպիզմով եւ անպատրաստ»:

Շահան Շահնուրի «մեղքերից» մէկն էլ արդեօ՞ք չէ եղել վերջին երկու հարիւր տարիների ազգային մեր ազէտների հիմնական պատճառի մասին այս խիպա հրապարակումը:

Եւ մի՞թէ այդ ձախաւեր ապազգայնականների մէջ մէկը չկայ, որ գոնէ խոստանայ, թէ ժամանակակից Հայաստանի մէջ խարէութիւնն ու ինքնախաբէութիւնը դարձել են ազգային գաղափարախօսութիւն:

Այդ մէկը, բարեբախտաբար, կայ: Այդ մէկը, որ Հր. Մաթեւոսեանն է, գրում է. «Մենք պէտք է կարողանանք խօսել թէ՛ ինքներս մեզ, թէ՛ ժողովրդին, եւ չընդունենք մեր պարտութիւնը» (Թարգմանուած է ռուսերէն հրապարակումից. Կ.Ա.Ս.):

Եւ, քանի որ տասնամեակներ շարունակ հալուող, ճուլուող, բայց եւ միեւնոյն ժամանակ ազգային լկտութիւն ու մկաններուի լարումով դիմադրում է սիփիւռքահայը, ոչ թէ ինքնախաբէութեամբ, այլ արմատին կառչած՝ ազգային ու քրիստոնէական էութիւնը իրականի մէջ պահպանում է սիփիւռքահայը, ուրեմն, նոյն այդ իրականի մէջ խանգարում է ժողովրդին խաբելու «հայրենասիրական» գործին, ուստի Հր. Մաթեւոսեանը պահանջում է. «Սիփիւռքը պէտք է ենթարկուի մեզ»:

Եւ ո՛չ թէ յանուն ինքնութիւնը չկորցնելու թէժ պահի պայքարը, այլ պարտութեամբ՝ ինքնախաբէութեամբ «չընդունի մեր պարտութիւնը»:

Ինքնախաբէութեամբ ապրելը, ի հարկէ, շա՛տ դիւրին է:

Նոյնքան դիւրին, որքան սիրելը գիտութեամբ փոխարինելը կամ անգրագիտութիւնը գրագիտութիւն յայտարարելը:

ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԳԵՐԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՍՆՆԴԵՂԷՆԻ ՃԻՇԴ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄՂՈՒԵԼԻՔ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՆԱԽԱՁԱՅՆ Է

Միացեալ _ Նահանգներու չափահաս_ներուն 50 տոկոսը գերծանրութենէ կը տառապի, իսկ հինգ հոգիէն մէկը արտակարգ գէր կը նկատուի, վերջին վիճակագրութիւններուն համաձայն: Այս վերջին արտակարգ գէր դասակարգին մօտաւորապէս 25 տոկոսը կին եւ 19·5 տոկոսը այր մարդէ կը բաղկանայ, որոնք կը ներկայացնեն 97 միլիոնէ աւելի չափահաս: Այս խումբի բնակչութիւնը 50_էն 100 տոկոսով յաւելեալ վտանգի տակ են սրտերակային հիւանդութիւններու, ինչպիսին են, շաքարախտը, սրտի տապնապը եւ կաթուածը: Առողջութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը արտակարգ դիրութիւնը կ'որակէ միջազգային համաճարակ, մատնանշելով թէ գերծանրութեան հետեւանքները այնքան բազմաթիւ եւ ահաւոր են որ կարելի է ըսել թէ ներկայի արհամարհուած հանրային առողջական ամենամեծ խնդիրը գերծանրութիւնն է որ մեր առողջութեան վրայ ծխախոտին չափ կարեւոր ազդեցութիւն կը գործէ:

*
**

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԳԻՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Ազգային առողջութեան կեդրոնը յատակ չափանիշներ ճշդած է, գերծանրութիւնը, թէ արտակարգ գիրութիւնը սահմանող: Առողջաքննական հիմերու համաձայն՝ գերծանրութիւնը կը սահմանուի երբեւ մարմնի այն աւելորդ զանգուածը որ յառաջ կու գայ մկաններէ, ոսկորներէ, ճարպերէ եւ ջուրէ, բաղդատած լաբնականոն մարմնի զանգուածին: Այս սահմանումը արտակարգ գիրութեան հակասական է, քանի որ այս վերջինը կը սահմանուի իբր արտասովոր բարձր համամատութեամբ ճարպային նիւթ: Հետեւաբար, թէպէտ ամէն արտակարգ գէր, գերծանր կը նկատուի, բայց ամէն գերծանր չակ արտակարգ գէր չէ: Օրինակի համար, կարգ մը մարզիկներ գերծանր դասուած են պարզապէս որովհետեւ մեծ քանակութեամբ մկան ունին: Բժիշկներու մեծամասնութիւնը համաձայն են թէ այր մարդոց մօտ 25 առ հարիւրէն աւելի ճարպային նիւթը, իսկ կիներու մօտ 30 առ հարիւրէ աւելի ճարպային նիւթը էնթական արտակարգ գիրի կը վերածեն: Ընդհանուր առմամբ կ'ենթադրեն այր մարդոցմէ աւելի ճարպային նիւթ կը պարունակեն իրենց մարմնին մէջ: Մարմինը որոշ քանակութեամբ ճարպային նիւթի կարիքը ունի գործածուելու համար իբրեւ ամբարուած ուժանիւթ, մարմնին ջերմուժը ապահովող եւ մեքենական բախտը չէզոքացնող ապրակ:

Առողջութեան արհեստավարժները, ինչպէս նաեւ պլպատողները, արտակարգ գիրութիւնը որոշելու համար «մարմնի զանգուածային որոշիչ» կոչուած թիւէն կ'օգտուին: Այս թիւը ջրտնելու համար պէտք է պարզապէս քիլոկրամով արտայայտուած ծանրութիւնը բաժնել մեթրով չափուած հասակին քառակուսիին հետ: Այսպէսով գտնուած թիւը եթէ 25_էն վեր է անձը կը նկատուի գերծանր, իսկ եթէ 30_էն աւելի է ենթական կը նկատուի արտակարգ գէր: Պարզ օրինակ մը տանք· փորձենք գիտնալ թէ 72 քիլօկրամ կշռող եւ 1 մեթր 50 հասակ ունեցող օրիորդ մը գե՞րծանր է թէ արտակարգ գէր: 1·50ին քառակուսին կ'ընէ 2·25,72_ը եթէ բաժնենք 2·25_ով, կը ստանանք 32: Այս թիւը 30_էն մեծ ըլլալով ենթական կը նկատուի արտակարգ գէր:

*
**

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ _ ԾԻՆԵՐԸ° ԹԷ ԱՊՐԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

Մարմնական ծանրութիւնը յաւելում կը կրէ առ հասարակ երբ ուժանիւթի սպա_

ռումով ստացուած ջերմուժի քանակը կը դերազանցէ այրելով վառնուած ջերմուժի քանակը: Այս անհաւասարակշռութեան իսկական պատճառը յստակ չէ, բայց այն որ ակներեւ կը թուի, ծնային, չրջապատային եւ հոգեբանական ազդակները իրենց կարեւոր դերը կը խաղան վերծանութեան մէջ ըստ «Շաքարախտի, մարսողական եւ երիկամնային ախտերու հետազօտութեան կեդրոնի» եզրակացութիւններուն: Արտակարգ դիրութիւնը յառաջ կրնայ գալ նաեւ կարգ մը հազուադէպ հիւանդութիւններէ. ինչպէս՝ ցած թիրօխտի ախտաւիճակը: Մխւս կողմէ կարգ մը հակաճնշիչ եւ սթէրօիտ խումբին մաս կազմող դեղերու դործածութիւնն ալ յաւելեալ զանգուածի ըստացման պատճառ կրնայ հանդիսանալ: Թպէտեւ այս վերջիններուն դերը 1 տոկոսը չանցնիր արտակարգ դիրութեան վիճակագրութեան մէջ:

Արտակարգ դիրութեան ժառանգական նկարագիրը որ ծիներուն կապուած է, 40-էն 50 տոկոսով գլխաւոր տեղը կը գրաւէ գիտնականներու թուած ազդակներու դասաւորումին մէջ: Որովհետեւ այսօր ընդունուած իրողութիւն է թէ ամէն անհատ կը ժառանգէ մասնայատուկ կենսաքիմիական կամ ղազքիմիական մեքանիզմ մը: Մեր սնանելու, կամ պարզապէս ուտելու եղանակը մէկէն միւսը կը փոխուի: Ոմանք կայուն եւ կանոնաւորուած համակարգի մը կը հետեւին որ իրենց մարմնի կշիռին բնականոն ընթացքը կ'ապահովէ, իսկ ուրիշներ կը ժառանգեն սննդականոնի անկայուն եւ փոփուկ համակարգ մը: Ոմանք կը ջանան բարեփոխել փրենց սննդառութեան եղանակը, բայց այդ մէկը յաճախ չատ դժուար է, քանի որ ենթական կը մղէ իր ժառանգած համակարգին ընդդիմանալու:

Վերջերս Պոսթընի գիտահետազօտականի մէկ կեդրոնին մէջ կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, fօքիզոլ կոչուած դեղճի մը գերարտադրութիւնը պատասխանատու կը նկատուի ալեւորդ ճարպի կուտակումին, մարմնի մէջ: Այս դեղճին բնական քանակով արտադրութիւնը դրական դեր ունի ջղային դրութիւնը հանդարտեցնելու, բայց ըստուգուած է որ արտակարգ դէրերու մօտ նոյն դեղճին բնական քանակը լայնօրէն զանցուած է:

Շրջապատի ազդակները կը ներառնեն մանաւանդ սննդականոնի եւ մարզանքի սխալ չարժուձեւեր: Եթէ ծնողները յաճախ չատ ճարպոտ սնունդներ կ'ուտեն եւ նստուկ կեանքը կը նախընտրեն, իրենց զաւակները չատ հաւանաբար նոյն վերաբերումը կ'ի ւրացնեն չուտով: Այս եզրակացութիւնը կը նկատուին որդեգրուած երախաներըը որոնք կը հետեւին աւելի իրենց կենսաբանական ծնողաց սննդականոնին: Ուրեմն այս վերջին պարագային ծիները յաղթական դերը կը կատարեն չրջապատի բաղդատմամբ:

*
**

ԱՒՈՂՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵԻԱՆՔՆԵՐԸ

Շաքարախտի պատճառներէն գլխաւորներէն կը նկատուի արտակարգ դիրութիւնը: Իսկ Միացեալ – Նահանգներու վերջին առողջական վիճակագրութեանց համաձայն, սրտանօթային ախտերու առաջնական ազդակն է գերծանրութիւնը: Թանձրամսութեան կապուած առողջութեան վտանգները կը ներառնեն բարձր fոլեսթէրոլը, շաքարախտը, սրտի հիւանդութիւնը, գերճնշումը, քաղցկեղի որոշ տեսակները, ինչպէս կուրծքի եւ արդանդի:

Արտակարգ դիրութիւնը կապուած է նաեւ ղպացական ցնցումներու: Ներկայ ընկերութիւնը փիղիքական քաղցրութեան եւ նրբակազմ մարմնի ներկայութեան առաջնակարգ կարեւորութիւն կ'ընծայէ: Հետեւաբար, արդիական առումով փիղիքական չափանիշներու չհամապատասխանող անձերը ընկերութեան զանազան դասակարգներու մէջ լուրջ ճնշումներու եւ հակազդեցութիւններու ենթակայ կը դտան իրենք զիրենք, ինչպէս դպրոցի, աշխատութեան եւ ընկերային տարբեր չրջանակներու մէջ: Ամօթի եւ լքումի դպացումները հոդեկան ցնցումներու կը նան վերածուիլ: Եզրակացութիւնը այն է որ կորուկ պատասխան մը դոյութիւն չունի: Մէկ խօսքով՝ արտակարգ դիրութիւնը մարդոց կեանքը կը թունաւորէ:

*
**

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Եթէ ամփոփել հարկ ըլլայ առաջարկուած բուժման եղանակները, կարելի է նչել հետեւեալները. ցած չերմուժով սննդառութիւն, փիղիքական յաւելեալ դործունէութիւն, ապրելակերպի վարժութիւններու հիմնական փոփոխութիւն, դեղի դարմանում եւ վերջապէս վիրահատում: Այս եղանակներէն ոչ մէկը ապահովին բաւարար է: Ապրելակերպի վարժութեան փոփոխութեան մաս կը կազմեն մանաւորապէս սննդականոնի խիստ հետեւողութիւնը, կիրարկուած ժակի խափանումի երեւոյթին եւ երեք չորս ամիսէ յետոյ ախորժակը կրնայ փիղիքական դործունէութեան զուգահեռ: Նոյնիսկ այս վերջինը յաճախ բաւարար չէ, պէտք է նաեւ դեղերու օդնութիւնը: Իսկ այն անձերուն մօտ որոնց «մարմնի զանգուածային որոշիչը» 40-ի հաւասար է կամ աւելի, վիրահատութիւնը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն: Գալով դեղերով դարմանումի, ընդհանուր առմամբ ախորժակը խափանող մօլէքիւլներ կը բաղկանան, ինչպէս Սերոթոնինը, Տօքամինը կամ Քաթէքօլամինը: Բայց պէտք է նկատի ունենալ որ այս դեղերը իրենց երկրորդական ազդեցութիւնները ունին: Ամէն դուրս, որոշ ժամանակէ մը անդին ուղեղը կարող է հակազդել ախորժակ վերադառնալ, հակառակ դեղերու դործածութեան: Ներկայիս միակ դեղը որ արտօնուած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ մէկ տարուան գործածութեան համար՝ Սիպիւդրամինն է:

Իսկ ինչ կը վերաբերի վիրաբուժական մէջամտութեան, հոս ալ երկու եղանակ դոյութիւն ունի. ենթակային ստամոքսին ծաւալը պակսեցնել կամ սնունդի իւրացման եւ մարսողութեան դլխաւոր դերը կատարող բարակ աղիքին մէկ մասը կտրելով վերցնել:

Վիրաբուժութիւնը, դեղի գործածութիւնը եւ սննդականոնը բոլորն ալ թանձրամսութեան դարմանումին մէջ չատ կարեւոր ազդակներ են սակայն արդիական հակումը, այս ախտին չղաքիմիական եւ դեղաբուժական երեսակները ուսումնասիրելու ուղղուած է: Ինչպէս կը տեսնուի, գերծանրութեան եւ արտակարգ դիրութեան դէմ պայքարը ներկայ դարուս գլխաւոր մտահոդութեանց մաս կը կազմէ:

Քաղեց՝ Ս. Շ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Գերմանիոյ Հայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 20-ին Ֆրանքֆուրթի համբաւաւոր Փաուլս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան կեդրոնական հանդիսութիւն մը, որուն մասնակեցաւ Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գաբրիէլ Աբգ. Պէքճեան, հետը ունենալով Թեմական Խորհուրդի անդամներէն տոքթոր Սարգիս Աւտամը: Կեդր. Խորհուրդի առենապետ տոքթ. Շաւարչ Ճոլաստաեանի բացման խօսքէն ետք յաջորդաբար խօսք առին Ֆրանքֆուրթի քաղաքապետարանէն Ուլրիխ Գասպար, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի Կարինէ Ղափնեան, Պրանտընպուրկ նահանգի Կրթութեան, երիտասարդութեան ու մարզանքի նախարար՝ Շթեֆան Ռայխը, Ֆրանքֆուրթի համալսարանէն եւ Ֆրից Պաուէր Հիմնարկի նախագահ Փրոֆ. տոքթ. Միշա Պրումլիք: Գեղարուեստական բաժինը ապահովեցին դաշնակահար Սերուժ Գրբահեան եւ համբաւաւոր սոփրանօ Ճասմիկ Պապեան: Իսկ Դանիէլ Վարուժանէն ու Վահան Թէքէեանէն եղեռնի նիւթով արտասանութիւններ ներկայացուց դերասանուհի Անիթա Իզէլին: Գերմանիոյ քաղաքական կեանքէն ու հայ համայնքներէն եկած բազմահարիւր ներկաները յուչատօնի իրենց ներկայութեամբ անդամ մը եւս յիչեցին Հայոց նահատակները, պահանջելով ու սպասելով արդարութիւն մեր օրերու քաղաքակրթուած պետութիւններէն: Փակման ու հանդստեան աղօթքը արտասանեց առաջնորդ հայրը, յիչելով նաեւ ասոր ժողովուրդի նահատակները, որոնք նոյնպէս զոհուած էին 1915-ին: Ասոր եկեղեցին ներկայ էր Սամուէլ Քհնյ. Կիմիւչ:

• Ապրիլ 21-ին, Քէօլնի հայ համայնքի սրահին մէջ «Հոգիս քեզ հետ կը խայտայ» անուն դիրքը ներկայացուց հեղինակը՝ Քէմալ Եալչըն: Այս դիրքը կը ներկայացնէ Հայոց եղեռնէն վերապրածներու յիչատակները, զոր հեղինակը անձամբ հաւաքած է չրջելով Անատոլուի տարբեր քաղաքները: Ներկայացումէն ետք առաջնորդը արտասանեց հուսկ բանքը քաջալերելով հեղինակը եւ պինք չնորհաւորեց իր այս հեղինակութեան առիթով: Հանդիսութեան կազմակերպիչն էր Առաջնորդութեան մչակութային յանձնախումբը:

• Ապրիլ 24-ին, Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ 1915-ի Հայոց եղեռնի յուչատօնին առթիւ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաչտօն, առաւօտեան ժամը 11-ին: Պատարագիչն էր առաջնորդը: Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 20-էն սկսեալ, դարձեալ եկեղեցւոյ մէջ առաջնորդին նախագահութեամբ եւ Ասորի եկեղեցւոյ արք. Ցուլիուս Զիչէքի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ յուհանդէս մը Քէօլնի հայ համայնքի եւ բիտասարդաց յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, որ չատ տպաւորիչ ձեւով ներկայացուեցաւ: Ցուչահանդէսի յայտագիրը բաղկացած էր երկու մասէ: Նախ օրուան նիւթի մասին գլխաւոր ելոյթ ունեցողներն էին՝ փրոֆ. տոքթ. Եոսթ Տիւլֆէր, Քէօլնի քաղաքապետ Ժոզէֆ Միւլլէր, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի պաչտպան պատուելի Եոհաննէս Լէփսիուսի թոռը՝ տոքթ. Մանֆրէտ Ակզը: Փէթէր Պալաքեանի գիրքէն երկու հատուածներ կարդացին՝ Գրիգոր Զատոյեան եւ Ժագլին Հօփփը: Կոմիտաս երգչախումբը օրուան պատչաճ մասնակցութիւն բերաւ դեկավարութեամբ Վարուժան Մարգարեանի եւ ընկերակցութեամբ դաշնակահար Իրենա Թապազդերի. հանդիսը վարեց Բենիամին Պարլաք, որ սահուն առոգանութեամբ արժանացաւ բոլորին գնահատանքին: Բազմահարիւր ներկաներուն մէջ հայ հասարակութեան կողքին կարելի էր նկատել գերմանացի քաղաքական եւ հանրային կեանքի ներկայացուցիչներ, որոնց մէջ այս տարի ներկայ էր Թուրք ծագում ունեցող ձէմ Էօզտէմիր, Կանաչներու կուսակցութենէն երեսփոխան Գերմանական Խորհրդարանին մէջ: Հանդիսի աւարտին, առաջնորդը նախ հրաւիրեց Ասորիներու Աբգ.ը, որ հոգւոց արտասանէ բոլոր նահատակներու հոգիներուն, ապա իր արտասանած աղօթքով վերջ դրաւ յուչահանդէսը:

• Ապրիլ 28-ին, Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց ու քարոզեց Աբգասխի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Աբգ. Մարտիրոսեան, որ Գերմանացիներու հրաւէրով քանի մը օրուան համար Գերմանիա կը գտնուէր, Ս. Էջմիածնի Կյոր Սեղանի ժողովներուն մասնակցելու: Նոյն օրը, Քէօլնի հայ համայնքը կազմակերպած էր իր վարչական խորհուրդի նոր վարչութեան անդամներուն եւ Գերմանիոյ թեմի համար ինը պատգամաւորներու ընտրութիւնները: Վարչական խորհուրդի անդամ ընտրուեցան՝ Տիկին Մինու Նիքբայ, Օր. Թանիա Նիքսարլըօղլու, Տիկին Առլէթ Ֆիտան, ՊՊ. Ալֆրանտ Պետրոսօղլու, Ցակոբ Պըչաճը, Արման Տէրտէրեան, Մելքոն Շաքարեան, Պետրոս Սիվրի, Ռոպէր Եանար:

Քէօլնի համայնքէն թեմի պատգամաւոր ընտրուեցան՝ Տիկին Մելինէ Փոհլման, ՊՊ. Մուրատ Աքեիւզ, Մեսրոպ Պուլտուք, Պետրոս Սրկ. Իրղուրումյուօղլու, տոքթ. Սարգիս Քէհեաեան, Հերման Օտապաչեան, Գրիգոր Սաղլամէր, Իլիաս Ույար, Կարապետ Թիւէք:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Մայիս 1

ԹԻՒ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԲՐԱԻԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Մինչեւ Պաղտատ հազարապետը վայրկեան մը չբաժնուեցաւ Պատրիարքին քովէն, ու այս կերպով ոստիկանները չկըրցան կատարել իրենց տրուած հրահանգը:

Թուրք սպան երբեք չդայտնեց Զաւէն Սրբազանի այն վտանգը, որ կը սպառնար իրեն, որպէսզի անոր մտատանջութիւններուն վրայ հատ մըն ալ չաւելնայ:

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Տրդատ անհամբեր կը սպասէր Սիսակի գալուն, որպէսզի հասկնայ, թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէին:

Ինչպէս կընթերցողները կը դիտեն, Սիսակ յանդուգն ծրագիր մը դղացած էր, այն է՝ երթալ տեսնել Րէչատ պէյը եւ անկէ հասկնալ Վահէի ձերբակալման պատճառները եւ խոստացած էր իրիկուընը գալ եւ իր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդել Տրդատին:

Մութը արդէն սիրած էր, եւ Սիսակ չէր երեւցած:

«Եթէ չի դամ, հասկցի՛ր, որ ձերբակալուած եմ» – ըսած էր Սիսակ իր բարեկամին:

Այս խօսքերը յիչելով՝ Տրդատ հետզհետէ կը մտատանջուէր՝ քանի վայրկեանները կ'անցնէին, ու իր բարեկամը երեւան չէր ելլեր:

Ցանկարծ դրան զանգակը հնչեց. քիչ յետոյ ոտնաձայն մը լսուեցաւ սանդուխներուն վրայ.

«Ինքն է» – մտածեց Տրդատ եւ սենեակէն դուրս նետուեցաւ:

Արդարեւ Սիսակն էր:

– Ո՞ւր մնացիր, – գոչեց Տրդատ, – պիտ մտատանջուէինք մտածելիր:

– կարեւոր գործեր ունէի, անոր համար քիչ մը ուշ մնացի, – պատասխանեց եպիտասարդը՝ իր բարեկամին սենեակը մտնելով:

– Գացի՞ր ոստիկանատուն:

– Բնականկարար...

– Տեսա՞ր Րէչատ պէյը:

– Ո՛չ, Րէչատ պէյը չտեսայ, բայց Ալի Րիզան տեսայ եւ ինչ որ կ'ուզէի հասկընալ՝ հասկցայ:

– Բայց ինչպէ՞ս ըրիր:

– կեցիր, որ ամէն բան պատմեմ:

Տրդատ, անհամբեր, աթոռ մը առաւ եւ նստաւ իր բարեկամին դէմը:

– կատարելապէս ծպտուած, թուրք էֆէնտիի մը նման, – սկսաւ Սիսակ, – ուղղակի գացի Քըամը սիսի եւ ուղեցի Րէչատ պէյը: Պատասխանեցին, որ հոն չէ: «– Ալի Րիզա պէյը հո՞ս է, – հարցուցի: – Հոս է, – ըսաւ բարապան մը: – Ըսէք իրեն, որ Ներքին գործերու նախարարին կողմէ եկած եմ եւ կ'ուզեմ պինքը տեսնել» – ըսի: Բարապանը դնաց եւ քիչ յետոյ վերադառնալով պիս անմիջապէս առաջնորդեց Ալի Րիզայի սենեակը: Այս վերջինը պիս տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ, յարդանքով բարեւեց եւ քովը նստեցուց:

– Անունդ չի հարցո՞ւց, – ըսաւ Տըրդատ:

– Ո՛չ, չհամարձակեցաւ կարծեմ: «– Ներքին գործերու նախարարին քովէն կուգամ, – ըսի իրեն, – պիս յատկապէս ղրկեց մէկ քանի տեղեկութիւններ առնելու համար Րէչատ պէյէն, բայց պէյը հոս չէր: – Այո՛, – պատասխանեց Ալի Րիզա, – մէկէն ի մէկ անհանգստութիւն մը ըզդաց եւ տուն դնաց: – Ներքին գործերու նախարարին ուզած տեղեկութիւնները դուք ալ կրնաք տալ, – ըսի: – Պատրաստ եմ քեզի զոհացնելու: Ինդիրը մէկ քանի նոր ձերբակալութիւններու մասին է: – Հարցուցէք՝ ինչ որ կ'ուզէք: – Առջի օր Բերայի մէջ երիտասարդ հայ մը ձերբակալուած է, վահէ անուն, տեղեկութիւն ունի՞ք այս մասին: – Բնականաբար, – պատասխանեց Ալի Րիզա: – Ներքին գործերու նախարարը կը փափաքի խմանալ, թէ ինչ ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է այդ երիտասարդը: – Վահէն արդէն երկար ժամանակէ ի վեր կը փնտրէինք իրրեւ հնչակեան վտանգաւոր անձ մը: Դժբախտաբար չկրցանք մեր ենթակային ժամանակ ձերբակալել նաեւ իր երկու ընկերները: – Ընկերնե՞ր ալ ունի ուրեմն: Մէկը Տրդատ անուն եւ միւսը Սիսակ անուն. Տրդատը ամբաստանուած է իրրեւ Արշակ անուն մեր մէկ լրտեսին սպաննիչը եւ իրրեւ հնչակեան մը, նոյնպէս հընչակեան է նաեւ Սիսակը: – Ցաւալի է, որ այդ երկու անձերը չէք կրցած բռնել, – ըսի: – Այո՛, չատ ցաւալի է, – պատասխանեց:

(Շար. 221)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԶՈՐԵՓՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 18–ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 19 mai à 9h30, l'émission sera consacrée à la Pentecôte, mais sera illustrée par d'admirables miniatures arméniennes.

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Փէյնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, համեղի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՉՐՈՑՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖԱԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «երգի հովիտը» գրքէն հատուածներ կ'արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ – ԱՐԱՖՈ
Մալեան թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵԶՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՅԻՍ* 17, *ժամը* 20·30–ին
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն :
Մուտքը ազատ է :

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ |
ՀԱՅԵՐԷՆԻ |
ՈՒՂՂԱՓՐՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

«L'HOMME LE PLUS TRISTE»

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ՏՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ

■ BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

(գրուած՝ 1917 Թ.)
Դրամա
Չորս արարով

Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 եւրօ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04 ou

— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

*
**

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 – visite Dzidzernagapert et Yeraplour
— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine
— 3ème jour : Gumri – Spitak et Abaran
— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan
— 5ème jour : Haghardzine – le lac Sévan et l'opéra d'Erévan
— 6ème jour : Haghpat et Sanahine
— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)
— 8ème jour : Khor-Virab – Goris – **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank
— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)
— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16
JEUDI
16 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·427 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·427

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 14 / 15)

ՀԱՊ-Ի ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի մէջ, ընդունուած է ՀԱՊ-ի մասնակից երկիրներու միացեալ յայտարարութիւնը, ուր կը չեռուի· – «Հաւաքական ապահովութեան պայմանագրի ամրապնդման նպատակով մղուած մասնակից պետութիւններու (Հայաստան, Բելառուսիա, Ղազախստան, Կրղիզստան, Ռուսաստան, Տաճիկստան) գործողութիւնները եւ անոնց յարմարեցումը արդի աշխարհաքաղաքական իրավիճակին թոյլ տուին պայմանագրի շրջանակներուն մէջ միջպետական ռազմաքաղաքական փոխադարձ գործակցութիւնը բարձրացնել նոր մակարդակի, որակի դեռնին վրայ»։

*
**

ՕԹԱՆ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մայիս 14-ին, Պրատքին նախարարի տեղակալը՝ Ռուբէն Շուգարեան հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ռաֆայէլ Խթրելայի ղեկաւարած պատուիրակութեան հետ։ Ի պատասխան Ռ. Խթրելայի հարցումներուն, Ռ. Շուգարեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին ներկայ դործընթացը, դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւնները, ինչպէս նաեւ ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի հետ կապերը։ ՕԹԱՆ-ի պատուիրակութեան նախագահը հրաւիրած է Հայաստանի ներկայացուցիչները մասնակցելու Թիֆլիսի մէջ Սեպտեմբերին դումարուելիք սեմինարին, որու օրակարգն է շրջանի ապահովութիւնը։ Ան ըսած է նաեւ որ ընկերակից անդամ դառնալու Հայաստանի դիմումը կը քննուի Մայիս 24 – 28-ին Սոֆիայի լիազօր նիստին։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կ'ենթադրուի որ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին մասնակցելու համար երեւան կ'երթան աշխարհի 52 երկիրներէն աւելի քան 1000 ներկայացուցիչներ, Մայիս 23 – 26։ Բացումի նիստը տեղի կ'ունենայ Մայիս 27-ին, Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ որմէ ետք մասնակիցները ծաղկեպսակ կը զետեղեն Եղեռնի յուշարձանին։ Ցետոյ աշխատանքի չորս խումբերով կը մասնակցին նիստերուն· այդ խումբերը կը վերաբերին կազմակերպչական հարցերու, լրատուութիւններու, տնտեսութեան եւ ընկերատնտեսական զարգացումին ու կրթութեան, մշակոյթի, գիտութեան թեմաններուն։ Փակման նիստը նախատեսուած է տեղի կ'ունենայ յաջորդ օրը։ Խորհրդաժողովին զուգահեռ, Մայիս 25 – 26-ին տեղի կ'ունենան ցուցահանդէսներ, գործարար շրջանակներու հանդիպումներ, լրատուութիւններու աշխատանքի վերաբերող քննարկումներ։

*
**

ԻՆՉՊԻ՞Ս ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ԱՌՆԵԼԻՔԸ

Հայաստան աւելի քան 100 միլիոն տոլար պարտք ունի Ռուսաստանի։ Այդ պարտքին վճարումին նիւթով Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ռուսաստանի վարչապետ Մ. Կասեանով։ Կ'ենթադրուի որ պարտքին փոխարէն Ռուսաստանին կը յանձնուի հայկական ձեռնարկութիւններու բաժնեթուղթերուն մէկ մասը, ինչպէս օրինակ՝ Հրազդանի ելեկտրակայանին։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ ՀԱՊ-ի Հաւաքական ապահովութեան խորհուրդին որպէս նախագահ Մոսկուա կը գտնուէր, հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի հետ։ Ռուսաստանի նախագահը Հայաստանը համարած է իր երկրին առաջնային գործընկերներէն մէկը եւ դիտնակութիւն յայտնած է տնտեսական գործակցութեան, քաղաքական չփումներուն համար։ Երկու նախագահներու տեսակցութեան նիւթ եղած են տնտեսական հարցերու լուծումին համար Հայաստանի առաջարկած տարբերակները, Հայաստանի ռազմական արդիւնաբերութեան եւ ուժանիւթի մարզին Ռուսաստանի տնտեսական հիմնարկներուն մասնակցութեան խնդիրը։

*
**

ԹՈՒՐՔ ՄԵԽԵԹՆԵՐԸ ԿՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ԱԽԱԼՑԽԱ

Ախալցխայի մէջ, յատուկ հիմնադրամներու չնորհիւ Հայերէ գնուած տուներու մէջ արդէն տեղաւորուած են թուրք մեսխեթիներու 17 ընտանիքներ։ Ամէն մէկ ընտանիք միջին հաշուով 40 հոգիէ բազկացած է։ Անոնք կը ներկայանան վրացական ազգանուններով։

*
**

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Մայիս 6 – 12 յաճախակի անձրեւներով բարձրացած է հողի խոնաւութեան աստիճանը, ինչ որ ժխտական ազդեցութիւն ունեցած է հողագործական աշխատանքներուն վրայ։ Նոյն անձրեւները, սակայն 6 սմ· բարձրացուցած են Սեւանի մակարդակը որ ներկայիս 1896,67 մեթր է։ Անցեալ տարի նոյն օրը այդ մակարդակը 5 սմ· աւելի բարձր էր։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ ՄԸ ԴԷՄ

Մայիս 10-ին երեսփոխան Արամայիս Ալոյեան մահափորձի մը թիրախ եղած է եւ վիրաւորուած։ Կը կարծուի թէ արարքին դրդապատճառը Նորք – Մարաշ շրջանին մէջ Ցունիփէն տեղի ունենալիք թաղապետական ընտրութիւնն է։ Ազգային ժողովի երեսփոխանական կարգ մը խմբակցութիւններ «Օրինաց երկիր» թերթին մէջ լոյս տեսած յայտարարութեամբ մը դատապարտած են արարքը ու պահանջած որ մեղաւորները պատուին եւ պատժուին։ Անոնք յայտնած են նաեւ թէ իրենք նախանձախնդիր են երկրին մէջ ազատ եւ արդար ընտրութիւններու մթնոլորտ աշխատանքի չորս խումբերով կը մասնակցին նիստերուն· այդ խումբերը կը վերաբերին կազմակերպչական հարցերու, լրատուութիւններու, տնտեսութեան եւ ընկերատնտեսական զարգացումին ու կրթութեան, մշակոյթի, գիտութեան թեմաններուն։ Փակման նիստը նախատեսուած է տեղի կ'ունենայ յաջորդ օրը։ Խորհրդաժողովին զուգահեռ, Մայիս 25 – 26-ին տեղի կ'ունենան ցուցահանդէսներ, գործարար շրջանակներու հանդիպումներ, լրատուութիւններու աշխատանքի վերաբերող քննարկումներ։

*
**

ԻՆՉՊԻ՞Ս ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ԱՌՆԵԼԻՔԸ

Հայաստան աւելի քան 100 միլիոն տոլար պարտք ունի Ռուսաստանի։ Այդ պարտքին վճարումին նիւթով Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ռուսաստանի վարչապետ Մ. Կասեանով։ Կ'ենթադրուի որ պարտքին փոխարէն Ռուսաստանին կը յանձնուի հայկական ձեռնարկութիւններու բաժնեթուղթերուն մէկ մասը, ինչպէս օրինակ՝ Հրազդանի ելեկտրակայանին։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ ՀԱՊ-ի Հաւաքական ապահովութեան խորհուրդին որպէս նախագահ Մոսկուա կը գտնուէր, հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի հետ։ Ռուսաստանի նախագահը Հայաստանը համարած է իր երկրին առաջնային գործընկերներէն մէկը եւ դիտնակութիւն յայտնած է տնտեսական գործակցութեան, քաղաքական չփումներուն համար։ Երկու նախագահներու տեսակցութեան նիւթ եղած են տնտեսական հարցերու լուծումին համար Հայաստանի առաջարկած տարբերակները, Հայաստանի ռազմական արդիւնաբերութեան եւ ուժանիւթի մարզին Ռուսաստանի տնտեսական հիմնարկներուն մասնակցութեան խնդիրը։

*
**

ԹՈՒՐՔ ՄԵԽԵԹՆԵՐԸ ԿՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ԱԽԱԼՑԽԱ

Ախալցխայի մէջ, յատուկ հիմնադրամներու չնորհիւ Հայերէ գնուած տուներու մէջ արդէն տեղաւորուած են թուրք մեսխեթիներու 17 ընտանիքներ։ Ամէն մէկ ընտանիք միջին հաշուով 40 հոգիէ բազկացած է։ Անոնք կը ներկայանան վրացական ազգանուններով։

*
**

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՄԵԾ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԶՈՒՆԻ ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Իսլանտայի մայրաքաղաք Ռէյքիավիքի մէջ Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի Արտաքին նախարարներու Մայիս 14 – 15-ի հանդիպումին նախօրեակին, Վ· Օսկանեան «Ազգ»ին (Մայիս 15) տըրուած հարցազրոյցի մը ըսած է թէ ինք անձամբ մեծ ակնկալութիւններ չունի։ Իր տպաւորութիւնը այն է որ Անգարան ամէնէն մեծ չհամագրգռուածութիւնը ցոյց կու տայ այդ հանդիպումին, սակայն, միջազգային դիւանագիտական կանոններու անյարիր ընթացք կ'ունենայ· մէկ կողմէն, հաւանօրէն իր գործակից եւ դաշնակից Ամերիկայի հետ երկխօսութեան, միւս կողմէ երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար նախապայման կը ներկայացնէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը, Ադրբեջանի ուզած ձեւով։

Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ Ի· Ձէմի եւ Վ· Գուլիեւի հետ հանդիպումը երեք պլհատւոր հարց կ'ունենայ· շրջանային խնդիրները, Ղարաբաղը, հայեվրոքական տահմանին բացումը։

«Ազգ»ը կ'անդրադառնայ նաեւ «Թրքիշ տէյլի նիւուզ»ի (Մայիս 13) մէկ յօդուածին, ուր ըսուած է թէ Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը պատճառ եղաւ տարի մը յետաձգելու հայեվրոքը հաշտութիւնը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն 2001 Փետրուարի սկիզբին Ժընեւի մէջ ծրագրուած էր Հայաստանի ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու փոխ-նախարարներու միջեւ դաշտնի բանակցութիւններ որոնք տեղի չունեցան նոյն ճանաչումին պատճառով։

*
**

ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՓԵԼԻՔԵԱՆ

ԱՄՆ-ու նախագահ Պուշի հրամանագրով, Ողջակիզման յիշատակի խորհուրդի անդամ նշանակուած է ամերիկահայ պատմաբան՝ Տիկին Արշալոյս Փելիքեան։ Ան ներկայիս, Պրանէսի եւ Հարվարտի համալսարանները եւրոպական ուսումնասիրութիւններու կեդրոնի աշխատակից է։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(15 mai)

CARNET DE CAMPAGNE

«LIONEL JOSPIN N'A JAMAIS SU S'ADRESSER AUX PETITES GENS»

Վերոնչեալ գլուխին տակ, թերթին Թղթակիցը՝ Քրիստոֆ տը Շընէ կը պատմէ իր հանդիպումը Փիէր Մարք Տէր – Դաւթեանի հետ (պատկը՝ Վասիլ Տէր-Դաւթեանի եւ թոռը ողբացեալ տոքթոր Տէր – Դաւթեանի եւ Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի), ուր ան կը խօսի ընկերվարական չարքայլինի իր յուսախաբութեանց մասին։ Ան, կը դրէ յուսահատած է եւ պատրաստ է «անառ» (անիչխանական) դառնալու։ Ռատիոլոկ է Ռոմիլիի – սիւր – Սէն, 58 տարեկան, իր բուժարանը ճիշդ դիմացն է ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղիին։ Տոքթոր Տէր – Դաւթեան կ'ըսէ· – «Այն օրէն, երբ Ռոմիլիի քաղաքապետը Միշէլ Գարթըլէ, որ երրորդ չրջանը կը բոլորէ, ընկերվարական կուսակցութենէն արտաքսուեցաւ, որովհետեւ մերժած էր թեկնածութիւնը քաշել համայնավար կուսակցութեան այս բերդէն, հասկցայ որ մեր չարժումին նուիրապետութիւնը կը բանի նման բանակի մը, սպաները երբեք վարի խաւին կարծիքը չեն առներ»։ Ու Տէր – Դաւթեան նոյն բուռն չեչտով կը չարունակէ պարպել դառնութեան իր բաժակը։ Կ'ակնարկէ Ժոսփէնի կառավարութիւնը, ի մասնաւորի Մարթին Օպրին, իր ոսերիմ թշնամին (պէք նուառ) որ 35 ժամերու իր օրէնքը պարտադրեց, «հոս, կ'ըսէ, Ռոմիլիի հիւանդանոցին մէջ այդ ապուշ որոշումը աչխատանքի պայմաններու վատթարացում մը յառաջացուց»։ Եւ կը խորհի որ Ժոսփէնի պակսող ձայներու մեծ մասը հոնկէ կուգար։ Դեռ, ըստ իրեն, ընկերվարական կուսակցութեան գլուխը, երբեք չեն դիտցած խօսիլ բանուորական դասուն աչխատանքի պայմաններուն մասին։

նակից ԱՄՆ-ու պնդումներով տրամադիր կը թուի Հայաստանի հետ երկխօսութեան, միւս կողմէ երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար նախապայման կը ներկայացնէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը, Ադրբեջանի ուզած ձեւով։

Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ Ի· Ձէմի եւ Վ· Գուլիեւի հետ հանդիպումը երեք պլհատւոր հարց կ'ունենայ· շրջանային խնդիրները, Ղարաբաղը, հայեվրոքական տահմանին բացումը։

«Ազգ»ը կ'անդրադառնայ նաեւ «Թրքիշ տէյլի նիւուզ»ի (Մայիս 13) մէկ յօդուածին, ուր ըսուած է թէ Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը պատճառ եղաւ տարի մը յետաձգելու հայեվրոքը հաշտութիւնը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն 2001 Փետրուարի սկիզբին Ժընեւի մէջ ծրագրուած էր Հայաստանի ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու փոխ-նախարարներու միջեւ դաշտնի բանակցութիւններ որոնք տեղի չունեցան նոյն ճանաչումին պատճառով։

*
**

ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՓԵԼԻՔԵԱՆ

ԱՄՆ-ու նախագահ Պուշի հրամանագրով, Ողջակիզման յիշատակի խորհուրդի անդամ նշանակուած է ամերիկահայ պատմաբան՝ Տիկին Արշալոյս Փելիքեան։ Ան ներկայիս, Պրանէսի եւ Հարվարտի համալսարանները եւրոպական ուսումնասիրութիւններու կեդրոնի աշխատակից է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ռէյքիավիք (Իսլանտա), ուր հաւաքուած են Ատլանտեան Ուխտի 19 Արտաքին նախարարները եւ որու կը մասնակցի նաեւ Ռուսաստան, պատմական ժամեր ապրեցաւ Մայիս 14-ին, երբ որոշուեցաւ «ՕԹԱՆ – Ռուսաստան խորհուրդ»ի մը ծնունդ տալ, ինչ որ վերջնապէս կը թաղէ Չլամարտը։ ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին՝ Ճորճ Ռոպըրթսընի համար, ստորագրուած համաձայնագիրը «պատմական է եւ նոյնքան կ'ելպափոխական»։ Այս ձեւով, գաղափար մը ծագած է նաեւ 19+1-ը փոխարինել 20-ով, թէեւ Ռուսաստան վէթոյի իրաւունք պիտի չունենայ։ Այս կարգադրութիւնը մտածել կու տայ նաեւ որ Կրեմլին, այլեւս մեծ ազմուկ չի հաներ Ատլանտեան Ուխտի ընդլայնման համար, որ կը վերաբերի 10 թեկնածուներէն եօթներու՝ Սլովաքիա, Սլովենիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Պալթեան 3 երկիրներ։

ԻՍՐԱՑԵԼԻ վարչապետ՝ Ա· Շարոն պահանջած է, Մայիս 14-ին, որ վերջ դանեն բիրտ ուժի բոլոր արարքները եւ ամբողջութեամբ վերակազմուի Պաղեստինեան իչխանութիւնը նախքան խաղաղութեան որեւէ բանակցութիւն Պաղեստինցիներուն հետ։ Երբ լրացուին այս երկու պայմանները, խաղաղութեան վերջնական համաձայնագրի մասին կարելի կ'ըլլայ բանակցիլ, միջանկեալ համաձայնագրերու գործադրութենէն ետք։ Միւս կողմէ, Իսրայէլի թիւ մէկ թըշնամին վերածուած է եւ մահուան ըսպառնալիքի տակ է ամէնէն սիրուած եւ ժողովրդական երդչուհին՝ Եաֆա Եարքոնի, որովհետեւ բոլորովին դէմ արտայայտուած է Իսրայէլի մղած պատերազմին՝ Պաղեստինցիներուն դէմ։ Ապր· Տօնին նախօրեակին, արձանագրած էր իր ուղերձը, ուր կ'արդարացնէր անոնք, որոնք կը հեռանան Իսրայէլէն, ի տես կացութեան վատթարացման, որպէսզի իրենց դաւակները ապահով ապագայ մը ունենան, նաեւ այն զինուորականները որոնք չեն ուզեր կռուիլ։ Դեռ կ'աւելցընէր· – «Մեր ժողովուրդը վերապրեցաւ Ողջակիզումէն, ինչպէ՞ս կրնանք նման

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ ԶԱՅՐԱՑՈՒՑԱԾ Է ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Տիկին Տ· Միթերան կրկին զայրացկոտ արտայայտութիւններու թիրախ է Թըրքական մամուլին մէջ, քրտական կազմակերպութիւն ՓԿԲ-ի ի նպաստ առած նախաձեռնութեամբ։ Ան նախագահ Ժագ Շիրաքի ուղղուած նամակով մը քննադատած է նոյն կազմակերպութիւնը Եւրոպական Միութեան ահաբեկիչներու ցանկին մէջ առնելու որոշումը։ Պահանջելով որ վերաքննութեան ենթարկուի այդ որոշումը, Տ· Միթերան դիտել տուած է որ ՓԿԲ-ն տարիներ առաջ արդէն լքած էր դինեալ պայքարը եւ քաղաքական գործունէութեան լծուած։ Մինչդեռ, զոյն ահաբեկիչ կազմակերպութիւններու կարգին դասել, Թրքական բանակին սրուած զօրակցութիւն կը նշանակէ, ինչ որ Եւրոպական Միութիւնը դէմ յանդիման կը բերէ ծանրակչիռ հարցերու։

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Անկախութեան տասնամեակին ամէնէն մնայուն երեւոյթներէն եղաւ արտագաղթը որ գրեթէ կէսով զեղչեց երկրին բնակչութեան թիւը: Այլեւս ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ անհատներուն տունը, իսկ ժողովուրդի մը հայրենիքը քաղց այդ ցաւը ամէն բանէ առաջ մղուած է անյուսութեան ու անվստահութեան ազդակներէն: Մարդիկ, բազմութիւնները ուրիշ օտար հորիզոններու տակ գտնելու կ'երթան այն ինչ որ հաւատացած էին թէ պիտի ունենային անկախութեան հետ. ոչ շատ մեծ բաները, չափազանց մեծ ծամառնութեան համար: Մարդավայել կեանքի մը նուազագոյնը որուն ընկերացած ըլլար լաւագոյն վաղուան մը հեռանկարը: Առաջինը այսօրուան համար բաւարարուելու, երկրորդը՝ զաւակներու, յաջորդ սերունդներու աւելի լաւ ապագայ մը վստահութիւնը ունենալու համար:

Իսկապէս, անկարելի՞ էր այսքանը ունենալ, հակառակ՝ յաճախ ու ոչ ծանօթ բոլո՛ր դժուարութիւններուն: Ճիշդ է որ 1988–ի հարիւրհազարաւորներու ցոյցերով սկսած մեծ խանդավառութենէն հետ, ալ աւելի դժուար էր հանդուրժել յուսահատութեան. մանաւանդ, յոյսերու չքացումին: Շատ մը մեկնողներու նման, մնացողներ ալ կ'ըսեն, կը դրեն թէ ժողովուրդին համար անսահման կարիքները ապահովելու դժուարութիւնը չէ. այլ՝ անտարբերութեան, արհամարհանքին դրեթէ չօչափելի բնոյթը. տեսնելուն թէ աւելորդ դանդաղածի մը վերածուեցաւ, անմիջապէս որ զարթաղեան ցոյցերու պատանդները փոխակերպուեցան իշխանութեան դիրքերու: Ու այդ դիրքերը դրաւողներէն ոչ ոք անկեղծութիւնը ունեցաւ նեղութեան մէջ գտնուողներու բազմութեան խօսելու անխուսափելի դժուարութիւններուն, տոկալու անհրաժեշտութեան մասին, նեղութիւնները եթէ ոչ բաժնող, առնուազն ըմբռնող ղեկավարի կեցուածքով: Հակառակն էր որ պատահեցաւ. ինքն իրեն համար կարելի ամէն բարօրութիւն ապահոված այդ խումբը ըմբռնումի հրաւէր կարգաց յուսահատ բազմութիւններուն: Հետեւանքը կրնա՞ր ուրիշ բան ըլլալ, քան դառնացումը եւ միակ ելք նկատուած մեկնումը: Տխուրը այն է որ մէկն ալ, միւսն ալ դարման չեղան մեկնողներու մեծամասնութեան. չէին կրնար ալ ըլլալ: Ճիշդ է որ ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած արտագաղթողներու փոքր մասնիկ մը յաջոդած է բարօրութեան տիրանալ: Սակայն, ընդհանրապէս, անոնք մարդիկ են որոնք տաղտկոտը ունին ամէն միջավայրի, ամէն պայմանի տակ «յաջողելու». թէ որքա՞ն ժամանակի համար, Աստուած գիտէ...:

Ժողովուրդի մը լուրջ մէկ տոկոսին յուսահատութեան ու դառնացումին ցոյց տրուած անտարբերութեան չափ զարմանալի ու անհասկնալի է մեկնողներու մեծ թիւին արձնցուցած արհամարհանքն ալ, յաջորդական ղեկավարութիւններու մօտ: Նոյնիսկ, երբ լայն չրջանառութեան մէջ են Հայաստանի բնակչութեան թիւին մասին վախցնող տուեալները:

Այս մասին ցաւով, ընդվզումով, սըրտբաղխութեան յոյսով գրուած էջեր անպակաս են հայաստանեան մամուլին մէջ: Կը հասնի՞ն անոնք «առ որ անկ է», թէ կ'երթան աւելցնելու «ձայն բարբառոյ յանապատի»ներու թիւը. ո՛վ գիտէ: Ճատակ է որ մամուլի աշխարհին համար մնայուն ցաւ է արտագաղթը, եթէ նոյնիսկ պատասխանատուներ կը յամառին չվրդովիլ «քիչ ենք բայց Հայ ենք»ի նմանող «իմաստութեամբ» մը:

Վերջին տրցակներուն մէջ նորէն հետաքրքրական էջ մը կար, այս անգամ մեկնումի ձեւերուն մասին: «Երկիր» չափաթերթը տեղ տուած էր Նայիրա Պօղոսեանի «Հայ "թուրիստները" արտասահմանում» խորագրուած գրութեան (Ապրիլ 12–18): Ներածականի տողերով արդէն կ'ըսուի թէ Հայաստանի գրօսաշրջիկան բազմաթիւ գործակալութիւններու մեծ մասը զբաղած է «ընդյատակեայ ճեւով երկրից արտագաղթ կազմակերպելով», մինչ ակնկալուած բնականը այն էր որ անոնք նպաստէին գրօսաշրջութեան համակողմանի զարգացումին:

Մեկնողներու գլխաւոր թիւրախը Շէնգէնեան համաձայնութեան երկիրները կ'ըլլան. անոնցմէ մէկուն մուտքի արտօնագիրը ստանալու գործով կը սկսի չհաշուելը: Զբօսաշրջիկան կազմակերպութիւններ կը ստանձնեն այդ գործը, մեկնողներու անցագրերը եւ հարկաւոր գումարը կը հաւաքեն, յետոյ... չարունակութիւնը կը պատմէ գրօսաշրջիկէն զոհի վերածուած Մարզպետունի Վարդանեան:

Անոր ընտանիքը 5·000 տոլար վճարած է գրօսաշրջիկան գրասենեակի մը, զիրենք արտասահման տանելու համար: 60–է աւելի նման ընտանիքներ մինչեւ Դոնեցկ կը տարուին, բայց սահմանը անցնիլ անկարելի կ'ըլլայ, քանի որ ընտրուածը օրինական ճամբան չէ: Երբ սահմանապահներուն հետ կարգադրութիւն մըն ալ ապարդիւն կ'ըլլայ, կազմակերպիչները իրենց յաճախորդները անտառներու մէջ կ'անցընեն, օրինակ՝ միս փոխադրող լինքնաչարժներու մէջ տեղաւորելով, եւայլն: Վերոնշեալ Վարդանեաններուն պարագային այդ բոլոր ճարերը ապարդիւն կը մնան եւ բոլոր ընտանիքները Դոնեցկի մէջ սոխպուած ամիսներով պանդոկի մէջ կ'ապրին, ամէն մէկ սենեակ 2 – 3 ընտանիք մէկէն թիմուելով: Այդ քաղաքին մէջ ալ կեցութեան իրաւունք չունենալով, փողոց անգամ չեն կրնար ելլել: Ի վերջոյ, կը յաջողին եւ, Հայաստան վերադառնալ: Աւելորդ է ըսել որ վճարուած դումարները եւ առնելն ալ վերածուած է կրկին մեկնելու յոյսի:

Ն. Պօղոսեան արդար հետաքրքրութեամբ հարց կուտայ թէ մարդիկ ինչո՛ւ չեն բողոքեր նման ապօրինութիւններու դէմ: Ատոր գլխաւոր պատճառը այն է որ այդ գործերով զբաղող գրասենեակները ապօրինի քայլերու կը ձեռնարկեն, ունենալով «ազդեցիկ շրջանակների հովանաւորութիւնը»: Այսինքն, չատ սրտացաւ պարագաներու միայն կրնան իրենց իրաւասութենէն ղրկուիլ: Ցետոյ, անոնց պատժուելով, վերջնապէս կը կորսուի վճարուած դումարները եւ տանուլ յոյսը: Իսկ չբողոքելու պարագային, կը մնայ յոյսը. կա՛մ դումարը եւ տանելու, կամ նոր մեկնումի փորձելու:

Ուրիշ ընտանիք մը համաձայնած է Գերմանիա հասնելու փոխարէն 6000 տոլար վճարել. կէսը կանխիկ, կէսը տեղ հասնելէ ետք: Պէլլին հասնելով, այս անգամ չաճախորդները փորձած են հրաժարիլ իրենց յանձնառութեան երկրորդ մասը կատարելէ. պատճառաբանած են որ խոստացուածին համաձայն ապահով տեղ հասած չեն, այլ երեք զաւակ ղրկած, անտառներու մէջէն քանի մը օր քալելով: Սակայն, իրենց փորձը ոչ միայն չէ յաջողած, այլեւ փորձանքի վերածուելու վտանգ չատնած է, երբ փոխադրողները սպառնացած են տեղական իշխանութիւններուն մատնել հայաստանցի ընտանիքը:

Այս ձեւով տեղ հասնողները իրենց անցագիրը «կը կորսնցնեն» որպէսզի տեղական իշխանութիւններուն, նաեւ Կարմիր Խաչի գրասենեակներուն ներկայանան որպէս հայեւադրբէջանցիի խառնուրդ որ հալածուած է թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ. կան նաեւ որպէս զանդաւոր ներկայացողներ, ինչպէս անցեալին եղած էին «միխաեւականը» ապաստանեալները: Ամբողջ հարցը ապաստանեալի այդ կարգավիճակը ստանալն է, որ դիւրին բան չէ: Այդ դիմումին տէրերուն ապրուստ կը տրամադրուի, բայց ոչ՝ աշխատելու արտօնութիւն: Սովիա կը մղէ փորձելու ապօրինի ճամբաներ. դողութիւն, կսկանք, մինչեւ որ հանդին արտաքսումի վճիռին:

Ճօղուածագիրը կ'ըսէ թէ երբ հարց կը տրուի այդ մարդոց այդքա՛ն ստոր նացումի, չարչարանքի գնով մեկնումին պատճառը, կը պատասխանեն թէ իրենց զաւակին համար կատր մը հաց գտնելու նպատակն է: Ն. Պօղոսեան դիտել կուտայ թէ կատր մը հաց Հայաստանի մէջ ալ կարելի է ի վերջոյ ճարել, առանց այդքան նուաստացումի, չահագործուելու: Իսկ եթէ բուն նպատակը լաւ ապրելն է, «դժուար թէ յանցագործութեամբ, այն էլ եւրոպական երկրներում, դրեթակնեբռում ապրեն»:

Կայ տակաւին մեկնումի սիրոյն վճարուած դումարներու պարագան. Ն. Պօղոսեանի հարցումը եւ եզրակացութիւնը տեղին են. «ինչո՞վ է առաւել օտարը, որ հո երեխան դառնայ նրա ստրուկը, արհամարհուի ու հալածուի, մինչդեռ վճարուած գումարով այդ նոյն երեխային համար կարելի է սեփական երկրում որոշակի բարւոք պայմաններ ստեղծել»:

Սակայն, ի՞նչ տրամաբանութեամբ հարցը պէտք է ձեռք առնել, եթէ այդքան գոհողութիւն, նուաստացում յանձն կ'առնուին դլխաւորաբար Հայաստան չմնալու հաստատ վճռակամութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՁՈՒԼՈՒՄ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Այս դրութեան մէջ հայ ազգի ճուլման դէմ եւ հայապահպանման ուղղութեամբ մեր ընդհանուր կեցուածքին առընչուած քանի մը կէտեր չօչափել եւ մտածումներ փոխանցել պիտի ջանամ:

Կ'ընդունուի որ հայկական ցեղախումբեր եկած գրաւած ու բնակութիւն հաստատած են վայրերու մէջ, ուր նախապէս Հիթիթներ եւ Ուրարտուներ ապրած եւ իրենց քաղաքակրթութեան հետքերը թողած են: Անոնց մնացորդացը ճուլուած ըլլալ կը թուի Հայերու մէջ եւ հաւանաբար մենք մինչեւ այսօր մեր արեան մէջ կը պահենք այդ նախնեաց ծիներէն ժառանգ մը: Հայերը, որպէս մեծամասնական տարր, չարունակած են իրենց կեցութիւնը նոյն հողատարածքին վրայ, աւելի քան երեք հազարամեակ: Աւատապետական անջատ իշխանութիւններու կամ հայ թագաւորի մը հպատակ՝ մերթ ընդհանրապէս բայց գրեթէ միշտ ինքնավար, ապրած ու զարգացուցած են պատկառելի քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ: Պատմութեան հոլովոյթին մէջ կրած են դանդաղածային բռնադպրթիւններ, յետքրիստոնէական չրջանին ալ կամաւոր եւ մեծ դաղթեր ունեցած են: Հակառակ այս բոլորին, նոյն հողերուն վրայ կրցած են իրենց ինքնութիւնը չկորսնցնել: Չարկաւ թէ այս փառաւոր յաջողութիւնը առաջին առթիւ արդիւնք էր անոր որ ունեցած են իրենց ուրոյն լեզուն: Քրիստոնէութեան ընդունելութենէն ետք փրենց այլադաւան դրացիներու եւ խուժող վայրագ ցեղախումբերու յարձակումով եւ ճնշումով մեծամեծ կորուստներ տուած են: Սակայն անուրանալի է որ իրենց կրօնքին չուրջ միանալու եւ զայն չուրանալու հաստատակամութիւնը մեծ ազդակ եղած է ազգապահպանման մարդի մէջ:

Մօտ դարէ մը ի վեր անխմանալի դժբաղդակ պայմաններու տակ, կամայ կամ ակամայ դաղթական դարձած աշխարհագրիւ հայութիւնը, թէեւ բաժնուած ու Սփիւռք դարձած, բայց ազգային կապերով միացած եւ նոյն յոյսերով, կը չարունակէ սպասողական նայուածքով եւ համընդհանուր մաղթանքով, ուչքը կեդրոնացնել պատմութենէն վերապրող, պատմութեան մէջ թաղուած մնալէ մադապուրծ փոքրիկ Հայաստանին՝ Մեծ Հայքի եւ Փոքր Հայքի աւելցուքին վրայ: Կը չանայ անկէ առնել իր աւիւնն ու աւիշը՝ իր հայապահպանման ուղին չարունակելու պայքարին մէջ:

Իմ կարծիքով, մեր տարած աշխատութիւնները ապարդիւն են, այնքան աւեան որ պիտի չկարենանք վստահիլ այն դոյութեան, զոր Մայր Հայրենիք կը կոչենք: Որքան ալ տկար ու անդօր ըլլալ թուի ան աշխարհագրական եւ բնակչութեան թուական չափանիշներով, մեր ապաւէնն ու ուժի աղբիւրն է ճուլման վտանգին դէմ:

Ուժ տասնամեակներու տեւողութեամբ իմ համոզումս հեղհեղաբ աւելի եւ աւելի կը զօրանայ այն տեսակէտով, որ ճուլուիլը դադրած է հեռանկար մը ըլլալէ եւ դարձած է գործընթաց մը, որ հաստատ եւ անսայթաք քայլերով կը չարունակէ հնձել մեր զաւակներն ու թոռները: Իմ հարազատներուս եւ մտերիմներուս կը նայիմ: Իրենց հայկական ոգին վեր է ամէն կասկածէ եւ ինչպէս կ'ըսեն՝ մինչեւ ծուծը Հայ են: Մէկը ունի երեք զաւակ եւ ութ թոռ, երկրորդը ունի երկու զաւակ, հինգ թոռ: Զաւակները զգացած են չաբաթօրեայ հայկական վարժարան եւ «ինչպէ՞ս ես»ով սկսող խօսակցութեան մը կրնան պատասխանել հայերէնով, ուր կ'իյնեն «աղէկ» եւ «այո, ոչ»երը: Թոռները լրիւ անգլիախօս են: Չարմանալի դիպուածով մը մեկայն անոնցմէ մէկը կրնայ Հայու մը հետ ամուսնալ: Իրենց կարգին պիտի ունենան թոռներ, որոնք թերեւս անգլերէն լեզուով կարենան ըսել թէ իրենց մեծ–հայրը կամ մեծ–մայրը հայ եղած է: Այս օրինակները կրնամ տասնեակներով թուել չբուռնակել, նոյնիսկ անոնց կարգին յիչել ամենամօտիկ ազգականներ եւ քիչ մըն ալ դիս: Հարկաւ թէ հայկական վարժարաններ ունինք, ակումբներ, ճամբարներ ալ կան, որոնց մէկ երբեմն կրնանք հասցնել հայախօս թոռներ ալ, կրնանք պարծենալ անոնց հայադիտական նիւթերու եւ մշակոյթի մարդի մէջ տարած յաջողութեամբ: Մեկայն թէ ասիկա բնական հետեւզական պարագայ մը չէ եւ այնքան ալ լաւատես ըլլալ կարելի չէ թէ իրենց կարգին, այդ բացառիկ նրմոյչներն ալ պիտի չապրին նոյն յուսախարութիւնները զորս մենք կ'ունենանք այսօր:

Ես եւ ինձ նման խորհողները մեծ յոյսերով կը սպասէինք Հայաստանի անկախութեան եւ մեծ ակնկալութիւններ ունէինք: Եւ բնական է որ յուսախարութիւնն ալ նոյնքան մեծ ըլլար, ի տես այսօրուան վհատեցուցիչ կացութեան:

***

Վերադառնալով ճուլումի նիւթին, յայտնի կ'ըլլայ որ ցարդ յայտնուած բոլոր միտքերը նոյն նպատակին կ'առաջնորդեն մեզ:

Ճուլումն ալ ախտ մըն է, համաճարակ մըն է որ անխուսափելիօրէն ինկած է սփիւռքեան հայ համայնքներու մէջ եւ հետզհետէ աւելի տարածուն եւ մահագոյ կը դառնայ: Սփիւռքի կեցուածքը կրելի չէ այսպանել. ընդհակառակն, իր բոլոր հաստատութիւններով եւ կուսակցական կազմակերպութիւններով հայկական վարժարանները ոտքի վրայ կանգնուն պահելու եւ արուեստի ու մշակոյթի ճամբով ազգային ոգին ու լեզուն ապրեցնելու ջանքը եւ տուած արդիւնքը մեծապէս դնահատելի եւ գովելի է: Մեկայն թէ իր ներուժին տեւողութեան եւ յաջողութեան համար պէտք ունի հայրենական կենսանիւթի. նաեւ ճուլման համաճարակին դիմադրելու եւ զայն յաղթահարելու համար հարկ է որ պատուաստուի հայրենի չիճուկով:

Վերջերս սկսած է խօսուիլ Մեսրոպեան ուղղագրութեան մէջ մխնալու մասին: Համահայկական Բ. Համագումարի նախօրեակին կատարուող նախապատրաստական աշխատանքն ու յանձնախմբերու կազմութեան համար ցոյց տրուած կեցուածքն ալ կարելի է յուսադրիչ գտնել եւ համագործակցութեան ոգիի մը դոյութիւնը ողջունել տնտեսական և նիւթական մարզէ դուրս ալ:

Մէկ բան որոշ է: Որքան ալ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու եւ իրերօդնութեան ծրագիրներու իրագործումը պայմանաւորուած ըլլան երկիմաստութիւններով եւ համագումարներով, նաեւ երկուստեք ցուցաբերուած անկեղծ եւ մօտիկ բարեացակամութեամբ, Հայրենիքը միչտ հոն է, կայ ու կը մնայ եւ Հայրենիքով պատուաստուելու, դարմանուելու եւ զօրանալու համար հարկ չկայ իշխանութեան կամ զեկավար տարրին արտօնութեան: Միչտ կարելի է ուղղակի յարաբերիլ պարզ եւ աղնիւ հայ ժողովուրդին հետ: Սփիւռքը իր տղաքը, որ թարգմանի ապագայ սերունդը պատասխանատուութիւնը կը բաւէ որ դանոնք դրկէ Հայաստան, որուն օդը, ջուրը, ժողովուրդին մօտիկ հետաքրքրութիւնը, կոթողային յուշարձաններն ու պատմական վայրերը պիտի ունենան իրենց մոգական անդրադարձը: Երիտասարդ սերունդը հոն երթայ մարզական, գեղարուեստական, լեզուական կամ այլ մրցութային կամ գիտական հանդիպումներու առթիւ, հոն գտնուի պարզապէս ծանօթանալու կամ զբօսաշրջական պատճառով՝ միեւնոյն է: Գիտէ տեսնէ, լսէ ու կարդայ Հայերէ՛նը միայն, ամէն պոդէն սկսեալ, ամէն քայլին, ամէն պատահի խաչմերուկին, գիրքերու մէջ միայն որպէս անուն տեսած եւ կարդացած բառերը, գինքը չրջապատող լեռներ, դետեր եւ հորիզոններ գիտի դառնան եւ այդ լայնածաւալ բեմին վրայ ամէնուն չհագեցուածութեան եւ գուրգուրանքին ա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է ՆԱԽԱԳԱՀ ԿՈՉԱՐՅԱՆԸ

Ք. ՀԱՅՏ

ՉԼՈՒԽ ՆՈՒ.

ՓՈՍԻՆՈՍ

Գնում եմ ուրիշ ճեղքվածքներ, որոնք Միասնի հեռավոր գեղջուկ կանայք են ասում։ – Նշանակո՞ւմ է, որ նրանք ինչ-որ հոգեհարազատություն ունեն։ – Ոչ, պարզապես ամերիկյան այդ հասարակությունը, որ չունի ավանդույթներ և ոչ մի հնություն, չի ամաչում ինչ-որ գյուղական բաներ ասելուց։ Ինչ-որ տեղ նաև ճշմարտություն կա այդ հայտարարության մեջ։ – Ինչպե՞ս։ – Ամերիկացին ինչ-որ տեղ ազատ է, նա չունի ծանր ավանդույթներ, որոնք կապում են եվրոպացուն։ Միևնույն ժամանակ ամերիկացին ինչ-որ տեղ ավելի ստրկացած է, քան եվրոպացին, որովհետև նա չունի ավանդույթներ, որոնք կապում են եվրոպացուն։

(Շար. Ա. Էջէն)

արարքներ գործել»: Ու կը ծագէը մեծ պայթակղութիւն մը հրէական մը մէջ, ուր հայրենասիրութեան ջերմեռանդութիւնը իր պագաթնակէտին հասած է: Զայնափիւռի կայանը հազարաւոր բողոքներ կը ստանայ, կը թելադրուի որ 76-ամեայ երգչուհին վռնտուի:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԳԱՆՆԻ 55-րդ փառատօնը բացուեցաւ Մայիս 15-ին: Մրցութի պաշտօնական ցանկը 22 ֆիլմեր կ'ընդգրկէ: Ինչպէս ծանօթ է, Եղոյեանի փափաքով իսկ, իր ֆիլմը՝ «Ադարատա» կը ներկայացուի մրցումէ դուրս: Երեկոյթը կը բացուէր Մայիս 15-ի իրիկունը Վուտի Ալընի «Հոլիվուտ Ինտինկ» ֆիլմով եւ կը փակուի Մայիս 26-ին, Գլօտ Լըլուշի՝ «Ինտ Նաու Լէյտիզ Ինտ Ճենթըմէն»ով: Դատական կազմին կը նախագահէ ամերիկացի բեմադիր՝ Տէյվիտ Լինչ: Ընդհանուր ձեւով, երկու շաբաթներու երկայնքին 90 ֆիլմեր պիտի ներկայացուին:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳԱՇՄԻՐԻ մէջ չատ ծանր ոճրագործ մը գործուեցաւ, Մայիս 14-ին, որու զոհ գացին 33 հոգի, ներառեալ արարքին հեղինակները: Իսլամապաշտ գինուորեանները կրակ բացած են հանրակառքի մը ճամբորդներուն վրայ, նախքան գինուորական կայանի մը վրայ յարձակիլը: Սպաննուած 27 անձերուն մէջ կան 10 մանուկներ եւ 8 կիներ: Ֆըբանասա, բուռն կերպով դատապարտած է սարքը եւ յայտնած իր վճռակամութիւնը պայքարելու միջազգային ահաբեկչութեան դէմ:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը, Մայիս 14-ին, միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկած է որ կը թելթեւցնէ Իրաքի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցները: Նոր բանաձեւը, որ 1409 թիւը կը կրէ, դրութիւն մը կը ստեղծէ որ թոյլ կու տայ Իրաքի բնակչութեան անհրաժեշտ ապրանքներ ներածել:

ՓԱՐԻԶի մէջ, տիկին Ճորճ Պուշ Օ-Սի-Տի-Ը-ի մէկ ֆորումին առջեւ, Մայիս 14-ին, չէչաեց թէ ահաբեկչութեան դէմ յաղթանակը տեւական կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ կոթնի դատախարակութեան դրութեան բարեյաման վրայ: ԱՄՆ-ու նախագահին կինը, որ 48 ժամուան համար Փարիզ կը գտնուէր, ապահովութեան ատտակարգ միջոցներ վայելեց, նման պետական դեկավարի մը պարագային:

ԱԼՃԻՒի մէջ, երկու ոստիկաններ ըսպաննուած են Մայիս 14-ին, երբ կը զբաղէին երթեւեկի կարգաւորումով:

ԿԱՍՊԻՒՄԿի (Տաղստան) ոճրափորձէն (41 մեռեալ, 177 վիրաւոր) հինգ օր յետոյ, Մոսկուա կը կասկածի իսլամապաշտներէ: Դատախազին կցորդը՝ Վ. Կոլեսնիկով յայտարարած է որ ահաբեկիչները, որոնք այս ոճիրները գործած են, մարզուած են Չէչէնիա, Վրաստան, Աֆղանիստան եւ Փաքիստան:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ԶՐՈՑՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆի
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիտը» գրքէն հատուածներ կ'արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԻՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ
Մալեան թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵՋՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՑԻՍ* 17, *ժամը* 20·30-ին
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՑԹի ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

«L'HOMME LE PLUS TRISTE»

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 19 mai à 9h30, l'émission sera consacrée à la Pentecôte, mais sera illustrée par d'admirables miniatures arméniennes.

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE
ET
PRESENTATION DU LIVRE

« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par l'**auteur**

SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«*Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...*». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans «*une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor*».

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant «**Al-Wady**», **Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՑԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 18-ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
de vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ՇՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ·)
Դրամա
Չորս արարով
կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16-ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 17
VENDREDI
17 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·428 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·428

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՌԷՅՔԻԱՎԻՔԻ ԵՌԱԿՈՂՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Իսլանտայի մայրաքաղաք Ռէյքիավիքի եռակողմ հանդիպումին որ սկսաւ Մայիս 15–ին, մէկտեղուած են Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարները: Ինչպէս ըսուած էր, օրակարգի վրայ կար Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը, հայ–եւթուրք սահմանին բացումը: Թուրք նախարարը ի. ձէմ սահմանին բացումին համար Անգարայի չորս նախապայմանները ներկայացուցած է հետեւեալ ձեւով.

ա.– Պէտք չէ պատմութիւնը թշնամութեան աղբիւրի մը վերածել: Երեւան պէտք է լքէ ցեղասպանութեան պնդումները: Պէտք է համաձայն ըլլայ որ նիւթը պատմաբաններու կալուածին կը պատկանի:

բ.– Հայաստանի Սահմանադրութենէն պէտք է հանուի Թուրքիայէն հողային պահանջի յօդուածը: (Սահմանադրութեան մէջ նման յօդուած դոյութիւն չունի – «Ցառաջ»):

գ.– Հայկական զօրքը պէտք է քաշուի Ղարաբաղէն:

դ.– Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի միջեւ ապահովութեան անցք մը պէտք է բացուի:

ի. ձէմ աւելցուցած է թէ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան թեկնածու երկիր է եւ անդամակցութեան պարագային Հայաստան «Եւրոպական Միութեան սահմանակից երկրի» դիրքի պիտի տիրանայ. իսկ Հայաստանի անտեսական կացութիւնը ամէն առենէն աւելի կարեւոր կը դարձնէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները: Ան ըսած է նաեւ թէ Սեպտ. 11–էն ետք Ղարաբաղի կացութիւնը վերջին ձայր կարեւորութիւն ստացած է եւ Թուրքիա կը փափաքի որ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ՕԹԱՆ–ի աշխատանքները ընդգրկեն կովկասեան շրջանն ալ:

*
**

ՕԹԱՆ–Ի ՊԱՏՕՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԾԻԾԵՌՈՆԱԿԱԲԵՐԴ

ՕԹԱՆ–ի պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Ռ. Խոթրելա, Մայիս 16–ին յայտարարած է որ ինք թէեւ իրաւագէտ չէ, բայց կը խորհի որ 1915–ի դէպքերը յատկանշական են որպէս «ցեղասպանութիւն»: Նախորդ օրը, իր պատուիրակութեան հետ Ծիծեռնակաբերդ այցելած էր: Խոթրելա ըսած է նաեւ թէ ՕԹԱՆ–ի խորհրդարանական վեհաժողովը կ'ուզէ նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծել հայ–եւթական յարաբերութիւններու զարգացման համար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 15 / 16)

ՓՐԱԿԱՅԻ ՀԱՅԵԻԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Փրակայի մօտակայ ղեկակի մը մէջ, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման նիւթով հայեւադրբեջանական հանդիպումները աւարտած են: Երկու երկիրներու Արտաքին գործերու փոխնախարարներուն միջեւ ՕՀՍԿԸ–ի մինսորդութեամբ եւ Չեխիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան ջակցութեամբ կատարուած եռօրեայ բանակցութիւնները մասին կողմերը մեկնաբանութիւն չեն կատարած: Միայն ըսուած է որ օգտակար քննարկումներ եղան եւ երկու մասնակիցները արդիւնքները իրենց նախագահներուն յայտնելէն ետք պիտի որոշեն յետագայ հանդիպումները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԻ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Մփոփեալ – Նահանգներու նախագահութիւնը իր գոհունակութիւնը յայտնած է իր լուր Արաֆաթի յայտարարութիւններուն, զորս զրական կը զտնէ եւ կը հրաւիրէ պաղեստինցի ղեկավարը, որ խօսքէն գործի անցնի:

Ի՞նչ ըսած է Արաֆաթ: Ան խոստացած է հիմնովին վերակազմել պաղեստինեան Իշխանութիւնը եւ ընդունած է որ սխալներ գործած է: Ան չէշտած է. – «Հիմա, հարկ է ստիպողաբար վերարժեւորել մեր քաղաքականութիւնը եւ մեր ծրագիրները որպէսզի սխալները» ճառի մը ընթացքին, զոր արտասանած է Ռամալլա եւ մի քանի ժամ տեւած է պաղեստինեան հեռատեսիլէն: Արաֆաթ ճչգած է. – «Վճռած եմ Իշխանութեան ամբողջական վերանորոգումը ներկայացնել, վարչական մարմիններու, նախարարութիւններու եւ ապահովութեան սպասարկութիւններու, որպէսզի կարենանք սկսիլ վերակառուցումը աւելի մօտը հիմերու վրայ, որոնք թոյլ կրնան տալ իրագործել անկախութեան եւ ազատութեան մեր տենչանքները: Խաղաղութիւնը ռազմագիտական մեր նախընտրութիւնն է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ: Անկէ երբեք չեմ հրաժարիր: Մեր եւ Իսրայէլցիներուն չհն է»: Ինչ կը վերաբերի գործուած սխալներուն, Արաֆաթ կը ստանձնէ անոնց պատասխանատուութիւնը եւ կ'ըսէ թէ պինք պէտք է մեղադրել:

*
**

Եւրոպայի Խորհրդարանին առջեւ, խօսք առնելով Յուիէ Սոլանա, արտաքին հասարակաց քաղաքականութեան ներկայացուցիչը չէշտած է. – «Պաղեստինեան Պետութեան համար ճչմարտութեան ժամն է»:

*
**

Իսրայէլ չատ հաւատք չընծայեր Արաֆաթի խոստումներուն եւ իր հակազդեցութիւնը բացասական եղած է: Շարոնի բանբերին համար ոչ մէկ նորութիւն կայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Մայիս 15–ի իր նիստին ընթացքին հրովարտակ մը ներկայացուց (կառավարութիւնը չի կրնար օրինապիծ ներկայացնել քանի Ազգային Ժողով չկայ) որ կը ստեղծէ «Ներքին Ապահովութեան Խորհուրդ մը», որ Շիրաքի ընտրապայքարի խոստումներէն մէկն էր: Դիտել կը տրուի սակայն որ նման կառոյց մը ստեղծուած էր արդէն

ԱՒԱԶ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳՕՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՄԷՋ

Դանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, Մայիս 10–11–ին «Հայկական հարց. պնդումներ եւ մերժումներ» խորագիրով ժողով մը տեղի ունեցած է: Մասնակցած են փրոֆ. Վահագն Տատրեան, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, իսկ Թրքական կողմէն երկու երեսփոխաններ եւ նախկին դիւանագէտ մը:

Առաջին օրը, փրոֆ. Վահագն Տատրեանի ելոյթը մեծ ապատուրութիւն գործած է, այնքան որ «Սապահ» օրաթերթը գրած է թէ համոզում գոյացած է որ Հայերու ցեղասպանութիւնը անհերքելի իրողութիւն է: Յաջորդ օրը երբ Թուրք մասնակիցները ելոյթ ունեցած են, նիւթը վերածուած է խրատականի, քանի որ անոնք ըսած են թէ Սփիւռքի Հայերը ցեղասպանութեան ճանաչումի իրենց հաստատակամութեամբ կործանումի եզրին հասցուցած են Հայաստանը: Անոնք կոչ ըրած են որ հայկական Սփիւռքը օրինակէ հրէականը եւ անցեալին փոխարէն ապրի ներկայի իրականութեամբ:

Թուրք մասնակիցները ըսած են նաեւ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պայման նկատելու որոշում մը տրուած է ահաբեկչական կազմակերպութիւններու սպառնալիքին տակ:

ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ը, որ հեղինակին իսկ փափաքով մաս չի կազմեր Գաննի փառատօնի մրցումին, պիտի ներկայացուի Երկուշաբթի, Մայիս 20–ին, ժամը 8·30–ին եւ 19·15–ին: Ֆիլմին գլխաւոր դերակատարներէն է՝ Շառլ Ազնաւուր:

*
**

Մրցումի մասնակցող 22 ֆիլմերու մէջ էր Ռոպէր Կէտիկեանի Մարի – Ժօ եւ իր երկու սէրերը, որ ներկայացուեցաւ Մայիս 16–ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ ԶՕՒՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Փարիզի համալսարանին քաղաքական դիտութիւններու հիմնարկին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Թուրքիոյ դեսպան Ս. Գէօզաալ. ան հարցումներու բաժնին մէջ պատասխանելով հայ ուսանողի մը ցեղասպանութեան առընչուած հարցումին, ըսած է թէ իր մեծ հայրն ալ Հայերը սպանուած են, հակառակ անոր ինք աւելութիւն չունի Հայերու հանդէպ: Ան կրկնած է թէ պատահածը ցեղասպանութիւն չէր, թէ Հայերը Օսմանցիներու հետ հաշտ կ'ապրէին, եւ այլն:

Անդրադառնալով Ֆրանսայի ճանաչումին, Թուրք դեսպանը քաղաքագիտական դաս մըն ալ տուած է Ֆրանսայի պատասխանատուներուն, ըսելով որ ճանաչումի որոշումը ամէն տեսակէտով հակասական է Ֆրանսայի Սահմանադրութեան: Ան պնդած է թէ Ֆրանսացիները քուէի մեծամասնութեամբ որոշած են ճանաչումը:

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Բ.

ՄԷԿ ՋԱՁՆՈՎ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՒ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԼՌԵԼՈՒ ՈՐՈԳԱԾՔՆԵՐ

«Մեր վերջնական եզրակացութիւնն այն է, որ անհետանալու են ազգային բոլոր յատկանիշները, ընդգրկելով նաեւ մշակութային եւ լեզուական յատկանիշները»:

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

Ես իմ հիմնաւոր կարծիքն ունեմ ամէն տեսակի «միջոցառումներուն» մասին, որոնք կազմակերպւում են որպէս չռնդալից կերուխումային ժողովներ: Մասնաւորապէս նկատի ունեմ «Հայաստան – Սփիւռք» ցուցքը, որի առաջին ներկայացումը «պատահականօրէն» համընկաւ Սեպտ. 21-ին, իսկ երկրորդը նոյնպիսի «պատահականութեամբ» համընկնում է Մայիս 28-ին: Եւ եթէ դործը այսպէս յառաջանայ, չի բացառւում, որ երրորդ ժողովումը էլ նոյնպիսի պատահականութեամբ կը համընկնի Նոյեմբեր 29-ին եւ նոյնիսկ Նոյեմբեր 7-ին:

Ժամանակին իմ կարծիքը յայտնել եմ «Պատրանքների Դարի Վերջին Յարկանքը կամ Երեւան, Սեպտեմբեր, 1999» յօդուածով («Նոր Օր», Սեպտեմբեր 18, 1999) եւ հարցազրոյցով («Ամերիկայի Ձայն» ռադիոկայան, 1999 Սեպտեմբեր 20): Եւ հիմա միայն արձանագրելու եմ, որ Հայաստանի ապազդային իշխանութիւնները հասան իրենց նպատակին: Ինչպէս խոստացել էր մի ճախաւեր կուսակցական խանդավառ գործիչ, թէ «Հայ ազգի երկու բեւեռները – Հայաստան եւ Սփիւռք – կրկին դիրար պիտի վերագտնեն... Ահիկա պիտի հանդիսանայ զօրաւոր պատգամ մը թէ՝ «Տեսէ՛ք, հայութիւնը մէկ ազգ է, մէկ հայրենիք: Հայաստանը մինակը չէ»: Գաղութը մէ՛կ ձայնով պիտի խօսի»:

Այսինքն, սովետական տասնամեակներին «մէկ ձայնով» խօսողներին աւելացնալու էին նորանոր «մէկ ձայնով» խօսողներ: Եւ չգիտես ինչո՛ւ, այս «մէկ ձայնով» խօսելու ապիկարութիւնը մեզ ուզում են ներշնչել որպէս հայրենասիրութեան վառ արտայայտութիւն: Իսկապէս, որ ողորմելի վիճակի մէջ ենք...

Ինչեւէ... «Մէկ ձայնով խօսելու» խօտումը իրականութիւն դարձաւ, բայց ոչ թէ իսկապէս համազգային ընդգրկումով, այլ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ջոջապետերի մակարդակով եւ ջոջապետերի միջեւ:

Անցած երեք տարիների ընթացքին երկուսուկէս, թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, աւելի ու աւելի խորացաւ ապդը բաժանող վիհը: Եւ եթէ չարախօսութիւնն ու աւելութիւնը Սփիւռքի նկատմամբ իր զազաթնակէտին հասաւ «հայդատական ախտաբ» պիտակաւորումով, ապա սփիւռքի մէջ էլ հայաստանցու եւ հայաստանցու լեզուի – ասել կ'ուզի՝ արեւելահայ դրական լեզուի – նկատմամբ վերաբերմունքը որոշակի հասցէ ունեցող չրջանակների մէջ հասել է բնախօսական աւելութեան մակարդակի:

Ընդ որում, եթէ Հայաստանի մէջ հայ ժողովրդի երկու հատուածների միջեւ եղած վիհը խորացնում են պետական մակարդակով, ապա սփիւռքի կողմից վիհը խորացնելու դործին նպաստում են զանազան կուսակցական եւ միութենական խոշոր ու մանրապճեղ «դործիչները», որոնց կեցուածքը անյարիր է իրենց թէ՛ կուսակցական եւ թէ՛ մշութենական ճշմարիտ էութեանը: Այլ կերպ ասած, երկուսուկէս դործում են ոչ թէ Ազգային Դերադոյն Շահի, այլ անձնական պատկիկ նախասիրութիւնների, կասկածելի ճաշակի եւ մտաւոր բացայայտ անկարողութեան դեմքի վրայ:

Թւում է, թէ յառաջիկայ համաժողովը, որքան էլ հերթական ցուցք է լինելու, այնուհանդերձ, այն տեղն ու ժամանակն է, որպէսզի նորէն, եւս մէկ անգամ արտայայտի Հայոց լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին ազգային մտաւորականութեան տասնապետարոյց մտահոգութիւնը՝ իրրեւ ազգային գոյատեւումի առաջնային եւ գլխաւոր նախապայման:

Որքան մօտենում են համաժողովեան օրերը, այնքան աւելի չարագուշակ է դառնում ազգային ուղղագրութիւնը անվերապահօրէն վերականգնելու հիմնադաղափարը: Ինչպէս արդէն յիշեցի, «քանոր վիճային նիւթի») չուրջ այն լուռութիւնը, որ տիրում է Հայաստան լոյս տեսնող կուսակցական եւ նոյնիսկ «անկախ» ներկայացող մամուլի մէջ: Այս հանդամանքը ոչ միայն քնական է, այլեւ, վարչական լեզուով ասած՝ կանոնակարգուած: Աւելին, սա գրնդուն ապացոյցն է գրաքննութեան այն քօղարկուած համակարգի, որ գործին մշակուած լինելով ստալինեան իրականութեան մէջ, առաւել նրբութեամբ կիրառւում է Հայաստանում: Բայց եթէ Հայաստանի մէջ լռութիւն «կանոնակարգելու» հեղինակները յայտնի են, ապա տարօրինակ է նոյնպիսի լռութիւնը, սփիւռքահայ մամուլի համար: Այնքան տարօրինակ է, որ ակամայ մտածում ես՝ չլինի՞ թէ ոչ հեռաւոր անցեալի փորձով՝ Երեւանն է տնօրինում սփիւռքահայ մամուլի ազատութեան չրջանակները:

Սփիւռքի հայախօս մամուլը բերանը ջուր է առել: Հայկական ծագումով օտարախօս մամուլից էլ որեւէ ապատեղիք չունենք, քանի որ հրաժարուելով հայերէն խօսել, օտարախօս այդ մամուլը բոլորովին զուրկ է ազգային – մշակութային արժէք ունենալուց եւ սոսկ չհամարկում է «չուռ տուած հայի» թերարժէքութիւնը:

Այս բազմանշանակ լռութիւնը բնաւ էլ անսպասելի չէ:

Քանի որ՝ եթէ դաղութը հնազանդեց «մէկ ձայնով խօսել», ապա լռելիս էլ պէտք է լռի մէկ ձայնով: Որովհետեւ խօսողները չատ են ուզում մասնակցել «Հայաստան – Սփիւռք» ժողովրդավարութեան, կերուխումին՝ յատկապէս: Աւելին. չատ են ուզում մասնակից նշանակուել իրրեւ «մտաւորական»՝ ոչ աւելի եւ ոչ պակաս: Բնական չէ՞ միթէ: Շատ բան ստանալու համար խօսելը վտանգաւոր է, իսկ լռութիւնը, մեր մտաւորականացուները դիտեն, որ ոսկի է:

Ազգային ուղղագրութիւնը վերականգնելու փոխարէն, մասամբ իրենց արդէն իսկ ապատադրուած դէմքը չկորցնելու նպատակով, ոչ հեռաւոր անցեալի «պահանջատէրերը» համաձայնել են Հայաստանից հասած թելադրանքին, թէ. «Աւելի լաւ կը լինի լեզուի անաղարտութեան մասին մտածենք»:

Այսինքն, դարձեալ չեղուենք հիմնական խնդրից, ինչպէս արդէն միամտաբար չեղուեցինք 1999-ի սեպտեմբերեան «խանդավառ հայրենասիրութիւն» ցուցադրելու օրերին, երբ Լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին խօսք բացուելուն պէս, համաժողովի կարդադրիչները քննարկումը դիւանագիտօրէն տեղափոխեցին աչքից էլ հեռու, ականջից էլ: Տեղափոխեցին դրողների միութիւն: Այսինքն՝ ա՛յ «մէկ ձայնով չխօսող» յամառներ, գնացէ՛ք եւ որքան կ'ուզէք՝ ջուր ծեծէք ածխաղեղ: Իսկ այս դրողների միութիւն կոչուած տեղը ընդամէնը դրական միևնոյնութիւնն էր: Ընդ որում չատ աւելի բացայայտ, քան Վ. Պետրոսեանի առաջնորդութեան ամէնից անբարոյական տարիներին: Եւ այդ նոյն տարիների «հնարամտութեամբ» դրական միևնոյնութիւնը առաջարկեց մտածել «միասնական» ուղղագրութեան մասին: Սովետահայ լատինների կողմնորոշուած լեզուից անտեղեակ Սփիւռքահայերը, անչուչա, պէտք է համաձայնէին այս առաջարկին, կարծելով, թէ «միասնական» ուղղագրութիւն ասելով Հայաստանի իշխանութիւններն ու իշխանամէտ չրջանակները հասկանում են իրօք մեր ընդհանրի միասնականը՝ մեսրոպեանը, ազգայինը... Բարեբախտաբար, սփիւռքահայ ճշմարիտ մտաւորականները չատ չուտ հասկացան, որ «միասնականը» նը-

Ես իմ հիմնաւոր կարծիքն ունեմ ամէն տեսակի «միջոցառումներուն» մասին, որոնք կազմակերպւում են որպէս չռնդալից կերուխումային ժողովներ: Մասնաւորապէս նկատի ունեմ «Հայաստան – Սփիւռք» ցուցքը, որի առաջին ներկայացումը «պատահականօրէն» համընկաւ Սեպտ. 21-ին, իսկ երկրորդը նոյնպիսի «պատահականութեամբ» համընկնում է Մայիս 28-ին: Եւ եթէ դործը այսպէս յառաջանայ, չի բացառւում, որ երրորդ ժողովումը էլ նոյնպիսի պատահականութեամբ կը համընկնի Նոյեմբեր 29-ին եւ նոյնիսկ Նոյեմբեր 7-ին:

Ժամանակին իմ կարծիքը յայտնել եմ «Պատրանքների Դարի Վերջին Յարկանքը կամ Երեւան, Սեպտեմբեր, 1999» յօդուածով («Նոր Օր», Սեպտեմբեր 18, 1999) եւ հարցազրոյցով («Ամերիկայի Ձայն» ռադիոկայան, 1999 Սեպտեմբեր 20): Եւ հիմա միայն արձանագրելու եմ, որ Հայաստանի ապազդային իշխանութիւնները հասան իրենց նպատակին: Ինչպէս խոստացել էր մի ճախաւեր կուսակցական խանդավառ գործիչ, թէ «Հայ ազգի երկու բեւեռները – Հայաստան եւ Սփիւռք – կրկին դիրար պիտի վերագտնեն... Ահիկա պիտի հանդիսանայ զօրաւոր պատգամ մը թէ՝ «Տեսէ՛ք, հայութիւնը մէկ ազգ է, մէկ հայրենիք: Հայաստանը մինակը չէ»: Գաղութը մէ՛կ ձայնով պիտի խօսի»:

Այսինքն, սովետական տասնամեակներին «մէկ ձայնով» խօսողներին աւելացնալու էին նորանոր «մէկ ձայնով» խօսողներ: Եւ չգիտես ինչո՛ւ, այս «մէկ ձայնով» խօսելու ապիկարութիւնը մեզ ուզում են ներշնչել որպէս հայրենասիրութեան վառ արտայայտութիւն: Իսկապէս, որ ողորմելի վիճակի մէջ ենք...

Ինչեւէ... «Մէկ ձայնով խօսելու» խօտումը իրականութիւն դարձաւ, բայց ոչ թէ իսկապէս համազգային ընդգրկումով, այլ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ջոջապետերի միջեւ:

Անցած երեք տարիների ընթացքին երկուսուկէս, թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, աւելի ու աւելի խորացաւ ապդը բաժանող վիհը: Եւ եթէ չարախօսութիւնն ու աւելութիւնը Սփիւռքի նկատմամբ իր զազաթնակէտին հասաւ «հայդատական ախտաբ» պիտակաւորումով, ապա սփիւռքի մէջ էլ հայաստանցու եւ հայաստանցու լեզուի – ասել կ'ուզի՝ արեւելահայ դրական լեզուի – նկատմամբ վերաբերմունքը որոշակի հասցէ ունեցող չրջանակների մէջ հասել է բնախօսական աւելութեան մակարդակի:

Ընդ որում, եթէ Հայաստանի մէջ հայ ժողովրդի երկու հատուածների միջեւ եղած վիհը խորացնում են պետական մակարդակով, ապա սփիւռքի կողմից վիհը խորացնելու դործին նպաստում են զանազան կուսակցական եւ միութենական խոշոր ու մանրապճեղ «դործիչները», որոնց կեցուածքը անյարիր է իրենց թէ՛ կուսակցական եւ թէ՛ մշութենական ճշմարիտ էութեանը: Այլ կերպ ասած, երկուսուկէս դործում են ոչ թէ Ազգային Դերադոյն Շահի, այլ անձնական պատկիկ նախասիրութիւնների, կասկածելի ճաշակի եւ մտաւոր բացայայտ անկարողութեան դեմքի վրայ:

Թւում է, թէ յառաջիկայ համաժողովը, որքան էլ հերթական ցուցք է լինելու, այնուհանդերձ, այն տեղն ու ժամանակն է, որպէսզի նորէն, եւս մէկ անգամ արտայայտի Հայոց լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին ազգային մտաւորականութեան տասնապետարոյց մտահոգութիւնը՝ իրրեւ ազգային գոյատեւումի առաջնային եւ գլխաւոր նախապայման:

Որքան մօտենում են համաժողովեան օրերը, այնքան աւելի չարագուշակ է դառնում ազգային ուղղագրութիւնը անվերապահօրէն վերականգնելու հիմնադաղափարը: Ինչպէս արդէն յիշեցի, «քանոր վիճային նիւթի») չուրջ այն լուռութիւնը, որ տիրում է Հայաստան լոյս տեսնող կուսակցական եւ նոյնիսկ «անկախ» ներկայացող մամուլի մէջ: Այս հանդամանքը ոչ միայն քնական է, այլեւ, վարչական լեզուով ասած՝ կանոնակարգուած: Աւելին, սա գրնդուն ապացոյցն է գրաքննութեան այն քօղարկուած համակարգի, որ գործին մշակուած լինելով ստալինեան իրականութեան մէջ, առաւել նրբութեամբ կիրառւում է Հայաստանում: Բայց եթէ Հայաստանի մէջ լռութիւն «կանոնակարգելու» հեղինակները յայտնի են, ապա տարօրինակ է նոյնպիսի լռութիւնը, սփիւռքահայ մամուլի համար: Այնքան տարօրինակ է, որ ակամայ մտածում ես՝ չլինի՞ թէ ոչ հեռաւոր անցեալի փորձով՝ Երեւանն է տնօրինում սփիւռքահայ մամուլի ազատութեան չրջանակները:

Սփիւռքի հայախօս մամուլը բերանը ջուր է առել: Հայկական ծագումով օտարախօս մամուլից էլ որեւէ ապատեղիք չունենք, քանի որ հրաժարուելով հայերէն խօսել, օտարախօս այդ մամուլը բոլորովին զուրկ է ազգային – մշակութային արժէք ունենալուց եւ սոսկ չհամարկում է «չուռ տուած հայի» թերարժէքութիւնը:

Այս բազմանշանակ լռութիւնը բնաւ էլ անսպասելի չէ:

Քանի որ՝ եթէ դաղութը հնազանդեց «մէկ ձայնով խօսել», ապա լռելիս էլ պէտք է լռի մէկ ձայնով: Որովհետեւ խօսողները չատ են ուզում մասնակցել «Հայաստան – Սփիւռք» ժողովրդավարութեան, կերուխումին՝ յատկապէս: Աւելին. չատ են ուզում մասնակից նշանակուել իրրեւ «մտաւորական»՝ ոչ աւելի եւ ոչ պակաս: Բնական չէ՞ միթէ: Շատ բան ստանալու համար խօսելը վտանգաւոր է, իսկ լռութիւնը, մեր մտաւորականացուները դիտեն, որ ոսկի է:

Ազգային ուղղագրութիւնը վերականգնելու փոխարէն, մասամբ իրենց արդէն իսկ ապատադրուած դէմքը չկորցնելու նպատակով, ոչ հեռաւոր անցեալի «պահանջատէրերը» համաձայնել են Հայաստանից հասած թելադրանքին, թէ. «Աւելի լաւ կը լինի լեզուի անաղարտութեան մասին մտածենք»:

Այսինքն, դարձեալ չեղուենք հիմնական խնդրից, ինչպէս արդէն միամտաբար չեղուեցինք 1999-ի սեպտեմբերեան «խանդավառ հայրենասիրութիւն» ցուցադրելու օրերին, երբ Լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին խօսք բացուելուն պէս, համաժողովի կարդադրիչները քննարկումը դիւանագիտօրէն տեղափոխեցին աչքից էլ հեռու, ականջից էլ: Տեղափոխեցին դրողների միութիւն: Այսինքն՝ ա՛յ «մէկ ձայնով չխօսող» յամառներ, գնացէ՛ք եւ որքան կ'ուզէք՝ ջուր ծեծէք ածխաղեղ: Իսկ այս դրողների միութիւն կոչուած տեղը ընդամէնը դրական միևնոյնութիւնն էր: Ընդ որում չատ աւելի բացայայտ, քան Վ. Պետրոսեանի առաջնորդութեան ամէնից անբարոյական տարիներին: Եւ այդ նոյն տարիների «հնարամտութեամբ» դրական միևնոյնութիւնը առաջարկեց մտածել «միասնական» ուղղագրութեան մասին: Սովետահայ լատինների կողմնորոշուած լեզուից անտեղեակ Սփիւռքահայերը, անչուչա, պէտք է համաձայնէին այս առաջարկին, կարծելով, թէ «միասնական» ուղղագրութիւն ասելով Հայաստանի իշխանութիւնները եւ իշխանամէտ չրջանակները հասկանում են իրօք մեր ընդհանրի միասնականը՝ մեսրոպեանը, ազգայինը... Բարեբախտաբար, սփիւռքահայ ճշմարիտ մտաւորականները չատ չուտ հասկացան, որ «միասնականը» նը-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԸՍՏ ԻՍՐԱՑԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ

Իսրայէլեւպաղեստին բախումին մէջ բաւական ընդունելութիւն գտած նիւթ մը կը թուի ըլլալ Պաղեստինցիները այլ տեղ «փոխադրելու» գաղափարը: Այդ «փոխադրութիւնը» տեղահանութիւն մըն է միականութեան մէջ, որուն կ'ըսուի թէ Իսրայէլացիներու 53%-ը դէմ է, սակայն, այդ լուծումի ձեւին վրայ ծանրացողներու համոզումով՝ ընդդիմադիրները ի վերջոյ պիտի համակերպին:

Մօրքին մէջ, փոխադրութիւնը Պաղեստինցիները կարճ ատենէն եւ ամբողջապէս անհետացնելու մտածումն է, առանց որ Հրեայի մը ձեռքը միջամտէ այդ դործին: Սիոնականութեան հիմնադիրներու օրէն այդ ըմբռնումը միշտ գոյութիւն ունեցած է: Մտածուած ու փորձուած մեթոտներ եղած են արտաքսումը, փախչելու դրդումը, մեկնողներուն կալուածներուն փոխարէն հատուցում մը ընելու ձեւը, եւլն.: Այսուհանդերձ, Պաղեստինցիները հոն են տակաւին: Պաղեստինեան հարցին արմատական նման լուծումի կողմնակիցներէն Ցահալի պինուորական նախկին բժիշկ – վիրաբոյժ Ա. Էլտատ բացատրած է թէ Պաղեստինցիներու տեղահանութիւնը փոքր անարդարութիւն մը կ'ըլլայ անոնց համար, բայց կը կանխէ Հրեաներու սպառնացող չատ աւելի մեծ անարդարութիւն մը. եւ ի վերջոյ, աւելի լաւ է որ քալեն քանի մը քիլոմէթր, քան զոհերը ըլլան արիւնահեղութեան մը: Նոյն անձը դժգոհած ալ է որ Իսրայէլ կէթթոյական մտայնութեան մը պերին կ'ըլլայ, սպասելով արտաքին աշխարհին արտօնութեան եւ խուսափելով վճռական քայլերէ:

Էլտատ, ինչպէս գրած է Ե. Քլայն «Հա՛արեց» թերթին մէջ, մշակած է Պաղեստինցիներու տեղահանութեան ձեւերն ալ. կ'ըսէ թէ պատերազմը զիրենք կը մղէ մեկնելու: «Խուճապն ու վախը զիրենք կը ստիպեն խոյս տալու իրենց տուներէն ուր հարիւրաւոր տարիներ ապրած են: Մենք չենք մտներ իրենց իգդամներն ու գաղթականայանները, սակայն, կը ոմբակոծենք, ամոնք կը փախչին, ինչպէս եղաւ անկախութեան պատերազմին եւ Լիբանանի պատերազմին: Եւ հաւատացէք, ընդիմադիր 53% Իսրայէլացիներն ալ կ'ենթարկուին»: Երբ հարց կը տրուի թէ ի՛նչ դիրք կ'ունենայ միջազդային հանրութիւնը, ան կը բացատրէ. «Ռուանտայի պարագային ունեցածը: Աշխարհը մեզ կը նկատէ երկու վայրենի ցեղախումբեր որոնք մահացու պայքար կը մղեն եւ չեմ կարծեր որ նախաձեռնէ մեզ կեցցնելու»:

Շոայլ մասնագէտ, պատմաբան Ա. Ա. Բատ մարդկային արժէքներու հատատացող մըն է. ուշադիր է Ողջակիզումի մանրամասնութիւններուն ներկայի պատերազմին մէջ յայտնութեան: 1969-ին երբ դինուորական մարզիչ եղած է, յօդուածով մը կոչ ուղղած է իսրայէլացի դինուորներու որ պայքարին պարկեշտութեան, առանց բարոյականը լքելու, առանց թոյլ տալու որ մարտիկի մը մարդկային պատկերը խաթարող բնազդներ տիրեն իրենց:

Այսօր դէմ է պաղեստինցիները արտաքսելով անոնցմէ փրկուելու տեսակէտին: Կ'ըսէ թէ նախ ոչ ոք նման բան կ'արտօնէ, ի վերջոյ հարցը կը վերաբերի երեք միլիոն Արաբի, յետոյ, «կամաւոր փոխադրութիւն» կոչուածը իրատեսական

«Հա՛արեց» թերթին մէջ, մշակած է Պաղեստինցիներու տեղահանութեան ձեւերն ալ. կ'ըսէ թէ պատերազմը զիրենք կը մղէ մեկնելու: «Խուճապն ու վախը զիրենք կը ստիպեն խոյս տալու իրենց տուներէն ուր հարիւրաւոր տարիներ ապրած են: Մենք չենք մտներ իրենց իգդամներն ու գաղթականայանները, սակայն, կը ոմբակոծենք, ամոնք կը փախչին, ինչպէս եղաւ անկախութեան պատերազմին եւ Լիբանանի պատերազմին: Եւ հաւատացէք, ընդիմադիր 53% Իսրայէլացիներն ալ կ'ենթարկուին»: Երբ հարց կը տրուի թէ ի՛նչ դիրք կ'ունենայ միջազդային հանրութիւնը, ան կը բացատրէ. «Ռուանտայի պարագային ունեցածը: Աշխարհը մեզ կը նկատէ երկու վայրենի ցեղախումբեր որոնք մահացու պայքար կը մղեն եւ չեմ կարծեր որ նախաձեռնէ մեզ կեցցնելու»:

Շոայլ մասնագէտ, պատմաբան Ա. Ա. Բատ մարդկային արժէքներու հատատացող մըն է. ուշադիր է Ողջակիզումի մանրամասնութիւններուն ներկայի պատերազմին մէջ յայտնութեան: 1969-ին երբ դինուորական մարզիչ եղած է, յօդուածով մը կոչ ուղղած է իսրայէլացի դինուորներու որ պայքարին պարկեշտութեան, առանց բարոյականը լքելու, առանց թոյլ տալու որ մարտիկի մը մարդկային պատկերը խաթարող բնազդներ տիրեն իրենց:

Այսօր դէմ է պաղեստինցիները արտաքսելով անոնցմէ փրկուելու տեսակէտին: Կ'ըսէ թէ նախ ոչ ոք նման բան կ'արտօնէ, ի վերջոյ հարցը կը վերաբերի երեք միլիոն Արաբի, յետոյ, «կամաւոր փոխադրութիւն» կոչուածը իրատեսական

չհասկնում է բոլորովին հակառակը: Նը-չանակում է, թէ արեւմտահայ դրական լեզուն եւս պէտք է ենթարկուի սովետական ձեւախախտուած ուղղագրութեանը: Հէնց այս էր թաքնուած դրողների միութեան օրուայ նախագահ Հ. Մաթեւոսեանի «Սփիւռքը պէտք է ենթարկուի մեզ» արտայայտութեան տակ:

«Միասնական ուղղագրութիւն» կոչածը որոշակի է եւ Հայոց լեզուի դէմ նիւթուած դաւադրութեան չարունակութիւն: Ընդհանրապէս «միասնականութի՛ւն, միասնականութի՛ւն» կոչերի սըննդութեան նկատմամբ արագօրէն կողմնորոշուեց Վահէ Օշականը, բայց, աւա՛ղ, նոյնիսկ նրա հեղինակութիւնը այսօր մեզ չի կարող օդնել ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ չեն կարողանում օգտակար լինել նոյնիսկ չռայլօրէն գաւառաբարբառ օգտագործող, սակայն արեւելահայերէնը ազգային մեսրոպեան ուղղագրութեամբ գրող եւ սովետական ուղղագրութեան դէմ ընդվզող Ցովհաննէս Թումանեանը, աշակերտների մատնադրերով բռնագաղթուած եւ ծեծուելու հետեւանքով աչքերի լոյսը կորցրած Հերաչեայ Աճառեանը, մէկ այլ փորձուած միջոցով դատապարտուած Պարոյր Սեւակը, էլ չեմ խօսում Ն. Աղբալեանի, Ցակոբ Օշականի, Շ. Միսաքեանի, Շ. Նարդունիի, Բ. Թաչեանի եւ Մխիթարեան Հայրերի ասպարեզի մասին:

Երբ բանից պարզուեց, որ հակառակ քաղաքական – կուսակցական դետնի վրայ թելադրուած եւ արդէն գործող, այսինքն «մէկ ձայնով խօսող» «միասնականութեան»՝ դրողների, բանասէրների, ճարտարապետների մի խումբ Հայաստանի կամ սփիւռքի մէջ չեն հանդուրժելու «սովետական միասնական ուղղագրութիւնը», եւ չարունակելու են պահանջել ազգային ուղղագրութիւնն անվերապահօրէն վերահաստատելու իրենց հիմնաւոր պահանջը, «Հայրենի կաճառականները» մէջտեղ բերեցին «լեզուն անաղարտ պահելու» դայթակղութիւնը:

Քիչ է մնում, թէ ամօթախածօրէն համաձայնենք, թէ՝ հա՛, ի՞նչ ամօթ է, անաղարտ լեզուով չենք խօսում, բայց պահանջում ենք անաղարտօրէն ուղիղ դրել... Ի՞նչ փիսո ենք... Պարոնայք

չհասկնում է բոլորովին հակառակը: Նը-չանակում է, թէ արեւմտահայ դրական լեզուն եւս պէտք է ենթարկուի սովետական ձեւախախտուած ուղղագրութեանը: Հէնց այս էր թաքնուած դրողների միութեան օրուայ նախագահ Հ. Մաթեւոսեանի «Սփիւռքը պէտք է ենթարկուի մեզ» արտայայտութեան տակ:

«Միասնական ուղղագրութիւն» կոչածը որոշակի է եւ Հայոց լեզուի դէմ նիւթուած դաւադրութեան չարունակութիւն: Ընդհանրապէս «միասնականութի՛ւն, միասնականութի՛ւն» կոչերի սըննդութեան նկատմամբ արագօրէն կողմնորոշուեց Վահէ Օշականը, բայց, աւա՛ղ, նոյնիսկ նրա հեղինակութիւնը այսօր մեզ չի կարող օդնել ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ չեն կարողանում օգտակար լինել նոյնիսկ չռայլօրէն գաւառաբարբառ օգտագործող, սակայն արեւելահայերէնը ազգային մեսրոպեան ուղղագրութեամբ գրող եւ սովետական ուղղագրութեան դէմ ընդվզող Ցովհաննէս Թումանեանը, աշակերտների մատնադրերով բռնագաղթուած եւ ծեծուելու հետեւանքով աչքերի լոյսը կորցրած Հերաչեայ Աճառեանը, մէկ այլ փորձուած միջոցով դատապարտուած Պարոյր Սեւակը, էլ չեմ խօսում Ն. Աղբալեանի, Ցակոբ Օշականի, Շ. Միսաքեանի, Շ. Նարդունիի, Բ. Թաչեանի եւ Մխիթարեան Հայրերի ասպարեզի մասին:

Երբ բանից պարզուեց, որ հակառակ քաղաքական – կուսակցական դետնի վրայ թելադրուած եւ արդէն գործող, այսինքն «մէկ ձայնով խօսող» «միասնականութեան»՝ դրողների, բանասէրների, ճարտարապետների մի խումբ Հայաստանի կամ սփիւռքի մէջ չեն հանդուրժելու «սովետական միասնական ուղղագրութիւնը», եւ չարունակելու են պահանջել ազգային ուղղագրութիւնն անվերապահօրէն վերահաստատելու իրենց հիմնաւոր պահանջը, «Հայրենի կաճառականները» մէջտեղ բերեցին «լեզուն անաղարտ պահելու» դայթակղութիւնը:

Քիչ է մնում, թէ ամօթախածօրէն համաձայնենք, թէ՝ հա՛, ի՞նչ ամօթ է, անաղարտ լեզուով չենք խօսում, բայց պահանջում ենք անաղարտօրէն ուղիղ դրել... Ի՞նչ փիսո ենք... Պարոնայք

ջահուկեանները, բեդիրեանները, եղեկեանները մեզնից աւելի մտահոգ են Հայոց լեզուի ա՛ն-նա-ղա՛ր-ութեան ... պատկերացնո՞ւմ էք՝ անաղարտութեան համար: Այսինքն, հայերէն անաղարտութեան չենք խօսում, իսկ դուք պահանջում էք ուղղագրութի՞ւն վերականգնել... Այս անդամ կարելի է լրիւ աշխատանքային օր տրամադրել դրողների միութեան սրահի մէջ լեզուական հարցեր քննելու ծանր գործին... Ի՞նչ լաւ է, որ դեռ անցեալ անդամ յանձնաժողովներ էլ ընտեղծեցինք... Եկէք հիմա էլ այդ յանձնաժողովները իրար միացնենք, մի ընդհանուր նախագահ էլ կարգենք եւ այս թնճուկը լուծենք ... Նախագահն էլ պէտք է լինի Լեզուի հիմնարկութեան տնօրէնը, որ մխաժամանակ նաեւ «հայ-մաչխարհային հեղինակութիւն» է: Ո՞չինչ, որ նրա անունը չենք դտնի ոչ մի Լառուսների, Ռոպէրների եւ այլ Լառուսաններուն, Ռոպէրների եւ այլ մայնագիտարաններուն մէջ ... Սփիւռքը այս անդամ եւս պէտք է մէկ ձայնով խօսի ... Այս արեւելահայ Հայաստանցիները չարունակ հայերէնը աղաւաղում են ... Բանաձեւին ասում են «քանոն», օրինակ... էլեկտրոնին էլ ասում են «էլեկտրոն»... Աւելի լաւ չի՞ լինի, եթէ որոչենք, թէ ի՛նչ անուն ենք տալու բաներին... Կամ էլեկտրոնին... Անաղարտ խօսելու նպատակով ... Մի՞թէ հիմա ուղղագրութեան հարց դնելու ժամանակն է... Իսկ եթէ յանկարծ մի Լը փչի էլ հայրենիքի նախագահական ընտրութեանը յայտնուի՞... Կրակի հե՞տ էք խաղում, ի՞նչ է...

Հայրենի իշխանութիւնների խոթերին չդիպչելու եւ բոլշեւիկեան փորձառութեամբ միաձայն խօսելու պատրաստ կազմակերպութիւններն ու անձինք, որոնք յատկանութիւն ունեն նաեւ «մտաւորական» կոչուելու, հէնց այսպէս էլ սպասելու են մեր՝ արմատներին վերադառնալու եւ, վերջապէս, որպէս լիարժէք մշակոյթ ունեցող ազգ ապրելու կենսական խնդիրը: Խոհեմութիւն քարոզողներն արդէն մէջտեղ են եկել հայ հասարակութեան մէջ եւ աշխարհով մէկ:

ԿԱՐԼԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»ՈՒՆ ՍԷՆ-ԼԱԶԱՐ ԿԱՑԱՐԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Առանց սահմանի լրագրողներ»ու կողմէ փարիզի Սէն-Լազար կայարանին յատակը գծուած քարտէսը ուր մատնանշուած էին մամուլի ազատութեան դէմ երկիրներն ու ղեկավարները, մեծ հակազդեցութիւն առեղծած է Թուրք մամուլին մօտ: Այդ քարտէսին վրայ Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահ զօր. Գըվրըքօղլուի նկարին ալ գտնուած ըլլալը անդամ մը եւս կիրքերը լարած է Ցրանսայի դէմ: Մինչդէպը առիթ եղած է որ Ցրանսայի դէմ քննադատական, հեգնական, վարկաբեկիչ գրութիւններ լոյս տեսնեն Թրքական մամուլին մէջ:

Այդ կարգի հրապարակումներով ուշադրութիւն կը գրաւէ մանաւանդ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը: Անոր մնայուն աշխատակիցներէն լրագրող Մուրատ Պարտաքչը (Մայիս 13) կը յիշեցնէ թէ Ցրանսացիներուն այսօրուան ընթացքը նորութիւն չէ, այլ ունի մէկուկէս դարու անցեալ մը: Ապա որպէս ապացոյց կը յիշէ 1850-ական թուականները երբ Երիտասարդ Թուրքերը որպէս կայսրութեան ընդդիմադիր տարրեր, մեծ մասով Ցրանսա կը գտնուէին ու խստիւ կը քննադատէին օսմանեան դեկավարութիւնը: Այդ քննադատութիւններուն յատկապէս թիրախ եղած էր Ապտիւլհամիտ որ երդիծանկարներու մէջ կը ներկայացուէր որպէս վայրագ, ահրիմնարբու, զեղխ տիպար մը: Այդ երդիծանկարներէն ոմանց ալ տեղ տալով իր գրութեան սիւնակներուն մէջ, Մ. Պարտաքչը կ'ըսէ թէ անոնք առաջին նոյնիսկ Ցրանսական չուրջ մէկուկէս դարու աւանդութեան, որուն նորագոյն փուլը կազմած է զօր. Գըվրըքօղլուի լուսանկարը ոտքի կոխան ընող քարտէսը:

Նոյն թերթին նախորդ օրուան թիւին մէջ ալ կայ փոխադարձութեան առաջարկ մը. քրոնիկագիր Ֆաթիհ Ալթայլը կը գրէ թէ փոխադարձութեան արարքին պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ Հասարակաց ճեմիչներու վարչութիւնը եւ ձեռնարկէ բոլոր ճեմիչներուն մէջ Ժ. Շիրաքի մեծադիր լուսանկար մը զետեղելու, որպէսզի փափաքողը վրան միզէ: Լրագրողը կ'առաջարկէ Ցրանսայի նախագահին մեծ չափերով մէկ լուսանկարը զետեղել Պոլսոյ Ցրանսական հիւպատոսարանին դիմացի պատին վրայ, վրան ալ փոքրատառ արձանագրել. «Հոս միզողը» տակն ալ մեծատառ «ԻՇ է»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐԼԻՆԻ ՀԱՑ ՀԱՄԱՅՆՔԷՆ

ԱՊՐԻԼ 24, ԺԱՄԸ 19·30_ԻՆ
ՅՈՒՇԵՐԵԿՈՑԹ

Ինչպէս ամէն տարի՝ այս տարի եւս Պէրլինի Հայ համայնքի յուշերեկոյթը նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան տեղի ունեցաւ աւետարանական կրթական հաստատութեան սրահին մէջ: Ցուշերեկոյթը սկսաւ Պէրլինի Հայ համայնքի վարչական անդամ՝ Վարդգէս Ալեանաքի բացման խօսքով: Ան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ, որ Ապրիլ 24_ը նաեւ կը նշանակուի իբրեւ ամբաստանութեան օր Թրքական Ժխտման դէմ: Նշեց քաղաքական պատասխանի մը կարեւորութիւնը ի դէմ այդ ժխտման: Այդ պատասխանը արդէն տրուած է զանազան խորհրդարաններու կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման միջոցաւ: Յատուկ պիտի նշենք, որ Գերմանիոյ Ներհրդարանը մինչեւ օրս չէ կրցած այդ ուղղութեամբ որոշում մը տալ, չնայած ցեղասպանութեան ճանաչումը Գերմանիոյ համար առաջնահերթ կարեւորութիւն մը պէտք է ունենար:

Օրուան դասախօսն էր փրոֆ. Տր. Վիփերմանը՝ Պէրլինի ազատ համալսարանէն: Ան խօսեցաւ «Հայոց ցեղասպանութիւնը Գերմանացիներու յիշողութեան մէջ» թեմայով: Ծանօթ պատմաբանին համար ցեղասպանութեան իրականութիւնը փաստուած է տարբեր երկիրներու դիւաններու, վերապրողներու եւ ականատեսներու միջոցաւ:

Ան մանրամասնօրէն անդրադարձաւ գերմանացի յայտնի դէմքերուն եւ անոնց ցեղասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն հետ ունեցած կապակցութեան Առաջին համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ օրս: Ցիշեց անոնք որոնք իրենց ուժերուն համապատասխան փորձեցին կանխել ցեղասպանութիւնը, փորձեցին ափոփել վիշտն ու կրած տանջանքը, պայքարեցան այս ոճրագործութիւնը մոռացութեան մատնելու դէմ, բայց նաեւ անոնք յատկապէս պինուորական եւ քաղաքական դէմքեր, որոնք ըլլալով Թուրքիոյ կողքին, չտեսնել ձեւացուցին կատարուածը եւ նոյնիսկ մաս կազմեցին այդ ծրագրին: Ան յատկօրէն մեղադրեց համարեցաւ Գերմանիան եւ չէշտեց անոր պատմութեան հանդէպ ունեցած պարտականութիւնը:

Համեմատութիւններ ընելով Հայոց եւ Հրեաներու ցեղասպանութեան միջեւ ան չէշտեց, որ Թուրքիոյ անպատիժ մնալը քաջալերական հանգամանք մըն էր գերմանացիներու համար Հրեաներու դէմ տարած ոչնչացման քաղաքականութեան:

Ան ուղղակի անարգանքի սիւնին պատճառ Թուրք պատմաբանները, որոնք քաջութիւնը չունենալով ինքնակամ հետազօտութիւններու, իրենց համաձայնութիւնը կը յուցաբերեն Թրքական կառավարութեան բռնած կեցուածքին:

Ան նաեւ թելադրեց Գերմանիոյ Ներհրդարանին ընդունելու Հայոց ցեղասպանութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ, պայմանաւորելով այդ ճանաչումը Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան:

Դերասաններ՝ Գրիգոր Մելիքեան, Ա. լինա Մանուկեան եւ Յոզէֆ Պողոսեան կարդացին հատուած մը Հենրի Մորկընթաուի «Դեսպան Մորկընթաուի պատմութիւնը» դիրքէն՝ իր եւ Էնվէրի քանի մը հանդիպումներուն մասին: Մորկընթաու ըլլալով 1913 _ 1916 Թ. ԱՄՆ_ու դեսպան Պոլսոյ մէջ, յաճախ հանդիպում ունեցած է երիտ_Թրքական կառավարութեան իշխանութիւններու հետ: Վերյիշեալ հատուածը թարգմանուած էր անգլերէնէ գերմաներէն այս ընթերցման համար:

Ցուշերեկոյթին իր մասնակցութիւնը բերաւ Փաուերպօրնէն ժամանած դաշնակահարուհի Շուշան Ցունանեան նուագելով Ռախմանինովի, Բաբաջանեանի եւ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններէն: Իր գեղեցիկ ձայնով երեկոն զարդարեց նաեւ Հայաստանէն հիւր եկած Ասիկ Մաթեւոսեանը:

Ցուշերեկոյթին վերջին մասը կը կազմէր Պարոյր Սեւակի «Եռաճայն պատարագ»էն հատուածներ՝ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ: Միաժամանակ ցուցադրուեցան զանազան պատկերներ Արարատէն, Արեւմտեան Հայաստանէն, Ջարդէն: Արտասանողներն էին՝ Մելինէ Դիլաւէրեանը եւ Բորիկ Դաւիթեանը: Ցուշերեկոյթը ստացաւ «Տէր ողորմեա»ով:

Ցուշերեկոյթին ներկայ էին մօտ 110 հոգի: Ներկայ էին նաեւ Գերմանիոյ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Տիկին Կարինէ Ղազինեան, հիւպատոս Պր. Արմէն Գիլչեան եւ դեսպանատան աշխատակիցները:

Նոյն օրը Ռատիօ ՍՖՊ _ Մուլթիքուլթիին առաւօտեան ծրագիրէն սիրուեցաւ ա_ ուլիս մը կատարուած Պէրլինի Հայ համայնքի վերյիշեալ վարչական անդամին հետ Ապրիլ 24_ի իմաստին մասին:

Ի դիմաց վարչութեան
ՄԵԼԻՆԷ ԴԻԼԱՒԻՐԵԱՆ
(ՊԱՊՈՎԵԱՆ)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ երկլեզու կրթարանի վարչութիւնն ու տնօրէնութիւնը կը տեղեկացնեն, թէ դպրոցի նոր կառոյցի մը շինութեան ծրագիրը մօտ ապագային պիտի իրականանայ. այդ ծրագիրը կը վերաբերի ներկայ դպրոցական կառոյցի ընդարձակման:

2002–2003 ուսումնական տարեշրջանի մանկապարտէզի 44 արձանագրութեանց դիմումներէն, միայն 36–ին պիտի կարենանք ընդառաջել: Արդեօք ընդունելի՞ է, որ ամէն տարի, տեղի յարուցած դժուարութիւնները ստիպեն մեզ մեր «ոսկեղինիկ»ը սորվիլ փափաքող երախաներէն ոմանք զրկել հայկական դպրոցէն:

Այդ պատճառով, անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է ներկայ դպրոցի ընդարձակումը՝ կարելիութիւն ընձեռելու համար հայկական վարժարան յաճախել փափաքող աւելի մեծ թիւով երախաներու համալրման:

Դպրոցը օժտելով արդիական սարքերով կը նպաստենք լաւորակ ուսուցման, դաստիարակութեան, ինչպէս նաեւ հայեցի կրթութեան:

Մեր փափաքն է նաեւ, որ Սուրբ Մեսրոպ կրթարանը ունենայ իր երկրորդական վարժարանը, որպէսզի նախակրթարանին շրջանաւարտները կարելիութիւնը ունենան բնականոն պայմաններու տակ շարունակելու եւ խորացնելու իրենց յետագայ ուսումնառութիւնը, պահպանելով տրամաբանական շարունակականութիւն մը՝ հայեցի կրթութեան եւ դաստիարակութեան:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ՆՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

– Անապատո՞ն, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Պատմութիւնս չատ երկար է, _ ըսաւ Վահան, _ հրաչքով ազատեցայ ստոյգ մահուընէ մը:

– Բայց պատմէ՛, տեսնենք:

– Ինչպէս դիտես, պատերազմէն առաջ վերադարձայ Խարբերդ, ուր բաւական յաջող գործեր ըրի ու դրամ չահեցայ: Յետոյ վրայ հասաւ պատերազմը, եւ տարի մը ետքն ալ՝ տեղահանութիւնը: Մեզ, երկու հարիւր հոգիանոց խումբ մը, ճամբայ հանեցին հեռուտն եւ քանի մը օր քալեցնելէ ետքը, իրիկուն մըն ալ, երբ ճորի մը մէջ կը գտնուէինք, խումբ մը չէթէներ յարձակեցան վրանիս եւ ակռան ջարդել:

– Ջարդե՛լ, _ գոչեց Տրդատ:

– Ջարդել, այո, հապա ի՞նչ կարծեցիր:

– Բայց ինչպէ՞ս ազատեցար:

– Ձիս ալ մէկ քանի տեղէն զարկին, ինկայ գետին ուրիշ մեռեալներու քով: Կարծեցին, թէ գործս լմնցած է, ու հեռացան քովէս... երբ իրենց գործը լմընցուցին, կորսուեցան գացին: Խելքս գլուխս եկաւ, կամաց _ կամաց եղայ, վէրքերս քննեցի, տեսայ, որ չատ ծանր չէին: Գէշ _ աղէկ մաքրեցի ու կապեցի զանոնք ու հեռացայ այդ դիակներուն մէջէն: Այսպէս օրերով քալեցի լեռներու վրայ՝ խոտ ու վայրի պտուղներ կամ արմատներ ուտելով ու վերջապէս հասայ Հալէպ՝ հազարումէկ զրկանքներ ու չարչարանքներ կրելէ ետք:

– Աղէկ դիմացա՞ր:

– Տարօրինակ կորով մը եկած էր վրաս: Հալէպի մէջ գիս ճերբակալեցին ու զրկեցին Սէպիլ՝ հոնկէ ուրիշ տարագիրներու հետ Տէր Զօր զրկուելու համար: Ցաջողեցայ փախչիլ ու գառնալ Հալէպ, ուր կրկին ճերբակալուեցայ: Վերջապէս, չերկարեմ, գացի մինչեւ Մէսքէնէ, ուր մնացի քանի մը ամիս, յետոյ փախայ ու կրկին Հալէպ եկայ, ուր գիս ճերբակալեցին ու բանտարկեցին: Բանտին մէջ ճանչցայ հայ մը, որ Ռաս էլ Այնէն բերուած ու բերուած էր Հալէպ: Այս մարդը պատմեց, թէ ինք Աֆիոն Գարահիսարցի վաճառականի մըն էր, բաւական մեծ հարստութեան տէր: Օր մըն ալ հիւանդացաւ եւ քանի մը օրուան մէջ հալ ու մաշ եղաւ, տիզանթրիէ բռնուած էր խեղճը: Երբ հասկցաւ, թէ դատապարտուած էր, գիս քովը կանչեց եւ ըսաւ. «_Գիտեմ, որ պիտի մեռնիմ եւ մեռնելէ առաջ կ'ուզեմ քեզի գաղտնիք մը յայտնել, որմէ կրնաս օգտուիլ, եթէ այս բանտէն ելլես: _ Ի՞նչ գաղտնիք է այդ, _ հարցուցի: _ Ռաս էլ Այնի կայարանէն հինգ ժամ անդին արաբական փոքրիկ գիւղ մը կայ, այդ գիւղին մէջ կը գտնուի խան մը, գիւղին միակ խանը: Այս խանին աչ կողմը փոքրիկ անտառ մը կայ, ան մէջ կը գտնուի խոշոր ապառաժ մը, այդ ապառաժին մէկ խորշին մէջ պահուած է կապի թիթեղ մը»:

_ Ահատասիկ խորհրդաւոր պատմութիւն մը, _ ընդմիջեց Տրդատ:

_ Մտիկ ըրէ, _ ըսաւ Վահան, _ բարեկամս այս տեղեկութիւնը տալէ ետքը, աւելցուց: «_Այդ թիթեղին մէջ կը գըտնուի 14·000 ոսկիի մօտ դրամար մը... դեղին, հնչուն ոսկի: _ Այդ ոսկիները ո՞վ պահած է հոն, _ հարցուցի: _ Մենք, քանի մը հարուստներ, յաջողած էինք մեր դրամը հետերնիս բերել մինչեւ հոն, երբ ջարդերը եւ կողոպուտները սաստկացան: _ Եւ այդ հարուստներէն որո՞նք մնացած են, _ հարցուցի: _ Կարծեմ բոլորն ալ մեռած են, _ պատասխանեց հիւանդը, _ մէկ երկուքին մեռած ըլլալը որոշապէս գիտեմ, իսկ մէկ քանին ալ աքսորուեցան Տէր Զօր, առանց ժամանակ ունենալու իրենց դրամները առնելու, ես ալ ահա՛ կը մեռնիմ: Եթէ դուն ազատիս եւ միջոցը գտնես, դնա՛, ու այդ հարստութիւնը եւ թէ՛ղ հէլալ ըլլայ»: Հետեւեալ օրը մարդը մեռաւ: Ամիս մը ետքը գիս բանտէն հանեցին եւ իրրեւ դինուոր Սուրիա զրկելու համար ճամբայ հանեցին: Առաջին կայարանը հասնելուս իսկ խոյս տուի ու վերադարձայ Հալէպ: Այս անգամ թախտը ժպտեցաւ ինծի, եւ քանի մը օր ետքը իրրեւ թարգման մտայ գերմանացի սպայի մը ծառայութեան մէջ:

Փրկուած էի, պրպտես գերմանական վէսիքա մը ունէի եւ կրնայի ազատօրէն քաղաքին մէջ պտըտիլ: Ո՛չ ոք այլեւս կը համարձակէր ինծի դպչիլ:

(Շար. 223)

ՃՇԴՈՒՄ

Մայիս 14-ի «Վկայութեան Խօսք Ցը-
րանահայ կապոյտ Սաչին Հայ Օգնու-
թեան Միութեան» յօդուածին մէջ (Գ.
էջ) ցաւալի վրիպումով մը «յաւէտ բաժ-
նուած» նկատուած էր նաեւ Տիկին Սիր-
վարդ Ճամուճեան որ քարեբախտաբար
ող է ։

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Վոսմ Ուննեան գործ կը փնտռէ, նա-
խընտրաբար չինարարական - վերանո-
րոգման մարզին մէջ ։ Աչխատանքի իրա-
ւունք ունի ։
Հեռաձայնել ՝ - 01 - 34 - 53 - 08 - 86

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավա-
րացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերո-
սամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի,
վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց ։

Ժամը 18-ին՝ Երեւոյեան Ժամերգու-
թիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝
Հոգեհանդիստ Սարդարապատի հերոսնե-
րուն համար ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du

« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

HAMASKAïNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :

— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

«L'HOMME LE PLUS TRISTE»

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

ԿԱՍՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆ

ՄԱՆԱՍԱԼԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
գաշտահանդէս
Կիրակի, Յուլիս 7
Շաւիլ - Վիրոֆլէյ
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MAI
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·429 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77' ANNEE — N° 20·429

Այսօրուան մեր թիւը լայն չափով յատկացուած է Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան այլեւս անյետաձգելի վերադարձին:

Մայիսի «Միտք եւ Արուեստ»ով արձագանգեցինք այդ ուղղութեամբ Երեւանի մէջ պայքար տանողներու Մարտ 4–ի գիտաժողովին: Այսօր կը հրատարակենք անոնց զօրակից ու ձայնակից Սփիւռքի մտաւորականութեան խօսքը· ան արտայայտուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսին, Թուրքիոյ Հայոց Մեսրոպ Պատրիարքին, Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ· Արբահայր Եղիա Վրդ· Քիլազպեանի էջերով ու Սփիւռքի բոլոր ծագերէն մօտ 40 անձնաւորութեան ստորագրած մեր Յայտարարութեամբ:

Ընդհանուր փափաքն է որ տեղ հասնի այդ խօսքը· իսկ «տեղ»ը՝ Հանրապետութեան Նախագահէն սկսած, բնագաւառին մէջ պատասխանատուութեան տէր բոլո՛ր հիմնարկութիւններն ու հեղինակութիւնները են· եկեղեցի, ակադեմիա, լեզուի տեսչութիւն, կրթական եւ մշակոյթի նախարարութիւններ, կուսակցութիւններ, գրողներու Միութիւն, մամուլ:

Այս փափաքին հետ, անեղծ է մեր յոյսը թէ ատելի չի յապտդիր երէկ՝ պարտադրանքով, այսօր՝ պատեհապաշտներով շարունակուող զեղծումին սրբագրութիւնը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇԸ

Հայութիւնը իր պատմութեան սկիզբէն՝ միշտ Միութեան ու խաղաղութեան սէրն ու ծարաւը ունեցած է եւ փորձած՝ զանազան միջոցներով հասնիլ իր նպատակին:

Հայոց պատմութեան ընթացքին Ս· Մեսրոպ Մաշտոց հայկական Այբ-Բէն-Գիմ–ը հնարելով կրցաւ ամբողջ հայութեան համար միութեան չաղախիչ ու բեղմնաւոր կորիզ մը ստեղծել, որ տարածքի ու ժամանակի հոլովոյթէն անդին կրցաւ անցնիլ ու հոգեկան իրականութեան մը վերածուիլ, Քրիստոսի Խաչին հետ Հայութեան հիմնական խորհրդանիշը կազմելով:

Անշուշտ բոլորս ալ գիտենք որ գարերու ընթացքին մաշտոցեան գրելաձեւն ալ որոշ փոփոխութիւններ կրած է· սակայն հիմնական սկզբունքները չեն փոխուած եւ կարեւոր է նշել՝ համայն հայութեան կողմէ որդեգրուած է:

Հայկական գիրերու գիւտով Ս· Մեսրոպ կրցաւ Միութեան մի քանի հիմնական նպատակակէտի հասնիլ·

Ա·– Քրիստոնէական հաւատքը եւ մասնաւորապէս Ս· Գիրքը Հայաստանի մէջ երկու լեզուով կը տարածուէր, յունարէնով ու ասորերէնով: Գրոց գիւտով ուղեցանք հաւատքի ու գրականութեան մէկ աղբիւր:

Բ·– Հայաստանը երկուքի բաժնուելով՝ Բիւզանդական ու Պարսկական կայսրութիւններու միջեւ, Փիլիքական ու քաղաքական բաժանումին սկսած էր հետեւիլ մշակութայինը, լեզուականը, գրականը, կրօնականը եւ ազգայինը: Գրոց գիւտով կրցանք այս բոլորին դիմադրել, եւ նուազագոյն վնասներով դուրս գալ:

Գ·– Հայութեան չարունակական բաժանումները եւ հեռացումները Մայր Հայրենիքէն, կարելի եղաւ ձեւով մը զարմանել Մաշտոցեան գրելաձեւի միջոցով եւ հեռաւոր Ասիաներն ու Եւրոպաները ապրող պանդուխտ Հայը կրցաւ իր ինքնութիւնը եւ ազգային իր դրօշմը պահել· վկայ են գեղարուեստի կոթողները, յուշարձանները, ձեռագիր ու տպագիր մատեանները:

Այսօր ալ հայկական մասնաւորածութիւնը, հեռաւորութիւնը, տարբեր մշակոյթներու ու ժողովուրդներու յորձանուտը Հայութեան ստուար զանգուած մը հեռացուցած է իր մայրենի մշակոյթէն եւ կամաց կամաց այս հատուածը դատապարտուած է մեծնալու:

Այս վտանգը կը մղէ բոլորս Միութեան եւ դիրար չաղկապող եզերք գտնելու, բայց այս փնտռտուքին մէջ ամէնէն առաջ մեր միակ ունեցածը՝ Մաշտոցեան գրելաձեւը վերակենդանացնենք, որպէս իր այժմէականութիւնը պահող համայն Հայութեան Միութեան զօդ եւ միակ մատչելի գրաւականը մեր գոյատեւումի ճիգերուն: Այս միակ գրելաձեւը մեր Հայրերը 1600 տարի չարունակ իրենց արեան գինով պաշտպանեցին ու պաշտպանեցան անկէ:

Հայութիւնը, համայն Հայութիւնը, եթէ կարենայ Միութեան այս առաջին քայլը որդեգրել, ճանապարհ հարթած կ'ըլլայ յառաջիկայ աւելի գործնական ու անմիջական յաղթանակներու, քանի որ կազմած կ'ըլլայ հիմնական կորիզ մը որուն չուրջ կարենայ հայելանալ եւ մարդկային մեծ ընտանիքին մէջ իր տեղը եւ դերը ունենալ ու պահել:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը 300 տարիներէ ի վեր պայքարած է այս ուղղութեամբ եւ կը հաւատայ որ այս է մեր ազգին գոյատեւման հիմնական միջոցներէն մին:

Հ. ԵՂԻԱ ՎՐԴ. ՔԻԼԱԶՊԵԱՆ
Ընդհանուր Աբբահայր
Մխիթարեան Միաբանութեան

Վենետիկ, 14 Մայիս 2002

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուղղագրական հարցին մէջ Մենք աւանդապահ ենք, կողմնակից Մեսրոպեան ուղղագրութեան:

Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու ըսենք, թէ հիմնական երկու պատճառ ունինք աւանդական ուղղագրութիւնը նախընտրելու՝ ազգային եւ լեզուական: Այս երկու պատճառները սերտօրէն կապուած են իրարու:

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը 15 դարու հնութիւն ունի, ընկերացած է մեզի պատմութեան բոլոր վերիվայրումներուն ընթացքին եւ, առաջին ձեռագիրներէն մինչեւ քառերորդ դարու առաջին քառամսեակի ընթացքին տպուած գիրքերը, եղած է միասնական մեր կեցուածքին արտայայտութիւնը: Մէկ պատմութիւն եւ մէկ մշակոյթ ունեցող Հայը ունեցած է նաեւ մէկ ուղղագրութիւն: Դարերու ընթացքին փոքրիկ փոփոխութիւններ մըցած են ուղղագրելու մեր սովորութիւններուն մէջ, բայց անոնք բնական հոլովոյթի մը բնական հետեւանքները եղած են եւ ոչ՝ որոշումի մը արդիւնքները: Լուրջ պատճառ մը չկար 15 դար պահպանուած ուղղագրութիւնը հիմնականօրէն փոխելու 1922–ին: Լուրջ պատճառ մը չկայ նաեւ միասնականութեան չաղախ դառնալու կոչուած աւանդական ուղղագրութեան չվերադառնալու հիմա, անկախ գոյութեան եւ ազգակերտումի այս օրերուն:

Ուղղագրութիւնը խնայած պատմութիւնն է լեզուի մը բառերուն եւ անոնց կրած հոլովոյթին: Անոր միջոցով է որ կրնանք բարձրանալ մինչեւ բառին արմատը, հասկնալ անոր նախնական գործածութիւնը եւ կրած իմաստային եւ այլ փոփոխութիւնները: Անոր միջոցով կը հասկնանք նաեւ քերականական օրէնքները: Աբեղեանական ուղղագրութիւնը կը խզէ այս կապը լեզուի անցեալին ու անոր բնական հոլովոյթին հետ ու տառացիօրէն անհասկնալի կը դարձնէ նորահան դերձ բառերը, կը խախտէ քերականական կանոնները: Լեզուն եւ անոր ուղղագրութիւնը կրնան հոլովոյթի ենթարկուիլ ու մեր լեզուն եւ ուղղագրութիւնը ենթարկուա՛ծ են հոլովոյթի– բայց հրամանագիրով չեն փոխուիր, պէտք չէ փոխուին:

Ներկայիս ուղղագրութիւնը կրնայ ազգային միասնութեան չաղախ դառնալ կրկին: Կը բաւէ վերադառնալ մեսրոպեան ակունքին՝ ի հարկին նկատի ունենալով փոքր փոփոխութիւններ, որ բնական հոլովոյթին չեն հակասեր: Այս վերադարձը պէտք է ուսումնասիրուած ըլլայ եւ հանրօրէն ընդունելի:

ԵՐԱՄ Ե.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս, Մայիս 2002

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՁՈՅՈՎ

Շնորհիւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի Ատրիկոս Պատրիարքի տուած այցելութեան, Ե· դարու առաջին քառորդին ընդունուած մեր լեզուի այդ այլանդակումը կապուած էր սովետական կարգերու հաստատման հետ: Նպատակը բացայայտ էր·տարբեր խառնուածքի, անցեալի, բազմակրքռութեան տէր ազգեր միատարրել եւ վերածել ապազգայնացուած, հայրենի մշակոյթէ, յիշողութենէ զուրկ հաւաքականութեան մը: Ասիկա կեանքեր արժեց, հող ու աւանդութիւն: Վերէն ճշդուած նպատակը կը հետապնդէր արմատական խզումի հեռանկար եւ իբր թէ կ'արդարացնէր ամէն կորուստ ու զոհողութիւն:

Այլափոխուեցաւ, մե՛րթ հերքուեցաւ, մե՛րթ ջնջուեցաւ ինչ որ կար իւրայատուկ եւ ազգային: Եթէ Ղարաբաղը եղաւ հողային զոհողութիւն, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը դարձաւ մշակութային նոխազ:

Ընդվզեցուցիչը եւ զարմանալին այն է որ միատարրումի բաղաքականութեան խորտակումէն տասնամեակ մը ետք, անկախ Հայաստանի մէջ տակաւին չէ կատարուած փրկարար վերադարձը դէպի դասական ուղղագրութիւնը: Հայոց լեզուի սովետական խեղագրութիւնը կը շարունակէ գոյատեւել, առանց արտաքին ճնշումներու արդարացումին:

Վերջացուեցաւ շատ մը թապուներ, հարազատը վերագտնելու իրաւ փափաքով: Անդրանիկի անիւնը փոխադրուեցաւ Հայաստան, Մայիս 28–ը դարձաւ ազգային տօն, եռագոյնը՝ կրկին պետականութիւնը բնորոշող խորհրդանիշ· բայց դասական ուղղագրութիւնը մնաց փականքի տակ:

Ինչպէ՞ս բացատրել եւ արդարացնել այս անվաւեր երեւոյթը, եթէ անկախութիւնը կ'ընկալենք իբրեւ մեր անցեալը, ներկան ու ապագան իմքնիշխանօրէն տնօրինելու կենսաձեւ:

Միեւնոյն ե՞րբ, բանի՞ տասնամեակ եւս ամբողջ սերունդներ կարելի պիտի ըլլայ զրկել իրենց վաւերական ժառանգութենէն, տուրք տալով անգիտութեան, թուլամորթեան եւ անցելապաշտ ընդդիմութեան մը:

Իբրեւ ազգային գերագոյն հպարտութիւն, կը խօսուի ու կը գրուի մօտ ատեններէն Մաշտոցեան գիւտի 1600–ամեակը նշելու մասին: Արդեօք ասիկա յարմարագոյն առիթը չէ՞ մշակութային ուրախառնութեամբ ստրկացումէն վերջնականապէս ազատագրուելու:

Որպէսզի նման տարեդարձ չըլլայ սոսկական ոգեկոչում, այլ վերածուի պատմակա՛ն իրադարձութեան, անհրաժեշտ է յետին ճիգ մը· դա՛րձ դէպի դասական ուղղագրութիւն:

ԴԷՊԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽԱՑՈՒՄ

Հայաստանի անկախութենէն ի վեր ընդվզեցուցիչ երեւոյթ մը կը յարատեւ· ատիկա Հայոց լեզուի ուղղագրութեան 1922–ի չարափոխումն է:

Ծրագրուած, հրահանգուած ու գործադրուած մեր լեզուի այդ այլանդակումը կապուած էր սովետական կարգերու հաստատման հետ: Նպատակը բացայայտ էր·տարբեր խառնուածքի, անցեալի, բազմաքրքռութեան տէր ազգեր միատարրել եւ վերածել ապազգայնացուած, հայրենի մշակոյթէ, յիշողութենէ զուրկ հաւաքականութեան մը: Ասիկա կեանքեր արժեց, հող ու աւանդութիւն: Վերէն ճշդուած նպատակը կը հետապնդէր արմատական խզումի հեռանկար եւ իբր թէ կ'արդարացնէր ամէն կորուստ ու զոհողութիւն:

Այլափոխուեցաւ, մե՛րթ հերքուեցաւ, մե՛րթ ջնջուեցաւ ինչ որ կար իւրայատուկ եւ ազգային: Եթէ Ղարաբաղը եղաւ հողային զոհողութիւն, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը դարձաւ մշակութային նոխազ:

Ընդվզեցուցիչը եւ զարմանալին այն է որ միատարրումի բաղաքականութեան խորտակումէն տասնամեակ մը ետք, անկախ Հայաստանի մէջ տակաւին չէ կատարուած փրկարար վերադարձը դէպի դասական ուղղագրութիւնը: Հայոց լեզուի սովետական խեղագրութիւնը կը շարունակէ գոյատեւել, առանց արտաքին ճնշումներու արդարացումին:

Ա.ԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ
Բանաստեղծ, թարգմանիչ
Պէյրութ

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գրագէտ, երաժիշտ– կոմիտասագէտ
Նիւ–Եորք

ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Աւագ խմբագիր «Հորիզոն»ի,
«Համազգայինի» կեդր· վարչութեան անդամ
Մոնրէալ

Տոքթ· ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Գրագէտ, հիմնադիր–նախագահ
«Մաշտոց» Միութեան
Փարիզ

ՓրոֆՖ· ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Գալիֆորնիոյ Համալսարանի
հայկական ամպիոնի վարիչ–դասախօս
Ֆրէզնօ

ՄԱՐՈՒԾ ԵՐԱՄԵԱՆ
Բանաստեղծ
Հալէպ

●► 4

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Բ.

ՄԷԿ ՋԱՏՆՈՎ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՒ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԼՌԵԼՈՒ ՈՐՈԳԱԾՔՆԵՐ

(Շար. նախորդ թիւէն եւ վերջ)

Գլխաւոր խնդրից չեղելու միտումով ասպարէզ նետուած «տաղնապների ազդանշանները», երբ յայտնագործութիւն անողների պէս թմբուկներ են զարկում եւ չեփորներ հնչեցնում, թէ՝ հասէ՛ք, հայերէնը աղաւաղում են «եթերում եւ խօսակցական լեզուում», միաժամանակ յորդորելով, թէ՝ ուղղագրութեան հարցը մի կողմ դրած՝ «աւելի լաւ կը լինի լեզուի անաղարտութեան մասին մտածենք, որի հիմքում պատճառների մի հսկայական համալիր» կայ, ապա այս ամէնը հաշուարկուած են մեր կարճ յիշողութեան վրայ:

Այսինքն՝ հեղեղը եկել եւ տանս հիմքն է տանում, իսկ յորդորում են, թէ սեն-եակներդ աւելիր: Մաքրակենցաղ մարդը իր տան սենեակները ամէն օր է աւլում-մաքրում: Իսկ տան խարխլուած հիմքը պէտք է ամրացնել մէկ անգամ ընդմիշտ: Այլապէս ամէնօրեայ մաքրութեան կոչերը դառնում են անիմաստ, քանի որ յորձանքը տան բեկորները ծառած՝ արդէն տանում եւ կորցնելու է օտարոտի ծովերից մէկի մէջ:

... Սովետահայ Արիստոտելի աշակերտը, որ այս դէպքում հանրապետութեան նախագահն է, Երեւանի քաղաքապետարանի մէջ ելոյթ է ունեցել: Հայերէն: Այդ ելոյթից մէջբերեմ ընդամէնը մէկ նախադասութիւն. «Ես վիճակում, վանեաներում ջուր պահելով, չգիտեմ ինչով, ամէն մէկն իր համար բաժ դնելով, գարշոկով ջուր տանելով, ունիտազ բերելով, բանով, այսպէս չի լինի»: Հիմա ինձ-ներդ մաքրէք անաղարտ զարմիկք այս նախադասութիւնը եւ համոզուէք, որ վանեցին լոզարան ասելով կամ բաժին՝ տակառ, միեւնոյն է, երկրի առաջին դէմքի խօսքը հայերէն չի դառնում: Ո՞վ է մեղաւոր. ճախաւեր Արիստոտե՞լը, որ նոյնիսկ բարձրագոյն կրթութեամբ նախագահին չի կարողացել հայերէն սովորեցնել... Գուցէ սահմանադրութի՞ւնը... Եւ միթէ ֆիզեներական բարձրագոյն կրթութեամբ մարդուն կը կարողանան ներշնչել, թէ արեւելահայերէնը սահմանադրական լեզու հռչակելով, ինքն անմիջապէս կ'ունենայ հայերէնի լեզուական մտածողութիւն: Աւելին. կը սկսի հայերէն մտածել:

Այնպէս որ, դրաւոր հայերէնի խարխլուած հիմքը վերականգնելը որեւէ կապ չունի խօսակցական եւ եթերի մէջ հնչող բանաւոր խօսքի զեղեցկութեան հետ:

Ընդ որում, ամենօրեայ այդ մաքրութիւնը մենք արել ենք նոյնիսկ մեր ապրած ամենադժնդակ տարիներին: Ցիսնական թուականներին նորաթուխ լեզուաբանների օտարամոլութեան դէմ մարտնչում էր Սուրէն Վահունին: ԳՈՒԼԱԳից վերադարձած Գուրգէն Մահարին հետեւողականօրէն լծուեց սովետահայերէնը մաքրելու գործին: Եւ նրա հոգսը ոչ թէ խօսակցական կամ եթերի լեզուն էր մաքրելու գործին: Եւ նրա հոգսը ոչ թէ խօսակցական կամ եթերի լեզուն էր, այլ գրական ստեղծագործութիւնների լեզուն, ա՛յն գրողների լեզուն, որոնք լեզուական թշուառութեամբ իրենց «ստեղծագործութիւնների մէջ» օրինակ նացնում էին ապաւաղուած հայերէնը՝ որպէս սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոտին հաւատարմութեան դրսեւորում՝ «ժողովուրդը այդպէս է խօսում»: Իսկ այդ ժողովրդին մխիթարուող կերպով լեզու չէին սովորեցնում: Դպրոցների մէջ լեզուի եւ գրականութեան դասաժամերը խայտառակ կերպով նուազում էին:

Մինչեւ 60-ականների վերջերը իր բոլոր գրախօսութիւնների մէջ Մահարին անխնայ էր գրաւոր լեզուի այլանդակութիւնների նկատմամբ: Նաեւ այն այլանդակութիւնների նկատմամբ, որոնք փորձում էր հայերէնի մէջ ներմուծել պետական տերմինաբանական կոմիտէն: Հայերէնի մաքրութեանը ամենօրեայ գործին էին նուիրուած Վահագն Դաւթեանը, Վիպէն Խեչումեանը, Պարոյր Սեւակը: Հայերէնի մաքրութիւնն ու զեղեցկութիւնը առօրեայ հոգս էր ճշմարիտ լեզուաբան Մայա Ասպետեանի համար: Մամուլի մէջ տպագրուած նրա յօդուածները այնուհետեւ լոյս են տեսել 1882-ին եւ 1888-ին՝ «Մոհեր մայրենի լեզուի մասին» խորագրով: Եթէ միայն յիշենք յօդուածների վերնագրերը՝ «Ճիշդ բառը ճիշդ տեղում», «Օտարաբանութեան վտանգները», «Լեզուն մտածողութիւն է կամ Կաղապարաբանութեան վնասները», «Լեզուն հոգեբանութիւն է», «Լեզուի զեղագիտութիւնը», «Խօսքի զեղեցիկ աշխարհը» եւ այլն, ապա կը համոզուենք, որ Մ. Ասպետեանը որպիսի՛ տիրոյթ է ընդգրկել խօսակցական եւ գրաւոր լեզուների մէջ մխրճուող, մի՛շտ մըխրճուող այլանդակութիւնները քաջայայտելու, բայց նաեւ զեղեցիկ եւ մաքուր հայերէնով խօսել եւ գրել սովորեցնելու համար: Հայերէնի նուիրեալ պահապանն էր Ռաֆայէլ Իշխանեանը, որ նոյնպէս հանդէս էր գալիս յօդուածներով ու դրքերով եւ նրա նպատակն էր ոչ թէ մերկապարանոց կերպով յայտարարել, թէ սխալ գրում են ու սխալ խօսում, այլ սովորեցնել: Ահաւասիկ, նաեւ նրա յօդուածների մի քանի վերնագրեր. «Գրողի լեզուաոճական ընտրութեան ասպարէզը», «Բառերի ճակատագիրը», «Մայրենի լեզու, մայր, մանկապարտէզ», «Լեզուական առօրեայ հարցեր»...

Այլ կերպ ասած՝ հայերէնի պահապանները ջանք, եռանդ ու նեարդեր չէին խնայում պեղեցիկ եւ մաքուր խօսել ու գրել սովորեցնելու համար: Եւ չատ բնական հարց կարող է ծագել. հապա ինչպէ՞ս էին կարողանում գրել, հրատարակել, խօսել, եթէ ազգային լեզուն լկելը մարքս-լենինեան դաշափարախօսութիւն որդեգրած սոցիալիստական երկրի պետական ծրագիրն էր:

Նախ. Հայաստանի քանի սովետիզացիայից յետոյ մի քանի տասնամեակ ընդհանրապէս անկարելի էր ծպտուն իսկ հանել Հայոց լեզուի զահավիժումի մասին: Ծպտուն հանողներին, լաւագոյն դէպքում, ծեծելով կուրացնում էին... Արձակագիր Եդուարդ Ասպետեանի եղբայրը՝ Ռաֆայէլը, որ իմ բարեկամ եւ բացառիկ մտաւորական Շաւարշ Սմբատեանի հետ ԳՈՒԼԱԳի զժոխային պարուրակներով էր անցել, պատմում է. «Այս տարի (30-ականների վերջն է - Կ.Ա.Ս.), առաջին անգամ համալսարանի պատմութեան մէջ, ուսանողները ընդվզեցին: Պատճառը հայերէն բառերը այսպէս կոչուած «միջազգայինով», այսինքն՝ ռուսերէնով վտխելն էր: Դասախօսներից մէկը փորձեց օգտագործել ոչ հայերէն «ռեւոլուցիա», «սովետներ» «պարտիա» եւ այլ բառեր: Ուսանողներից մէկը, կարծեմ, Շաւարշը, ձեռքը խփեց նստարանին ու գոռաց. «Հայերէ՛ն խօսէք»: Բոլորը սկսեցին դոփել տեղում, գոռալ, պահանջել: Բայց դասախօսը յամառում էր: Ուսանողները չէին հանգստանում: Մէկը նոյնիսկ գոռաց, որ եթէ նա հայերէն չխօսի, լսարանից դուրս կը վռնտեն... Ցայտնուեցին ռեկտորը, կոմերիտմիութեան քարտուղարը: Ուսանողների գոռոցի ու սուլոցի ներքոյ խոստացան սըխալն ուղղել: Բայց ի՞նչ ուղղել... Մի քանի օր անց լինճ, Ռոլանին, Շաւարշին եւ չատերին յատուկ բաժին կանչեցին» (Եդուարդ Ասպետեան, «Աստծոյ մարդը», 1996):

Ուրեմն, դարձեալ նոյն հարցը: Ինչպէ՞ս եղաւ, որ արդէն 60-80-ականներին թոյլատրուում էր մաքուր հայերէնի մասին խօսել եւ պահանջել: 1974-ին, երբ գրողների միութեան ժողովում հանդէս եկայ «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցական դասագրքերի մէջ» բանախօսութեամբ, որի ընթացքին ազդային մեր արմատներին դառնալու կենսական անհրաժեշտութեամբ հիմնաւորելով՝ նորէն առաջարկեցի վերականգնել ազգային ուղղագրութիւնը եւ հայերէնի դպրոցական ծրագրերի մէջ մըտցնել նաեւ գրաբարի ուսուցումը, լինճ ոչ ոք յատուկ բաժին չկանչեց, այլ մի այն մի քանի օր անց մտերմաբար խորհուրդ տուեցին, որ այլեւս չխօսեմ:

Ու թէեւ այդ չխմարութիւնից այնպէս էլ չհրաժարուեցինք, բայց եւ այնպէս «Ազգային միութիւն» ուսանողական կազմակերպութեան հիմնադիրներ Ռաֆայէլ Ասպետեանի, Շաւարշ Սմբատեանի եւ այլոց ճակատագիրն էլ չունեցանք:

Ինչո՞ւ...

Որովհետեւ Մոսկուան որդեգրել էր դաշափարական հարկադրանքի կերպ, նոյնիսկ մեղմ, սակայն ըստ էութեան միչտ կոշտ հետեւողականութեան դրծելակերպ: Որովհետեւ եկել էր հասարակ օգնականների նոր սերունդը, որ աչք էր բացել ու մարդ էր դարձել սովետական «աղատ աշխարհի» մէջ: Որովհետեւ կոմունիստական Ռուսաստանի մեծապետականութեան բոլոր յանցագործութիւնները արդէն բարդել էր մեկ չարագործի վրայ, եւ միւս չարագործներն էլ, որոնք առաջինի զոհերն էին եղել՝ ձեւական արամաբանութեամբ սրբագործուել եւ միթամանցուել էին որպէս ազգային նուիրեալներ: Որովհետեւ, լեզուի մասին խօսողներիս սաստելու համար յատուկ բաժնի գործիչների դերը լսատանձնել էին ազգայնկումի զործի նուիրեալները: Որովհետեւ Մ. Աբեղեանի անուան Լեզուի հիմնարկութեան պաշտօնեաները եւ հայերէնի բառամթերքը աղաւաղող Պետական Տերմինաբանական կոմիտէն իր անօրէնի խրոխտ առաջնորդութեամբ սուսիկ - փուսիկ արդարացրել էին պարտիայի եւ կառավարութեան վտահութիւնը:

Թող գրե՛ն, թող սովորեցնե՛ն, թող պահանջեն զանազան Մահարիներ կամ Ասպետեաններ կամ Իշխանեաններ... եւ թող մարդիկ էլ կարծեն, թէ ազատ միտքը իսկապէս ազատ է կայսրութեան մէջ... Փոխարէնը զանազան չէջաբերական-ներով թերթերին ու հրատարակչութիւններին եւ Գլաւլիտին (Գրաքննութեան գլխաւոր վարչութիւն) էին ուղարկում պետական կոմիտէի, այսինքն՝ կառավարութեան որոշումները խօսակցական լեզուի այլանդակութիւնները օրինականացնելու մասին: Եւ եթէ թերթերի եւ հրատարակչութիւնների այս կամ այն աշխատողը զանց էր առնում լեզուական լկումի հերթական որոշումը, ապա Գլաւլիտի աչալուրջ լիազօրը ոչ միայն յայտնաբերում էր զանցառութիւնը, այլեւ համապատասխան զեկուցագիր էր ուղարկում ուր հարկ է, որպէսզի համապատասխան մարմինները «միջոցներ ձեռնարկեն»:

«Հայերէնի անաղարտութիւնը» ոչ թէ մեր գլխաւոր, այլ ամէն երեկոյ առաջներ լուանալու պէս առօրեական ու բնական գործն է:

Եւ ուղղագրական պահանջատիրութիւնն էլ մեր առօրեայի վերջնականապէս քաղաքակիրթ դարձնելու մեծապետական ծրագիրը խափանող միակ միջոցն է:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ԽՄԲ. - Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեան պահանջը անվախադէպ շրջանակով մը արտայայտող մեր այսօրեան թիւին մէջ յարմար դատեցինք նիւթին առընչուած երկու դիմումի եւս տեղ տալ :երկուքին ալ հասցէն հանրապետութեան նախագահն է որմէ կակնկալուի արդէն տասը տարի յապաղած սրբագրութեան վճիռը:

Առաջին դիմումը յղուած է Մարտ 4-ին

ԴԻՄՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ
Ռ.ՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

2002 Մարտի 4

Մեծարգոյ Պր. Նախագահ,

Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 80-րդ տարելիցի առիթով հրաւիրուած պիտաժողովի մասնակիցներս Ձեր բարձր ուշադրութեան ենք ներկայացնում ազգային - պետական առաջնահերթ կարեւորութիւն ունեցող հետեւեալ հարցը:

Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցմամբ Հայերս աշխարհում դարձել ենք միակ ժողովուրդը, որ գործածում է երկու ուղղագրութիւն՝ բնական մէկվի փոխարէն: Այս անտրամաբանական իրավիճակը լի է ազգավնաս հետեւանքներով:

Ներկայիս անբնական, արհեստական, հակադիտական ուղղագրութեան պատճառով առաջացել է համատարած կիսագրագիտութիւն, ազգաբնակչութեան մեծ մասը, անկախ տարիքից ու մասնագիտութիւնից, չի կարողանում առանց սըխալների չարադրել նոյնիսկ սեփական կենսագրութիւնը:

Երկու տարբեր ուղղագրութիւնների գործածութիւնը ստեղծել է ճեղքուածք Հայրենիքի եւ արտերկրի միջեւ: Հայաստանի գրքերն ու մամուլը չեն կարդացուում Սփիւռքում: Իր հերթին, Սփիւռքի գրականութիւնը, արեւմտահայ ամբողջ գրականութեան հետ մէկտեղ, Հայաստանի հայութեանը մնում է հիմնականում անմատչելի:

Իշխանութիւնները եւ Գիտութիւնների ազգային ակադեմիան չեն փրկանացրում ուղղագրութեան միասնականացումը՝ հակառակ «Լեզուի մասին ՀՀ օրէնքի» պահանջի:

Փաստօրէն չի կենսագործւում «ՄԻԿ ԱԶԳ՝ ՄԻԿ ՄՇԱԿՈՑԹ» կարգախօսը, որը հաստատուել է 1999 թուականին կայացած Հայաստան - Սփիւռք համաժողովում՝ Ձեր գլխաւորութեամբ:

Երկու ուղղագրութիւնների առկայութիւնը լրջօրէն խոչընդոտում է մեր ժողովրդի ազգային միասնականացման գործընթացին:

Վաղուց ժամանակն է վերականգնելու Հայերէնի ազգային՝ Մեսրոպեան միասնական ուղղագրութիւնը, ինչը բխում է մեր ժողովրդի երկու հատուածների ամենատառապեալ կենսական չահերից: Անհրաժեշտ է ժամ առաջ անվաւեր ճանաչել ազգային ուղղագրութեան կասեցման մասին Սովետական Հայաստանի կառավարութեան 1922 թ. Մարտի 4-ի որոշումը: Դա կարող է անել միայն Դուք: Սերունդները երախտապարտ կը լինեն Ձեզ:

*
**

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՅԱՐԳԵԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
Ռ.ՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ՄԻԱՅՈՒԾԻՔ... ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 27 - 28-ին պէտք է տեղի ունենայ Հայաստան - Սփիւռք հերթական երկրորդ խորհրդաժողովը, որին նախապատրաստուում են թէ Հայաստանը, թէ Սփիւռքը: Սա առաջին հերթին ենթադրում է հայութեան երկու մասերի միասնականութեան ամրապնդում՝ այս ճգնաժամային օրերին: Այդ նպատակով էլ յոյժ անհրաժեշտ է մեր միասնական ուղղագրութեան խնդրի վերջնական լուծումը, որը, ինչպէս նշուեց, բացակայում է խորհրդաժողովի ծրագրի նախագծում: Թէ՝ այս հարցը Հայաստանի եւ Սփիւռքի բաժանուած լինելուն կը նպաստի, այսօր ակնյայտ փաստ է:

Սրա հիմնական պատճառը 1922 թուականի աբեղեանական «բարեփոխումներով» վատահութիւնը:

Թող դրե՛ն, թող սովորեցնե՛ն, թող պահանջեն զանազան Մահարիներ կամ Ասպետեաններ կամ Իշխանեաններ... եւ թող մարդիկ էլ կարծեն, թէ ազատ միտքը իսկապէս ազատ է կայսրութեան մէջ... Փոխարէնը զանազան չէջաբերական-ներով թերթերին ու հրատարակչութիւններին եւ Գլաւլիտին (Գրաքննութեան գլխաւոր վարչութիւն) էին ուղարկում պետական կոմիտէի, այսինքն՝ կառավարութեան որոշումները խօսակցական լեզուի այլանդակութիւնները օրինականացնելու մասին: Եւ եթէ թերթերի եւ հրատարակչութիւնների այս կամ այն աշխատողը զանց էր առնում լեզուական լկումի հերթական որոշումը, ապա Գլաւլիտի աչալուրջ լիազօրը ոչ միայն յայտնաբերում էր զանցառութիւնը, այլեւ համապատասխան զեկուցագիր էր ուղարկում ուր հարկ է, որպէսզի համապատասխան մարմինները «միջոցներ ձեռնարկեն»:

«Հայերէնի անաղարտութիւնը» ոչ թէ մեր գլխաւոր, այլ ամէն երեկոյ առաջներ լուանալու պէս առօրեական ու բնական գործն է:

Եւ ուղղագրական պահանջատիրութիւնն էլ մեր առօրեայի վերջնականապէս քաղաքակիրթ դարձնելու մեծապետական ծրագիրը խափանող միակ միջոցն է:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(ռեֆորմ) խեղաթիւրուած ուղղագրութեան պահպանումն է Հայաստանում, որը անկախութեան այս 10 տարիների ընթացքում այդպէս էլ չլուծուեց, հակառակ մեր բոլոր սպասումներին: Բայց որ այս գործընթացը այդ ժամանակներում խորհ. իշխանութիւնների կողմից կատարուեց միայն քաղաքական նպատակներով՝ յանուն այս բաժանումի, երկու կարծիք չի կարող լինել:

Ցարգելի Պրն. Քոչարեան, անկախութեան այս 10 տարիներում ստեղծուած հնարաւորութիւնները թոյլ տուեցին որպէսզի մեր լաւագոյն մտաւորականները հանդէս գան իրենց բազմաթիւ քննարկումներով, յօդուածներով (ընդհատ փրոֆ. Լ. Խաչերեանի ծաւալուն գիրքը, 1999թ. Լոս-Անճըլըս), որոնց մասին այս նամակի սահմաններում հնարաւոր չէ խօսել: Սակայն պէտք է նշել, որ սրանում ամենայն մանրամասնութեամբ ցոյց տրուեց կատարուածի քաղաքական նպատակների ամբողջական պատկերը, նրա յառաջած բոլոր վնասները եւ այլն:

Ցարգելի Պրն. Նախագահ, քանի որ այս ուղղագրական «բարեփոխումների» քաղաքական նպատակը Հայաստան — Սփիւռք ապագայ կապի ստեղծմանը խանգարելն էր, ապա պարզ է, որ խօսք անգամ չէր կարող լինել Սփիւռքի հայութեան կարծիքը հաշուի առնելու մասին, երբ թէկուզ այն կազմում էր ամբողջ հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը՝ ինչպէս նաեւ այժմ: Ուրեմն, ինչպէս ընդունուած է բոլոր քաղաքակիրթ երկրներում, որեւէ կարեւոր հարց լուծելիս միշտ քուէարկութեամբ ընդունւում է պարզ մեծամասնութեան կարծիքն ու առաջարկութիւնը, ապա անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը պարտաւոր է ունկնդիր լինելու այս մեծամասնութեան ձայնին, հակառակ խորհրդային կարգերի ժամանակների մեր հանդէպ եղած քաղաքական պարտադրանքին, երբ այժմ կայ այդ հնարաւորութիւնը:

Վերջերս համայն հայութիւնը հայրենի կառավարութեան նախաձեռնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, մեծ չուքով տօնեց Հայաստանում քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակը: Այս յոբելեանի առթիւ առաջարկուեց մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերականգնումը Հայաստանում՝ կապուած այս պատմական իրադարձութեան հետ: Սակայն, ցաւօք սրտի, այն հաշուի չառնուեց կառավարութեան կողմից: Հիմա էլ խօսակցութիւններ են գնում Մ. Մեսրոպի ստեղծած մեր այբուբենի՝ գրերի դիւտի 1600-ամեայ յոբելեանը նշելու մասին: Ահա, Պրն Նախագահ, երկու յոյժ կարեւոր պատմական իրազարձութիւններ, կապած իրար արմատապէս՝ ընդամէնը 100 տարուայ տարբերութեամբ, որոնք հանդիսացան մեր ազգի գոյատեւման մի ջնարերը, երկար դարեր զրկուած լինելով պետականութիւնից: Եւ սրանից ելնելով, ինչպէ՞ս կարելի է գրերի դիւտից տարանջատել, նոյնպէս 1600-ամեայ մեր մեսրոպեան ուղղագրութիւնը՝ քանի քրիստոնէութեան ընդունումը, գրերի դիւտը եւ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կազմում են մի ամբողջութիւն, որը սակայն, նորից ենք կրկնում, քաղաքական պարտադրանքով Հայաստանում ունեցաւ 80-ամեայ փոքր «ընդմիջում»: Իսկ այն չարունակում է պահպանուել լեզուի մասին ընդունուած ՀՀ-ի օրէնքով... որը իրր պահպանում է մեր ուղղագրութեան «միասնականութիւնը», սակայն փաստերը հակառակն են ասում...: Ցաւեցնողն դէպս սա տխուր իրավիճակ է:

Ցարգելի Նախագահ Պրն. Քոչարեան, Ցերաւի, այս յոբելեանները, իսկապէս լաւագոյն առիթ են հանդիսանում, որպէսզի այս խորհրդաժողովում վերջնականապէս լուծուի մեսրոպեան ուղղագրութեան Հայաստանում վերականգնման հարցը, որը բացի ուղղագրական միասնականութեան միակ ճանապարհը լինելուց կը նպաստի մեր միասնութեան ամրապնդմանը. քանի այս խնդրի լուծումը պարզապէս միայն քաղաքական հարց է, յօգուտ մեզ:

Պրն. Նախագահ, պատմականօրէն Ձեզ է վերապահուած այս խնդրի լուծումը այնպէս, ինչպէս որ Ձեր աջակցութեամբ եւ պայքարով իրականացաւ Հայոց Ցեղասպանութեան ու Հայ Դատի միջազգայնացումը:

Հայ ժողովուրդը սպասում է Ձեր պատմական պատասխանին՝ ունկնդիր լինելով Ձայն բազմաց՝ ձայն Աստծոյ...:

Ցարգանքներով՝
Լոս-Անճըլըսի մի խումբ
մտաւորականներ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՌԻՉԸՐԴ ՏԱՐՄԱՆԵԱՆԻ
ՄԵԾԱՐՈՒԻՄԸ

Ֆրէզնոյի «Ռեփսըն» պանդոկին մէջ, Ապրիլ 28-ին, Հայ Դատի Ցանձնախումբը պատուած է Ռիչըրտ Տարմանեանը, որ 50 տարիներէ ի վեր կը ծառայէ դատին հայութեան: Խօսք առնելով Րաֆֆի Սանթիկեան եւ Մարկրիթ Կրեկորի ներկայացուցած են մեծարեալին ծառայութիւնները: 75-ամեայ Ռիչըրտ Տարմանեան եղած է Հայ Դատի Ցանձնախումբի անդամ, Ֆրէզնոյի Համագաղութային դպրոցի հիմնադիր եւ առաջին տնօրէնը: Տարիներ պատմութիւն դասաւանդած է Ֆրէզնոյի աշակերտներուն, սկսելով Ռուգիւլթ Հայ Սքուլէն, 1952-ին: Եղած է Խոխրն Հայ Սքուլի եւ ապա Հուվըր Հայ Սքուլի տնօրէն: 1988-ին հանգստեան կոչուած է: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Ռիչըրտ Տարմանեան չեչուած է նորահաս հայ սերունդին ազգային ժառանգութիւնը ծանօթացնելու կարեւորութիւնը:

*
**

ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Վէտրուկօ Քլապ»ի սրահին մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Ռամփիկ Սամուէլեան (Համիկեան) նկարչական արուեստանոցի աշակերտներուն գործերուն ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Մաչտոց» դոլէճի, որուն նախագահը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան արտասանած է բացման խօսքը: 6 - 14 տարեկան չնորհալի աշակերտներու նկարներու նիւթը եղած է Հայկական ցեղասպանութիւնը: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան, Ռամփիկ Մադոյեան եւ Գէորգ Քրիստինեան:

*
**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
Ս. Դ. Հ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կլէնտէյլի «Գամիւնիթի» եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23-ի իրիկունը տեղի ունեցած է Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան չորս քոյր կազմակերպութիւններու ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 700 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Քաթիա Մոստանեան: Բանախօսած է փրոֆ. Գէորգ Քրլոբեան: Պահանջատիրական խօսքերով հանդէս եկած են յանուն «Կայծ» երիտասարդական միութեան Ռամփիկ Տէր-Դաւիթեան եւ Ռիթա Աջապահեան, ինչպէս նաեւ տոքթ. Համբիկ Սարաֆեան (անգլերէն) եւ իրաւաբան Ռուբէն Աւշարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՑՑ
«Ա.ԶԳ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐ
ՅԱԿՈԲ ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հոլիվուտի «Արչակ Տիգրանեան» վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 20-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց մը, Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի խմբագիր Յակոբ Աւետիքեանի հետ, որ չաբթիներ մը համար հրաւիրուած էր Ռ. Ա. Կուսակցութեան կողմէ; առաւելաբար իրրեւ բանախօս Ռ.Ա.Կ.ի կազմակերպած ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութեան: Զրոյցին ներկայ եղած են մամուլի ներկայացուցիչներ եւ մտաւորականներ: Հիւրը ներկայացուցած է «Նոր Օր»ի խմբագիր Վահէ Սեմերճեան: Յակոբ Աւետիքեան նշած է թէ «անկախութեան առաջին չորջանին Հայաստանի մամուլը մեծ նուաճում արձանագրեց, բայց յետագային մեծ թիւով ընթերցողներ կորնչուց, տնտեսական ծանր կացութեան հետեւանքով: Անցեալին «Ազգ»ը կը հրատարակուէր 40 հազար օրինակով, իսկ այժմ՝ 3 հազար օրինակ սպառելն իսկ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կաթողիկէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Ապրիլ 28-ին, յետ պատարագի եւ հոգեհանգստեան պաշտօնի, բացումը կատարուած է յուշակոթողի մը, որ կը յաւերժացնէ ապրիլեան նահատակներու յիշատակը: Տէրունական աղօթքէն ետք, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթաղեան եւ Հայաստանի դեսպանը Ազա Պապեան միասնաբար քօղազերծած են յուշարձանը: Այնուհետեւ կատարուած է յուշարձանի օրհնութեան եւ անդաստանի արարողութիւնը, որմէ յետոյ 400-է աւելի անձեր հաւաքուած են եկեղեցւոյ Քէօրօղլեան սրահը, ուր դրուագուած է պատշաճ յայտագիր մը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Եղիա Ծ. Վրդ. Գիւրիջեան, յաջորդաբար խօսք առած են ուսուցչուհի Գագիկ Վարդանեան, դեսպան Ազա Պապեան, Կիլրօ Շահինեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 28-ին տեղի ունեցած է Հայ Դատի Ցանձնախումբին կազմակերպած ձեռնարկներու վերջինը, նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի 87-ամեակին: Բացումը կատարած են Հ. Մ. Ը. Մ. - կամքի սկաուտները դրօշակներու մուտքով: Օրուան հանդիսավարը եղած է Թալին Սահակեան, յաջորդաբար խօսք առած են Լաւալի եպիսկոպոս Ռեմոն Ֆոլքօ, Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ Միքայէլ Բազրատունի, Ցակոբ Տէր - Ղազարեան, Նուպիկ Էլոյեան, Հելէն Ֆոթոփուլոս, Մատլէն տ'Ալֆոնս Կիրալ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան Ա.Ճառեան սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, ներկայացուած է Ռ. Հատէճեանի «Մահը ա՞յս է արդեօք» թատերախաղը, որու նիւթն է Հայ ժողովուրդը յուզող եւ աչխարհացրիւ հայ ընտանիքներու համար ամէնէն ճակատագրական հարցերէն մէկը՝ արտագաղթը: Գրուած է մէկ գերասանուհիի համար եւ այդ դերը կատարած է Սօսի Ճնտոյեան - Ալվազ, բայց, խաղը ընթացած է փլէյպէքի ղրութեամբ, այսինքն ղերասանուհին նախապէս արձանագրած էր բոլոր դերերը: Խաղին մէջ, Խմոռն Զիլէք մարմնաւորած է երկրորդ տիպարը, որ բնաւ չի խօսիր եւ որ պարբերաբար կը յայտնուի որպէս հերոսուհիին հայրը, կամ ամուսինը, կամ որդին: Թատերական եւ բեկոյթին բացումը ըրած է Անի Տէլիմելքոնօղլու: Խաղին վերջաւորութեան ալ արտայայտուած է հեղինակը որ չընորհակալութեան եւ դնահատանքի իր խօսքը ըսած է:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ֆրանսական հիւպատոսարանին փոքր սրահին մէջ, Մայիս 4-ին, համերգով մը հանդէս եկած է Հայաստանի Կոմիտաս քառեակը, որ հրաւիրուած էր Թուրք - Հայ Առեւտուրի Զարգացման Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ ամերիկեան համալսարանին մեկենասութեամբ: Քառեակը ներկայիս կը բաղկանայ Եղուարդ Թադէւոսեանէ (ա. ջութակ), Սուրէն Հազնադարեանէ (բ. ջութակ), Ալեքսանդր Քէօսէեանէ (ջութ) եւ Ազատ Թալալեանէ (թաւ - ջութակ): Թուրք - Հայ Զարգացման Առեւտուրի Կոմիտէի անունով Նոյան Սոյաք ողջունած է ներկաները եւ յայտնած որ այս վաստակաւոր երաժշտահանդէսը կը սարքուէր հիմնարկութեան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ: Ապա, բեմը յանձնուած է արուեստագէտներուն: Շուպէրթի մէկ քառեակէն ետք, խոր տպաւորութիւն գործած է եղուարդ Միրզոյեանի «Քառանուագ»ը, որու յաջորդած են կոմիտասի մեղեդիները, մշակուած Ազատ Թալեանի կողմէ: Ցայտագրի աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ, ապա կից «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, Մայիս 5-ին, տօնուած է Պէզճեանցիներու օրը: Աչխարհիկ հանդիսութեան խօսնակը եղած է Սաթենիկ Պաչաք: Ցաջորդաբար խօսք առած են Ասպետ Պօղոսեան, Գէորգ Խոզարակէօզ, Նորա Շէնեան: Սիրոյ սեղանը իր աւարտին հասած է Պէզճեան Սանուց Միութեան պարախումբին ելոյթով:

քայութիւն է: Հ.Ց.Դ. «Երկիր» օրաթերթը 50 հազար օրինակով կը սպառէր, այժմ՝ չաբաթաթերթ ըլլալով հանդերձ, 3 հազար օրինակ կը սպառի: 1991-92 կուսակցական թերթերը կ'առաջնորդուէին սկզբունքներով, անկէ ետք սկսաւ «դեղին լրագրութիւն» մը, որու հետեւանքով սկսան լոյս տեսնել թերթեր, որոնք որակազրկեցին հայ մամուլը»:

*
**

ՀԱՍԿՈՒՄ - ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ
ՊՐՊՊՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ
ԱՌՋԵՒ

Պըրպէնքի քաղաքապետարանին չէնքին առջեւ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հասկում - մոմավառութիւն, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Ցանձնախումբին: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Ստեփան Պօյաճեան: Խօսք առած են Պըրպէնքի Մարզկային Ցարաբերութեանց Ցանձնախումբի նախագահ Ճան Պրէյտի եւ Հ.Ց.Դ. «Նիկոլ Աղբալեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովան Թաչճեան:

*
**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ԷՆՍԻՆՈՑԻ ՄԷՋ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է Մեծ Եղեռնի 87-ամեակի ոգեկոչումը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէին: Բացումը կատարած է Քնար Գորթոշեան: Հ. Ե. Դաշնակցութեան խօսքը փոխանցած է Դանիա Պեհիկեան: Բանախօսած է իրանահայ մտաւորական Նորայր Էլսայեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Նոր Սերունդ» պարախումբը եւ վարժարանին աչակերտական երգչախումբը:

*
**

ԵՂԵՌՆԻ 87-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ
ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի Հայ կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 19-ին, նչուած է Եղեռնի 87-ամեակը, հովանաւորութեամբ Հ.Ց.Դ. «Լեռնակայր» Կոմիտէին: Ցայտագիրը վարած է Լիզա Աբօչեան: Խօսք առած են՝ յանուն Հ.Ե.Դ.-ի Վրէժ Ցարութիւնեան, Գալիֆորնիոյ Խորհրդարանի անդամ Քերոլ Լու եւ Փասատինայի քաղաքապետ Փիլ Փոկարտ: Բանախօսած է փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան:

*
**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
Հ.Մ.Մ.Մ.-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կլէնտէյլի «Սիվիք Օտիթորիում» սրահին մէջ, Ապրիլ 18-ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Հայրենակցական Միութիւններու միացեալ մարմնին (Հ.Մ.Մ.Մ.): Բացումը կատարած է Հ.Մ.Մ.Մ.-ի աւենապետ Գրիգոր Շէնեան: Ցայտագիրը վարած է Միքայէլ Եուսուֆեան: Բանախօսած է տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան: Խօսք առած են Կլէնտէյլի նախկին քաղաքապետ Լէրի Զարեան, Թաղապետական ներկայ խորհուրդի անդամ Պապ Եուսէֆեան, քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան, «Հայաստան» հիմնադրամի վարչութեան աւենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ առաջնորդ Վաչէ Սրբ. Ցովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

1 ●►

ՋԱՀԲԱՏ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ՆՈՐՎԱՆ եպիսկ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ
կաթողիկոսական պատուիրակի
փոխանորդ Ռոմ–Ալփ Շրջանի
Լիոն

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ
Հիմնադիր–խմբագիր
«Փեթրոսթրաթեժի» թերթին,
Նախագահ Ֆրանսայի «Հայաստան»
Հիմնադրամին
Փարիզ

ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՓԵԱՆ
Գրագէտ
Նիւ–Եորք

Փրոֆ. ԽԱՉԻԿ ԹՒՕԼՒՕԼԵԱՆ
Բաղդատական գրականութեան
դասախօս Ուէսլէեան Համալսարանի,
սփիւռքագէտ
Փրովիտընս

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ
Գրագէտ
Հալէպ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Հրապարակագիր, թարգմանիչ
Փարիզ

Փրոֆ. Տոքթ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասէր
Կլէնտէյլ

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ
Դաստիարակ, հիմնադիր «Մկնիկ»
կրթական աշխատանոցի,
Տնօրէն «Ցովնանեան» վարժարանի
Նիւ–Եորք

ՌՈՊԻՐ ՀԱՍՏԻՃԵԱՆ
Գրագէտ,
խմբագրապետ «Մարմարա» օրաթերթի
Պոլիս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Հրապարակագիր
Նիւ–Եորք

ՋԱՐԵՀ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Բանաստեղծ
Սան–Ֆրանսիսքօ

ՄԱՔՐՈՒՀԻ Պ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ
Փոխ–խմբագրապետ
«Մարմարա» օրաթերթի
Պոլիս

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Թեմադիր–թատերագէտ
Փարիզ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
վարիչ–դասախօս «Խաչեր Գալուստեան»
հայագիտական հիմնարկի
Պէյրութ

ՑԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Հրապարակագիր,
Տնօրէն «Այր էֆ–էմ» ձայնասփիւռի
Փարիզ

Տոքթ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԻՏԵԱՆ
Գրագէտ, փարիզի համալսարանի
Արեւելեան լեզուներու ամպիոնին
դասախօս
Փարիզ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՈՒՔՃԵԱՆ
Վիպագիր, հրապարակագիր
Փարիզ

ԻԳՆԱ. ՍԱՐԳԱՍԼԱՆ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ԿԱՐԼԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
Վիպագիր, հրապարակագիր
Փարիզ

ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՊՈՂ
Տնօրէն Պոխումի համալսարանի
Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան
ուսումնասիրութեան հիմնարկին
Պոխում

Փրոֆ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆ
Ցեղասպանագէտ,
Զօրեան հիմնարկի ցեղասպանագիտական
բաժանմունքի տնօրէն
Նիւ–Եորք

ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
Երաժիշտ–երաժշտագէտ
Ղեկավար «Ակն» հոգեւոր երաժշտութեան
ուսմանց կեդրոնի
Փարիզ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Խմբագիր, արուեստաբան
Պոսթըն

ՄԱՐՕ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կրթական մշակ,
հայերէնի դասագիրքերու հեղինակակից
Աթէնք

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կրթական մշակ,
հայերէնի դասագիրքերու հեղինակ
Աթէնք

ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ
Փիլիսոփայութեան ամպիոնի վարիչ
Վիէննայի արուեստի համալսարանի
Փարիզ

եւ

«ԾԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆԻ հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է «Ֆիկարօ» (*Մայիս* 17) քրտական հարցին կապակցութեամբ։ Ամբաստութիւնը կը ներկայացնէ Շալեանը որպէս «ընդունուած մասնագէտ քրտական թղթածրարին, նաեւ ահաբեկչութեան եւ կեղծիքի, նախկին դատաւոր ԷՆԱ–ի» որ խորհրդական է Արտաքին նախարարութեան վերլուծման եւ Նախատեսութեանց կեդրոնին։ Շալեան կը գտնէ որ 10–ի վրայ 9 հաւանականութիւններ կան որ ԱՄՆ յարձակին Իրաքի վրայ եւ Քիւրտերը մեծ դեր չեն կրնար խաղալ եւ ոչինչ կրնան ընել Հիւսէյնի դէմ։ Անդրադառնալով Թուրքիոյ մտավախութեանց անկախ Քիւրտիստանի մը կարելիութեան պատճառաւ, Շալեան կը յիշեցնէ թէ Քիւրտերը յատկօրէն արտայայտուած են Դաշնակցային պետութեան մը ի նպաստ։ Ըստ իրեն, Քիւրտերու համար ժամանակաշրջանը անբաղդատելի է 1918–էն վ վեր։

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ *Մայիս* 16–ին ստանձնեց նախագահական իր պաշտօնը հինգ տարիներու համար։ Այդ թուականէն ետք, կիրարկուած տուգանքները վարքերու ապօրինի կայքերու համար, պիտի չվայելեն ներումը, եթէ ան, ըստ աւանդութեան նորոգուի։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ իր իշխանութեան տակ առաւ պինուորական ոստիկանները (ժանտարմ), որոնք ցարդ կախում ունէին Պաշտպանութեան նախարարութենէն։ Նպատակն է համերաշխ գործունէութիւն մը ապահովել ոստիկաններու եւ պինուորական ոստիկաններու միջեւ, բայց այս կարգադրութիւնը մեծ ոգեւորութիւն չէ ստեղծած, որովհետեւ ունի նաեւ անպատեհութիւններ։ Ոստիկանները սեռոիքաներ ունին, մինչ պինուորական ոստիկանները հրամանի են։ Միւս կողմէ, Սարքոզիի ձեռք առած կարգ մը միջոցները բանակէն նիւթ են, ինչպէս Ֆլաշ–Պոլզերու (քառասունչորս փամփուշտ) գործածութիւնը։

ՑՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. կրնայ հրաժարիլ ըստ հարկու ծիրանաւորներու, որոնք արտայայտուած են մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Հռոմի մէջ *Մայիս* 16–ին։ Կարդինալ Մարատիակա (Հոնտուրաս) յայտարարեց թէ Պապը կը զգայ իր պաշտօնին պատասխանատուութիւնը եւ այն օրը, որ դիտակցի թէ այլեւս չի կրնար չարունակել, կը կենայ։ Պապը իր 82–րդ տարեդարձը կը տօնէ *Մայիս* 18–ին եւ սկզբունքով, քանի մը օր յետոյ Աղբրեջան եւ Պուլկարիա կ'այցելէ։

«ՍԻ–ՊԻ–ԷՍ ՆԻՈՒՋ»ի համաձայն (հեռատեսիլի ամերիկեան կայան) նախագահ Պուշ Սեպտեմբեր 11–էն չատ առաջ տեղեակ եղած է, որ յարձակումներ կը պատրաստուին ԱՄՆ–ու դէմ, Ալ–Քաիտայի կողմէ օդանաւերու չեզոքներու միջոցաւ։ Սպիտակ Տունը, պարտաղրաբար, հակազդած է եւ արդարացնելու համար իր դիրքը, յայտարարած է. «Այն իրողութիւնը որ Պէն Լատէն պիտի յարձակէր ԱՄՆ–ու կամ անոր պատասխանատուներուն վրայ ծանօթ էր։ Պուշ տեղեակ էր, բայց, ոչ դործողութիւններու որոնք օդանաւները հրթիռի պիտի վերածէին»։

ՊԵԼԺԻՍ, Հոլանտայէն յետոյ, օրէնք մը քուէարկեց որ մասամբ օրինական կը դարձնէ հեչտամահութիւնը։ Օրէնքը ի զօրու պիտի դառնայ երեք ամիսէն։

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Ծառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (երեքշաբթի, Մայիս 21–ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 22։

ՀԲԸՄ _ ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ
«ԱՀԱՋԱՆԳ» թատերական խումբը
կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

կատարելապէս անկատար
Մ. Պատմաճեան

Պատանեկան թատերական խումբը
կը ներկայացնէ
Ց. Պարոնեանէն տեսարաններ

Մայիս 25, *ժամը* 20·30
Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e

A.A.A.S.
HOME ARMÉNIEN
107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
de vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »
par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց։

Ժամը 18–ին՝ *Երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատարին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար։*

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 2002 Յունիս 20, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77 Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009, Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուներու պայման է _ Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,

_ Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը ղիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 29 _,

_ Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, առարագրուած թեկնածուին կողմէ,

_ Ցատակօրէն նշուած ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN
organise une
RENCONTRE
avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie
Il signera son roman
«L'HOMME LE PLUS TRISTE»
paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille
et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**
le Jeudi 23 mai à 20 heures 30
327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

ՀԱՅԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22
MERCREDI
22 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·430 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·430

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(20 mai)

Egoyan: EMOTIONS D'ARMENIE

ԵՂՈՅԵԱՆ ԵՒ ԱՋՆԱՒՈՒՐ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

«Արարատ»ի ներկայացման օրն իսկ, Գաննի փառատօնին, քայց, մրցումէն դուրս, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Ատոմ Եղոյեանի հետ, նաեւ կարգ մը յայտարարութիւններ Ազնաւուրէն:

Մտերմական ծանօթութեամբ մը, թերթը կը խօսի Եղոյեանի եւ 1915-ի ցեղասպանութեան մասին: Կը զրէ թէ Ա. Եղոյեան վարժուած է Փառատօնին, ուր երկու մրցանակի արժանացած է, 1994-ին ֆինադատութեան մրցանակը էկզոթիքա-ի համար եւ 1997-ին, Դատակազմի եւ քննադատութեան մրցանակներուն «Գեղեցիկ վաղորդայներ»ուն համար: Կը ներկայացնէ Եղոյեանը, ծնած Գահիրէ, հայ գաղթականներու որդի, որ Գաննի եկած է իր նոր Ֆիլմին առթիւ, «Արարատ», մրցումէ դուրս եւ բուռն կերպով քննադատուած Անգարայի իշխանութիւններուն կողմէ: Առաջին անգամը չէ, որ կ'ոգեկոչէ իր արմատները, բայց, Նիւթը - 1915-ի ցեղասպանութեան հետեւանքները ժամանակակից ակնոցով - կ'անդրադառնայ ոչ միայն ազգ· պետակցութեան, այլեւ ամբողջ Ժողովուրդի մը յիշողութեան եւ կը յուզէ թէ՛ Հայերը թէ՛ Թուրքերը: Այս պատմութեան մէջ, որ անցեալը կը կապէ ներկային, կը յայտնաբերուին քանի մը պատումներ եւ քանի մը անձեր, որոնց մէջ բեմադիր մը (Ազնաւուր), որ կը ջանայ վերակազմել Հայաստանի պատմութիւնը իր վէրքերուն, հարցադրումներուն եւ յոյսերուն ընդմէջէն:

Ասպ հարցազրոյցին ընթացքին, Եղոյեան կը պատմէ թէ ի՞նչ նպատակ հետապնդած է այս Ֆիլմով: Չէ ուզած բանավէճի մտնել, այլ՝ հասկնալ, հեռու՝ պատմութեան հասարակ տեղիք պատկերներէն, իրողութիւնը մերժելու անհեթեթութիւնը: Իր մտադրութիւնը Թուրքերուն դատը տեսնել չէ, այլ ընդհակառակն՝ երկխօսութեան ձեռնարկել, խղճմտերը արթնցնել քանի մը պատմութիւն պատմելով, որոնք բոլորն ալ Հայաստանին տանին: Այս Ֆիլմը իրագործելի, կ'ըսէ, վճռելու համար խորհրդածել այս ցեղասպանութեան իմաստին, այսօր: Պէտք է հասկնանք թէ ի՞նչպէս վերապրողները կը զգան իրենց անցեալը, այլ խօսքով՝ ի՞նչ է իրենց կապը մեռեալներուն եւ անհետացածներուն հետ: Սկիզբը, ուզած է պատմական Ֆիլմ մը դարձնել, յետոյ ժամանակակից տարբերակի եկած է Ազնաւուրի խաղացած բեմադիրի մը դերին ընդմէջէն: Ապա, փորձած է երեւակայել երիտասարդ Հայու մը եւ երիտասարդ Թուրքի մը միջեւ ինչպէս լաւագոյն երկխօսութիւն մը, տեսակ մը հաշտութիւն կարելի են, պայմանաւ որ ընդունուին անցեալի վէրքերը: Պարզ է որ եթէ յիշողութիւն չըլլայ, յանցանք չկայ: Հայու հոգին, իրեն համար չատ մելամաղձոտ է: Ազնաւուր իրեն տուած է մեծ ներշնչում մը, նախ, որովհետեւ թէ արեւմտահայերէն, թէ արեւելահայերէն կը խօսի, յետոյ որովհետեւ իր մանկութիւնը անոր երգերով օրօրուած է:

Հարցազրոյցին կցուած են Ազնաւուրի յայտարարութիւնները: Ան կ'ըսէ· «Անկեղծօրէն, կը խորհիմ որ Թուրքերը պէտք չէ իրենք զիրենք յարձակման են թարկուած զգան Եղոյեանի Ֆիլմով, ոչ ալ ենթարկուին Անգարայի քարոզչութեան, որ կը չարունակէ ուրանալ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Դատ մը չէ, պարզապէս կ'ուզենք դէպքերու ճանաչում մը եւ առանց հատուցման, ինչ որ պէտք է ապահովութիւն տայ իրենց: Եւ եթէ տեսակ մը «նախա-երկխօսութիւն» պէտք է ըլլայ Թրքական իշխանութեանց հետ, կը խորհիմ որ ամէնէն աւելի տեսակ եմ այդ կէտին մէջ, կարզադրութեան մը եւ հաշտութեան մը ոգիով»: Ու կը չարունակէ· «Այսօր, սահմանները պէտք է բանալ եւ վերջ տալ չրջափակումին, որ կը խոչընդոտէ Հայաստանի զարգացումը: Երկիրը պէտք է մտնէ ազդերու դաշնակցութեան մէջ: Կը խորհիմ որ երիտասարդ սերունդները, աւելի քան իմս, վճռական դեր ունին կատարելիք այդ եղաչրջումին մէջ: Վերակառուցման եւ ճանաչման ժամը հնչած է: Այդ առընչութեամբ, Ա. Եղոյեանի Ֆիլմը կրնայ որպէս կապ ծառայել Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, որոնց մէկը միւսէն վախնալիք ոչինչ ունի»:

Առաջին անգամ չէ, որ Ազնաւուր կ'արտայայտուի այս մասին եւ ա՛յս ձեւով, միշտ տրամադիր՝ դէր մը խաղալու հայեւթուրք հաշտութեան մը ուղղութեամբ: Նոյնը ըրած է անցեալին եւ կրկնեց ալ Մայիս 20-ին հեռատեսիլի Ա. կայանի ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին, կարգ մը աւելորդ մանրամասնութիւններով: Կասկած չունենալով հանդերձ իր բարեմիտ մօտեցման նկատմամբ, կը խորհինք որ նախընտրելի պիտի ըլլար որ խուսափինք աւելորդ եւ անտեղի արտայայտութիւններէ եւ այդքան փութիկոտութիւն ալ ցոյց չտանք հարցերու մէջ, որոնք շատ աւելի լըրջախոհութիւն կը պահանջեն:

***

Ֆիլմին մասին արտայայտուեցան նաեւ հեռատեսիլի այլ կայաններ, ինչպէս Ֆրանսա 3, ուր Մայիս 20-ի իրիկունը խօսեցան նաեւ Արսինէ Խանճեան, Ատոմ Եղոյեան:

Mémoire d'Arménie

Ֆիլմը, ինչպէս գրած էինք, ներկայացուեցաւ Մայիս 20-ին: Ցաջորդ օրւան «Ֆիկարօ»ն հրատարակած էր դրութիւն մը, ուր նախ, աշխատակիցը կը պատմէ նիւթը: Մարի-Նոէլ Թրանչան կը գրէ· «Դանատայի մէջ, բեմադիր՝ Էտուարտ Սարոյեան (Շ. Ազնաւուր) պատմական մեծ Ֆիլմ մը կը դարձնէ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ներշնչուած դիրքէն ամերիկացի բժիշկ՝ Գլարանս Ըչերէ, որ պաշտօնով Վան էր, երբ Յարդերը սկսան: Ֆիլմին անձնակատմբ կը բաղկանայ բազմաթիւ աշխատակիցներէ եւ դերասաններէ հայկական ծագումով, ոմանք՝ թրքական: Ի մասնաւորի կայ պատանի Րաֆֆիին, որ ինքն իրեն հարց կու տայ հօրը ահաբեկչական արարքին մասին, մեռած՝ մահափորձ մը գործած աաեն Թուրք դիւանադէտի մը դէմ: Անատոլու դարձուած Ֆիլմին ժապաւէնները բերած աաեն, Րաֆֆի կը բռնուի մաքսային պաշտօնեայի մը կողմէ, որ կասկած ունի եւ որու երկարօրէն կը բացատրէ Ֆիլմը եւ իր ժողովուրդին պատմութիւնը: Րաֆֆիի մայրը՝ Անի, արուեստի փրոֆէսէօր է, մասնագէտ Արշիլ Կորքիի եւ Ֆիլմին արուեստի խորհրդականն է: Շնորհիւ իրեն, Սարոյեան կ'որոշէ պատմութեան մէջ ընդգրկել Կորքիի անձնաւորութիւնը, անհետացած դէմքերու թանկագին վկայ: Տեսարանի մը մէջ, բեմադիրը ճակատում մը ունի Թուրք դերասանի մը հետ, որ Թուրք սպայի մը դերը կը կատարէ եւ կը մեղադրէ Սարոյեանը իր միակողմանի տեսիլքին համար»:

Այս նկարագրութենէն ետք, Թերթին աշխատակիցը կ'արտայայտուի Ֆիլմին մասին, ուր կը գրէ· – «son (Egoyan) film est passionnant parce que, sous l'éparpillement des mémoires, il suggère aussi fortement l'intégrité de la mémoire. Le mont Ararat en est le parfait symbole: Saroyan le met dans son décor, sans souci de vérité géographique, Egoyan le montre au milieu du désert comme une stèle immense à son peuple massacré. Un témoignage de pierre, inébranlable».

***

«LIBERATION»

(21 mai)

ARMENIE, LEUR HISTOIRE

Ամբողջ էջ մը նուիրուած է Ֆիլմին, մեծ լուսանկարով մը, բայց, Թերթին աշխատակիցը չի խօսիր Ֆիլմին մասին, այլ Եղոյեանն ու դերակատարները խօսեցնել կու տայ Ֆիլմին մասին: Եղոյեան կը ճշդէ·– «Արարատ ոչ քաղաքական, ոչ ալ դատախարակչական Ֆիլմ մըն է: Ֆիլմ մըն է ցեղասպանութենէն վերապրողներու զաւակներով կազմուած հայկական Սփիւռքի ինքնութեան վրայ»: Կ'արտայայտուի նաեւ Ազնաւուր, որ կ'ոգեկոչէ կովկասահայ հայրը եւ արեւմտահայ մայրը, իր գիւղէն երկու վերապրողներէն մէկը: Թերթին աշխատակիցը՝ Սամուէլ Տուհէր կ'անդրադառնայ Եղոյեանի եւ կնոջը՝ Արսինէ Խանճեանի կենսագրութիւններուն: Այս վերջինը համոզուած է որ «Հայերէն չատեր յուսալար պիտի ըլլան Արարատէն՝ սպասումը աւելի անդին կ'երթայ քան Եղոյեանի գործերը սիրողներու չրջանակը: Կը յուզէ մարդիկ, որոնք չատ սերտ կապ մը ունին իրենց մշակոյթին, իրենց ինքնութեան հետ: Արդ, չատեր կ'ակնկալեն պատմութիւն մը եւ ոչ թէ գործ մը, ուր հեղինակը պատասխաններ կը փնտռէ, որոնք ոչ պարզ են, ոչ ալ կան: Արարատ կ'ոգեկոչէ ժխտողականութիւնը, բայց, չի սահմանափակուիր միայն ցեղասպանական հարցով»:

Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Թուրք լրագրող մը փափաք յայտնած է որ Ֆիլմը կարելի ըլլայ ներկայացնել Պոլիս, ինչ որ Արսինէ Խանճեանին ալ փափաքն է·– «Հոյակապ կ'ըլլայ, որ Թուրքերը Ֆիլմը տեսնեն, հասատան թէ չհասատան: Նայեցէք Գերմանացիներուն, նացիականութենէն յետոյ՝ ստանձնել իրենց նոզկալի անցեալը թոյլ տուաւ որ յառաջանան: Արդ, 65 միլիոն Թուրքեր իրենց տրամադրութեան տակ չունին իրենց պատմութիւնը, որովհետեւ Պետութիւնն է որ կ'որոշէ, ինչ որ կրնայ փոխանցուիլ կամ ոչ, դպրոցներուն մէջ»:

***

Ֆիլմը հրապարակ պիտի գայ Սեպտ. 4-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 17 / 21)

ՖԻԶՈՒԼԻԷՆ ԵՒ ՀՈՐԱԴԻԶՆ ՆԱՀԱՆԶ ԶԿԱՑ

Վերջերս լուրեր չրջած էին մամուլին մէջ թէ Ֆիզուլիէն եւ Հորադիզէն հայկական ուժերը դուրս պիտի հանուէին: Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան այդ մասին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է·– «Պատերազմեցէք այն գիրքերին, որքան իրենց կեանքի գնով պաշտպանում են այդ տարածքները, իսկ որոշ մարդիկ լուրեր են տարածում թէ տարածքները չկան: Չեմ կարող համարժէք բառ գտնել»: Նախարարը այդ լուրերուն հեղինակներուն թելադրած է այցելել նշուած չրջանները:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մայիս 18-ի մամուլի ասուլիսին արժեւորած է Իսլանտայի մայրաքաղաքին ու Փրակայի մէջ կայացած հայեւթուրք վերջին հանդիպումները: Ռէյքիավիքի մէջ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի իր պաշտօնակիցներուն հետ հանդիպումը ան տարեակիզքին Նիւ-Եորքի մէջ տեղի ունեցածին չարունակութիւնը նկատած է· ըսած է որ որեւէ նախապայման չէ ներկայացուած, բայց բոլոր հարցերը քննարկուած են, յատկապէս Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման կարելիութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Փրակայի մէջ Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին փոխնախարարներու հանդիպումին, Վ. Օսկանեան դրական կարծիք յայտնած է, ըսելով որ չինչէ հանդիպում մը եղած է ան:

***

ԱՄՆ-Ը ՁԱՑՐԱՑՆՈՂ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Ցայտնի դարձած է որ ԱՄՆ-ու պաշիժներուն թիթրախ հայասատանեան գործատունը «Լիպին»ն է որ կ'ըսուի թէ Իրանի զանգուածային քանջնջումի մէջոցներ պատրաստութեան նպաստած է: «Լիպին»ը, յայտնաբարուած է թէ կը պատկանի Վազգէն Սարգսեանի եղբօր Արմէն Սարգսեանի որ ժխտած է նման մասնակցութիւն: Ան ըսած է թէ երբեք կապ չէ ունեցած այդ գործատան հետ ու հոնկէ ոչինչ վաճառած է: Հաւաստած է թէ փր ընտանիքէն որեւէ անդամ ալ չէ առընչուած նոյն գործատան: Հարցին մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ յիշեալ ընկերութիւնը պետական չէ, պետութիւնը այդ բոլորին հետ կապ չունի: Իսկ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան յայտնած է թէ այդ հարցը ոչ մէկ ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայասատանի ԱՄՆ-ու, կամ Իրանի հետ յարաբերութիւններուն վրայ:

***

ԻՐԱՆ ԿԸ ՁԱՆՁՆԱՑ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՑԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի Թեհրան այցին երկկողմ հանդիպումներու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Գ.

ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԷՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՑԻՆ ՊԱՑՔԱՐԸ

Հայերի առաջին թշնամին հայերն են:
ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Ցիշեցնեմ. մենք եղել ենք ոչ թէ «մարդ», այլ «սովետական մարդ», եղել ենք ոչ թէ «հայ», այլ՝ «սովետահայ», ունեցել ենք ոչ թէ «հայ գրականութիւն եւ արուեստ», այլ «սովետահայ գրականութիւն եւ արուեստ» եւ այսպէս շարունակ... Ուշադրութիւն դարձնենք, որ ինչ վերաբերել է հայրենասիրութեան, ապա այս պարագային եղել ենք ոչ թէ դոնէ «սովետահայ հայրենասէր», այլ ՍՈՎԵՏԱՀԱՑ հայրենասէր:

Ոչ միայն Հայաստանաբնակներս, այլեւ Սփիւռքահայերս:

Քանի որ գրեթէ ամբողջ 20_րդ դարը Հայի համար եղել է մուտագենեզի սոսկալի մի շրջան:

Կարիք կա՞յ նաեւ յիշեցնել, որ այն ամէնը, ինչ սովետական էր զուրկ էր ազգային էութիւնից: Սովետական՝ նշանակում էր ապազգային:

Հետեւաբար, ամէնը, ինչ ազգային էր, յայտարարելով դասակարգային պայքարի ասպարէզ՝ պէտք է «հիմքից քանդէին»: Իսկ ազգայինը ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՑԹՆ էր, որոնց ոլորտի մէջ էր հայերէնը: Շահարկութեան ենթարկուեցին Խաչատուր Աբովեանի, Սեբէոսնոս Նազարեանի, Միքայէլ Նալբանդեանի անվերապահ հեղինակութիւնները, որոնք իրենց ժամանակին խաւարամիտ ազգը լուսաւորելու եւ կըրթելու գործին նուիրուած՝ ոչ թէ «պատմութեան աղբամանն» են նետել գրաբարը, այլ լուսաւորութեան խնդիրը պայմանաւորել են աշխարհաբարով: Նենգափոխեցին այդ պայծառ ազգայինների գործն ու խօսքը եւ սոցիալիզմի ճամբան ելած Հայաստանի մէջ Սահակ_Մեսրոպեան գրական լեզուի՝ գրաբարի դէմ յայտարարուեց ու ծաւալուեց «դասակարգային անզիջում պայքար»: Ոչ ոքի չէր կարելի յիշել, թէ Խաչատուր Աբովեանը, օրինակ, վայրկեան էր այն յոյսը, որ «խակ լեզուն մանկան պէս կմկմալով ուսուցուց յետոյ՝ ազգը կ'իւրացնի նաեւ գրաբարը, ինչն առայժմ «խրթին» է թուում:

Գրաբարը, որպէս ազգային հիմնական արժէք, պետականօրէն յայտարարուեց «եկեղեցական լեզու»: Այս պարագան առաջին քայլն էր հայերէնը մասնատելով՝ սպաննելու ճամբայի վրայ:

Հայոց լեզուի դէմ դասակարգային այս պայքարը, որ սկսուեց ուղղագրութիւնն ազճատելով եւ անցաւ լատինատառ գրքեր հրատարակելու խանջեանական ապազգային քուրայով, իսկ այսօր էլ շարունակւում է մուտագենեզի ենթարկուած ապազգային «լեզուաբաններ» հեռուզական ջանքերով, ունէր շատ յստակ նպատակ՝ վերացնել ու ոչնչացնել ազգային յիշողութիւնը եւ մէկ ընդ միշտ խզել մեր կապը ազգային մշակոյթի եւ դպրութեան վիթխարի ժառանգութեան հետ: Մի ժառանգութիւն, որի դիմաց ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ սոցիալիստական մշակոյթը, հատ ու կենտ բացառութեամբ, ազգային բովանդակութեան արժէք չի ներկայացնում:

Այդ մշակոյթը ծառայել է homo sovieticus ստեղծելու ռուսական ծրագիրը իրականացնելու գործին, որտեղ sovieticus_ի տակ նկատի էր առնուած կայսրութեան հարիւրից աւելի ազգերին ռուսացնելու խնդիրը:

Բայց 20 _ 30_ականների պրագէտ հայը կարող էր հաղորդակցուել ազգային դպրոցութեանն ու գրականութեանը, ինչը բնաւ ցանկալի չէր վարչակարգին: Ռաֆայէլ Ազագեանը պատմում է. «Ռուլանը դիտնական Սեբէոսնոս Լիսիցեանի թոռն էր: Լեզուներու գիտէր: Գրաբար Աստուածաշունչ էր կարդում՝ զարմացնելով ինձ, Շաւարշին եւ միւսներին... Ի՞նչ իմանայինք, որ մի քանի տարի անց Ռուլանին մեղադրելու են նաեւ Աստուածաշունչ կարդալու համար»:

Ուրեմն, պրագէտ հայը կարող էր նաեւ մարքի լոյսի տակ իր զուակներին ու թոռներին էլ փոխանցել Ազգային Ցիշողութիւնը եւ Սուրբ Գիրքը: Դրա դիմացն էլ առան: Եւ շատ դիւրին: Սովետական իշխանութիւնը պարզապէս արգելեց հայ մատենագրութիւնը, Աստուածաշունչը, Գրիգոր վանական Նարեկացու Աղօթքների Գիրքը եւ 19_րդ դարի գրողներից շատերի ստեղծագործութիւնները:

Եւ ուղղագրութիւնն էլ ազճատելին նոյն նպատակով:

Բոլշեւիկեան պետական յեղաշրջումից անմիջապէս յետոյ, Լենինը ստորագրեց Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին Դեկրետը: Կոմունիստների սահմանած ուղղագրութեան անհրաժեշտութիւնը այդ Դեկրետի մէջ բացատրուած է «ռուսերէն դրագիտութիւնը իւրացնելու համար լայն զանգուածների դործը թեթեւացնելու եւ դպրոցները անարատ դրողական աշխատանքից ազատելու նպատակով»:

Ակաւասիկ, «համաչխարհային համբաւ» ունենալու յոյս փայփայող սովետական ակադեմիկոսի եւ նրա մոնթերի այն մոլորութիւնը, թէ ապազգային ուղղագրութիւնը դիւրութեամբ դրագիտութիւն տարածելն է եղել:

Երբե՛ք:

Սոցիալիստական կայսրութեան մէջ աշխատանքը նոյնպէս պետականացուած էր եւ երկիրը դարձել էր մի վիթխարի «Ուղղիչ տուն» (տե՛ս Ե. Զարենց, «Երեւանի ուղղիչ տնից»): Սոցիալիզմի կառուցումը, այսինքն կայսրութեան բոլոր ազգերը վերջնականապէս ճուլելու ծրագիրն իրագործելը ոչ թէ դրագիտութիւն էր պահանջում, այլ ձրիարար բանող ձեռքեր: Դպրոցական տարիները պէտք է առաւելագոյնս արդիւնաւէտ օգտագործուէին արատագրական նպատակներով: Ինչը եւ անում էին: Իսկ դրագէտ անհատականութիւն դառնալը ժամանակ ու ջանքեր էր պահանջում: Եւ այսօր էլ պահանջում է: Ուստի, ծնւում է շատ բնական մի հարց. պետական պատուէրով աշխատող եւ պետական պաշտօնավարութեամբ իրենց տաք տեղը չկորցնելու համար այդ ո՞ւմ հակահայ ծրագրերն են իրականացնում հայերէնի տիտղոսաւոր «մասնագէտները»: Ի՞նչ հեռանկար են նրանք տեսնում հայ ժողովրդի համար, եթէ ոչ դարձեալ ռուսական մեծապետականութեան խառնարանի մէջ յայտնուելը: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս 1920_ին: Եւ մեր ստրկամիտ խաւը ամէն կերպ ջանում է Հային վերաղարձնել կայսրութեանը նոյն սովետական կամ ապազգային որակով, այսինքն պահպանելով Հայի Ինքնութիւնը ճեւախախտող հիմնական՝ արմատախիլ վիճակը:

Վերտին դառնալով ռուսական կայսրութեան հեռաւոր մի գաւառ, Հայերը պէտք է ստանային կենտրոնի մէջ արդէն վսկ. իրականացուած բոլոր քաղաքական դաղափարական դեկրետներն ու կառավարական այլ եւ այլ որոշումները: Ուսումի բռնութեամբ սովետիզացիայի ենթարկուած հայկական տարածքի վրայ նոյնպիսի բռնութեամբ կիրառուեց «Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին» Լենինեան Դեկրետը այն հաշուով, որ «անհետանան ազգային բոլոր յատկանիշները, ընդդրկելով նաեւ մշակութային եւ լեզուական յատկանիշները» (Լենին):

Տեղական տատրապալին կառավարութեան լուսաւորութեան կոմիսար Աչոտ Յովհաննիսեանը (բոլշեւիկ, մեկը նրանցից, ովքեր պատրաստ էին համաչխարհային յեղափոխութեան բազիինին զոհել հայ ժողովրդին եւ, որ բոլշեւիկեան ԳՈՒԼԱԳից մազապուրծ լինելով, որպէս փոխ _ հատուցում եւ ազգային պատմութիւնը կեղծելու վարձ՝ ակադեմիկոսի տիտղոս ստացաւ) իր գործունէութեան հէնց առաջին ամիսներին յայտարարեց, թէ «Ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց է եւ հայ լեզուի ուղղագրութեան ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իշխանութեան հերթական խնդիրներից մեկը»:

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՐՔԱՅԱԶՕՐԻՆ ՄԸ Ի ՖԼՈՐԱՆՍ

Թելադրութիւնն էր մեր արժէքներուն բծախնդիր, անցեալին վրայ զուրգուրոտ հայեացք նետող, թէկուզ աւանդական, ողբ. Տ. Հ.ի:

_ Անոպեան այցելել Ֆլորանսի պաշտպան հայազգի Սուրբ Մինասի տաճարը: Սուրբին նուիրուած կրօնատեղին կը կոչուի Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ: Քաղաքի եկեղեցին մղոններ հեռու այս բարձրադիր ազօթատեղին, կառուցուած 185 մեթր բլուրի վրայ, իրօք, կը նկատուի Իտալիոյ ոսկան ոճով չինուած գեղեցկագէմ եկեղեցիներէն մին: Ոմանց համաձայնութեամբ՝ գլխաւորը: Յամենայն դէպս, խիստ յատկանշական:

Դեռ Թ. դարէն Ծանօթ եկեղեցին կը վերանորոգուի 1018_ին եւ, իր այժմու վերջնական տեսքը կ'ապահովէ 1207_ին: Ասիկա կը նկատուի տաճարին հիմնադրութեան թուական:

Յայտնօրէն վայելուչ դէմքով ներկայացող սառ լայնաճիղ եւ թարթաճիղ ճակատը՝ ամբողջովին մարմարապատ (կանաչ եւ սպիտակ) բացայայտ կերպով խորագրուս պատկեր կը պարզէ: Մանանուդ ներքնամասը: Հո՛ս ալ կանաչ եւ սպիտակ մարմարին տիրապետութիւնը ակնյայտնի կը դառնայ: (Նկատելի իրադրութիւն քաղաքի եւ չրջակայքի գրեթէ բոլոր սրբատեղիներուն մէջ):

Յատակագիծով եռանաւ տեսք ունեցող տաճարը հանդիսատ, վեհաշուք եւ, միաժամանակ, խստաչունչ դէմքով կը պատկերանայ: Կամարներու ցանց, սիւնայեղ եւ հարուստ որմնանկար այսօրինակ մըթնոլորտ կը ստեղծեն: Խոհ ու խոկ առթող ազօթարան ատուդիւ:

Յայտնօրէն խօսուն եւ աւանդական գարդարուն որմնանկարը՝ Սուրբին չարչարանքներն ու նահատակութիւնը պատկերացնող: Ըստ աւանդութեան՝ անլուր տանջանքներու կ'ենթարկուի եւ կը գըլխատուի Հռոմի Դեկիոս կայսեր (249_51) հրամանաւ: Հոս կը գտնուի նաեւ Ս. Մինասի (Մինիաթօ) մեկ փոքր արձանիկը՝ գործ քանդակագործ Լուգա տելլա Ռոպպիայի: Նաեւ նահատակ Սուրբին մարմինը:

Կեդրոնական խորանին վերեւ կ'երեւի բաւականաչափ տարածուն խճանկար մը (1297, յետագային՝ 1491_ին վերանորոգուած Ա. Պարդովինեդդի անուն արուեստագէտի մը ձեռօք): Կեդրոնը՝ դրեթէ աննկատելի գահի մը վրայ կորովի արտայայտութեամբ կը բազմի Աստուածորդին: Ձախին՝ Տիրամայրը, սիրարկուի դիրքով ձեռքերը երկարած: Ձախին ալ՝ բիւզանդական տարազով մեր Սուրբը՝ Մինաս, արքայական թագն ի ձեռին, զոհ Ամենակալին ընծայելու խոնարհ չարժումով: Եւ, ահա կողքի արձանագրութիւնը՝ լատիներէն, _

SAN MINIATUS REX ERMINIE

որ թարգմանի՝ Սուրբ Մինաս թագաւոր Հայաստանի: Ի դէպ յար եւ նման խճանկար մը եւս կ'երեւի տաճարի մուտքի ճակատին, քիչ վերեւն ալ քարակերտ հպարտ արձիւ մը:

Պարզ է, թէ այսօրինակ հատատումի մը տուն տուող պատմական ճշդրիտ, կայուն տուեալ գոյութիւն չունի: Նոյն_իսկ որեւէ անդրադարձ՝ աւանդականի տարազին տակ:

Արդարեւ, քաղաքի անցեալին, անոր պատմութեան, անթիւ կոթողներուն, հոն ծաղկած եւ ճառագայթած դեղեցիկ արուեստներուն հայող գունատիպ դիրք _ դրքոյկներուն մէջ, հայ արքայի _ արքայազունի մը ներկայութիւնը Ֆլորանս, խնդրական ճեւով կը յիշուի: Առ հատարակ կ'արձանագրուի, թէ հովանաւոր Սուրբին մասին զանազան կարծիք կը տիրէ: Ըստ ոմանց Մինիաթօ (իմա՝ Մինաս) հայ արքայազուն մըն էր, ըստ այլոց՝ Ֆլորանսեան ազնուական մը, որ իբր անապատական, _ մենակեաց ճգնաւոր, _ ապրած է քարանձաւի մը մէջ, հոն ուր ներկայիս կը բարձրանայ եկեղեցին: Տեղ _ տեղ ալ հայ արքայազունին կողքին կը յիշատակուի սուրիացի (ասորի՞) քարոզիչ մը:

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆլորանս, ինչպէս կը հաստատէր Ահարոնեան առենին (1901) «Իտալիոյ Աթէնք»ն է («Իտալիայում»), անկրկնելի եւ եզակի, քանի ծաղկուն օրրանն է եղած Վերածնունդի պերճ չարժումին, Արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՑԵՐԸ ԹԻՓԼԻՍԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Վրաստանի հարաւ _ արեւելեան Ջաւախքի չրջանը որ հայաբնակ գօտի է, առնէկ մը ի վեր լուրերու նիւթ կ'ըլլայ կարգ մը մտահոգութիւններով. մտահոգութիւններ որոնք կը պատկանին տեղաբնակ Հայերուն եւ ուրիշներ, որոնց տէրը պաշտօնական Թիֆլիսն է: Առաջինները կարելի է ամփոփել երկու գլխաւոր կէտով. մեսխէթ Թուրքերու վերադարձին հետանկարով ու Վրաստանէն, յատկապէս այդ չրջանէն, ռուսական զօրքերու մեկնումով որ Թուրքիոյ սահմանակից այդ տարածքը դրեթէ անպաշտպան կը ձգէ, վրացեւթուրք յարաբերութիւններու մասնաւոր փայլ առած այս օրերուն: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ խումբին, Թիֆլիսին վերաբերող մտահոգութիւններու, անոնց գլխաւորը երկրին մասնատումին վախն է եւ յաճախ Ղարաբաղի նախօրինակով, պատասխանատուի դերին մէջ կը ներկայացուին Ջաւախքի բնակիչ Հայերը: Վրացական մամուլին մէջ պարբերաբար կը յայտնուին դրութիւններ որոնք անվտոգական նկրտումներով կ'ամբաստանեն Ջաւախքցիները. նման արտայայտութիւններ կ'ունենան պաշտօնական դէմքեր ալ: Այդ բոլորին հիմ կը ծառայէ չրջանի հայութեան արդար դժգոհութիւնը, տասնամեակներով վայելած անտարբերութենէն, անուրիութենէն:

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը (Մայիս 4) արձագանգ տուած է վրացական մամուլի նման էջի մը ուր Հայերը անկատողականութեամբ ամբաստանելու մղումը նոյնիսկ ՍՍՀՄ մարտիկներ նկատել կուտայ Ջաւախքի մէջ, երբ այդ կազմակերպութեան գործունէութիւնը դադրած է մօտ քսան տարիէ ի վեր:

Խնդրոյ առարկայ թերթը կը կոչուի «Ասաւօտեան թերթ»: Ապրիլ 27_ի թիւին այդ դրութիւնը կը սկսի Ղարաբաղի հակամարտութեան նչումով, առաջին տողէն անկատողականի պատկերով ներկայացնելու համար Հայը: Այդ հակամարտութեան արձնգուցած ազգային ինքնագիտակցութեան արդիւնք կր նկատուի Ջաւախք ժողովրդական չարժումը որուն իրական նպատակը, կ'ըսուի թէ Վրաստանի հարաւին մէջ ինքնավարութիւն ձեռք ձգել, ապա միանալն է Հայաստանի: Շարժումը կը դրուի նաեւ Հ.Յ.Դ.ի ուղղութեան վրայ որուն հետ միչտ սերտ կապի մէջ է, ըստ նոյն պարբերին. իսկ Հ.Յ.Դ.ն՝ «կ'երազէ վերականգնել Տիգրան Բ.ի օրուան Հայաստանը»:

Ընթերլով հանդերձ թէ ընկերատնտեսական անտանելի վիճակը, չրջանին նկատմամբ անտարբերութիւնը անկատողական դպացումներու համար պարարտ հող եղած են, Հայերու անկատողականութեան ըմկիզբ կը տրուի 1991 թուականը. պատճառին տեղացի գինուած Հայերը թոյլ չէին տուած որ նախագահ Գամսախուրդիայի նչանակած նեւրկայացուցիչը մտնէ Ջաւախք: Իսկ յետագային, Ջաւախքի եւ Մեսխեթի մէկ վարչական տարածքի մէջ միաւորումը դժգոհութեան նոր պատճառ եղաւ Հայերուն. անոնք ըսին թէ ատոր նպատակը չրջանի ժողովրդական պատկերը արհեստական կերպով փոխել էր, քանի որ Ջաւախքի մէջ ճնչող մեծամասնութիւնը Հայեր են:

Գրութեան հեղինակը մօտ տասը տարի պործօն անդամ կը վերադրէ Ջաւախք եւ վերջին տարիներուն կազմուած «Վիրք» քաղաքական միաւորումին: կ'ըսէ թէ ազդեցիկ է նաեւ Փարուենց կազմակերպութիւնը որ կիսով չինուորական է: Անոր անդամները, ըստ «ականատեսներու վկայութեան», Ախալքալաքի ռուսական խարիսխի չինուորներուն հետ զօրավարժութիւններ կ'ընեն. հոն է որ կ'ենթադրուի թէ ՍՍՀՄի մարտիկները իրենք դրուի թէ Ջաւախքի մարտիկները իրենք պիրենք հանդիսատ ու ապահով կը պահեն Ջաւախքի մէջ:

Վրաստանի Պետական ապահովութեան նախարարը ըսած է թէ պիտեն Ջաւախքի Հայերը ապակայունացումի մղողներուն ինքնութիւնը: Ան մօտ ապագային բարդութիւններ հաւանական չի նկատեր: Բայց Խորհրդարանի ապահովութեան հարցերու յանձնաժողովին նախագահը համոզուած է որ ի հարկին Ռուսաստան կրնայ օգտագործել Ջաւախքի հայութեան

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ԲԻԶԱՆԴ ԿՈՒԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ

*Փասատինայի «Պէչկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Մարտ 2 – 5, տեղի ունեցած է Բիւզանդ Կուանեանի 60 գեղանկարներու ցուցադրութիւնը, իսկ Մարտ 5-ին նշուած է արուեստագէտին ստեղծագործական 70-ամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակոյթ. Միութեան Լոս – Անճելըսի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է հանդիսութիւնը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Օշին Քէշիշեան ներկայացուցած է կոանեան մարդը եւ անդրադարձած անոր երկերուն այլաղանութեան եւ վայելած ժողովրդականութեան: Թորգոմ Փոսթաճեան ներկայացուցած է կոանեանի կրթական գործունէութիւնը, Նիւ Եորքէն Լոս-Անճելըս, նշելով անոր վաստակը «Ֆերահեան» եւ «Մեսրոպեան» վարժարաններու հիմնադրութեան մէջ: Գրիչ Դաւթեան տուած է յորելեարին կենսագրականը. Բարսեղ Գարթալեան խօսած է կոանեանի՝ Ամերիկայի մէջ ունեցած ազգային գործունէութեան մասին: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան դնահատանքի խօսք արտասանած է: Հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է 90-ամեայ յոբելեարը:

***

«ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ 10-ԱՄԵԱԿԸ

*Կլէնտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, Մայիս 4-ին, նչուած է «Նոր Հայաստան» օրաթերթին 10-ամեակը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի, այդ կարգին՝ Առաջնորդ Վարչ Արք. Ծովսէփեան, հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան եւ կլէնտէյլի քաղաքապետ Բաֆֆի Մանուկեան: Հանդիսութիւնը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Կարդացուած են Ամերիկայի Հայոց Հայրապետին օրհնութեան գիրը, ինչպէս նաեւ Գալիֆորնիոյ նահանգապետին եւ պետական պաշտօնատարներու դնահատական եւ չնորհաւորական դիրերը: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Վարչ Արք., Հ. Ռափայէլ Մինասեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, որ կարդացած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարին ողջոյնի դիրը եւ քաղաքապետը: Խմբագրութեան կողմէ խօսք առած է Մարտիրոս Վարդանեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է թերթին հրատարակիչ – խմբագիրը՝ Վահան Վահանեան: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Ս. Գրիգոր» քառեակը, որմէ ետք երեկոյթը խանդավառած է Ատիս Չարմանեան: Եղած են նուէրներ ի նպաստ թերթին բարգաւաճման:

***

ՏԻԿԻՆ ԷԼԷԱՆՈՐ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 27-ին, նչուած է բարեբարուհի Տիկին Էլէանոր Տիգրանեանի ծննդեան 90-ամեակը: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած են Լօրա Գուրյումճեան եւ Տիգրան Ալթունեան: Զոբս ենթախորագիրներէ կազմուած յայտագիրը ներկայացուցած է «Հայ կինը պատմութեան մէջ», «Հայ կինը որպէս դաստիարակ», «Հայ կինը աչխարհագրագացի» եւ «Ցարդանքի տուրք», մասնակցութեամբ «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի աչակերտներուն, որոնք իրենց կենդանի պատկերներով, երգչախումբով եւ պարախումբով դեղարուեստական վայելք պարգեւած են ներկաներուն: Խօսք առած են մեծարեալին թոռնուհիները եւ երկու աղջիկները: Փակման խօսք արտասանած է «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանին տնօրէնը՝ Վարդգէս Գուրուճեան, նչելով որ այս ուրախ առիթով Տիկին Էլէանոր Տիգրանեան 90 հազար տոլար նուիրած է վարժարանին:

Ապա, յարակից «Պօյաճեան» սրահին մէջ տրուած ընդունելութեան ընթացքին խօսք առած են դպրոցին հոգաբարձութեան ատենապետ Ձորճ Մանտոսեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան:

***

Հ.Օ.Մ.-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱՑ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Կլէնտէյլի «Սիվիք» Օտիթորիում» հանդիսարահին մէջ, Մայիս 4 – 5-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.Ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած վաճառատօնը, որուն երկօրեայ այցելուներուն թիւը հասած է 10 հազարի: Մատուցուած են հայկական ճաչեր, ներկայացուած է հայկական աւանդական հարսանիք մը, կատարուած է տարազներու ցուցադրութիւն, հանդէս եկած են Միութեան չարաթօրեայ վարժարաններու եւ Համազգայինի պարախումբերը:

***

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ «ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Լոս – Անճելըսի Գալիֆորնիա համալսարանի «Տիքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 4 – 5-ին, տեղի ունեցած է համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպիոնին կողմէ կազմակերպուած՝ պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած միջազգային դիտաժողովներու չարքէն 10-րդ գիտաժողովը, նուիրուած Սեւ Ծով – Պոնտոս չրջանի հայկական գաղութներուն: Գիտաժողովին մասնակցած են Արժանթինէն, Հայաստանէն, Վրաստանէն, Անգլիայէն, Ռուսիայէն եւ Միացեալ – Նահանգներէն 20 գիտնականներ: Բացումը կատարած է համալսարանի Արդի Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան, չեչտելով Սեւ Ծովու չրջանի կարեւորութիւնը Հայոց պատմութեան մէջ, իբրեւ Հայաստանը արտաչխարհի բացող պատուհան: Առաջին օրուան զեկուցումներով ներկայացուած են Հայաստանի յարաբերութիւնները Սեւ Ծովու չրջանի հայկական գաղութներուն հետ, անցեալէն մինչեւ ժԹ. դար: Երկրորդ օրուան զեկուցումները կեդրոնացած են ԺԹ. եւ Ի. դարերուն վրայ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՍԱՏԱՆԵԱՑ

ԹՈՓՏ

ՐՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՂԷՏ

Երեւանի բուսաբանական այգուց յայտնում են, որ այս իշխանաւորներին ծառ տնկելը հակացուցուած է, քանի որ մէկ ա՝ ինչին կպնում են, չորանում ա:

•

ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԴԻԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Էս վարչապետի գալստուկը հէնց դզուեց, միտքը ծռուեց:

•

ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ՄԱՑԻՍԻ 9-Ի ՈՒՂԵՐՁԸ

Ի՞նչ մնաց ինձ յաղթանակից՝
Շուշիի բերդ, ուրիշ ոչինչ:

•

Ի ՀԱԿԱԿՇԻՌ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Մամուլի ազգային ակումբից տեղեկացնում են, որ Սերժն այնքան լրատուամիջոց է պահում, որ նրան չնորհուելու է մամուլի բարեկամ կոչումը:

•

ԵՏ ՉԻ ՎԵՐՑԻՈՒՄ

Ասում են՝ ի պատասխան Երեւանում հնչող «Քոչարեա՞ն, հեռացի՛ր» պահանջների, Ղարաբաղից ստացուել է «Բայց ո՞ւր» Ղարաբաղցիների անհանդստացած պատասխանը:

անվտանգական տրամադրութիւնները, ճնշում բանեցնելու համար Վրաստանի վրայ:

Գրութեան վերջին մասին մէջ նիւթի հեղինակ զինուորական ուժերու համեմատութիւնը: Խորհրդային օրերու ռուսական զինուորական ուժին կէսը մնացած ըլլալով հանդերձ Վրաստանի մէջ, եղածն ալ բաւարար կը նկատուի երկրին ամբողջականութիւնը վտանգելու: Ցետոյ կ'ըսուի թէ Հայաստանի բանակը վրացականէն չափազանց հզօր է, ուրկէ՝ հետեւութիւնը թէ Երեւան դժուար որ անտարբեր մնայ Ջաւախքի զարգացումներուն ի տես:

Ցօդուածագիրը լաւատեղեակ է Հայաստանի զինուորական պիւտճէներուն ալ. կ'ըսէ թէ 1999-ի 79 միլիոն տոլարնոց պիւտճէն 2001-ին հասած է 102 միլիոնի: Իսկ վրացականը 2001-ին եղած 17 միլիոն տոլար: Ասկէ զատ, ուշագրաւ կը գտնուի հայկական բանակին սպառազինումն ալ: Ատոր գով, կ'ըսուի թէ Թիֆլիս լուրջ ակնկալութիւններ ունի կառուցուելիք կասպեան խողովակաշարներէն որոնք Վրաստանէն պիտի անցնին: Սակայն, կ'ըսէ յօդուածագիրը, 17 միլիոն տոլարի զինուորական պիւտճէով, Վրաստան չափազանց դժուարութեամբ կը պաշտպանէ թէ՛ խողովակաշարերուն ապահովութիւնը, թէ իր տարածքային ամբողջականութիւնը:

ԹԻ ՒՆ 17 ԽԱՖԻՆ

ՆՈՒՀԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Ապառաժին մէջ պահուած դանձը, սակայն, մղձաւանջ մը եղած էր ինծի: Կ'ուզեի պիրանալ անոր, բայց ինչպէ՞ս: Ոնց էլ Այն երթալ անկարելի էր: Երթալ – գալու համար երեք օր պէտք էր, եւ ես կիրակի օրերն անգամ ստիպուած էի ըսպասին քով գտնուիլ: Եւ ահա՛, օր մը, սպան ինծի կանչեց եւ ըսաւ. «_Պատրաստուէ՛, պիտի մեկնինք: _ Ա՛րդեօք հեռու տե՞ղ պիտի երթանք, _ հարցուցի: _ Ոնց էլ Այն, _ պատասխանեց»: Ուրախութիւնս չափ ու սահման չունէր, եթէ չվախնայի, սպային ճիտը պիտի վաթխուէի ու համբուրէի զինքը: Հետեւեալ առաւ կանուխ մտանք չոգեկառք եւ ութ ժամ ետքը հասանք Ոնց էլ Այնի կայարանը: Մեր բնակութեան վայրը ճիշդ կայարանին մօտիկն էր, ուր գէշ – աղէկ՝ տեղաւորուեցանք: Պահուած դանձին մօտեցած էի: Բայց ինչպէ՞ս ձեռք անցընել:

_ Քանի որ կէս ժամուան հեռաւորութիւն ունէը այդ ապառաժը, կարծեմ ժամանակ կունայիր գտնել, գոնէ գիշեր ատեն, երթալ թիթեղը վնտռտելու, _ դիտել տուաւ Տրդատ:

_ Ցայտնի է, որ իրականութեան վրայ զազափար չունիս, փնչպէ՞ս կրնայի Սարբերուն մէջ, միս – մինակ, երթալ այդ տեսակ փնտռտուք մը ընել, դեռ կէս ճամբան չհասած՝ գիս մօրէ մերկ պիտի կողոպտէին:

_ Ուրեմն ի՞նչ ըրիր:

_ Երկար մտածելէ ետքը որոշեցի մեծ զոհողութիւն մը ընել:

_ Ի՞նչ զոհողութիւն:

_ Գանձը բաժնել ուրիշ երկու հոգիի հետ, որոնց աչակցութեան անհրաժեչտ պէտք ունէի:

_ Ո՞վ էին այդ երկու անձերը:

_ Երկու գերմանացի զինուորներ, որոնց հետ չուտով բարեկամութիւն հաստատած էի: Ցերկարեմ, օր մը խնդիրը իրենց բացատրեցի... կ'երեւակայես իրենց խանդավառութիւնը: Հետեւեալ օրն իսկ երեքս մեկ պացինք նչանակուած տեղը եւ առանց մեծ դժուարութեան գտանք թիթեղը: Հո՛ն իսկ բաժնեցինք ա.. ւարը: Ամէն մէկերնուս 4500 ոսկի ինկաւ...

_ Այդ ի՞նչ բախտ, _ դոչեց Տրդատ:

_ Իրաւցընէ ճչմարիտ բախտ մը, _ ըսաւ Վահան:

_ Ի՞նչ ըրիր, տեսնենք, դրամը:

_ Սպասէ՛ ու մտիկ ըրէ՛: Վերադարձանք մեր տեղը, եւ չարունակեցի դործս, մինչեւ որ օր մըն ալ կրկին վերադարձանք Հալէպ: Ամիս մը ետքը գերմանացի սպան նոր պաչտօնով Գոնիա կ'երթար, ընկերացայ իրեն: Քիչ յետոյ նոր հրաման մը ստացաւ Պոլիս դառնալու համար: «_Ձեզ ալ միասին պիտի տանիմ, _ ըսաւ: Շատ չնորհակալ եմ, _ պատասխանեցի»: Բայց վերջին պահուն ոստիկանութիւնը եւ կառավարութիւնը միջամտեցին եւ թոյլ չտուին, ըսելով, որ աքսորականներուն քացարձակապէս արգիլուած է Պոլիս երթալ, եւ թէ առաւելն՝ Գոնիա կրնայի մնալ: Գերմանացին պընդեց, բայց անօգուտ: Վերջապէս հեռագրեց Պոլիս, վր մեծաւորներուն եւ հրաման ստացաւ, որ խնդիրը չի յարուցանէ ինծի համար: Ձար չի կար, պէտք էր համակերպիլ: Սպան մեկնեցաւ, եւ ես մնացի Գոնիա: Բայց դրամ ունէի, ու բան մը հոգս չէր: Շնորհիւ պախչիշնեռու, կաչառքներու եւ զանազան նուէրներու յաջողեցայ չոգեկառք մտնել եւ դալ Պոլիս, ուր կը գտնուիմ երկու օրէ ի վեր:

_ Ո՞ւր կը բնակիս այստեղ, _ հարցուց Տրդատ:

_ Հոս՝ մօտերը, աւստրիացիի մը տուն մենեակ վարձած եմ, շատ ապահով է բնակած տեղս:

_ Երանի՛ քեզի, _ ըսաւ Տրդատ, _ ես ամէն վայրկեան փուչի վրայ եմ:

_ Իրա՞ւ կ'ըսես:

_ Հապա, չես դիտեր, թէ ի՛նչ կացութեան մէջ կը գտնուիմ:

_ Բայց պատմէ՛, տեսնենք, ես իմ պատմութիւնս ըրի քեզի, այժմ կարգը քուկդ է:

_ Կը նախընտրեմ, որ քու սենեակդ երթանք ու հոն ազատօրէն խօսինք:

_ Ատկէ դիւրին բան չի կայ:

Երկու երիտասարդները իրենց հաչիւը մաքրեցին եւ պինեռունէն դուրս ելան:

Ինչպէս Վահան լսած էր, իր բնակած տունը չատ մօտերն էր, եւ երկու վայրկեան ետքը հասան հոն:

Անգամ մը, որ տեղատուութեան բազմոցին վրայ, Տրդատ մանրամասնօրէն պատմեց այն ամէնը, զոր մեր ընթերցողները չատ լաւ գիտեն արդէն:

_ Դուն այլեւս պէտք չէ, որ վերադառնաս այդ տունը, _ վճռեց Վահան, երբ ամէն բան լմացաւ:

_ Բայց ո՞ւր կ'ուզես, որ մնամ, դեռ յարմար տեղ մը չեմ կրցած գտնել:

_ Այստեղ կը մնաս...

Տրդատ աչքը պտըտցուց սենեակին չորս կողմը, անոր ճոխ ու թանկագին կարասիները նկատեց եւ ըսաւ.

_ Այսպիսի տան մը մէջ սենեակ վարձելը չատ սուղի կը նստի ինծի:

_ Վարձքի մասին բնաւ մի՛ մտածեր, ես պիտի վճարեմ ինչ որ պէտք է:

_ Բայց ատիկա չափազանց է...

_ Պարապ խօսք մտիկ չեմ ըներ... ըսի քեզի, որ հարուստ եմ հիմա:

_ Իրա՛ւ է, բայց վերջապէս...

_ Ընկերներու մէջ դրամի մասին վիճիլը ամօթ է... իմ դրամս քուկդ ալ է:

_ Լաւ ուրեմն, կ'ընդունիմ առաջարկդ, _ ըսաւ Տրդատ:

_ Դուն քիչ մը ապասէ հոս:

Եւ Վահան պահ մը աներեւոյթ եղաւ: Քիչ յետոյ վերադարձաւ եւ յայտարարեց.

_ Ամէն բան կարգադրեցի, վերի յարկը պարապ սենեակ մը կայ եղեր, այս դիչերուընէ սկսած քու տրամադրութեանդ ներքեւ է. գիտցած ըլլաս, որ ճաչն ալ այստեղ պիտի ընենք. արդէն երկար ատեն պիտի չմնանք այստեղ:

_ Ո՞ւր պիտի երթանք:

_ Ո՞ւր կ'ուզես, որ երթանք. արտասահման, այս անփծեալ տեղերէն հեռու:

_ Բայց միջո՞ցը:

_ Դրամը ամէն բան կը դիւրացնէ:

_ Ատոր կը հաւատամ:

_ Ուրեմն դնա՛ սենեակդ, հանգիստ քնացիր:

(Շար. 224)

(Շար. Ա. էջէն)

նվիրերէն եղած է Ղարաբաղը: Իրանի Արտաքին գործերու նախարարը խօսելով այդ նվիրին քննարկումին մասին, ըսած է. «Իրան կը ճանչնայ Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ մեծ լուրջ ջանք կը գործադրենք հարցին լուծումին նպաստելու համար»:

*
**

ՔԱՇԱԹԱՂԻ Ա.ԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻՆ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Ղարաբաղի ֆաշաթաղի ղրջանին ազատագրումին տասնամեակը նշուած է: Այդ առթիւ և վերաբնակեցումը խրախուսող չանքերուն համար, Հայաստանի վարչապետին որոշումով շնորհակալութեան դիրերու արժանացած են վարչակազմի ղեկավարի առաջին տեղակալը Գ. Քոսակեան, գլխաւոր բժիշկ Արցախ Բունիաթեան, ապահովութեան բաժնին պետ Մ. Մանուկեան, Ծիծեռնավանքի գիւղապետ Հ. Յարութիւնեան եւ «Ազատ» բարեսիրական կազմակերպութեան ֆաշաթաղի մասնաճիւղի տնօրէնը Ն. Մելքոնեան:

*
**

112 ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Մայիս 17–ին Երեւանի Ս. Վրթանեան փողոցին նորակառոյց չէնքերուն բնակիչ դարձած է 112 ընտանիք: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեան: Շէնքերը կառուցուած են պետական պիւտճէէն մօտ 550 միլիոն դրամի յատկացումով եւ երկրաշարժէ զէմ կայունութեան յատկանիշով:

*
**

ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ 120–ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 20–ին Երեւանի Մոսկուա շարժանկարի սրահին մէջ նշուած է յիշատակական գործիչ Ռ. Տէր Մինասեանի 120–ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ.ի: Ելոյթ ունեցողները ներկայացուցած են անոր գործունէութիւնը, ռազմապիտական վաստակը, թողած հատորները: Երեկոյթը ունեցած է գեղարուեստական բաժին մըն ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ու սպասարկութիւնները, էֆ–պի–Ա.Ց եւ այլ, նոր ահազանգ հնչեցուցին չաբաթավերջին, յայտարարելով թէ Ալ–Քաիտան նոր յարձակումներու պիտի ձեռնարկէ չաբաթ մը, ամիսէ մը, տարիէ մը, ըստ վերջին տեղեկութիւններուն: Այս յայտնութիւնը, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, կը հրապարակուի ճիշդ ու ճիշդ 24 ժամ յետոյ այն միւս լրատուութենէն, որ չատ նեղ կացութեան մատնած էր Պուշն ու Սպիտակ Տունը: Արդարեւ, մամուլը հաշիւ կը պահանջէր Պուշէն, հիմնուած այն լուրին վրայ, ըստ որուն 2001 Օգոստոսին Պուշի տեղեկացուցած էին թէ յարձակում պիտի գործուի ու Սպիտակ Տունը ոչինչ ըրած է: Այս անգամ կ'ըսուի նաեւ թէ նոր յարձակումները չատ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ունենան քան Սեպտ. 11–ի ոճրափորձերը: Միւս կողմէ, նոր տեսերիզ մը երեւան ելած է, ուր Պէն–Լատէն նոր սպառնալիքներ կ'ընէ ԱՄՆ–ու եւ Իսրայէլի զինակից Պետութիւններուն ալ: Զի ճշդուիր տեսերիզին թուականը, ըստ ոմանց 2002 Մարտ է, ըստ ուրիշներու 2001 Դեկտեմբեր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երեսփոխանական ընտրութեան համար (Ցունիս 9 եւ 16) թեկնածուներու ցանկը փակուեցաւ Մայիս 18–ին: Ազգ. Ժողովի 577 աթոռներուն թեկնածուներու թիւը 8424 է, ինչ որ աննախընթաց է եւ 32%–ի յաւելում մը կ'արձանագրէ 1997–ի բազդատմամբ: Նախագահական ընտրութեան ողբալի փորձառութիւնը պատճառ է որ հարցախոյզերու հաստատութիւնները իրենց մօր, այնուամենայնիւ, Մայիս 21–ին Իփսոս–Ֆիկարօ–Եւրոպա 1 հարցախոյզի մը համաձայն, ալը կը յաղթէ ձայներու 40%–ով ընդդէմ 37–%ի ձախին:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, թակարդ կառքի մը միջոցաւ սպանուած է Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատի ղեկավարին զաւակը՝ Ահմատ Ժիպրիլ, ինչ որ ըստ կազմակերպութեան Մոսսատ (Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութիւն) գործն է: Կառքին մէջ երկու քիլօ պայթուցիկ դրուած էր: Ահմատ Ժիպրիլ հօրը հաւանական յաջորդը կը նկատուէր:

ՇԱՐՈՆ չորս նախարարներ պաշտօնանկ ըրաւ, Շաս կուսակցութեան (ծայրայեղ կրօնական) հինգ նախարարներուն վրայ: Առնք զէմ քուէարկած էին կառավարութեան ներկայացուցած տնտեսական ծրագրին: Հինգերորդ նախարարն ալ հրաժարեցաւ: Մրագիրը կը ձգտէր պիւտճէին բացը նուազեցնելու: Միւս կողմէ, նոր ոճրափորձեր գործուած են: Մայիս 20–ին, քամիքազ մը ահաբեկչական նոր արարք մը գործած է Ափուա, երեք Իսրայէլացիներ մեռած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Տէր եւ Տիկին Ժապ Մեսթուճեան, զաւակները եւ թոռնիկները,

Պր. Ժապ Մինասեան,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարտականները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, նանիին եւ ապրականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Յովհաննէսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 17–ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 23, ժամը 14·45–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն–Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶԼԱՑՈՎ, ԿՂ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅԻՍ ԻՐՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեսթուճեանի, զաւակներուն եւ Պր. Ժագ Միհասեանի:

ՀԲԸՄ – ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ

(Տասներորդ աշխատաւիթի տարեշրջան)

«Ա.ՀԱ.ԶԱՆԳ» Թատերական խումբը կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷԶԵՐ

Կատարելապէս անկատար
Մ. Պատմաճեան

Պատանեկան Թատերական խումբը կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ

Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Մուտք՝ 10 Եւրօ / զեղչեալ՝ 5 Եւրօ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ու սպասարկութիւնները, էֆ–պի–Ա.Ց եւ այլ, նոր ահազանգ հնչեցուցին չաբաթավերջին, յայտարարելով թէ Ալ–Քաիտան նոր յարձակումներու պիտի ձեռնարկէ չաբաթ մը, ամիսէ մը, տարիէ մը, ըստ վերջին տեղեկութիւններուն: Այս յայտնութիւնը, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, կը հրապարակուի ճիշդ ու ճիշդ 24 ժամ յետոյ այն միւս լրատուութենէն, որ չատ նեղ կացութեան մատնած էր Պուշն ու Սպիտակ Տունը: Արդարեւ, մամուլը հաշիւ կը պահանջէր Պուշէն, հիմնուած այն լուրին վրայ, ըստ որուն 2001 Օգոստոսին Պուշի տեղեկացուցած էին թէ յարձակում պիտի գործուի ու Սպիտակ Տունը ոչինչ ըրած է: Այս անգամ կ'ըսուի նաեւ թէ նոր յարձակումները չատ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ունենան քան Սեպտ. 11–ի ոճրափորձերը: Միւս կողմէ, նոր տեսերիզ մը երեւան ելած է, ուր Պէն–Լատէն նոր սպառնալիքներ կ'ընէ ԱՄՆ–ու եւ Իսրայէլի զինակից Պետութիւններուն ալ: Զի ճշդուիր տեսերիզին թուականը, ըստ ոմանց 2002 Մարտ է, ըստ ուրիշներու 2001 Դեկտեմբեր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երեսփոխանական ընտրութեան համար (Ցունիս 9 եւ 16) թեկնածուներու ցանկը փակուեցաւ Մայիս 18–ին: Ազգ. Ժողովի 577 աթոռներուն թեկնածուներու թիւը 8424 է, ինչ որ աննախընթաց է եւ 32%–ի յաւելում մը կ'արձանագրէ 1997–ի բազդատմամբ: Նախագահական ընտրութեան ողբալի փորձառութիւնը պատճառ է որ հարցախոյզերու հաստատութիւնները իրենց մօր, այնուամենայնիւ, Մայիս 21–ին Իփսոս–Ֆիկարօ–Եւրոպա 1 հարցախոյզի մը համաձայն, ալը կը յաղթէ ձայներու 40%–ով ընդդէմ 37–%ի ձախին:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, թակարդ կառքի մը միջոցաւ սպանուած է Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատի ղեկավարին զաւակը՝ Ահմատ Ժիպրիլ, ինչ որ ըստ կազմակերպութեան Մոսսատ (Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութիւն) գործն է: Կառքին մէջ երկու քիլօ պայթուցիկ դրուած էր: Ահմատ Ժիպրիլ հօրը հաւանական յաջորդը կը նկատուէր:

ՇԱՐՈՆ չորս նախարարներ պաշտօնանկ ըրաւ, Շաս կուսակցութեան (ծայրայեղ կրօնական) հինգ նախարարներուն վրայ: Առնք զէմ քուէարկած էին կառավարութեան ներկայացուցած տնտեսական ծրագրին: Հինգերորդ նախարարն ալ հրաժարեցաւ: Մրագիրը կը ձգտէր պիւտճէին բացը նուազեցնելու: Միւս կողմէ, նոր ոճրափորձեր գործուած են: Մայիս 20–ին, քամիքազ մը ահաբեկչական նոր արարք մը գործած է Ափուա, երեք Իսրայէլացիներ մեռած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »
par ARA KRIKORIAN
le Vendredi 24 mai à 20h45
Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville
Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie
«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin
une programmation intéressante dont :
HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville
Renseignements, réservations, vente de billets :
— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Նիքսլա Ալթունեանէ 150 Եւրօ:

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille
PROJECTION DU FILM
LE MARSEILLE DES ARMENIENS
réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

MARSEILLE
L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN
organise une
RENCONTRE
avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie
Il signera son roman
«L'HOMME LE PLUS TRISTE»
paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille
et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**
le Jeudi 23 mai à 20 heures 30
327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

Le
CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion
de son passage à Paris
Mme Sevda SEVAN
écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie
en présence de son éditeur
en langue française
M. ERIC NAULLEAU
le **Dimanche 26 mai à 18h**
au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Vente et dédicace
de son dernier roman :
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
Entrée libre — **Cocktail**

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2002-2003

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ?
Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ?

La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris (C.I.U.P.) peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 28 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires. Les mois d'été, de juillet à septembre, elle héberge dans la limite des places disponibles les visiteurs universitaires de passage.

*
**

Փարիզի Մէջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան Համալսարանի մը մէջ: Թեկնածուները պէտք է հասնին Յունիս 28–էն առաջ ընդհանուր յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ: *Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Մէջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ, կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ: Ոստանը ունի նաեւ իր յուշանողները: Ոստանը կը դառնայ մարզադաշտ, լողարանը, մարզասրահ գրադարանը, լողարանը, մարզադաշտը, ճաշարանը եւ թատրոնը: Հայ Ուսանողներու Տունը կը գտնուի Փարիզի կեդրոնէն եւ Սորպոն Համալսարանէն ոչ չատ հեռու* (RER Cité Universitaire, Métro Porte d'Orléans):

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens – Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice / *Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի*
57, boulevard Jourdan,
75690 Paris cedex 14 — France
Tél.: 01 44 16 10 60 - Fax: 01 44 16 10 61
e-mail: maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
JEUDI
23 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·431 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·431

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 21)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍ ՀԵՌԱԽՕՍԻԼԻ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ

Մայիս 20-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան երկարօրէն արտայայտուած է Երեւան – Մոսկուա – Լոս Անճելըս հեռախօսի կամուրջով, որ տեղի ունեցած է որպէս նախապատրաստութիւն Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին: Նիւթ եղած են երկքաղաքացիութիւնը, արտաքին ներդրումները, ՕՄԱՆ-ի, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները, եւ այլն:

Նախագահը թէեւ արտայայտուած է երկքաղաքացիութեան, ըսելով որ զայն արդիլող յօդուածը Սահմանադրութենէն հանելէ եառ կարելի է օրէնքով փորձել կարգադրել հարցը: Շեշտած է թէ Սփիւռք ունեցող պետութիւն մը իրատունք չունի նման արգելք դնելու: Իր կարծիքով, ներկայի Սահմանադրութեան այդ արգելքը ջնջող բարեփոխուած տարբերակը հանրաքուէի կը դրուի յաջորդ տարուան գարնան, խորհրդարանական ընտրութեան հետ:

Ռ. Քոչարեան խօսելով ներդրումներու կարեւորութեան մասին, ըսած է թէ այդ մարզին մէջ տրամադրութիւնները քաջալերող բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած են եւ աւելի դիւրացած է գործարքը:

Խօսելով արտաքին յարաբերութիւններու մասին, նախագահը նիւթ բրած է ՕՄԱՆ-ի հետ կապերը, չրջանին մէջ ամերիկեան ուժերու ներկայութիւնը եւլն.: Հայաստան կը ձգտի յարաբերութիւններ մշակել միջազգային բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անոնց կարգին ՕՄԱՆ-ի հետ, ըսած է Ռ. Քոչարեան: Ինչ կը վերաբերի Վրաստանի մէջ ԱՄՆ-ու զինուորական ուժերու ներկայութեան, տուիկա վտանգ չի ներկայացներ Հայաստանի, քանի որ ԱՄՆ Հայաստանի բարեկամ երկիր է եւ անոր հետ յարաբերութիւնները զարգացումի ուժականութիւն ունին: Բայց նոյնը չէ Թուրքիոյ պարագան, որուն ռազմական ներկայութիւնը չրջանին մէջ մտահոգիչ է, քանի որ հայ-թուրք յարաբերութիւններու հարցերը կարգաւորուած չեն:

ՊՈԼԻՍ – ԵՐԵՒԱՆ ԹՈՒԻՉՔԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Մեր երեւանեան պաշտօնակիցը «Ազգ» Մայիս 22-ի իր թիւին մէջ կ'արձագանգէ կարգ մը ճամբորդներու դժգոհութեան, որոնք նախորդ իրիկունը հեռաձայնելով Թերթին խմբագրութեան, իրենց ցասումը արտայայտած են: Ադրաբէ, ըստ անոնց վկայութեան, հայկական «Արմաւիա» ընկերութիւնը հակառակ Հայաստան – ըՍփիւռք խորհրդաժողովին պատճառով ճամբորդներու մեծ թիւին, Երեւան – Պոլիս – Երեւան թռիչքին համար փոքր օդանաւ մը տրամադրած է. Պոլիս, ճամբորդներէն 14 հոգի, տոմսերը իւ ձեռին մինուճար մնացած են: Ստեղծուած իրավանցումին միջամտած է Թրքական օդսիկանութիւնը. տեղ չունեցողներէն կին մըն ալ սրտի տագնապ ունեցած է:

*
**

Գ. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Վարչապետի վերահսկողական ծառայութեան նախկին պետ, վարչապետի խորհրդական Գագիկ Պօղոսեանի սպանութեան քրէական գործի նախաքննութիւնը կասեցուած է: ՀՀ Գլխաւոր դատախազութենէն տրուած բացատրութիւնը այն է որ յանցագործութիւնը կատարող անձին անյայտ ըլլալը պատճառ է այս որոշումին: Գ. Պօղոսեան 2001 Սեպտ. 11-ին իր բնակարանին առջեւ զոհ գացած էր նռնակի պայթումի մը:

Մամուլը «ԱՐԱՐԱՏ»ի մասին

«LIBERATION»

(21 mai)

Տիտիէ Փէրոնի առաջին նշումը յուսախաբութեան մօտ զգայում մըն է. չէ զսած Եղոյեանի առաջին գործերուն մէջ յայտնուած ստեղծագործական մակարդակը: Առաջին տեսարաններէն իսկ կը պակսի, կ'ըսէ բնական ընթացքը եւ Փիլմը կը վերածուի թեմաներու վրայ բծախնդիր աշխատութեան մը: Համառօտակի ամփոփելով նիւթը, քննադատը կ'ըսէ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը բնական է որ պէտք է պատմուի, յիշեցումի նիւթ ըլլայ, թուրք կառավարութեան ուրացումը պէտք է դատապարտուի, բայց որեւէ գնով:

*
**

«LE MONDE»

(22 mai)

ATOM EGOYAN REBAT LES CARTES DU GENOCIDE ARMENIEN

Թերթին աշխատակիցը՝ Ժան – Միշէլ Ֆրոտոն խօսելէ եառ Ա. Եղոյեանի մասին, կ'անդրադառնայ Փիլմին, որու համար կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան մասին Փիլմ մը չէ, այլ ցեղասպանութեան յիշողութեան մասին: Կը պատմէ բեմադրիչը, ընդհանուր ձեւով դնահատական տողերով կ'արտայայտուի, կը դրուատէ Աբսինէ Խանճեանի, Շ. Ազնաւուրի խաղարկութիւնը:

Առանձին բաժնի մը մէջ, որ խորագրուած է՝ «Վկայութիւն մը տիեզերական կոչումով», կը յիշուին Եղոյեանի չարժանկարային անցեալ յաղողութիւնները ու կ'արձագանգուի մամուլի ասուլիսին: Այդ առթիւ, Եղոյեան չեշտած է «Արարատ» Փիլմին կարեւորութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան պատմութեան ճանաչման համար լայն հասարակութեան մը կողմէ: Արտադրիչը, Ռոպէր Լանթոս, իր կողմէ, ընդգծած է.– «Անկարելի է սրբագրել այս ողբերգութիւնները գոյշափ պատասխանատուները չեն ընդունիր իրենց պատասխանատուութիւնը»: Ասուլիսին ներկայ թուրք լրագրողները, կարգ մը վերապահութիւններով բովանդակութեան մասին, չեշտած են Փիլմը թուրքիա ծանօթացնելու անհրաժեշտութիւնը: Ազնաւուր յայտարարած է թէ առելութեան մէջ մեծցած չէ: Թուրքիոյ 1915-ի կառավարութիւնն է որ որոշեց բնաջնջել հայ բնակչութիւնը: Կառավարութիւնները կ'ենթայ պատմութեան նայիլ դիմագէն:

Այլ էջ մը խորագրուած է.–

AZNAVOUR, L'ARMENIEN DES ARMENIENS

Ենթախորագրին մէջ կ'ըսուի.– Երգիչն ու դերասանը, Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ին մէջ կը մարմնաւորէ բեմադիր մը որ Փիլմ մը կը դարձնէ 1915-ի ցեղասպանութեան մասին:

Կը հետեւի երկար դրութիւն մը, ուր լայնօրէն կ'արտայայտուի Ազնաւուր: Ան կ'ըսէ թէ երեք անգամ Հայու դեր ստանձնած է Փիլմերու մէջ (Թրիւֆօ, Շապրոլ, Եղոյեան): Կը չեշտէ թէ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, Թուրք երիտասարդ սերունդը չի կրնար տեւականօրէն այդ արատը կրել, հարկ է լռւալ: Ազնաւուր կը պատմէ իր ծնողքին ժամանումը, իր յիշատակները, Իվ Մոնթանի հայերէն խօսիլը, կը խօսի Ֆրանսայի ընտրութիւններուն մասին, Ֆրանսահայերու յաղողութիւններուն, եւլն.:

ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք մամուլը քանիցս անդրադարձած էր «Արարատ»ի պատրաստութեան փուլերուն: Փիլմին ցուցադրութեան յաջորդ օրն իսկ, ամէնէն լայն տեղը տուած էր «Հիւրրիյէթ»ը, անոր թղթակիցը Դաննի մէջ հանդիպած ըլլալով Աթոմ Եղոյեանի, կնոջը Արսինէ Խանճեանի ու Պոլսոյ «Ակօս» թերթի խմբագիր Հրանդ Տինքի: Գրութիւնն ալ դլխաւորաբար նիւթ կ'ընէ այս վերջինին հակազդեցութիւնները:

Հ. Տինք հարց տուած է Եղոյեանի. «Ի՞նչպէս կրնաք նման ժապաւէն մը պատրաստել: Այս Փիլմը հայերթուրք յարաբերութիւններու ապագային ոչ մէկ օգուտ կրնայ ունենալ»: Կը հասկցուի թէ հակազդեցութեան պատճառը այն բիրտ տեսարաններն են ուր թուրք զինուորներու վայրագութիւնները ցոյց կը տրուին: Եղոյեան պատասխանելով թէ այդ տեսարանները ընդամէնը հազիւ 2 վայրկեան կը տեւեն, ըսած է թէ գործը դատելու համար հարկ է ամբողջութիւնը նկատի առնել:

Ըստ թուրք լրագրողին, Հ. Տինքի արժեւորմները մէկդի ձգած են Փիլմին արուեստի գործի յատկանիշը ու զայն նկատի կ'ունենան որպէս քաղաքական ազդակ: Ան հայերթուրք յարաբերութիւններու տեսակէտէն վերջին ծայր վնասակար նկատած է «Արարատ»ը, ըսելով որ այդ տեսարաններով անկարելի է անոր թուրքիոյ մէջ ցուցադրութիւնը:

Ա. Եղոյեան բացատրած է թէ ինք ջանացած է իրականութիւն մը չարժանկարի նիւթ ընել, թէ Փիլմը քաղաքական կամ դաստիարակչական կոչում չունի, արուեստի գործ է: Ան ըսած է. «Ամբողջութեան մէջ երկու վայրկեանէն իսկ նուազ տեսարաններով Փիլմ մը չի դատուիր: Եթէ դատուի, վճիռը միայն դատողները կը վերաբերի: Հարկ է նկատի ունենալ ամբողջութեամբ փոխանցուած պատգամը: Ես երբ աշխատութեան ձեռնարկեցի, հաշուի չառի թէ թուրքերը կը դիտեն, կամ ոչ: Ով որ կ'ուզէ կը դիտէ, չուզողը չի դիտեր»:

Նոյն էջին վրայ տրուած է երկու թուրք քննադատի կարծիքն ալ. երկուքն ալ չեն հաւնած ժապաւէնը: Աւելորդ է ըսելը թէ անոնց դատումներն ալ կը հիմնուին վայրագութեան տեսարաններուն վրայ, որոնք «չեն ծառայեր» եղեր հայ-եւթուրք բարեկամութեան...:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ԲԱՔՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

Պապը իր 96-րդ ճամբորդութեան կը ձեռնարկէր Մայիս 22-ին եւ նոյն իրիկունը պէտք է ժամանէր Բաքու: Ադրբեջանի եօթը միլիոն բնակիչներուն մէջ, միայն 150 կաթոդիկէներ կան: Տեղւոյն միակ մատրան հոգեւոր հովիւը՝ Հ. Ժոպկֆ – Տանիէլ Փրաւտա, ծագումով սլովաք, չի ծածկեր որ Պապին Հայաստան այցելութենէն ի վեր:

Ճօղուծպիրը կը չարունակէ.– Երկու անձերը միայն հիւանդութեան եւ ծերութեան խոչընդոտները չէ, զրս կը բաժնեն, երկուքն ալ ունին նաեւ կատաղի կամք մը մինչեւ ծայրը ազդելու դէպքերուն վրայ: Աւելեւ, 78 տարեկան, Պապէն 4 տարի նուազ, սովորական այցելու մըն է ամերիկեան հիւանդանոցներու: 1999-ին սրտէն գործողութեան ենթարկուած է, վերջերս ալ չգանգակզեղմէ: Այս մտահոգութիւնները պատճառ չեն որ, այս կորովի նախագահը հայ իր պաշտօնակիցին Ռոպէր Քոչարեանի հետ անհատականական եղք մը վճռուէ այն կնճիռին որ ծնած է Ադրբեջանի հողամասին 20%-ի գրաւումէն Հայաստանի կողմէ ու նախ եւ առաջ Լ. Ղարաբաղէն: Քանի հանդիպումներէ եառ, ի մասնաւորի ժագ Շիրաքի հրաւէրով, երկու ղեկավարները համաձայնութեան չեկան: Հայերուն համար, Ղարաբաղը կամ անկախ կամ Հայաստանի կցուած կրնայ ըլլալ: Աւելեւ կ'ընդունի որ, պատերազմէն առաջ, բնակչութեան 75%-ը հայ էր, «բայց, այդ չի նշանակեր որ պէտք է անկախանայ» կը ճչդէր անցեալ տարի Ֆիկառոյին: Մինսկի խումբին միջնորդութիւնը թնճուկը չբակեց: Աւելեւ կը բախի ընդդիմութեան մը, որ չի վարանիր փողոց իջնելէ իր հրաժարումը պահանջելու համար: Քոչարեան պէտք է նկատի ունենայ Ղարաբաղի անդիջող տարրերը: Գալ տարի, նախագահական ընտրութիւն կայ թէ Հայաստան թէ՛ Ադրբեջան:

«Ֆիկառո»յի աշխատակիցը դեռ կ'անդրադառնայ Հայոտար Աւելեւի յաջորդութեան: Այս ապրագան, կը դրէ, կը մտահոգէ Ա. Ղուկասեանը, նախագահը Լ. Ղարաբաղի ինքնակոչ Հանրապետութեան: Ան կ'ըսէ.– «Յորչափ Աւելեւը հոն է, կայունութիւն կայ Ադրբեջան: Իր մեկնումը կրնայ անկայունութիւն մը ստեղծել»:

Վերջաւորութեան, Գլօտ Լօրիէօ կրկին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Գ.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԷՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՑԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայերէնի դէմ կատարուող մեծապետական արշաւանքը, որ ծայր էր առել դեռեւս 1830_ական թուականներին, մի նոր՝ կործանարար որակ ստացաւ կոմունիստ յեղափոխականների գործողութիւններով:

«Այնուհետեւ, մի այլ կէտ, որի մասին դրել էի Զեզ··· _ 1914 թ. Մայիս 30_ի նամակով Ստեփան Շահումեանը գրում է Լենինին: _ Պետական լեզուն ես չեմ հաստատում կողրել տեղական լեզուներին: Ես պաշտպանում եմ հին ծրագրային ձեւակերպումը՝ պետական լեզուի հետ միասին նաեւ տեղական լեզուների ընդունումը պետական եւ միւս բոլոր հիմնարկներում: Դուք ինձ գրում էիք, որ պէտք չէ խրտնեցնող ոստիկանական մահակը եւ այլն, եւ որ կարելի է հիմնել «ռուսաց լեզուն պահպանելու եւ տարածելու ազատ միութիւններ»: Բայց ինչու՞ Դուք չէք ընդունում, որ մանր ազգերը, ինչպէս Հայերը, Վրացիները, Թաթարները, լեռնականները (ես թուում եմ կովկասեան ժողովուրդներին), կարող են յօժարակամ որոշել, որ նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնների համար պետական հիմնարկներում ընդհանուր լեզու ճանաչուի ռուսերէնը: Եւ ինչո՞ւ մենք պէտք չէ այդ առաջարկենք, յանձնարարենք նրանց: Շատ հնարաւոր է ու հասկանալի, որ Լեհաստանում չեն ուզի օգտագործել ռուսերէնը, բայց Կովկասում եւ Թուրաստանի միւս վայրերում մանր ազգերը ոչինչով դէմ չեն լինի ռուսերէնին՝ որպէս համապետական լեզուի, այլեւ իրենց անհրաժեշտ կը համարեն այն: Իմ կարծիքով պարտիան պէտք չէ կանգնի այդ տեսակէտի վրայ»: (Ստեփան Շահումեան, Երկեր 3 հատորով, հ. 3 ե. 1958, էջ 456):

Ահաւասիկ, թէ ի՛նչ տեսակ է «հայ» կոմունիստը, որ չա՞տ է չտապում ռուսերէնով ազգը լկելու գործը յաջթական աւարտի հասցնել: Բայց համաչխարհային պրոլետարիատի առաջնորդն էլ ըզգոյշ է եւ խորամանկ: Նա չի համաձայնում նոյնիսկ յօժարական ճուլման առաջարկին: Չի ուզում խրտնեցնել ոստիկանական մահակով, քանի որ առանց այդ էլ Ռուսաստանը ստրկացրած ժողովուրդներին հէնց այդ մահակով է սաստել եւ ռուսացրել: Նա պահանջում է աւելի նուրբ գործելակերպ՝ «հիմնել ռուսաց լեզուն պահպանելու եւ տարածելու ազատ միութիւններ»: Ի՞նչ զեղեցիկ ու պատուաւոր է հնչում, չէ՞··· Նախ պէտք է պաշտպանել ռուսաց լեզուն եւ պաշտպանները պէտք է դերուած ժողովուրդները լինեն, որոնց մէջ՝ նաեւ Հայերը: Ի՞նչ հպարտութիւն ··· Մե՛նք Հայերս, կոչուած ենք պահպանելու ռուսաց լեզուն··· Մե՛նք՝ Հայերս, Ռուսների մխիկ հաւատարիմ բարեկամներն ենք ··· Մե՛նք՝ Հայերս, պատրաստ ենք յանուն ռուսերէնի պահպանութեան վերջնակապէս հրաժարուել մեր Մայրենիից··· Եւ յետոյ՝ ի՛նչ հրապուրիչ է այդ ամէնն անել ազատօրէն, «ազատ միութիւններ» հիմնելով··· Ի՛նչ լաւն են այս կոմունիստները··· Առաջարկում են ազա՛տ միութիւններ հիմնել··· Ազա՛տ···

Նոյն այս «հայ» կոմունիստը 1918 թուականի Մայիս 21_ին բանուորների, զինուորների եւ նաւաստիների դեպուտատների Բաքուի սովետի նիստին մի ելոյթի ընթացքին մտահոգութիւն է յայտնել նաեւ դպրոցի մասին:

«Երբ տեղի ունեցաւ Փետրուարեան յեղափոխութիւնը (խօսքը 1917_ի Փետրուարին Նիկոլայ Բ. ցարի հրաժարականի մասին է, _ Կ.Ա.Մ.), ապա դպրոցի դրութիւնը բոլորովին չփոխուեց: Ընդհակառակը, դրութիւնը վատթարացաւ: Երբ տեսնում էի, թէ ինչ դրութեան մէջ են երեխաները, ես տարակուսում էի··· Միակ «բարելաւումը» այն էր, որ մենք սացանք ազգային դպրոց՝ ինտերնացիոնալ դպրոցի փոխարէն: Հայ երեխաները, որոնք առաջ նստում էին հրեայ եւ ռուս երեխաների հետ, առանձին դասարաններ տեղափոխուեցին··· Միակ արժէքաւորը, յիշում եմ մի քննակարգ ուսումնական հաստատութեան մէջ իմ դանուելու ընթացքին մատուցուած քիչ թէյն էր, որ ցաւով, այն է, որ դպրոցը զոնէ ինտերնացիոնալ էր, որ ազգային նեղսած, ինքնապարփակ միջավայրի փոխարէն, մենք՝ այդ միջավայրից դուրս եկածներս, հանդիպում էինք ուրիշ ազգութիւնների եւ րեխաների հետ եւ համակուում էինք ինտերնացիոնալիզմի ոգով, այսինքն՝ ամէնաարժէքաւորն այն ամէնից, ինչ պէտք է լինի երեխաների դաստիարակութեան մէջ: Իսկ իմ երեխաները, վերադառնալով դպրոցից, սարսափած պատմում էին, որ իրենց կորել են ուրիշ ազգութիւնների իրենց ընկերներից, տարել առանձին դասարան ու ստիպել սովորել ազգային ոգով (Անդ՝ էջ 192)»:

Ինտերնացիոնալ, այսինքն ազատական դպրոցի փոխարէն ազգային դպրոց ու նենալը «հայ» կոմունիստի սրտովը չէ, քանի որ ազգային միջավայրը նրա համար ինքնապարփակ է ու նեղսած: «Հայ» կոմունիստի զաւակները սարսափած են, որ ազգային դպրոցում ստիպում են սովորել ազգային ոգով:

Բայց արդեօք երբեւէ փոխուե՞լ է կոմունիստների վերաբերմունքը ազգային արժէքները ճանաչելու եւ գնահատելու, առաւել եւս ազգային արժէքներով սերունդներ դաստիարակելու հարցում:

Չի փոխուել: Բոլոր նրանք, որոնց Մոսկուան որպէս իր սատրապն է նշանակել Հայաստանի մէջ, բոլոր նրանք, երկար ու ձիգ տասնամեակների ընթացքին, մինչեւ մեր ժամանակները զարնել են ազգային «նեղսած» միջավայրից եւ սարսափել են ազգային ոգուց, ինչը իրենց տիրակալութեան հիմքերը սասանող միակ ուժն է եղել եւ այսօր էլ է: Քանի որ «օրինակելի առաջնորդներին» կոյր ղեկրեան հետեւել են զաւառամիտ Հայերը:

Հետեւաբար, վերջապէս, գծենք ըրաժանը, որից այս կողմ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ազատագրութեան ջատագովներն են եւ այն կողմ՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի պերուիթիւնը երազող կոմունիստական մուտագենները:

Կամ՝ այս կողմը ազգային եւ մշակութային արմատներին կառչած մնացողներն են եւ միւս կողմը բոլոր նրանք, ովքեր ստրկամտօրէն ու քարացած զգալարներով՝ ծառայել ու չարունակում են իրենց ծառայութիւնը ծաւալապաշտական Ռուսաստանին:

Կանխամտածուած քայլ էր մէկ դիչերուայ մէջ Սուրբ Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոցի, այդ եկեղեցականի ու յետագիմական հաստատած ուղղագրութիւնը յեղագրութեամբ փոխելը:

Այո՛··· Մի՛ հաւատաք մուտագենեզի ենթարկուած անցեալի ու ներկայի պետական պաշտօնեաների ու գիտնականների, նաեւ իմ դրչակիցներից չատ _ չատերի յուզաթաթաւ խօսքին, խորին յարգանքին եւ անսահման սիրոյն, որ ցուցադրում են Սուրբ Մեսրոպի նկատմամբ: Մի՛ հաւատաք ազգային առաջին Ուսուցչի անունով յօրինած չքանչանին, որոնք ըրեժնեւեան ժամանակների կոմկուսակցական նոմենկլատուրայի երբեմնի ներկայացուիչը չոայլօրէն կախում է ապագային մարդկանց ծուռ չինքներից: Ուղիղ չինք ունեցող արժանաւորները յուսահատութեան աստիճան քիչ են մեր Հայաստան երկրի մէջ:

Եթէ Սուրբ Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոցի նկատմամբ առաջին ոտնձգութիւնը կատարեցին 1922 թուականին, ապա երկրորդ հարուածը հասցրին 40 տարի անց՝ նրա ծննդեան 1600_ամեակը տօնակատարելիս: Եւ որքան չքեղ էր այդ տօնակատարութիւնը, նոյնքան եւ վճռական էր նրան «սովետականացնելու» գործողութիւնը: Մինչ այդ, նոյն միջոցներով «սովետականացրել» են Աչառուր Աբովեանին եւ Միքայէլ Նալբանդեանին:

Ուրեմն, 1962_ին, քանից պարզուեց, «որ մենք գործ ունենք երկու Մաշտոցի՝ ժամանակի խոշոր պետականներից մէկի եւ քրիստոնէական եկեղեցու հաւատարիմ սպասաւորի հետ, որոնց հայեացքները տարբեր են, մինչեւ իսկ հակադիր՝ աշխարհի ճանաչողութեան ու քաղաքական այլ հարցերում: Գիտնական Մաշտոցը

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՍՊԱՌԻՉ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱԿ-Ի ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԷԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻ ԴԱՏԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՐՍԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԼՒ ՀԻԳ. _ 2002, Մարտ 15: _ «Հայ Դատը այսօր հսկայ նուաճում մը արձանագրեց. ընդառաջելով այս Ատեանի դուխցերացի իրաւագէտ դատախազներէն մէկուն հրաւէրին, վրոփ. Վահագն Տաթըեան, Զօրեան հիմնարկի ցեղասպանագիտական բաժանմունքի տնօրէնը, այսօր մէկ ու կէս ժամէ աւելի տեւողութեամբ համապարփակ դատախոսութիւն մը տուաւ անդլերէն լեզուով: Օգտուելով այս առիթէն, իրաւ այս քաղաքի պաշտօնական թարգմանիչ մը, արտօնութիւն ձեռք ձգեցի ներկայ ըլլալու: Բազմաթիւ ապահովական քննիչ հանգրըւաններէ անցնելէ յետոյ, վերջապէս մը տայ դատասրահը ուր 30_է աւելի դատախազներ, պաշտպան փաստաբաններ, դատաւորներու օգնականներ հաւաքուած էին լսելու համար հայ ակադեմիկոսը: Իր նիւթն էր՝ «Մարդկային իրաւունքներու դէմ ոճիրին իրաւական սկզբունքային զարգացումը միջազգային օրէնսդրութեան մէջ՝ հայկական ցեղասպանութեան առընթեր»:

Դատախօսը նախ բացատրեց ծագումը «Մարդկային իրաւունքներու դէմ ոճիր» սկզբունքին, զոյն կապելով Օսմանեան կայսրութեան ոչ _ իսլամ հպատակներու դէմ իրագործուած կեղեքումներու, խոշտանգումներու եւ ջարդերու պատմական չարաչարութեան: Ապա ծանրացաւ ռուս իրաւագէտ Մարթէնսի ներմուծած մէկ սկզբունքին վրայ որով խոցելի եւ անպաշտպան բնակչութիւններ պատերազմներու ժամանակ պէտք է զերծ մնան բռնարարքներէ. ատոր համար հարկ է ընդգրկել նոր իրաւական սկզբունք մը, որ հիմնուած ըլլայ մարդկային նուիրեան, խղճի եւ քաղաքակիրթ կեցուածքներու ըմբռնումներուն վրայ: Այս սկզբունքը 1907_ի Լա Հէյի Խաղաղութեան խորհրդաժողովին ընդունուեցաւ իբրեւ իրաւաբանական ուղեցոյց:

Բայց վրոփ. Տաթըեան այս բոլորը կապեց Թրքական այն հալածանքներուն, որոնց յատկապէս զոհ գնաց Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութիւնը, յատկապէս 19_րդ դարու վերջին տասնամեակներուն եւ 20_րդ դարու առաջին երկու տասնամեակներուն: Այս առիթով յիշեց ան 1894 _ 1896_ի համիտեան ջարդերը, որոնց զոհ գացին նուազագոյնը 150 հազար Հայեր, ինչպէս եւ 1909_ի Ատանայի՝ 23 հազար զոհ խլող կոտորածը: Նիւթը բերելով Առաջին Աշխարհամարտին, ան ծանրացաւ 1915 Մայիս 24_ին երեք մեծ պետութիւններ՝ Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Մեծն _ Բրիտանիոյ հրապարակած նշանաւոր հռչակագրին վրայ: Ատով, այս երեք պետութիւնները առաջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէին, որ Թուրքերու կողմէ կրկին անգամ ըլլալով կ'երթարկուած հայկահայ ջարդերը կը ներկայացնեն «մարդկութեան դէմ ոճիր մը»: Հռչակագիրը կը վերջանար այն սպառնալիքով թէ պատերազմը վերջանալուն, բոլոր պատասխանատու կառավարական մարդիկ եւ իրենց աջակիցները պիտի ենթարկուին դատական հետապնդումի եւ պատժուին ըստ արժանւոյն: Շարունակելով իր դասախօսութիւնը, Տաթըեան նշեց որ 1919 Մարտին Խաղաղութեան վեհաժողովի ստեղծած Պատասխանատուները ստուգաբանել էր. նա գիր ու գրականութիւն տուեց իր ժողովրդին, որպէսզի բոլորը կարողանան մայրենի լեզուով հաղորդակից լինել ժամանակակից գիտութեանը եւ առաջադիմութեան ուղին բռնել··· Մաշտոցը ազգամոլ չէր: Նա հոգ տարաւ ոչ միայն իր, այլեւ հարեւան ժողովուրդների հոգեւոր զարգացման մասին ··· Նա օրթոտոքսեալ քրիստոնէութեանը հաւատարիմ չմնաց··· ատածուն (փոքրատառ այրը սովետական ուղղագրութեան պարտադրանքն է, _ Կ.Ա.Մ.) կախման մէջ դրեց մարդոց··· հակասելով ինքն իրեն՝ պետութիւնը համարեց մարդու ստեղծագործութեան արդիւնք··· ատածոյ պաղատիրը նոյնացրեց Պղատոնի իդէալի հետ, այսինքն՝ կանգնեց հարցի ոչ թէ կրօնական, այլ փիլիսոփայական ըմբռնման տեսակէտի վրայ··· Սակայն երկու մաշտոցներն էլ հանդէս են գալիս որպէս Փէոդալական կարգերի համոզուած կողմնակիցներ: Նրանք գիտեն, որ հասարակութիւնը բաժանուած հակամարտ դասակարգերի, որոնց միջեւ սուր պայքար է գնում··· Մենք նշում ենք գիտնական Մաշտոցի ծննդեան 1600_ամեակը» («Մեսրոպ Մաշտոց», էջ 98, ե. 1963):

Ինչպէս տեսնում ենք ընկեր Մեսրոպը Իր ժամանակի խոշոր գիտնականներից մէկը լինելով՝ նաեւ սովետական իմաստով նացիոնալիստ է: Աւելին, եթէ ընկեր Մեսրոպը հաւատարիմ չի մնացել քրիստոնէութեանը, ապա ինչո՞ւ նա պէտք է մթագնի մե՛ր ժամանակի «համաչխարհային համբաւ ունեցող» ակադեմիկոսի հեղինակութիւնը· ակադեմիկոս, որ ընդհանրապէս անաստուած է եղել եւ է՛: Ակադեմիկոս, որի դասակարգային դիտակցութիւնը չատ աւելին էր քան կ'երեւդէր ընկեր Մաշտոցը, որն ընդամէնը դիտէ, թէ հակամարտ դասակարգեր կան եւ մնում է աւատատիրական կարգերի կողմնակից: Մեր ակադեմիկոսը չատ աւելի լաւ գիտէ դասակարգային պայքարի ինչ լինելը, քանի որ պայտուած է մարքս _ լենինեան ուսմունքով եւ ոչ միայն աւատատիրութեան, այլեւ քաղաքացիական հասարակութեան երդուեալ թշնամի է, եւ սրան էլ աւելացրած՝ ակա_դե_մի_կո՞ս, որպիսի փքուն տիտղոս ընկեր Մաշտոցին տրուած չի եղել:

Մուտագենեզը, որի դիմաց յայտնուել ենք, չատ աւելի սոսկալի չարիք է, քան սոցիալիզմ եւ կոմունիզմ կառուցելու արնաչաղախ դարաշրջանը, որովհետեւ չի բացառուում այն յոյսը, թէ երբեւէ այս հայ հասարակութիւնը կարող է երբեւէ հունի մէջ լընկնել: Բայց դարձուրածիններից ծնուում են դարձուրածիններ եւ հետեւանքը կարող է լինել ընդհանրապէս Հայի վերանալը՝ որպէս տեսակ, որպէս պատմութիւն եւ որպէս քաղաքակրթութեան առանձնայատուկ մի ոլորտ:

Քանի որ, Հայն այսօր զրկուած է ազգային մէկուկէս հազարամեայ հոգեւոր մշակոյթից, ինչը զարձուրածինները հաւատացուած են, թէ կարելի է փոխարինել սովետական մի քանի մղձաւանջային տասնամեակներով սոցռեալիզմի արտադրութեամբ:

Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը վերականգնելով մենք ոչ միայն ելնելու ենք ազգային միասնականութեան ճամբայ, այլ, որն ամէնից կարեւորն ու կենսականն է՝ ունենալու ենք արմատներին վերադառնալու եւ մեր վիճակի հոգեւոր _ մշակութային ժառանգութեանը տէր կանգնելու չքեղ մի պողոտայ:

Եւ եթէ յառաջիկայ կերուխումի ընթացքում մի քանի միլիոնները համաժողովի մասնակիցները Համաձայնեն ուղղագրութիւնը «միասնականացնել»՝ այն անվերապահօրէն սկսել վերականգնելու փոխարէն որպէս մեր հոգեւոր մշակութային ժառանգութեանը լիարժէք տէր կանգնելու միակ միջոց եւ, եթէ միաձայն լռելով համաձայնեն, թէ չատ աւելի կարեւոր է լեզուի անաղարտութեան մասին մտահոգուելը, ապա վրէնց այսօրինակ կեցուածքով կամալրելու կը դնան վատակեանների փողոցը:

Կուսակցական եւ քաղաքական նախատումներով որեւէ «փոխզիջում», «խոհեմութեան» որեւէ կոչ եւ ինքնախարխարութեան որեւէ մի նոր արտայայտութիւն կարող է նշանակուել որպէս ապազգայնացնող ծրագրին անմիջականօրէն նպաստելու գործողութիւն:

Գոյութիւն ունի մէկ Ազգ, մէկ ազգային հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթ, քաղաքակրթութեան մէկ պատմութիւն:

Եւ մէ՛կ Հայերէն եւ հայերէն մէկ Մատենադարան:

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Փարիզ

զելու յառուկ յանձնաժողովը, որ կր ղեկավարար 15 անդամներէ, ընդդրկեց Մարթէնսի սկզբունքը, նշելով, որ Հայերու դէմ կիրարկուած ջարդերը այնքան ահաւոր եւ սահմռկեցուցիչ էին, որ պէտք էր այդ սկզբունքը կիրարկել պատժելիներու դիմելու համար, յատկապէս Օսմանեան պետութեան դէմ: Յանձնախումբին ֆրանսացի անդամ՝ Լաֆրնօս եւ յայն՝ Ն. Փօլիթիս որ Աթէնքի հալածանքի իրաւաբանական կաճառին մէջ իրրեւ փրոֆէսէօր կը դասախօսէր եւ միանգամայն Յունաստանի Արտաքին գործոց նախարարն էր, մեծ դեր խաղացին որ Յանձնախումբը ընդունի իրենց առաջարկը՝ պատժամիջոցներու դիմելու համար:

Վերջապէս Տատրեան այս բոլորը շաղկապեց 1945_ին որդեգրուած Նիւրէնպէրկեան ուխտին, ուր հայկական ցեղասպանութեան առիթով ընդդրկուած «մարդկութեան դէմ ոճիր» սկզբունքը առանց այլեւայլի իւրացուեցաւ եւ գործաւ յօդուած 60· նոյնպէս, Թոքիոյ ուխտին մէջ այդ սկզբունքը գործաւ 50: Անդլիացի հռչակաւոր իրաւաբան Լոյտ Բայթ որ խմբագրեց Նիւրէնպէրկեան դատաքննութիւնները պարբերական հսկայ հատորը, մեկին կերպով կը հատուցէ եւ կը չեշտէ հայկական ցեղասպանութեան այս յարակցութիւնը Նիւրէնպէրկեան դատավարութեանց հետ: Նոյն կէտը պարզաբանուած է ժամանակակից ականաւոր մասնագէտ՝ փրոֆ. Պասիունիի կողմէ, որուն միջազգային օրէնքի նիւթին նուիրուած բազմաթիւ հատորներուն մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը իր տեղը ըրաւած է յատուկ մէջբերումներով փրոֆ. Տատրեանի իրաւաբանական գործերէն յատկապէս աչքառու հռչակ Yale Journal of International Law հանդէսին մէջ հրատարակած լայնածաւալ մենագրութիւնը՝ Genocide as a Problem of National and International Law: The World War I Armenian Case and its Contemporary Legal Ramifications, 1989–ին լոյս տեսած:

Իր դասախօսութեան նախաւերջին բաժնին մէջ, փրոֆ. Տատրեան զարձաւ Թրքական Պատերազմական Ատեանին վարած դատական հետապնդումներուն, որոնք պինդ ապարի չրջանին ուղղուած էին Թուրք _ իթթիհատական ջարդարարներուն: Հոն չեշտեց կէտ մը, որ Թրքական ակադեմականներ, յատկապէս ամերիկացի փրոֆ. Ճ. Մաք Գարթի, կը մինին անտեսս առնել եւ կամ ժխտել, պնդելով որ այդ դատարանը չինծու դատարան մըն էր եւ ենթակայ՝ յետ _ պատերազմեան կեղտոտ քաղաքական խաղերու: Տատրեան լարուած ուշադրութեամբ իրեն հետեւող ունկնդիրներուն յատակօրէն բացատրեց որ Թրքական Պատերազմական ատեանին դատավճիռները մեծ մասամբ եւ բացառաբար հիմնուած էին Թրքական պաշտօնական վաւերագիրներու վրայ, որոնք դատախազները կըրցած էին ձեռք ձգել եւ ապահովել: Բայց ինչ որ յոյժ կարեւոր էր, ճիշդ ինչպէս որ Նիւրէնպէրկի մէջ եղաւ, նախ քան այդ փաստաթուղթերուն դատարան ներմուծուիլը, ատոնցմէ ամէն մէկը յատուկ կերպով վաւերացուած էր Թրքական Ներքին գործոց նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն կողմէ. որմէ յետոյ, վաւերաթուղթին վերեւը կը նօթագրուէր հետեւեալ նշումը՝ «կը համապատասխանէ բնագրին»:

Իր եզրակացութեան մէջ, Տատրեան չէշտեց հետեւեալ կէտերը· Հայկական ցեղասպանութեան ամենաուշագրաւ կէտը՝ քրէական օրէնսդրութեան տեսակէտէ դիտուած, յանցագործներուն անպատժելի մնալու իրաղրութիւնն է: Այս անպատժելիութեան սկզբունքը քանի մը երեսներ ունի· նախ որ Ա. աշխարհամարտի ցեղասպանութիւնը տրամաբանական չարունակութիւնը եւ գաղթականէն այն ջարդարար ոճիրներուն, որոնք գործադրուեցան 1894 _ 1896 եւ 1909 թուականներուն եւ, որոնք ԲԱՅՍԱՐՋԱԿԱՊՆ անպատիժ մնացին: Երբ ոճրագործ մը չարունակ անպատիժ կը մնայ, առակ է ոչ միայն ոճիրը ուրանալու, չխորտակելու, եւ անբարոյական մնալու, այլ նաեւ նոյն եւ նման ոճիրներ կրկնելու, իր ընտրած զոհերուն դէմ: Նոյնպէս, այսպիսի անպատժելիութիւն մը նոյնքան եւ թերեւս աւելի վտանգաւոր կը դառնայ իր մէկ ուրիչ հանգամանքը, այսինքն՝ վարակիչ կը դառնայ ետագայ այլ ոճրագործ ղեկավարներու համար: Հայկական ցեղասպանութիւնը այս իմաստով չաղկապուած է Բ. աշխարհամարտի ցեղասպանութեան հետ երկու մակարդակներու վրայ: Առաջին՝ Հիթլէր երկու անգամ հաստատեց որ ներչնչուած էր Հայերու ցեղասպանութեան անպատժելի մնալէն, 1934_ին եւ 1939_ին. երկրորդ՝ Նիւրէնպէրկի կազմակերպիչները յոյժ տպաւորուած էին Հայերու ցեղասպանութեան անպատժելի մնալու չարաբաստիկ հետեւանքներէն եւ վճռական քայլեր առին չկրկնելու համար այդ սխալը: Բայց այդ անպատժելիութիւնը թուրք չարունակական կառավարութիւնները ղարձուցին ուրացումի եւ նենգամիտ ժխտումներու մարմնացում մը, միանգամայն նպաստելով որ 20_րդ դարը ըլլայ ցեղասպանական արարքներու չարաչարութիւն մը:

Շատ մը դատական մասնագէտներ, փրոֆեսորներ, դերմանացի, ամերիկացի, ղուիցերիացի եւ իտալացի, հարցումնե-

րու տարափով մը ուզեցին յաւելեալ տեղեկութիւններ ունենալ Հայերու ցեղասպանութեան վերաւական եւ քրէական յատկանիշներուն մասին· ատոնց մէջ կար նաեւ Գալիֆորնիայէն ամերիկահայ դատախազ Նիքոլաս Գումճեան: Բոլորին ալ հանգամանօրէն պատասխանեց հայ ակադեմիկոսը, որ պէտք է նշել, ամբողջ դասախօսութիւնը, մեկ ժամէ աւելի, ըրաւ առանց որեւէ նօթի օգնութեան, զարմացնելով իր մասնագէտ ունկնդիրները:

Երբ նիստը վերջացաւ, ծափերուն մէջ նիստը վարող զուիցերացի դատախազին հիացմունքի խօսքերը՝ այն խմատով որ «սա արտակարգ որակով դասախօսութիւն մըն էր, որուն համար մենք չնորհակալ ենք» ըսաւ: Երբ իրրեւ միակ Հայը կը դիտէի անդլիացի ուրիչ դատախազի մը Տատրեանին մօտենալը, իր ձեռքը սեղմելը, եւ զինքը անկեղծօրէն չնորհաւորելը, յուզումնախառն զգացումներ համակեցին զիս: Ոչ միայն հայ բացառիկ տաղանդ մը հոս՝ խստապահանջ իրաւագէտներու անխառն հիացմամբ առարկայ կ'ըլլար, այլ եւ իր ելոյթով հայ ակադեմիկոսը երկու բացառիկ նուաճումներ արձանագրեց. նախ որ մեր նահատակներու թանկագին յիշատակը իր արձագանգը գտաւ այս միջազգային քրէական բարձր ատեանի վեհ մթնոլորտին մէջ, յետոյ, հայկական ցեղասպանութիւնը իրրեւ ընթացիկ իրաւաբանական խնդիր լուրջ կերպով արծարծուեցաւ այս բարձր դատարանի սրահներուն մէջ, այդպէսով զարկ տալով այդ խնդրին քաղաքական որոշակի նշանակութեան: Իրօք, կարծէք թէ հայ դատն էր որ կ'արծարծուէր հոս, անուղղակի կերպով: Որքան որ կը լսենք, կարդ մը ներկաներ արդէն որոշած են գործակցիլ փրոֆ. Տատրեանի հետ որ հայկական ցեղասպանութիւնը իրրեւ միջազգային օրէնքի անբաժան մէկ մասը մուտք գործէ իրաւագիտական դրոյթին մէջ իրրեւ վաւերական նախադէպ, լրնդունուած իրաւական իրագրութիւն:

Ա. Ն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ
ԿԵՆՍԱԳԻԼԻՍՈՓԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վ. Ա. ՄԻՐԶՈՑԵԱՆ

Հրատարակիչ՝ «Ազգային ակումբ»
Երեւան, 2002

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Պուլկարական դիւանագիտական վաւերագրերը կը պատկանին այն չրջանին, երբ Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ (1918 Մայիս 28) հայկական պետական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Աւետիս Ահարոնեանի, կ. Պոլիս կը գտնուի Յունիս _ Յուլիս ամիսներուն, բանակցութիւններ վարելու համար թուրք իշխանութեան հետ: Հոն Ա. Ահարոնեան հանդիպումներ ունեցած է Պուլկարիոյ լիազօր նախարար տոքթոր Նիքոլա Քուլիչեւի հետ, նախապատրաստելու համար Հայաստանի վիճակը ու հայ ժողովուրդին ապրած տառապանքներն ու կոտորածները, միւս կողմէ՝ նեցուկ մը փնտռելու յանձին Պուլկարիոյ՝ թուրքեւհայ քաղաքական հարցերու լուծման համար: Խօսակցութիւններու եւ յատկապէս վաւերագրերուն մէջ երեւան կուգան պուլկար լիազօր նախարար Քուլիչեւի որոշ դատողութիւնները ու տեսակէտները պատմական իրողութիւններու առթիւ, ուր նշմարելի է համակէտ դիրքորոշում մը:

Բացայայտումը այս վաւերագրերուն արդիւնք է տարիներ առաջ կատարած իմ պրպտումներուն, պուլկարական պետական կեդրոնական պատմական արխիւին մէջ: Համոզուած եմ, որ անոնք կարող են օգտական հանդիսանալ հայեւ պուլկար դիւանագիտական յարաբերութիւններու պատմութեան. ատոր եւ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեմ մաս մը այդ արխիւային նիւթերէն:

Ե. Կ.

. . . . . .

1· Ելման թիւ 293
ՇԱՐԿԱԴՐՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐ
Լիազօր_նախարար Քուլիչեւէն_Փերա
Արտաքին գործոց նախարարին–Սոֆիա
Ուղարկուած՝ 22_06_1918 թ.

Այսօր մեր դեսպանատան մէջ ինծի այցելեց Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի նախագահ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին պատգամաւոր Պր. Ահարոնեան, ընկերակցութեամբ Հայկական Ազգային Խորհուրդի քարտուղարին եւ դրաւոր տեղեկանք մը յանձնեց Հայաստանի ժողովրդավար Հանրապետութեան կազմաւորման մասին: Ան երկարօրէն նկարագրեց Կովկասի հայութեան տանջանքները որոնց պատճառը թուրք պետական իշխանութիւնները են, նկարագրեց ի գործ դրուած բռնութիւնները ու կեղեքումները: Անոնց ազդեցութեան տակ հայկական կառավարութիւնը պարտաւոր եղած է Պաթումի մէջ հաշտութեան պայմանագիր մը ստորագրելու թուրքերուն հետ, զիջելով Կարսն ու այն ամբողջ հողատարածքը մինչեւ սահմանագիծ, Պըրեսթ_Լիթովսքի խաղաղութեան դաշնագրի համաձայն: Հակառակ ատոր, թուրք զօրքերը առանց պատճառի չարունակեր են իրենց յառաջխաղացումը դէպի Ալեքսանտրապոլ (ներկայիս Գիւմրի Ց.Կ.) եւ Ղարաքիլիսէ, դրաւելով այդ քաղաքները, եւ հայ բնակչութիւնը սպանդի ենթարկելով դուռ հայկական հողամասերուն վրայ: Այս տեսակի արհաւիրքներուն ճնշումին տակ, հայկական պատուիրակութիւնը ստիպուած եղեր է ստորագրելու Պաթումի մէջ թուրքերուն առաջարկուած պայմանները, ինչպէս եւ ընդունիլ Հայաստանի Հանրապետութեան կազմաւորումը փոքրիկ հողատարածքի մը վրայ, որ տակաւին թուրք զօրքերէն չէ դրաւուած եղեր: Հայկական պատուիրակութիւնը պիտի չհամարձակի եղեր բողոքելու Պաթումի մէջ ստորագրուած համաձայնութեան դէմ, որպէսզի հայ բնակչութիւնը նոր կոտորածէ զերծ պահի:

Մանրամասնութիւնները՝ նամակով:

Ստորագր. Քոլուչեւ

Ֆոնտ 321, ցկարագր· 1, արխիւային միաւոր 2691, թերք 198.
Նամակաբուղթ. Ձեռագիր:

Թարգմանեց՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Շարունակելի

Փլովտիւ
2002, Մայիս 5

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԿՐՕՒԱՆԳ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.
ՓԱԽՈՒՍՏ

Երկու բարեկամները «պիչեր բարի» ըսին իրարու, եւ Տրդատ ելաւ վերնայարկ՝ իր նոր սենեակը դրաւելու:

Գրեթէ նոյն ժամուն Արթին նստած էր իր պաշտօնատեղին եւ ցած ձայնով կը տեսակցէր իր քովը նստող մարդու մը հետ:

_ Կատարելապէս վստահ եմ լսածիս, _ կ'ըսէր մարդը, _ զինքը Բերա, Շիտակ ճամբուն վրայ տեսայ ու անմիջապէս ճանչցայ· Վահանն էր, թէեւ քիչ մը փոխուած, բայց նոյն աչքերը, նոյն քիթը, նոյն դէմքը, վերջապէս... ասկէ զատ, դէմքին վրայ, ձախ աչքին քով վէրքի նշան մը ունի, որ ինքզինք կը մատնէ· այդ վէրքը, Սոֆիայի մէջ, պօմպայի մը խայթումէն առացած է:

_ Ուրեմն իրաւացընէ վառնգաւո՞ր մարդ մըն է, _ հարցուց լրտեսը:

_ Բնականաբար, _ ըսաւ միւսը, _ կառավարի հնչակեան մը, որ կարող է ամէն բան ընել, ես զինքը Ֆարքերդ կը կարծէի, պատերազմէն քիչ առաջ Ամերիկայէն եկաւ եւ Ֆարքերդ գնաց, նշանաւոր պօմպաճի մըն է:

_ Ինչ չինել պիտի՞:

_ Ամէնէն սոսկալի տեսակները... եթէ այս միջոցին Պոլիս եկած է, անպատճառ պարապ տեղը չէ, բան մը պատրաստելու համար է...

_ Ի՞նչ պիտի պատրաստէ:

_ Ո՞վ գիտէ... դաւադրութիւն մը:

_ Առանձի՞ն...

_ Առանձին ինչո՞ւ ըլլայ... առնուազն երկու դործակից ունի ատյատեղ... Տրդատը եւ Սիսակը: Հին բարեկամներ են իրարու հետ:

_ Կը կարծե՞ս, որ յարաբերութեան մէջ է անոնց հետ:

_ Այդ մասին բնաւ տարակոյս չունիմ:

_ Ինչո՞ւ պինքը չհետապնդեցիր:

_ Բաւական հետապնդեցի, բայց յանկարծ, չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, աչքէս անյայտացաւ:

_ Վրան գլուխը ինչպէ՞ս էր:

_ Շատ չէք հագուած էր, յայտնի է, որ դրամ ունի:

_ Հիմա ինչպէ՞ս պիտի գտնենք իր հետքը, _ հարցուց լրտեսը: _ Դժբախտաբար մեր գաղտնի ոստիկանները չեն ճանչնար զինքը... բացի քենէ:

Կը յուսամ, որ կրկին իրեն կը հանդիպիմ Բերայի մէջ:

_ Այս անգամ չըլլայ, որ հետքը կորսընցնես... անմիջապէս ձերբակալել տուր զինքը կամ դուն քու ձեռքովդ ձերբակալէ:

_ Վահանը առանձին ձերբակալելը չատ դիւրին գործ չէ... միշտ զինք կը կրէ վրան, ի հարկին կը գործածէ:

_ Դուն ալ զինք ունիս, դուն կրնաս գործածել: Վերջապէս այդ մարդը գտնելու եւ ձերբակալելու է:

Լրտեսը ոտքի ելաւ, քովի մարդը ճամբեց եւ ուղղուեցաւ Քըսմը սիրասի եւ պըզնաց ուղղակի Ալի Բիզայի սենեակը:

Այս վերջինը կը պատրաստուէր մեկնելու:

_ Ի՞նչ կ'ուզէք, Արթի՛ն էֆէնտի, _ հարցուց:

_ Կը փափաքէի վահէն հարցաքննել քիչ մը:

_ Կարեւո՞ր բան մը կայ:

_ Մէկու մը մասին տեղեկութիւն պիտի հարցնեմ:

_ Իմ ներկայութիւնս անհրաժե՞շտ է:

_ Ոչ, պէ՛յ, եթէ գործ ունիք, ես առանձին կը հարցաքննեմ, միայն թէ հրամանը լսէիք, որ հոս բերեն զինքը:

Ալի Բիզա պէտք եղած հրամանը տալէետքը մեկնեցաւ: Արթին անցաւ դրասենեակին առջեւ:

Քիչ յետոյ ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ Վահէ ներս մտաւ:

Տեսնելով Արթինը՝ արհամարհոտ ակնարկ մը ուղեց անոր:

_ Վահան անունով մէկը կը ճանչնա՞ս, _ հարցուց լրտեսը՝ խօսքը բանտարկեալին ուղղելով:

_ Վահան սովորական անուն մըն է, _ պատասխանեց Վահէ, _ այդ անունով մարդիկ կը ճանչնամ, բայց դուն ո՞ր Վահանին համար կը խօսիս:

_ Իմ հարցուցած Վահանս ձեր ընկերներէն է, այսինքն հնչակեան:

_ Չեմ յիշեր կոր:

_ Ֆարբերդցի է եղեր, ձախ աչքին քովը վէրքի նշան մը ունի, որ Սոֆիայի մէջ պօմպայի մը պայթումէն առացեր է:

Վահէ թեթեւ մը սարսռաց:

_ Այդպիսի մէկը չեմ ճանչնար, _ ըսաւ:

_ Լաւ մտածէ...

Վահէ աչքերը դէպի ձեղունը ուղղեց, իբր թէ մտածողի մը դէմքով եւ յետոյ ըսաւ հաստատ չեչտով մը:

_ Չէ՛, առանիկ մարդ չեմ ճանչնար:

_ Սո՛ւտ կը խօսիս, _ պոռաց լրտեսը:

_ Բացարձակ ճշմարտութիւն է լսածս, _ պատասխանեց Վահէ պաղարիւնով:

(Շար· 225)

(Շար. Ա. էջէն)

կը խօսի Պապին Կովկաս այցելութեան մասին, ուր երկրորդ անգամ ոտք կը դնէ հինգ ամսուան ընթացքին եւ ուր ընկերա_մտերմական զարգացումը խազաղութենէն կախում ունի: Հարուստ իր քարիւղով, Ազրբէյճան չուրջ 900 հազար գաղթականի հարց ունի: Գալով քրիս_տոնեայ Հայաստանի, իր բնակիչներուն արտագաղթին վկան է, մտերմական հե_ռանկարներու չգոյութեան պատճառաւ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նիւ _ ԵՈՐՔի ոստիկանութիւնը իրա_նցումի մէջ է, որովհետեւ ԷՖ_ՊԻ_ՅԻ_ը տեղեկութիւններ փոխանցած է, ըստ որոնց ահաբեկչական արարքներ կը սպառնան Աշտուութեան Արձանին եւ Պրուքլինի կամուրջին, որոնք ամերիկեան խորհրդանիշերը կը նկատուին: Հրապա_րակուած տեղեկագրի մը մէջ, ԱՄՆ_ու Արտաքին նախարարութիւնը եօթը եր_կիրներ կը մատնանշէ որպէս հովանա_ւորները միջազգային ահաբեկչութեան՝ Իրան, Իրաք, Սուրիա, Լիբիա, Սուտան, Գուպա եւ հիւսիսային Գորէա:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ վեցօրեայ չրջագա_յութի մը ձեռնարկեց, Մայիս 21_էն, Եւրոպայի մէջ, սկսելով Պէրլինէն, ուր 30 հազար հոգի ցոյց մը ըրին իրեն դէմ: Անոնց լոզունգն էր՝ «Ձեր պատերազմնե_րը չենք ուզեր, պարոն նախագահ»: Ցոյ_ցը կազմակերպած էր Խաղաղութեան Ա_ռանցքը, որ աւելի քան 200 կազմակեր_պութիւններ կը համախմբէ: Պատասխա_նատու վրայ կարելի էր կարդալ՝ «Պուշ աշ_խարհի մեծագոյն ահաբեկիչն է»: ԱՄՆ_ու նախագահին յաջորդ հանգըր_ձանները են՝ Ռուսաստան (Մայիս 24, 25), Ֆրանսա (Մայիս 26, 27), Իտալիա (Մայիս 28):

ԿԻՊՐՈՍ ապաստանած Բեթղեհէմի 13 պաղեստինցիները սկսան հեռանալ կղզիէն, այլ երկիրներ ապաստանելու հա_մար: Երեք պաղեստինցի Իտալիա ան_ցան, 9 ուրիշներ Աթէնքէն եւ Մատրիտէն անցնելէ ետք Փորթուկալ, Իրլան_տա եւ Պելժիա պիտի փոխադրուին: Վեր_ջինը, առ այժմ, Կիպրոս կը մնայ:

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN

au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)

Lundi 27 mai à 19 heures 45

ՀԲԼՄ-ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ

(Տասներորդ աշխատանքի տարեշրջան)

«Ա.ՀԱ.ԶԱՆԳ» Թատերական խումբը կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷԶԵՐ

կատարելագործ անկատար
Մ. Պատմաճեան

Պատանեկան թատերական խումբը կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ

Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Մուտք՝ 10 եւրօ / զեղչեալ՝ 5 եւրօ

HAMASKAïNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :
— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr
— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Ցանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ–ուան առիթով մեծարանքի հանդիսու–թեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին
«Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռա–ձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CONCERT ROMANTIQUE

Dimanche 26 Mai à 17 heures

au programme :
Shubert, Dvorak

avec la participation au piano de
Hasmig Surmelian

Auditorium (Ecole nationale de musique)
41, rue Maurice Tenine, Fresnes
(01 49 84 57 33)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Le CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion de son passage à Paris

Mme Sevda SEVAN
écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie

en présence de son éditeur en langue française
M. ERIC NAULLEAU

le **Dimanche 26 mai à 18h**

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Vente et dédicace de son dernier roman :
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — **Cocktail**

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 2002 Յունիս 20, ժամը 20·30_ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77 Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009, Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վար–չութեան:

Թեկնածուութեան պայման է _ Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,

_ Թեկնածուները պարտին Ընկե–րակցութեան գրասենեակը դիմել կը–րաւորը, ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 29 _,

_ Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, առարագրուած թեկնածուին կողմէ,

_ Ցառաջօրէն նչուած ըլլայ անու–նը, մականունը եւ հասցէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 24
VENDREDI
24 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·432 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·432

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22 / 23)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Դաշնակցային Ժողովի Դաշնակցային Խորհուրդի եւ ՀԱՊ–ի մէջխորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Սեըգէյ Միրոնովի գլխաւորած ռուսական պատուիրակութիւնը երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան մը համար Մայիս 22–ին Երեւան ժամանած է: Միրոնով տեսակցութիւններ ունեցած է Ադր· Ժողովի իր պաշտօնակից Արմէն Խաչատրեանի, նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ: Հանդիպումներու ընթացքին, ինչպէս նաեւ Ա· Խաչատրեանի հետ տեսակցութենէն վերջ մխոնարար տրուած մամուլի ասուլիսին, Միրոնով մեծ գոհունակութիւն յայտնած է այցելութեան արդիւնքներէն, ըսելով որ ան «նոր լիցք կը հաղորդէ երկու ժողովուրդներու աւանդական բարեկամական յարաբերութիւններուն»: Խօսակցութեանց նիւթ եղած են Հայաստանի չրջափակումը եւ անկէ բխող հարցերը, տնտեսական ոլորտը եւ այդ կապակցութեամբ կարգ մը սեփականաշնորհումներու պարագաները, Ղարաբաղեան հարցը, որու կապակցութեամբ Միրոնով ըսած է թէ Երեւան կը դրսեւորէ կողմերու համար ընդունելի որոշումներ գտնելու կամք, Կրասնոդար վերջերս պատահած հակահայ մէջադէպերը, որոնց դրդապատճառ հանդիսացող բոլոր թիւրիմացութիւնները կը հարթուին չըլնորհիւ Հայաստանի եւ այդ չրջանի ղեկավարներուն չփումներուն, ըստ Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահին· բրնականաբար արձարձուած է նաեւ միջխորհրդարանական յարաբերութիւններու նիւթը:

*
**

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈ՞Ւմ ՄԱՅԻՍԻ ՎԵՐՋԸ

Լրատու որոշ աղբիւրներու հաղորդումներուն համաձայն Մայիսի վերջը Փրագայի մէջ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներու հանդիպում: Ռ· Քոչարեանի բանբերը «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին յայտնելով հանդերձ թէ երկու կողմերը ծրագրած են նախագահական մակարդակով հանդիպում մը մօտ ապագային, չէ չեչտած թուականը: Զեխիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ ոչ մէ հաստատած է եւ ոչ մէ հերքած այս մասին չշուկները:

*
**

«ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՋԱՆՁԳԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԳՐԿՈՒԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Մայիս 16–էն գործադրութեան դրուած է «Հիւսիս – Հարաւ» միջազգային փոխադրութեան միջանցքին մասին կնքուած համաձայնագիրը: Այս առթիւ գայն ըստորագրող երկիրներու Փոխադրութեան նախարարները Մայիս 21–ին հաւաքուած են Ս· Պեթերսբուրգի մէջ· դաշինքին միանալու փափաք յայտնած երկիրներու չարքին՝ պաշտօնական այս հանդիպումին հրաւիրուած է նաեւ Հայաստան, զոր կը ներկայացնէր Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար Անդրանիկ Մանուկեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը:

Այս համաձայնագիրը, որուն Հայաստան եւս միանալու փափաք յայտնած է 2001 Մայիսին, կը նախատեսէ Ս· Պետերսբուրգէն մինչեւ Պոմպէյ միջանցք մը ստեղծել փոխադրական աւելի արդիւնաւէտ համակարգի մը հեռանկարով: Ա· Մանուկեան ըսած է թէ Հայաստան կը գտնուի այդ միջանցքի խաչմերուկին եւ ունի աշխարհաքաղաքական և ռազմաքաղաքական կարեւոր դիրք՝ ինչ որ կրնայ նպաստել ծրագրին մէջ անոր ընդգրկումին: Միանալու փափաք յայտնած միւս երկիրներն են Ազրբեջան, Ղազախստան, Պուլկարիա եւ Բելառուս· մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն նաեւ Լիտուանիա եւ Ֆինլանտա:

*
**

ՀԱՅԵՐԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

«Հայոց լեզուի եւ հայագիտութեան արդի խնդիրները» թեմայով գիտաժողովը, որու նախաձեռնողն էր «Նեմեսիս» բարեսիրական կազմակերպութիւնը, Մայիս 22–ին տեղի ունեցած է ՀՀ Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ, մասնակցութեամբ երեսփոխաններու, հայերէնի եւ պատմութեան մասնագէտներու, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու: Գիտաժողովը բանաձեւ մը ընդունած է որ կը պարունակէ առաջարկներ ու պահանջներ, ուղղուած երկրին իշխանութիւններուն, մասնաւորաբար Ազգային Ժողովին, նաեւ Հայրենիք – ըմփիւռք Բ· խորհրդաժողովի մասնակիցներուն եւ ընդհանրապէս հայութեան: Հոն մտահոգութիւն կը յայտնուի ի տես հայերէնի նկատմամբ բազմացած ոտնձգութիւններուն, չեզոմներուն, այս ոլորտէն ներս պետական հսկողութեան բացակայութեան, որու հետեւանքով չեն կիրարկուիր լեզուի պաշտպանութեան համար Սահմանադրութեամբ նախատեսուած օրէնքները: Աւելի քան մէկուկէս տասնեակ առաջարկներու կարգին կը պահանջուի լեզուի պետական տեսչութեան կարգավիճակի բարձրացումը, զայն դարձնելով Հայոց լեզուի եւ հայապահպանութեան նախարարութիւն, հիմնովին մերժումը օտար որեւէ լեզուի մը պետական կարգավիճակ չնորհումին, արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի իրաւահաւասարութեան օրէնսդրական դրոյթով պահպանումը, «արմատներից չկտրուելու եւ դասական ուղղագրութեան մասին գիտելիք ունենալու նպատակով դպրոցներում մտցնել գրաբարի դասաւանդում» եւլն·:

ԲԱԿՈՒ

ՅՈՎՀ. - ՊՕՂՈՍ Բ. ՈՒԺԱՍՊԱՌ Է, ԲԱՅՑ ՊԻՏԻ ՉԼՐԱԾԱՐԻ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ ԸՐԱՒ

Ցովհ· – Պօղոս Բ·ի առողջական վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Զորեքշաբթի, Մայիս 22–ին, երբ Բաքու հասաւ, ալ աւելի բացայայտ էր, թէ այլեւս սպառած է: Զի կրնար քալել, չի կրնար խօսիլ եւ հարկ եղած էր յատուկ աթոռակով օդանաւէն իջեցնել: Այլեւս ճառերուն ալ միայն առաջին աքնի մը նախատասութիւնները կ'արտասանէ, ապա թուղթը կը յանձնէ քահանայի մը, որ չարունակէ ընթերցումը: Այսուհանդերձ Պապին միտքը միշտ արթուն է եւ այս այցելութեան առթիւ, յայտարարեց թէ պիտի չհրաժարի: Ժամանումին պահէն իսկ, Ցովհ· – Պօղոս Բ· սրտառուչ կոչ մը ըրաւ խաղաղութեան համար, թէեւ չկրցաւ անձնապէս ընել այդ կոչը, հապա առաջին պարբերութիւնը կարդաց, ըմբաւարութեամբ եւ տեղւոյն քահանան է որ չարունակեց: Իսկական խաղաղութիւն մը կը պահանջէ այդ կոչով, ուր կը չեչտի· – «Արեւելքի դրան առջեւ, ուր դեռ դէնքերու ձայնը կը չարունակուի, իսկան խաղաղութիւն մը պէտք է, հիմնուած արմատականութեան եւ ամէն տեսակ աչխարհակալութեան մերժումին վրայ»: Հակառակ իր յոդնութեան, Պապը ոչ մէկ ժամադրութիւն ջնջած է: Գացած է քաղքին տիրապետող բլրան վրայ: Հոն, մեծ մզկիթին առջեւ կան, երկրին անկախութեան նահատակներուն մչտավառ բոցը եւ յուչարձանը: Ամէն վայրկեան, հարիւրեակ մը կաթողիկէները կը ջանային մօտենալ Պապին կառքին: Առաջին Պապն է, եկած 98% մահմետական այս երկրին մէջ: Ապա, Ցովհ·–Պօղոս Բ· կ'երթար պալատը, ուր իրեն կը սպասէր Հ· Ալիեւ, չրջապատուած չուրջ 500 պաչտօնական հիւրերով: Հոն, Պապը կը յայտարարէր· – «Ցորչափ կեանքի չունչ մը մնայ վրաս, պիտի բացագանչեմ՝ խաղաղութիւն յանուն Աստուծոյ»: Իր բաները կը ճղդէր, որ այդ ձեւով կ'ուզէ ըսել թէ վճռած է իր պաչտօնին գլուխը մնալ:

Ապա, Ցովհ· – Պօղոս Բ· քանի մը խօսք փոխանակած է նախագահ Ալիեւի հետ, որ օդակայանը, ժամանումի պահուն, քաղաքական ելոյթ մը ունեցած էր, չեչտելով· – «Մեր ժողովուրդը մըխիթարութեան եւ արդարութեան ձեր խօսքերուն կը սպասէ, ի մասնաւորի այն մէկ միլիոն Ազերիները, որոնք ստիպուեցան լքել Հայաստանի գրաւած տարածքները»: Եւ այդ նըպատակաւ արդէն, պաղեթականներու խումբեր ներկայ էին այն պատարագին, զոր յաջորդ օրը (Մայիս 23) Պապը կը մատուցանէր, նախքան Պուլարիա մեկնումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի Իսրայէլի դեսպանատունը հրոյ – ճարակ եղաւ Մայիս 22–էն 23–ի դիչերը, գոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները մեծ են, ամբողջ արխիւները, փաստաթուղթերը եւ ինչ որ կար այրած է: Հրդեհը ծագած է առաւօտեան 2–ին դեռնայարիէն, ուր նորոգութեան աչխատանքներ սկսած էին: 150 հրչէջներ զօրծի լծուած են եւ ժամը 4·30–ին կարելի եղած էր հրդեհը մարել, հինգ հրչէջներ թեթեւօրէն վիրաւորուած էին: Դեսպանատան կից չէնքէն 60 բնակիչներ տեղափոխուած էին քանի մը ժամ: Անմիջապէս, տեղւոյն վրայ փութացած էին վարչապետ՝ Ժ· Փ· Ռաֆարէն, Ներ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԲ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՊԱՊԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Սոֆիայի համալսարանէն միչին դարու փիլիսոփայութեան դասախօս Կ· Քապրիեւ պատասխանելով լրագրողի մը, կը նկարագրէ Ցովհ· – Պօղոս Բ·ի Պուլկարիա այցին կապուած ակնկալութիւնները, յոյսերը: Կ'ըսէ թէ հրաչագործի մը հանդիպելու զգացումներով կը սպասեն անոր: Այդ երանութիւնը կրօնական չերմեռանդութեան մը արդիւնք չէ: Տարի մը առաջ նոյն բանը եղած էր Սիմէոն Բ·ի վերադարձին: Մինչդեռ, Պապին այցը նախնական եւ աւելորդապաչտ նման երեւոյթներու հետ ոչ մէկ կապ ունի: Ան հրաչագործ մը չէ, այլ պարզապէս, համաչխարհային չափանիչով անձնաւորութիւն մը, որպէս պետութեան ղեկավար եւ կաթողիկէ եկեղեցիին պետը:

Այդ այցը, անչուչտ, կ'աւելցնէ պետութեան վարկը: Միայն պէտք է չատ արժանաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպուի: Ոչ ոք, ոչ ալ ինքը՝ Պապը կը յուսայ որ այցը քաղաքական հիմնական արդիւնքներ կուտայ, կամ օրթոտոքս եւ կաթողիկէ եկեղեցիներուն յարաբերութիւնները կը բարեփոխէ: Կարեւորը բատմութիւններուն չերմ, կամ թշնամական կեցուածքը չէ, այլ պետական դէմքերուն վարմունքը· այսինքն, այն մասը որ հեռատեսիլէն ցոյց պիտի չտրուի:

Պապին Պուլկարիա այցը առանձին, յատկանչական իմաստ մը ունի՞, թէ այցերու չարքին մէկ օղակն է պարզապէս· Քապրիեւ կը պատասխանէ թէ Պապին ամէն մէկ այցը արեւմտեան լրատուիւներուն եւ կաթողիկէ եկեղեցիին կողմէ մեծ հետաքրքրութեան նիւթ կ'ըլլայ, բայց Պուլկարիոյ համար յատուկ իմաստ ունի: 1981–ի մահափորձէն ետք Պուլկարիա յաճախ չշուկներով նկատուած էր այդ արարքը թելադրող երկիրը: Ցովհ· – Պօղոս Բ· իր այցով ցոյց կուտայ որ հաւատք չէ ընծայած այդ չշուկներուն: Աւելի դրական տուեալ մըն է Պուլկարիոյ համար:

Պուլկարիոյ բնակչութեան 1%–ը միայն կաթողիկէ է· այս պանդուածին համար բնականաբար, այցը բացառիկ պատահար է: Սակայն, աւելի հետաքրքրական է օրթոտոքս եկեղեցիին տեսակէտը: Պապը, որպէս քրիստոնեայ մեծագոյն համայնքին գերագոյն պետը, կրնայ Պուլկարիոյ մէջ զարկ տալ քրիստոնէութեան հեղինակութեան: Պուլկարիա իր եկեղեցիին երկփեղկուած պատկերով ծանօթ է արտաքին աչխարհին, քանի որ հաւատացեալներու մէկ մասը կը մերժէ Մոսկուայի պատրիարքին օրինաւորութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ ան նախկին վարչակարգին չրջանին ընտրուած է:

Այս բոլորին քով կայ մեսալին միւս երեսն ալ· լրատուիւնները կը խօսին պապականներու եւ հակապապականներու ծրագրած ցոյցերուն մասին· Քապրիեւ կը մաղթէ որ այդ պարագան պաչտօնական մակարդակին վրայ ալ չյայտնուի:

Այն ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Պապին ուղերձը որ չատ հաւանօրէն լատեսն բնոյթ կ'ունենայ: Չինքը կը նկատէ յոյսը մարմնաւորող մը, յոյս տանող մը: Այդ յոյսը կրնայ աչխարհի ապագային առընչուած ըլլալ· աւելի լաւ ապագայի մը որ մարդուն ձեռքով պիտի պատրաստուի: Ինչը վերջին դատաստանէն ետք աչխարհին մասին չէ· ան Աստուծոյ վերաբերող գործ է:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին քայքայումին ուրախութեան դրեթէ անմիջապէս յաջորդեցին վերակազմութեան լուրերը: Ըսուեցաւ թէ կազմը պիտի ընդլայնուի, որոշ անդամներ նորերով փոխարինուին, եւ այլն: Միչիկընի համալսարանին մէջ հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին տարբեր մասնակիցներով ու աւելի լայն շրջանակով հանդիպում մը հաշտութեան ապարդիւն ժողովներու նոր սկիզբի մը կասկածը ներշնչեց:

Այս պարագաները նկատի ունենալով, «Ազդ» օրաթերթը (Մայիս 8) դիմած է մոսկուայաբնակ Անդրանիկ Միհրանեանի. ան քաղաքական մեկնաբան է ու մէկը հայեւթուրք հաշտութեան հայկական կողմի չորս անդամներէն: Այդ յանձնախումբին կազմակերպչէն մէկուն մը եւոք արտայայտուելով անոր կազմութեան պարագաներուն ու նպատակներուն մասին, յայտնած էր թէ ինք այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ նախաձեռնութիւնը թրքական հաշիւներով եղած էր, իսկ նպատակը խոչընդոտել էր ցեղասպանութեան ճանաչումի ջանքերը, յատկապէս ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին մէջ:

Այս անգամ աւելի խորատես կը թուին իր մեկնաբանութիւնները: Ան հայեւթուրք հաշտութեան մը ձգտումը կը կապէ չընթանին մէջ ԱՄՆ-ու չահերու հետապնդողներուն: Առանց այդ հաշտութեան, կասպեան աւազանին կապուած իր հաշիւները չեն կրնար իրագործուիլ: Մանաւանդ որ, յանձնաժողովի աշխատութեան փորձառութեամբ, ինք տեսած է թէ ԱՄՆ-ը կը չանայ այդ ուղղութեամբ որոշակի ճնշում բանեցնել: Այդ ճնշումին թիրախներէն է Թուրքիան որմէ կը սպասուի վերջ տալ Հայաստանի շրջափակման քաղաքականութեան:

Առաջին ակնարկով քիչ մը հակասական կը թուի ըսուածը. մանաւանդ, Ռէյքիավիքէն հասնող լուրերու լոյսին տակ: Եթէ Ազդարա ճնշումի տակ կ'ըլլար Հայաստանի նկատմամբ իր քաղաքականութիւնը փոխելու ուղղութեամբ, կարելի՞ էր որ անդրդուելի արտաքին գործերու նախարարով մը ներկայանար նոր բանակցութիւններուն: Նախարար մը որ նոյնիսկ Ղարաբաղը «գրաւուած հող» կը համարէր եւ կը պահանջէր որ Հայաստանի Սահմանադրութենէն ջնջուի Թուրքիոյ հողի պահանջի նշումը, որ իրականութեան մէջ անգոյ բան է: Կա՛մ ճնշումը բաւարար չէ ու ակնկալուած արդիւնքը չի կրնար տալ, կա՛մ Թուրքիա այդ կերպով կ'ուզէ Ուաշինկթընի հասկընդել որ որոշ զիջումներ լ'ր գծած սահմաններով կը կատարուին:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, սահմանակից երկիրներուն _ Իրանի, Թուրքիոյ, Վրաստանի, Ադրբեջանի _ միջեւ աշխարհաքաղաքական նոր _ նոր յարաբերութիւններ կը ձեւաւորուին որոնք կարելի չէ անտարբերութեան մատնել: Հակառակ պարագային, Հայաստան կըրնայ մեկուսանալ, ինչ որ փափաքելի բան չէ:

Ա. Միհրանեան կ'ըսէ թէ պէտք է յանձնախումբին կազմը ընդլայնել, որպէսզի ան ՀՀԾ.-էն ու Հայկական համագումարէն չբաղկանայ ու միւս կուսակցութիւններէն ալ մասնակիցներ ունենայ: Ասիկա, նախ, այն նպատակով որ չստեղծուի տպաւորութիւն թէ «հայ ժողովրդի քիւրեմ» դաւեր են նիւթում». այլ խօսքով՝ ձեռնարկելի քայլերուն պատասխանատուութիւնը չսահմանափակելու համար միայն որոշ հատուածով մը:

Ան կ'անդրադառնայ նաեւ յանձնախումբին անդամներուն մասնակցութեան բնոյթին. անոնք չաճախ կրկնեցին թէ իրենք կը մասնակցին միմիայն իրենց անձը ներկայացնելով, թէ իշխանութիւնները կապ չունին, եւ այլն: Ոչ ոքի չատ հմտութիւն այս պնդումը ձեւով մը մեկդի կը ձգուի, երբ Ա. Միհրանեան կ'ըսէ. «եթէ խնդրոյ առարկային ուշադրութիւն ենք դարձրել ԱՄՆ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, Թուրքիայի եւ Հայաստանի կառավարութիւնները, ուրեմն, դա ակնյայտ է, բաւ պարզ անձնական նախաձեռնութիւնը»: Ապա կ'աւելցնէ. «Հայաստանի կառավարութիւնն էլ այսօր գիտակցում է այդ յարաբերութիւններում տեղաշարժ գրանցելու անհրաժեշտութիւնը»:

Ի՞նչ է ներկայի կացութիւնը. յանձնախումբը չի զործեր, բայց յարաբերութիւն կայ: Հայկական համագումարէն վան Գրիգորեան հանդիպումներ կ'ունենայ Տէյվիտ Ֆիլիփսի հետ, Թրքական կազմէն Իլթէր Թիւրքմէնի հետ: Ակնյայտանքին վերսկսելու համար առաջարկներ եղած է հայկական քաղաքական ուժերուն, սակայն, դոնէ առայժմ, արձագանգ չկայ: Ինչ տրամադիր է որ ցեղասպանութեան նիւթը տեղ գտնէ հանդիպումի օրակարգին վրայ, սակայն, բանավէճը չի կրնար անով սկսիլ ու անով աւարտիլ: «Խնդիրը Թուրքիոյ հետ շըփումների օրակարգում դրուելիք հարցերի յաջորդականութիւնն է եւ հիմնական առաջնահերթութիւնների որոշումը»: Սակայն, դինք կը զարմացնէ նիւթին ընդհանուր առմամբ առանց արձագանգի մնալը, մինչդեռ գործնական հարցերու քննարկումով համահայկական հարցեր կրնան պահանջներու հիմ դառնալ: Իսկ ատիկա օգտակար կ'ըլլայ Հայաստանի, թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ այլ կողմերու հետ բանակցութիւններու մէջ ճապկումներու դաշտը ընդլայնելու առումով:

Ա. Միհրանեան խոստովանելով որ Ռուսաստանի դիրքը կը տկարանայ ոչ միայն Կովկասի մէջ, այլ նաեւ ընդհանրապէս, կ'ըսէ թէ ատիկա մտահոգութեան լուրջ պատճառ է Հայաստանի համար: Մանաւանդ որ Վրաստանի ու Ադրբեջանի մէջ կ'ամրապնդուի թրքական ու ամերիկեան ազդեցութիւնը, իսկ Հայաստան առընչուած է Ախալքալաքի հայութեան դժդոհութիւններուն, Ադրբեջանի հետ ունի անլոյծ խնդիրներ, Թուրքիոյ հետ ոչ մէկ յարաբերութիւն: Մեծ բան չի փոխեր իր տրամաբանութեան վրայ ռուսական կայաններու, սահմանապահ զինուորներու ներկայութիւնը: Առանց հետ կայ Ռուսաստանի քաղաքականութեան անորոշութիւնը: Հայաստան կ'ուզէր աւելի յստակութեամբ գիտնալ թէ ինչ դեր կ'ինք իրեն վերապահած է Մոսկուան, խնդրոյ առարկայ չրջանին մէջ: Ինքնուրո՞յն դեր է ատիկա, Ռուսաստան ԱՄՆ-ու ներկայացուցի՞չը կը դառնայ, թէ ԱՄՆ յարմար կը դատեն Ռուսաստանը կովկասէն դուրս մղել: Նման հարցականներու որոշ պատասխան չունենալ հայկական քաղաքական չրջանակներուն առջեւ բաւական բարդ խնդիրներ կը դնէ: Այնքան ատեն որ ԱՄՆ անմիջական ներկայութիւն չէին կովկասի մէջ, ատով Թուրքիան այսօրուան չափ հզօր չէր, Հայաստան ճապկելու բաւական լայն դաշտ ունէր, կրնար կեցուածքը որոշել հետեւելով Ուաշինկթընի հանգամանքներուն: Ասիկա ատեն որ ԱՄՆ անմիջական ներկայութիւն չէին կովկասի մէջ, ատով Թուրքիան այսօրուան չափ հզօր չէր, Հայաստան ճապկելու բաւական լայն դաշտ ունէր, կրնար կեցուածքը որոշել հետեւելով Ուաշինկթընի հանգամանքներուն: Ասիկա ատեն որ ԱՄՆ անմիջական ներկայութիւն չէին կովկասի մէջ, ատով Թուրքիան այսօրուան չափ հզօր չէր, Հայաստան ճապկելու բաւական լայն դաշտ ունէր, կրնար կեցուածքը որոշել հետեւելով Ուաշինկթընի հանգամանքներուն:

Ամենայն մերկութեամբ գծուած պատկերին մէջ, կրնա՞յ իսկապէս գրական դեր մը ունենալ հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին այլ կուսակցութիւններէ ալ անդամներ ընդգրկել, ինչպէս համոզում կը յայտնէ Ա. Միհրանեան: Աւելի հիմնական ազդակներ չկա՞ն որոնք կրնան, կրնային քիչ մը աւելի ինքնավստահ Հայաստան մը հասցնել ԻԱ. դարու չեմին. օրինակ՝ 3.5-էն փոխանակ 2.5-ի իջնելու, չորս միլիոնի բարձրացած բնակչութիւն մը, ընկերային ապահովութեան լուրջ հեռանկարներ, յանցանքի ու պատիժի հասկնալի ըմբռնում մը, անտեսական պայմաններու բարելաւումի աւելի լուրջ ծրագիրներ եւ յոյսեր, եւ այլն: Իսկ թէ նման բաներ անօգուտ մանրուք պէտք է նկատել միջազգային քաղաքականութեան հզօր յորձանքին առջեւ, մտահոգութիւններն ու տագնապներն ալ հարկ է մեկդի ձգել, դոհանալով դղեակաշինութեան թափով ու թերեւս նաեւ աղօթելով Երեւանի Նորակառոյց Մայր տաճարին մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

2. Պուլկարական

Թագաւորական դեսպանատուն

Կ. Պոլիս, 1918 Յուլիս 1

Վատահեալ հաղորդում

Պ. Ա. Մալինովին՝ Նախարարական Խորհուրդի վարչապետ, Արտաքին գործոց ու դաւանանքներու նախարար, եւ այլն. ՍՈՖԻԱ.

(ԱՐՈՆ)

Պ. ՎԱՐԶԱՊԵՏ,

Երէկ Իւիմէր վաչա հայկական առաջին պատուիրակին՝ Պր. Ահարոնեանին տեղեկագիր մը ուղարկեր է թէ Կովկասի մէջ Թուրք բանակի գլխաւոր հրամանատարները հեռագիր մը ստացուեր է, ըստ որուն հայկական գինեալ խումբեր թոյլ չեն տար եղեր Թրքական զօրքերու փոխադրումը երկաթուղային ճանապարհով էջմիածին _ Ճուլֆա ուղղութեամբ, հասնելու համար Թուրիզ, ընդդիմանալու Անգլիացիներուն, Պարսկաստանի մէջ: Այս պարագան, հակասելով արդէն ձեռք ձգուած համաձայնութեան, Իւիմէր վաչան խնդրեր է Պր. Ահարոնեանէն, որ չտապ գիմումներ կատարէ հայկական կառավարութեան եւ Երեւանի իշխանութեան, որպէսզի նոր արիւնայեղութիւններ տեղի չունենան, զժուարութիւն չըլլատեղծէ Թուրք բանակի փոխադրման ու չարժման համար, քանի որ Թրքական գլխաւոր հրամանատարութիւնը արդէն որոշում դրացուած է եղեր լաւագոյն ձեւով մաքրագործելու բոլոր խոչընդոտները (այդ ուղղութեամբ). Հայկական պատուիրակութեան նախագահը անմիջապէս հեռագրեր է Երեւանի կառավարութեան Իւիմէր փաչայի պահանջին մասին եւ որովհետեւ այդ քաղաքին հետ ուղղակի կապը կը պակսի, հեռագիրը յանձներ է Թրքական Գլխաւոր սպայակոյտին: Պր. Ահարոնեան կը կարծէ որ Թուրքերը պատրուակ կը փնտռեն, որպէսզի յառաջանան դէպի Երեւան եւ գրաւեն այն փոքր հայկական հողը, որ տակաւին չէ գրաւուած Թուրքերէն եւ այդ ձեւով աւելի սերտ հաղորդակցութեան մէջ գտնուին Ադրբեջանի Թաթարներուն հետ եւ աւելի դիւրաւ կազմակերպեն դէպի Բաքու վրէնց յառաջխաղացումը: Ըստ իրեն՝ այս պարագային ալ Թուրքերը կը դիմեն նոյն խաբէութեան, զոր Վէհիպ փաչա ի գործ դրաւ Ալէքսանտրապոլը գրաւելու համար: Հնարածոյ պատրուակը աւելի չատ Գերմանացիներուն կը վերաբերի, որոնք բնականաբար չեն կրնար ընդդիմանալ այն միջոցառումներուն, որոնք իբր թէ ուղղուած են Թուրք զօրքերու անվտանգ ու անարգել պարսկական ճակատ փոխադրումին: Այդ գաղափարը գերմանական գլխաւոր սպայակոյտէն պարտադրուեցաւ եւ տհաճութեամբ ընդունուեցաւ Էնվէր փաչայի կողմէ: Ասիկա ա՛լ աւելի բացորոշ կը դառնայ եղեր, նկատի առնելով Թրքական տեղեկութեան անկրկնակութիւնը՝ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին, որոնք կը վերաբերին հայկական գինեալ ուժերու զօրութեան, էջմիածին _ Ճուլֆայի միջեւ երկարող աւելի քան 300 քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ: Եւ նաեւ ուղղուած՝ այդ գործին մէկ հատուածին, ուր գինեալ հայեր արդելք հանդիսացած են եղեր:

Պ. Ահարոնեան խնդրեց, առ վ գիտութիւն Ձեզի ներկայացնել իր երեք մտավախութիւնները եւ Էնվէր փաչայի անպատեհ կեցուածքը: Հայ առաջին դիւանագէտին մտահոգութիւնը հասկնալի է: Պարզ է, ինչպէս արդէն պատիւ ունէի Ձեզի տեղեկացնելու, Թուրքերը ձեռնարկած են թաթար բնակչութենէն զէնք կըրելու առակ մարդիկը գինելու եւ առանձին Կովկասեան բանակ կազմակերպելու, որ Թուրք բանակին օգնութեամբ պիտի գէ _ մաքրէ տարբեր վայրերու մէջ մնացած հայութիւնը: Հաւանական է նաեւ այն, որ Գերմանացիները Թրքական գլխաւոր սպայակոյտին մտադրութիւնները կասկածի չենթարկեն: Ինչպէս կը վայելէ դերման գլխաւոր սպայակոյտին անտահման վստահութիւնը, այն պատրուակով որ ճամբայ կը հարթէ դէպի Թաւրիզ, մաքրագործելու այդ ճանապարհը գոյութիւն չունեցող թշնամիներէ, մինչ միւս կողմէ, անհաճոյ անակնկալ մը կը պատրաստէ գերմանացիներուն, Բաքուի մէջ: Ակնյայտ է, որ այս քաղաքը Էնվէր փաչայի ու Թաթարներուն նպատակադրած կէտն է ուր Թուրքերը ի գործ պիտի դնեն իրենց խորամանկութեան ու խաբէութեան ապացոյցները, որպէսզի արդարացընեն այդ քաղաքը մտնելու վճռոտը, գոյացուելու համար թէ ոչ թէ իրենք՝ Թուրքերը, այլ՝ Ադրբեջանի Թաթարները «ազատագրեր են իրենց մայրաքաղաքը, ըոլշեւիկներէն»: (Այստեղ բացայայտ երեւան կուգայ պուլկար դիւանագէտին յստակատեսութիւնն ու խորաթափանցութիւնը Ց. Կ.):

Բարեհաճեցէք եւ այլն, եւ այլն...
Ստորագր. Ն. Քոլուչեւ

ԾԱՆՕԹ. _ Բնագրին մէջ Հայաստանի մայրաքաղաքի անունը ամէն տեղ երիւանի գրուած է: Գոնտ 321, ցուցակագր. 1 արխիւային միաւոր 2691: Թերթ 154_156 ընդամենը գործ: Ձեռագիր:

Պուլկարական
Թագաւորական դեսպանութիւն

ԾԱՇԿԱԳՐՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐ
Կ. ՊՈԼԻՍ, 1918 ՅՈՒԼԻՍ 30

Վատահեալ հաղորդում
Պ. Մալինովին, Վարչապետ Նախարարական Խորհուրդին, Արտաքին գործոց եւ դաւանանքներու նախարար եւ այլն.

ՍՈՖԻԱ.

Պ(արոն Վարչապետ),

Պատիւ ունիմ առ ի գիտութիւն Ձեզի տեղեկացնելու թէ զօրավար Ղորղանեան (1) որոշած է ճամբայ ելլելու դէպի Փոթի ու Թիֆլիս առաջին իսկ չոգենաւով, որ պիտի մեկնի Կ. Պոլիսէն: Ան իր մեկնումը դէպի Վրաստան, կը բացատրէ զուտ անձնական ու ընտանեկան պատճառներով: Մտադիր է եղեր վերադառնալ երկու _ երեք չաբաթ վերջ, մինչ այդ առանց հաւատալու թէ խորհրդաժողովը կարող է սկիզբ առնել:

Այսօր զօրավար Ղորղանեան յայտներ է իր որոշումը Թալեաթ փաչային, որ խորհուրդ տուեր է չմեկնելու, քանի որ խորհրդաժողովը մօտ օրէն բացուելու է եղեր: Հասկնալի է, որ զօրավարը մերժեր է այդ խորհուրդին ականջ տալ, որովհետեւ ինչպէս ինք, այնպէս եւ բոլորը հաւատք չեն ընծայեր այդքան ըպատուած խորհրդաժողովին (քոնֆերանս) մօտալուտ բացման (2):

Զօրավար _ հազարապետ Ղորղանեան նախկին ռուսական սպայ է, որ աւարտած է Պետերբուրգի զօրավարական ըպայակոյտի ակադեմիան: Ան ծագումով՝ հօր կողմանէ Հայ է, իսկ խոտլացի՝ մօր կողմէ: Տպաւորութիւնը կ'ընէ խելացի եւ ուղղամիտ անձի մը: Ան մեծ հարստութիւններու տէր է եղեր Թիֆլիսի մէջ, ուր կը բնակի անոր ընտանիքը:

Բարեհաճեցէք եւ այլն.

Ստորագրութիւն՝ Ն. Ֆ.
(Նիքոլա Քոլուչեւ)

ԿՊՊԱ. (Կեդրոնական պետական պատմական արխիւ (պուլկարերէն տառերով հայատառ վերարտադրում ՅՏԻԱ) ֆոնտ 321, ցուցակագր. 1, (արխիւային միաւոր եւ թերթ-թաց թղթած եմ)

(1) Բնագրին մէջ Քորկաևով

(2) Թրքական կողմէ ձգձգումը կը միտի թուրք բանակի յառաջխաղացումը իրականացնելու, որ յայտնի կը դառնայ պուլկարական լիազօր նախարարի տարբեր հեռագիրներէն:

Թարգմանեց՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
2002, Մայիս 5

ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՅՑ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ Փարիզ

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՅԹԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակի եւ Գրերու գիւտի մօտալուտ 1600-ամեակի առթիւ Միութիւնս կազմակերպած էր շարադրութեան մրցոյթ մը, Հայաստանաբնակ ուսանողներու եւ ուսուցիչներու միջեւ: Մրցոյթի նիւթն էր՝ «Մեսրոպեան գիւտի դերը՝ Քրիստոնէութեան ընդունման, 16 դարերու ընթացքին ազգային - մշակութային գետնի վրայ պատմագեղարուեստական հսկայ ժառանգութեան ստեղծման եւ համազգային միասնականութեան իր խոր նշանակութեան մէջ»:

Գրութիւնները Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ պրուած պիտի ըլլային, առաւելագոյն չորս էջի սահմանուն մէջ:

Արդ, Ապրիլի վերջաւն, Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի ՍՓԻՒՌՔ, գիտա - ուսումնական կեդրոնի Տնօրէն փրոֆ. Տոքթոր Սուրէն Դանիէլեանի մէջ տասնեակ մը 31 թեկնածուներու պրոյթիւնները՝ անանուն կերպով, այլ միայն թուագրուած:

Մրցոյթի Դատակազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն. - Տիկին Ժենիկ Օհանեան - Արոյեան՝ Փարիզի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու (INALCO) հայագիտական ամպիոնի արեւմտահայերէնի դասախօս,

Տիկին Նորա Պարութեան՝ Երեւանի Համալսարանի բանասիրական Ֆակուլտետէն եւ Փարիզի Դպրոցասէր վարժարանի ուսուցչուհի,

Պր. Նազարէթ Թօփալեան՝ գրագէտ, հրապարակագիր,

Պր. Մովսէս Պչաճեան՝ գրագէտ, հրապարակագիր,

Տոքթոր Հիլտա Գալֆայեան - Փանեան՝ Սորպոնի Համալսարանէն, գրագէտ, հայերէնի լսատեսողական մեթոտի հեղինակ եւ ՄԱՇՏՈՑ Միութեան հիմնադիր - նախագահ:

Դատակազմը իր նիստը դումարեց 2002 Մայիս 19-ին Փարիզի մէջ եւ յետ մանրամասն քննութեան կայացուց իր որոշումը, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ (գոնեկիրներու ինքնութեան ծանօթացանք դատակազմի որոշումէն յետոյ միայն, հեռապատճէնով) -

Առաջին մրցանակ՝ 100 ԱՄՆ տոլար՝ Սվետլանա ՕՇԽԵՐԵԼԻ, իր «Վերադարձ» խորագրուած գրութեամբ, Երեւանի Թիւ 163 դպրոցի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհի,

Երկրորդ մրցանակ՝ 70-ական ԱՄՆ տոլար՝

ա) Անահիտ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական Ֆակուլտետի Բ. Լսարանի ուսանողուհի,

բ) Գէորգ ԱԼԱՎԵՐՏԵԱՆ, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի Ե. Լսարանի ուսանող,

Երրորդ մրցանակ՝ 30-ական ԱՄՆ տոլար՝

ա) Տիրայր ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Երեւանի Պետական Համալսարանի Տնտեսագիտական Ֆակուլտետի ինժ-տնտեսական բաժնի Ա. դասարանի ուսանող,

բ) Արտակ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի Ա. Լսարանի ուսանող,

գ) Սիրանոյշ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, Աջափնոյ Արովեան Մանկավարժական Համալսարանի Բանասիրական Ֆակուլտետի Դ. Լսարանի ուսանողուհի:

Ուղարկուած շարադրութիւնները մեծապէս հետաքրքրական էին եւ ոմանք նոյնիսկ՝ յուզիչ: Դատակազմը նկատեց որ բոլոր թեկնածուներն ալ ընդգծած էին Մաշտոցի մեծ դերը՝ ազգային գիտակցութեան եւ Հայու ինքնութեան հաստատման տեսակէտով, նաեւ նշած էին մշակութային գետնի վրայ գիւտի պատմական դերը՝ գեղարուեստական գրականութեան ստեղծման մէջ: Քիչերն են որ անդրադարձած էին համազգային միասնականութիւն ստեղծելու գետնի վրայ գրերու գիւտի դերին եւ մանաւանդ ուղղագրութեան տարբերութեան պատճառաւ այսօրուան երկփեղկուած վիճակին, որ բոլորովին կը հակասէ Մաշտոցի նպատակին: Բոլոր թեկնածուներն ալ կը չեշտէին լեզուի մեծ կարեւորութիւնը ազգի գոյատեւման տեսակէտով, նոյնիսկ որոշ անձեր կոչ կ'ընէին լեզուն անաղարտ պահելու եւ լեզուին կառչելով գոյատեւելու՝ արժանապատիւ կերպով:

Այս բոլորին անդրադարձումը սակայն չատ յաճախ զրքունակ բնոյթ մը կուտար գրութիւններուն, որմէ կը տուժէր գեղարուեստական տարրը: Այս պատճառաւ Դատակազմը նախընտրեց երեւակայութեան առկայութիւն եւ ինքնատպութիւն ցուցաբերող գրութիւնները պարգեւատրել:

Դատակազմը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այն մասին որ բոլոր թեկնածուները կարողացած էին իրենց գրութիւնները գրել Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ եւ մաքուր լեզուով:

Սրտանց կը շնորհաւորենք մրցանակակիրները եւ բոլոր մասնակիցները: Պարգեւատրուած գրութիւնները փարիզահայ մամուլին մէջ հերթով պիտի հրատարակուին ի մօտոյ:

ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒԹԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՇԱՌԱԽԻՂՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՍՏԱՆԱ՞Ն

Ամերիկացի փաստաբան մը, Է. Ֆաքան, ճակատ բացած է այն ձեռնարկութիւններուն դէմ որոնք իր կարծիքով շահագործած են գերիները: Առաջին դիրքի վրայ են Ձլիթ Պոսթըն դրամատունը, Աէթնա ապահովութեան ընկերութիւնը: Շարքին մէջ կան Նիւ Եորք Լայֆը որ արդէն թիրախ է Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու շառաւիղներուն դաժին հատուցումներուն, ապա՝ Լեհման Պրաթըրսը, Նորֆոլքը, Լոնտոնի Լլոյտ'սը, եւ այլն:

Դիմումը կատարուած է յանուն Ամերիկայի գերիներուն շառաւիղներուն որոնք 30 միլիոնի չափ են: Ամբաստանածները ձեռնարկութիւններ են որոնք յաջորդած են գերեվաճառութեան օրով գոյութիւն ունեցողներուն: Տնտեսագէտներու հաշիւներով, չհատուցուած գումարները հազարաւոր միլիառ տոլարներու կը հասնին: Է. Ֆաքան կ'ըսէ թէ կը դիտնայ տասնեակ միլիառներով:

Հատուցումի առաջին դիմումները կուգան 60-ական թուականներէն: Ներկայի ծրագիրը երկու վարկածի վրայ հիմնուած է. կա'մ ձեռնարկութիւնները դատէ խուսափելու համար պիտի ընդունին վճարել, կամ պիտի դնուին ուրիշներ որոնք ճնշում պիտի բանեցնեն կառավարութեան վրայ որպէսզի ան ալ իր բաժինը ստանձնէ:

1988-ին Գոնկրէսը արտօնեց որ 80 հազար ծագումով ճափոնցի Ամերիկացիներ հատուցում ստանան, Բ. աշխարհամարտին ճամբարներու մէջ արգելափակուած ըլլալով: Տրուած գումարը աւելի քան 1.5 միլիառ տոլար եղած է: Սակայն, ներկայի դիմումները օրինակ առած են Գերմանիոյ նացիական ճամբարներու պարտադիր աշխատանքի դատերը:

Ինչ կը վերաբերի գերիներու հատուցումի հարցին, իրաւական գետնի վրայ բաւական վիճելի կէտեր կը նկատուին. անցեալ տարի, ցեղասպանութեան դէմ ՄԱԿ-ի համագումարը յայտարարած էր թէ գերեվաճառութիւնը «մարդկութեան դէմ ոճիր» էր եւ պէտք էր միշտ այդպէս նկատի առնուէր: Այսուհանդերձ, իրական գետնի վրայ, մարդկութեան դէմ ոճիրի հասկացութիւնը ԱՄՆ-ու մէջ գերեվաճառութեան ընդհանէն վերջը հնարուած բան է: Սակայն, ամէն պատարան պարտաւոր պիտի ըլլայ այդ սահմանումը յետադարձօն յատկանիշով նկատի ունենալու եւ անով ընդդրկելու նաեւ անցեալի այդ ոճիրը:

Ինդրայարոյց կէտ մըն է հատուցումի դումարներուն ճշդումն ալ: Բողոքարկուները կը պահանջեն որ գերիներուն չվճարուած ամէն մէկ տոլարի այսօրուան փոխարժէքը որոշուի բարդուած տոկոսներով եւ խնդրոյ առարկայ ձեռնարկութեան գործակցումին համեմատական սակով: Այս կարգի հաշիւով մը 150 տարի առաջուան մէկ տոլարը այսօր պիտի արժէր 6250 - 400·000 տոլարի միջեւ: Անկէ զատ, դժուար է արժեւորել գերեվաճառութեան չնորհիւ ապահովագրական ընկերութիւններու եւ դրամատուներու ապահոված չահը:

Այս կարգի առարկութիւններու փաստաբան Ֆաքան ու իր յաճախորդները կը պատասխանեն թէ հանրային կարծիքին ճնշումը կարեւոր դեր պիտի կատարէ: Անոնք արդէն կը նախատեսեն պոյքոթներ, մինչեւ իսկ ցեղային չարժումներ: Նահանգներու քաղաքական պատասխանատուներուն հրաւէր եղած է հանրային ժողովներ կազմակերպելու եւ ուսումնասիրութեան յանձնախումբեր գործի լծելու, որպէսզի պարզուին գերեվաճառութեան լման ազդեցութիւնները: Օգոստոսին Ուաշինկթընի մէջ ծրագրուած է բողոքի ցոյց մը:

Կը մնայ դիտնալ թէ հանրային կարծիքը պիտի միանա՞յ Ֆաքանի դատին, տալով անոր ակնկալած նեցուկը: Այսօր, արդէն, հարցախոյզեր ցոյց կուտան որ սպիտակամորթերու 70%-ը նոյնիսկ դէմ է գերեվաճառութեան անցեալին համար հրապարակաւ ներողութիւն խնդրելու: Սեւամորթ առաջնորդներն ալ պատրաստուած են. մէկ մասը զօրավիղ է Ֆաքանի, ուրիշներ կը պնդեն թէ վնասուց հատուցումը միայն պետութիւնը պէտք է վճարէ: Կայ խումբ մըն ալ որ կ'ուզէ որ ձեռք ձգուելիք գումարները յատկացուին սեւամորթերու դաստիարակութեան: Վախցողներ ալ կան որ հատուցումի դատերը գերեվաճառութեան դերին մասին անհրաժեշտ վերաքննութենէնետ կը կեցընեն Ամերիկացիները: «Ազգերու յանցանքը» հատորին հեղինակը է. Պարքան կ'ըսէ թէ եթէ ձեռնարկուած հոլովոյթը գերեվաճառութեան մասին ընդհանուր վիճարկումի մը չառաջնորդէ, ամբողջ ընկերութեան համար, մեծ բանի ծառայած պիտի չըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻ ԻՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ՅՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

- Վահան քեզ կը ճանչնայ:

- Ո՞վ ըսաւ:

- Ինքն իսկ, թէ՛ քեզ կը ճանչնայ կոր, թէ՛ Տրդատը եւ թէ՛ Սիսակը... ամէն բան խոստովանեցաւ, պարապ տեղը կ'ուրանաս:

- Այդ ձեր լսած Վահանը ձերբակալա՞ծ է ուրեմն:

- Անշուշտ ձերբակալուած է, - պատասխանեց Լտեսը, - եթէ ձերբակալուած չըլլար, ուրկէ՞ պիտի գիտնայինք այս ամէնը:

- Ես զարձեալ կը կրկնեմ, որ հնչակեան Վահան մը չեմ ճանչնար:

- Եթէ քեզ հիմա երեսցնեմ անոր հետ:

- Երեսցուցէք, - ըսաւ Վահէ:

- Հարկաւ պիտի երեսցնեմ... եւ երբ անիկա հաստատէ, թէ քեզ կը ճանչնայ՝ այն ատեն ի՞նչ պիտի ընես...

- Վստահ եմ, որ այդ ձեր Վահաիը պիտի չկրնայ այդպիսի բան մը հաստատել:

- Տեղն ի տեղօք պատմեց ամէն բան, - լսաւ Լտեսը, - պարապ տեղը մի՛ ջանար ինքզինքդ արդարացնելու... ամէն բան ուրանալը չատ դէշ դրութիւն մըն է:

- Վահանը ցոյց տուէք ինծի, եւ ես ձեզի կ'ըսեմ, թէ զինքը կը ճանչնա՞մ, թէ ոչ:

- Ատոր դեռ ժամանակը կայ:

- Ինչո՞ւ չես ուզեր անմիջապէս երեսցընելու:

- Նախ իր հարցաքննութիւնը աւարտեն, յետոյ քանի մը օր սպասելով՝ բան մը չենք կորսնցներ:

- Ինչպէս որ կ'ուզես, - պատասխանեց Վահէ, - բայց այն ատեն ինչո՞ւ զիս կանչեիր ու հարցաքննեցիր:

- Այդ իմ գիտնալիք բանս է:

Եւ Սրթին ոստիկանին ըսաւ, թէ կըրնար բանտարկեալը իր տեղը տանիլ:

«Այս անպիտանները ի՛նչ դժուար է խոստովանեցնել» - լսաւ Լտեսը ինքնիրեն, երբոր առանձին մնաց:

Դուրս ելաւ Ֆլտամը սխահիէն: Մութը արդէն պատած էր ամէն կողմ: Ճաղաղ օդլու եօքուչէն անցաւ եւ Պապը Ախ ճատուէին հասնելով՝ դնաց դէպի Սիրքէճի:

«Սա Վահանը արդեօք պիտի կրնա՞նք ձեռք անցընել, - կը մտածէր, - մեծ դործ մը տեսած պիտի ըլլանք, եւ մեր պատիւը ա՛լ աւելի պիտի բարձրանայ»:

Այս մտածումներով կամուրջէն կ'անցնէր, երբ յանկարծ մէկը թեւէն բռնեց:

Սրթին եաին դարձաւ:

Արշաւիրն էր, ծանօթ դաւաճանը:

- Այս ատեն ո՞ւր կ'երթաս, այսպէս, - հարցուց:

- Ուշ մնացի, տուն պիտի երթամ, - պատասխանեց Սրթին:

- Եկուր քիչ մը նատինք քեզի հետ:

- Ո՞ւր կ'ուզես, որ նատինք:

- Ղալաթիա, քարափին վրայ լաւ ռեսթորատուն մը կայ, հո՛ն երթանք, պատեհական օղի ունի:

- Հասկցայ ըսած տեղդ, երթանք, բայց երկար չեմ կրնար մնալ:

- Քիչ կը նստինք:

Հինգ վայրկեան ետքը Արշաւիր եւ Սրթին նստած էին սեղանի մը չուրջը:

- Դուն հնչակեաններէն կը ճանչնաս, այնպէս չէ՞, - հարցուց Արթին:

- Գոնէ գլխաւորները կը ճանչնամ, քանի որ ես ալ հնչակեան եղած եմ, - պատասխանեց Արշաւիր:

- Վահանը կը ճանչնա՞ս:

- Ո՞ր, Վահանը, խարբերդցի՞ն:

- Այո՛, խարբերդցի:

- Այն, որ օմմպայի պայթումէ մը վիրաւորուա՞ծ է դէմքէն:

- Ճիշդ այդ Վահանը:

- Բայց հարկաւ կը ճանչնամ, - դոչեց Արշաւիր, - ինչո՞ւ հարցուցիր, այդ Վահանը, կարծեմ, Խարբերդ գացած էր, մինչեւ հիմա ապաննած ըլլալու են:

- Ողջ է եւ հոս է:

- Վահանը հո՞ս է, - լսաւ Արշաւիր՝ յայտնի յուզումով մը:

- Այո՛, ինչո՞ւ այդքան իրար կ'անցնիս:

- Հոս է եւ ապատօրէն կը պտըտի՞:

- Առայժմ, - պատասխանեց Լտեսը:

- Վստա՞հ ես այդ ըսածիդ:

- Այո՛, վստահ եմ, սակայն դուն ինչո՞ւ այդչափ յուզուեցար:

- Որովհետեւ անոր ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ ինծի համար վտանգ մըն է:

- Դուն հետը ի՞նչ գործ ունիս:

- Իմ կատաղի հակառակորդս է: Եգիպտոս իրարու հետ խնդիր ունեցած ենք եւ հիմա, որ անչուշտ իմացած է, թէ թուրք ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ կը գտնուիմ, եթէ պիտ տեսնէ՝ անպատճառ կը սպաննէ:

- Մարդ գարնելը այդչափ դիւրին գործ չէ:

- Վահանի համար չատ դիւրին է, բայց ուրկէ՞ եկեր է հոս եւ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ համար:

- Բոլոր այդ հարցումներուն պատասխանը պիտի ստանանք, երբոր զինքը ձեռք անցուենք, առայժմ միայն մէկ բան գիտենք, այսինքն թէ՝ Վահան Պոլիս կը գտնուի:

- Ձերբակալելու համար միջոցներ ձեռք առա՞ծ էք:

- Բնականաբար, բայց քու ալ աջակցութեամբ պէտք ունինք, դժբախտաբար Վահանը ճանչցող մէկ գաղտնի ոստիկան կայ միայն, եւ մէկ մըն ալ դուն կաս:

- Ես, ի՞նչ որ կ'ուզես, որ ընեմ:

- Գուն ընելիքդ այն պիտի ըլլայ, որ երբ զինքը տեսնես, անմիջապէս ձերբակալել տաս:

- Գոնէ գիտէ՞ք, թէ Պոլսոյ ո՛ր կողմը կը գտնուի, - հարցուց Արշաւիր:

- Զինքը Բերայի մէջ տեսեր են, - պատասխանեց Արթին, - հաւանօրէն այդ կողմերը կը բնակի:

- Ես ալ Բերա կը բնակիմ... միայն թէ ճշմարիտը խօսելու համար, եթէ երբեք իրեն հանդիպիմ՝ կը զգուշանամ քովը մօտենալու... պատճառը արդէն քսի քեզի:

- Դուն ձեռքովդ զինքը բռնելու պէտք չունիս, բայց հետեւէն կրնաս հետեւիլ իրեն:

(Շար. 226)

(Շար. Ա. էջէն)

քին նախարար՝ Ն. Սարքոզի, Փարիզի քաղաքապետ՝ Պ. Տըլանոյէ, մինչ ժապ Շիրաք հեռաձայնով յաւակցութիւն կը յայտնէր դեսպանին: Վարչապետը կը յայտարարէր որ ինչ որ Իսրայէլի հետ կապ ունի, միշտ մօտէն կը յուզէ Ցրանսան: Դեսպանատունը կը գտնուի Շան ՝ զ'Էլիզէի թաղամասը, Մաթիւնեան եւ ժ. Մերմոզ փողոցներու միջեւ: Առաջին քննութիւններու համաձայն, հրդեհը արկածի հետեւանք է, հաւանաբար ելեկտրական թելերու խզումի մը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Ա. Շարոն Մայիս 22-ին կրցաւ ֆինէսթիին (Խորհրդարան) քուէարկել տալ տնտեսական խստակեցութեան իր ծրագիրը, որու մերժումը 48 ժամ առաջ, քաղաքական տագնապի մը դուռ բացած էր: Կը մնայ վերահաստատել կառավարական համախմբումը, բայց, Շարոն որեւէ կարգադրութիւն չուզեր Շասի եւ Թորահի հետ (ծայրայեղ կուսակցութիւնները): Այսըրյորդանանի մէջ, չորս Պաղեստինցիներ սպանուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ, ասոնց մէջ՝ Ալ - Աքսայի նահատակներու ջոկատներուն տեղւոյն ղեկավարը: Իսրայէլեան բանակը 15 գերի ալ բռնած է, որոնց մէջ Համասի տեղւոյն պետը: Պաղեստինցիք ալ անճնասպանական նոր արարք մը գործած են Ռիշոն - լը - Ձիոն, Թել - Ավիվի հարաւը, որու հետեւանքով երեք մեռեալ կայ (երկու իսրայէլացի եւ պաղեստինցի քամիքազը) եւ 30 վիրաւոր: Արարքին տէր եղած են Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատները:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ պատերազմի սպառնալիքը օրէ օր կը սաստկանայ, Գաշմիրի պատճառով, որ 35 տարի է լարուածութեան պատճառ է իրենց միջեւ: Հնդկաստանի վարչապետին յայտարարութիւնը, Մայիս 22-ին, ալ աւելի լարած է մթնոլորտը: Ան յայտարարած է որ վճռական ճակատամարտի ժամը եկած է: Երկու հիւլէական պետութիւնները մէկ միլիոն զինուոր համախմբած են սահմանագլուխները:

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսի թրքական եկերպահ ուժերը կրակ բացած են թրքական նաւու մը վրայ, որ 250 գաղթողներ գաղտնաբար դէպի Իտալիա կը փոխադրէր: Մէկ մեռեալ կայ եւ 7 վիրաւորներ:

ՊԷՐլինի ՄԷՋ, Պուչ չստեղծեց այն ռպեւորութիւնը զոր ստեղծած էր Քէնըմի 1963-ին, երբ յայտարարած էր՝ «Պէրլինցի մըն եմ»: Այս անգամ, Պէրլինցիները իրեն ըսին որ Պէրլինցի չէ, ընդհակառակն՝ «Եանքի, կո հոմ» բացատրանչած են: Ժամանման պահուն, ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է, բայց նախապէս, Ուաշինկթընէն մեկնած ատեն, ըսած էր՝ «գիտեմ որ այդ երկիրներուն (Իրան, Իրաք եւ հիւսիսային Գորէա) վերաբերող յայտարարութիւններս մտահոգութիւններ պատճառած են, բայց, պատասխանատուութիւնն ունիմ արտայայտուելու այնքան յստակ կերպով որ կրնամ այդ վարչակարգերուն մասին եւ պիտի չարունակեմ այդպէս ընել»:

ՄԱՐՍԷՅԻ ընկերվարական պատասխանատուներու չրջանակին մէջ, փոթորիկ մը ծագած է եւ յայտնաբար Միշէլ Վօդէլ (Փաֆա-ի Շրջանային Խորհուրդի նախագահ), Ժ. Ն. Կեռնէ (Պուչ-ու-Ռոնի Շրջանային Խորհուրդի նախագահ) յայտարարած են թէ կը հրաժարին Ապր. Բլեըրյէն, որովհետեւ այս վերջինը զօրավիգ էր Փաթրիք Մէնուշիի թեկնածութեան Մարսէյլի համայնավար վերջին բերդին մէջ, անտեսելով տեղւոյն ընկերվարական ղեկավարներու տեսակէտը: Հրաժարելու որոշումը կը նաեւ ընտիսխան Սիլվի Անտրիէօ:

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Ասկար Ակայեւ պաշտօնապրկած է ամբողջ կառավարութիւնը, հանգարտեցնելու համար ցուցարարները, որոնք փողոց իջած են բողոքելով Մարտի խռովութիւններու բիրտ զսպումին դէմ: Երկրին վիճակը չատ անկայուն է եւ անցեալ Դեկտեմբերին ալ մարդկային իրատանց Հելսինքիի մէջազգային Դաշնակցութիւնը յայտարարած էր. - «Նախագահական եւ երեսփոխանական վերջին ընտրութիւնները արատաւորուած են այնպիսի անկանոնութիւններով, որոնք պրեթէ խեղկատակութեան նմանած են»:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 28
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ
Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի առաջին հանրապետութեան հռչակման (1918 Մայիս 28) տարեդարձ
ժամը 18-ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՈՆՐԷԱԼԻ «ԱՆԱՀԻՏ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

կը խնդրուի բոլոր հեղինակներէն եւ հրատարակչական հաստատութիւններէն, որ գրադարանիս նուիրեն իրենց հրատարակութիւնները, համերներէն կամ օտար լեզուներով եւ ուղղարկեն հետեւեալ հասցէին՝

HAMAZKAYIN LIBRARY,
3401 Olivar Asselin, Montréal,
Quebec H4J 1L5,
Tél. : 514-337-7753

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻԻՆ

ՀԲԸՄ-ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ
(Տասներորդ աշխատաճի տարեշրջան)
«Ա.ՀԱ.ՋԱՆԳ» Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

կատարելապէս անկատար
Մ. Պատմաճեան
Պատանեկան Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ
Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Մուտք՝ 10 Եւրօ / ղեղչեալ՝ 5 Եւրօ

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

HAMASKAïNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :
— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr
— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

A.A.A.S.
HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau
des Action Culturelles de la Ville
vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations,
vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Մայրերուն Օր

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԱՆ առթիւ մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 Եւրօ

Le
CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion
de son passage à Paris

Mme Sevda SEVAN
écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie

en présence de son éditeur
en langue française
M. ERIC NAULLEAU

le **Dimanche 26 mai à 18h**

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Vente et dédicace
de son dernier roman :
« QUELQUE PART
DANS LES BALKANS »

Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — **Cocktail**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MAI
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20·433 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·434

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Բաքուէն եւս, Մայիս 23-ին, Ծովհ.- Պօղոս Բ. Սոփիա ժամանեց եւ քիչ եւս յայտարարեց թէ որեւէ առեն չէ դադրած սիրելէ պուլկար ժողովուրդը, ակնարկելով 1981 Մայիս 13-ին իրեն դէմ գործուած մահափորձին, որու մէջ մեղադրուած էր Պուլկարիա, որպէս վճռանգամն կապ Վորլդային Մխուէեան: Դատավարութեան առեն, Ալի Աղճա, որ չարունակ հակասական յայտարարութիւններ կ'ընէր, բայց ի բաց կ'ամբաստանէր Հռոմ պտուտող երեք Պուլկարներ: Ասոնք անպարտ կ'արձակուէին 1986-ին, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ:

Պապը չատ տկարացած է եւ չի կրնար այլեւս արտասանել իր ելոյթները, Սոֆիայի հրապարակին չրջանն ալ իր «փոփոխիկ»ով ըրաւ, զինք կ'ողջունէին երկրին 60 հազար կաթողիկէները:

Բաքուէն մեկնելէ առաջ, Ծովհ.- Պօղոս Բ. պատարագած է տեղւոյն Մարզական Պալատին մէջ 3000 հոգիի ներկայութեան, ուր եղած են նաեւ մեծամասնութեամբ մահմետականներ: Արարողութեան վերջաւորութեան («Ֆիկառօ», Մայիս 24), Պապը հանդիպում ունեցած է Ղարաբաղի զաղթականներու հետ: Թերթին թղթակիցը՝ Սոֆի մը Ռալինէլ կը նկարագրէ «խօսուն տեսարանը այս ծերունի Պապին, որ կ'օրհնէր եւ կը քաջալերէր մահմետականները արտաքսուած իրենց հողերէն քրիստոնեայ ազգի մը՝ Հայաստանի կողմէ»: Վատիկան 100 հազար տոլարի չէք մըն ալ յանձներ է կառավարութեան այդ զաղթականներուն համար, որոնք չատ խախուտ պայմաններու մէջ կ'ապրին: Ըստ երեւոյթին, Պապը լաւ չէ սերտած Ղարաբաղի հարցը, ոչ ալ ծանօթ է Սումգայիթի չարդերուն, Բաքուի տեղահան քրիստոնեայ Հայերուն մահմետականներու կողմէ, եւայլն, եւ այլն:

Թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ ուսանողները չատ խանդավառուած են այս այցելութենէն, աւելցնելով թէ դրացի Իրանի ազդեցութիւնը չատ թեթեւ է մահմետական այս երկրին մէջ, որ դէպի Թուրքիա կը նայի:

*
**

Պապը երեք օր կը մնար Պուլկարիա, ուր Մայիս 24-ին, Պուլկարներու հետ կը մօնէր բոլոր սլաւ ժողովուրդներու աւետարանական երկու սուրբերու մօնը: Սոֆիայի կեդրոնը, քանի մը հարիւր մեթրի վրայ, քով քովի են, օրթոտոքս եկեղեցի մը, սինագոկ մը, մզկիթ մը եւ Սէն-Ժոզէֆ եկեղեցին: Լրագրող մը կը բացատրէ՝ «հո՛ս, նախ սլաւ են, ապա՝ պուլկար, հուսկ՝ օրթոտոքս»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին եւ Ներքին Ապահովութեան նոր նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ մեծ իրարանցումի մէջ է իր նշանակումէն ի վեր, Սթրազպուրկէն եկաք, Մայիս 23-ին Սանկտ-Թի զաղթականները դնաց, ուր կը գտնուին հարիւրաւոր զաղթականներ, որոնք Ֆրանսայի այդ կայքը ընտրած են Անգլիա անցնելու յոյսով: Կայանին մէջ եւ չուրջը կռիւներ ալ չատ են Ասֆանտներու եւ Քիւրտերու միջեւ դիմաւորարար: Կառավարութիւնն դժգոհ են նաեւ վայրին բնակիչները ու Անգլիացիները, որոնք այլեւս զաղթող չեն ուզեր: Կը պահանջուի հիւսիսային Ֆրանսայի այս զաղթականին փակումը, բայց, այդ ալ չի կրնար իրագործուիլ մէկ օրէն միւսը: Ն. Սարքոզի, այդ առընչութեամբ յայտարարեց.- «Փակումը հետանկար մըն է, ոչ թէ նախապայման մը»: Նախարարը խոստացաւ ոստիկանական նոր ուժեր: Այս զաղթականը բացուած է 1999-ին Ներքին Նախարարութեան դիմումին վրայ, վերջ տալու համար զաղթականներու թափառումին Գալէի պարտէզներուն մէջ: Հարցը հոն է, որ զաղթականին փակումը լուծում չէ: Հոն կան 120 զանազան ազգութիւններ, մեծ մասամբ սակայն Քիւրտ եւ Ասֆան:

ԻՐԱՑԻ, անձնասպանական ոճրափորձեկրու մղձաւանջով կ'ապրի Ռիչոն-լը-Զիոնի արարքին վաղորդայնին: Մայիս 23-ին ալ, վերջին պահուն առաջքն առնուած է այլ ոճրափորձի մը, վառելանիւթի պահեստանոցի մը առջեւ: Միւս կողմէ, իսրայէլեան բանակը Գազա մըտած է եւ Իսրայէլ ծրագրած է Այոյոդանանը վերածել ամբափակ զանազան դաւառակներու, ինչ որ Եւրոպացիք անընդունելի կը գտնեն: Գազա գտնուող Եւրոպական յանձնախումբին ներկայացուցիչը՝ Ժան Պրէթէչէ յայտարարած է.- «Այս ծրագիրը անընդունելի է թէ օրինական դետնի վրայ եւ թէ իր սկզբունքին մէջ, որովհետեւ Իսրայէլի կողմէ Այոյոդանանը զինուորական իր հակչռին տակ առնել կը նշանակէ եւ կ'ոչընչացնէ անտեսական զարգացման եւ բարենորոգումներու որեւէ կարելիութիւն, ինչ որ կենսական պայման է խաղաղութեան գործընթացի մը հասնելու համար»:

ՄԱՐՍԷՑԻ մէջ, ինչպէս կը նախատեսուէր կեղրնիէն եւ Վօդէլէն եկաք, ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային Բիւրոյէն հրաժարեցաւ նաեւ Սիլվի Անրիէօ: Ասոնց բողոքն այն է, որ կուսակցութեան վերին մարմինը փաթրիք Մենուչիի թեկնածութիւնը պահեց Մարսէյլի ընտրական համայնավար բերդին մէջ:

ՊԻԵՆ ԼԱՖԷՆ եւ թալիսաններու դերադասն պետը՝ Մոլլա Մոհամատ Օմար «ողջ-առողջ են չնորհիւ Ատուծոյ» ըսած է Մոլլա Օմար նամակի մը մէջ, որ անցեալ չաբթու յանձնուած է Փաքիստանի արեւմտեան չրջանի տեղացի լրագրողի մը: Հոն բսուեր է նաեւ որ թալիպան չարժումը կը սպասէ կոչին՝ «պատերազմի ձեռնարկելու համար անհատներու դէմ»:

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՑԵԿԱԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԴԷՄ

Հայ Դատի Եւրոպական Յանձնախումբը Յայտարարութիւն մը հրապարակած է Հայեւթուրք հաչտութեան նոր յանձնախումբին կազմութեան դէմ: Ինչպէս քանիցս գրեցինք, այդ յանձնախումբը մասնակից թուրք անձնաւորութեամբ իսկ, նպատակը կը հետապնդէր միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ հաչտութեան գործընթացը ձեւացնելով խոչընդոտելու Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը. յատկապէս ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին կողմէ:

Հրապարակուած Յայտարարութիւնը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ յիչեալ յանձնախումբին վերակազմութեան լուրերուն:

Ապա յիչեցնելով առաջին կազմով տարուած հայալիաս գործունէութիւնը, կը դատապարտէ ներկայի չանքը: Կը չեչտէ թէ նման նախաձեռնութիւններ թուրք պետութեան ժխտողականութեան նորոյի արտայայտութիւնն են: Թուրքիա փոխանակ պարկեչտ չանքով մը ցեղասպանութեան իրականութիւնը ընդունելու, կը չարունակէ Հայաստանի չրջափակումն եւ ծաւալապաչտ քաղաքականութեամբ մը կը սպառնայ Կովկասի կայունութեան եւ Հայաստանի ապահովութեան:

Յայտարարութիւնը նչելով որ միջազգային հանրութիւնը պէտք է թուրքիան դէմ յանդիման դնէ իր պատասխանատուութեան, յանձնառութիւն կը յայտնէ աչխուժօրէն չարունակելու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումի չանքերը:

*
**

ՍՏՈՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Յայտարարութիւնը ստորագրած են Ֆրանսահայ քաղաքական կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները, կրօնական, մչակութային, մարզասիրական, երիտասարդական, մարզական, արհեստակցական ընկերակցութիւններ, դպրոցներու հոգաբարձութիւններ, նախկին ռազմիկներու, հայ իրաւաբաններու միութիւնը, լրատիւներ որոնց չարքին «Յառաջ». հրապարակուած առաջին ցանկ մը 35 անուն կը խմբէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԲԱՔՈՒԷ՞Ն

Լուրը կուգայ Ֆրանսական մամուլէն ու խոչոր քար մը կը նետէ հպարտութեան մեր մեծապոյն ասպանին մէջ... անոր ուր լեցուցած ենք «երեքհազարամեայ մչակոյթ»ի, «ոսկեղինիկ լեզուի», «Աստուածապարգեւ դիրեր»ու յանկերգները որոնք ամէն պահանջեալ պարագայի պէտք է իջնեն իրենց պահէն, ծածկելու համար մեր մերկութիւնը:

Լուրին չատը հետեւեալն է. «Ադրբեջան պատժական միջոցներ կը սահմանէ, պաշտպանելու համար իր լեզուն»: Որոչուեր է 50-90 տոլար տուգանք վճարել տալ այն բոլոր պաշտօնատարներուն որոնք կը չարժուին տակաւին դրել կիրեղեան տառերով: Երկիրը որ 1992-ին անցած է լատինական այբուբենի ու անոր ընդհանրացման թուական որոչուած է 2001-ը, չի հանդուրժեր օրինազանցութեան: Պատիժը 150-300 տոլարի կը բարձրանայ, եթէ կիւրեղեանը գործածելու մեղքը գործողը հիմնարկ մը, կամ հասատատութիւն մը ըլլայ: Կառավարութեան պարտականութիւն տրուած է այս մասին օրէնքի բանաձեւ պատրաստելու, պայքարելու համար լատինական այբուբենին ուղղուած քօղարկեալ կամ բացայայտ ամէն տեսակի քարոզչութեան դէմ:

Իսկապէս չչմեկնող է լուրը, յատկապէս մեզի համար որ վստահ էինք թէ Ադրբեջան մչակոյթի պետին վրայ քարի դարը կ'ապրի, չունենալով հազարամեայ անցեալ, կամ երկնապարգեւ այբուբեն, եւ այլն: Մանաւանդ, վստահ էինք նաեւ թէ ան էր մեզմէ անհամեմատ աւելի թալիսաններուս: Ու քանի մը տողնոց լուրը չանկարծ տակնուվրայ կ'ընէ վըստահութիւններու մեր աւազանը:

Լեզուի մաքրութեան մտահոգութեամբ դրամական տուգանք սահմանել 7-8 միլիոնոց երկրին մէջ որ մօտ 100 տարուան ընթացքին գրդ անգամ այբուբեն կը փոխէ եւ ոչ թէ քանի մը ուղղագրական կանոն: Եւ ատիկա, առանց վախնալու «զանգուածային անպրագիտութեան» հետեւանքէն որ ակադեմական մեր թալիսաններուն ուսերուն վրայ, չաղթական քայլերով կը չափէ երեւանի ամպիոնները:

Բայց կարելի է, կիսով լեցուն գաւաթին օրինակով, լաւատեսութեամբ մօտենալ խնդրին. հասկցո՛նք որ մչակոյթ, դիր, լեզու, Մեսրոպ, ապագայ, դրպանի մանրուք իսկ չեն խաւարի մեր ասպետներուն համար: Սակայն, արդեօք այլը տեղէն չարժելու ազդակ չի՞ կրնար ըլլալ սա տոլարներով տրուած տուգանքի քաժինը: Մտածելն վակ հրճուանք պէտք է առթէ բարեսիրական օժանդակութիւնէն անգամ տուրք պահանջող մտայնութիւններու: Հայաստանի բացը չատ չուտով կրնայ փակուիլ այս ճամբով. կը բաւէ քաջութիւնը ունենալ հետեւելու Բաքուի օրինակին. նկատի առած՝ արեղեանական խեղպզրութեան ներսի ու նաեւ դուրսի՛ հաւատարիմներուն թիւը, յամառութիւնը եւ մանաւանդ դրամոլութեան աստիճանը, որեւէ կասկածի տեղ չի մնար:

Կը մնայ չտատամսիլ, գործի անցնիլ, մանաւանդ որ դրեթէ ընտրութիւններու նախօրեակին ենք ու ոչինչ կրնայ մրցիլ եկամուտի նման աղմիւր պտնող թեկնածուի մը հնարքին դէմ:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 23 / 24)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՊԸՆ ԽՆԴՐԱՆՔԸ

Ծովհ.- Պօղոս Բ. Բաքուի մէջ կառուցուելիք կաթողիկէ տաճարին հիմնարկէքը կատարած ու կաթողիկէ համայնքին յանձնած է չինարարութեան դումարին առաջին յատկացումը: Պապը քանի մը վայրկեանի հանդիպում ալ ունեցած է ադրբեջանցի զաղթականներու հետ որոնցմէ քանի մը հոգի իրմէ խընդրած են նպաստել Հայ-Ադրբեջանական հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին, իրենց հարազատ վայրերը վերադառնալուն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.-Ի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԻ ՓԱՌԱՏՈՆ

Սկսած է պատրաստութիւնը «Հայ գիրքի միջազգային փառատօն»ին որ այս տարի կը նուիրուի երջանկայիչատակ Գարեգին Ա.-ի 70-րդ տարեդարձին ու տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, Ցունիս 23-ին: կազմակերպիչներն են Մչակոյթի նախարարութիւնը, Երեւանի քաղաքապետարանը, Ազգային դրադարանը, Գրողներու Միութիւնը եւ Հրատարակիչներու միջազգային ընկերակցութիւնը: Կը մասնակցին նաեւ Սփիւռքէն աւելի քան 60 հրատարակիչներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 17 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՊԱՐՏԻ

Հայաստանի Ազգային նախարարին տեղակալը՝ Թաթուլ Մարգարեան յայտարարած է Մայիս 23-ին, որ Հայաստանի պարտքը միջազգային գանձատան կազմակերպութեանց 17 միլիոն տոլարի հասած է: Այս կացութիւնը պատճառած է որ Հայաստան քուէարկութեան իր իրաւունքը կորսնցնէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Հայաստանի մէջ ուղղագրութեան վերադարձին համար պայքարող մտաւորականներու խումբէն Լեւոն Միրիջանեանի Համազգայինի հրաւէրով Փարիզ գտնուելը առիթ եղաւ մշակութային իրերայաջորդ ճեռնարկներու: Նախ, հրաւիրող միութիւնը իր հիւրին ի պատիւ ընթրիք մը կազմակերպած էր Մայիս 14-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Նեղլկայ գտնուեցան միութենականներ, մտաւորականներ, գրադատներ որոնց սրտին մօտ հարց էր ուղղագրութեան վերադարձը:

Լ. Միրիջանեանի այդ սեղանին խօսքը չնորհակալութեան, գոհունակութեան զգացումներէ բնականաբար անցաւ օրւան նիւթին եւ ան ըսաւ թէ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին չուրջ երկու չաբաթ մնացած, ուշադրութիւն գրաւող պակաս էր Հայաստանի մէջ ընդ սփիւռքի կեանքին լայնօրէն տեղեկացնող մամուլի ըղծութիւնը: Կը մաղթէր նաեւ որ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը դրի առնուէր սովետական կազապարներու, ձեւախախտումներու վերջ տալու մտադրութեամբ, որպէսզի անկախ Հայաստանի յաջորդ սերունդները առիթը ունենային իրենց պապերուն ճշմարիտ պատմութիւնը սորվելու: Լ. Միրիջանեան իր խօսքը աւարտեց վր «Եթէ մեր մասին» քերթուածով:

Ցետոյ սեղանային խօսակցութիւնը դարձաւ ուղղագրութեան հարցին չուրջ որուն վրայ կը կեդրոնանային դրեթէ բոլորին մտահոգութիւնները, սպառոմները: Եղաւ, անշուշտ, ընդհանուր հոսանքին դէմ թիավարելու փորձ ընողն ալ, որ պնդեց թէ Հայաստանի ժողովուրդը պատրաստ չէ նման փոփոխութեան... կրկնելով երեւանեան թալխպաններուն խղճալի յանկերգը: Սեղանակիցներէն ոմանք զարմացան թէ ինչպէս սովետական արդուկէն զերծ, ազատ Ֆրանսայի բնակիչ մը կրնայ համաձայն գտնուիլ մխիթարեան պատեհապաշտութենէ ծագած ծիծաղելի մտայնութեան մը. ուրիշներ պայքացան, տեսնելով որ համաձայնութեան այնքա՛ն ցանկալի երեւոյթը աւելի դիւրաւ իրականութիւն կը դառնար ժրվտականներու մէջեւ, քան՝ դրականներու:

Ուղղագրութեան հարցը չատ աւելի հանդամանօրէն ձեռք առնուեցաւ երկու օր ետքը, Մայիս 16-ի կլոր սեղանին որ տեղի ունեցաւ ծայրէ ծայր լեցուած նոյն վայրին մէջ: Մասնակիցներէն Փարիզի Արեւելեան լեզուներու հայկական ամպիոնի վարիչ Անահիտ Տօնապետեան, ըսուցաւ թէ անակնկալ անհանգստութեան մը պատճառով պիտի բացակայէր: Մայիս 14-ի ընթրիքին ընդհանուր համախոհութեան ընդգիմադիր յայտնուած այս ղէմքին բացակայութեամբ կլոր սեղանը անցաւ առանց յաւելեալ լարումի:

Զրուցասիրաբ Յակոբ Պալեան ամփոփեց խնդիրը, ըսելով որ հայերէնի աւելի քան 15 դարու ուղղագրութիւնը ուրիշ ազգային արժէքներու կարգին զոհուած էր իր անցեալէն խզուած «նոր մարդը ստեղծելու սովետական նպատակին. իսկ, այսօր, այս հարցին վրայ իրենց տեսարէզը հիմնած «էինոմնիկ»ները կը յամառէին ընդդիմանալ վերադարձին: Վճռելու իրաւասու ղեկավարութիւնն ալ մեծ մասով անդիտութեան պատճառով ճեռնածալ կը մնար: Այսուհանդերձ, որոշ խուճապի մը արտայայտութիւնը նկատելեցաւ ակադեմականներու նախորդ օրւան յայտարարութիւնը ուր կ'ըսուէր թէ արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը տարբեր լեզուներ ըլլալով, անոնց ուղղագրութիւնը միասնական դարձնել կարելի չէր, եւ այլն:

Լ. Միրիջանեան զգուշացուց այդ կեցուածքը ընդհանուրինը չնկատելու, եւ ակադեմիայի նախագահութեան «կարապի երգը» կոչեց յայտարարութիւնը: Ապա ծանրացաւ աբեղեանական խեղաթիւրութեան Սփիւռքի մէջ ալ զօրակցելու ա՛լ աւելի անընդունելի երեւոյթին վրայ. ըսածին օրինակ տուաւ հայպիտական ուրիշ ամսագրի մը (Էքս) վարիչ Ռոպէր Տէր Մերկերեանի այդ խմբագրով յօդուածը, լոյս տեսած «Գրական թերթ»ին մէջ:

Կլոր սեղանին Բ. մասնակից Նորվեգիոյ Եպիսկոպոս Զաքարեան «ոճիր» որակեց Հայաստանի մէջ հայերէնի ուղղագրութեան կատեցումը, ապա անդրադարձաւ եկեղեցական կալուածքին մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պահպանուած ըլլալուն:

Գրիգոր Պըլտեան իւրն ելոյթով մը խնդրոյ առարկայ ըրաւ Հայաստանի մէջ ակադեմականի դիրքի տիրանալուն ձեւերը որոնք չատ դիտնականի հանդամանքի հետ կապ չէին ունենար. ապացոյց նկատեց վերոյիշեալ յայտարարութիւնը ուր նոյն էջին մէջ արեւմտահայերէնն ու արեւելահայերէնը մէյ մը «երկու տարբեր լեզու» կը նկատուէին, իսկ քիչ անդին՝ «երկու տարբերակ»: Ցետոյ, ըսաւ թէ անարժանապատ նման դիրքի տիրանալու երեւոյթը Հայաստանի վերապահութիւնը չէր, Փարիզի մէջ ալ կարելի էր առանց պարմանական պարտադրանքներու նման տիտղոսներու, ապրիլ, պատուանդանի տէր ըլլալ:

Ցետոյ ծանրացաւ ուղղագրութեան արժէքին, իմաստին վրայ. ըսաւ թէ պարմանադրական երեւոյթ է ան, զոր ոչ ոք կրնայ փոխել. այսուհանդերձ, Հայաստանի մէջ փոխուած էին: Այսօր ալ այդ փոփոխութեան յաւերժացումի կողմնակիցները մարդիկ էին որոնք կը չարունակէին հակագիտական կեցուածքով յայտնուիլ. անոնք պատրաստ չէին խնդրոյ առարկայ դարձնելու անցեալը, ինչ որ պիտութեան գլխաւոր պահանջն էր: Իրենց դիրքերը պահպանելու վախը դիրենք կը մղէր անդրադիտութեան պատճառաբանութիւնը սեղան բերելու, մինչ ամէն մարդ գիտէր թէ ոչ մէկ հիմ ունէր ատիկա: Մինչդեռ, ուղղագրութեան հարցը կրնար վերկարար տագնապ մը ըլլալ, մղելով եան նայելու եւ չգարանալու: Ուղղագրութեան սրբագրութեամբ վերջապէս առիթն ալ կը ներկայանար 80 տարուան դրական խոտանը աղբը նետելու:

Հարցումներու բաժինով մը ելոյթ ունեցողները պատասխանեցին ներկաններու հետաքրքրութիւններուն: Սպատոմը արտայայտուեցաւ հրամանագրով մը վերադարձը վճռելու. կրկին ու կրկին ըսուեցաւ որ արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի կապը ուղղագրութիւնն էր: Լ. Միրիջանեանի փաղիզ գտնուիլը, յայտնուած զօրակցութեան քով Սփիւռքի մէջ ալ մեղաւորներու գոյութեան փաստը ունենալու առիթ եղած էր: Պատասխանելով հարցումի մը, ան ըսաւ թէ լեզուի մաքրութեան, ուղղագրութեան բարեփոխումի չարժում մը ծայր առած էր Ռուսաստանի մէջ ալ. անոր նախագահ վլադիմիր Պուտինի կինը, ինչ որ կ'արդարացնէր գրականի ակնկալութիւնները: Նման նախաձեռնութիւն անպայման իր անդրադարձը կ'ունենար Հայաստանի մէջ ալ ուր Մոսկուայի եղանակով պարելը այս անգամ բարերար արդիւնք կրնար տալ:

Լ. Միրիջանեանի հետ յաջորդ օրը գրական երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Ս. Մեսրոպ մշակութային կեդրոնին մէջ, նոյն կեդրոնին ու Մաշտոց Միութեան կողմէ: Նոյն միութեան նախագահ Գիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան ներկայացուց այս անգամ Լ. Միրիջանեան բանաստեղծը, չեչտելով անոր գլխաւոր յատկանիշները: Սիլվա Հապչեան – Արաքս ընթերցումներ ըրաւ հեղինակէն գործերէն, ապա բանաստեղծը ինք ալ կարդաց կտորներ ու պրոյց ունեցաւ ներկաներուն հետ: Երեկոյթը աւարտեցաւ Մաշտոց Միութեան ջանքով հրատարակուած Լ. Միրիջանեանի «Մէկ ժողովուրդ, մէկ ուղղագրութիւն» գրքոյկին մակագրութեամբ ու պատուասիրութեամբ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷԿ ԱԶԳ՝ ՄԷԿ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ասք խմբագրի՝

Գէորգ Տէր – Վարդանեան

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Երեւան, 2002

ՊՈԼԻՍ

ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԱԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵՆԷՆ

•

Պոլսոյ եւ Սփիւռքի այլ շրջաններու մամուլին արձագանգներուն հետ, թուրք մամուլն ալ կարեւոր տեղ տուաւ ու կը չարունակէ տալ Արսէն Եարմանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած հաստափոր հատորին որուն խորագիրն է. «Հայերը Օսմանեան առողջապահական ծառայութեան մէջ եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի պատմութիւնը» (հատորին մասին, տե՛ս՝ «Ցառաջ», Յունուար 15): Հրատարակութեան մասին նորագոյն հետաքրքրութիւնը ցոյց տուած է «Փոսթ – Էքսփրէս» ամսաթերթը (Ապրիլ 15 – Մայիս 15): Խմբագրին ու հրատարակիչ Ալի Զաքմաքի հետ կատարուած պրոյց մը երեք էջ գրաւած է հոն:

Առաջին կէտը որ կը մատնանչուի արդարօրէն, հատորը կը գանգէ Հայերու վերնչեալ դերին եւ Ս. Փրկիչէի պատմութեան շրջանակը: Ա. Եարման կը բացատրէ թէ բժշկական պատմութեան հետ, հարկաւոր նկատած են ցոյց տալ թէ ո՛վքեր են Հայերը, ո՛ւրկէ եկած են, եւ այլն, քանի որ Թուրքիոյ մէջ այդ պարագաներուն չատեր ծանօթ չեն: «Ըսելու համար թէ Հայերը լուսինէն, կամ Հայաստանէն եկած, կամ զամբիւղէ մը ինկած չեն, տեղեկութիւններ տուինք ասնոնց ընտրած արհեստներուն, ապրած շրջաններուն եւ կարգավիճակին մասին» կ'ըսէ ան:

Խօսելով Հայերու զուտ բժշկական անցեալին մասին, զոր «Անատոլուի բժշկութիւնը» կը կոչէ, Ա. Եարման կը յիշէ 260 թուականին Իչխանուհի Աղուիթայի կողմէ բացուած բորոտութեան առաջին դարմանատունը, դիահերձումի սովորութիւնը որ մինչեւ ԺԶ. դար արգիլուած էր Եւրոպայի մէջ, բայց այդ թուականէն չատ առաջ կը կիրարկուէր Կիլիկիոյ մէջ, ապա Անանիա Շիրակացիի կողմէ կալիլէէն չուրջ հազար տարի առաջ երկրադունտին հաւկիթի նմանութեան նշումը, Գրիգոր Մագիստրոսի գիտական աչխատանքները, Իչխանուհի Զապէլի Սիսի մէջ բացած հիւանդանոցը, եւ այլն:

Պատասխանելով լրագրողին հարցումներուն, Ա. Եարման կը յիչէ նաեւ վազ շրջանի այն հայ բժիշկները որոնք Եւրոպա ու ԱՄՆ ուսանելէ ետք Պոլիս վերադարձած են, իրենց ասպարէզը կիրարկելու համար: Անոնցմէ մէկն է Յովսէփ Պէյրան որ կ'ըսուի թէ եղած է նաեւ Նափոլէոն Գ.ի բժիշկը. ուրիշներ են ԱՄՆ ուսանած Պարոնիկ Մատթէոսեան եւ Կարապետ Գալուստեան: Իսկ Շաչեան ընտանիքը տուած է Պօղոս Շաչեանը որ բժիշկը եղած իրերայաջորդ չորս թագաւորի:

Առողջապահական ըմբռնումը բաւական արմատացած բան է Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան մօտ, քանի որ համաճարակներէ ամէնէն քիչ ազդուած տարրն են Հայերը: Առոր պատճառը իրենց մշակոյթի բարձր մակարդակն է, նիւթական պայմաններուն միչտէն վեր ըլլալը: Նաեւ, այդ երեւոյթը կը կապուի Անատոլուի մէջ հայկական հիւանդանոցներու հիմնուած ըլլալուն: Այդ ազգակներէն է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցն ալ որուն տեղ գտնուած է նախ մենաստան մը, ապա ժանտախտի բուժարան մը:

Խօսելով Պոլսոյ հայութեան մէջ ամիրաներուն մեծ դերին մասին, Ա. Եարման կ'առանձնացնէ հիւանդանոցին հիմնադիր Գազազ Արթինը: Հակառակ թագաւորին վատահութեան արժանացած անճնաւորութիւն ըլլալուն, որպէս փողերանոցի պատասխանատու, դրամներու պատրաստութեան ընթացքին գործադրած զեղծարարութեան պատճառով կ'աքսորուի. ապակին, կարճ ժամանակ ետք ներումի կ'արժանանայ ու կը վերադառնայ, վերագրաւելով պաչտօնը: Աբժանի կ'ըլլայ կայսերական չքանչաններու: Մահմուտ Բ.ի եւ Գազազ Արթինի ամիրայի սերտ կապը կը բացատրէ վերջինին մահէն ետք թագաւորին ափսոսանքը թէ «ամէնէն հաւատարիմ ծառայողս կորսնցուցի»:

Հիւանդանոցին համար չատ կարեւոր դեր կատարած են ամիրաներու այլ գերդաստաններ ալ, ինչպէս՝ Պալեանները, Տատեանները, Տիւզեանները, Նորատունկեանները: Հատորին հրատարակիչը ըսելով որ թրքերէնով մեծաթիւ աղբիւր չկայ ամիրաներու մասին, կը յիչէ ե՛ Սրմաքէչխանլեանի «Ամիրային աղբիւրը» վէպը ուր մատնանչուած են հայ հատուկ քահանայութեան դասակարգային տարբերութիւնները:

Ժ. դարու կէսերուն մօտ, նոյն հատուկ քահանայութեան մէջ բարձր ուսման տէր սերունդին հրապարակ գալով, ամիրաները կը սկսին դիրքերը զիջիլ, մանաւանդ իրենց տնտեսական հզօրութիւնն ալ կը սկսի պակսիլ. ատով կը կորսնցնեն հիւանդանոցին մէջ ունեցած իրենց կարեւոր տեղն ալ: Ամիկա տնտեսական դէնքի վրայ այնքան ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ որ 1867-ի Զատկին օրը կարելի չըլլալով ճաչ պատրաստել ու բնակիչները անօթի կը մնան: Այն ատեն, դեկավարութիւնը եկամուտի աղբիւրներու մտահոգութեամբ ապարան կը հիմնէ, կը վերաբանայ 1836-ի բացուելէ կարճ ժամանակ ետք փակուած մոմի արտադրութիւնը:

Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը Օսմանեան չրջանին եղած է նաեւ գարուն դիմութեան հետ համաքայլ ընթացող հաստատութիւն մը: Առոր պատճառը Ա. Եարման կը կապէ բժիշկներու բարձր որակին, վարչականներու, բժշկապետերու, բաժնի դեկավարներու զոհողութեան ոգիին: Կը յիչէ նաեւ նուիրատուները որոնց անունով բաժիններ կը պահուին մինչեւ այսօր. կայ Յակոբեան յարկը, Ունճեանը, Կիւլպէնկեանը, եւ այլն:

Այսօր, հիւանդանոցը բոլոր բաժիններուն տէր, աչխարհի ամէնէն արդիական սարքաւորումները ապահոված հաստատութիւն է: Առոր բազմաթուժանդ տարեկան 75 հազար հիւանդ կը դիմէ այդ թիւին մէջ Հայերու տոկոսը միայն 5% է:

ԱՌ ՈՐ ԵՆԿ Է

ՈՒՂԵՐՁ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

«Ցառաջ»ի 2001 Դեկտեմբեր 2 թիւին մէջ, «Փրկել յուշը քանի դեռ (չատ) ուչ չէ» խորագրուած յօդուած մը տարաբաղդած էի, հանրութեան ուչադրութիւնը հրաւիրելով Մարսէյլի հայութեան անցեալի պատմութիւնը գրելու, եւ փ մի ամփոփող հատորի մը անհրաժեչտութեան վրայ: Ես այդ ուղղութեամբ ձեռնարկած էի համեստ աչխատակցութիւնս:

Միակ արձագանգը որ եղաւ այդ գրութեանս, եկաւ հեռաւոր Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքէն, Գերմանահայոց Առաջնորդ՝ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պեքճեանէն որ հոս՝ 17 երկար տարիներ հովուական պաչտօն վարած ըլլալով քալ ծանօթ է դաղութիս: Իր կարծիքով, նման գործ մը կարելի կ'ըլլար իրագործել մի քանի հոգիներու գործակցութեամբ. անձեր որոնք պէտք է հոս ծնած ու ապրած ըլլային, «ազգային կեանքի» առընչուած ըլլային, եւ անչուչտ հայերէն լաւ գիտնային: Ու Սրբազանը – որու հետ կապուած եմ բարեկամական սերտ կապերով – կը թուէր մէկ ձեռքի մատներուն վրայ համրուող անուններ: Անցան ամիսներ, չեկաւ ոչ մի ուրիչ արձագանգ: Անցեալ ամառ, դարձեալ հոս էր Գարեգին Արք., եւ զիս յորդորեց, նախ առանձին, «լուրիկ մնջիկ եւ համբերութեամբ գործի լծուելու», եւ իր նչած անձերուն դիմելու: Սրբազանը տրամադրեց նաեւ գործին առաջ ծառայող իր ձեռքին տակ գտնուած նիւթերը: Դիմեցի այդ անձերուն, եւ այժմէն չնորհակալութեան խօսք ունիմ անոնց եւ ուրիչներու ալ (առանց նախապատուութեան կարգի, իրենց թուած կամ խոստացած աչակցութեան համար, որքան որ իմ բրագրական ծանր աչխատանքը պիտի մնայ ուսերուս: Վարդի բարեկամիս, փաստաբան մեթր Ցակոբ Վարժապետեանին որ յանձն առաւ պաչտօնական դիւանները պրպտումը, եւ տրամադրեց հօրմէն քովը մնացած «ամէնէն հաւատարիմ ծառայողս կորսնցուցի»:

Հիւանդանոցին համար չատ կարեւոր դեր կատարած են ամիրաներու այլ գերդաստաններ ալ, ինչպէս՝ Պալեանները, Տատեանները, Տիւզեանները, Նորատունկեանները: Հատորին հրատարակիչը ըսելով որ թրքերէնով մեծաթիւ աղբիւր չկայ ամիրաներու մասին, կը յիչէ ե՛ Սրմաքէչխանլեանի «Ամիրային աղբիւրը» վէպը ուր մատնանչուած են հայ հատուկ քահանայութեան դասակարգային տարբերութիւնները:

Ժ. դարու կէսերուն մօտ, նոյն հատուկ քահանայութեան մէջ բարձր ուսման տէր սերունդին հրապարակ գալով, ամիրաները կը սկսին դիրքերը զիջիլ, մանաւանդ իրենց տնտեսական հզօրութիւնն ալ կը սկսի պակսիլ. ատով կը կորսնցնեն հիւանդանոցին մէջ ունեցած իրենց կարեւոր տեղն ալ: Ամիկա տնտեսական դէնքի վրայ այնքան ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ որ 1867-ի Զատկին օրը կարելի չըլլալով ճաչ պատրաստել ու բնակիչները անօթի կը մնան: Այն ատեն, դեկավարութիւնը եկամուտի աղբիւրներու մտահոգութեամբ ապարան կը հիմնէ, կը վերաբանայ 1836-ի բացուելէ կարճ ժամանակ ետք փակուած մոմի արտադրութիւնը:

Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը Օսմանեան չրջանին եղած է նաեւ գարուն դիմութեան հետ համաքայլ ընթացող հաստատութիւն մը: Առոր պատճառը Ա. Եարման կը կապէ բժիշկներու բարձր որակին, վարչականներու, բժշկապետերու, բաժնի դեկավարներու զոհողութեան ոգիին: Կը յիչէ նաեւ նուիրատուները որոնց անունով բաժիններ կը պահուին մինչեւ այսօր. կայ Յակոբեան յարկը, Ունճեանը, Կիւլպէնկեանը, եւ այլն:

Այսօր, հիւանդանոցը բոլոր բաժիններուն տէր, աչխարհի ամէնէն արդիական սարքաւորումները ապահոված հաստատութիւն է: Առոր բազմաթուժանդ տարեկան 75 հազար հիւանդ կը դիմէ այդ թիւին մէջ Հայերու տոկոսը միայն 5% է:

արխիւային նիւթեր. (Հանդուցեալ Ցովհաննէս Վարժապետեան իր կենդանութեան, իր արխիւը յանձնած էր Երեւանի Ե. Չարենց գրադարանին) Կարպիս Արքինին (Քէօսէեան), որ լայն բացաւ իր դիմին «ԱՐԱՄ» վաւերագրերու դեկավարած կեդրոնը: Տարօն Եպիսկոպոս ձէրմէճեանին որ միջամտեց Լատին եկեղեցւոյ մօտ, անոր արխիւը կարենալ պրպտելու համար, եւ Կարօ Ցովսէփեանին, որ – թաղական իր պարտականութիւններով այժմ ծանրաբեռնուած – ընտրական այս շաբաթներէն յետոյ իր աջակցութիւնը խոստացաւ: Շնորհակալութիւն նաեւ Տիկին Արփիկ Մխիթարեանին (Փարիզ), որու բարեհաճ արտօնութեամբ Ցառագի առաջին տարիներու հատւածները պըրպտեցի. Ցարութիւն Գէորգեանին՝ Նուպարեան Մատենադարանի տնօրէնին, հուսկ ուրեմն Կարպիս Զրբաչեանին որ նիւթին առընչուած վաստաթուղթեր տրամադրեց:

Այս առաջին պրպտումները եւ Մարսէյլի «Հին գաղութի» համբաւաւոր դերասաններու վերջին չառաւիղներուն մեր տուած այցելութիւնները եկան հաստատելու որ՝ շատ ճիշդ ընտրեր էի վերոյիշեալ յօդուածիս խորագիրը: Երեք հոգիով՝ անկարող եղանք ասկէ 50 – 60 տարի առաջ գաղուած լուսանկարներու մէջ, կարդ մը անձերու տակ անուններ դնելու, այնքան ծանր նստեր է արդէն մոռացութեան փոշին: Հոս եւս տեղին է յիշատակել Տիկին Անի Սիսակեանէն (Թէքէեան գերդաստան) եւ Տիկին Սաթենիկ Ցարութիւնեանէն (Փարթուղալեան գերդաստան) երկուքն ալ 80-ամեայ, որոնք իրենց չատ սիրալիր ընդունելութեան առեն, ակնյայտօրէն ուրախ եղան տեղեկացնել գաղութիս մէկ գարու պատմութիւնը. «Արմենիա» (1885 – 1922) «Հայ Սիրտ» (1923 – 1937), «Նոր կեանք» (1944 – 1948) նաեւ փարիզեան «Նոր Երկիր», «Ժողովուրդ», «Ազատ խօսք» եւ այլն:

Այս 2002 տարին 80-ամեակն է Մարսէյլի «Հայ նոր գաղութի» հաստատման. ան որ ուղղակի հետեւանքն եղաւ 1915 Ապրիլեան Մեծ Եղեռնին, եւ պիտի ուզէի գրութիւնս ձօնել այդ 80-ամեակին:

Ուստի, ներկայովս կոչ կ'ուղղեմ բոլոր անոնց որոնք կրնան որեւէ ձեւով օգտակար ըլլալ, տրամադրելով իրենց քով իրենց ծնողներէն մնացած որեւէ բան որ կ'առընչուի Մարսէյլի հայ կեանքի անցնող տասնամեակներուն: Կոչս կ'երթայ մանաւանդ անոնց, որոնց ծնողները գործօն դեր կատարած են գաղութիս մէջ: Նաեւ չատ տարեց անձերուն, որոնք կրնան տակաւին որեւէ բան պատմել մեր անցեալի մասին: Վերջապէս կոչս կ'երթայ Մարսէյլի բոլոր հայ հաստատութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն, իրենց արխիւները տրամադրելու խնդրանքով:

Այժմէն բոլորին կը յայտնեմ կանխայայտ շնորհակալութիւնները:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ
2002, Մայիս 4

Stépan BOGHOSSIAN
33 A. Avenue Cantini, 13006 Marseille
Tél. : 04 91 78 23 17
(Ճաշի ժամերուն)

Յ.Գ. – Տրամադրուած վաւերագրերը հետ կը դարձուին տէրերուն, իսկ լուսապատճէնները կը յանձնուին ԱՐԱՄ կեդրոնին:

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՄՕՎՍԷՍ ԳԶԱՔՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԲԱՑՑ ՆԱԵԻ՝ ԼՈՒՐԵՐ ՈՒ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

— • —

Քանի մը ամիս առաջ, մամուլի մէջ, հայ ընթերցողներուն տեղեկութիւններ փոխանցուեցան Ս. Մեսրոպ Կրթարանէն ներս գոյութիւն ունեցող արուա-դասարանային կեանքին մասին: Հասանաբար, օգտակար է, նման ծանօթութիւններու յաճախակիութիւնը, որպէսզի այն անձերը որոնք հետաքրքրուած են հայկական դպրոցով, կարենան չրջանցել աշխարհագրական հեռաւորութեան ստեղծած բացերը, եւ հետեւիլ անոր առօրեային:

Ցետադարձ ակնարկով մը յիշենք, որ Ֆրանսայի մէջ Մարտ ամսուն կայացաւ «Բանաստեղծներու Գարուն» նախաձեռնութիւնը: Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները իրենք եւս իրագործեցին այդ ծրագիրը: Այսպէս՝ անոնք ծանօթացան եւ սրտվեցան Ֆրանսացի տարբեր հեղինակներու բանաստեղծութիւններ եւ ըստեղծագործութիւններ: Անոր յաջորդող օրերուն, դպրոցին ներս մեծ խանդավառութեամբ նչուեցաւ Վիքթոր Հիւկոյի ծննդեան 200-ամեակը, որու ընթացքին աշակերտները արտասանեցին անկէ բանաստեղծութիւններ. պատրաստուեցաւ նաեւ անոր կեանքին նուիրուած աշակերտական պատի թերթ մը: Այնուհետեւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի տնօրէնութեան մօտ ծնունդ առաւ այն գաղափարը, որ կրթական այս չինիչ ու մշակութային առիթը կարելի է հայկականացնել, նկատի ունենալով, որ հայ ստեղծագործողներ կ'ապրին նաեւ մեր մէջ եւ ունին նոր հրապարակութիւնները:

Ուրեմն, Շաբաթ, Մայիս 11-ին տեղի ունեցաւ բանաստեղծութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Ցետմիջօրէին, վարժարանի սրահը լեցուած էր ծնողներով եւ աչակերտներով, որոնք եկած էին հանդիսի պելու Մովսէս Պէչաքճեանի հետ: Ներկայ էին նաեւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեան եւ քահանայ հայրեր:

Ձեռնարկը հիմնականին մէջ նուիրուած էր Մ. Պէչաքճեանի վերջերս լոյս տեսած բանաստեղծական հատորին՝ «Մինչեւ Վերջինը Արեւներուն» դիրքէն կատորնելու ներկայացման:

Բացման խօսքէն ետք կարդացուեցաւ, չորք մէկ տասնեակ դիրքերու հեղինակ, հրապարակագիր Մ. Պէչաքճեանի կենսագրութիւնը:

Այնուհետեւ աչակերտները խմբային եւ անհատական ելոյթներով արտասանեցին բանաստեղծութիւններ՝ ընդհանուր 10 կտոր: Անոր բանաստեղծութիւններէն երկուքը պատչաճեցումով մը հայկական ծանօթ մեղեդիներու, երգուեցան աչակերտներուն կողմէ:

Ցայտնենք, որ երեկոյին երաժշտութեամբ մասնակցեցան դպրոցի ծնողներ, ծանօթ չութակահար՝ Պր. Հայկ Դաւթեան եւ Պր. Ցակոբ Շէչէթեան (դաշնակ):

Տպաւորիչ էր այն պահը երբ գրողը մխանալով արտասանող երեք աչակերտներու ամբողջացուց «Վերջինը Աբեւներուն» բանաստեղծութիւնը:

Ապա հոգինականը փոխանցեց վր սրտի խօսքը. ան ներկաներու ուչադրութեան յանձնեց, թէ Ալֆորվիլը որ հայկ. գաղութ ունեցող չրջան կը նկատուի, տակաւին չունի Իր դրականութիւնը, իր կեանքը պատմող ու զայն յօլացնող պատմութիւնը, եւ մաղթեց, որ այս դըպրոցէն աչակերտներ, ապագային կը յաջողին կատարել այդ աչխատանքը: Ան գնահատեց այս աչխատանքը, նչելով, որ քով – քովի հաւաքուիլ միայն բանաստեղծութիւն ունկնդրելու համար, այդքան ալ կրկնուող երեւոյթ չէ:

Ճիշդ է, որ երախաները ամբողջուԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

Ամերիկի մէջ, Ապրիլ, 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է Օննիկ Օննիկեան, որ աւելի քան հինգ տասնամեակներ ծառայած է յունահայութեան: Եղած էր անդամ Հ. Ց. Դաչնակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի, Ցունաստանի Հայոց Ազգային վարչութեան եւ վարած է ազգային եւ կուսակցական բազմաթիւ պաչտօններ: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 5-ին Նէոս Գոզմոսի Սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, Մարտ 12-ին, ոնած է իր հիմնադրութեան 170-ամեակը, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով: Եկեղեցական արարողութեան նախագահած ու քարոզած է Շահան Արք.: Ապա, Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է Պիւէք հանդըստարանի յարակից պարտէզին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Թոքատ: Ցիչած է որ անցեալ տարի, յայտնած էր որ 2002-ին երկու նոր յանձնախումբեր պիտի հիմնուէին: Առնցմէ առաջինն էր կազմածոց յանձնախումբի նոր կազմը եւ երիտասարդաց Ցանձնախումբը: Իր ելոյթէն ետք, հանդիսավար՝ Ցաչիկ Սարըլը գործադրութեան դրած էր խնամեալ յայտագիր մը: Գեղարուեստական բաժինէն ետք, հոգաբարձութեան առենադպիրը տօքթոր Մարտիրոս Ենիսերկան կարդացած է հոգաբարձութեան տեղեկագիրը: Ան նչած է որ հիւանդանոցին մէջ, ներկայիս կը պատըսպարուին 413 մնայուն բնակիչներ, որոնցմէ 323-ը՝ ծերանոցներու եւ Հինդլըեան մասնաբաժիններու, իսկ 90-ը՝ մսային հիւանդութեանց բաժնին մէջ: Ցօսք առած է Շահան Արք., ապա, վերջին ելոյթը ունեցած է բժչկապետ՝ տօքթոր Արման Զաքըր:

թեամբ չէին ընկալած ու լմբռնած իրենց մատուցած կտորներուն վրմատան ու խորքը, սակայն անոնք իրենց ճիգը ի գործ դրած էին լաւագոյն ձեւով ներկայանալու իրենց ծնողներուն, ընկերներուն ու մանաւանդ հեղինակին առջեւ: Գիտէին որ իրենք եւս այս ձեռնարկով կը ծառայեն հայ մչակոյթին: Անոնք ուրախ էին ու խանդավառ, որովհետեւ իրենց առիթ կը տրուէր հանդիպելու հայ հեղինակի մը:

Աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն. ծնողներ – հրաւիրեալներ հեղինակին հետ ունեցան մտերմիկ զրոյց:

Ս. ՆԱՋԱՐԵԱՆ

ԹԻՒ 17
ԽԱՖԻԷՆ

ԲՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.
ՓԱԽՈՒՍՏ

– Ախիկա կ'ընեմ անշուչտ:

Երկու պահապանները թաւկան ժամանակ տեսակցեցան այրին: Ի վերջոյ Աբթին ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ:

Աբչաւիր, ինքն ալ քիչ մը ատեն եւս մնալէ ետքը, ճամբայ ելաւ ու դնաց Բեռա:

Հետեւեալ օրը, առաւտն կանուխ, Տըրդատ արթնցաւ: Երբ աչքերը բացաւ եւ չորս կողմը ժուռ ածեց, մէկէն ի մէկ չկրցաւ որոչել, թէ ո՛ւր կը գտնուի: Ցետոյ, կամաց – կամաց, յիչեց առջի գիշերուան պատահարները, Վահանին հետ հանդիպումը, անոր տունը գալը եւ հոն իրեն սենեակ մը տրուիլը:

«Հիմա ի՞նչ պէտք է ընեմ, – խորհեցաւ ինքնին, – եթէ վերջնականապէս հոս ալ մնամ, հարկ է, որ երթամ հին տունս, գոյքերս առնեմ, հաչիւս մաքրեմ: Այս մասին պէտք է խօսիմ Վահանին»:

Ելաւ անկողնէն, հագուեցաւ ու վարը, Վահանին սենեակը դնաց: Իր բարեկամը արդէն հագուած էր եւ իրեն կը սպասէր:

– Գիչերը ինչպէ՞ս անցուցիր, – հարցուց Վահան:

– Շատ հանգիստ, – պատասխանեց Տըրդատ, – միայն թէ պէտք է, որ մինչեւ հին տունս երթամ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Թէ՛ գոյքերս բերելու եւ թէ՛ հաչիւս մաքրելու համար:

– Ըստ ինս՝ չարժեր ինքզինքդ վտանգել մէկ քանի կտոր ճերմակեղէնի համար:

– Միայն խնդիրը ճերմակեղէնի վրայ չէ, մէկ քանի կարեւոր թուղթեր ալ ունիմ, որոնք չեմ կրնար թողուլ հոն:

– Այդ տարրեր բան, այն ատեն կառք մը կը բռնենք, միասին կ'երթանք ու առնելիքները կառքին մէջ բեռցնելով՝ հոս կուգանք:

– Այդ լաւ կ'ըլլայ:

– Բայց նախ մեր նախաճաչը ընենք:

– Ատոր ըսելիք չունիմ:

Նախաճաչը բաւական երկար տեւեց: Ցետոյ երկու երիտասարդները փողոց ելաւ եւ կառք մը վարձեցին:

Քառորդ ժամ ետքը կառքը կանգ կ'առնէր Տրդատի բնակած տան առջեւ:

Երկու երիտասարդները վար իջան եւ դուռը զարկին:

Տանտիրուհին եկաւ դուռը բանալու: Հազիւ թէ դուռը բացաւ եւ Տրդատը նըշմարեց՝ ազազակ մը արձակեց:

– Դուն, հո՛ս, – պոչեց ահաբեկ դէմքով մը:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց երիտասարդը զարմացած:

– Ոստիկանները եկան, տունը կոխեցին, քեզ փնտռեցին, սենեակդ խուզարկեցին, գոյքերդ առին տարին եւ...

Տրդատ մնացածը չկրցաւ լսել: Վահան իր թեւէն քաչած եւ դինքը կառքը խոթած էր եւ կառավարին հրամայած, որ դէպի Շիլլի քչէ կառքը:

– Ի ցիւ թէ չի գայինք, – ըսաւ Վահան, երբ կառքը սրարչաւ ճամբայ ելաւ:

– Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր:

– Ես կարծես նախազգացում ունեցայ ... ի՞նչ մեծ բախտ, որ երէկ իրիկուն տուն չես եկած:

– Արդեօք Սիսա՞կն ալ հետապնդած են:

– Ո՞վ գիտէ:

– Բայց ինչպէ՞ս կրցեր են վմ տունս դտնել:

– Դուն կնոջ մը խօսք ըրիր, որուն հետ սիրարանութիւն ըրած ես, – ըսաւ Վահան, – քու բնակարանդ այդ կինը միայն գիտէր, այնպէս չէ՞:

– Այո՛, – հաստատեց Տրդատ:

– Եւ այդ կինը հոմանուհին էր Ասուիկ էֆէնտիի, որ լրտես մը եղած է եւ ոստիկանութեան հետ միչտ յարաբերութիւններ մշակած: Արդ, չատ հասկնալի է, որ մատնիչը այդ կինը ըլլայ:

– Ձեմ կարծեր, – պատասխանեց Տըրդատ:

– Ես այնպէս կ'ենթադրեմ:

– Այդ կինը զիս անկեղծօրէն կը սիրէ:

– Մի՛ հաւատար կնոջ խօսքին:

– Բայց միասին փախչելու եւ ամուսնանալու որոչում ատած էինք:

– Այդ ալ նշանակութիւն չունի:

– Թոյլ չտուիր, որ տանտիրուհին հարցուփորձէի, թերեւս մանրամասնութիւն մը իմանայինք:

– Ի՛նչ կ'ըսես, Տրդա՛տ, միթէ կարելի էր րոպէ մը աւելի մնալ այդտեղ, նոյնիսկ չափազանց երկար մնացինք դրան առջեւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս լրտեսներ չորքատած էին տունը:

– Եթէ այդպիսի բան մը ըլլար, մեզ կը ձերբակալէին, – դիտել տուաւ Տրդատ:

– Թերեւս դիտմամբ չձերբակալեցին, որպէսզի մեզ հետապնդեն եւ մեր ընկերներն ալ ձեռք անցընեն, եթէ ունինք, – պատասխանեց Վահան: – Ես ճիշդ այդ մտածումով կառքը դէպի Շիլլի քչել տուի:

Այդ ըսելով՝ խուզարկիչ նայուածք մը ուղղեց հոն: Հեռուէն կառք մը կուդար միայն:

– Շիլլի ո՞ւր կ'երթանք, – հարցուց Տրդատ:

– Մինչեւ Ազատութեան բլուրը կ'երթանք, օդ կ'առնենք:

– Ցետո՞յ:

Ցետոյ Ասուած ողորմած է. կառքը ուղղակի մեր տունը քչել կուտանք:

– Սիսակէն ինչպէ՞ս պիտի կրնանք լուր մը առնել:

– Սիսակը անպատճառ պէտք է տեսնենք:

– Ահաւասիկ դժուար խնդիրը, – պատասխանեց Տրդատ, – Սիսակ վր սենեակը փոխեց եւ նոր սենեակ մը դնաց, ոնուն հասցէն չեմ գիտեր: Շատ կը վախնամ, որ, եթէ չէ ձերբակալուած, իմ նախկին տունս գայ զիս տեսնելու եւ դէտուն փորձանք մը հասնի, եթէ երբեք տանս չուրջը հսկողութիւն պիտի ընեն քանի մը օր:

(Շար. 227)

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«խաչատուր Աբովեան»
Հայկական վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌՈՒՆ

կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14·30–էն 19

Մայր եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը:

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

ՄՐՓՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Հայոց հաւատք եւ աւանդութիւն
յանձնախումբը
«Լուսաւորչի Լարաճ»
հանդիսատեսներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ներածական չարքի Ը հանդիպման
որ տեղի կ'ունենայ
Հինգշաբթի, Յունիս 6
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ–Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

«ՁԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիմն՝ Ամն «Ձառաջ» Մայիս 18–19–ի թիւին առթիւ 46 եւրօ:

INAUGURATION DU

"Jardin du Dr. H. Damlamian"

A CLAMART

L'inauguration officielle du Jardin aura lieu le samedi 1er juin à 11 h 15, devant le Conservatoire, Place Hunebelle à Clamart (le Stade) :
(Le Conseil Municipal de Clamart avait décidé à l'unanimité dans sa séance du 21 décembre 2000 de baptiser le jardin attenant au Conservatoire de Musique et de Danse Henri Dutilleux, **«Jardin du Docteur H. Damlamian».** Francophone, diplomé en 1908 de la Faculté de Médecine de Beyrouth, il vient en France en 1912 pour se perfectionner dans les hôpitaux parisiens. Survient la Guerre de 14. Il s'engage dans la Croix Rouge Française. Il travaille dans les hôpitaux pour soigner les blessés de la Marne puis en 1917 il est déjà à Clamart pour soigner les malades atteints de grippe espagnole. C'est en effet dans ces effroyables conditions qu'il est le tout premier Arménien à venir à Clamart...).

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE

« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par l'**auteur**

SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans *«une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor».*

— Entrée libre —

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՄԱՆԱՅՑ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 28
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՄԱՆԱՅՑ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ

Հայ պետականութեան՝ Հայաստանի առաջին հանրապետութեան հռչակման (1918 Մայիս 28) տարեդարձ
ժամը 18–ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հաւրպապետական մաղթանք կը կատարուի:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu **le Jeudi 20 juin 2002 à** 20h30
Au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le **29 mai 2002.**

Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 28
MARDI
28 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·434 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·434

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐԼԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 25 / 27)

ԿՈՎԿԱՍԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՊՈՒՇԻ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Նախագահ Պուշի Մոսկուա այցին Ռուսաստանի նախագահին հետ ունեցած տեսակցութեան նիւթը եղած են Կովկասի ջրհանն ու Ղարաբաղն ալ: Երկուքին միանական յայտարարութեան մէջ ըսած է որ Կովկասի համար ժամանակավրէպ է խօսիլ մեծ տէրութիւններու մրցակցութեան մասին: Երկու պետութիւններն ալ իրենց չահը կը տեսնեն Կովկասի ու Մինչի Ասիոյ երկիրներուն կայունութեան, դերիչխանութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, երկու նախագահները Հայաստանի ու Ազրբեջանի դեկավարներուն կոչ ըրած են ճկունութեան եւ չնչին մօտեցում ցոյց տալու եւ պատրաստակամութիւն յայտնած են աջակցելու հաչտութեան ջանքերուն:

***

Հ. ԱԼԻԵԻ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԵՐ ԿԱՏԱՐԷ

Ռուսաստանի Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահ Ս. Միրոնովի հաքոս այցին առթիւ Ազրբեջանի նախագահը Հ. Ալիեւ ըսած է թէ Ռուսաստան Ղարաբաղի հարցը լուծելու գործին մէջ կրնայ վճռական դեր խաղալ ու ինք կը փափաքի որ այդ կարելիութիւնը գործածուի: Ալիեւ յայտնած է թէ մօտ օրէն Ռ. Քոչարեանի եւ իր միջեւ հանդիպումի մը պայմանները կը քննարկուին, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ճամբաներ փընտռելու համար: Ս. Միրոնով յայտարարած է թէ այդ հարցին լուծումին համար Ռուսաստանի սկզբունքը այն է որ լուծումը միայն Հայաստանի ու Ազրբեջանի ընդունելի պայմաններով կարելի է:

***

ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ Ա. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Հայաստանի նորացուած կոմունիստական կուսակցութիւն»ը Մայիս 25–ի Ա. համագումարով յայտարարած է իր ծնունդը: Ան ունի հինգ հազար անդամ, 12 տարածքային կազմակերպութիւն Երեւանի մէջ: Քաղաքական խորհուրդի նախագահը Եուրի Մանուկեան ըսած է թէ իրենց կ'անդամակցին Համայնավար կուսակցութեան հիասթափ չարքայիններըը: Համագումարը միաձայնութեամբ կուսակցութեան Ա. քարտուղար ընտրած է ինքը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 25–ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդին 11–րդ նիստը, անոր նախագահ Ռ. Քոչարեանի դեկավարութեամբ: Տասնամեակի մը ընթացքին մօտ 200 կարեւոր ծրագիր իրագործած Հիմնադրամին գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր–Ղեւոնդեան հանդէս եկած է 2001–ի հաչուետուութեամբ: Ըստ է թէ 2000–ի 4,5 միլիոն տոլարի մուտքը մօտ մէկ միլիոնի յատկացումով 2001–ին կազմած է 5 միլիոն 347 հազար տոլար: Աւստր ծանրութեան կեդրոնը կը կազմեն ԱՄՆ–ը, Ֆրանսան, Արժանթինը: Վերոյիչեալ գումարներուն 2000–ին 135,857, իսկ 2001–ին 708,888 տոլարով մասնակցութիւն ունեցած է Հայաստանը: Այդ գումարներուն մեծ մասը գոյացած է գործի չրջանակներու նուէրներով:

2001–ի աչխատանքներէն, Վ. Տէր–Ղեւոնդեան կարեւորագոյնը նկատած է Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ կառուցին, որուն 30 քմ.նոց մասը գործածութեան բացուած է արդէն: Ծրագիրը ամբողջացնելու համար տակաւին 17 միլիոն տոլար անհրաժեչտ է: Արցախի մէջ աւտկէ գատ, կառուցուած են ջրատարներ, կազի բաչխումի ցանցեր:

Հիմնադրամը Աղէտի գօտիին մէջ կառուցած է դպրոցի չէնք, եկեղեցի, բերնակարաններ եւ իրագործած այլ ծրագիրներ:

Վ.Տէր–Ղեւոնդեան նչած է որ ներկայիս ընթացքի մէջ է «Սփիւռք» պիտակուսումնական կեդրոնին չինութիւնը ուր Սփիւռքէն ուսուցիչներ պատրաստական դասընթացքներու կը հետեւին: Հիմնադրամը 1995–էն ի վեր նպաստներ կու տայ պատերազմի զոհերու եւ հաչմանդամներու ընտանիքներուն:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ՝

Մայիս 27, Երկուչաբթի առաւօտ, Երեւանի Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին, Հայաստանէն, Ղարաբաղէն ու չուրջ չորս տասնեակ երկրէ մօտ երկու հազար մասնակիցներով:

Ընդառաջելով Հայաստանի Պետութեան հրաւէրին, կը մասնակցի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսն ալ որ Մայիս 25–ին յատուկ օդանաւով մեկնած է Երեւան: Ան եւս խօսք առած է բացման նիստին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(25 mai)

Atom Egoyan «abasourdi» par le rejet d'«Ararat» dans la presse turque

Թերթին թղթակիցը՝ Նիքոլա Մոնոս կ'արձագանգէ թուրք մամուլի հակազդեցութեան: «Ձումհուրիյէթ»ի թղթակիցը Վ. Սայար կը գրէ թէ ֆիլմը կը ծառայէ «ամբողջ ազգ մը արատաւորելու աւելութիւն սերմանելով»: Մինչ բեմադիրը (Եղոյեան) կը յայտարարէ թէ ցեղասպանութիւնը չէ ֆիլմին, ճիշդ հակառակը կը ներկայացնէ: Թուրք լրագրողը «ֆիասքո»մը կը նկատէ «Արարատ»ը (եթէ այդպէս է, այդքան չղագրգռուելու պէտք չունի), աւելցնելով թէ «Հայերը անդամ պիտի չղնահատէին»: «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէ նաեւ «Սապահ»ի, «Ռատիքալ»ի: Կը գրէ թէ ֆիլմը պիտի չնպաստէ թուրքեւհայ հաչտութեան ու իրրեւ փաստ կը բերէ հակազդեցութիւնը: Հ. Տինքի, անօրէնը «Ակօս»ի, Թուրքիա լոյս տեսնող «միակ հայկական թերթը»...: Ըստ երեւոյթին Նիքոլա Մոնոս բաւական լաւատեղեակ է... նման բաներ գրելու համար: Ա. Եղոյեան չչմեր է թուրք թերթերու հակազդեցութիւններէն, յիչեցնելով թէ «Արարատ»ի նիւթը ցեղասպանութեան յիչողութիւնն է եւ անոր ժխտումը թուրք պետութեան կողմէ որ «ամէն բան կը հակակչռէ, մամուլն ալ» ու կ'աւելցնէ թէ այս հակազդեցութիւնները ցոյց կուտան թէ ոմանք «պատրաստ են պատմութիւնը գրելու իրենց ուզած ձեւով»:

***

«VALEURS ACTUELLES»

(24/30 mai)

DEUX FILMS REMARQUABLES, HELAS HORS CONCOURS

Այդ երկու ֆիլմերէն մէկն է Եղոյեանի «Արարատ»ը, որու համար կ'ըսէ թէ Եղոյեան ինք է որ մրցումէ դուրս պահած է իր ֆիլմը, զայն բանավէճերէ հեռու պահելու համար, որովհետեւ անխուսափելի պիտի ըլլար իր պատմական հիմքի պատճառաւ՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բայց, ֆիլմը, վայրկեան բեմանիթի մը ընդմէջէն, պատրուակ է մանանալ խորհրդածութեան մը թեմանիքրու վրայ որոնք զայն տիեզերական կը դարձնեն՝ յիչողութիւնը, ինքնութիւնը, փոխանցումը, յանցագործութիւնը, նիքրումը:

ՄՈՒԹՊՈՒԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ԲԱԺԱԿ

2002

ԳՕՐՇԱ–ՃԱՓՈՆ

«Ժուռնալ տիւ Տիմանչ» (Մայիս 26) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ալէն Պօղոսեանի հետ, որ մաս կը կազմէ Ֆրանսայի Ազգային խումբին: Ան կ'ըսէ թէ արժանի էր այդ նչանակումին, որովհետեւ դժուար աչխատանք տարած է, պայքարած է վէրքերուն դէմ: Ըստ իրեն համաչխարհային այս մրցումին նախընտրեալներն են՝ Ֆրանսա, Արժանթին եւ Իտալիա, Պրազիլը՝ հարցական կը մնայ իրեն համար:

Ֆրանսայի հաւաքականը, Մայիս 26–ին պատրաստական իր վերջին հանդիպումը ունեցաւ Հարաւային Գորէայի հետ, որմէ դուրս եկաւ 3 – 2 յաղթական: Այս մրցումին, խումբին ատաղձ՝ Զիտան վիրաւորուեցաւ. բաւական մտահոգութիւն կը տիրէր իր առողջական վիճակին մասին:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՕՒԻՍԻՆ

Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումներով ծանօթ պատմաբան Պ. Լէուիս Ուաչինկթընի մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ մը պարգեւատրուած է Աթաթիւրքեան մրցանակով: Տուչութիւնը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ դեսպանատան մէջ, մրցանակը տուած է ԱՄՆ–ու «Աթաթիւրքեան ընկերութեան միութիւն»ը: Ճանճնումը կատարած է ԱՄՆ–ու պաչտպանութեան նախարարի նախկին օգնական եւ Սպայակոյտի ներկայի խորհրդական Ռ. Փըրլ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԻՋՈՑՆԵՐ, ԲԱՑՁ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՁՈՑՁԵՐ

Ապահովութեան աննախընթաց միջոցներ ձեռք առնուած էին Փարիզի մէջ, Մայիս 26ին, ընդունելու համար ԱՄՆ–ու նախագահը՝ Ճ. Պուչ որու առաջին այցելութիւնն էր Ֆրանսա: Ան ժամանեց կիրակի օր Օրլիի օդակայանը: Կուզար Ս. Պետերսբուրգէն, զինքը կ'ընդունէր Արտաքին նախարար՝ Տ. տը Վիլըփէն: Նախագահը կ'առաջնորդուէր Էլիզէ, ուր մէկուկէս ժամ խօսակցելէ ետք Շիրաքի հետ, երկու նախագահները մամուլի առջեւ մը կուգային: Այդ առթիւ Պուչ յայտարարեց թէ Գաէմիրի հարցին կապակցութեամբ, Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի ճակատումը խորապէս կը մտահոգէ զինք եւ հրաւիրեց Փաքիստանի նախագահը՝ Մուչարաֆ որ վերջ դնէ սահմանային ներթափանցումներու:

Կիրակի իրիկուն նախագահ Պուչ ճաչի հիւրն էր Շիրաքի եւ այդ առթիւ Պուչ չեչտեց որ Ֆրանսա դչխատր զինակիցն է Միացեալ – Նահանգներուն հակահաքեկչական պայքարին մէջ: Արդէն երկու նախագահներուն մտերմութիւնը հոն հաստատ է որ իրարու անուն տալով եւ «դու»ով կը խօսին: Պուչ կը վստահեցնէ որ «ժապ Շիրաք մեծ բարեկամ մըն է»: Նոյն օրուան ցոյցը Փարիզի մէջ (4000 – 5000 հոգի) զինք չէ խանդարած, քանի վստան ունեցած է որ դեմոկրատ երկիր մը կը գտնուի: Ճօսք առնելով Շիրաք թուռն կերպով հարցազրած է այն գաղափարին որ Ֆրանսա հակահրեայ երկիր մը ըլլայ: Վճռած է ամէն ջանք թափել արմատախիլ ընելու համար «ահաբեկչութիւնը որ կրնայ հարուածել ամէն տեղ, որեւէ ատեն»:

***

Կէսօրէ յետոյ ժամը 15–ին է որ ցոյց մը տեղի կ'ունենար Ռէփիւպլիքէն Նասիոն: Ցոյցը դէմ էր Ամերիկայի, Պուչի եւ համաչխարհայնացման, բայց, գլխաւորաբար պաղեստինամէտ բնոյթ առած է, դատապարտելով ԱՄՆ–ու իսրայէլամէտ քաղաքականութիւնը: Հարիւրաւորներ կը բացագանչէին՝ «Բոլորս ալ Պաղեստինցիներ ենք»: Ճաղարապաշտ ձեռնարկները բացայայտ էին եւ թառախղով մըն, ցուցարարները պատառուի մը վրայ արձանագրած էին. – «Stopper la Busherie»:

***

Երկուչաբթի, Մայիս 27–ին, Պուչ եւ Շիրաք ամոլները կ'երթային Նորմանտի, նախ եւ առաջ Սէնթ – Մեռ – Էկլիզ, ուր Պուչ կը մեծարէր ամերիկացի զինուորներուն յիչատակը: Գիւղը, դիպուածով առաջինը եղած է ազատագրուելու 1944 Յունիսի յամաքային ընթացքին:

Գիւղը, որ հազիւ քանի մը հարիւր բնակիչ ունի, պաչարուած բերդի մը բնոյթը առած է: Ապահովութեան ֆրանսական ուժերէն զատ, 1500 Ամերիկացիներ կան ի պաչտպանութիւն նախագահ Պուչի: Ճանուենները պէտք է փակ մնան ժամը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆԳԻՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ...

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ամէն ընթերցում անխուսափելիօրէն կը հարցապնդէ մեզ, հակազդեցութեամբ մը մեզմէ խլելով լուռ արտայայտութիւն մը, ժխտական, ընդվզեցնող, կամ ղրկան, հիացական: Բացարձակ եզրերով խօսելով, չկայ ընթերցում առանց հակազդեցութեան:

Վերջերս, «Հայաստանաբնակ ուսանողներու եւ ուսուցիչներու միջեւ չարադրութեան մրցումի» (*) մը չրջագծէն ներս առիթ տրուեցաւ նաեւ ինձ՝ կարդալու երեսուն – մէկ «անանուն» պատճէններ, որոնց ընթերցումը ստիպողական դարձուց արձարծումը՝ այդ մրցումէն դուրս լուսանցքային հարցերու, որոնք ուղղակի կապ մը չունէին առաջադրուած նպատակներուն հետ: Այսուհանդերձ անոնք անկարեւոր չէին. արժանի էին քննարկուելու:

Առաջին հերթին մատնանշելի է չափաթութիւնը Սեւակ անուան գործածութեան կապակցութեամբ: Մրցոյթի մասնակից հայրենաբնակ ուսանողները եւ ուսուցիչները, որոնց ինքնութիւնը բորոտի անձնագիր էր, ընդհանրապէս Սեւակ անուան տակ կ'ոչնկոչէին, եւ երբեմն մինչեւ իսկ Սիամանթոյի եւ Դանիէլ Վարուժանի կողքին Պարոյր Սեւակը, առանց սակայն անոնց առաջին բաղկացուցիչին յիշատակութեան: Այս չափաթութիւնը տեսանելի կը դառնար այն մէջբերումներէն, զորս պատճէնին հեղինակը կը կատարէր Սեւակ անուան յիշատակութենէն անմիջապէս ետք: Արդ, երբ Սեւակ կ'ըսենք, անառարկելի առաջնութեան նախապատուութեան կարգով կ'ընդունինք Ռուբէն Սեւակ, անուան հիմնադիրը:

Առեղին, նահատակ բանաստեղծին եղբօրորդին, Պր. Յովհաննէս Զիլինկիրեան, վրդոված էր տեսնելով «Պարոյր»ին կցումը «Սեւակ» անուան: Շատեր չափազանցուած գտան այս վրդովմունքը: Այսօր սակայն, յետադարձ գնահատումով մը արդար կրնայ է նկատել գալ, տեսնելով յառաջացած չափաթութիւնը հայրենաբնակ ուսանողներու գրիչէն ծնած: Բացայայտ է անարդարութիւնը, որ կը գործուի, թէեւ ակամայ, անգիտակցաբար, այսուհանդերձ ու ամէն պարագայի տակ՝ անարդարական ու վիրաւորական՝ առաջ Սեւակի հանդէպ:

Ժամանակագրութեան տուեալներուն հիմամբ նախապատուութեան հարց մը կայ վերջապէս, որ յստակօրէն բնորոշելու է, երբ կը վկայակոչուի Սեւակ անունը: Շփոթութիւնը կը թանձրանայ ուրիշ պատճառներով ալ: Երկու Սեւակները, երկուքն ալ իրենց բանաստեղծ տիրապետող ղէմքեր, երկուքն ալ իրերայայտնութեամբ գրեթէ ժամանակակից նկատուող, եւ երկուքն ալ եղերական վախճանով մահացեալ, առաջինը՝ նահատակ, երկրորդը՝ ինքնասպանութեամբ ծանր արկածով հնձուած: Առաջ, եւ մինչեւ չորս մը, երբ Սեւակ կ'ըսէինք, կը հասկնայինք միայն Ռուբէն Սեւակ: Երկրորդ Սեւակին երեւումը գրական աշխարհին մէջ կը հարկադրէ ցկատարածն՝ յստակացումը ինքնութեանց: Հասանական ամէն չափաթութիւն կը կանխուի միայն ու միայն լրիւ անունին յիշատակութեամբ, եւ ասիկա՝ յանուն արտայայտուած մտքի մը, տեսակէտի մը կամ բանաստեղծի մը, անձնաւորութեան մը, որուն ինքնութեան յստակ, ուղիղ եւ անմիջական ընկալման մասնաւորաբար ընդհանրացումներու պարագային:

Անուններու այս զուգորդութիւնը արքայական նուիրապետութեան կարգ մը չենթագրեր թէեւ, սակայն նկատի ունենալով արծարծուած հարցին կարեւորութիւնը, հոս կրնանք վկայակոչել Գրաչարութեան Ֆրանսական Օրինագրքին (Code Typo) մէկ տրամադրութիւնը, զոր որուն կարելի չէ, օրինակ, արքայական չառաւիղի կարգը նշող թիւերը անջատել բուն անուններէն, – Լուի ԺԳ., Լուի ԺԴ., Լուի ԺՋ.: Անուն ու թիւ անանջատելիօրէն իրարու կցուած են անտեսանելի, բայց անջնջելի դծիկով մը: Կարելի չէ տողադարձել Լուի եւ ԺԴ.: Անկարելին ենթադրելով, եթէ Սեւակներու պարագան կրկնուէր ըլլար ապագայի իրերայայտնող կամ ժամանակակից հեղինակներու կապակցութեամբ, հոս եւս օրէնքը տառացիօրէն գործադրուելու էր յանուն արդարութեան, յանուն կենցաղագիտական յարգանքի եւ յանուն ի վերջոյ արտայայտուած տեսակէտի մը յստակ ընկալման: Պարոյր Սեւակ – յարգանք՝ իր յիշատակին ու վաստակին – չի կրնար դբաւել Ռուբէն Սեւակի տեղը, կամ փոխադարձաբար:

Մինչ այս մրցանքի չրջագծէն ներս՝ մատնանշենք երկրորդ պարագայ մը, – Գեղեցիկ մտածումի մը, բանաստեղծական պատկերի մը, խօսքի մը ուղեւորութիւնը ժամանակ – տարածքի մէջ (Լիբանանէն Հայաստան եւ 20–րդէն 21–րդ դար...): Հարցը այս անգամ կը վերաբերի՝ իր պարզութեան մէջ այնքան դեղեցիկ, զգացականութեամբ օծուն, վերացականին ու չօշափելիին միաձուլումով ստացած բանաստեղծական պատկերացումին.

«Հայ լեզուն տունն է հայուն...

Առաջին հերթին հարկ է ամբողջացնել պատկերացումը հաւատարիմ մնալու համար արտայայտութեան հարազատութեան.

... աշխարհի չորս ծագերուն»:

Երկու անգամ եւ ինչպէս վայել է՝ մեծատա՛ռ, իրը վերնապիր գործածուած է այս չակերտեալ տարազը, – «Հայ լեզուն տունն է հայուն...»: Առաջին պատճէնին մէջ ո՛չ մէկ յիշատակութիւն տողի հեղինակին ինքնութեան, իսկ երկրորդ պարագային՝ այդ տողին հեղինակութեան վերագրումն Վահան Թէքէեանին: Անչուշտ, հեղինակը Մուշեղ Իշխանն է, եւ մէջբերումը վերնագիրն է «Տուներու երգը» հատորին մաս կազմող հնչեակին:

Այս անհեսումը մատնակիօրէն ներելի կրնար նկատուիլ, եթէ չըլլար անոր վերայով վառնգատուր սայթաքում մը: Մըրցանքի մասնակից մը իր դրութեան մէջ կուտար այն տպաւորութիւնը թէ կը բաւէր որ հայը պահէր իր մայրենի լեզուն, որեւէ օտար երկրի մէջ չկորսնցնելու համար իր ինքնութիւնը, նոյնիսկ ժամանակներու երկայնքին, սերունդէ սերունդ:

Աւելորդ պիտի չըլլար ճշդել թէ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան «Տուներու երգը» գրած է, հռչակելու համար իր սէրը, իր կարօտը հայրենի տան, հայրենիքին, ինչպէս արդէն կը հաստատէ գրքին վերնագիրը: Ասիկա ըլլալով այսպէս, այնուհետեւ հարկ պիտի ըլլար աւելցնել թէ ազգային ինքնութեան պահպանման կարեւոր ազդակը կը հանդիսանայ լեզուին հարազատութեան պահպանումը, որ կ'ենթաշխատուրի ի միջի այլոց հարազատ ուղղագրութեան գործադրութեամբ, այս պարագային՝ անոր վերահաստատումը: Տակաւին այդ լեզուին պահպանումը ունի իր հիմնական, կենսական՝ – եթէ կարելի է այսպէս արտայայտիլ – ուրիշ պահանջքները, որոնց մասին կարելի է երկարօրէն խօսիլ, ինչպէս հայրենի հողին առնչութիւնը, բծախնդրութիւնը հանդէպ օտար բառերու ներգործութեան:

Այս հնչեակը հայ լեզուին ճօնուած լաւագոյն քերթուածներէն մին կը հանդիսանայ անկասկած հայ ժամանակակիցի, կամ արդի՛ գրականութեան մէջ, զոր Մուշեղ Իշխան գրի առած է երկտասարդութեան սեմին, 23 տարեկանին: Բայց զայն պէտք չէ անջատել գրքին ամբողջութենէն, եւ խորհրդանիշը վերածել դրօշակի, որ պիտի ծածկէր բուն առաջադրանքը: Ան չի բաւականար ապահինելով միա՛յն լեզուին: Այդ քերթուածէն առաջ կայ՝ չարքին երրորդը՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՐԸ ՄԱՅԻՍ 28

Թուականները կան, նոյնիսկ յոյժ կարեւոր, որոնք այնուամենայնիւ, սահմանուած կը մնան մէկ մեծանուն դէմքի տարեդարձի նշումի անցեալի տարեգրութեան:

Ութսուն եւ չորս տարիներ առաջ՝ 1918–ի Մայիսեան տարակարգ խոյանքներով եւ արտաքոյ կարգի օրհասական դէպքերով կերտուած Հայաստանի Պետականութիւնը՝ Անկախ, Ազատ ու նաեւ ժողովրդավար, ասոնց չարքին մաս չի կազմեր: Չի կրնար կազմել, ցորչափ պատմութեան աներկբայ վճիռով, կեանքի կոչուած մեր Պետութիւնը, հիմնադիրը կը կազմէ այժմու հայրենիքին:

Սառուիս, եթէ մինչեւ 1918 Հայաստան լոկ աշխարհագրական ըմբռնում կը մնար պատմութեան ծանօթ իրազարձութեանց բերումով, – ճշդենք՝ քաղաքական հարկադրանքով, – եւ, մեր ժողովուրդն ալ ա՛յս եւ այն կայսրութեան հնթակայ հպատակը, առ առաւելն կրօնական համայնքի սահմանումով (ի դէպ, լայն տարածքի վրայ լոկ յօշոտուելու արժան անհատատ, այլ տարածքի մը վրայ ալ քամահրելի ճորտ) – ապա Անկախութեան հռչակումով, Հայ Պետականութեան հաստատումով, Հայրը կը դառնար քաղաքացի, այս անգամ իր հարազատ հայրենիքին:

Օրէնքին Ա. կէտը կը հաստատէր, –

Հայաստանի Հանրապետութեան գրաւել բոլոր նախկին թրբահպատակ եւ Անդրկովկասի սահմաններուն բնիկ նախկին ռուսահպատակ Հայերը:

Հաստատենք կրկին: Մինչեւ 1918 Մայիս 28 հայ ժողովուրդը մահաբեր չարդերէ եւ անլուր հալածանքներէ ճողոպրած ու իր համբաւքին կէսէն աւելին կորսնցուցած, կը դառնար անդէմ Մնացորդաց մը: Հայ Անկախ պետականութեան դոյութեամբ այդ դիմագուրկ խլեակը, կողքին ունենալով իր Արեւելահայ հարազատները, կը դառնայ ազգ իր սեփական Ազատ եւ Անկախ հայրենիքով, հայ քաղաքացիի իր անվիճելի իրաւունքով:

Մանաւանդ՝ կը դառնայ դերակշռող տարր իր պատկանած հողին վրայ: Հաստատեալ, չ. չ.եան կեանքին ընթացքին, Հայը, որ 1918–ին նորազատ երկրին սահմաններուն մէջ կը կազմէր բնակչութեանը հազիւ կէսէն քիչ աւելին (55 տոկոս), 1920–ին արդէն կը ներկայացնէր պատկառելի թիւ եւ, հետեւաբար, տոկոս 85, ուրեմն՝ մեծամասնութիւն:

Նորակերտ Պետութեան դիմագիծին հաստատման եւ պահպանման ուղղութեամբ հիմնական քայլ մը եւս կ'առնուի: Մայրենիին պաշտօնականացումն է: Ասոր տարածումն ու ծաղիկը ապահովող կենսական ափը, անկասկած:

– Հայաստանի Հանրապետութեան լուսն հայերէնն է եւ պարտադիր գործիք բոլոր պետական ու հասարակական հիմնարկութիւնների համար: (1919 Դեկտեմբեր 26):

Այս պարզորոշ հրամանագիրը իր մանրամասնութիւններն ալ կ'ապահովէ, յստակացնելու արդարադատութեան մարզին ներս:

Այս յիշեցումը պարզ անոր համար, որ, ցաւօք, Անկախութեան մեր ներկայ օրերուն, Արաքսէն այն կողմ, «մեղմ ամպ», մեր յանկուցիչ Ոսկեղինիկը՝ դեռ հնթակայ վայրենի ազատաղտումներու, մեր ականջները կը խլացնէ ու մեր սիրտերը կ'արիւնոտէ: Մեր Անկախ հողին վրայ, ցաւօք, դեռ կը վխտան օտարամուտ, օտարոտի բառերն ու դարձուածքները, նոյնիսկ ասոնցմով կեանքի կոչուած պէսպէս խրթնաբանութիւնները, այլանդակ եւ անճոռնի, անկատար:

Եւ, մանաւանդ, մեր լեզուին տարրական ու հիմնական կանոնները ոտնահարող, անոր խաթարումին նպաստող, դէն այլանդակող սա խեղանդամ «ուղղագրութիւնը» մեր մինուճարին վրան փաթթուած «ուքաղ»ով մը, ահա տասնամեակներէ ի վեր:

*
**

Մեր համազգային մեծ թուականին՝ Մայիս 28–ի 84–րդ տարեդարձին առիթով ղրուած այս տողերը, իրր հատ բանք, սիրով կ'ուզեն ձայնակցիլ «Փիւռք» Գիտաուսումնական կեդրոնի ջնորհքն, բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսէօր Սուրէն Դանիէլեանի սա հաստատումին, –

Պէտք է համարձակ նայիլ ժամանակի մարտահրաւէրին. եթէ մեզ ազգային միասնութիւն է պէտք, այն պիտի կրնայ ուրուցել մեսրոպեան հիմունքով: եթէ մենք Արեւմտեան Հայաստանի պահանջատէր վայրենի ազատաղտումներու, մեր ականջները կը խլացնէ ու մեր սիրտերը կ'արիւնոտէ: Մեր Անկախ հողին վրայ, ցաւօք, դեռ կը վխտան օտարամուտ, օտարոտի բառերն ու դարձուածքները, նոյնիսկ ասոնցմով կեանքի կոչուած պէսպէս խրթնաբանութիւնները, այլանդակ եւ անճոռնի, անկատար:

Եւ, մանաւանդ, մեր լեզուին տարրական ու հիմնական կանոնները ոտնահարող, անոր խաթարումին նպաստող, դէն այլանդակող սա խեղանդամ «ուղղագրութիւնը» մեր մինուճարին վրան փաթթուած «ուքաղ»ով մը, ահա տասնամեակներէ ի վեր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՅԻՍԻՆԵՐՈՐԴԸ

Հայ թատրոնի ընկերակցութիւնը թատերական ընթերցումներու 14-րդ շարքին վերջին ներկայացումով, Մայիս 19-ին, փակեց այս շրջանը: Հ.Բ.Ը.Մ.Ի Ա. Մանուկեան կեդրոնին այդ ներկայացումը յատկացուած էր խիստ անարդարօրէն անտեսուած հետաքրքրական դարձերու հեղինակ Վալադ Վալադեանի գործերու «երջանկութիւն» թատերգութեան: Այս մէկը նոյն հեղինակին Գ. գործն էր, առնուած նոյն շարքին մէջ: Անով նաեւ կը կատարուէր թատերական ընթերցումներու 50-րդը:

1917-ին առաջին անգամ Թիֆլիսի մէջ բեմադրուած թատերգութեան վայրը կովկասեան հայկական չրջանակն է: Զորս արարով կը տրուի աւանդական, սիրոյ կապերու վրայ հիմնուած ընտանիքի մը անապատելի ժառանգութեան մը պատճառով քայքայումի հոլովոյթը: Հետաքրքրական էր հեղինակին տիպարային համակարգը ուր քայքայումին ընթացքը յանձնուած էր կնոջ մը. ան տիրացողն էր հարստութեան եւ հետեւաբար իր կամքը կը պարտադրէր միւսներուն: Օտարացած, այլասերած անոր աղղակաները ձեռքով եկած այդ հարստութեան ժխտական հետեւանքները վերջին կէտին վրայ կը կանխուէին կրկին կնոջ մը կողմէ որ ընտանիքին մայրն էր, հայկական ընտանիքին պահապանի, վերկիչի աւանդական յատկանիշներով:

Ներկայացումին առիթով պատրաստուած թերթիկը կը տեղեկացնէր թէ խաղին 1917 - 1920 չրջանին կովկասեան քաղաքներու մէջ բեմադրութեան գլխաւոր դերը ստանձնած է Արուս Ոսկանեան եւ մեծապէս գնահատուած: Նոյն տեղեկատուութեան մաս կը կազմէ հետեւեալն ալ. «երջանկութիւն»ը Փարիզ ալ բեմադրուած է 1927-ին, Տրդատ Նշանեանի գեկավարութեամբ ու մասնակցութեամբ «Փարիզահայ տրամաթիկ» խումբին:

Մայիս 19-ի ընթերցումին դերերը ստանձնած էին Թերայր Զօրաքեան, Նաիրի Յովսէփեան, Աստղիկ Շինկիթեան, Նոյեմի Իւսկֆի, Վահան Քերովբեան, Վաչէ Տէմիրճեկեան, Ալպէր Ասատրեան, Արմինէ Գրիգորեան, բեմական գործողութիւնները ընթերցումը կ'ընէր Անի Քերքըճեան, իսկ փորձերը վարած էր, ինչպէս միշտ, Արդի Յովհաննիսեան:

Այլեւս ծանօթ անուններու այս ընթացիկ նշումէն կ'արժէ առանձնացնել երկու դերակատար ու արտայայտել անոնց մասնակցութեան պատճառած գոհունակութիւնը: Երկու չատ երիտասարդ ուժեր են անոնք. Վահան Քերովբեան եւ Անի Քերքըճեան: Առաջինը նախապէս ալ փոքր դերեր ստանձնած էր թատերական ընթերցումներու, բայց երկրորդին առաջին մասնակցութիւնն էր: Երկուքն ալ որեւէ դժուարութիւն յոյժ չատուին մեծերու ընթերցումի մակարդակին հասնելու. Վ. Քերովբեանի համար հարկ է նոյն արժեւորումը կրկնել խաղարկութեան առընչութեամբ ալ: Եթէ բեմականն նման օրինակները, չարունակութեան մասին վախկոտ հարցականներու այլեւս տեղ պիտի չմնայ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Մայիս 11-ին, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, որ Սրամ Ա.ի հրաւէրով Անթիլիաս կը գտնուէր, դասախօսութիւն մը տուած է Միութեան անդամներուն: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան: Մեսրոպ Արք. սրտաբաց զրոյց մը ունեցած է երիտասարդներուն հետ, անդրադարձած է Պոլսոյ հայ գաղութի պատմութեան ու ներկայի կեանքին: Խօսած է պոլսահայ երիտասարդութեան գործունէութեան մասին, չեչտելով եկեղեցւոյ կարեւոր դերը հայերէն լեզուի ու բարոյական արժէքներու պահպանման ծիրէն ներս:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Մայիս 16-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ, տեղի ունեցած է հինգ աբեղաններու՝ Մասիս Արք. Զօպուեան, Սիփան Արք. Քէչէճեան, Վարագ Արք. Թօփալեան, Ներսէս Արք. Մերճանեան, եւ Յուսիկ Արք. Մարտիրոսեանի թէգեղրու պաշտպանութիւնը, որմէ ետք ստացած են վարդապետական մանաւոր իշխանութիւն, ձեռամբ Եփրեմ Արք. Թապաղեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան, որ մասնաւորաբար ծանրացած է վարդապետութեան եւ ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճաններու կարեւորութեան վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա.:

***

ՎԻՆՆԱՑԻ Կաթողիկէ եկեղեցիին Արքեպիսկոպոսարանի թանգարանին մէջ, Ապրիլ 16-ին բացուած է «Հայաստանի ոսկին» անունը կրող ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են Էջմիածնի Թանգարանները պահուող 67 ցուցանմոյշներ՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբութիւններ, եկեղեցական արուեստի նմոյշներ, հայկական ձեռագրեր: Այս գանձերը առաջին անգամ արտասահման ցուցադրուած են 1997-ին Մոսկուա: Ցուցահանդէսը նախաձեռնութիւնն է Արեւելեան Եկեղեցիներու մշակոյթին ու արուեստը արեւմտեան աշխարհին ներկայացնող «Փրօ Օրիէնթէ» կազմակերպութեան: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Յուլիս 13:

***

ՇԻՇԼիի գերեզմանատան մէջ, Մայիս 12-ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնած են իրենց հիմնադիր պատրիարքներուն եւ իրենց վարժարանին նկատմամբ: Նախ, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանած են Խաչատուրեան, Գալուստեան եւ Գազանճեան պատրիարքներուն, յետոյ համախմբուած են վարժարանը ու ճաչկած աւանդական իրենց «լուբիա»ն: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագած է Բարսեղ Քհնյ. Վանլեան: Ապա, վարժարանին ճաչասրահին մէջ, յատուկ տեղ յատկացուած էր չրջանաւարտութեան 25-ամեակի յոբելեար դասարանի անդամներուն: Օրանան խօսնակը եղած է Պարոյր Քէպապճը, Դպրեվանքի անօրէնը՝ Հայկ Նշան չնորհաւորած է յոբելեար դասարանի անդամները: Ելոյթ ունեցած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Աստուր Մեծատուր:

***

ՊՈԼՍՈՑ Հալք Էղիթիմ Մէրքէզի (Գաղտիւղի ժողովրդական Ուսուցման Կեդրոն) սրահին մէջ, Մայիս 6-ին, առաջին անգամ ըլլալով համերգով մը հանդէս եկած է Ս. Թարգմանչաց Դպրաց Դասը, գեկավարութեամբ՝ Սեւան Շէնճեանի: Երգչախումբը երկրորդ անգամ համերգ մըն ալ տուած է Մայիս 13-ին, նոյն սրահին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէն խորհուրդի անդամներէն՝ Օննիկ Զաքան, որ հակիրճ պատմականը ըրած է երգչախումբին: Ցայտագրին ընթացքին, մեկնաբանուած են Եկմալեանի, Կոմիտասի, Թ. Ալթունեանի, Կանաչեանի, Շուպէրթի գործերէն:

***

ԳՈՒՄԱՒՈՒԻ (Պոլիս) Մայր Եկեղեցւոյ Պէզճեան սրահին մէջ, Մայիս 10-ին համերգ մը տուած է կեդրոնական երգչախումբը զոր վարած է Ովաննա Գալէնտէր, չարունակելով ոգեշունչ կարօ Արմանի գործը: Ցայտագրին գործադրութենէն առաջ, ուսուցչուհի Տիկին Արմինէ Պաղճեան կարդացած է երգչախումբին բացման խօսքը, ուր կ'ընդգծէր որ այս երգչախումբը միշտ ուզած է միւս երգչախումբերէն տարբեր դիծ մը ունենալ: Ցայտագրին մաս կը կազմէին Տիգրանեանի, Սպենդիարեանի, Զուհաճեանի, Կոմիտասի, Զաքարեանի եւ Ալթունեանի գործերը: Համերգի աւարտին, «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 9-ին, տօնուած է Համբարձումը, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով: Հիւանդանոցին Մատրան մէջ, պատարագած է պատրիարքարանի լուսարարապետ՝ Արամ Եպիսկոպոս Աթէչեան, քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Ցաւարտ արարողութեան, պարտէզին մէջ, տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղան մը:

***

ԱԹԱԳԻԼՂի (Պոլիս) «Եունուս Էմրէ» Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Մայիս 14-ին, թատերական ներկայացում մը տեղի ունեցած է Եափուլչէի Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին ծոցին մէջ ընդգրկուած մսային եւ մարմնական թերութիւններ ունեցող Մանուկներու Օժանդակութեան Ցանճնախումբի (ՉԻՊԼՉ) նախաձեռնութեամբ եւ ի նպաստ յիչեալ բարեսիրական գործունէութեան: Ներկայացուած են մէկ-մէկ վարագոյրով երկու անջատ թատերախաղեր: Առաջինը եղած է Տալիս Ֆոյլ «Ճղի» թատերախաղը, երկրորդն ալ՝ Ազիզ Նէսինի «Ապրի՛ նարընջադոյնը»: Ասարտին, հանդէս եկած է ՉԻՊԼՉ-ի կազմակերպիչ մարմնին դերասան Հերման Օզինեան: Ապա, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամք մարզասրահին մէջ, Մայիս 5-ին տօնուած է Հ.Օ.Մ.-ի օրը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Սօսէ եւ Լաւալի Շուչի մասնաճիւղերուն: Բարի գալուստի եւ բացման արտասանած է Տիրուհի Մանճիկեան, յիչելով թէ քանատեղծ Մուչեղ Իչխան գիրենք կոչած էր «գիծուածքեան խաչուհի»: Ապա, զոյգ մասնաճիւղերու ատենապետուհիները՝ Նոյեմի Եաղճեան եւ Հերմինէ Մանուկեան ներկայացուցած են իրենց գործունէութեան զեկուցումները: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տանիա Գարագաչեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Հայ կաթողիկէ Ամինեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5-ին, Համազգայինի Լ. Շանթ մասնաճիւղի նորակազմ Աղթամար երգչախումբը իր առաջին համերգը տուած է «Պասա» կուսակցութեան 57-րդ տարեդարձին առթիւ: Բացման խօսքը կատարած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ Մխիթար Ղազարեան, ապա՝ արարերէն Մարթա Մելքոնեան: Համերգին խմբավարը եղած է հայաստանցի արուեստագիտուհի՝ Արմենուհի Սիմոնեան - Բարսեղեան:

***

ՊՈՒԽԲԼԻՇԻ ռումէն «Եովան տուչիչ» դպրոցի սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, մեծ չուքով նչուած է տեղւոյն Գեսխմեան - Միսաքեան դպրոցի վերաբացման 10-ամեակը: Խօսք առած են դպրոցի տնօրէնը, Հայ լեզուի ուսուցչուհի՝ Իւլնիա Պլընտրու - Մականեան, ՌՀՄ նախագահ Վարուժան Ոսկանեան, նաեւ Հայաստանի դեսպան՝ Եղիչէ Սարգսեան: Բոլորն ալ չեչտած են որ դարեր չարունակ, Հայկը ռումէն ժողովուրդին հետ քով-քովի հաչտ ու համերաչխ ապրելով կրցած են պահպանել եւ զարգացնել հայ մչակոյթն ու լեզուն: Մանուկները ներկայացուցած են ճոխ յայտագիր մը:

ԹԻԽ 17

ԽԱՖԻԷՆ

ԲՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Կառքը միշտ կը յառաջանար: Հիմա հասած էին Ֆէրիքէօյ: Երբ Օսման պէյի պարտէզին առջեւ եկան, Վահան կրկին գլուխը կառքէն դուրս հանեց եւ եաին նայեցաւ:

- Այդ կառքը միշտ մեր եաեւէն կուգայ, - ըսաւ՝ գլուխը ներս քաչելով:

- Ո՞վ կայ մէջը, - հարցուց Տրդատ:

- կարելի չէ տեսնել:

- Թերեւս մէկը Շիշլի կը տանի:

- Հաւանական է:

Հասան Շիշլիի թռամվայի կայարանը: Վահան նորէն դուրսը նայեցաւ:

- կառքը միշտ եաեւնուս կուգայ, - ըսաւ:

Երկու երիտասարդները սկսան մտածել: Արդեօք կառքով գիրե՞նք կը հետապնդէին: Բայց ինչո՛ւ. մի՞թէ չէին կրնար անմիջապէս ձերբակալել:

- Թերեւս պարապ տեղը իրար կ'անչնինք, - ըսաւ Վահան:

- Ի ցիւ թէ այնպէս ըլլար:

կառքը հասած էր Ազատութեան բլուրին դէմը:

Վահան կրկին դուրս նայեցաւ.

- Վա՛յ անպիտան, - գոչեց:

- Ի՞նչ կայ, - հարցուց Տրդատ:

- կառքը միշտ մեր եաեւէն կուգայ:

- Հոս պիտի կենա՞նք, - հարցուց կառապանը երկու երիտասարդներուն:

Վահան արագօրէն ակնարկ մը նետեց եաին եւ ըսաւ.

- Քչէ՛ կառքը:

- Ո՞ւր, - հարցուց կառապանը:

- Քչէ՛ Հանէ:

կառքը ճամբան չարունակեց:

- Ի՞նչ նոր բան պատահեցաւ, - հարցուց Տրդատ իր ընկերոջ:

- կը հետապնդուինք, կառքը միշտ եաեւնուս կուգայ:

- Ի՞նչ պիտի ընենք:

- Ընելիքնիս կը մտածենք, երթոր Քչէհատ Հանէ հասնինք:

Ճամբուն վրայ, երբ ամայի տեղ մը հասան, Վահան յանկարծ իր միտքը փոխեց:

- կեցի՛ր, - հրամայեց կառապանին:

Ցետոյ Տրդատին դառնալով՝ հարցուց.

- Քոմպ զէնք ունի՞ս:

- Րեվոլվէր մը ունիմ, - պատասխանեց երիտասարդը:

- Լա՛ւ, հետս եկուր:

Եւ կառքէն վար ցատքեց: Տրդատ հետեւեցաւ իրեն: Միւս կառքն ալ կանգ առած էր: Վահան արագ քայլերով դիմեց դէպի այդ կառքը: Տրդատ կը հետեւէր իրեն: Րոպէ մը ետքը երկու երիտասարդները հասան կառքին քով: Ակնոցաւոր, նիհար երիտասարդ մը նստած էր կառքին մէջ:

- Արշաւի՛ր, - գոչեց Վահան՝ կատաղի նայուածք մը ուղղելով անոր:

- Այո՛, ես եմ, - մրմնջեց լրտեսը դողահար:

- Ի՞նչ բան ունիս այստեղ:

- Պատրաստ էլայ, օդ առնելու համար:

- Սուտ կը խօսիս, մեզ կը հետապնդես:

- Չէ՛, ձեզի ինչո՞ւ պիտի հետապնդեմ, ես պարզապէս պատրաստ էի, հաւատացէք, որ ճչմարիտ կը խօսիմ:

- Եթէ չես ուզեր, որ քու դիակդ փոռեմ այստեղ, անմիջապէս կառքդ քչել տուր մինչեւ Քչհատ Հանէ, ես այս քարճաւնքէն պիտի նայիմ, մինչեւ որ դեսակինն եղբը հասնի կառքը, հասկցա՞ր:

Արշաւիր դողահար ձայնով մը հրամայեց կառապանին, որ կառքը քչէ:

- Շո՛ւտ, չո՛ւտ դէպի Քչհատ Հանէ, - գոչեց:

կառքը սրարչաւ մեկնեցաւ:

Վահան եւ Տրդատ վերադարձան իրենց կառքը:

- Ե՛տ դարձիր, - հրամայեց Վահան կառապանին:

- Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս, - հարցուց Տրդատ:

- Մեր տունը, - պատասխանեց Վահան:

- կը կարծե՞ս, որ այս կերպով փոռճանքէն կ'ազատինք:

(Շար. 228)

(Շար. Ա. էջէն)

11_էն 13, երբ նախագահները ժամանեն: Պուէ պիտի այցելէ նաեւ այն ծովափնեակը, ուր ամերիկացի զինուորները ցամաքահանում կատարած են 1944 Յունիսին, նախքան Հոռմ մեկնիլը:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ԺՈՊԼԻՐ, նախկին նախարար Ժ. Փոնիփիտու եւ Ֆ. Միթերանի, մեռաւ 81 տարեկանին, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան: Մոր զարգացման տէր, նաեւ հիւմուրի, Ժոպէր մեծ, բայց անտես_ւած դէմք մըն էր Ֆրանսական քաղաքականութեան: Մօտ էր նաեւ Հայերուն, չէր վարանած ծնրադրելու Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ բակը գետեղուած 1915ի նահատակաց յուշարձանին: Գրախօսական մըն ալ ստորագրած էր «Յառաջ»ի մէջ:

ՊՈՒՇ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆ, հիւլէական ապազինման դաշինք մը ստորագրեցին, Մայիս 24_ին, Մոսկուայի մէջ, ուր Պուշ կը գտնուէր նախքան Փարիզ ժամանելը Մայիս 26_ին: Այս դաշինքը, իր տեսակին մէջ, առաջինն է 1993_էն ի վեր: Այս պատմական դաշինքէն ետք, երկու նախագահները Ս. Պետերսբուրգ գացած են, որ Պուտինի ծննդավայրն է: Պուշ այցեցած է էրմիթաժի թանգարանը, ապա պտոյտ մը ըրած է Նեվայի վրայ:

ՊԱՊԸ վատիկան վերադարձած է Մայիս 26_ին, բայց, չատ աւելի տկարացած քան Ադրբեջան մեկնած ատեն: Այնուամենայնիւ, Կիրակի օր, կրցաւ Փլովտիւի մէջ երանացումը կատարել պուլկար երեք քահանաներու, գնդակահարուած 1952_ին համայնավար վարչակարգին կողմէ: Հակառակ առողջական վիճակին, Պապը չէ հրաժարած իր 97_րդ ճամբորդութենէն, Յունիս 23_էն 28, Թորոնթօ, Կուաթեմալա եւ Մեքսիքա: Վատիկանի բանբերը ճղած է մխայն, որ նկատի պէտք է առնել Պապին առողջական վիճակը եւ կարդադրութիւններ ընել անոր համեմատ:

ԻՍՐԱՑԷԼ ապառնացած է որ «ասելի խոր դործողութիւններ» պիտի կատարէ պաղեստինեան հողամասերէն ներս, առաջն առնելու համար ահաբեկչական արարքներու: Բանակը արդէն կը չարունակէ իր յառաջխազացումները Այսըր_յորդանան:

ՉԱՑՆԱ ԻՒԼԱՑՆԶԻ պօյինկ մը որ 225 համբորդ կը փոխադրէր, պայթած է օդին մէջ եւ կտոր կտոր ինկած Թայվանի արեւմտեան ափը: Ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՓԱԹՐԻՒ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ, Տեղական ազատութեանց պատուիրակ նախարարը յայտարարած է որ առաջարկած է վարչապետին ընտրական օրէնքի բարեփոխում մը: Կը թելադրէ որ երեսփոխանական օրէնքը ներդաշնակուի նախագահական իրաւունքի դործու եղող դրութեան հետ, այլ խօսքով, Բ. չրջանին միայն ցանկին գլուխը գըտնուող երկու թեկնածուները կրնան մրցանակին արժանացաւ Ռոման Փոլանսքիի «Դաշնակահարը», դատական կազմի մրցանակը ստացաւ Ֆինլանտացի Աքի Քօրիսմաքիի «Առանց անցեալի մարդը», լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ նոյն ֆիլմին մէջ խաղացող Քաթի Ուոթինէն, լաւագոյն այր դերասանի մրցանակը առաւ Օլիվիէ Կուամէ («Որդին» ֆիլմին մէջ) եւլն. եւլն.: Այս փառատօնին «դայթակղութիւնը» կը նկատէր Կասփար Նօէի «Իռեվերսիպլը», արդիլուած՝ 16 տարեկանէն վար մանուհներուն, որ պլխաւորաբար ձանձրացուցիչ ֆիլմ մըն է ըստ տեսնողներուն: Անհանդուրժելի նկատուած տեսարանին (բըռնաբարում մը որ 10 վայրկեան կը տեւէ) 200 հանդիսականներ ձգած մեկնած են, 20 հոգի ալ մարած...:

ՄՈԶԱՆՊԻՔԻ փէսէնի քաղաքին մօտ, ճեպընթաց մը դիծէն ելած է, Մայիս 25_ին: 192 մեռեալ կար եւ 169 վիրաւոր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ԿԱՏԻՒՏ ՈՒՆԱՆԱՆ

ԽԱՆԱՍԱՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
դաչտահանդէս
Կիրակի, Յունիս 7
Շաւիլ _ Վիլրոֆլէ
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

նաւ, ինչ որ ալ ըլլայ ձայներու իրենց համեմատութիւնը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Գաննի փառատօնին ոսկի մրցանակին արժանացաւ Ռոման Փոլանսքիի «Դաշնակահարը», դատական կազմի մրցանակը ստացաւ Ֆինլանտացի Աքի Քօրիսմաքիի «Առանց անցեալի մարդը», լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ նոյն ֆիլմին մէջ խաղացող Քաթի Ուոթինէն, լաւագոյն այր դերասանի մրցանակը առաւ Օլիվիէ Կուամէ («Որդին» ֆիլմին մէջ) եւլն. եւլն.: Այս փառատօնին «դայթակղութիւնը» կը նկատէր Կասփար Նօէի «Իռեվերսիպլը», արդիլուած՝ 16 տարեկանէն վար մանուհներուն, որ պլխաւորաբար ձանձրացուցիչ ֆիլմ մըն է ըստ տեսնողներուն: Անհանդուրժելի նկատուած տեսարանին (բըռնաբարում մը որ 10 վայրկեան կը տեւէ) 200 հանդիսականներ ձգած մեկնած են, 20 հոգի ալ մարած...:

ՄՈԶԱՆՊԻՔԻ փէսէնի քաղաքին մօտ, ճեպընթաց մը դիծէն ելած է, Մայիս 25_ին: 192 մեռեալ կար եւ 169 վիրաւոր:

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՄԻԱՑԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Հայոց հաւատք եւ աւանդութիւն
յանձնախումբը
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ներածական չարքի Ը հանդիպման
որ տեղի կ'ունենայ
Հինգշաբթի, Յունիս 6
ժամը 19_ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ_Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère** :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«Խաչատուր Աբովեան»
Հայկական վարժարանը
կը հրաւիրէ Զեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14·30_էն 19

Մայր եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

ժամը 12·30_էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ապրանքին համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացման ու ազգային դաստիարակութիւնը:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE

« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par l'**auteur**
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«*Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...*». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans «*une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor*».

— Entrée libre —

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29
MERCREDI
29 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.435 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.435

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍԷՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Հայաստան – Սէփիւռք Բ. խորհրդաժողովին բացումը կատարած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, երեք տարի առաջ ձեռնարկուած «Հայրենանուէր» գործին շարունակութիւնը համարելով աշխարհի չորս կողմէն հազարաւոր Հայերու երեւան ներկայութիւնը, համայն հայութիւնը հետաքրքրող հարցերու օրակարգով։

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի փոր ծաւալուն ելոյթով նախ ամփոփած է առաջին խորհրդաժողովէն ասդին անցած երեք տարուան ընթացքին Հայաստանի կրած ճամբան։ Ըսած է թէ երկրին ներքին քաղաքական վիճակը կայուն է, հակառակ 1999–ի Հոկտեմբերի ողբերգական պատահարին։ Տնտեսութեան մէջ բարելաւումի թափը արագացած է։ Ցաւոտ պայքար կը տարուի կաշառակերութեան դէմ։

Ռ. Քոչարեան անդրադառնալով առաջին խորհրդաժողովի առաջարկներու դիւտւոր կէտերուն – լրատուական միջանկեան դաշտի ստեղծում, համահայկական նախաձեռնութիւններ եւ Սփիւռքի ներգրաւումը անոնց, երիտասարդական համահայկական կեդրոնի ստեղծում, հայկական զարգացման գործակալութեան ստեղծում, ուսուցիչներու վերապատրաստում եւ կառավարական համահայկական պարգեւներ–, ըսած է թէ բոլորն ալ կիրարկութեան ուղղութեան վրայ են։ Ապա, նիւթ ըրած է Հայաստան – Սփիւռք համարկումին համար ամէնէն ընդունելի կազմակերպչական ձեւերը։ Ըսած է թէ Հայաստանէն Սփիւռքը դեկավարելու ճիգը ճիշդ չէ, նոյնպէս ալ տուր հակառակը, այսուհանդերձ, կարելի է համագործային հարցերու նկատմամբ ընդհանրական մօտեցում ունենալ, կողմերու համաձայնութեան արժանացած կեցուածքները համակարգել, իրականացնել համագործային չօչափելի ծրագիրներ։ Անոնց քով դեռեղելով բարեփոխութեան կարեւոր թեման, նախագահը յիշած է «Վինոի» հիմնադրամը, «Հայաստան» հիմնադրամը, Արցախի Հիւսիս – Հարաւ ճամբան, – աղէտի գօտին, եւայլն։

Ղարաբաղի հարցին մասին կրկնած է թէ Հայաստան կողմնակից է խաղաղ լուծումին, բանակցութիւններուն անուր եւս ընդգրկումին, եւ այլն։ Եւ որպէս «ո՞րն է պիղծմի սահմանը» հարցումին պատասխան, ըսած է. «Անկախութեան եւ անվտանգութեան փաստացի մակարդակը»։

Վերջին մասին մէջ Ռ. Քոչարեան խօսած է ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրին մասին, զայն նկատելով օրակարգի կէտ, թէ՛ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան, եւ թէ՛ Սփիւռքին համար։ Ու խօսքը աւարտած է արդիւնաւոր աշխատանքի ու յաջողութեան մաղթանքով։

Բացման նախօրին ներկայ գտնուած են գոյդ կաթողիկոսները, վարչապետ Ա. Մարգարեան, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, նախարարներ, երեսփոխաններ եւ պատգամաւորները։

Խորհրդաժողովին բացումին նախօրեակին, երկու կաթողիկոսները Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ Ա.Պատ Ա.ին մատուցած պատարագին հայրենիքի անսասանութեան մաղթանք կատարած են։

Երկու կաթողիկոսները հայրապետական խօսքով խորհրդաժողովի մասնակիցներուն դիմած են բացման նիստին։ Իրենց յաջորդած է ԼՂՀ նախագահը, հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ., Աւետարանական համաշխարհային խորհուրդի նախագահ վերապատուելի Վահան Թումայեան, կուսակցութիւններու, հանրային, բարեսիրական միութիւններու ներկայացուցիչներ։ Նոյն օրը խորհրդաժողովի մասնակիցները ծաղկեպատկ զետեղած են եղեռնի զոհերու յուշարձանին։

Նոյն օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում մը ունեցած է երկու կաթողիկոսներուն հետ, նիւթ ընելով Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն սերտացման մէջ Եկեղեցիին կարեւոր դերը։ Խօսուած է նաեւ Պետութիւն – Եկեղեցի գործակցութեան մասին։

Կէսօրէ ետք առաջին լիագումար նիստին յաջորդած են չորս մասնաճիւղերու – «Քաղաքական խնդիրներ, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններ», «Տեղեկատուութիւն եւ լրատուիւններ», «Տնտեսութիւն եւ ընկերա – մշակոյթ» – նիստերը։ Այս նիստերը գումարուած են կառավարութեան ընդունելութիւններու տան մէջ։

***

Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովի բացումի օրն իսկ Սփիւռքէն զանազան պատգամաւորներ քննադատական բաւական բուռն ելոյթներ ունեցած են. նիւթ եղած է յատկապէս միասնութեան փայլուն արտայայտութիւններէ անդին մնացածը որ յաճախ կը ճգնաժամի մէջ։ Քննադատուած է Հայաստանի մէջ ապօրինութիւններու, կաշառակերութեան ծաւալուն ներկայութիւնը որ գլխաւորաբար խոչընդոտ կ'ըլլայ դուրսէն ներդրումներու։ Այս ուղղութեամբ ելոյթ ունեցողները պահանջած են որ երկրին պատասխանատուները անյապաղ գործնական ու վճռական միջոցներու դիմեն այդ երեւոյթներուն վերջ մը տալու համար։ Անոնք չեշտած են թէ վստահութեան մթնոլորտը անհրաժեշտ է արտասահմանեան ներդրումներու ոնց ալ որ ունի երկիրը, կարենալ բարգաւաճումի ուղին բռնելու համար։ Այս մարզը, ըսուած է թէ լուրջ վերաքննութեան եւ սրբագրութեան անկեղծ տրամադրութեան կը կարօտի ու սիրաշահ խօսքերը այլեւս չեն կրնար գործնական գետնին վրայի անկատարութիւնները քօղարկել։

1999–ի առաջին խորհրդաժողովէն ի վեր, յայտնի կ'ըլլայ թէ լրջօրէն ծաւալած է լոգունգներով չբաւարարուելու իրապաշտութիւնը։ Հայաստանեան մասնակցութիւնները վճռական քայլերու անհամբերութեամբ կը թարգմանուին ու նոր խորհրդաժողովը անոնց արտայայտութեան վայրը եղած է։ Մատնանշուած է որ մտածել կու տայ որ նախաձեռնութիւնը սկսած է ծաւալել բուն նպատակին, եւ ին ձգելով զգացականին յաճախ մոլորեցնող թափը։

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27 / 28)

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄ

Մայիս 24–ին Գրողներու Միութեան մէջ հանդիպումի մը մասնակցած են գրողներ, ճարտարապետներ, նկարիչներ, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բողոքելու համար Երեւանի կեդրոնական մասին մէջ անցնող դունեփի միջոցներով կառուցուած ապօրինի շինութիւններու դէմ։ Գլխաւոր օրինակը Օփէրայի հրապարակն է եւ ճեմապարտէզը ուր մէկ քարկով տապալուելէ ետք, սկսած է երկյարկանի շէնքերու կառուցումը։

Հանդիպումէն ետք հրապարակուած է միասնական յայտարարութիւն մը. հոն կ'ըսուի թէ Օփէրայի շէնքը իր շրջապատով բացառիկ արժէք ունի ու կապուած է ժողովրդական յիշողութեան բացառիկ էջերուն։ Հոն պահանջուած է որ մայրաքաղաքին պատմամշակութային համալիրները ազգային արժէք յայտարարուին ու արգելք դրուի առեւտրական չահու նպատակով անոնց վրայ ձեռնարկուած շինարարութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇ ՀՌՈՄ ԱՆՑԱՒ

ՕԹԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

Նախագահ Պուշ եւ նախագահ Շիրաք, Մայիս 27–ին, որ Միացեալ – Նահանգներու համար Մեմորիըլ Տէյ է (Ճիշտակի Օր) այցելեցին Նորմանտիի ափն գիւղերը, որոնք առաւելաբար աւերուած են 1944–ի ցամաքահանման։

Երկու նախագահները Սէնթ – Մէր – Էկլիզ եւ Գոըըվիլ – սիւր Մէր այցելեցին։ Այս վերջին քաղաքին մէջ, տեսակ մը ուխտագնացութիւն էր որ կատարուեցաւ, ամերիկացի զինուորներու գերեզմաններուն։ Հոն է նաեւ որ խօսք առին նախագահները, Շիրաք չէշտեց. – «Ամէն անգամ որ կենսականը խնդրոյ առարկայ է, կրնաք մեզի վստահիլ, ինչպէս պիտենք թէ կրնանք մենք չեզի վստահիլ։ Եւ դեռ այսօր, մեր երկու երկիրները կը պայքարին միասնաբար ահաբեկչական բարբարոսութեան դէմ, որ Սեպտեմբեր 11–ի առաւօտուն այնքան անողոք կերպով տուժի մատնեց Ամերիկան»։ Իր պատասխան ելոյթին մէջ, Ճ. Պուշ, իր կարգին յայտարարեց. – «Կարեւոր է, որ յիշենք անոնք որոնք զոհուեցան, որովհետեւ այսօր կը պաշտպանենք մեր ազատութիւնները անոնց դէմ, որոնք չեն հանդուրժեր ազատութիւնը։ Զոհողութիւն մըն է, զոր պատրաստ ենք ընելու ԱՄՆ–ու, Ֆրանսայի եւ ամբողջ աշխարհի բարիքին համար»։ Աւանձին չլքելէ ետք հսկայ դերեզմանատան խաչերու մէջէն, Պուշ կրկին խօսք կ'առնէ մեծարելու համար «բոլոր անոնք որոնք կը չարունակեն կռուիլ ներկայիս Աֆղանիստան։ Իրենց դատը արդար է։ Իրենց զոհողութիւնները մեզ կը փրկեն բռնատիրութենէն։ Կ'աղօթենք իրենց համար»։

Հակառակ պարզուած երեւոյթներուն, շատ հարցեր կան, որոնց չուրջ երկու նախագահները ոչ մէկ ձեւով համաձայն են։ Սէնթ – Մէր – Էկլիզի մէջ, Շիրաք որոշ ակնարկութիւններ ըրած է, չեշտելով օրինակ թէ այսօրուան մեր թշնամիներն են նաեւ՝ «թուատուութիւնը եւ կեղեքումը, սխտան կամ ծանրակշիռ վնասները աշխարհի բնապահպանութեան»։ Ձեւով մը դատապարտումն էր ԱՄՆ–ու որ կը մերժէ ստորագրել Քիոթոյի համաձայնագիրը, Պուշ նախընտրեց չպատասխանել։

***

Պուշ, ապա, կը մեկնէր Հռոմ, ուր տեղի կ'ունենար ՕԹԱՆ – Ռուսաստան վեհաժողով մը, որու ընթացքին Atlantean Ուխտի 19 անդամները եւ Ռուսաստան վերջ կը դնեն Ցամաբամին։ Իտալիոյ վարչապետը՝ Ս. Պէրլիւսքոնի ուղած էր որ անպայման տեղի ունենայ այս վեհաժողովը։ Իրեն համար «այս դէպքը վերջ կը դնէ երկու ընդդիմադիր ամբողջատիրութիւններու կողմէ դրուժմուած չրջանի մը եւ ուրիշ մը կը բանայ՝ ազատութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ համաշխարհային պայքարին»։

Ինչպէս Ֆրանսա, Հռոմ ալ, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին, օդանաւային հսպիւ մէկերկու ընկերութիւններ արտօնութիւն ունէին գործելու Ֆիումիչինոյի օդակայանը, միւսները ջնջած էին իրենց բոլոր թռիչքները։ 5000 զինուորականներ, ապահովութեան ուժերու 10 հազար ոստիկաններ զօրակոչի ենթարկուած էին։

Մինչ Պուշին Հռոմ կը ժամանէր, Մոսկուայի մէջ կը բացուէր ՕԹԱՆ–ի գրասենեակը։ Նոր չրջան մը կը սկսի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՒԿԻՆ ՆԱՒԱՐԱՒ՝ Միշել Սափէն (ընկերվարական) կը գտնէ որ Փաթրիք Տէվէճեանի գաղափարը (ընտրութեան Բ. չրջանին պահել միայն ցանկին գլուխը գտնուղ երկու թեկնածուներ, առաջին առնելով եռակողմ ընտրութեան) դէչ չէ։ Միւս կողմէ, Ֆապիուս եւ Սթրօս – Քահն ձեւով մը սկսան հակադրել Հոլանտէ, որ Ժոսփէնի քաշուելէն ի վեր, իր լսանձնած պարագլուխի դերը ժամանակաւոր է։ Ծանօթ է որ ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը քանիցս յայտարարեց թէ ձախի յաղթանակի պարագային, պատրաստ է վարչապետի պաշտօն վարելու։

Թել – Աւիվի արեւելեան չրջանը՝ Փեթահ Թիքվայի առեւտրական կեդրոնի մը առջեւ, անձնապահպանական նոր ոճրափորձ մը գործուած է Մայիս 27–ին, որու հետեւանքով երկու մեռեալ կայ, որոնց մէկը 3 տարու աղջնակ մը եւ պաղեստինցի քոմիքազը։ Իսրայէլ մղձաւանջն ունի, այս մէկոյին նման արարքներու։ Մայիս 28–ին, իր ուժերը կրկին մտած են ձենին հետապնդելու համար պաղեստինցի ահաբեկիչները։

ԹՈՒՆՈՒՉԻ ՄԷՋ, Սահմանադրութեան բարեփոխում մը որոշուեցաւ հանրաքուէով, ձայներու 99,52%–ով։ Այս ձեւով, նախագահը՝ Պէն Ալի պիտի կարենայ դեռ 12 տարի պաշտօնի գլուխ մնալ։ Այս արդիւնքը արուած է Ներքին նախարարութեան կողմէ, բայց, ընդդիմադիր կուսակցութիւնները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն։ Մարդկային իրաւանց տեղւոյն լիկայի փոխ – նախագահուհին կ'ըսէ. – «Ամէնէն խեղճագոյն մենաւորեանց վարչակարգերու մէջ իսկ, պիտի չհամարձակէին նման թիւեր յայտարարել»։ Ձեռք ձգուած երկու բարեփոխումները թոյլ կուտան նախագահական թեկնածութեան վերանորոգումը առանց սահմանափակումի եւ 75 տարեկանին կ'երկարաձգեն այդ պաշտօնին ներկայացնելու տարիքը։

ՊՐԻԻԺի մէջ (Պելժիա) ուր տեղի կ'ունենայ թերթերու համաչխարհային համագումարը, սուրիացի լրագրող մը՝ Նիզար Նայուֆ պանդոկին դրան առջեւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ – ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ – ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ

1913 – 1997

(ՄԱՀՈՒԱՆ 5ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ)

«Սփիւռքի մէջ հայ հարուստը (յարգելով հազիւ նշմարելի բացառութիւնները), անորակելի չկամութեամբ մը հայ մամուլին նայած է ճիշդ այնպէս, ինչպէս ուղտը կը նայի պայտարին...»:

Գէորգ Թոփալեան – Գ. Միլիտինեցի

Համօ Պետրոսեան

«Երբ հայ մամուլ կ'ըսենք, մեր մտքին մէջ ունինք բոլոր օրաթերթերը, շաբաթաթերթերն ու գրական ամսագիրները: Մեր մտքին մէջ ունինք հայ մտաւորականութիւնը, հայ խմբագիրը, ուսուցիչը կամ գրագէտը: Անոնց պատկառելի թիւը հինգուտ կը պատճառէ մեզի, մանաւանդ երբ նկատի կ'առնենք, թէ ինչպիսի պայմաններու մէջ կը հրատարակուին հայ թերթերը ու կը ստեղծագործեն մտքի մեր պատուական մշակները:

«Ահա թէ ինչու հոս կ'ուզենք արձագանգը ըլլալ հայ մշակոյթը կանգուն պահողներուն, զայն ծաղկեցնողներուն ու վերակենդանացնողներուն կրած անհուն զրկանքներուն ու տնտեսական դժուարութիւններուն», ասկէ 35 տարիներ առաջ կը գրէր Նշան Խոչաֆեանը:

Ուրբաթ, 1997 Ապրիլ 18-ի առաւօտեան, Պոսթընի մէջ, իր աչքերը յաւերժ կը փակէր աւելի քան կէսդարեայ պատկառելի վաստակով՝ հրապարակագիր, խմբագրապետ, ազգային գործիչ, դաստիարակ եւ հաւատաւոր դաշնակցական Մինաս Թէօլէօլեան: Ապրիլ 22-ի առաւօտեան, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է «Հայրենիք» օրաթերթի բազմամեայ խմբագրապետ, կիլիկեան «Ս. Մեսրոպ»ի կարգի չքանչանակիր եւ կուսակցական գործիչ՝ Մինաս Թէօլէօլեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ՝ Հիւսիսային Ամերիկայի Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի:

Մ. Թէօլէօլեան եղակի դէմք մը եղած է հայ հրապարակագրութեան մէջ: Մէկը վերջիններէն, որոնք տարբեր տեսակի ջիղ ու նկարագիր տուին ընդհանրապէս հայ, բայց մանաւանդ դաշնակցական մամուլին: Մարդկային, բարոյական, կուսակցական ու յատկապէս ազգային արժէքներու հանդէպ անսասան հաւատքով օժտուած, ան ամբողջ կեանքին ընթացքին, փըրեա ուսուցիչ, խմբագիր, գրող, դաստիարակ ու մանաւանդ իբրեւ, ինչպէս կը սիրէր ըսել ինք՝ «ճակատ յարդարող» լրագրող:

Ծնած է Պարտիզակ, 1913 Նոյեմբեր 24-ին: 1915-ի ջարդերուն ընտանիքին մեծ մասը աքսորուած է Գոնիա: Երկու տարեկանին կը բաժնուի իր ծնողքէն եւ հօրեղբայրներուն ու հօրաքրոջ հոգածութեան տակ կը մնայ Իզմիր: Իզմիրի ջարդին, կորսնցուցած է իր մեծ – հայրը, ինք վերապրած է եւ Պոլիս վերադառնալով կը միանայ ընտանիքին:

Նախակրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ Օրթագիւղի Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանին մէջ 1921 – 1927, փակ միջնակարգ ու հայագիտական բարձրագոյն ուսումը Վիէննայի Մխիթարեաններու լիսէին մէջ 1927 – 1932, ուր 13 տարեկանին դրած է իր առաջին բանաստեղծութիւնը, որ կը հրատարակուի դպրոցի տարեգիրքին մէջ: 17 տարեկանին, բարեկամի մը հետ ակսած է հրատարակել գեղարուեստական պարբերաթերթ մը՝ «Արմաճ» անունով: 1933-ին, աւարտած է Մխիթարեաններու լիսէն եւ ներկայացուցած է իր աւարտաճառը վահան Թէքէեանի բանաստեղծութեան մասին: Նոյն տարին կը հրատարակէ «Վահան Թէքէեան» վերլուծական գրքոյկ մը՝ նուիրուած բանաստեղծին գործին:

Հայ լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Մխիթարեաններուն մօտ 1932 – 1935, ուր իրեն աչքի կերտած են իմիկ այլոց՝ բանաստեղծներ՝ Խրլոխունի եւ Զահրատ, եւ հրապարակագիր Ռ. Հասրատեան: Թրքական բանակի պինուրականն իր ծառայութիւնը աւարտելէ ետք 1935 – 1936 մեկնած է Թուրքիայէն:

1936 – 1939 ուսուցչութիւն կրած է նե-

սելու համար թէ որոնց հետ կարելի է գործակցիլ եւ որոնց՝ ո՛չ: Ցետոյ կը խօսի ներգաղթի մասին. «այդ ներգաղթը հիմնականում վերաբերում էր սփիւռքում աւօթեւան մնացած, խեղճուկրակ այն տարրին, որն իմիմուրոյն չէր կարող ապրել»: Օրինակ են յատկապէս Ցունաստանի եւ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայերը:

Համայնավարութեան «դուրս»ի քաղաքականութեան մասին լաւ դաղափար մը կուտայ հետեւեալ դրուագը. 1932-ին Ցունաստանէն ներգաղթ կազմակերպելու համար Դանուշեան Շահվերդեան հոն կը մեկնի: Այդ օրերուն իրեն կը մօտենայ Հ.Ց.Դ. «Հորիզոն» պաշտօնաթերթին թղթակիցը ու կը հարցնէ թէ տեղեա՞կ է որ Դաշնակցութիւնը Խորհրդային Միութեան դէմ պայքարը պիտի դադրեցնէ: Հայաստանցի գործիչին պատասխանը կ'ըլլայ. «Մենք դա քոյլ չենք տայ»: Այդ կեցուածքը Կ. Դալլաքեան կ'որակէ «Խորհրդային Հայաստանի դեկավարութեան հիմնական մարտավարութիւնը»: Այսինքն, ինչպէս կը պարզաբանէ ան, «մենք հակառակորդ պիտի ունենանք, որպէսզի Մոսկուայի առաջ արժէք ունենանք»: Կ'ըսէ տակաւին թէ իրենք ալ նոյն ձեւով կը վարուէին: Հետաքրքրական է խոստովանութիւնը. «Կուսակցութեան հերթական պլենումներից մէկի ժամանակ մենք Դեմիրճեանի բերանով ահաւոր հայհոյանքներ տեղացինք Դաշնակցութեան հասցէին: Այդ հայհոյանքները դուրս հղարկեցինք, բայց մեր թերթերում չտպագրեցինք»:

Կ. Դալլաքեանի յաջորդ արտայայտութիւնը կը կապուի Ղարաբաղեան շարժումին: Ջայն չարունակութիւնը կը նշկատէ իրենց «դաղափարախօսական առումով գործունէութեան»: Կ'ըսէ թէ կ'ողջունէ ՀՀՇ-ի սկզբնաւորութիւնը, բայց կը մերժէ անոր ընտրած առաջին ճամբան որ հակառուսականութիւնն էր: «Հակա» այդ կեցուածքը իրեն համար կը նշանակէ չդիտնալ թէ «մենք որտեղ ենք ապրում»: Ու ատկէ ետք, ՀՀՇ-ն իրեն համար գոյութիւնէ դադրած է:

Այսօր, յայտնութիւնէն մօտ մէկուկէս տասնամեակ ետք, խորհիլ տուող բաւական նիւթ ունի ՀՀՇ-ն կերպով մը համայնավարական ուղեծիրին չարունակութիւնը նկատելու մօտեցումը. մինչդեռ, դրնէ առաջին հինգ – վեց տարիներուն, ան ընկալուած էր որպէս նոյն այդ ուղեծիրին որպէս հակազդեցութիւն երեւան եկած չարժում: Հոյակապ բեմադրութիւ՞ն մըն էր, ուրեմն, 1988-ի ցոյցերու ալիքին չղթայազերծումը, համայնավարական դաղափարախօսական գործունէութեամբ: Այլախոհներ չէի՞ն այդ 11 հոգին, որոնք, հաւատացած էինք թէ նորօրեայ հերոսութեամբ ազգային պահանջներ կ'արձակէին Օփերայի հրապարակէն դէպի Մոսկուա, Բաքու եւ այլուր: Հերոսութիւն որ հպարտութեան հետ հիացում առթած էր ոչ միայն հայկական Սփիւռքին, այլեւ այդ պահուն նաեւամբողջ աշխարհին: Այդ զգացումները ապրած էինք առաւելագոյն խորութեամբ, չատ բաներու առաջինը ըլլալէ ետք, Ի. դարու վերջաւորութեան ալ հզօր վարչակարգի մը դէմ ծառացող նախընթաց կազմողի հոդեվիճակով:

Կ. Դալլաքեանի խօսքերուն մէջ իշխող է Սփիւռքին նկատմամբ 1960-ական թուականներուն եւ անկէ ետք առնուած միայն դրական քայլերու նշումը. նախ կը խօսի Ց. Զարոբեանի կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար դառնալով «Սփիւռքի առաջ երկրի դարպասները շատ լայն բացել»ու արարքին մասին, յետոյ Ա. Քոչինեանի հետ Արբաթեանի կառուցումին: Կուսակցութեան 1961-ի համագումարին Զարոբեանի ելոյթին մէջ խօսք եղած է հնչակեաններու, ռամկավարներու եւ նոյնիսկ դաշնակցականներու մասին. Կ. Դալլաքեան կը յայտնէ թէ այդ մասը ինք գրի առած էր: Հոն, Դաշնակցութեան մասին ըսած է թէ Հայաստան չի բաժներ անոր պարագլուխներուն գործունէութիւնը եւ քաղաքականութիւնը, «այսինքն, մնացածի համար ճանապարհը բաց էր»:

Դրական յաջորդ քայլը 1964-ին Սփիւռքի հետ մշակութային կապի կոմիտէին ստեղծումն է: Աստոր գործունէութեան արժեւորումին մէջ կ'ըսուի. «Կապերը Սփիւռքի հետ այնճան խորացան, ընդլայնուեցին ու ջերմացան որ 70-ական թուականներին ողջ սփիւռքը Հայաստան տանով էր երդում: Դաշնակցականութիւնը առաջ էլ բացուեցին դռները»: Կարելի՞ է ըսել թէ նոյն չրջանին մասին Սփիւռքի բոլո՛ր Հայերը կապերու խորացման, ջերմացման նոյն արժեւորումը կ'ընեն: Տակաւին մոռցուելու չափ հեռու չեն այն օրերը, երբ Սփիւռքի գաղութները կը չափուէին «հայրենասիրական» կանգուններով: Կային այդ որակումին արժանի նը-կատուածները եւ միւսները: Ճիշդ է որ այսօր քմծիծաղ կը պատճառէ նման վերյուչ, բայց 15 – 20 տարի առաջ լուրջ էր, երբեմն ներգաղթային պատասխանատումներ, հակազդեցութիւններ պատճառելու աստիճան:

Խորհրդային Հայաստանի կողմէ ըմբռնուած օժանդակութեան բաժինին մէջ, Կ. Դալլաքեան կը թուէ հոն բարձրացող ուսում ստացող հազարաւորները, Սփիւռք ղրկուած արուեստագէտները, ուսուցիչներու վերապատրաստութեան ընթացքները, արձակուրդի տարուած երախաները: Ցետոյ, նաեւ՝ հրատարակուած դասագիրքերը, Սփիւռքի հեղինակներու հատորները: Այդ թուականին մէջ բնական է խօսք չկայ նաեւ քարոզչական նպատակներու հետապնդումին, դասագիրքերու մանկավարժական ու նաեւ հայերէնի անընդունելի մակարդակին պատճառով դպրոցներու պահարաններուն, նկուղներուն մէջ լքուած ճակատագրին մասին: Ան տակաւին կը փորձէ Հայաստանի օգնութեամբ բացատրել Սփիւռքի գործող օճախներուն, կամ հաստատութիւններուն արուեստի խումբերը. անտեղեակ մը դիւրութեամբ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ առանց Հայաստանի օժանդակութեան Սփիւռքը պիտի չկարենար երգչախումբ, թատրախումբ, դպրոց, եւ այլն պահել:

Այսօր, այլեւս չատ ու չատ հրապարակումներով բաւական մերկութեամբ արեւին կը հանուին խորհրդային չրջանի իրականութիւններ, – այդ կարգին Սփիւռքին բաժին ինկածները. Կ. Դալլաքեանի միայն դրական թուումները անցեալ տակ, կը մղեն հարց տալու թէ արդեօք անցած չէ՞ ներսի ու դուրսի ըմբռնումին համաձայն «ապրանք» պատրաստելու ժամանակը: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս գրոյցին մէջ անոր անդրադարձած կուսակցական պլենումը որուն ընթացքին Դեմիրճեանի քերնով դաշնակցութեան գլխուն թափուած հայհոյանքները դուրս կը գրկուին, բայց տեղական ներքին թերթերուն մէջ չեն հրատարակուիր...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ

ՉԱՐԱՔԱՐ ՕՏԱՐԸ

ՓԱՐԻԶ 1936 թ.

Ֆրանց Վերֆել

Չարաքար օտարը

ՓԱՐԻԶ 1936 թ.

– Կարծեմ թե, – ասաց Վիլյամը, – ես նախկին կյանքիս մեջ ինչ-որ մեղք եմ գործել, որի համար հիմա պատժվում եմ... Հանգիստ չունեմ...

– Ինչո՞ւ հանգիստ:

– Չգիտեմ... Ես ինքս էլ չգիտեմ, թե ինչու եմ այդպես մտածում... Ինչ-որ մի ներքին ձայն ինձ ասում է, որ ես ինչ-որ մեղք եմ գործել:

– Ինչպե՞ս կարող է մարդ մեղք գործել, եթե նա չի գիտակցում իր արարքի բուն էությունը, – առարկեց Տերը: – Ես ուրիշ բան եմ կարծում, Վիլյամ. ես կարծում եմ, որ դու ինչ-որ մեծ գործ ես կատարել քո կյանքում, որի համար ինքդ քեզ չես կարող ներել, և որի համար ես ուզում ես ինձանից ներում ստանալ:

Վիլյամը չորս տարի էր, ինչ ծառայում էր Տիրոջ տանը և ամեն կերպ ջանում էր նրան հաճոյանալ: Երիտասարդը ամեն ինչ անում էր, որ Տերը գոհ մնա իր ծառայությունից, և ինքն էլ ամեն օր զգում էր, որ Տերը գնալով ավելի է սիրում իրեն:

Վիլյամը ոչ միայն ծառայում էր Տիրոջ տանը, այլև նրա հետ ճանապարհորդում էր Եվրոպայի տարբեր երկրներում: Տերը ամեն տարի մի քանի ամիս անցկացնում էր արտասահմանում, որտեղ նա ունեցել է շատ ընկերներ և ծանոթներ:

Վիլյամը ոչ միայն ծառայում էր Տիրոջ տանը, այլև նրա հետ ճանապարհորդում էր Եվրոպայի տարբեր երկրներում: Տերը ամեն տարի մի քանի ամիս անցկացնում էր արտասահմանում, որտեղ նա ունեցել է շատ ընկերներ և ծանոթներ:

Վիլյամը ոչ միայն ծառայում էր Տիրոջ տանը, այլև նրա հետ ճանապարհորդում էր Եվրոպայի տարբեր երկրներում: Տերը ամեն տարի մի քանի ամիս անցկացնում էր արտասահմանում, որտեղ նա ունեցել է շատ ընկերներ և ծանոթներ:

Վիլյամը ոչ միայն ծառայում էր Տիրոջ տանը, այլև նրա հետ ճանապարհորդում էր Եվրոպայի տարբեր երկրներում: Տերը ամեն տարի մի քանի ամիս անցկացնում էր արտասահմանում, որտեղ նա ունեցել է շատ ընկերներ և ծանոթներ:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆԵԼՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՉԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Պատարագի ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ»։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԾ. ԳԼՂՃԵԱՆ

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB,
L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR
organise
son **premier dîner dansant**
dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire
(et renseignements)
auprès de Sam Najarian,
au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

(Շար. Ա. էջէն)

անծանօթներու կողմէ առեւանգուած է Մայիս 27–ին, քանի մը ժամ եւք ազատ արձակուած Պրիւհլի մօտ անտառ մը։ Անցեալին ալ, Նիզար Նայուֆ, որ տասը տարի բանտարկուած էր Սուրիա, առեւանգուած էր 2001 Յունիսին, Դամասկոսի մէջ, գաղտնի սպասարկութեանց գործակալներու կողմէ։ Հազիւ ազատած, հեռացած էր երկրէն եւ Ֆրանսա հաստատուած, ուր կը խնամուէր։

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ նախագահ ընտրուեցաւ Ալվարօ Ուռիպէ Վելէզ, գործօն աջի թեկնածուն, ձայներու 53%–ով, որ իր պաշտօնը պիտի ստանձնէ Օգոստոս 7–ին։ Ան խոստացած էր վճռական կեցուածք ունենալ կեռիլլային եւ թմրեցուցիչներու ծաւալուն գործառնութիւններու դէմ։ Անմիջապէս չնորհաւորութիւնները ստացած է ԱՄՆ–ու դեսպանուհիին։

ՓԱՓԻՍՏԱՆի նախագահը՝ Մուշարաֆ յայտարարած է Մայիս 27–ին, որ իր երկիրը պիտի չըլլայ ան՝ որ պատերազմը սկսի Հնդկաստանի հետ։ Բացարձակապէս հերքած է իսլամապաշտ գինուորեալներու ներթափանցումը հնդկական Քաշմիր եւ կրկնած որ իր երկիրը խաղաղութիւն կ'ուզէ իր դրացիին հետ։

ՓԱՐԻԶի Լուվրի թղթատարական դըրասենեակը՝ միակը որ բաց է 365 օր եւ 24 ժամ, փակ է Մայիս 27–էն ի վեր, գործադուլի չարժումի մը հետեւանքով, որ կը գործադրուի 100%։ Պատճառն է վերակազմութեան ծրագիր մը, որ կը նախատեսէ չորս գործազրկում։ Արդէն, թղթատարի սպասարկութիւնը աւելի քան անկանոն է Ֆրանսայի մէջ, ուր նամակները քանի մը օր կը դնեն իրենց հասցէին հասնելու համար, մինչ թերթերու (ներառեալ «Յառաջ»ի)) ցրւումի անկանոնութիւնները աւելի քան անընդունելի համեմատութիւններու հասած են եւ բողքները ոչ մէկ արդիւնք կու տան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2002-2003

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ?
Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ?

La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris (C.I.U.P.) peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 28 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires. Les mois d'été, de juillet à septembre, elle héberge dans la limite des places disponibles les visiteurs universitaires de passage.

*
**

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան Համալսարանի մը մէջ։ Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 28–էն առաջ ճնիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ։ Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դաստուններ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն։ Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ, կ'ապրին գրեթէ երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ։ Ոստանը ունի նաեւ իր յատուկ դրադարանը, լողարանը, մարզադաշտը, ճաշարանը եւ թատրոնը։ Հայ Ուսանողներու Տունը կը գտնուի Փարիզի կեդրոնէն եւ Սորպոն Համալսարանէն ոչ շատ հեռու (RER Cité Universitaire, Métro Porte d'Orléans):

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice / Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, boulevard Jourdan,
75690 Paris cedex 14 — France
Tél.: 01 44 16 10 60 - Fax: 01 44 16 10 61
e-mail: maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ։

Տիկին Ժոսլին Փափազեան եւ զաւակները ու բոլոր ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ապրականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ կիրակի, Յունիս 2–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ

Մայիս 24–էն Յունիս 8, Գլամարի քաղաքապետութիւնը, որու մէջացած է ԺԱՅԸ, հայկական մշակութային օրեր կազմակերպած են Գլամար։

Զանազան ձեռնարկներու կարգին (որոնց մասին կարելի է տեղեկանալ հեռաձայնելով՝ 01 – 46 – 01 – 71 – 50 կամ 01 – 41 – 90 – 17 – 02 թիւերուն) Մայիս 29էն Յունիս 1, երկու յուցահանդէսներ կան, **Conservatoire Henri Dutilleux,** Place Hunebelle դասախօսութիւններ, համերգ, երաժշտութիւն եւ պար եւ այլն, եւ այլն։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin
une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«Խաչատուր Աբովեան»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14·30–էն 19

Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ
ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» Նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողներուն համար։

Քաջալերեցէք հայ լեզուի գործադրման ու ազգային դաստիարակութիւնը։

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE
ET
PRESENTATION DU LIVRE
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »
par l'**auteur**
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie
— Entrée libre —

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
JEUDI
30 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·436 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·436

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՄԱՍՆԱՁԻՒՂԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Խորհրդաժողովին Բ. օրը, Մայիս 28-ին նախորդ օրը սկսուած աշխատանքները չարունակած են չորս մասնաճիւղերը: «Քաղաքական խնդիրներ, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններ»ու նիստին նիւթ եղած են քարոզչութեան կարօտ արտաքին քաղաքականութեան հարցերը: Մասնակիցները չեչտած են թէ մինչեւ այսօր քարոզչական գործունէութիւնը կեդրոնացած է Ղարաբաղի խնդրին եւ ցեղասպանութեան ճանաչումին վրայ: Մինչդեռ կան այլ բազմաթիւ մարզեր ալ որոնց մասին հարկ է միասնական աշխատանք տանիլ: Ըսուած է թէ այդ մարզերը կը վերաբերին միջազգային աւելի կարեւոր օժանդակութիւն ստանալուն, Հայաստանը միջազգային կառոյցներուն համարկելու խնդիրներուն, եւ այլն: Այդ նպատակներուն համար փնտռուած են քարոզչական գործունէութիւնը Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ համակարգելու, միասնական որոշումներով հանդէս գալու ձեւերը:

«Տեղեկատուութիւն եւ լրատուիւններ» մասնաճիւղը քննած է Սփիւռքի ու Հայաստանի լրատուիւններուն աշխատանքը աւելի արդիւնաւէտ սարքնելու, Հայաստանին միջազգային աղբիւրներէ, Սփիւռքին ալ հայաստանեաններէ աւելի լաւ օգտուելուն հարցերը:

«Ծնողակցութիւն եւ ընկերային – տնտեսական զարգացում» մասնաճիւղը օրակարգի բերած է ընկերային գետնին վրայ խոցելի տարրեր խումբերու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, մարդասիրական, բարեսիրական կազմակերպութիւններու դերը:

«Կրթութիւն, գիտութիւն, մշակոյթ» մասնաճիւղի քննարկումները նուիրուած են մշակութային ու գիտական փոխանակումներու զարգացման, մշակութային ժառանգութեան պահպանման ու տարածման խնդիրներուն, հեռանկարները:

Նոյն օրուան յետմիջօրէի նիստերով նոյն մասնաճիւղերը ամփոփած են քննարկումներուն արդիւնքները:

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՆԻՍՏԸ ԵՒ ՀՈՋԱԿԱՊԻՐԸ

Մայիս 28-ին, Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ տեղի ունեցած է Խորհրդաժողովին եզրափակիչ նիստը: Նախ, մասնաճիւղերու համադրողները մանրամասն զեկուցումներով ներկայացուցած են իրենց քննարկումները, առաջարկները որոնք, ըսած են թէ յետագայ մշակումի կը կարօտին: Սփիւռքի պատուիրակութիւններու քանի մը ղեկավարներուն արձարձած խնդիրներէն եղած է երկքաղաքացիութեան պարագան. այդ մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդգծած է որ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու նախագիծով վերցուած է երկքաղաքացիութիւնը արգիլող յօդուածը եւ մօտ ապագային լուծում կը յանգի չատ Սփիւռքահայեր յուզող այդ հարցը:

Հայաստանի ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանը Մ. Աբէլեան կարդացած է հռչակագրի նախագիծը որ ընդունուած է ծափերով: Եզրափակիչ լիագումար նիստը փակուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ելոյթով:

Ան չեչտած է իր գոհունակութիւնը, մասնակիցներուն չնորհակալութիւն յայտնած ու առաջինէն աւելի գործնական եւ հետաքրքրական նկատած Բ. խորհրդաժողովը:

Հռչակագիրը անդրադառնալով Սեպտ. 11-ին ԱՄՆ-ու մէջ պատահածէն ետք աշխարհի մէջ արձանագրուած զարգացումներուն, Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի առջեւ ծառացած նոր մարտահրաւէրները միասնաբար դիմագրաւելու կոչ ըրած է: Հոն տեղ տրուած է «Հայաստանը բոլոր Հայերուն հայրենիքն է» կարգախօսին: Նչուած է երկքաղաքացիութեան արգելքը ջնջելու անհրաժեշտութիւնը, Արցախի ազատագրումը տրամաբանօրէն ամբողջացնելու պարտքը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը լրումին հասցնելու յանձնառութիւնը:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Նոյն երեկոյին Հայաստանի Ա. անկախութեան 84-րդ տարեդարձը նչուած է Սարդարապատի համալիրին մէջ: Մասնակցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, կառավարութեան, Ազգ. Ժողովի դէմքեր, խորհրդաժողովին պատուիրակները, դեսպաններ, միջազգային կազմակերպութիւններու անդամներ: Նախ Ռ. Քոչարեան ծաղկեպսակ զետեղած է Սարդարապատի հերոսներուն յիշատակը յաւերժացնող յուշակոթողին, յետոյ մեծ համերգ մը տեղի ունեցած է: Մասնակիցները հիւրասիրուած են բացուած սեղաններու բարիքներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 28 / 29)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 84-րդ տարեդարձին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան չնորհաւորական ուղերձ մը յղած է: Ասոնցմով մօտ վեց-հարիւրամեայ ընդմիջումէն ետք վերահաստատուած հայկական պետականութեան մասին, ան ըսած է. «Գոյատեւելով ոգեմաքառաբական բարդագոյն իրավիճակում՝ նա երբեմն լուծեց անլուծելի թուացող խնդիրներ եւ սկիզբ դրեց երկրի տնտեսական, իրաւական ու գիտակրթական վերածնունդին: Պետականութիւն կրող ազգի հոգեբանութիւնն ու գիտակցութիւնը դարձաւ սերնդէ սերունդ փոխանցուող արժէքներ եւ իրենց դրսեւորումները գտան 1988-ի ազգային վերազարթօնքում»:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԸ

Ախալքալաքի ռուսական խարիսխնեբուն հրամանատարը զօրավար Պոդոլին յայտարարած է թէ զանոնք փոխադրելու համար առնուազն 8 – 9 տարի պէտք է: Մինչդեռ Վրացիները կ'ուզեն որ երեք տարիէն այդ խարիսխները դուրս հանուին երկրէն: Պոդոլին աւելցուցած է որ ռազմական խարիսխներուն փոխադրութեան մասին ոչ ոք խորհրդակցած է Ջաւախքի բնակչութեան հետ որմէ մօտ 1500 հոգի հոն աշխատելով ընտանիք կը պահէ: Եւ այդ բնակչութիւնը դէմ է ռազմական խարիսխներու երեք տարիէն փոխադրութեան:

ՀՌՈՄ

ՋԼԱՄԱՐՏԻՆ ԹԱՂՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Մայիս 28-ին, Լատինի (Լաթիում) պինուորական կայանի մը մէջ, ուր հաւաքուած էին ՕԹԱՆ-ի 19 անդամ երկիրները եւ Ռուսաստան, ծնունդ առաւ համաշխարհային մորհուրդ մը, որ դուռ կը բանայ գործակցութեան մը Վանքուվըրէն Վլատիվոստոք, ինչպէս յայտարարեց ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Ճորճ Ռոպըրթսըն: Վայրին պատմական քնոյթը չեչտուեցաւ. արդարեւ Փրաթիքա տի Մառէի պինուորական կայանը այն տեղն է ուր ծնած են Հռոմի հիմնադիրները՝ Հռոմուլոս եւ Հռեմուս: Այս մթնոլորտին մէջ է որ արեւմուտքը թաղումը կատարած է Ջլամարտին, աւելին որպէս «ընկերակից» մկրտած է այլեւս Ռուսաստանը, ինչ որ խորագրել կուտայ «Լիպերասիոն»ի՝ «Հռոմի մէջ, ՕԹԱՆ աթոռակ (սթրափոնիթէն) մը կը չնորհէ Պուտինի»:

Նոր կարգադրութեամբ, Ռուսաստանի կարծիքը պիտի առնուի որոչ հարցերու չուրջ, դլխաւորաբար այն հարցերուն, որոնք «հասարակաց չահ» մը կը ներկայացնեն: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ «Հռոմի յայտարարութիւնը» կը ձգտի ապահովութիւն տալու Ռուսաստանի, որ առանց լրեն հետ խորհրդակցելու, բան մը չորոչուիր: Այս ամբողջը կ'ըլլայ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումը պատրաստելու համար եօթը նախկին «ժողովրդական ժողովրդավարութիւններու», այսինքն արեւելեան Եւրոպայի նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու:

*
**

Նախագահ Պուշ Ուաշինկթընի վերադարձած է Մայիս 28-ի իրիկունը, 24 ժամուան ընթացքին «այցելելէ» ետք Հռոմը, աւելի ճիշդ հանդիպում ունենալէ ետք Իտալիոյ նախագահին, վարչապետին եւ Պապին հետ: Շատ ջերմ եղած է Պէրլուսքոնիի հետ հանդիպումը, քանի նախապէս ալ, ամերիկացի դեսպանը՝ Մկլ Սեմպլէր յայտարարած էր «Միացեալ – Նահանգներու բոլոր բարեկամներէն, Սիլվիօ Պէրլուսքոնիէն աւելի մօտիկը չկայ», հաւանաբար տեղեակ ըլլալով որ Պուշ նոյնը ըսած էր, օր մը առաջ, Ֆրանսայի եւ Շիրաքի համար:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ Եւրոպական յանձնախումբին հրապարակած ծրագիրը բաւական աղմուկ բարձրացուց Եւրոպայի մէջ եւ անչուշտ՝ Ֆրանսայի: Նախատեսուած ծրագիրը մտահոգութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ այդ ճիւղին մէջ, 11% գործազրկութիւն պիտի յառաջացնէ, այսինքն, մինչեւ 2006, մօտ 28·000 ձկնորսներ պիտի անհետանան, նաեւ 86·000 ձկնորսանաւեր: Այս ծրագրին արդարացումն այն է, որ անհրաժեշտ կը նկատուի պահպանել ձկնորսական պահեստները, որոնք, ըստ կարգ մը մասնագէտներու կրնան սպառիլ գերշահագործման հետեւանքով: Ֆրանսա, Սպանիա, Փորթուկալ, Յունաստան եւ Իրլանդա յայտարարած են թէ արգելք պիտի հանդիսանան այս որոշման կիրարկումին:

ՆԱՊԼՈՒՍԻ ՄԷՋ, Մայիս 28-ին պղեստինցի մը, սպանուելէ առաջ, սպանած է իսրայէլցի երեք կրօնական ուսանողներ: Նախապէս, Իսրայէլցի մը սպաննուած էր Ռամալլայի չրջանը: Ընդհանուր ձեւով, ամբողջ օրուան ընթացքին 4 Իսրայէլցի եւ 2 Պաղեստինցի սպաննուած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազգային Ժողովրդական Ժողովի վերանորոգման համար, 18 միլիոն քուէարկողներ պէտք է քուէատուփ դիմեն Մայիս 30-ին: Անկախութենէն ի վեր, երեսփոխանական երրորդ ընտրութիւնն է: Առաջինը տեղի ունեցած էր 1991-ին եւ չնչուած էր բանակի ճնշումին տակ, ինչ որ իսլամապաշտները զրկած էր իրենց յաղթանակէն: 1997-ին տեղի ունեցած էր երկրորդ ընտրութիւն մը, որու անկանոնութիւնները բազմաթիւ էին: Այս երրորդը պօյքոթի կ'ենթարկուի ընդդիմադիր չորս կուսակցութիւններ, որոնց երկուքը Քապիլիոյ մէջ կը գործեն: Արդէն, օտար լրագրողներու մուտքը արգիլուեցաւ Քապիլիա: 25 լրագրողներ բողոքագիր մը հրապարակած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ Վրաստանի քարիւղի խողովակաշարներու ընկերութիւնները համաձայնութիւն մը ստորագրած են, յանձնառու ըլլալով ռուսական քարիւղը Ռուսաստան – Վրաստան քարիւղատարով մը բաքու – Ջէյհան քարիւղատարին հասցնելու: Այդ ձեւով, ռուսական քարիւղը Սեւ ծովէն ու նեղուցներէն անցընելու Մոսկուայի նախընտրութեան դէմ թրքական առարկութիւնները լսելի կ'ըլլան: Անդարա պաշտառարանելով որ նեղուցներուն համար մեծ վտանգ կը սպառնայ այդ ձեւի փոխադրութիւնը, միշտ կը պնդէր Բաքու – Ջէյհան քարիւղատարին չինութեան ու գործածութեան վրայ: Ռուսաստան եւս համաձայնելով փոխադրութեան այս ձեւին, անտեսականէն գատ քաղաքական լուրջ վարկնիչ մը կը տրուի Ադրբեջանի:

ԹԷՆԻՍ
ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԴՈՒԲՈՒ ՄՆԱՑ

Թէնիսի այս ամէնէն համբաւաւոր մրցաչարքին կը մասնակցէին երկու Հայեր՝ Սարգիս Սարգսեան (Հայաստան) եւ Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին):

Սարգսեան արդէն դուրս մնաց, առաջին չրջանին իսկ պարտուելով արժանթինցի Գոռիայէ 6 – 2, 7 – 5, 6 – 0:

Ինչ կը վերաբերի Նալպանտեանի, Մայիս 28-ին խաղը ընդմիջուեցաւ անձրեւին պատճառաւ, երբ պատկերը հետեւեալն էր արժանթինցի Գալերիի դէմ՝ 6 – 2, 5 – 7, 3 – 2: Նոյն օրը 34 այլ հանդիպումներ յետաձգուեցան:

Մրցաչարքին կը մասնակցի նաեւ Ագասի:

«ՆԵՄԵՍԻՍ»Ի ԱՒՏՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

«Նեմեսիս» ոչ կառավարական բարեսիրական ընկերութիւն մըն է որ կը գործէ Հայաստանի մէջ։ Անոր գործունէութեան մասին չատ քիչ տեղեկութիւն չի հասնիր ցարդ։ Ցանի մը օր առաջ, այդ կազմակերպութեան երեսանլի կեդրոնէն համացանցով երկու էջնոց տեղեկատուութիւն մը հասաւ, Մայիս 21–ին տեղի ունեցած դիտաժողովի մը մասին (լուրը տրուած էր «Ցառագ»ի Մայիս 24–ի թիւով)։

Դիտաժողովը նիւթ ըրած է որպէս երկրին «պետական» որակուած լեզուն, հայերէնի վերջին տարիներուն անտեսուած, անկումը, օտարամոլութեան հետեւանքով յառնուած անչքացումը։ Արդար մտահոգութիւն, արդէն իսկ յապաղած, բայց ինչպէս կ'ըսեն. լաւ է ուշ, քան երբեք։ Տեղեկատուութիւնը մտահոգութեան տէր ու նախաձեռնարկ կազմակերպութիւնէն զատ, գործնական դերով հանդէս եկած անձերու անուններ չի տար, բայց դատելով դիտաժողովին վայրէն, դժուար չէ կռահել թէ սա կամ նա չափանիշով կարեւոր անուններ կան անոնց մէջ, քանի որ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Գիտութեան ակադեմիայի նախագահութեան նիստերու դահլիճին մէջ։

Ձիշդ է որ, յատկապէս լեզուի, դպրանութեան մարզերուն մէջ, այդ հաստատութեան ու անոր «ակադեմական» ընտանիքին մեծամասնութեան դիտանքի, դիտութեան հետ չատ կապ չունեցող յատկանիշերը այլեւս չեն կրնար ապահովել սովորութիւն դարձած յարգանք մըն ալ. այսուհանդերձ, վայրին զօրութենական վարկը տակաւին առ հասիւ հեղինակութիւն մը կուտայ այդ երդիքին տակ հիւրընկալուած ձեռնարկներու։ Աւտոր հետ, առաջին ակնարկով մըն ալ տպաւորութիւնը կը գոյանայ որ թէ՛ մտահոգութիւնը անկեղծ է, թէ՛ պարմանի առաջարկուած կէտերուն գոնէ կէսը՝ տեղին։

«Նեմեսիս»էն հատած երկու էջերը նախքանի մը տողով կ'ըսեն թէ «Հայոց լեզուի եւ հայագիտութեան արդի խնդիրները» թեմայով դիտաժողովին մասնակցած են երեսփոխաններ, մտաւորականներ, Հայոց պատմութեան դասախօսներ, հայերէնի ուսուցիչներ, ուսանողներ, ձեռնարկներու ներկայացուցիչներ։ Եթէ «մտաւորական» պիտակը այդ մէկին ալ ընդգրկած չէ, ուշադրաւ է ներկաներու թուումին մէջ ակադեմականներու բացակայութիւնը։

Գիտաժողովին ընդունուած բանաձեւին առաջին մասը կը վերաբերի նկատի առնուած մարդին ախտորոշումներուն. վերջին չորսնին հայերէնի նկատմամբ ունեցած ոտնձգութիւններուն մեղաւորները կը նկատուին նոյնիսկ պետական որոշ կառոյցներ եւ դէմքեր, յատկապէս Կրթութեան եւ Գիտութեան, Արդարութեան նախարարութիւնները, եւ, եւ... լեզուի պետական տեսչութիւնը։ Կատարուած մատնանշումներուն ամէնէն ծանրակչիռն է այն որ կարդ մը երեսփոխաններ տուրք տալով համաչխարհայնացման դաղափարին, օտար լեզուներու պետական կամ հանրակրթական լեզուի կարգավիճակ տալու օրէնսդրական նախաձեռնութիւններով հանդէս կուգան։

Նոյն բաժինին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ արտասահմանի մաս մը հայապէտներ գործիք կը դառնան օտարածին ծրագիրներու որոնց նպատակն է «հայութեան հոգեբանական մշակման ենթարկել»։ Այդ կարգի չեզումները կը կապուին Հայեւթուրք հաչտութեան յանձնաժողովին աշխուժացումին։ Այս վերջին կէտը այլ առիթներով ալ նիւթ եղաւ հայաստանեան չրջանակներու մէջ, ազգայնականն ու պետականը չփոթող կեցուածքներու որպէս հետեւանք։ Այս իմաստով քննադատութիւններու նորագոյն թիրախը փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Ցովհաննիսեանն է. անոր «ազգամէաս գործունէութեան» մասին երեք էջնոց պարտաւորիր մը հանրադրութեան ձեւով (եթէ չարադրողներէն զատ ստորագրող դանուած է) ուղղուած է Հայաստանի նախագահին, Գիտութեան ակադեմիային, Ազգային ժողովի նախագահին, վարչապետին, հայագիտական ամպիոններուն, Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին ու Հայաստանի եւ Սփիւռքի լրատուականներուն։ Ակկէ զատ, Ռ. Ցովհաննիսեան պարտաւոր դանուած է չքմեղանքի նամակ մը գրելու «Ազգ»ի (Մայիս 18) խմբագրութեան, հակազդելու համար անոր կազմին Ցակոբ Չաքրեանի մէկ յօդուածին ուր հակահայ ազգամնասի վերագրումներուն հերթական զոհը եղած է ինք։

«Նեմեսիս»ի պիտաժողովին բանաձեւն ալ որ 16 կէտի մէջ կ'ամփոփէ առաջարկներ ու պահանջներ, ուղղուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն, յատկապէս Ազգային ժողովին, Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին ու համայն հայութեան։ Այդ կէտերուն մէջ կան տեղին ու օգտակար նշումներ, պարապայականներ եւ քիչ մը լոզունգայինի տպաւորութիւն գործողներ։

Առաջիններէն են հայերէնէն զատ ուրիշ լեզուի մը հանրակրթական կամ պետական լեզուի կարգավիճակ տալու նախաձեռնութիւններու մերժումը, նոյնիսկ երբ դիւրին չէ հասկնալ թէ ճիշդ ի՞նչ կը նչանակէ լեզուին «պետական»ը։ Նոյնն է պարագան Հայաստանի քաղաքացիութեան եւ մանաւանդ պետական ծառայութեան դիմողներու հայերէն դիտնալու պարտադիր պայմանին, լեզուական մեղանչումները տուգանքի ենթակայ ընելու, արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի հաւասարազօրութիւնը օրէնքով հաստատելու առաջարկներուն։ Լուրջ այս կէտերուն հետ նոյն ծանրութիւնը բնաւ չունի, օրինակ, պահանջել որ քարոզչութիւն եւ պայքար տարուի «հոգեւոր ոլորտներում ապազգային եւ հակազգային բոլոր երեւոյթների դէմ»։

Իրատեսութեան որոչակի պակաս կը մատնեն օրինակ, երիտասարդները հայադիտական ոլորտներ ընդգրկելու համար խրախուսելու եւ Հայաստանի, ԼՂՀ, նաեւ Սփիւռքի մէջ «հայագիտական թեքումով դպրոցներու ցանց բանալ»ու նպատակները։ Երիտասարդը կը բաւէ խրախուսել որ հայագիտական մասնագիտութեան մը տէր ըլլայ, երբ գործնական կեանքի մէջ այդ մարդը, գոնէ այսօր, չի կրնար պատասխանել բարօր կեանքի մը ակնկալութիւններուն։ Հայաստանի թերթերը չատ յաճախ կ'արձագանգեն ուսուցիչներու ծանօթ կացութեան, կը ներկայացնեն տխպարներ որոնք այլ ոլորտներու մէջ կը փորձեն գտնել իրենց անհրաժեշտը։ Արմատական լուծումը պիտի չըլլա՞յ այս համակարգին պետականութիւնը արժանավայել հոգածութեան ենթարկումը։ Նոյնն է պարագան նաեւ Սփիւռքի մէջ «հայագիտութեան թեքում»ով դպրոցներու ցանց ունենալուն։

Բանաձեւին 16 կէտերուն մէջ կայ բանական տարօրինակ հնչող մըն ալ. ան ուղերորդն է որ կ'ըսէ. «Արմատներից չկտրուելու եւ դասական ուղղագրութեան մասին գիտելիք ունենալու նպատակով Հայաստանի դպրոցներում մրցոյթ կազմակերպել հին հայերէնի (գրաբարի) դասատւանդում»։

Մինչդեռ, ցոյց տրուած բծախնդրութեան, մատնահոգութեան կշիռը բնական կը դարձնէր որ լեզուի խախտուածները, անտեսումները, անվտանգութիւնները արդարդելու, անոնց օրէնքով պատասար կանդնելու գործը սկսէր չարիքին բո՛ւնէ արմատին քանդումով որ արեղեական խեղաթիւրութիւնն է։ Կարելի՞ է առանց դոյութեան հանդուրժելով ձեռնարկել մնացածին։ Այդ մօտեցումով, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ արմատներէն չխլուելու եւ մանաւանդ՝ դասական ուղղագրութեան մասին պիտելիք ունենալու նպատակը։ Աչքէն լայն չափով խախտուած լեզուին յաւելեալ հարուած մը տալ չի՞ նչանակեր ներկայ գրելաճեւը պահպանելուն քով, դասականին մասին ալ պիտելիք տալու համար լեզուական խառնարանը դպրահնակէտին հասցնելու հրաշալի այդ առաջարկը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի «Հին հայերէն» նորոյի որակումին որ կը տրուի գրաբարին, իսկապէս դիտուր բան է։ Նախակրթարանի անճարկած մանչուկ մը կրնայ այդպէս կոչել Եղիշէին, Եղնիկին իրեն համար անհասկնալի լեզուն, բայց Գիտութեան ակադեմիայի կամարներուն տակ տեղաւորուած դիտաժողովի մը կա՞մը...։

Ասով հանդերձ, լեզուի, ուղղագրութեան ներկայի ծանօթ պատկերին մէջ առնուազն արտայայտուած մտահոգութեամբ, դարմանին ճգտումով, դրական երեւոյթ է «Նեմեսիս»ի նախաձեռնութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԳԻՆ ԱՆՈՒՆԸ

Երբ ինքնաչարժով կ'երթայինք դէպի խմբագրատուն, ինչպէս ամէն առաւօտ, այդ առաւօտ ալ կը կարդայի օրուան երկու լրագիրներէս մէկը։ Ցանկարծ կատաքին ճայնասփիւռը սկսաւ հաղորդել ինծի չատ ծանօթ եւ չատ սիրելի երգ մը։ Շարժանկարէ մը առնուած երգ մըն էր այդ, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին մեծ յաջողութիւն արձանագրած էր։ Միջոց մը օրը երեք կամ չորս անգամ կը լսէի այդ երգը։

Պահ մը դլուխս վերցուցի լրագրին վրայէն եւ մտիկ ըրի։

«Ի՞նչ էր այս երգին անունը» հարցուցի ես ինծի։

Չկրցայ յիչել, բայց մտածեցի որ չուտով պիտի յիչէի, որովհետեւ ես չատ լաւ գիտէի այդ երգին անունը։ Աւելի՛ն կար։ Գիտէի որ այդ անունը կնոջական օտար անուն մըն էր։ Եւ այդ անունը արդէն լեզուիս տակն էր։ Բայց չէր գար։ Չկրցի յիչեր։

Լրագրիս ընթերցումին վերադարձայ։ Երգն ալ արդէն աւարտած էր։ Բայց չկրցայ միտքս կեդրոնացնել կարդացածիս վրայ։ Մեկնած երգին վրայ էր։ Ի՞նչ էր այդ երգին անունը։ Փորձեցի քանի մը անուններ արտասանել, բայց ո՛չ, ասոնք չատ հեռաւոր անուններ էին։ Երգին բո՛ւն անունը լեզուիս ծայրն էր, նոյնիսկ կարծես կը հնչէր ականջներուս մէջ, այնուհանդերձ չէի յիչեր։

«Հիմա եթէ դիտելիքի մրցումի մը մասնակցած ըլլայի եւ եթէ այս երգը նուագելով հարցնէին թէ ի՞նչ է անոր անունը, պիտի չկարենայի տալ երգին անունը, պիտի կորսնցնէի», մտածեցի։

Պիտի կորսնցնէի, հակառակ որ այդքան լաւ դիտէի անոր անունը, հակառակ որ այնքան կը սիրէի այդ երգը։

Երեւակայեցի թէ իսկապէս դիտելիքի մրցումի մը մասնակցած եմ ան պահուն։ Եւ այս չանկարծ ահաւոր խուճապի մը կը մատնուիմ անդրադառնալով որ չեմ յիչեր այն ինչ որ այնքան լաւ դիտեմ։ Կը ծամածռեմ, շրթներս կը խածնեմ, յօնքերս կը պռատեմ, չարունակ մտքիս մէջ այդ անունը կը փնտռեմ, բայց չեմ դտներ։ Քառասուն երկվայրկեանի մէջ պէտք է պատասխանեմ, բայց պատասխանս կ'ուչանայ։ «Վայրկեան մը, վայրկեան մը, հիմա պիտի յիշեմ», կ'ըսեմ մրցումի հանդիսավարին, բայց ան հեգնանքով կը նայի աչքերուս մէջ։ Հաւանաբար չի հաւատար ինծի։ Կը կարծէ որ դիտնալ կը ձեւացնեմ, հակառակ որ չեմ դիտեր։ Գիտնալ կը ձեւացնեմ որովհետեւ չեմ ուզեր որ միս տիկտակ անտեղեակ կարծեն։ Շատեր այդպէս չե՞ն ըներ։ Ձեն պիտեր, բայց այնպէս կը ձեւացնեն թէ թէեւ դիտէին, բայց հիմա չէին յիչեր։ Մինչդեռ իմս կեղծիք չէ։ Ես իսկապէս դիտեմ։ Եւ ես դիս կը մեղադրեմ այս մոռացկոտութեան համար։ «Անպիտան անուն, քիչ վերջ պիտի յիշեմ, բայց արդէն չատ ուչ պիտի ըլլայ», կը մտածեմ չարունակ։ Եւ այս խուճապահար որոնումիս մէջ պատասխանելու ժամկէտը կը վերջանայ։ Կը կորսնցնեմ։ Ընելիք բան չկայ։ Գիտեմ որ տասը վայրկեան վերջ պիտի յիշեմ ինքնաբերաբար, առանց որ մէկը բան մը փսփսայ ականջներէս վար։

Հիմա մէկ կողմէ լրագիրը կը կարդայի, մէկ կողմէ ալ այդ անունը կը փընտռէի։ Գիտէի որ եթէ ինծի ընկերացող որեւէս հարցնէի, ան անմիջապէս պիտի տար պատասխանը։ Բայց չհարցուցի։ Ուզեցի որ իմ սեփական յիչողութեամբ դտնեմ այդ անունը։ Եւ այն ատեն սկսայ մտածել այն ահաւոր հեռաւորութեան մասին, որ կայ պիտնալու ու յիչելու միջեւ։

Այո՛, ո՞վ հակառակը պիտի պնդէ։ Ահաւոր հեռաւորութիւն մը կայ այս երկուքին միջեւ։ Բան մը գիտնալը եւ գիտցած այդ բանը յիչելը իրարմէ չատ տարբեր գործողութիւններ են եւ կարծես մեր ուղեղին մէջ կը գրաւեն իրարմէ հեռու երկու կէտեր։ Չի բաւեր գիտնալ, այլ պէտք է նաեւ յիչել։ Եթէ կը յիչենք, այն ատեն է որ մեր դիմացինները վըստահ պիտի ըլլան որ գիտենք։ Այլապէս, չյիչելը կը նչանակէ չգիտնալ։ Նոյնիսկ եթէ երկինքները վար առնենք, օգուտ չունի։ Եւ ասիկա այսպէս է ո՛չ թէ միայն գիտելիքի մրցումի մը պարագային։ Կեանքի բոլոր հանգրուաններուն վրայ այսպէս է։ Արդէն կեանքը ինքնին գիտելիքի անվերջանալի մրցում մըն է։ Մեր առօրեայի բազմաթիւ հանգրուաններուն վրայ կռիւ մըն է որ կը մղենք մեր յիչողութեան դէմ։

Է՛հ, բնականաբար չենք կրնար պնդել թէ ամէն ինչ գիտենք։ Ինչ որ չենք գիտեր, չենք գիտեր ու գիտենք որ չենք գիտեր։ Եթէ գիտելիքի մրցումի մը մասնակցինք, մեզի պիտի ուղղուին հարցումներ որոնց պատասխանը իսկապէս կրնանք չգիտնալ։ Այդ պարագային անխտասու ու անօգուտ է յիչել ձեւացնելը, չրթները խածնելը, յօնքերը պռատելը։ Բայց կան նաեւ հարցումներ որոնց պատասխաններ գիտենք։ Գիտենք, պայմանաւ որ յիչենք։ Ցանկարծակի մոռացումի մը զոհ չերթանք։

Մեծ բան մը չէ փոխուած հեռաւոր այն օրէն ասդին, երբ դպրոցական նստարանի մը վրայ ուսուցիչի մը հարցումին կը դժուարանայինք պատասխանելու պարզապէս անոր համար որ թուական մը, պատմական անուն մը, նոյն իսկ մեր մոռցած էինք։ Այն ատեն մեր միտքը չատ մատղաչ էր տակաւին։ Հիմա բաւական մաշած է։ Բայց մոռացումը կապ ունի՞ տարիքին հետ։ Ես պիտի ըսեմ որ կեանքի բոլոր «գիտելիքի մրցում»ներուն անունը սխալ է։ Անոնք պէտք է կոչուին անունը «յիչելու մրցում»։ Շուտ յիչելու, ճիշդ ատենին յիչելու մրցում։

*
**

Երբ խմբագրատուն հասայ ու խմբագրատան դուռը բացի, յանկարծ մտքիս մէջ ոռմբի մը նման պայթեցաւ վնտռտած անունը։ Երգին անունը «Եմմէրալտա» էր։

Բ. Չ.

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄՐՑՈՒՅԹ

Մայիսի 12–ին Ս. Ցովհ.–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցու «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահում կայացաւ հայերէնի ամէնամեայ մրցոյթը։ Նպատակն է հարստացնել հայկական դպրոց յաճախող ուսումնասէր երեխաների հայերէնի խմացութիւնը, նրանց մէջ սէր ներարկել մեր պատմութեան ու մշակոյթի հանդէպ։ Ընթերլով մանկավարժական խրատատուկ կարգ ու կերպ, մրցոյթի կազմակերպման հեղինակները նպատակադրել են երեխաների ուշադրութիւնը բեւեռել դիտելիքների տարբեր բնագաւառների վրայ։ Նրանց հետաքրքրասիրութիւնը նպատակամղել՝ իմացութեամբ աչքի ընկնելու տենչին, սեփական ես–ը մտաւոր բարձր մակարդակով ցուցադրելու ցանկութիւնը։ Եւ վերջապէս ամենակարեւորը։ Նպատակադրել հայերէնի խմացութիւնը անհատական հոգեւոր մշակոյթի անբաժանելի մասը դարձնելուն։ Թէ՛ ուսումնական, թէ՛ յետուսումնական կեանքի ընթացքում։

Ամիսներ տեւած նախապատրաստական աչխատանքը ապահովել էր մրցոյթին դիտելիքների ծաւալուն պաչարով մասնակցելու առաջնահերթութիւնը։ Հարցերը վաղօրօք առաքուել էին դպրոցներին, ուր ուսուցիչների դեկավարութեամբ ապագայ մասնակիցները պատասխանների ուսումնասիրման ու սերտման վարժութեաց էին անցկացրել։ Իւրաքանչիւր դպրոցի ուսուցչի հնարաւորութիւն էր ընձեռուել մրցոյթին ներկայացնել լաւագոյն դիտակներին։ Մայիսի երկրորդ կիրակի օրը աւարտական ընտրապայքարն էր նախատեսուած։ Ժամը 15–ին ներկայացան մրցանակային տեղ գրաւելու իրենց վճռակամութիւնը յայտնած 45 մասնակիցները։ Փարիզից եւ փարիզամերձ չրջաններից եօթ դպրոց ներկայացրել էին իրենց թեկնածուները։ Դպրոցասէր (Ռէնսի), Ս. Մեսրոպ (Ալֆորվիլ), Թարգմանչաց (Իսի), Սամուէլ–Մուրատ (Սեւր), Սիամանթօ (Պանեէօ), Անթոնիի միօբեան, Ս. Ցովհ.–Մկրտիչ կիրակնօրեայ (Փարիզ), Կայծ (Երիտմիութիւն – Ալֆորվիլ), Հայ Մշակոյթի Տուն (Ալֆորվիլ)։ Կային նաեւ անհատ մասնակիցներ։

Մայր Եկեղեցու Տիկնանց Ցանձնախումբը եւ Էսաեան Սանուց Միութիւնը կազմակերպչական աչխատանք էին տարել, որ դպրոցականների մրցոյթը ընթանայ արդարացի պայքարում։ Մարիօ Շէրիք մասնակիցներին կոչ արեց հա-

շտ պատասխանել։ Ամէն մէկ հարցումի համար տրուած էր 30 վայրկեան ժամանակ։ Ամէն ճիշդ պատասխանի համար տրուելիք միաւորները նախապէս որոչուած էին։ Ամէն ճիշդ պատասխանի համար տրուելիք միաւորները նախապէս որոչուած էին։

Հարցումները ընտրուած էին ըստ դասարանի։ Ամէն դասարանի համար տարբեր հարցեր։ Ամէն դասարանի համար տարբեր հարցեր։ Ամէն դասարանի համար տարբեր հարցեր

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊ ժամանած են հնգօրեայ այցելութեամբ (Մայիս 8–12), ընդառաջելով Բերիոյ թեմի ազգ. իշխանութեան հրաւէրին, Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկ. բաժնի ընդհ. խնամատար տոքթ. Միքայէլ Եսայեան, ընկերակցութեամբ Հիմնարկութեան հայկական բաժնի վարիչ տնօրէնի՝ տոքթ. Զաւէն Եկաւեանի: Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկ. բաժնի պատասխանատուները դիմաւորուած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը, Մայիս 8-ին, Բերիոյ թեմի առաջնորդ Սուրբէն Արք. Քեպիկոպոսի կողմէ եւ առաջնորդուած Լաթաքիա, ուր այցելած են նորակառոյց Ազգ. Նահատակաց վարժարանը, իրագործուած Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան յատկացումով: Մայիս 9-ին, Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկական բաժնի պատասխանատուները եւ Սուրբէն Արք. այցելած են Քէսապ, ուր եւս Հաստատութիւնը մեծ օժանդակութիւն բերած է: Դէպի Հալէպ ճամբուն վրայ, պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուած է Եպտուպիէ հայաւանը, ուր եւս Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան շրջանօրհիւ բարեկարգուած է Ազգ. Վերածնունդ վարժարանը: Հալէպի մէջ, ճաշ մը տրուած է ի պատիւ հիւրերուն, որուն ներկայ եղած են նաեւ ազգային ու միութենական հայկ. վարժարաններու տնօրէններն ու ուսուցչական կազմերը (Ք. Եփ, Լ. Նաճարեան, Գ. Կիւլպէնկեան, Կիլիկեան ճեմարանները, կրթաբերաց վարժարան, Ազգ. Հայկազեան, Զաւարեան, Սահակեան, Մեսրոպեան եւ Կիւլպէնկեան վարժարանները): Ճաշի ընթացքին, Առաջնորդը վեր առած է տոքթ. Եսայեանի եւ տոքթ. Եկաւեանի բոլորանուէր աշխատանքը եւ իր շնորհակալութիւնը յայտնած յանուն Թեմին Ազգ. Իշխանութեան եւ վարժարաններուն: Իր կարգին, տոքթոր Եսայեան չեչտած է հայկական վարժարանին մեծ առաքելութիւնը եւ անդրադարձած Կիւլպէնկեան հաստատութեան կողմէ վարժարաններուն եւ ուսանողութեան յառաջդիմութեան յօգուտ ծրագիրներուն: Մայիս 10-ին, տոքթ. Եսայեան եւ տոքթ. Եկաւեան Առաջնորդարանը այցելած են, նաեւ Քառասուն Մանկանց Մայր Եկեղեցին եւ Զարեհեան դանձատունը: Պատուիրակութիւնը հիւրը եղած է Հ.Բ.Ը.Մ.եան կողմէ տրուած պատուոյ ճաշին: Ողջերթի ընթրիք մըն ալ տուած է Ազգ. Քաղաքական Ժողովը Մայիս 11-ին. յաջորդ օրը պատուիրակութիւնը անցած է Դամասկոս, ապա վերադարձած Լիզպոն:

***

ՖԻՐԻԳԻԻՂի Սանուց Միութեան «Թաթերասէր վարչութեան խախաճեռնութեամբ եւ Ֆէրիդիւղի Թաղային Խորհուրդի զօրակցութեամբ, եկեղեցւոյ «Շիրինօղլու» հանդիսասրահին մէջ, ներկայացուած է Ռ. Հատտէճեանի «Կիրակնօրեայ Հաչուեփակ» թատերախաղը: Երկու հոգիի համար գրուած այս թատերգութեան դերակատարները եղած են Արամ Կոստանեան եւ Արաքս Տալտալ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Շնորհք Պէչիկթաշլեան: Գրուած օրէն ասդին, «Կիրակնօրեայ Հաչուեփակ»ին չորրորդ ներկայացումը եղած է այս մէկը, առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած էր Փարիզի Գրիգոր Համբարձումեանի Քաթրայի կազմակերպութեան կողմէ: Թատերախաղը կը ներկայացնէ այր ու կնոջ միջեւ անհանդիստ, բայց բնականոն պայքարը: Խաղին վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուած է հեղինակը, որ բացատրած է թէ երկու դերասանները որքան դժուար գործ մը ստանձնած էին եւ գնահատած է անոնց խաղը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Միխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 16-ին, տօնած է Սօսի Ճնտոյեան - Այվազի Թատերական գործունէութեան յիսնամեակը: Դերասանուհին այդ իրիկունը խաղացած է Ռ. Հատտէճեանի նորագոյն թատերախաղին «Մահը ա՞յս է արդեօք» մխակ դերը, բայց, սկիզբէն իսկ անակնկալի եկած է, երբ յանկարծ սրահէն ներս մուտք գործած են «Փաթիլ» մանկական թատերախումբին փոքրիկները, որոնք բոցավառ մոմերով սկսած են երգել «Սօսի Թանթիկ» երգը: Ապա, Միսաք Թորոս եւ Հերման Օզինեան սկսած են գործադրել «անակնկալ» յայտագիր մը ու դերասանուհին ընդհատելով իր ներկայացումը դարձած է հանդիսատես: Տեսերիզով մը ներկայացուած է Սօսի Ճնտոյեան - Այվազի թատերական կեանքը մանկութենէն սկսեալ: Հանդիսութեան աւարտին, փոքրիկները կրկին երգած են «Սօսի Թանթիկ»ը, իսկ Սօսի Ճնտոյեան - Այվազ չնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպիչներուն: Փակումը կատարուած է բացօթեայ ընդունելութիւնով մը:

***

ԳԱՏԼԳԻԻՂի Արամեան - Ունճեան վարժարանի երդիքին տակ, Մայիս 8-ին, տեղի ունեցած է արտառանութեան մրցում մը նուիրուած «Մայրերու Օր»ուան: Օրուան խօսնակը եղած է 8-րդ դասարանի աշակերտուհի՝ Մելիս - Սուրքի, որ հակիրճ կերպով արտայայտուած է օրուան իմաստին մասին: Մրցումին մասնակցած են 12 աշակերտներ: Արտասանութիւններու աւարտին դատակազմը երեք մրցանակներ բաժնած է:

նիմեանը (Սամուէլ - Մուրատ) եւ Գ. տեղը բաժին հասաւ Թալին Գարչին (Դըպրոցասէր): Երրորդ մակարդակը պարզ նակում էր 175 հարց: Մցանակային առաջին տեղը գրաւեց Նանօր Կարապետեանը: Երկրորդը՝ Թալին Պաքալօղլու: Երկուսն էլ Դպրոցասէրից: Եւ վերջապէս մրցանակային տեղերը եզրափակեց Վաչէ Աքաէրէն (Սամուէլ - Մուրատ): Մրցումի այս մրցոյթի պատկերը հետեւեալն է: Դպրոցասէր եւ Սամուէլ-Մուրատ երեքական մրցանակային տեղ: «Կայծ» միութիւնը չհաւ երկու մրցանակ: Ս. Մեսրոպը ունեցաւ մէկ մրցանակակիր: Մրցավար Ալեքս Ալթունեանը յայտարարեց յաղթողների անունները: Էսաեան Սանուց Միութեան նախագահը նրանց յանձնեց չհաած մրցանակները: Գեղարուեստական ընդմիջումներին ելոյթ ունեցան Նայիրի եւ Մելա-նիա երաժշտական զոյգը՝ դաշնակ ու թաւջութեակով: Արտասանեց Ազատ Բանիկեանը: Վերջում տեղի ունեցաւ քննարկում, որին մասնակցեցին հանդիսականներ, ծնողներ եւ դպրոցականներ: Եղան հետաքրքիր առաջարկներ գալիք մրցոյթների վերաբերեալ: Անցկացնել հայերէնի ամէնամեայ Օլիմպիադա: Հարցերը իւրաքանչիւր տարի նուիրել որեւէ բնագաւառին: Հարցամատուցման բազմազան ձեւեր գտնել՝ լուսապատկեր, տեսերիզ, երաժշտական կտորների ձայնագրութիւն: Հարցեր ուղղեն մանուկ-դէմները՝ մանկավարժ, պատմաբան, նկարիչ, երաժիշտ, գիտնական կամ լրագրող: Հարցերի ձեւակերպումը տրամաբանական թակարդ ունենայ եւ պատասխանելու համար ժամանակ տրամադրուի:

Ի շնորհիւ կազմակերպիչների, նախանձախնդիրների, ուսուցիչների, ծնողների, համատուր երկրպագուների, հայերէնի մրցոյթը ունեցաւ անակնկալ յաջողութիւն, յոյս ներշնչելով, որ մրցոյթը դառնալու է հայերէնի գիտելիքների ճեռքբերման մնայուն ճեւերից մէկը:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԹԻ ՒՐ ԽԱՓԻԼԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Երբ հասան ոստիկանատուն՝ Արշաւիր եւ Արթին անմիջապէս ներկայացան քօմիսէրին եւ խնդիրը բացատրեցին:

- Ըսէ՛ք, տեսնեմ, կառքին թիւը, - ըսաւ քօմիսէրը:

Արշաւիր փութաց թիւը տալու:

Քօմիսէրը անմիջապէս մէկ քանի ոստիկաններու հրահանգ տուաւ երթալ կառապանը գտնելու:

Երկու լրտեսները բաւական երկար լսպասեցին քօմիսէրին քով: Վերջապէս դուռը բացուեցաւ, եւ ոստիկան մը ներս մտցուց կառապան մը:

- Նոյնինքն է, - ըսաւ Արշաւիր:

Քօմիսէրը սկսաւ հարցաքննութեան:

- Դուն այս առաւօտ երկու հոգի տարի՞ր Շիշլիի կողմերը:

- Այ՛ո, տարի - պատասխանեց կառապանը:

- Ուրկէ՞ կառքդ վարձեցիր:

- Ամաալը Մէսճիտի կողմերը:

- Իրենց տունէ՞ն դուրս կ'ելլէին:

- Ո՛չ, փողոցը հանդիպեցան ինծի:

- Ո՞ւր տարիր զիրենք:

- Նախ Թառլա պաշիի կողմը, քովնտի փողոց մը, ուր տան մը առջեւ կառքը կեցուցին:

- Կառք մտած ատեննին ի՞նչ ըսին քեզի:

- Ըսին, որ Թառլա պաշի պիտի երթայինք եւ մէկ քանի դոյքեր առնելով պիտի վերադառնայինք:

- Ո՞ւր պիտի դառնայիք:

- Բան մը չըսին այդ մասին:

- Սակարկութիւն ըրի՞ն:

- Ո՛չ, - պատասխանեց կառապանը:

- Յետո՞յ, չարունակէ, տեսնենք:

- Անգամ մը, որ տան առջեւ հասանք, երկուքն մէկէն վար իջան, դուռը զարկին: Կին մը դուռը բացաւ, միասին քանի մը խօսք փոխանակեցին, ետքը յանկարծ եկրիտասարդներէն մին միւսին թեւէն բռնեց եւ աճապարանքով կառքը մտցուց, յետոյ ինծի ըսաւ, որ դէպի Շիշլի քշեմ կառքը:

- Դուն որեւէ դիտողութիւն չըրի՞ր:

- Ի՞նչ դիտողութիւն կ'ուզէիք, որ ընէի:

- Զուգեցի՞ր սակարկել:

- Ո՛չ, որովհետեւ չնորհքով հագուած մարդիկ էին:

- Յետո՞յ:

- Այսպէս մինչեւ Ազատութեան բլուրը գացինք: Հոն կառքը կեցուցի եւ հարցուցի, թէ ի՞նչ պիտի ընենք, «Քէհյա Հանէ քչէ՛ կառքս», հրամայեց երիտասարդներէն մէկը, ես ալ այնպէս ըրի:

- Նորէն որեւէ դիտողութիւն չըրի՞ր:

- Ո՛չ, ես ուրախ էի, որ այսպէս երկար կը տեւէր մեր ճամբան: Երբոր բաւական յառաջացանք, յանկարծ կառքս կեցնել տուին, երիտասարդներէն մէկը վար իջաւ, դնաց քիչ մը անդին դանդաղ կառքի մը քով, որուն մէջ այս Քէնտին նստած էր:

Եւ կառապանը ցոյց տուաւ Արշաւիրը:

- Անոր հետ քանի մը խօսք ըրաւ, Քէնտիին կառքը ճամբայ ելաւ դէպի Քէհյա Հանէ, իսկ մենք ետ դարձանք:

- Ո՞ւր գացիք:

- Շիշլիի կայարանին մօտերը երկու յաճախորդներս կառքը կեցուցին, հաշիւը մաքրեցին ու հեռացան:

- Հեռացա՞ն, - գոչեց Արշաւիր յուսահատ չեչտով մը:

- Այո՛:

- Զառեա՞ր, թէ որ կողմը կ'երթան, - հարցուց քօմիսէրը:

- Դէպի կայարանին կողմը գացին, ես այդ մկնոցին ուրիշ յաճախորդ մը գտայ եւ վերադարձայ Բերա:

- Ուրեմն չե՞ս գիտեր, թէ այդ մարդիկը ուր գացին:

- Ո՛չ, - պատասխանեց կառապանը:

- Սուտ կը խօսիս կոր, - գոչեց քօմիսէրը, - այդ երկու մարդիկը մինչեւ իրենց տունը տարած ես:

- Ո՛չ, Շիշլի վար իջան կառքէն:

- Մենք գիրենք գտանք, խոստովանացուցինք, եւ այնպէս ըսին:

- Ուրեմն անոնք են սուտ խօսողները:

- Խոստովանի՛ ճշմարտութիւնը:

- Ինչ որ ըսի՝ բառ առ բառ ճշմարիտ է:

- Հակառակ պարագային քեզ հոս վար դնել պիտի տամ:

- Կրնաք ընել, բայց նորէն նոյն բանը պիտի ըսեմ:

- Պատերազմական ատեանին պիտի դրկեմ:

- Բայց յանցանքս ի՞նչ է:

- Յանցանքդ այն է, որ երկու խիստ վտանգաւոր մարդիկ փախցուցած ես:

- Այդ մարդիկը առաջին անգամն էր, որ կը տեսնէի եւ ո՛վ ըլլալնին չէի գիտեր:

- Ի՞նչ լեզուով կը խօսէին կոր իրարու հետ:

- Հայերէն կը խօսէին:

- Եթէ պիրենք տեսնես, կը ճանչնա՞ս:

- Բնականաբար, դեռ երկու ժամ առաջ կառքս էին:

Ոստիկանատան քօմիսէրը տեսնելով, որ այլեւս հասկնալիք բան մը չունէր, ճամբու դրաւ կառապանը:

- Պարապ տեղը յոդնութիւն կրեցինք, - ըսաւ Արթին:

- Գոնէ պզտիկ բան մը իմացանք, - դիտել տուաւ քօմիսէրը:

- Ի՞նչ բան, - հարցուց Արշաւիր:

- Սա թէ՝ այդ երկու մարդիկը Ամաալը Մէսճիտի կողմերը կը բնակին:

- Այդ ալ կասկածելի է:

- Ինչո՞ւ համար:

- Թերեւս հեռաւոր տեղէ եկած եւ հոնկէ կառք նստած են, - ըսաւ Արշաւիր, - այդ վահանը չատ վարպետորդի մարդ է եւ ամէն բան հաշիւ կ'ընէ: Բայց այսուհանդերձ լաւ է, որ Ամաալը Մէսճիտի կողմերը աւելի խիստ հսկողութիւն մը ընենք:

- Այդ հսկողութիւնը եթէ պիտի ընենք, պէտք է, որ ձեր անօրէնութեան տակ կատարուի, - դիտել տուաւ քօմիսէրը, - քանի որ դուք էք միայն, որ վահանը կը ճանչնաք:

- Լաւ, ես յանձն կ'առնեմ ատիկա, եթէ բաւականակաչափ մարդ տրուի հետս:

(Շար. 230)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆԵԼՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՋԿՆԻ ՀՈԳԵՊԱՒԱՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Պատարագէն ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ»։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ԲՀՆՑ. ԳԼՂԼՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Ցարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղապինի հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Ժան – Ֆրանսուա Ղազէրեան 160 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մարթին Մարեան 150, Տիկին Շաքէ Շէմարդ 15·50, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան 80, Տիկին Պէաթրիս Մավեան 15, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 20, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 50, Տիկին Էօժէնի Մկրտիչեան 75, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 105, Տիկին Մարի Այվազեան 45·73, Օրիորդ Ամենուհի Գրիգորեան 45·73, Պր. Արթիւր Գույումճեան 80, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զաքարեան 40, Տիկին Անի Տիւպիւք 20, Տէր եւ Տիկին Տէր – Դաւթեան 100, Տիկին Պէաթրիս Փամմանեան 50, Տիկին Մարի – Սոֆի Սարաֆեան 16, Օր. Ալիս Գազազեան 76, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Քիւրտեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քըչիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 23, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 50, Օր. Նատին Տէր – Ցակոբեան 7·62, Տիկին Անն Պէ–քար 30, Պր. Ալեքսանար Օհանէսոֆ 30, Պր. Պեռնար Փափազեան 20, Պր. Րուժէ Պարսամեան 45, Պր. Խոսրար Աճէմեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ճէնէքթեան 60·98, Օր. Ժաքլին Թէրզեան 31, Տէր եւ Տիկին Ալէքսի Կէօվճեան 150, Պր. Նափոլէոն Սինանեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պազըրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան 40, Պր. Գագիկ Յովհաննէսեան 30, Տիկին Նէլլի Մխիթեան 35, Տիկին Սվէթլանա Իշխմէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Միքայէլեան 30, Պր. Ժորժ Խալաճեան 153, Պր. Նուպար Դա–ւիթեան 35, Տէր եւ Տիկին Ժան Ցակոբեան 20, Օր. Ժաքլին Քանարեան 30, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան 20, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 150, Պր. Յովակիմ Ադամեան 300, Պր. Տիգրան Հէքիմեան 50, Տիկին Մարի Պօղոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ոսկերիչեան 35, Տիկին Ադնիւ Պապդալեան 50 եւրօ։

(Շար.)

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère** :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB,
L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR
organise
son **premier dîner dansant**
dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire
(et renseignements)
auprès de Sam Najarian,
au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

l'**Ecole «KHATCHADOUR ABOVIAN»**
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
vous invite à sa
Fête Annuelle
KERMESSE
Dimanche 9 juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Possibilité de Restauration
sur place après la Messe
Tirage de la tombola sur place.
Animation avec l'Orchestre
« ACHOUGH »
de Marseille

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 31
VENDREDI
31 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·437 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·437

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ

Ապրիլ 21_ի նախագահական ընտրութեան առաջին շրջանի արդիւնքին պատճառած ցնցումէն եաք, կը թուի որ ընտրողական ընտրութիւնն ալ կ'ընթանայ բաւական անտարբերութեան մը մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ ընտրապայքարը տանող պարագլուխները ալ լռանդաւառութիւն յառաջացնող խոստումնածէք մը տէր չեն եւ հեռատեսիլէն թէ հանրաժողովներէն արտասանուած երկմիներն ալ աւելի քնաբեր են քան ոգեւորիչ: Ժրանոն այլեւս էարիամպիֆ դէմքեր չունի եւ հակառակ անոր որ նոր վարչապետը՝ Ժ. _ Փ. Ռաֆարէն Քիաոֆ մը չըլլալու առաւելութիւն ունի, ինք ալ իր վարժապետական ոճով փայլուն ապագայի մը տեսիլքը չի յաջողիր տալ:

Այսպէս, Մայիս 29_ին Ռէննի մէջ է, որ ընտրապայքարի իր առաջին միթինկին խօսք առնելով ամբաստանաճառ մը արտասանեց ընկերվարական կառավարութեան հաշուեկշիռին դէմ: Յայտարարեց թէ ընկերվարականները, որքան ալ պնդեն որ ընկերային յառաջդիմութեան կողմն են, ցոյց տուին որ այդպէս չ: Թուեց հինգ տարիներու կատարածը, վկայեցնելով թէ իր նախորդը (Ժոսփէնը) չէր կրցած օգտուիլ «պատմական բարձր աճէ մը»: Մատնանշեց թէ գործազրկութեան դէմի վրայ, Ժրանոն 11_րդ դիրքի վրայ է Եւրոպայի մէջ եւ աւելցուց՝ «Ո՛չ ոք ընկերային յառաջդիմութիւնը: Չեմ ընդունիր իրենց դասերը»: Նախարարապետը պաշտպանեց նաեւ տնտեսական եւ ընկերային ծրագիրը զոր կ'ուզէ գործադրել: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է ընտրութեան արդիւնքը: Անհրաժեշտ կը նկատէ երեսփոխանական նախագահական մեծամասնութիւն մը, նոր համակցութիւն մը անել կը ստեղծէ: «Ամէն բան կը փոխուի, կ'ըսէ, երբ Մարինեան վստահութեամբ կ'աշխատի էլիզէի հետ: Ժամանակ կը չհատի»: Կ'ենթադրէ վստահութեան մթնոլորտ մը կառավարութեան եւ Խորհրդարանին միջեւ:

Մայիս 30_ին ալ, Շիրաք ընտրապայքարով կը զբաղէր եւ Շաթօրու կ'երթար, ուր իր առաջին ելոյթը կ'ունենար:

Ինչպէս ամէն Պայրուի հարցը ունի, ձախն ալ Շըվէնմանի պարագան ունի, երկուքն ալ «խանգարողներ» կը նկատուին իրենց առանձին ցանկերով: Ընկերվարականները դժուար կացութեան մէջ են եւ դժուար կը դիմագրաւեն յետժոսփէնեան շրջանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՈԼ ՆՈԹԱ, որ աւելի քան տասը տարի է կը վարէր ՍԷ_ԷՖ_ՏԷ_ԹԷ_Ն (Աշխատանքի Դեմոկրատ Ֆրանսական Համադաշնակցութիւն) քաշուեցաւ եւ իր աթոռը յանձնեց Ֆրանսուա Շերէքի: Նոթթի 45_րդ համագումարին է, որ Նոթթա իր հրաժարականը ներկայացուց փակման ելոյթով մը, ծափահարութիւններու մէջ: Արդարեւ իր հաշուեկշիռը աւելի քան դրական է եւ Ֆրանսայի երկրորդ սենատքան, վերջին տասը տարիներուն, մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է քանի մը հազար նոր անդամներով, հակառակ անոր որ կարգ մը պաշտօնակիցներու համար ՍԷ_ԷՖ_ՏԷ_ԹԷ_Ն գործատիրութեան (ՄԷՏԷՖ) գործակիցն է:

ԵՒՐՈՊԱՅԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ քայլ մը առած է Ռուսաստանի նկատմամբ անոր չնորհելով չուկայի տնտեսութեան կարգավիճակ, ինչ որ լաւ լուր մըն է առասկան բարդամթիւ ձեռնարկութիւններու համար: Պուտին իր զոհունակութիւնը յայտնած է որ նման կարգավիճակ մը պիտի ստանայ, մինչ, ան վերապահած է Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան անդամներուն:

ԳԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ, Մայիս 29_ին, նոր կռիւներ հնդկական եւ փաքիստանեան ուժերու միջեւ բաւական բուռն եղած են: Փաքիստանցիները կ'ամբաստանեն հնդկական բանակը որ 13 հոգի սպաննած է եւ 22 հոգի ալ վիրաւորած է փաքիստանեան գաշմիրի մէջ: Նիւ _ Տէլհիի համաձայն ալ երեք հնդիկներ սպաննուած են: Մուշարաֆ, փաքիստանի նախագահը կը չանայ զսպել իր իսլամապաշտները:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կը չարունակէ վը ներթափանցումները պղեստինեան հոզամասերէն ներս եւ կը թուի որ բանակը կ'ուզէ ամբողջովին վերադրաւել այդ հոզամասերը: Առ այժմ Շարոն տեղի չէ տուած, մինչ Իսրայէլ կը ժամանէին Սիա_լ ռնօրէնը Ճորճ Թենէթ, եւրոպական դիւանագիտութեան պետավարը՝ Խաւիէ Սոլանա եւ ԱՄՆու Արտաքին նախարարին կցորդը՝ Ուիլիըմ Պըրնս: Միւս կողմէ, մարդկային վերաւանց պաշտպանութեան կազմակերպութեան տնօրէնը յայտարարած է, որ, Ապրիլ 15_ին ձերբակալուած փաթահի պետը՝ Պարղութի չարչարանքներու ենթարկուած է Իսրայէլացիներու կողմէ: Կրցած է տեսնել ու հաստատած է որ ան բանտարկուած է 1·5 մեթր տարածութեամբ խուցի մը մէջ, ձեռքերը կապուած խախուտ աթոռի մը որպէսզի երբեք կայուն դիրք մը չունենայ եւ քունէ զրկուած: Զարչարանքի Դէմ Իսրայէլեան Հանրային կոմիտէին տնօրէնուհին յայտարարած է որ նամակով մը (Մայիս 27) դիմած է Իսրայէլի ընդհանուր դատախազին, որպէսզի չարչարանքները վերջ դնեն:

ՊՈՒՔՐԻՇԻ ՄԷՋ, Մայիս 25_ին, իր մահկանացուն կնքած է Ռումանիոյ 20_րդ դարու երկրորդ կիսուն գլխաւոր բանաստեղծներէն մէկը՝ Սթեֆան Օկիւսթէն Տուանաս, 80 տարեկան, ուղեղային կաթուածի հետեւանքով: 24 ժամ եաք, կինը անճնասպան եղած է: Բանաստեղծական իր ստեղծագործութիւններէն դատ, թարգմանած է նաեւ պերման եւ Ֆրանսացի բանաստեղծներ որոնց կարդին՝ Փիէր Էմմանիւէլ, Փօլ Վալերի, Սթեֆան Մալարմէ, Կէօթէ, Հէօլտըրլին: Իր գլխաւոր գործերէն ոչ մէկը Ֆրանսերէնի թարգմանուած է:

ՆԱՐԴԻՆԱԼ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՒ ԹՈՏԻԱ, որ խորհրդանշական դէմք մըն էր իր երկրին՝ Ռումանիոյ մէջ, Ունիթէ (բիւզանդական ծէսի կաթողիկէ) Եկեղեցւոյ հալածանքներու առեն, մեռաւ է 90 տարեկանին: Որպէս զօրավիգ Վատիկանի եւ արեւմուտքի համայնավար հոզամասի վրայ, Ունիթէ Եկեղեցին օրէնքէ դուրս հռչակուած էր 1948_ին համայնավար վարչակարգին կողմէ եւ բռնի ներմուծուած ազգային օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մէջ, որ երկրին մեծամասնութիւնը կը կազմէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ մերժած է ԱՄՆ_ու մէկ դիմումը, ըստ որուն Ամերիկա պիտի կարենար միակողմանի քննութեան ենթարկել յունական ջուրերու որեւէ նաւ, որու համար կասկած ըլլայ թէ ահաբեկչական գործունէութիւն կրնայ ունենալ: Յունաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը կրկնած է թէ տրամադիր է գործակցելու Միացեալ _ Նահանգներուն հետ, պայմանաւ որ քննութիւնը կատարուի ապահովութեան իր ուժերուն կողմէ, տեղեկատուութեան փոխադարձ սկզբունքի մը վրայ:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Այրերու առաջին շրջանին, Դաւիթ Նալպանտեան, որու հանդիպումը կէս մնացած էր Մայիս 28_ին անձրեւի հետեւանքով, Մայիս 29_ին յաղթեց Գալէրիի 6_2, 5_7, 6_4: Նոյն շրջանին, Ազասի յաղթեց Ֆրանսացի Փրոտոնի 6_3, 6_3, 6_1: Երկուքն ալ կրնան Բ· շրջանին մասնակցիլ:

Իր հունգարացի մրցակիցին յաղթելով Մարի _ Գայիանէ Մփքայէլեան (Ջուիգերիա) կը մասնակցի Բ· շրջանին:

ՓՈՒԹ-ՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

2002

ԳՈՐԷԱ – ՃԱՓՈՆ

Մայիս 31_ին, հարաւային Գորէայի մէջ կը սկսին Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի մրցումները: Ֆրանսա շարքը կը բանայ Սենեգալի հետ հանդիպումով մը, Սէուլի մէջ: Ֆրանսայի խումբին պլխաւոր հարցն է քանի մը օր է Զիտանի բացակայութիւնը, քանի առջի օր վիրաւորուեցաւ պլատէն եւ զարմանումի մէջ է: Այս առաջին մրցումին, պինք պիտի փոխարինէ Եուրի Ճորքայֆ: Ցոյս կայ որ Զիտանի ապաքինումը երկար չի տեւեր: Ամբողջ Ֆրանսայի պըլխաւոր մտահոգութիւնը զարճած է Զիտանի դիմաը: «Թէ _ էֆ 1» որ մէկ միլիառ ֆրանք վճարած է մրցումներու տիրումին համար, վախ ունի որ հեռադիտողները կը պակսին, եթէ Զիտան չկարենայ մասնակցիլ եւ Ֆրանսա մինչեւ քառորդ աւարտականի չհասնի: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի թագմաթիւ ձեռնարկութիւններ որոշած են թոյլ տալ աշխատաւորներուն, որ հետեւին խաղերուն հեռատեսիլէն եւ այդ նպատակաւ գործիքներ գնած կամ վարճած են: Այս արտօնութիւնը կը տրուի առաջքն առնելու համար բացակայութիւններու «հիւանդութեան» կամ այլ պատճառներով:

Ութ խումբեր կը մասնակցին մրցաշարքին: Ֆրանսա Ա· խումբին մէջ է, ինչպէս նաեւ Սենեգալ, Ուրուկուէյ, Դանիա: Բ· խումբին մաս կը կազմեն Սպանիա, Սլովենիա, Փարակուէյ, Հարաւ Աֆրիկէ: Գ· խումբին մէջ են· _ Պրազիլ, Թուրքիա, Չինաստան եւ Կոսթա _Ռիքա: Դ· խումբը կը բաղկանայ Հարաւային Գորէայէ, Լեհաստանէ, Միացեալ _ Նահանգներէ եւ Փորթուկալէ: Ե· խումբին մաս կը կազմեն՝ Գերմանիա, Սաուտի Արաբիա, Իրլանտա, Գամրուն, Զ· խումբին՝ Արժանթին, Նիժերիա, Անգլիա, Շուէտ, Է· խումբին՝ Իտալիա, Էքուատորթոր, Խրուաթիա, Մեքսիքա, հուսկ Ը· խումբին՝ Ճափոն, Պելժիա, Ռուսաստան եւ Թունուզ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՇՐՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 29 / 30)

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐԸ

Հայաստան_Սփիւռք Բ· խորհրդաժողովին եղրափակիչ նիստին եօթը նախագիծեր հաստատուած են. անոնք պիտի իրագործուին Հայաստանի եւ Սփիւռքի միասնական ջանքերով:

Կը նախատեսուի մինչեւ 2005 Հայաստանի 1500 և Արցախի 200 դպրոցները օժտել համակարգչային թէքնիքով, որպէսզի ապահովուի արդիական աշխարհի արհեստագիտութեան յարիր ուսուցում: Անհրաժեշտ նկատուած է Հայաստանի մէջ Հայոց ցեղասպանութեան հետազօտութիւններու եւ հրապարակումներու կեդրոն մը հիմնել· նպատակն է 87 տարուան ընթացքին կուտակուած պատմական, փաստաբրական, վերլուծական, եւլն· հետազօտութիւնները համակարգել, նաեւ սատարել դիտնականներու նոր սերունդի պատրաստութեան: Պիտի հիմնուի նաեւ հայկական հետազօտութիւններու համացանցային կեդրոն մը, հաղորդակցելու առիթ տալու համար ամբողջ աշխարհի հայ դիտնականներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ միասնաբար քննել անցեալը, վերլուծել ներկայի, ապագայի հարցերը:

Կրթական հարցերու յանձնաժողովը ներկայացուցչական մարմին մը պէտք է կազմէ, որպէսզի հայ ուսուցիչները պարբերաբար հաւաքուելով քննեն լեզուի, մշակոյթի եւ պատմութեան ուսուցման մօտեցումները, ուսումնական ծրագիրը մշակեն Հայաստանի ու Սփիւռքի դպրոցներուն համար:

Հայաստանի, ԼՂՀ, Սփիւռքի համալսարանականներուն աշակցութեան ծրագիրը կը նախատեսէ օժանդակել նախաձեռնութեան ոգիի տէր ուսանողներուն, անոնց համար արտասահմանի մէջ ուսանելու կարելիութիւն տալով, կրթաթոշակ ապահովելով:

Բժշկական կեդրոնի մը նախագիծով երեւանի մէջ պիտի հիմնուի միջազգային չափանիշով առողջապահական համալիր մը որ ունենայ ժամանակակից թէքնիք միջոցները, մասնագիտական բուժարաններ ուր բժշկութեան համար դիմեն նաեւ չրջանի երկիրներէն հիւանդներ:

Եօթներորդ ծրագիրը կը վերաբերի Սփիւռքի թանգարանի մը հիմնումին:

*
**

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱՆԱԳԻՐ

Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ Մայիս 29_ին ստորագրուած է Ապահովութեան խորհուրդներու գործակցութեան փաստաթուղթ եւ միասնական յայտարարութիւն: Ստորագրած են երկու երկիրներու Ապահովութեան խորհուրդներու ղեկավարները Ս· Սարգսեան եւ Վլ· Ռուշայլօ որ քանի մը օրէ ի վեր Երեւան կը գտնուէր: Այս վերջինը Ռ· Քոչարեանին յանձնած է նախագահ Պուտինի ուղերձը:

Ռուշայլոյի Երեւան գտնուած օրերուն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Դ.

ԱԶԳԱՑԻՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԻ ՄԱՍԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ՝ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ԿԱՐԼԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

1917-ի հոկտեմբերեան կոմունիստական բռնի յեղաշրջումից անմիջապէս յետոյ կառավարութեան առաջին հրովարտակներից մէկն էր «Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին Դեկրետը»: Այս հրովարտակով իշխանութիւնը նուաճած կոմունիստները մշակոյթը փոխադրում էին դասակարգային նոր ոլորտի մէջ՝ նրա արժէքները սովետական նոր մարդու հոգեբարոյական նորաւորութիւններին ու պահանջներին յարմարեցնելու, իսկ այդ արժէքների դերակշռող մասն էլ ընդհանրապէս մերժելու համար:

Հրովարտակը վերջնականապէս բացառում էր ազգային լեզուի génétique, այսինքն՝ ծինաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութիւնն ու ազգային պատկանելութեան զգացումը: Եւ այս վճռական քայլը կատարուում էր այն օրերին, երբ բոլշեւիկների իշխանութիւնը ոչ միայն հաստատուն չէր, այլեւ երեք երկար ու ճիգ տարիներ երկրով մէկ չէին մարելու քաղաքացիական պատերազմի բոցերը: Ուզում եմ յատկանշել ընդգծել, թէ բոլշեւիկեան իշխանութեան համար որքա՛ն առաջնային կարեւորութիւն ունէր ուղղագրութիւնը փոխելու խնդիրը ռուս ժողովրդին իր անցեալից հիմնովին կըտրելու համար: Ընդ որում, յիշեցնեմ, որ Ռուսաստանը իր պատմութեան ամբողջ ընթացքին ընդամէնը ութ ամիս ժողովրդավարական երկիր լինել եւ դառնալու առաջին քայլերն կատարելիս թոյլատրել էր ազգային դպրոցների գոյութիւնը, որի դէմ սաստիկ ընդվզել էր «հայ» կոմունիստ Ստեփան Շահումեանը (տե՛ս «Հայերէնի դէմ չարունակւում է դասակարգային պայքարը» «Ցառաջ», 2002 Մայիս 23):

1920-ից ի վեր, այսինքն՝ քաղաքացիական պատերազմի աւարտից անմիջապէս յետոյ, Ռուսաստանն անցաւ իր կորցրած տարածքները վերականգնելուն: Զնայած համաառաջ թշնամութեան, նա ձեռնարկեց կորցրած դաշուքները հաւաքելու եւ տրոհուած կայսրութիւնը վերականգնելու գործը:

Նոյն Թուականի Դեկտեմբեր 3-ին Հայաստանը երկրորդ անգամ նուաճուեց, կորցնելով իր երկամեայ ազատութիւնը եւ վերադառնալով դաշնային կարգավիճակը: Եւ եթէ առաջին անգամ՝ 1827-ին Հային գերութեան տանողները աստուածավախ հոգեւորականներն էին, ապա երկրորդ անգամ գերութեան առաջնորդեցին անաստուած կոմունիստները, որոնց համար անվերապահ արժէքներ էին ամէնը, ինչ ռուսական էր՝ ռուսաց լեզուն, ռուսական մշակոյթը, ռուսների պատմութիւնը (յիշենք Ստեփան Շահումեանին եւ ոչ միայն նրան):

Հայաստանը բզկտուած էր, փախստականները անօթեւան էին, համաճարակները պատուհասում էին թուրքական եւ ռուսական մամլակի միջեւ ճզմուած Հայերին: Կոմունիստների իշխանութիւնը, ինչպէս արդէն պիտենք, Հայաստանի մէջ բնաւ էլ հակուած չէր չարունակել ազգային նախորդ իշխանութեան սկսած հզօր ու նիւթական մշակոյթի եւ տնտեսութեան ոլորտների մէջ ձեռնարկած արմատական գործողութիւնները: Եթէ ազգային հանրապետութեան առաջին քայլերից մէկն էր Համալսարան հիմնադրելը, ապա բոլշեւիկեան ապազգային ու տատրապային կառավարութեան լուսաւորութեան կոմիսար Աչոտ Յովհաննիսեանը իր «լուսաւորչական» գործունէութիւնն սկսեց այն յայտարարութեամբ, թէ «Ուղղագրական հարցը քաղաքական հարց է եւ Հայ լեզուի ուղղագրական ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իշխանութեան հերթական խնդիրը»:

Շատ կարճ ժամանակ անց, 1922-ի Մարտ 4-ին Հայոց լեզուի վերաբերեալ տրած ուղեգրում 1917-ի լենինեան Դեկրետը, որը «տեղայնացրեց» Լուսաւորութեան նոր ժողկոմ Պ. Մակինցեանը:

Եւ Հայը յայտնուեց ազգային լեզուի ծինաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութեան ու ազգային պատկանելութեան զգացումը կորցնելու իրականութեան մէջ:

Ի դէպ, սովետահայ «լեզուաբանների» մեզ քաջ յայտնի խմբակցութիւնը այդ նոյն իրականութեան արդիւնքն է: Զահուկեանական փաղանգը, որին վերջերս մխացան նաեւ սովետական պատմաբանները, գրականագէտներ ու գրողներ, ներկայացնում է «ազգիս մտաւորականութիւնը», որի իւրաքանչիւր ներկայացուցիչ անվերադարձ կորցրել է ծինաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութեան ու ազգային պատկանելութեան զգացումը:

«1917 Թուականի հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ ռուսաց լեզուն «բռնորոգելու» բազմաթիւ փորձեր են կատարուել», – գրում է Վ. Դենիսովը («Խտոչնիկ», Թիւ 5, 1994): Ռուս ժողովրդի եւ ռուսական կայսրութեան կողմից նուաճած միւս ժողովուրդների նկատմամբ «յանցագործութիւնների չըզթայի մէկ օղակն է բոլշեւիկների պայքարը ռուսաց լեզուի դէմ, – չարունակում է նա: – Լեզուն «բարենորոգելը» հետապնդել է ռուսաց խօսքային եւ լեզուական աւանդութիւնը կայնահարելու, ռուսական բազմադարեան մշակոյթն ու գրաւոր ժառանգութիւնը յետադէմ սեռունդների կողմից իւրացնելը դժուարացրնելու նպատակ»:

Ռուսաց լեզուի ուղղագրութիւնը 1918 Թուականին սովետականացնելուց յետոյ, պրոլետարական առաջնորդները չարունակ ոտնձգութիւններ են կատարել ռուսաց լեզուի նկատմամբ: Նրանց ընդօրինակում էին նուաճուած ժողովուրդների բոլշեւիկեան առաջնորդները, որոնց վայրագ գործողութիւնները ազգային լեզուների նկատմամբ Մոսկուան ընկալում էր որպէս հաւատարմութեան եւ նուիրուածութեան վկայութիւն:

Ազգային լեզուների նկատմամբ ամէնից լուրջ վտանգը լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսար Ա. Լունաչարսկիի առաջադրած՝ այբուբենները լատինականացնելու գաղափարն էր: Սկզբնական շրջանին այս գաղափարը ներդաշնակուած էին տեսնում համաչխարհային յեղափոխութեանը, որ կործանելու էր հինն ու աւանդականը, եւ մարդկային հաւասարակութիւնը համահարթելով՝ դարձնելու էր միատեռ, միատեսակ, մտածողութեան առումով միակերպ: Հասկանալի է, որ միակերպ էր լինելու նաև դիրը, քանի որ, Ա. Լունաչարսկիի համոզմամբ «այբուբենի գծագրութիւնը գաղափարականօրէն օտար էր սոցիալիստական չինարարութեանը»: Ուղղագրութեան ռեֆորմի եւ այբուբենը լատինականացնելու ծանրակշիռ հիմնաւորում էին համարում նաեւ դրաշարի եւ տպագրութեան ծախքի կրճատումը: Այդ մասին է վկայում Ռուսաստանի լուսժողկոմ Ա. Բուբնովի դրութիւնը եւ դրութեան կից Տեղեկանքը, որ ներկայացնում է ուղղագրութեան ռեֆորմի եւ այբուբենը լատինականացնելու խնդիրը լուծելու Գիտութեան պլհաւոր վարչութեան՝ Գլաւնի գիտութեան աշխատանքների աւարտը:

ԳԱՂՏՆԻ
1930 Յունուարի 16
Ք. Մոսկուա
Թիւ ՆՏՊ 69-Մ
Համկ(բ)Կ կենտկոմ

ընկ. Ստալինին

Հեռաձայնային խօսակցութեան համա-

ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԷՍԵԱՆԻ «ԱՄԱԶՈՆ»-Ը

Անցեալ Մայիս 14 եւ 15-ին Փարիզի մօտակայ արուարձան Գուրպեվուայի նորաչէն թատերասրահին Խափաս Գորփոյի մէջ տեղի ունեցաւ առաջին ներկայացումը Էօժէնի Ալէսեանի կողմէ յօրինուած, ժան – ժակ Վարուժանի համանուն մէկ երկրին վրայ հիմնուելով, «Ամազոն», մէկ արարնոց սենեկային օփէրային:

Ինդրոյ առարկայ Ամազոնը դիցաբանական ինքնուիշէն մը չէ, այլ գարուս նկարագրական, հոգեկան եւ բարոյական պայմաններուն ճնշումին տակ տառապող կին մը որ մեծ վաճառատան մը մէջ մաքրութեան գործով կը զբաղի:

Իր մթերանոց գործածուած եւ այլազան առարկաներով լեցուն վայրի մը մէջ, օգտուելով ներկայութենէն մարդանման անկենդան իրերու – մանրքէն – ներու ի բացակայութեան իրական անձերու – կը սկսի մարդկութեան հետ ունեցած խնդիրները լուծել, իր ընդվզումը արտայայտելով եւ մանաւանդ մանրքէներէն մէկուն ուղղելով խօսքը զայն կը կենդանացնէ, դէմ երեսակայութեանը մէջ, ապրելով անոր հետ սիրոյ եւ առելութեան դրուագներ եւ ի վերջոյ ձերբազատելով հոգեկան եւ բարոյական ճնշումներէ, կը յաղթահարէ իր «ես»ը:

Բառական քաջութիւն եւ կորով պէտք է ունեցած ըլլայ Տիկին Ալէսեան որպէսզի ոչ միայն օփէրային երաժշտութիւնը յօրինէ այլ նաեւ Ժ. Ժ. Վարուժանի բնագրին հետեւելով թատերգութեան դրքոյկն ալ պատրաստէ: Այդպիսի գործ մը հանրութեան ներկայացնելու համար գժուարութիւնները չեն պակսիր. երկար աշխատակցութիւն անձերու, արուեստագէտներու եւ մասնագէտներու հետ:

Այս վերջին փուլին մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերած են, փիլայր (ժեռալտ) Փափազեան, ըստ սովորականի իր յայտնի բեմադրութեամբ առանց չեզելու գործին ընդհանուր նպատակին, կենդանի եւ անկենդան անձերու չարժումները կարգադրելով եւ խաղալու կերպին ուղղութիւն մը տալով:

Արամ Ալէսեան, ճարտարապետ եւ գեղանկարիչ, ի միջի այլոց Տիկին Ալէսեանին հօրեղբայրը, բեմայարդար երկար փորձառութեամբ թատերդութեան նիւթին յարմարագոյն մթնոլորտը ստեղծելով: Զմոռնալով նաեւ բոլոր անոնք որոնք այս գործին յաջողութեան համար, սակայն նաեւ ձեւով իրենց աշխատութիւնը բերած են, ինչպէս դիմայարդար Շարլի Խուպէսկրեան:

Երաժշտական բաժնին կիրարկումը յանձնուած էր Ռազմամովսքի լարաւոր քառեակին առաջին ջութակ ժէօրժ Թորոմեանի ճպռտին տակ կոզքին ունենալով լարաւոր պաս մը, քլարինէթ մը եւ հարկող (փէրքիւսիոնիստ) մը: Սենեկային օփէրայի մը համար նոյն յատկանիշը ունեցող կազմի մը դիւթիւնը յարմարագոյն լուծումն է: Աւելի ճոխ նուագախումբ մը մանաւանդ ընչային գործիքներու մասնակցութեամբ, նախատի մարմիններու կողմից եւ վատ կը լինէր, եթէ մի շարք կազմակերպութիւնների բարձրացրած այդ հարցը անակնկալի բերէր Լուսժողկոմատին եւ ամէնից առաջ Գլխգիտութեանը:

Ի. Լուպոլ

ՌԴ ԿԱ, Ֆ, 3, Ց, 33, Գ. 15. Թ. 54, 56» Բնօրինակ (Ընդգծումները բնագրային են. – Կ.Ա.Մ.):

Հարկ է, որ ընթերցողը ուշադրութիւն դարձնի հետեւեալին: Հայաստանի մամուլի մէջ ազգային ուղղագրութեան դէմ «դիտուն լեզուաբանների» բերած կռանւներից են, թէ վերականգնուած ուղղագրութեան համաձայն «ա» եւ «ո» գրերով աւարտուղ բառերը ստանում են «յ» եւ այս յաւելումը թղթի եւ այլ նիւթական միջոցների ծախքը մեծացնելու է: Ես միայն նկատելու եմ, որ այդ անհեթեթ պահանջը այսօրուայ «մասնագէտներին» հասել է 70 տարիների խորքերից եւ տառն այբուբենից դուրս նետելը կամ փոխելը չէ, որ վկայում է երկրի անտեսական առողջ վիճակը:

Ընթերցողի մասնաւոր ուշադրութեան արժանի յաջորդ դրուագը Տեղեկանքի տողերի միջեւ քօղարկուած չատ արժէքաւոր մի բացայայտումն է:

Կասկած չկայ, որ Գլխգիտութիւն կոչուած վարչութիւնը համապատասխան մարմինների օգնութեամբ յօդուտ լատինականացուած այբուբենի հասարակական կարծիք բորբոքելով՝ ուր-որէ նեղմտութեան է տարիների իր աշխատանքի արդիւնքը: Այդ մասին լուրերը հասել են Ի. Ստալինին: Բայց ժամանակները փոխուել են: Լենինի փայփայած համամարդկային յեղափոխութեան ծրագիրը մղուել է յետին ծիր, իր տեղը զիջելով շատ աւելի առաջնահերթ խնդրի, որպիսին է ահաբեկչութեան եւ պլաստութիւնների կիրառումով՝ բոլոր ազգերի համար միատնական «սովետական հայրենիք» ստեղծելը: Ուստի ազգային առաջնորդը անմիջապէս պահանջեց մատաստասխան տեղեկանք: Ի. Լուպոլը ակնարկելով հանդերձ հասարակական կազմակերպութիւնների եւ մասնագէտ դիտնականների կարծիքների գոյութիւնը, նաեւ նահանջի տեղ է թողնում՝ հաստատելով, թէ լատինական այբուբենի նեղմտութեան լուրերը անհիմն են:

(Շար. 1)

տեսած անկիրական եւ մաթեմիկ մթնոլորտը կրնար խանգարել:

Մեկնաբանները՝ Սէսիլ Քլամաթ, սօփրանօ, Գլարա (Ամազոն)ի դերին մէջ որ մէկուկէս ժամ անդադար բեմին վրայ կրցաւ իր տաղանդը ցուցադրել, ձայնին ելեւէջներով ընդվզումները արտայայտել: Պարլեթոն Ժան – Ժագ Լալա թաւշային ձայնով մը օժտուած, մեքենական շարժումներով լիովին իր պարտականութիւնը կատարեց:

Դասական երգի թէքնիքը, մանաւանդ օփէրայի մէջ, կոկորդային է. մինչ ժողովրդական եւ այլ եղանակներու բառերը շատ աւելի դիւրահասկնալի են: Օփէրայի պարագային, եթէ նոյնիսկ հնչումի եւ վանկաբանութեան կանոնները յարգուին, նախապատուութիւն կը տրուի ձայնին քան բառերուն: Այդ պատճառաւ սովորութիւն դարձած է օփէրայի սիրահարներուն համար դրքոյկը ներկայացումէն առաջ եւ կամ խաղին հետեւելով կարդալ: Ցուսալի է որ ապագային կատարուելիք այս դիւրութեան որպէսզի կարգ մը բառեր հասկնալի ըլլան:

Ոեւէ արուեստ իր զարուն, իր շրջանին կիները պէտք է ունենայ: Քանի որ դարու սկիզբէն սկսեալ ձայնական դրութեան մէջ հետազօտութիւններու արդիւնք ըլլալով հետզհետէ Տօռէքֆօնիք, Աթոնալ եւ Սէրիէլ ոճեր ստեղծուած սկսան: Այսպէսով Պէլ – Գանթօի ափսոսերը ընկնէին, երգի եւ պարի խառնուրդ աւելորդ նկատուեցան: Տիկին Այխման իր առեղծագործութեան մէջ թոնալ ոճէն հեռանալով երբեք սէրիէլի չափազանցութիւնները չէ գործածած, համեմելի դարձնելով իր գործին ունկնդրութիւնը: Քառեակը կը հետեւի երգիչներուն, անոնց արտայայտութեան ճիգերը աւելի զօրացնելու:

Անշուշտ Ամազոնը Խօժէնի Ալէքեանի մեկ գործը չէ: Ունի բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ, ինչպէս դաշնակի համար Փանթէզին, Ախթամարը, եւ այլն:

Երաժշտութիւնը Ալէքեան (Ալալէմ-ձեան) ընտանիքին համար երկրորդ կը-

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ՄԸ Ս. ՂԱԶԱՐ

Մայիս 18 / 19 հատաք – ուխտագնացութիւն դէպի Ս. Ղազար վանքը. մը-տածուած ու կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Թրնեւի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ: Օգտուելով Հոգեգալստեան տօնի չարաթավերջի արձակուրդնէրէն Թրնեւի վարչութիւնը ունեցած էր դեղեցիկ զաղափարը զայն անցընել հայ ժողովուրդի երկրորդ հայրենիք, մշակութային հարուստ կեդրոն՝ Ս. Ղազար վանքին մէջ:

Այս կոչին պատասխանած էին Հ. Բ. Ը. Միութեան հարիւրաւոր անդամները Ֆրանսայէն (Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Փարիզ), Զուիցերիայէն, Աւստրիայէն եւ Իտալիայէն: Դեղեցիկ եղանակ, դեղեցիկ ժամադրավայր, բարեկամական տաք մթնոլորտ եւ լաւ կազմակերպչութիւն, բոլոր բաղադրեալները կային որ ձեռնարկը ունենար մեծ յաջողութիւն:

Շաբաթ երեկոյեան առաջին հանդիպումը դրօսանաւու մը վրայ էր, որ մինչեւ կէս գիշեր նաւարկեց համայիլ վէնետիկի ջուրերուն վրայ, ուր սպասարկուեցան Վէնետիկեան ճաշատեսակները: Երեկոն ճոխացուցին, հայ եւ օտար երաժշտութեամբ, Մարսէյլէն եկած երեք Հայաստանցիները:

Կիրակի առաւօտ միասնաբար Լիտօ կղզիէն ուղղուեցանք Ս. Ղազար կղզին մասնակցելու պատարագին, զոր մատուցանեց Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր Աբբահայր Հայր Եղիա Վրդ. Քիլաղեան: Պատարագէն վերջ ներկաները ճաչեցին Մխիթարեան Հայրերու հետ միասնաբար, անոնց կողմէն հրամայուած համեղ ուտելիքները, որուն ընթացքին եղան փոքր ելոյթներ բարի պատուտի ու չնորհակալութեան, երգեր ու կենացներ եւ ջերմ զրոյցներ բարեկամներու միջեւ: Կային երախաներ, պատանիներ, երիտասարդներ եւ միջին ու յառաջացած տարիքի մարդիկ, ինչ որ դնահատելի երեւոյթ մըն էր: Ս. Ղազար վանքը այցելելու կանչը խանդավառած էր բոլորը. ոմն կրնար անտարբեր մնալ այսպիսի իրականութեան մը առջեւ:

Ճաշէն վերջ փափաքողները կրօնաւոր հայրերու առաջնորդութեամբ այցելեցին վերանորոգուած վանքը զմայլած անոր հարուստ ժառանգութեամբ, անոր դեղեցկութեամբ ու մաքրութեամբ, պունատը ծաղիկներով ու խնամուած պարտէզներով, վէնետիկեան հանդարտ ջուրերու վրայ որպէս փարոս սիւնաքահայութեան:

Օրը վերջ գտաւ անդամ մը եւս միասնարար հաւաքուելով Մխիթարեաններու երդիքին տակ, բայց այս անդամ նախկին Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի դեղեցիկ սրահներուն մէջ խնջոյքի սեղանի շուրջ:

Կ. Ա.

Միլանօ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» թանգարանին մէջ, Մայիս 15-ին, տեղի ունեցած է բեմադիրը, դերասան, դերուհուց՝ Վարուժան Խոշչեանի մեծարանքի հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խոշչեան, որ անդրադարձած է Վ. Խոշչեանի թատերական գործունէութեան: Ցաջորդած է սահիկներու ցուցադրութիւն մը, որմէ ետք խօսք առած է Լիբանանի Մշակոյթի նախարարը՝ Ղասսան Սալամէ, նշելով Լիբանանի թատերական կեանքին Հայերու եւ Վ. Խոշչեանի բերած անժխտելի օժանդակութիւնը: Ապա, Գրիգոր Շահինեան խօսած է ամբողջական թատրոնի մարդուն, նեմի իսկական «հրէշ»ին՝ Վ. Խոշչեանի մասին: Ռէմոն Թպարա իր խօսքին մէջ նշած է թէ Խոշչեանի ընկերութիւնը հպարտութիւն եղած է իրեն համար: Խոշչեանի աշակերտ՝ Մունիր Քեսրուան խօսած է այն դասախօսին մասին որուն պահերը վայելք եւ նորութիւն եղած են իրենց համար: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան պարգեւատրած է Վ. Խոշչեանը «Համազգային»ի չքանչանով եւ անոր յանձնած է պնահատագիր մը: Դերասան Ժուլիա Քասար Լիբանանի դերասաններու սենտիքային կողմէ Լիբանանի արուեստագէտներու չքանչանով պարգեւատրած է Վ. Խոշչեանը: Կարդացուած են Հայաստանի Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարմնակրթութեան նախարարութեան, Գ. Սունդուկեան ակադեմական թատրոնի, Գիտութիւններու Ազգային ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի, Սօս Սարգսեանի, Երուանդ Զանդչեանի չնորհաւորական դիրերը, նաեւ Հայաստանի Թատերական գործիչներու որոշումը, զոր որուն Վարուժան Խոշչեան կ'ընտրուի Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութեան նախագահութեան պատուոյ անդամ: Հուսկ, խօսք առած է Արամ Ա. Կաթողիկոս որ արտայայտած է՝ «փոթորիկով, կրակով ու բոցով» լեցուն բեմադիրին մասին եւ պարգեւատրած է մեծարեալը Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով: Վերջին խօսք առնողը եղած է Վ. Խոշչեան որ իր չնորհակալութիւնը յայտնած է:

*
**

ՊԼԻՐՈՒԹԻ Ալէք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Մայիս 15-ին, կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Մ. եւ Ալէք Մանուկեան կեդրոնի յանձնախումբին, նիւթ ունենալով՝ «Հայ երգը դպրոցին ներս այսօր»: Կլոր սեղանին պատասխանած են Արմէն Իւրեէչեան, որ ներկայացնել ետք օրուան դեկուցաբերները՝ վերապատուելի Ներսէս Պալասանեան, Էմի Թորիկեան եւ Զաքար Քէչիչեան, հրապարակած է հայկական վարժարաններէ ներս երգի դասաւանդութեան մասին հետաքրքրական հարցախոյզի մը արդիւնքները: Հարցախոյզին արդիւնքները դրական երեւոյթներու կողքին, յայտ բերած են երգարուեստի դասաւանդութեան տակաւ կէտերը: Ջեռնարկի աւարտին տեղի ունեցած է մրցաքերու փոխանակութիւն:

*
**

ՊԼԻՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանին մէջ, Մայիս 16-ին, կազմակերպութեամբ Հայկազեան Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնին «Հայերէն խօսող Թուրքե՞ր թէ իսլամ Հայեր, հիւսիսարեւելեան Թուրքիոյ համշէնները» թեմայով ֆիլմի մը ցուցադրութիւնը եւ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած են: Նախ ցուցադրուած է կարճ վաստակաւոր մը Համշէնցիներու առօրեան ներկայացնող, ապա հայագիտութեան ամպիոնին վարիչը տոքթոր Արա Սանճեան ծանօթացուցած է օրուան դասախօսը՝ Տարաւային Գալիֆորնիոյ Համալսարանի տոքթորալի թեկնածու՝ Յովհան Սիմոնեան, որ նաեւ հեղինակն է «Կասպեան Ծրջանի աշխարհագրագաղափարախութիւնը» հատորին: Ան ներկայացուցած է համշէնցի Հայերու պատմութիւնը, անդրադառնալով վերջին դարերուն անոնց իսլամացումին եւ գաղթերուն: Ջուգահեռ մը դնած է մեկ կողմէ համշէնցիներու մասին պատմականօրէն հաստատուած տուեալներուն եւ համշէնի պատմութեան մասին համշէնցիներու ունեցած համոզումներուն միջեւ: Արդարեւ, հակառակ հայերէն խօսելուն եւ կարգ մը հայկական աւանդութիւններու պահպանման, համշէնցիները կը մերժեն իրենք զիրենք հայ նկատել: Վերջաւորութեան Յ. Սիմոնեան պատասխանած է հարցումներու:

Թիւ 17 ԽԱՓԻԼ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱՆՈՒՍ

– Քանի՞ հոգի պէտք է...

– Որչափ շատ ըլլայ, այնչափ աղէկ է:

– Բայց մէկ – երկու հոգի ձերբակալելու համար ամբողջ բանակ մը չէնք կրնար տրամադրել ձեզի... առ առաւելն երկու ոտիկան կուտամ:

– Երկուքը քիչ է, – ըսաւ Աբշալիը:

– Բայց ի՞նչ պիտի ընէք աւելին:

– Այդ Վահանին յանդգնութիւնը յայտնի է, այս առտու ապացոյցը տուաւ, նոյնքան վտանգաւոր է նաեւ Տրդատը այս պայմաններուն ներքեւ հաւատար ուժերով չենք կրնար իրենց դէմ ելլել:

– Լա՛ւ, թող երեք ոտիկան ըլլայ:

Աբշալիը հաւանեցաւ:

Այսպէս ժամ մը ետքը, երեք ծպտեալ ոտիկանները, Աբշալիէրի առաջնորդութեամբ կ'երթային Ասմալը Մէսճիտի կողմը գնուելիք տները կատարելու:

ԳԼՈՒԽ ԽԴ.

ՍԻՍԱԿ ՄԻՋՏԵՂ ԿԵԼԼԱՑ

Մինչ երկու երիտասարդներուն դէմ այս մէկ օրերը ձեռք կ'առնուէին, Վահան եւ Տրդատ իրենց սենեակը նստած, հանդարտ սրտով կը խօսակցէին:

– Իրա՛ւ է, որ մեծ փորձանք մը անցուցինք այս առտու, – ըսաւ Վահան, – բայց կարծեմ ա՛լ վերջին փորձանքը պիտի ըլլայ, հիմա աղէկ տեղեկութիւններ առի մեր տանտէրէն:

– Ի՞նչ տեղեկութիւն, – հարցուց Տրդատ:

– Մեր փախուստին մասին:

– Հիմա ատոր վրա՞յ կը խօսէիք էրթալու հետ:

– Այո՛, – պատասխանեց Վահան, – երկու հարիւր ոսկի վճարելով պիտի կրնանք երկու աւստրիական անցագիր ձեռք ձգել:

– Ե՞րբ:

– Անմիջապէս, միայն թէ անցագիրը ձեռք ձգելով՝ գործը չկրնանք, անցագրերը մեր տարիքը ունեցող երկու երիտասարդներու կը պատկանին:

– Աղէկ, ուրեմն գործելնիս կարպին է:

– Երիտասարդները մեր տարիքը ունին, բայց ո՛չ մեր դէմքերը:

– Այդ չեղաւ ահա՛, ես այդ կէտը չմտածեցի:

– Հիմա կը մնայ մեր դէմքերը յարմարցնել անոնց դէմքերուն:

– Ահա՛ դժուար խնդիր մը:

– Ո՛չ այնչափ դժուար, քաւ է, որ այդ երիտասարդները հոս գան, իրենց դէմքերը տեսնանք եւ այն ատեն խնդիրը կը կարգադրենք:

– Ծպտուելու համար բան մը չունինք քովերնիս:

– Մեր տանտէրը ամէն բան պիտի ւլարդարէ, բարեկամ սափրիչ մը կը ճանչնայ եղեր, անիկա թերել պիտի տայ եւ անոր ձեռքով մեր դէմքերը պիտի յարմարցնէ անցագիրներուն:

– Կարծեմ չատ վտանգաւոր խաղ մը կը խաղանք կոր, – դիտել տուաւ Տրդատ:

– Ինչ ընենք, կեանքերնիս փրկելու համար անկարելին անգամ պիտի փորձենք:

– Իրաւունք ունիս: Միայն թէ Սիսա՞կը...

– Մէ՛ղք, որ այդ տղուն հետքը կորսընցուցինք:

– Եթէ Սիսակ մեր քով ըլլար, տափլտիչին օգնութեան ալ պէտք չէր մնար, անիկա կրնար մեր ու իր դէմքը ուզածին պէս այլափոխել:

– Գիտեմ իրեն այդ արուեստը, բայց դժբախտաբար ո՛ւր ըլլալը չենք գիտեր:

– Ես կը կարծեմ, թէ անհնարին չէ գինքը գտնելը... Այդ սափրիչը հիմա կրնա՞յ դալ այստեղ:

– Անշուշտ, բայց ի՞նչ պիտի ընես:

– Կ'ուղեմ պեխերս ածիլել տալ, յօնքերուս ու մազերուս գոյնը փոխել, հագուստներս ալ փոփոխել եւ դուրս ելլել՝ երթալ Սիսակը փնտռելու համար:

– Կը յուսա՞ս գինքը գտնել:

– Մէկ քանի տեղեր կան, ուրկէ վստահ եմ, որ անպատճառ իր մասին տեղեկութիւն կրնամ առնել:

– Այդ պարագային՝ դէշ գաղափար չէ բնաւ դ, – պատասխանեց Վահան:

– Քանի որ դուն ալ լաւ կը գտնես ըսածս, անմիջապէս գործադրենք, – ըսաւ Տրդատ:

Վահան գնաց տանտէրը գտնելու եւ պէտք եղած հրահանգները տալու: Շնորհիւ իր գրամին ու առատաձեռնութեան՝ երիտասարդը մեծ յարգանք կը վայելէր տան մէջ, եւ իր խնդրանքները մէյ մէկ հրամաններ էին:

Քիչ ետքը սափրիչը եկաւ եւ դէշ ժամանակ մէջ յաջողեցաւ այլափոխել Տրդատին դէմքը: Տանտէրը իրեն հայթայթեց նաեւ ակնոց մը եւ լայնեզր գլխարկ մը, որոնք կատարեալ գերմանացիի կերպարանքը տուին իրեն:

– Այս կերպարանքով ամէն տեղ կրնաս երթալ, – յայտարարեց Վահան, – ո՛չ ոք կրնայ դուշակել, թէ Տրդատն ես:

Տրդատ, որ ինքզինք դիտած էր հայելիին մէջ, նոյն կարծիքը ունէր:

Կէսօրէն ետքը ժամը չորան էր, երբ տունէն դուրս ելաւ:

Երկու փողոց դառնալէ ետքը հասաւ Ասմալը Մէսճիտ եւ ուղղուեցաւ դէպի Մեծ փողոցը:

Երիտասարդը յանկարծ թեթեւ յուզում մը զգաց:

Դիմացէն, դանդաղ քայլերով Աբշալիր կուգար անծանօթի մը հետ, որուն ծպտեալ ոտիկան մը ըլլալը չուտով կը-ոահեց Տրդատ:

«Անպատճառ մեզ կը հետապնդեն» – խորհեցաւ:

Երկու լրտեսները կը քալէին՝ զրուցելով նայուածքներ ուղղելով անցորդներուն եւ խանութէն ներս:

(Շար. 231)

(Շար. Ա. Էջէն)

քննարկուած է կովկասեան չրջանի կայունութեան եւ ապահովութեան հարցը որ մեծապէս կարեւոր նկատուած է։ Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Թուչայլօ ըսած է թէ համաձայնութիւն գոյացած է հայկական սպառազինումին արդիականացման, վերանորոգման եւ գործածութեան պայմանաժամերու եկարաձգումի մասին։

*
**

ՈՑԾ ԳԻՒՂԻՆ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՓԼԱՒԾ

Սիսիանի Ա.յրիգեան Չուրի մակարդակին բարձրանալը պատճառ եղած է որ Ոյծ գիւղի միակ կամուրջը փլի։ Որոշուած է չաբթուան մը ընթացքին ժամանակաւոր կամուրջ մը կառուցանել գիւղը արտաքին աչխարհէն չկտրելու, պարէտներն ու գոմերը ողողումէ փրկելու համար։

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻՆ ՉԻՆՔ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՐ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վրաստանի Պաշտպանութեան եւ Ազգ. ապահովութեան խորհրդարանային կոմիտէի նախագահ Ի. Բատիաչվիլի յայտարարած է թէ 90-ական թուականներուն Վրաստանի ռուսական ռազմական խրիխներէն դէպի Հայաստան ու այլ երկիրներ զէնք փոխադրուած է։ Ան ըսած է թէ չի գիտեր թէ այսօր եւս նման փոխադրումներ կ'ըլլա՞ն, թէ ոչ, բայց մտադիր է լրջօրէն զբաղելու այդ խընդրով։

*
**

Վ. ՀԻՒԿՈՑԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 29-ին Համազգայինի Թատրոնի սրահին մէջ բացուած է Ֆրանսացի գրողին ծննդեան 200-ամեակին նուիրուած երկօրեայ նչումներու չարքը, կազմակերպութեամբ Ֆրանսերէնի ուսուցիչներու ընկերակցութեան եւ Ֆրանսայի դեսպանատան։ Ընկերակցութեան նախագահ Մ. Ղարամեան եւ Ֆրանսայի դեսպան Հ. Գիւնի երկխօսութեան ձեւով ներկայացուցած են Հիւկոյի կեանքն ու գործը։ Ցետոյ երեւանի Ֆրանսական Թեքումով վարժարանի աչակերտները Ֆրանսերէնով բեմադրած են Հիւկոյի կեանքը, գրական վաստակը։

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Ա. ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԼՒՐԻՋ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆԵԼՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՉԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱՉՆԻ

Պատարագի ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱՉՆԻ»։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ԲՀՆՑ. ԳՂԼԶՃԵԱՆ

l'Ecole «KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
vous invite à sa
Fête Annuelle
KERMESSE
Dimanche 9 juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Possibilité de Restauration
sur place après la Messe
Tirage de la tombola sur place.
Animation avec l'Orchestre
« ACHOUGH »
de Marseille

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB,
L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR
organise
son **premier dîner dansant**
dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire
(et renseignements)
auprès de Sam Najarian,
au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE
Grande tombola
BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries
ENTREE GRATUITE

AU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado - 13008 Marseille
Vendredi 14 juin à 20 heures

L'ASSOCIATION POUR LA CREATION
AUDIOVISUELLE D'ARTISTES
D'ORIGINE ARMENIENNE
ET
LES FILMS DU SOLEIL
présentent

LES HABITANTS DU PALAIS ROYAL

Un film de
EDOUARD SARXIAN

avec
Karem DJANIBEKIAN (Arménie)
Jacky NERCESSIAN
Jean-Claude NIETO
Gérald PAPAZIAN
Anita SARXIAN
Monica TCHOROKHIAN

Scénario: **Edouard Sarxian**
Assistant à la réalisation:
Jean-Pierre Franchi
Chéf opérateur: **Jacques Hubinet**

Entrée libre

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à participer
à sa 8e rencontre du cycle d'initiation :

Pour lire et commenter les Ecritures Saintes

avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
Jeudi 6 juin à 19 heures
dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado —
13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite
CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).
— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré
Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Ցարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղափնի հետեւեալ նուէրները։

Օր. Ժանին Պետրոսեան 50, Տիկին Լիւսի Շեռոյեան 50, Տիկին Ա.յտա Մոմճեան 50, Տիկին Ֆլորիտա 80, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեանէրեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Ա.րմենակ Եական 30, Տէր եւ Տիկին Պերճ Միքայէլեան 50, Պր. ՅԷ Թրէնկեան 45, Տիկին Ժապ Պաթմանեան 30, Տիկին Էլիզապէթ Քիւրտօղլեան 10, Տիկին Մարիէ Սանտալճեան 35, Օրիորդ Սոնա Բարբէլեան 30, Տիկին Ալիս Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 50, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 400, Տիկին Ռոզ Նալպանտեան 30, Տիկին Բոժէ Թագուորեան 30, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազարեան 77, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ժալոյեան 40, Օրիորդ Թրանսին Գազանճեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 76, Տիկին Սոնիա Մելսոնեան 30, Օրիորդ Մարի Տերճակեան 20, Տիկին Վերոնիք Վան Լոմ 10, Պր. Ժէրար Վարժապետեան 20, Տիկին Զարման Խաչատուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպապեան 50, Պր. Հրայր Ասատուրեան 15, Տէր եւ Տիկին Ա.րամ Թրէնկեան 100, Տիկին Մարի Պէրպէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Նալպանտ 23, Օրիորդ Ա. Խաչատուրեան 16, Տէր եւ Տիկին Ալէքսանտր Ֆալք 45·73, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գազանճեան 100, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 30, Տիկին Շարէ Օգանեան 50, Օրիորդ Էլիզապէթ Մուսկեան 20, Պր. Վիգէն Ղուկասեան 40, Օրիորդ Ռոզա Տէրմէճեան 15·24 Եւրօ։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935